



קובץ שאלות ותשובות, חידושים וביאורים כהלכה ואגדה

מאת רבני וחכמי זמננו נ"י

הרב יעקב שור שליט"א (קטוב)	אדמו"ר ארי' לוי אלטר זצ"ל . . (גור)
הרב אברהם הלוי עפשטיין נ"י (סאקאלי)	הרב שלום יוסף פייגענבוים נ"י (לאקאטש)
הרב מנחם מענדיל נ"י וויינגארט (ראדום)	הרב חיים משולם קויפמאן נ"י (פאלטוסק)
הרב חנוך דוד גרינגלאס נ"י (לענטשנא)	הרב שלמה אלטמאן נ"י (ווארשא)
הרב יצחק שמאלעוויטש נ"י . . . (לאדו)	הרב צבי הירש אלי' עפראן נ"י (אלשאן)
הרב יעקב גארדאן נ"י (בארנסוטה)	הרב מאיר זאב סמאלטינסקי נ"י (סעמיאטיש)
הרב אלטר יעקב בריזמאן נ"י . . (לאפי)	הרב ראובן גילערונטער נ"י (ראדמישלא)
הרב ה' הירשאוויץ נ"י (סטראנד)	הרב מאיר רובין נ"י (ראדום)
הרב ירוחם ליינער נ"י (תעלום)	הרב מנשה גראסבערג נ"י (ראמסניוויט)
הרב שמעון פארזענצווסקי נ"י (יוזפאף)	הרב הפלא"י נ"י (סין)
הר' אברהם מאמלאק נ"י . . . (קאליש)	הר' אלכסנדר זושא פרידמאן נ"י (ווארשא)
הר"ר אליהו ריטשמאן נ"י (פילאדעלפיה)	

יו"ל בעזה"י להגדיל תורה ולהאדירה
 העורך: ישראל איסר בהגאון מרן יצחק הכהן פייגענבוים זצ"ל
 האדריסה להמכרת: I. Feigenbaum, Warszawa, ul. Muranowska 4, m. 30.

נמסרו לנו למכירה אלה הספרים

(6) יד רמ"ת ביאור גדול ורחב על מס' סנהדרין מרבינו הרמ"ז ז"ל נדפס ברוב פאר והדר בנייר רינאל ע"י מו"ל השערי תורה.
(3) תוספות הרא"ש על מס' סוכה מרבינו הרא"ש ז"ל עם הגהות וצינונים בשם "תוספי תוספות" מהר"ג ר' שלמה אהרן ווירטהיימער נדפס בירושלים עיה"ק.

(2) חידושי המאירי על מסכת עירובין מרבינו המאירי ז"ל.
(7) מלבושי יו"ט ב"ח התוכן: פנים הספר קיצור לבוש האו"ח וסביב לו הערות והגהות על הלבוש מאת רבינו התו"ש ז"ל ובסופו קונטר' זכרון מרדכי ע"ד מצות מציצה מהגאון מו"ה יצחק הכהן פייגענבוים וצ"ל האבד"ק ווארשא.
(5) הסרי דוד מאת הגאון הספרדי הר"ד פארדו ז"ל והוא ביאור מספיק ורחב על כל התוספות מסדר קדשים נדפס מתוך כת"י בירושלים עיה"ק (בש"ס ווילנא נדפסו ההגהות מספר הסרי דוד על שאר הסדרים מלבד על סדר קדשים שלא נדפס בש"ס זה כלל).

(1) ערוך לגר קובץ גדול וביאור מספיק על גפ"ת שבמס' יבמות, הספר הזה זכה לשם גדול וחשוב בעולם התלמודי והוא נצרך מאוד לחלומדים מסכת זו.

(1) מחנה אפרים נמצא אצלי עקועמפ' מועטים וכל הקודם זכה.

(2) סדרי טהרות מאסף כל מאמרי חו"ל התנאים והאמוראים בכל

מקומות פוריהם השייכים להמשניות שבסדר טהרות עם ב' פירושים

(א) פי' הארוך המכיר ומלבן ההלכה בפלפול רב עפ"י דברי גדולי הראשונים.

(ב) פי' הקצר המבאר דברי חו"ל שבמסכת זו בדרך קצרה נלקט ונתחבר

בכשרון רב בסדר נכון ונפלא ע"י גבר חכם בעון ה"ה הרב הגאון הק' מו"ה

גרשון הנוך וצ"ל האדמו"ר מראדזין.

(5) שו"ת מהרי"ל דייסקין מאת הגאון הר' משה יהושע יהודה ליב

וצ"ל האבד"ק בריסק ומנו"כ בירושלים עיה"ק כולל ג"ת. (א) "פסקים".

(ב) "כתבים". (ג) "חלוקי דרבנן".

(1) רב פעלים מאת הגאון הר' אברהם בהגר"א מווילנא ז"ל מפיץ

אור בהיר על כל ספרי מדרשי חו"ל מאין יצאו ולמי הם ואיה הם מובאים עם

הגהות והערות רבות וצינונים מאת החכמים הר' שלמה באבר ע"ה

והר' שמעון האנעס ע"ה.

(6) חי' מהרא"ך (ח"ב) על יו"ד וסגיות הש"ס מאת הרב הגאון

מו"ה אלעזר הכהן וצ"ל אבד"ק פאלטוסק ובסופו "מגלת יוחסין" שלשלת

יחוסו של הרב המחבר ז"ל וכל הקורות אותו ובו חומר רב מתולדות רבותיו

האדמו"רים מוהרש"ב מפרשיסחא, מהר"מ מקאצק, מהר"ם מגור וצ"ל ועוד.

(3) תולדת הפוסקים מפיץ אור בתולדות כל גדולי ההוראה

מהראשונים ועד האחרון שבאחרונים חייהם ושמות ספריהם וכל הקורות

אותם מאת הרה"ח הר' שמעון האנעס ע"ה.

(2) טהרת ישראל (ב"ח) (א) הלכות וסתות ונדה. (ב) הלכות טבילה

ומקואות. ועוד נלקט מכל ספרי הראשונים והאחרונים הלכה ברורה ומסודרת

תיטב ע"י הרב הה"ג החסיד מו"ה ישראל יצחק נ"י רב בפראגא נחוץ מאוד.

(2) שערי תורה מכל השנים (מלבד חלק ב' וחל' ו' שנחסרו לנו).

מערכת השערי תורה.

המקום נודיע לכל השולחים מראות לתשובה.

דאדעמא: 4/30. FEIGENBAUM, WARSZAWA, Muranowska

שַׁעַר זִכְרוֹן



החבורת הזאת יצאה לאור כנדבת ובהוצאת
הרב הגאון המפורסם לשם ולתהלה ב' בש"ת
ה'ר' אליעזר ליפא ווייסבלום שליט"א.
רב אב"ד בעיר גויארק — אמעריקא.

מסדש לזכר נשמת אוהבו וידיד ילדותו
כמר ראובן זעליג ע"ה
ב"ר מרדכי יואל שו"ב בק"ק ליוזענסק
למשפחת שטייניגער

הוא היה בתור נחמד ונעים, חריף ובקי
באחד הגדולים, ולו נפש יקרה ומת
באביב חלדו בשנת י"ז לימי חיו
ערב ר"ח ניסן תרס"ג.

תנצב"ה.

בעזה"י תשרי כסלו ה'תרפ"נ.

סימן א

תשובה כת"י מאת כ"ק אדמו"ר הרב הגאון הקדוש
מאורן שר ישראל המפורסם כו' מרן ארי' לייב
אלטער זצוקללה"ה מגור מח"ס הק' שפת אמת*.

ב"ה מוצש"ק מ' למב"י תרל"ה גור.

לידידי הרבני המופ' הנגיד החסיד מ' יהושע דוד נ"י*

מכתבך קבלתי והגני להשיבך כי מלך השוכר הדר עתה בבית נראה שאין
חיסור ולא תחמוד כי אין הבית מיוחד אליו וכן מוכח במכילתא (פ' יתרו) דדורש
בעין הפרט דוקא דבר שאין אתה יכול ליקח אלא ברצון הבעלים ולא שאתה חומד
בחו לבדך כו' פי' הואיל וברשותה לקדש עצמה בלי דעת אבי' לכן רשאי לחמוד
אותה מאביה וה"ה בנידון זה כיון שיכול אחד לשכור הבית מהבעלים בלי דעת
השוכר ל"ש ב"י לא תחמוד אך מלך עני המהפך בחררה ה"י נכון להחמיר אף כי
מדינא נראה דמוחר כה"ג כי דומה למליאה דק"ל של"ש ב"י עני המהפך כיון
שאין מוליד במקום אחר וכי הרמ"א דה"ה מקח בזול שלא בדרך הוי כמליאה וא"כ
בג"ד דלא חוכל למלוא דירה טובה כמו בית זה שהוא אלא דירה שלך וגם כי
תה"י לך בזול יותר ואפשר בחנם א"כ לא הוי רשע מ"מ יש לחוש לדעת רש"י
וסייעתו לאסור גם כמליאה אך ע"ז כתבת שתפייסנו בדמים אכן מלך חותקך בעל
הבית בודאי איכא לאו דלא תחמוד ואף שלכתבתי כיון שעומד להשכירו לאחר י"ל
דל"ש ב"י ל"ת קשה לסמוך על סברא כזו דמ"מ ביתו הוא ומה לי שירצה ליתנה
לזה במתנה ולא לזה ויותר היינו יכולין לומר דליכא ל"ת על שכירות רק בשחומר
ממנו כל הבית שיא לאנמרי מרשותו אבל בשחומר להשכירו לו שגם אח"כ יה"י של
הבעלים אפשר דאינו בכלל ל"ת מ"מ א"י לסמוך ע"ז בלי ראי'.

אמנם בנוף האיסור דל"ת שכתב הרמב"ם שאף שמרבה עליו רעים עד
שמחלה עובר בלאו אין דענו רוב הפוס' כן ויש בזה ד' שיטות א) דל"ת רק

(*) הי ניהו מר חותני הרב הגדול בתורה ובהסידות איש המודות המפורסם לשבח
וכו' כש"ת מו"ה יהושע דוד זצ"ל (נפטר י"ג תמוז תרמ"ט) בהרב הגאון קדוש ואמר
לו מו"ה שלמה זאלי בינענפעלד זצ"ל הנודע בשם ר' זאלי ונתוך הכתבים שהשאיר
אחריו מר חותני זצ"ל נמצאה התשובה שהשיב לו אדמו"ר זצ"ל מגור והשאלה מוכנת מתוך
התשובה.
(המו"ל 5 ישראל איסור):

כלל דמי (ג) דעת הראב"ד דבאומר רולה אני אף ע"י כפי' ממש כחלו' וזכין
ג"כ אינו עובר (ג) דעת הרמב"ם (ד) דעת רוב הפוסקים וכ"כ עיקר לפע"ד דכל
שעושה תחבולה לכוף אותו ממש כגון שמעמיד עליו שר ומלך לבקשו באופן שיודע
שלא יוכל כלל לומר אינו רולה ובע"כ ישמע לדבריו בכה"ג אסור וכה"ג כחב
בשערי תשובה לר"י ז"ל שכל שיודע שלא יוכל למאן בבקשתו אסור לבקשו למכור
לו כשיודע שעכשיו אינו רולה וגם אח"כ לא ירלה בטוב לבבו ע"ש ומ"מ נראה
מלשונו שגם כה"ג אין בו לאו ממש אבל להפליג בבקשה ולהרבות רעים באופן
שכידו לומר אינו רולה רק שאפשר מרוב בקשה יתירה באמת נראה דאין בו לאו
דלא תחמוד.

ומאד ללי"ע מאין הוציא הרמב"ם לאסור בכה"ג ואולי גם כוונתו רק
שמעמיד עליו רעים כאילו שבדאי לא יוכל למאן ולומר אינו רולה ולי"ע.
ותוב"ל לסמוך ע"ז. בלירוף הסברה דלשכור הבית אין בו ל"ת הואיל ואינו
מוציאו לגמרי מרשותו ע"כ יכולין להקל כדעת החולקים על הרמב"ם לבקשו בלי
הכרח גמור וכדכתיבנא לעיל.

ד' הק' אר"י ל"ב.

סימן ב

יש לי מקום עיון גדול במ"ש הב"י בסימן יו"ד ופסק כן בש"ע שם דטלית
שמליו סתום וחליו פתוח מטילין אותו לחומרא וחייב בלילית. ואין יולאין בו
בשבת. והדבר קשה אללי דהא כבר הסביר הרמב"ם בפ"ט מה' שבת ה"כ דהא
דמוחל ללאת בשבת לרה"ר בטלית מלוי'ת אינו מטעם עשה דוחה ל"ת שאין מ"ע
דוחה שבת אלא משום דכל שהיא מלוי'ת אינו משוי' דהמלוה מחשבא לי' מנוי
הבגד כמו האומרא וכיוצא בה ע"ש ולפ"ז גם היכא שאין חיוב הטלת הלילית
בבגד זה רק מחמת חומרת ספק אבל עכ"פ לשם מלוה הטיל ולא יהי' גרע
משקטיל דבר בהבגד שאין צורך בו לנוף לבישת הבגד אלא דכיון שדרכן של בנ"א
להתנאות בו בהטלת הבגד דלא הוי משאוי ומוחל ללאת בו וא"כ גם כאן חומרת
הספק של מלוה משוי' לי' מנוי הבגד דלא מיחשב משאוי ועיין כה"ג נ"כ בש"ס
שבת דף ע"ט ע"ב לענין חשיבות דבר שמלניעין כמוהו להולאות שבת דאמרינן דאף
דגם דוכססטי' כשר לכחיבת חפילין מ"מ כיון דלמלוה מן המבחר קלף בעינן
סתמא דכל אדם מלוה מטלייתא בעי למיעבד ולפיכך מיחשב קלף דבר שמלניעין
כמוהו ולא דוכססטי' ע"ש בפרש"י וה"נ בזה כיון דעכ"פ מספק לחומרא צריך
לקיים מצות הטלת לילית בבגד זה ממילא דלילית הללו בבגד זה מחשבי' לי' מנוי
הבגד, ועמ"ש בשו"ת הר"ן לענין הדין דאין מחירין את הנדר עד שיחול דהיכא
דרק מפני הספק אסור בו שפיר מיקרי חל הנדר להיות רשאים אז להחיר הנדר.
וכש"כ בנ"ד דמה דמחשבי' למלוה היא דמשוי' לי' נוי הבגד וא"כ החומרא מלך
ספק י"ש לחושבו לנוי הבגד ופסק הב"י בזה לע"ג בעיני.

יעקב שור אבד"ק קוטב.

סימן ג

שאלה איך שהיו לאחב"י בפה עירנו עשרים ושש חנויות בשורה אחת סמוך לבית חפלת הנוגרים ופתחיהן לשוק, החנות שהי' יותר קרובה לפתח בית הנוגרים היא יותר טובה והרחוקה ביותר גרועה ביותר, ועתה לזה שר המחוז להסיר החנויות ממקום הזה ונתן להם מקום אחר באמצע השוק לבנין חנויות החדשות, י"ג חנויות פתוחות ללד השוק וי"ג חנויות פתוחות ללד הבתים (כלומר אחורי י"ג החנויות הראשונות שפתוחות לשוק) מובן שהחנויות שפתוחות לשוק הן היותר טובות, מהחנויות שפתוחות ללד הבתים, ועתה באו לפני כל בעלי החנויות, ואלו שהי' להם חנויות טובות בהישנות טוענים שיש להם דין בחוקה גם על חנויות החדשות לקבל חנות טובה והסדר שהי' בהחנויות הישנות לריך להיות גם עתה בהחדשות למשל, מי שהי' לו נומר 1 בחנויות הישנות לריך גם עתה לקבל בהחדשות נומר 1 שהי' יותר טובה, ואלו שהי' להם חנויות גרועות בהישנות טוענים כיון שנבנו החנויות במקום אחר כולם שוים להחזיק בחנות היותר טובה ויטילו גורל או יעשו מכירה פומבית על כל חנות טובה ומי שימן יותר הוא יזכה בה, ועיקר השאלה היא על המקום.

והנה לא דנוי הא למה דמבואר בחת"ס (ח"ו סי' ל"ב) שאם בנו בית"כ במקום אחר אין לבעלי המקומות הישנות כלום וכן מבואר בכמה אחרונים, משום דכאן נתנו להם המקום החדש תמורת המקום הישן וא"כ הוא תשלומין לכל א"י בעד מקום חנותו א"כ אפשר לומר דלזה שהי' לו מקורס חנות טובה לריך להיות לו גם עתה חנות טובה ולגרוע גרוע.

וראיתי בשו"מ (מהד"ת ח"ד סי' נ') שכתב שם בגידון שאלתו וז"ל והנה מעלתו דן והביא דברי המסגרת השלחן סי' ק"מ שכתב באות ליד שכתב זכה לפי מקומו שהי' לו בשוק הישן והרי גם כאן הי' להם חזקה שהי' ראשונה להדי שוק שלא יעמוד לנגדם שום חנות אחרת עכ"ל השייך לעניינינו א"כ מזה מוכח דיש להם דין חזקה לבעלי החנויות הטובות בהישנות שיומן להם חנות טובה בהחדשות.

אבר לדעתי נראה לכאורה שהעתיק דברי המסגרת השלחן שלא כהוגן, שהרי דבריו מובעים משו"ת מבי"ט חלק שני שאלה ק"ד וז"ל חשובה אם השר גזר שכל בעלי חנויות שהיו בשוק הקדום שיחבטלו ויבאו בשוק שבנה הוא כל אחד יזכה בשוק החדש בחנות א' כמו שהי' לו מקודם, ואין יכול שום אחד שלא הי' לו חנות בשוק הקדום לזכות בשום חנות עד שיזכו כל אולם שהי' להם חנות בשוק הקדום כו' ואם לא הי' בשוק החדש כל כך חנויות כמו שהי' בשוק הקדום מי שזכה בשוק החדש חנות במקום החנות שהי' לו בקדום זכה ומי שלא זכה כו' הפסיד כו' עכ"ל המבי"ט יעו"ש.

והנה מדברי המבי"ט אינו מוכח שלריך כל אחד לזכות בחנות כפי מקומו בשוק הישן, רק יש לו זכות בחנות אחת ומה שכתב המבי"ט, ומי שזכה בשוק החדש חנות במקום החנות שהי' לו בקדום פירושו של, במקום הי' כמו תחת מקום וארבעה מוכח מדבריו לכאורה להפך, כיון שכתב מי שלא מלא חנות הפסיד.

הי' לו לבאר איך הוא הדין אם אחד זכה בחנות טובה שלא הי' לו בשוק הקדוש
שלריך הוא להחזיר החנות לזה שהי' לו חנות טובה בשוק הקדוש וגם כל דינו
של המציט היא רק אם זכה בדיעבד, משמע דלכתחילה כלם שוים מי שהי' לו
חנות טובה ומי שהי' לו חנות גרועה.

עוד יש לחקור בעידון שאלתי כיון דשר המחזו נתן מקום לבנין החנויות באמצע
השוק שהוא מילר שהחזיקו בו רבים שאסור לקלקלו והיו כולם יכולים למחות אלא
שחקו משום שגדסו החנויות בע"כ של בעלי החנויות וחשו עליהם אי"כ אפשר
לא שייך ביה חזקה.

ואולי כיון דשר המחזו (סעאראסטווא) נתן להם המקום וארון העיר
שהקרקע שייך לו הסכים לזה אי"כ הוי כמו דמחזא בחו"מ (ס"ו קס"ב) דברמ"א
(סע"א ח') שאם נתן להם המלך כו' דינא דמלכותא דינא כי השוקים והרחובות וכו' ^{מחזא}
שלהם כו' יעו"ש ולא ארע מה אידון בזה. ^{קס"א תנ"ך}
ואבקש מגאונ' וחכמי השע"ת לעיין בזה ולברר ההלכה על צו"ר
בשערי תורה.

צבי הירש אל"י עפראן חופ"ק אלשאן.

סימן ד

בשע"ת (מי"א חוב"ג ס"ו ב') כתבתי שהוגד לי שנמלא בס' צי"ט שאסור
לישראל להדליק עלקטרי צי"ט וכדי לתקן הטעות באתי להודיע שזה לא נמלא
כלל בצי"ט כי שם דבר רק שאסור לכבות עלקטרי בשבת וז"ל וכן אסור לכבות
צי"ט והנה בסימן הנכזר כתבתי שלפ"ד מותר לישראל להדליק עלקטרי צי"ט
והיא משום שהעלקטרי נמלא מוכן בחור הקנים ולי"ה מוליד ע"ש וע"ז הקשה
ח"א מהא דאיתא אין מוליאין אש צי"ט מנעלים ואכנים אלמא דלא הותר מטעם
שהאש מוכן בתוכו ואמנם הא דפשיטא ליה שיש אש בעלים ואכנים עדיין מוטל
בספק כיוצא בקיאים חקן אפילו אש כנים דבריו ל"ק כלל בשלמא הכס שהאש
הוא מותר לה ג"ש דחשוב מוליד שכן גדר המוליד, מוליא לאור עולם את אשר
שם הצורה בחיק הצריאה" לא כן עלקטרי שאנו דנים בו שלא נמלא בקנים
מהולדה אלא שנכנס לשם לאחר שנחלה ע"י מכוונה אי"כ מסתבר להחיר מטעם
אין מוליד אחר מוליד ע"י"ד.

ודאוי להעיר שזה דוקא צי"ט אבל המדליק עלקטרי בשבת הי"ז כאלו
הדליק דבר בנר ותייב סקילה ודלא כמו ששמעתי שח"א ר"ה לומר שאינו אלא
שבות דרבנן ויש ג"מ בין דאורייתא לרבנן והנה נתן טעם לזה מפני שמין עלקטרי
לא היה במשכן אולם לדעתי הוא רחוק מן האמת דאי"כ יש להחיר חלילה להבעיר
עץ גפרית שג"כ לא היה במשכן וכן יש להחיר חלילה קיטור הקרא גאזעלייכטונג
שלא היה בזמן המשכן אבל הם מלהזכיר סברא כזו שהרי כתיב לא תבערו אש
בכל מושבותיכם צי"ט השבת פשוטו כמשמעו שהחורה אברה כל מיני אש וכל
מיני הבערה וכן בכל מקום וזמן מבלי יולא מן הכלל והוא ברור כשמש בזהררים.
והנהגה לכאורה יש לטעות שבכלל הבערה אינו אש כזה כיון שלא נעשה

ממנו אפר ופחם אכן וא"כ כי גם אם זה נקרא הצערה דכתיב והסנה צוער
 באש ואיננו אוכל וא"כ קאי עליו לא הצערו אש וכן יש לטעות ולומר שהמסכת
 כפתור העלקטרי חשוב רק גורס ואינו מה"ט כדאיתא בשבט אכל גם זה א"כ
 ויש להביא רא"י להפך מהא דאיתא שם (דק"ב:) דלכו"ע אסור לפתוח הדלת
 כנגד המדורה ומדפריך אי ברות שאינו מלוי מ"ע מאן דשרי ש"מ שאסור מה"ט וכל"כ
 בחי' הר"ן, זה ודאי חשוב הדלקה אלמא כיון שעי' הפתיחה הרות מלבה את האש
 תומי' ה"ז מחלל שבת בידים וא"כ ה"כ וכו' כאן שתומי' נראה השלהבת
 בעשית אין לנו חילול שבת גדול מזה כגלעד פשוט וברור.

הרב שלמה אלטמאן.

סימן ה

ב"ה לאקאמיש.

ע"ד השאלה בקידושין של לודי הנפשות (בשע"ט ח"ב חוב' אי סי"ג)
 שכבר השבתי ע"ז (שם חוב' ד' סי' ג' אות ו') ועתה ראיתי מה שכתבו בזה
 הרב השואל (שם חוב' ד' סי' י"ט) ורעהו הרב (שם סי' ד') ושניהם מתנגדים
 בסגנון אחד שאין ממש בהקידושין וידמו זה להא ע"מ שאני עשיר ונמלא עני וכו'
 (בקידושין מ"ח).

ובמה"כ אין דמיונס עולה יפה דודאי בקידש בעל מנה במפורש ונמלא
 שלא כדבריו בטלי הקידושין אבל אם קידש סתם ולא אמר שום דבר רק שנאמר
 הוכיח סופו על מחלתו שלא כיון לשם קידושין כלל לא שמענו מדברים אלה שהביאו
 וגם מ"ש (בסי' י"ח הג"ל) משו"ט חוט המשולש שקידשה ברמאות ובבזיון
 כ"י הנה גוף ספר זה אין ת"י לראות כל הענין וכל דבריו בזה אך גם לפי
 העתקה הקיטור שהביא בית לא דמי לני"ד כמוכן למעיין ומה שכתבתי בזה
 (בחוב' ד' הג"ל) הוא ברור ונכון ואין להקל באיסור א"א מבלי רא"י מפורשת
 בספר בר סמכא בידון שכיו"כ ממש.

שלום יוסף הלוי פייגענבוים חופ"ק הג"ל.

סימן ו

(ע"ד השאלה בחוב' ה' סי' י"ג ח"ב).

לפענ"ד נראה להחמיר דבפ"ט (יו"ד סי' קמ"א סעי' י"ד) מובא בשם
 חסנת חכמים שדעתו להחמיר אם עשה הקנים בעיגול וכן במורה שיעשין על
 נרות ולא על שמן, רק שהפ"ט נוטה להחמיר כדעת הבכור שור דכל שעושה ז'
 קנים אפי' חסר אחת דבר המעבד אסור, ומוכח מלשון הש"ע שכתב אבל של
 שבעה לא יעשה וכו' ואפי' בלא גביעיס וכו' ומדלא מפליג וכו' דהא בשל זהב
 הו"ל להחמיר בל"ג דהא בשל זהב גביעיס מעכ"ם ב"ה אלמא דשל זהב אסור בכל
 גוונא אפי' חסר דבר המעבד וכו' ע"י שם, והעת הפ"ט דיש לאסור נמי בנרות.

של חלב, ונראה כוונתו דאם יש לחלק באלוה אופן א"כ גם בשמן זית גופא יש לחלק דהא במטירה של דהמ"ק אין כשר אלא היולא מן הכתוש רמב"ם ה' א"מ פ"ז הלכה י' ומוכ"ס בשמיים אחרים ומודלא מפליג בהוספתא נראה מזה דגורו חז"ל בכל גוונא, ומסתמא בתחלה נראה להם לגזור שמן זית בלא כתיב אטו כתיב, ובאותו פעם גזרו ג"כ על כל השמיים וכולה חדא גזירא היא וכעין שכתב רש"י לפרש בבבלי דף ג' דבבב"ג גזרינן גזירה לגזירה, ואפשר מש"ה החמירו חכמים כ"כ משום דבבב"ג נקרא מקדש מעט וחשו דילמא יטעו בזה לעשות דמיון למקדש וא"כ פשיטא כיון דבבב"ג לא נאסר מעולם, אף אם היו חכמים בזמן הזה כמו בימי התנאים נמנו לא היו גורו דזה הוי גזירה לגזירה ומוכ"ס דאין לא נגזור וזה הוא כסדרת כ"ג, עוד י"ל דאפי' אם ה"כ הלעקטרי בעת הזאת נמי לא הוי גזרו דדוקא בשמיים ש"ס בתוכו פתילות זה הוי דמיון בלד מה לשמן של בית המקדש משא"כ כאן, דאין שום שמן ופתילה, גם יש לחלק דבשאר כרות העשויין להדליק ע"י שמיים או חלב ש"ך לגזור משום שמן כתיב דהא יכולים לרלוך בהן בכל האופנים ואין לריכים לשנות אותם אבל כאן שגשגה להדליק ע"י כח הלעקטרי וא"א להדליק בהן ע"י שמיים אם לא ששנה אותם באופן אחר וכמ"ס כ"ג שההפסד גדול והמיקון קשה להם פשיטא דעכ"פ בדיעבד מותר (*) ונראה דלכל זה כיון כ"ג במלות קצרות ואנכי כיהודא ועוד לקרא.

יצחק שמואלעוויטש הרב מקראמלאוו חו"פ לאדון.

סימן ז

ב"ה סעמייט'טש.

בשע"ת (ח"ב חוב' ה' סי' א') כ"ל לכ"ג שליט"א להלכה למי ששלח ג"פ לאשתו ואינו יודע אם קבלה אשתו הגט שרשאי לישא אשה אחרת ע"ש. ואני אדון לפני בקרקע ואומר לא כן אבי ואבוא על סדר דבריו ראשון ראשון, אע"פ שאחרון חביב.

מ"ש באמת אין שום רב וסופר שיכתוב ויסדר גט בכאן לשלוח לאשה זולת כו' אומר בדירי הוה עובדא שהשגתי ג"פ מאמריקא מרב גדול ומפורסם באשה דמחני, שנכחלה מראות ומשמוע שבעלה שלח לה גט, אחרי ששלח לה כחודש מלפנים מכחז מלא אהבה עם מעות, ולא רמז לה שום רמז מגט, ומוזבן שלא קבלתה, ובעבור חודש ימים שלח לה הצעל מעות עם דרישה שתבוא אליו, וחשע שמה, וחיים יחד וכבר יורה לו ילד, ואני שאלתי את המסדר מה זאת? ולא עניי, ולא ידעתי הסבה לזה עד היום, עכ"פ סמך הרב שאין מוזיק לה סידורו שאם לא תרצה לא תקבלהו.

(*) כן כתב להחיר הה"ג מה' אלמר יעקב ברייזמאן כ"י אב"ד לאפי אך מהגאון רש"י הלוי פייגענבוים שליט"א נתקבל תשובה באריכות ומחמיר קצת בזה וא"י תבוא בדפוס בחוברת הנאה.

המערכת.

בְּיָשׁ בְּדַבַּר הַמְסוּר לְבִיד אֲמִירִין דְּאִין בִּיד מִהֶעֱלִין בּו כּו' אֲמוּנָה לּו דְּגַם
 בִּיעוּל זֶמֶן הוּה חִיכ כְּדִאִיהָא בִּיד לִב. דְּאִדְהִכִּי בְטַל מְשֻׁקו כּו' וּבִפְרַט בְּכִרְכִּים
 דְּאֲמִירָקָא דְּהוּמָן הוּה שׁוֹה כֶּסֶף וְהַוְלָאָה מְרֻבָּה וְעוֹד חֻזְקָה שְׁלִיחַ עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ
 הִייוּ כְּשֶׁקְבֵּל עָלָיו הַשְׁלִיחוֹת, אֲבָל לֹא יִדְעוּ אֵם הַשְׁלִיחַ דְּאֲמִירָקָא קִבֵּל עָלָיו
 הַשְׁלִיחוֹת, וְאִפְשָׁר שִׁיחְפוֹן גַּם הוּא כֶּסֶף מִה שְׁאִין בִּידָה לִיחָן וּכְשִׁימְרָנָה אֲחִיכ
 גִּיכ יִתְבַּטֵּל הַשְׁלִיחוֹת עִיפִי הַעִיז אֲהִיעַ קִמְיָא סְקִיב וְאַחֲרוֹנִים הַבִּאִים אֲחֲרָיו בְּגַט
 מְקוּשָׁר וּמִהֲרִימ פְּדוּוּא וְעוֹד, וְרִאִיחָם עֲרוּכָה מִגִּמ' שֶׁבִּיא הַעִיז, וְלֹא יִדְעָתִי אִין
 יִפְרָקוּה הַחֻלְקִים עֲלֵיהֶם וְעַסְגִּיט שְׁלִישִׁי אוֹת כִּיז וּפִיט וְשׁוּיִמ, וְגִיל דְּחָלּוּ בְּמַחֲלָקָה
 גִּיטִין כִּיע: הֵא דְּאִבָּא דְּקִטְלוּתָא הִיא, אֲלוּ מִת הַבְּעַל מִיִּדִּי מִשְׁשָׂא אִית בּו כּו'
 וְאֲלוּ הִיִּה מוֹעִיל בִּיעוּלוֹ הִיִּה פּוֹסֶלֶת מִיחָתו גִּיכ וּבְהִיפּוֹךְ אִין פּוֹסֵל בִּיעוּלוֹ, עִכִּיפ
 יֵשׁ לַחוּשׁ שֶׁהַשְׁלִיחַ רָלָה הִרְבָּה כֶּסֶף בְּעַד טְרַחְתּוֹ וּבִזְיוֹנוֹ לְגַרְשׁ אִשָּׁת חֲבֵרוֹ וְע' שְׂבַח
 מִי: מִי יֹאמֶר דְּמִזְדַּקֵּק לּו חֲכָם כּו' אֲעִיפִי שְׁהוּא מְלוּה כְּדִאִיהָא נִדְרִים כִּיע.
 מְלוּה לְאֲחִישׁוּלִי עֲלִיה, וְעַל בִּיד לַחוּשׁ שֶׁלֹּא יִחַלֵּל נִדְרוֹ, וּבִיחָד מִכֻּלֵּם יִלֵּל הֵא כֹל
 הַחֻזְקָה דְּשְׁלִיחַ עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ כְּתִבּוֹ חוּס' בְּעִירּוּבִין לִב. הִייוּ דוּקָא כְּשֶׁהַמְשַׁלַּח
 יַעֲבֹר אִיסוּר עַל יָדוֹ כְּשֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה, וְהִכָּא חֻזִּין דְּהַשְׁלִיחַ לֹא חָס לֹה מְדַלָּא הוֹדִיעַ
 לְהַמְשַׁלַּח שְׁנִמְסָר הַגִּיפִי לְהַאֲשֶׁה, נִרְאֶה שֶׁחָשַׁב אִין חֲשׁוּבָה גִּיכ חֲשׁוּבָה וִידַע הַבְּעַל
 שֶׁלֹּא קִבֵּלָה הַגִּט וְאִילֵּל אִיכ גַּם בְּדִגְמָרָא הוּה הִכִּי, דְּמִדַּלָּא הוֹדִיעַ לְמַשְׁלָחוֹ שְׁעֵשֶׂה
 שְׁלִיחוּתוֹ מוֹכַח דִּלָּא עָשֶׂה וּכְנִיל דְּהֵא דְּגִמ' הוֹכֵרָה הַשְׁלִיחַ לָשׁוּב לְמַשְׁלָחוֹ וְהִיא
 טְרַחָא רַבָּא, אֲבָל בְּנִיד הִיא טְרַחָא מוֹעֲטָה לְכַתּוּב מִכְּתָב לְהוֹדִיעַ לְהַמְשַׁלַּח
 שְׁנַעֲשֵׂתָה שְׁלִיחוּתוֹ וּמְדַלָּא עָשֶׂה זֶה מוֹכַח דִּלָּא עָשֶׂה וּבִפְרַט כְּשֶׁמַּשְׁלָחִין נָט הַדְּרָךְ
 לְבָקֶשׁ מִהַשְׁלִיחַ הִייוּ הִרְבּ הַמְסֻדֵּר קִבֵּלָה הַגִּט, שִׁיִּדְיעַ מְקַבְּלָתוֹ וּמְדַלָּא הוֹדִיעַ
 לֹא נַעֲשֵׂתָה הַקִּבְלָה, וְאִילֵּל שְׁאֲמֹנֶס שֶׁלֹּא מִכְּתָב וְגִאֲבֵד בְּפִאֲסֵט, דְּאִיכ נִיחוּשׁ שְׁמָא
 גִּאֲבֵד הַגִּט בְּפִאֲסֵט, אִם לֹא כְּשֶׁשְׁאֲלוּ עַל הַפִּאֲסֵט וְאֲמָרוּ לּו שְׂבַח לְמַטְרַחְתּוֹ וּמִר לֹא
 הִזְכִּיר מִזֶּה שְׁקוּדָם כֹּל שְׁאֲלוּ עַל הַפִּאֲסֵט אִם נִתְקַבֵּל הַגִּט וְהוּא הַעִיָּקָר, עוּיִל
 דְּהַחֻזְקָה שְׁעִיפִי הִיא רַק כְּשֶׁמַּשְׁלָחוֹ יִבּוֹא לִידִי עֲבָרָה, וְהִכָּא מַשְׁלָחוֹ, הִייוּ הַשְׁלִיחַ
 דְּרִאשׁוֹן וְהוּא לֹא יִבּוֹא לִידִי עֲבָרָה, וְעוֹד הֵא הוּה דְּשִׁילִימ דְּנוֹכַח לְשִׁאוֹל אֵת הִרְבּ
 הַמְקַבֵּל הַגִּט אִם נִמְסָר לְהַאֲשֶׁה, וְע' פִּסְחִים ד'. אִי אִין חֻזְקָתוֹ בְּדוּק לְמִרְמ
 לִישִׁילוֹ, וְשֵׁם חֲדָיָה לֹא כּו' אֲעִיג דְּחֻזְקָתוֹ בְּדוּק כִּיֹּן דְּאִיהָא בְּעִיר לְרִיךְ לְשִׁאוֹלוֹ
 כּו' וְע' גִּיטִין כִּיד. וְהֵא לֹא חֲזָרָה שְׁלִיחוֹת אֲלֵל הַבְּעַל כּו' וּפִירִשׁ"י שֵׁם, גַּם אִפְשָׁר
 דְּהִרְבּ הַמְקַבֵּל מִלָּא בּו פִּסּוֹל בְּשִׁיטוֹי הַשֵּׁם בְּאֲמִירָקָא אוֹ נִתְקַלְקֵל בְּדִרְךְ.

בְּיָשׁ מִר שׁוֹה חֲשַׁשׁ רְחוּק לַחוּשׁ דְּשׁוּב הַדְּרִי בֵּה וְלֹא תִרְלָה לְקַבֵּל הַגִּט כּו'
 לְעִיד מִלָּאֵנוּ זֶה בְּאִהִיעַ קִימ סְעִיז וּפִיט סְקִיד בְּחֻזְעָתָה לְהַתְּגַרְשׁ, וְהִרִי הִרְבָּרִים
 קִיז הַשְׁחָא בְּהַמְעַשֶׂה דְּהִנִּיב שְׁהוּלִיָּה הוּלָאוֹת לְשִׁלַּח שְׁלִיחַ קִבֵּלָה אֲלִיו, חֲשַׁשׁ הַנִּיב
 שְׁמָא הִדְרָא בֵּה כִּשׁ בְּנִיד שֶׁרַק אֲמָרָה שֶׁתְּקַבֵּל, וְיִל מַחֲשַׁבְתָּה יִשְׁלַח וְהִי בִידוֹ
 לְהִימִין אוֹי לְהַשְׁמָאֵל וְלֹא תְּקַבֵּל מִחֲמַת הַעֲעֵמִים דְּסִיפִי הַאֲשֶׁה שְׁלוֹם.

מִיִּיד וְאֵב סְמִאֲלִיאִינִסְקִי מו"צ דפ"ק.

סימן ח

ב"בית מדרש" (סי' כ"ח) הקשה בחולין (י"א): לרי"מ דחייש למעוטא הי"ג דלא אכיל בישראל, הא אפשר להקשות בהכמה בחייה י"ב חודש? ע"ש.
וה"ל ליישב שמפורש ברש"י ז"ל (חולין נח.) ספק טריפה או שהה י"ב חודש ודאי לא נטרף כו' כגון אם ספק כו' או שמא ניקב כו' ע"ה אבל בודאי טריפה לא מהני שהיו י"ב חודש (ע' יו"ד סי' כ"ז בהג"ה בשם הרשב"א ובבאור הגר"א ז"ל שם מכמה דוכתי ע"ה).

ולפ"ז קו' הגמ' איש דאס נאמר לרי"מ דחייש למיעוטא שמא יש נקב בבהמה זו ואם יש נקב הלא בנקב זה היה ודאי טריפה ולודאי טריפה לא מהני שהיו י"ב חודש כג"ל ומיושב שפיר.

ועי' דרך חידוד קלת דהתוס' שם (כח: בד"ה אחא) תירצו קו' הר"ר אלחנן ז"ל שם דפי' קושיה הגמ' וכ"כ הי"ג דלא אכיל בישראל אלא ע"י בדיקה [בוסט מבחון] וע"ש מה שפירשו סיוס קו' הגמ' התינה בחולין פסח וקדשים מאי איכא למימר ע"ה.

ובדרך זה אפשר ג"כ ליישב קושיא זו שזהו ג"כ קושיה הגמרא, וכ"כ הי"ג דלא אכיל בישראל אלא ע"י בדיקה היינו בדיקה שהיו י"ב חודש כג"ל וזהו כוונת הגמ'. התינה בחולין פסח וקדשים מאי איכא למימר דע"י ברש"י ז"ל דקדשים זהו שלמים ופסח ושלמים אינם באים רק מן בן שנה ולמחרת אחר שנחו אסור להקריב ואף מה שנולד בחלות אסור להקריב אחר חלות דחשבינן מעליה (ע"י זבחים כ"ה).

ולפ"ז מוכן הגמ' היטב דאיך אנו יכולין לעשות פסח אם נולד בשנה של אישתקד קודם הפסח ובפסח זה כבר עברו הי"ב חודש וכשר משום ספק טריפה אבל פסול הוא משום עבר שנחו ואם נולד אחר פסח דכשר להקריב משום חשוב שנחו אבל פסול הוא משום ספק טריפה דעוד לא עברו י"ב חודש לכן אי אפשר להקריב רק אם נולד בשנה שעברה ערב פסח אחר חלות ואם אינו יכול להשיג נולדים כאלה אז יהא יושב בטל והתורה אמרה ויעשו את הפסח אכול בשר גם מחגיגת פסח והבן ודו"ק.

ד' הירשאוויץ (סטראנד אפריקא).

סימן ט

(א) ק"ל בריו (חולין ק"ל) שם וז"ל וקיי"ל הכי דרבא אסיק בפרק בתרא דנדרים כמאן דאמר טובה הנאה ממון וכד' ר"ח ז"ל עכ"ל ותמוה לי מה זה ענין לטובה הנאה ממון או לאו כיון דהכפן זכה בגווייהו הוי שלו ממש ולא טובה הנאה לבד וז"ע.

(ב) ק"ל מרש"י ז"ל (חולין קמ"א: ד"ה לדבר מזה) שכתב וז"ל כגון קן יולדת וטהרת מלורע ע"ש ותמוה לי ולא אב"י הלא מסיק בגמרא דעיקר מה דצריך להשליח משום דאיכא עשה דגדל השלום וזהו רק בטהרת מלורע דאסור.

בחסהמ"ט כמ"ט רש"י ז"ל משא"כ ביולדת דמוטר בלא קרבן לא ה' הו"א לומר
כזה עשה דוחה ול"ע.

אברהם הלוי מאמלאק (קאדיש).

סימן י

(א) ק"ל בהוס' (חולין י"ד. ד"ה השוחט) שהביאו רא"י דבתרי זימנא לא
איהסר שחיטתו מהא דחולין (מ"א.) דפריך שם הגמ' אהא דלמיר אדם אסור
דבר שאינו שלו ה"מ עכו"ם אבל ישראל לזעורי בעלמא קא מכין מהא דב'
אוחזין בסכין ושוחטין ומשני הכא במאי עסקין בישראל מומר עש"ה.
ורמורה לי דממ"כ אי הוה בפעם הראשונה מהיכא תיתי שהוא מומר דלמא
רק לזעורי קמכין כג"ל וא"י איירי בפעם ב' אחאי לריך לחשוב לשם דבר פסול
הא בלא"ה שחיטתו פסולה (אולי נמצא זה בספר יוחנן כי הקוראים כי הגני מחוסר
ספרים) וגם על הגמ' קשה דמשני הב"ע בישראל מומר אי דמומר הוי בלא"ה
פסול כג"ל ול"ע.

(ב) דובי המלא בב"ח שנתערבו יחד דהבשר מותר בהנאה וחלב אסור
בהנאה וגם היכי המלא בב"ח שנגבש והא חמור מבישול.

ראובן גילערינטער אבדפ"ק ראדאמישלא.

סימן יא

(א) תבונה לי ולא אדע למה אנו אומרים במוסח הוי"ד, אבל אנחנו ואבותינו
חטאנוי הלא בש"ס יומא (פ"ז:) נמצא רק, אבל אנחנו חטאנוי ע"ש וכן הו"א
ברמב"ם (פ"ב מהל' תשובה ה"ח) ובטוש"ע או"ח סי' תר"ו וברמ"א (שם סעי' ג').
הן אמת שברמב"ם ז"ל בסוף ספר אהבה בנשחלות התפלה שלו במוסח
הוידי כתב, אבל אנחנו ואבותינו אשמונו בגדנוי כו' אבל קשה גם להרמב"ם ז"ל
מאין מלא לו. נוסח זה וגם קשה למה השמיט שם המלה, חטאנו שמוזכר בגמ' וגם
הוא סותר דברי עלמו בהל' תשובה הג"ל ול"ע.

(ב) פסחים (ק"ז:) אמר ראב"י ולריך שזכיר יל"מ בקידוש היום ופי'
הרשב"ם ז"ל (וכן ברש"י שעל הרי"ף) בין בכוס בין בתפלה ותמוה לי למה אין אנו
מזכירין יליאת מזרים בתפלה שבת ועי' בקיבור פסקי הרא"ש פ"ט סי' ל"א ולע"ג.
רע' מנ"ח (מלוא ל"א) שמביא הגמ' זו וכ' וגם, אפשר אס רז"ס להוסיף
בנוסח התפלה זכר ליל"מ מותר להוסיף כמו כ"ד שמוסיפים בתפלה כו' יעו"ש
ובמחכ"ת נראה שגעלס ממנו ז"ל דברי הרשב"ם ורש"י במקומם שפירשו כן.

ירוחם ליינער (חצלות).

סימן יב

בישע"ת (חי"ב חוב' ה' סי' י"א) כמה דנכתפקמי אס מותר לר"ש לקשור
סם לאחורי הקרון או ללודים כשהבקר מושכן עש"ה.

בעיוני בזה ראיתי במג"א (סי' ש"ך סק"כ) בשם הרא"ש ז"ל דפ"ר דל"ג
 ל"י בשאר איסורים אסור וגם י"ל דלא שייך לומר בזה לא ניחא ל"י דסתמא
 דמלתא ניחא ל"י שיסייע בהמשכת הקרון רק מטעם איסור לא ניחא ל"י וכיון
 שה"י מותר טוב חיישינן דניחא ל"י כנ"ל לפשוט ספיקי ולא יפלא מעתה מה
 שלא נמלא מי שיתיר בזה.

הפלא"י.

סימן יג

(א) בשע"ת (תי"ב חוב' ה' סי' כ"א אות ב') בזה שתמה על הרמב"ם
 (פ"א מהל' לולב ה"ב) מה ששינה מלשון המשנה, כ"ל לפרש דמילי מילי קמני
 במתני', והוא דלדלעיל קאי, מי שלא ראה שמתה ביה"ט לא ראה שמתה מימיו
 וקמפרש במתני' זמן התחלת השמחה מאימתי? במועדי' הראשון של חג ה"י
 יורדין וכו' ומ"ש ומתקנין שם תיקון גדול, זה קאי על עיריט, וכמ"ש הרמב"ם
 ז"ל, ועי', בהלכתא גבירתא משיב בפירוש דהתיקון ה"י מעיריט, ועי' מ"ש בזה
 הגריעב"ן ז"ל בס' לח"ש על המשניות, ומ"ש בשע"ת שם להוכיח דאסור לעשות
 התיקון מעיריט, שלא לדחוק העזרה, כמבואר בירושלמי, נראה דלא דמי, דהתם
 מיירי בדימה שאוכלת חלק גדול מהעזרה משא"כ הכא, כמובן.

(ב) שם (אות ב') תמה על התרגום יב"ע (במדבר כ"ה) עה"פ והמה בוכים
 פתח אהל מועד, ואינון בכין וקריין שמע, עמ"ש בזה הגרי"ש כ"י ז"ל מלבוב, בס'
 דברי שאול עה"ט, בהשמטות שם.

(ג) שם (אות ה') תמה על רש"י עה"ט (במדבר ו') שכו' פתח זה אונס
 פתאום זה שונג, נגד הש"ס כריתות ט' יעו"ש, הנה באמת הוא פלוגתא בספרי
 שם, ור' יהונתן ס"ל בפתח זה שונג ופתאום זה אונס בכריתות (דף ט') ומ"ש
 רש"י הנ"ל הוא לדעת ר' יאשי' בספרי שם, וכן מ"ש רש"י בפסחים (דף פ') ג"כ
 מכון לאיזה מהדירות הנ"ל.

אלתר יעקב מאיר בריומאן חופ"ק לאפי והגליל.

סימן יד

(א) יומא (פ"ב) עוברה שהריחה בשר קודש מוחזין לה בכוס או ברוטב
 ובכפות תמרים. הביא דברי רש"י באבות פ"ה גבי עשרה נסים שעוברה שהריחה
 בשר קודש הכהנים מונעין ממנה ולכן לא הפילה וזה הפילה וזה פליאה עלומה
 ונראה פשוט דהנה התי' (ריש יומא) הביאו בשם הירושלמי דהנס שלא
 אירע קרי לכה"ג ביוהכ"פ היה רק בבית ראשון ולא בבית שני ע"ש, וראי'
 לדבריהם מזה שמתקנין לו כהן אחר שמה יארע בו פסול קרי, ולא סמכו על
 הנה"י והנה כיון דהקד' נסים בהדדי חנין ע"כ גם הנס של לא הפילה ה"י נ"כ
 רק בבית ראשון וא"כ י"ל דהמשנה של עשרה נסים קאי בבית ראשון ואז שפיר
 הכהנים היו מונעין ממנה כיון שסמכו על הנס שלא תפיל (ועל נסים קבועים

כגון אלה שומכין לדברי הכל כמוכן אבל בגמ' בדרייתא שם קאי בזמן שאין נס שפיר תוחבין לה משום סכנת נפשות ואין כאן סתירה ופשוט.

(ב) סוכה (ל"א.) ההיא סבתא כו' לוחה כו' אמר להו ר"ג פעמא היא דא ואין לה אלא דמי עליה מלת פטותא משמע לעקנית הרגילה לעשות תמיד אפשר לשער דהך עובדא (ערובין כ"ה.) היא איתתא כו' אתא לקמי' דר"ג כו' אתא איהו וקא ל'סה וכו' ע"ש, דהך איתתא דהתם היינו הך סבתא דהכא וכיון שהיתה רגילה ללוח קמי' דר"ג על פסקיו קרא אותה פעמא וזו השערה נכונה.
(ג) בשע"ת (ח"ב חוב' ה' ס' כ"א אות ב') צמה שתמה על הרמב"ם שם (פ"ח מהל' לולב) שבערב יו"ט הי' מתקנין וכו' ע"ש שהניח בלע"ג.

י"ד לפמ"ש התוס' סוטה (מ"א.) ד"ה כתב דהבימה של הקהל הי' בזיון מעיו"ט של פרכים ובמולאי יו"ט הקימוה, משום דבנינה לא הי' דוחה חולו של מועד עיי"ש, איכ' הי"ג כיון שהי' לריכים לתקן מעלות בעד הנשים וזה הי' חסור בחולו של מועד היינו מולאי יו"ט והי' מוכרחין לעשותן מעיו"ט, ובנימה של הקהל היינו טעמא דלא הקימוה מעיו"ט לגמרי משום דדחיקא לי' עזרה, וזה רק שייך התם שהקימוה באמלע העזרה, אבל הכא שעל הזיון שהי' בולטין מן הכתלים למעלה הי' מסדרין לוחות ועושים מעלות כפירש"י בסוכה שם ואיכ' לא הי' מרחיק כלום למטה בעזרה והי' אפשר לעשותן כולן מעיו"ט, ובזה נסתר ג"כ מש"כ בסיומן הג"ל עיי"ש והא דאיתא במשנה במולאי יו"ט יורדין לעזרת נשים ומתקנין תקון גדול, ע"כ אין הפירוש שאז עשו המעלות והמקום לנשים, דהא חסור בחוה"מ, רק תקנו תקנה ונתנו פקודה שהנשים יעמדו למעלה על המקום המוכן להן והאנשים למטה, כמו דאיתא בכ"ד תקנה גדולה התקינו, אבל הכנה ועשית המקום זה עשו בודאי מעיו"ט כדברי הרמב"ם, וזה פשוט וברור.

אלבסגדר זושא פרידמן (ווארשא).

סימן שו

שוא"ל אני דעת חכמי השע"ת ג"י דבר השכיח היום בלוח אחד את חזירו סך מה ודיברו בפירוש מהעסקא כמה תהי' וכתב וועקסיל ומחמת טירדות לא חתם על הוועקסיל ועבר זמן רב ועתה שהגיע עת השילום שאל ישאלו אם מותר ליתן כן מחשב ריבית.

לדעתי היתר העסקא עפ"י תיקון מהר"ם ז"ל הוא מטעם שחפזות ובסחופות דעת רוב מהראשונים הראב"ד הראש"ם והרא"ש דא"ל קנין ואם אך התחילו בהעסק זה הוא הקנין ומתקיים באמירה בעלמא ע' ברמ"א סי' קנ"ו וכ"כ בסמ"ע וס"ך וט"ז שם ע' בנה"מ איכ' בגמ' בהמעות מותר לשלם ולקבל העסקא כאשר התנו כן נראה לכאורה אם יספיקו על זה חכמי הדור.

שמעון פארוזענטשעווסקי (יוזפאף)

סימן טז

דעת המרדכי והיראים הובא ברמ"א ז"ל [בסימן תר"ס] דאם עשה סוכה מתחלה במקום שמלטער באכילה או בשניה או בשלישית, או דאי אפשר לו לעשות אחד מהם בסוכה מחמת דמהירא מלשטים או גנבים אינו יולא באותה סוכה כלל אפילו בדברים שלא מלטער בהם דלא הוי כעין דירה שיוכל לעשות שם כל דרכיו ע"ש, והחכם זבי [בסימן ל"ד] חולק על זה ויכול לעשות ב' סוכות אחת לאכילה והשני' לשניה אע"ג שאותה של אכילה אינה ראוי' לשניה עיי"ש.

וגרמא לפע"ד להביא ראיה לדברי המרדכי, דהנה הרמב"ן ז"ל במלחמות פ"ב דשנת ד"ה ועוד הקשה במשנה בסוכה [כ"ח ע"א] מי שהי' ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בחוץ הבית כו', אמרו לו משם ראי' אף הן אמרו לו אם כך היית נוהג לא קיימת מלכות סוכה מימך, והקשה הרמב"ן ז"ל הרי עכ"פ קיים מלכות סוכה בשניה, דלא שייך צו שמה ימשך אחר שלחנו, ואיך א"ל לא קיימת מלכות סוכה מימך [ע"ש] ואמנם לדברי המרדכי נראה כיון דלא קיים מלכות אכילה בסוכה זו ממילא גם מלכות שניה לא קיים [ואין לדחות דהכא הסוכה בעלם הי' ראוי' לאכילה אם הי' מעמיד בה שלחן, דז"א דגם בדינו של המרדכי הי' ראוי' לשניה אם הי' מעמיד שם שומרים].

אמנם לא קשה על הכח"ל, דהרי החכ"ל כתב דאע"ג דאינה ראוי' לשניה יכול לעשות סוכה אחרת ולישן בה, וא"כ לר"א דאין יולאין מסוכה לסוכה גם החכ"ל מודה דלריכה הסוכה להיות ראוי' לאכילה ולשניה דחשבו כעין חדרו, וא"כ נראה דהרי צ"ש ס"ל בסוכה [ר"ט ע"א] כר"א דהוא מחלומידי צ"ש דאין עושין סוכה בחוץ מזה"ה דאין יולאין מסוכה לסוכה דר"א למד לה מחד קרא חג הסוכות חמשה לך ו' ימים סוכה הראוי' לשבעה וכדאיתא בסוכה [כ"ז ע"ב] וא"כ לצ"ש דאין יולאין מסוכה לסוכה לריכה הסוכה להיות ראוי' לקיים בה אכילה ושניה דחשבו כעין חדרו, וא"כ שפיר אמרו וקני צ"ש אם כך היית עושה לא קיימת מלכות סוכה מימך כיון דלא קיים בה מלכות אכילה גם מלכות שניה לא קיים בה, וצ"ש לשיטתינו.

וגרמא להביא ראיה דאע"ג דאינה ראוי' לשניה מ"מ יולא בה ידי אכילה, דהנה בסוכה [כ"ו ע"א] איתא רב שרי לר' אחא ברללא למיגנא בכולא. [ואע"פ שיש לה גג וגובה עשרה דהוי כאלו חוץ לסוכה. רש"י] משום דקי [פספיש] או זבובים קטנים. [הערוך] רבא שרא ליה לר"א בר אדא למיגנא בר מחטללחא משום סירחא דגרמישחא ע"כ, וכחכ הרא"ש והכלבו בשם רבינו פרץ ז"ל דדוקא למיגנא הי' פטור משום מלטער אבל למיכל דהוא שעה מועטת חייב לאכול בסוכה ע"ש [ובקרבן נתנאל ובצ"י] הרי דאע"ג דהסוכה לא היתה ראוי' לישן בה מ"מ הי' יולא בה ידי אכילה.

ואמנם יש לומר דהנה בעירובין [ע"ג ע"א] פליגי רב ושמואל דרב ס"ל מקום פיתא גורם ואם אוכל בבית זה אע"ג דישן במקום אחר אין צריך ליהן עירוב ושמואל ס"ל מקום לינה גורם, ובירושלמי שם איתא בזה הלשון עיקר דירה.

אין יצא ד' יצא חמר אינפלגין רב ושמואל ח"א במקום פתן וח"א במקום
 שינה ע"כ, ולפ"ז הכא דכתיב חסכו כעין מדורו לרב במקום פתא גורם ועיקר
 דירתו של אדם במקום אכילה לית לן בה כמה שאין הסוכה ראוי לשינה, ולשמואל
 במקום לינה גורם לריכה הסוכה להיות ראוי לשינה ואם אינה ראוי לאכילה לית
 דאע"ג דחסר כשר בשאר ימים ואין לחסוך האחריו לבי או לג' חלקים וללחם
 צו דדוקא חסר ונשאר העיקר קיים כשר ע"ש וכן הכא אם חסר מה שנקרא עיקר
 דירתו של אדם הסוכה פסולה [ואע"פ שיש לחלק בין סוכה לאחריו מ"מ אינו
 מוכרח וי"ל כנ"ל] ולפ"ז שפיר רב שרי לרי' אחא ברדלא למיגנא בכילתא דהוא
 חוץ לסוכה משום דקי אבל למיכל לריך בסוכה, ולא פסל הסוכה משום דאיני
 ראוי לשינה דרב ס"ל מקום פתא גורם ולא מקום לינה ורב לשיטתיה.
 וביוון דנפלוגתא רב ושמואל קי"ל כרב באיסורין והכי פסקו הפוסקים
 ז"ל כרב במקום פתא גורם לענין עירובין ע"ש, ומש"ה רבא שרא ליה לרי'א
 בר ארא למיגנא בר ממטללחא אבל לאכול מחוץ ויולא בה בסוכה זו וא"ש
 ובחידושי הארכי.
 חיים כישור'ם הכהן אמשערמאן אבד"ק פולטוסק יע"א.

סימן יז

בבית מדרש' (ס' כ"ג) מובא מ"ש הקול"ם (ס' כח) דדעה רבא
 הוא דחייבי מלקות שוגגין פטורין מלשלם יעו"ש.
 ונפלאותי ע"ז מש"ס ב"ק (ס.) דאמר רבא שם ועביר לריכותא דקמה
 זקונים וסדה וגדים ודריש שם דקמה, כל בעלי קומה ופרש"י ז"ל, אף בעלי חיים
 ואילנות ז"ל ומעתה נחוי איך יצויר לרבא אם נימא דס"ל דחייבי מלקות שוגגין
 פטורין מלשלם איך משכחת תשלומין הא כבר פסק רבא כר"י (לעיל כ"ב:) דאשו
 משום חליו והתוס' (סנהדרין ע"ז.) כתבו דלכ"י דאשו משום חליו חייב המבעיר
 מינה ע' בחוס' (לעיל כג.) ד"ה מאי בינייהו ע"ש ומעתה אם השחית אילנות חייב
 מלקות משום ב"ח כדאיחא (במכות כ"ב.) וע' חוס' (לקמן ז"א:) ד"ה החובל ע"ש
 וכן כתב רש"י ז"ל (לקמן ז'): ד"ה אעפ"י דאיסור קולץ נטעיות הוא משום ב"ח
 מדאורייתא ממש וכ"כ התוס' בע"ז (י"א:) ובב"מ (לכ"ב:).
 ובעתה ע"כ ז"ל הא. דחייבתו התורה תשלומין ע"כ ברלא אחרי ביה וא"כ
 מוכח מזה לרבא דחייבי מלקות שוגגין חייבין לשלם וא"כ איך שכתב הקול"ם ז"ל ש"ס
 מפורש כזה בשלמא מבע"ה לא קשה אף דהורג את האדם ח"מ וחייב מיתות
 שוגגין פטורין לכרע ד"ל דבע"ה הוא, חוץ מאדס' דבארס ק"ל כדרבא מיני'
 וע' בתוס' כאן ד"ה לרבות שהעתיקו דברי רש"י ז"ל שם וכחצו, כל בעלי חיים
 ע"ש ובאמת ברש"י ליתא תיבת, כל' אלא, אף בע"ה ומבאר דרש"י נשמר מזה
 וחמדין לי דברי התוס' האלו שהוסיפו בדברי רש"י ז"ל התיבה, כל' ובמק"א
 אדבר בזה ואכ"מ להאריך.
 יעקב גארדאן הופ"ק בארנעמוטה (אנגליא).

סימן יח

(א) בשע"ת (ח"ב חוב' ה' בשער החדש סי' צ') מביא כ"ג שליט"א דברי
הש"ג (מדרכי פ' המגרש) דהא שכותבין בגט כדת משה וישראל הוא כדי שיע"י
ממגרש גם כד"א אף דמ"ת אין ד"א קומה רק כיון דמגרש ע"ד דרבנן מהני
יתמה ע"י דמה מועיל אם דמן המורה אינה גט והא דמועיל ד"א היא משום דכל
דמקדש ארעא דרבנן מקדש ואפיקינהו לקידושין מיני' אבל לא משום דארעא
דרבנן מגרש עכ"ל.

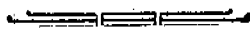
רבעני' לא הבנתי כוונתו דאם כוונתו להקשות דבאמת היאך הוא ממגרש
כיון דאינו חלירה אלא מדרבנן במחבת"ה לא ק"מ דהרי הש"ג כתב שם בזה הלשון
יחבמים נחנו שיעור דאף דהפקד ב"ד הפקר והוי חלירה כו' ע"ש הרי דמטעם הפקר
ב"ד קאמין עלה וידוע דאף למ"ד דסובר דאין קנין דרבנן מועיל לדת' מ"מ הפקר
ב"ד מועיל לז"ע או להפקיע או אף להקנות ג"כ עיין ב"ש סי' כ"ח ס"ק ל"ה
ע"ש ואם כוונתו למה צריך לדעתיה כלל חיפוק ליה בלא"ה מטעם דהפקד ב"ד
הפקד אי"כ אף אליבא דידה תקשה זה דהנה זה הלשון בגמ' שם כל דמקדש
ארעא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושין ופירש"י שם ארעא דרבנן חולה
בדעת חכמים דהא כדת משה וישראל קאמר ואפקעינהו רבנן ע"י גט זה לקידושין
מיניה ושוניהו למעוה קידושין מחנה למפרע דהפקד ב"ד הוה הפקר ע"ש וקשה
ג"כ כיון דהפקד ב"ד הפקר אי"כ למה צריך כלל לדעתיה דידה ולומר
דארעא דרבנן מקדש (ע' דהפלאה כחובות שהקשה זה) אלא ע"כ ל"ל דאף
דרבנן יש להם כח מה"ת להפקיע הקידושין ע"י הפקר ב"ד ואינם לריכוס
לדעתיה כלל מ"מ התקינו לומר בקידושין כדת משה וישראל שיהא זה אף מדעתיה
כדי ליפות כח של הגט יותר בלי שום פיקפוק אי"כ יש לומר דה"ה בגט אף שיש
להם כח מה"ת בלאו דעתיה דידה מטעם דהפקד ב"ד הפקר מ"מ הנהניו גם
בגט לומר כדת משה וישראל להורות שהוא מדעתיה דבעל ג"כ כדי שלא יהא
יכול לטעון אח"כ אי"א בתקנה דחכמים ואף שאין בטענתו ממש דזה אינו תקנה
חכמים לחוד רק דנעשה מה"ת ג"כ מ"מ משום חשש לעו חששו לזה והולריכו
לומר כדת משה וישראל.

ובאמת כדברי הש"ג מפורש ג"כ בפנ"י (גיטין י"ט) גבי הא דאמר ר"ח
יבלי' למיפסל לכולי גיטי דעלמא משום דכתיב וכתב והכא חשה נוהגת שבר
הסופר אלא דאקנוהו הוא דאקניה ליה רבנן שבר הסופר וכתב הפ"י דמשה מס"ס
וכותב כדת משה וישראל פ"י שעי' דת משה וישראל הוה ספר שניקין שלו והרי
זה כמו מה שכתבו הת"ס שהנהניו לומר בשעת הקדושין כדת משה וישראל משום
דכל המקדש ארעא דרבנן מקדש ולפעמים הפקעו כסף הקדושין ע"י הפקר
ב"ד וה"ל דכוחא לענין גט ע"ש ומ"ש ר' ע"ג הרי שם הפ"י ממש כמו הש"ג ועיין
בש"ג פ' יש נוהלין שכתב שם לפי שחלה קיום הקדושין וצטולין בדעת רבנן
יכוין דרבנן להקל כדלוגס הא אם היה קידושין ארעא דאורייתא לא היה כח ביד
חכמים להחיד אותה ע"י גט זה (כגון שהיה חטם) ע"ש ומשמע לכאורה מדבריו

שעיקר תלוי לפי שקידוש ארעמס ואין אנו לריכים לומר נמי שגירס ארעמס דרבנן
 דק לפי שקדש ארעמס דרבנן בזה בני שיהא הגט כשר כיון דרבנן אומרים שגט
 זה כשר וכ"ל לומר דהכי שהגט אי"א שיהא כשר מה"ט כגון היכא שהיה אנוס
 וכדומה בזה ע"כ לריכים אנו לומר כל המקדש ארעמס דרבנן מקדש ואפקיעו
 רבנן לקדושין מיניה ואף שזו עלה קשה דבזה אהה לריך לומר דכל בעולותיו היו
 בעילת זנות וגם הבנים הם בני פנויה מ"מ הא אי"א בע"א משא"כ צורך לחור
 ד"א שלה אין אנו לריכים לומר כל המקדש ארעמס דרבנן מקדש רק דקדושין
 הם קידושין גמורים ורק עתה בשעת הגט הפקירו והפקיע הזכות של כל האדם
 מתוך הד"א ונשאר כל הכח של ד"א רק לה וא"כ מגורשת מה"ט בלי אפקעת
 קידושין כלל והרי זה דומה להא דכתב הפ"י לענין שכר הסופר וע"כ דהכי הוא
 דלא"ר לפי דברי כ"ג שיח' שכתב דעמא הוא לפי שהפקיע הקידושין והא
 גמלא דלדברי הפ"י ז"ל הנ"ל כל מי שמגרש את אשתו היה בעולותיו בעילת זנות
 ובגו בני זנוים וזה אי"א לומר כן על כלל ישראל ועוד דנפק מיניה חורבא לענין
 אס קדש אחוזה וכמ"ס הפנ"י שם אלא ע"כ דבזה אי"א לומר כל המקדש וכו'
 ולא כמ"ס הדרת כ"ג שיח' שהוא מטעם כל המקדש כו' (ועיין עוד בש"ג פ' המוכר
 והספיקה באורך ע"ס) ומתוך דברי פ"י הנ"ל למד בישיעה יעקב חאה"א (סוף סי'
 קכ"ו ח"ק ע"ו) דאם חסר אות אחת מתיבת כדת משה יש להחמיר משום דאי
 לא הוי כדת משה וישראל שוב ממילא הגט פסול מטעם דאמר ר"ח יכולנו
 למפסיל כולי גיטי דעלמא וע"ס שמביא דברי מהר"א ששון ודברי החסד' דמנחות
 ע"ס וא"כ בשאלה הנ"ל באם לא נשאת עדיין וודאי דיש להחמיר דלריך גיטא
 אחרתא.

(ג) ראובן אודיע לערי לשבים שראיתי (בש"ס ווילנא דפוס רא"ס) ביבמות
 דף ל' ע"ב בהגה הנקרא מראה כהן שמביא בשם ספר תשובות דאנשי און מכתב
 י"ג שהגיה בכל המקומות שדברו בענין גירושין דל"ל כל המגרש ארעמס דרבנן מגרש
 ואפקיעו רבנן לגירושין מיניה כלומר שכל הזכות שהי' לו הפקיע ממנו ומש"ה אינו
 יכול לבעול כו' ע"ס הגה לא ידעתי מי בעל המחבר הזה אך יהא מי שיהא היאך
 ערב לבו לגשת ולהגיה ולשלוח ידו בקידוש נגד רש"י ותוס' ומאן לייט ליה בזה
 יע"י הגהות כאלה ח"ו נהרם מנב חורתינו הקדושה ולפלא לי על הגאון מוהר"ר
 בצלאל הכהן זללה"ה שמביא הגהה זו כלל וכבר ידוע מה שכתב הרמב"ן כל היר
 המגיה כו'.

טאיר רובין מו"צ דפ"ק ראדום.



כבודת של תורה

(המשך מחוברת ו' תרפ"ב).

קכא) שם (י"ד-כ"א) לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך תחנה ואכלה או מכור לנכרי וגו' צריך לדעת למה מייטץ הכתוב אותנו מה שנעשה בהגבילה בלא ה' די ללות על העדר האכילה בלבד וכל דאפשר להסמוך על זה מה דאיתא ביבמות מ"ד ע"א במשנה היתה אחת כשרה ואחת פסולה אם ה' חולץ חולץ לפסולה ואם ה' מייבם מייבם לכשרה, ובגמרא אמר רב יוסף כאן שנה רבי יספור אדם מי בורו ואחרים לריבוס להם פירוש שלא יפסול את הכשרה לכהונה שהחליטה פסולה לכהונה ואע"פ דלדידי אין לורך בזה מכל מקום לא יגרום היות לאחרים וחלוצה להפסולה בלא זה לכהונה ואיפסוק להלכה בשו"ע אכן העזר סימן קס"א סעיף ב' היו בהם פסולות לכהונה אם בא לחלוצה אינו חולץ אלא לפסולה ולא לכשרה, ובבית יוסף שם הביא שכתב ר"י בשם הרמ"ה כופין אותו לחלוצה לפסולה ואם עבר על דברי המזהירים על כך מגדן אותו ואם התרו בו למלכות מלקין אותו עכ"ל והבית שמואל שם הביא דברי רבינו ירוחם הללו שהובאו בדרכי משה והוא טעות הדפוס כי הובאו בזה יוסף כ"ל, והרי לך דאין זה רק עלה טובה מכיון שיכול לחלוצה לפסולה ומיפטר הכשרה לא יחלוצה לכשרה ויפסלנה לכהונה אלא דאיכא גם איסורא בזה דהרי מגדן אותו אם לא שמע לדברי המזהירים אותו על זה ברבינו ירוחם הנ"ל ואיתא בריש פרק כל שעה ע"ב דתניא לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך תחנה ואכלה או מכור לנכרי וגו' אין לי אלא לגר בנתינה ולנכרי במכירה לגר במכירה מניין ה"ל לגר אשר בשעריך תחנה או מכור לנכרי בנתינה מניין תלמוד לומר תחנה ואכלה או מכור לנכרי נמצאת אומר אחד גר ואחד נכרי בין במכירה בין בנתינה דברי רבי מאיר ר"י אומר דברים ככתבן לגר בנתינה ולנכרי במכירה ע"ש וגם בש"ס ע"ז דף ב' ע"א ובשלמא לר"י צריך הקרא דכך היא מלתא לגר בנתינה ולנכרי במכירה אבל לא יתנגד לנכרי ולא יתכרנה לגר אבל לר"מ דאמר אחד גר ואחד נכרי בין במכירה בין בנתינה נראה הכתוב כשפת יתר וליכא למימר עבור דאמרינן שם בגמרא מ"ט דר"י אי סלקא דעתך כדאמר רבי מאיר ליכתוב רחמנא לגר אשר בשעריך תחנה ואכלה ומכור או למה לי שמע מינה לדברים ככתבן ור' מאיר או להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי ע"ש ואי לא הוי כתיב "מה שנעשה בהגבילה לא הוי ידעין להקדים הרי מפורש שם בחוס' ד"ה בשלמא לר' מאיר בשם ר"י דאי לא צוי כתב קרא כל עיקר הוה ידעין מסבירא לאקדומי אבל השתא דכתב נתינה

התננה ואכלה ומכור אי לא הוי כתיב או ה"א דאחא למידרש שאין לריך נהקדים
 ע"ש הרי דלהקדים בלחוד לא לריך קרא כלל ואע"ג דלר' אבהו אליבא דר'
 מאיר יליף מדאילטרין קרא למישרי נבילה בהנאה מכלל דשאר איסורין דלא פריט
 בבו היתר הנאה איסורין הן באכילה ובהנאה כמבואר שם וע"ש בהמסקנא בדף
 כ"ג סע"ב ברש"י וכי אמר רבי אבהו לא יאכל איסור הנאה משמע אליבא דרבי
 מאיר אמרה כו', הרי דלריך הקרא לר"מ ללמד איסור הנאה בעלמא בכ"ז
 הלימוד הוא מדיוקא דקרא מדפרטה התורה היתר הנאה בנבילה מכלל דשאר
 איסורין איסורי אבל על עיקר הקרא לר"מ אפשר להסמך דלא ישפוך אדם מי
 בורו ואחרים לריבים להם דהרי הנבילה הואיל ואפשר לגר חושב או עכו"ם לאכלה
 כתבה התורה בפירוש שימכרנה או יתננה להם ולא יפסידנה הרי דלא יקלקל
 אדם מה שיש לאחרים לורך בזה כהגמרא הל"ל ואע"ג דבמס' ע"ז דף ס"ז סע"ב
 איתא על האי קרא נבילה הראוי לגר קרוי נבילה ושאינה ראוי לגר אינה קרוי
 נבילה ויליף מזה דנותן טעם לפנס מותר ור"מ דסבד כל נותן טעם לפנס אסור
 ומנבילה לא יליף כלל להחיר דמוקי לה למעוטי סרוחה מעיקרא וברש"י שם
 סרוחה מעיקרא מוכח שחן מחיים דהואיל ואפינמה מקודם שנאה לידי נבילה
 לא חל שם נבילה עלה אבל היכא דאיתמר מעיקרא חו לא פקע איסור משום
 פגם עכ"ל ולפ"ז עיקר קרא בא ללמד לר"מ דסרוחה מעיקרא לא חל שם נבילה
 עלה ומדיוקא דקרא יליף ר' אבהו אליב' דלית ל"י לדברים ככתבן לאסור שאר
 איסורין גס בהנאה כנ"ל בכ"ז על פשטא דקרא יש להסמך שלא יקלקל דבר שיש
 לאחרים לורך בו והכל נמלא בחורה.

קכב) שם (י"ט-י"ד) לא חשיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים, חיבות אשר
 גבלו ראשונים נראות כמיוחדות וג"ל דבא הכתוב לרמוז בזה איסור השגת גבול
 במשא ומתן ומערופיא ויורד לאומנתו של חבירו ופיסוק חיותי המבוארים בשו"ע
 חו"מ סימן קנ"ו והפירוש של מערופיא הביא שם הפתח תשובה בס"ק ז' בשם
 החתם סופר שהוא מלשון יערפו טל ויערוף כמטר שזה יניקתו ומחיתו מדיר,
 וכן דיני השגת גבול בחזקת שכירות בתים ועני המהפך בחררה המבואר שם בס'מן
 רל"ז וכן השגת גבול בחזקת שכירות אוראנדע ורחיים וברייסו וחנות וקרעטשמע
 ושענקירם וכדומה המובאים בשו"ת שו"ת כל זה אפשר להסמך על התיבות אשר
 גבלו ראשונים שהקדמונים תיקנו תקנות בזה ואע"פ שהפירוש הפשוט הוא ראשונים
 שחלקו את הארץ בכ"ז לריך להבין למה כתבה התורה זאת הלא בכל משנה סימני
 הגבול וקבעם בחוק קרקע של חבירו אפילו מלא אלבע בארץ ישראל עובר בלאו
 זה אפילו אין זה הגבול בגבול הנשיאים שחלקו את הארץ כמונן וכן בשו"ע חו"מ
 סימן סע"ז לא מחלק בזה אלא ודאי דבא הכתוב לרמוז בחיבות הללו על השגות גבול
 הנ"ל שתקנו הקדמונים בחזקות הללו וליכא מילתא דלא רמיז בה.

קכג) תצא (כ"א-ט"ז) והי' ביום הנחילו את בניו את אשר יהי' לו, חיבות
 אשר יהי' לו נראים כמיוחדים כי ודאי לא יוריש לבנו רכוש של אנשים אחרים
 וכ"ל דיש להסמך על זה מה דאיתא בחו"מ הלכות נחלות סוף סימן רע"ז בהג"ח
 דאין היורשין יורשין דברים שאין בהם ממש [הנחות מרדכי סוף צ"ב] או טובה

הנאה בעלמא שאינו ממון ע"ש בש"ך ובקלות ובנתיבות, וזה הוא שכתוב את אשר יהי' לו דדוקא מה שיהי' לו יכול להוריש ולא דבר שאין בו ממש או טובת הנאה שאינה ממון כהנהגה שו"ע הנ"ל והכל רמז בתורה הקדושה.

קבר) שם (כ"ז-יד) וענו הלויס ואמרו אל כל איש ישראל קול רם, דקדקנו דמיבת איש נראית כמיוחסת דמה הי' חסר המקרא חס הי' כתוב וענו הלויס ואמרו אל כל ישראל קול רם ונ"ל דבזה התיבה רמזה התורה דעת הרא"ש בפ"ג דברכות דנשים אינן בכלל ערבות ונ"ל וא"ת מ"ש נראה דאמרין לקמן בפרק שלשה שאכלו להוציא את האחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן ובשיעור כזית אינו חייב אלא מדרבנן ואפילו הכי מוציא אחרים שאכלו כדי שביעה וחייבין מן התורה וא"כ באשה נמי אע"פ שאינה חייבת אלא מדרבנן מוציא אחרים שמייבין מן התורה י"ל דלא דמי דאיש אע"פ שלא אכל כלום דין הוא שיפטור את אחרים דכל ישראל ערבים זה בזה אלא מדרבנן אמרו שלא יברכו ברכת הנהנין בלא הנאה לפיכך כשאכל כזית אע"פ שאינו נתחייב אלא מדרבנן מוציא את אחרים שאכלו כדי שביעה שערב הוא בעבורם ועליו הוא להלילו מן העון ולפטור אותו מן המלות אבל אשה אינה בכלל הערבות לכך אינה מוציאה אלא מי שמיובו מדרבנן וכן הוא ברבינו יונה דף י"ד רע"א בשם רבינו יצחק ז"ל והוא על הגמרא בדה"ב ע"ב שם, והברכות והקלות דהר"ר גר"י ודבר עבד היו בערבות כדאיתא בסוטה ל"ז ע"א ת"ר ברוך בכלל וברוך בפרט כו' ע"ש ורמזה התורה בתיבת איש שכתבה דהערבות חל דוקא על האנשים אבל לא על הנשים אע"פ שקיבלו עליהן המלות כדכתיב אחס נלביס וגו' נשיכס וכו' בכ"ז לא הטילה התורה עליהן עול הערבות ודי שתפקיע את עצמה ומהגמרא דקוטה שם דחשיב הערבות של שם מאות אלק וגו' אלפים וחמש מאות וחמישים ע"ש משמע ג"כ קלה דנשים אינן בכלל הערבות ואפשר הוא מלך הסברא בכ"ז רמזה התורה זאת בתיבת איש דליכא מידי דלא רמזא באורייתא.

קבר) שם (כ"ח-כ"ז) ובשליטה היוצאת מבין רגלי' ובבני' אשר הלד', ע"ן בת"א וברש"י בשליטה קאי על בניס הקטנים, ונ"ל להסמיך על לשון זה ההלכה המבוארת בכמה מקומות דאין שליח בלא ולד והוא גם במשנה גדה כ"ז ע"א לא שהשליח ולד אלא שאין שליח בלא ולד ע"ש שהוא לענין טומאת מת ושם בדה"ב ע"ב במשנה דהמפלת שליח חשב לזכר ולנקבה, ואיפסק להלכה בשו"ע יו"ד סימן קל"ד דכל שליח השליח אף שלא נמלא בו ולד אמו טמאה לידה דאמרין דודאי הי' שם ולד ונימוח ע"ש בכל הסימן ובסעיף י"ד שם יולא דופן חס לא ילא דם אלא דרך דופן אמו טמאה מלידה ומגדה ומזיבה והוא מהגמרא גדה ע"ש ורמזה התורה בלשון הזה דאין שליח בלא ולד באשה ובפרק בהמה המקשה דף ע"ז סע"א מוכרי אין שליח בלא ולד למה לי קרא אסמכתא בעלמא ע"ש שהוא לענין בהמה וכמו בן הכא אגב אורחא אשמעינן קרא דאין שליח בלא ולד באשה ומוחנין עליו מומרי זכר וחומרי נקבה כמבואר שם בשו"ע ואע"ג דבתוס' ב"ק י"א סע"א כתבו דבאשה פשוט לו שהוא סימן ולד יותר מבהמה ע"ש בכ"ז הודיעני הכתוב זה אגב אורחא ומה דכתבה התורה מבין רגלי' בא לרמז דאין טומאה בשליח רק דרך ערותה ולא ביולא דרך דופן אפילו ילא דם כהגמרא כנדה מ"א ע"ב דאמר רבי יוחנן משום

ר"ש בן יוחי שאין אשה עומה עד שלא מדוה דרך ערוסה שנאמר ואיש אשר יסב את אשה דוה וגלה את ערוסה את מקורה הערה מלמד שאין אשה עומה עד שלא מדוה דרך ערוסה ואיפסקא בשו"ע כג"ל ולא לחנם כהנהגה החורה לשון משונה כזה אלא כדי לרמוז שאין עליה בלא ולר ואין עומה אפילו בשליח אלא כשלא דרך ערוסה כהגמרא ושו"ע הג"ל והכל נמלא בחורה.

קני) נצבים (כ"ט-כ"ב) גפרית ומלח שרפה כל ארצה לא תורע ולא תלמית ולא יעלה בה כל עשב דקדקנו למה כהנהגה החורה לא תלמית דהרי אפילו אדמה טובה אם אין זורעין אותה אינה מלמחת והי' די לכתיב לא תורע לחוד והי' מובן ממילא דמחמת גריעותה שאינה מלמחת אין זורעין אותה וגם לא יעלה בה כל עשב שעולה אפילו בלי זריעה כלל שכן הדרך וג"ל דאפשר להסמיק על זה ההלכה המבוארת בשו"ע אורח סימן ר"ג סעיף ד' על פירות שמוציאין חילי סרק שהכל ובלבושי סרד פירות אילנות הגדילים מעלמן ואינם נטועים כך מבואר מהט"ז ע"ש ועבור זה הזכירה התורה הזריעה והלמיתה להורות דלמיתה בלי זריעה אדם לא חשיבא וממילא מברכין על פירותיו שהכל ומבואר שם בשו"ע סי' ר"ד סעיף א' דעל עשבא דדברא שאינם נזרעים מדרך שהכל וגם הקרא כאן איירי בהעלאת עשב שגדילים בלי זריעה ולהכי הזכירה התורה לשון העלאה ולא לשון למיתה לומר ולא ימח בה כל עשב כי הלמיתה בלי זריעה אדם לא חשיבא למיתה לענין ברכה דמברכין עליה רק שהכל ולא הוי דינו כדבר הלומח שמברכין בפה"א או בפה"ע ורמזה התורה בלשונה הזהב דבלי זריעה אדם לא הוי דינו כדבר הלומח ומברכין עליו רק שהכל ע"ש בט"ז ומג"א ואחרונים ועיין בחרנוס יב"ע.

קני) שם (י"ט) לא יאבה ד' סלוח לו וגו' הי' לו לומר לא יסלח לו ד' מהו הלשון לא יאבה וג"ל דירמוז בזה הלשון הגמרא בברכות ז' רע"א מאי מילי א"ר זוטרא בר טובי אמר רב יה"ר מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויגולו רחמי על מדותי ואמנהג עם בני צדק רחמים ואכנס להם לפנים משורת הדין וזהו לא יאבה שאינו כלול בהתפלה שהקב"ה מחפלה בכל יום וליכא מיד דלא רמיזא באורייתא.

קנה) שם (ל'-ה') והביאך ד' אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשסה והטיבך והרבך מאבותיך המפרשים הקשו שכן אמר שיי"צ להם וירבה אותם יותר מאבותם ואח"כ בפסוק ט' כתיב כי ישוב ד' לשוש עליך לטוב כאשר שש על אבותיך משמע דלא יותר וג"ל לתרץ זה ע"פ הגמרא ביבמות פ"ב סע"א אלא לר' יוחנן קשיא הא מני רבנן הוא ואנא דאמרי כרבי יוסי דמניא בסדר עולם אשר ירשו אבותיך וירשסה ירושה ראשונה ושני' יש להן ושלישית אין להן ואמר רבי יוחנן מאן חנא סדר עולם רבי יוסי ע"ש גם בחוס' הרי דנגלות בית ראשון בטלה קדושת הארץ והולכנו לקדשה בשני' בימי עזרא אצל לעתיד לבא לא ילרכו לקדשה דלא בטלה הקדושה שנתקדשה בימי עזרא ואיפסק כן להלכה במגן אברהם סימן תקס"א סק"ב שהביא פסק הרמב"ם בפ"ו מהלכות בית הבחירה שקדושת העזרה וירושלים קדשה לעתיד לבא וע"ש שסיים שדברי הרמב"ם שרירין וקיימים לפי' יתפרש הקרא והטיבך והרבך מאבותיך לענין זה שקדושת יהושע בטלה בגלות

נבוכדנצר וקדושת עזרא לא בטלה בגלות טיטוס כדעת רבי יוסי דסבירא לי' לר' יוחנן כוותי' ולא יקשה קושי' המפרשים ויוכן היטב מה שאמר יוהר מאבותיך שקאל' לענין קדושת הארץ שנתקדשה בימי עזרא יותר וקדושת יהושע שלא נתטלה קדושתה כשגלו ישראל משם ובמדרומה שהוא פירוש נכון בס"ד.

קצט) האזינו. האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי' לריך נתינת טעם למה אמר לארץ בדרך הורעה שבויע שבדאי תשמע הארץ שכן משמע מהלשון ותשמע הארץ ואפשר לרמוז בזה מה דאיתא בסוף פ"ב דמס' ר"ה מהך שהגדולים נשמעין לקטנים נושאין קטנים ק"ו בעלמא. ובאזן עזרא פירש בשם הגאון שהשמים הם המלאכים והארץ הם אנשי הארץ ע"ש ולפי' אמר הם המלאכים ואזינו דברין מילתא פסיקא אללו שישמעו אנשי הארץ אמרי פי' מקל ותומר ויש סמך בהורה להגמרא הנ"ל וליכא מידי דלא רמיזא בה.

קל) שם (ל"ב-מ') כי אשא אל שמים ידי דקדקנו למה לי תיבות אל שמים ה' די לומר כי אשא ידי וג"ל דיהי' מזה בעין סמך לשיטת רש"י בקנין הגבהה ללריך להגביה ג' טפחים וטעמו כדי שילא מתורת לבד ומובאח דעתו בחי' מ' סמן קל"ח סעיף ב' והטעם הוה מבוחר ברש"י קידושין כ"ו רע"א וכי אשא היינו הגבהה ולהכי כתוב אל שמים להורות דהגבהה לריך להיות למעלה מג' מהארץ דבאותו מקום שהיה שם אינו נקראת ארץ כי ילא מכלל לבד ונקראת אל שמים כיון שילא מתורת לבד מהארץ ורמיזא באורייתא שיטת רש"י ע"פ דרך הפשט וליכא מידי דלא רמיזא בה.

קלא) שם (מ"א) אש שנותי ברק חרבי ותאחו במשפט ידי וברש"י למדו דבזמניו באגדה מחוך לשון המקרא שאמר ותאחו במשפט ידי לא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה מדת צו"ד זורק חץ ואינו יכול להשיבו והקדוש ברוך הוא זורק חלוץ ויש בידו להשיבה כאילו אותן בידו שהרי ברק הוא חלו שגאמר כאן ברק חרבי ותאחו במשפט ידי והמשפט הזה לשון פורעניות הוא נ"ל דאפשר להסמיך על זה מימרא דרבי יוחנן יפה לעקא לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין והובא במס' ר"ה ע"ז ע"א וי"ת ע"א ויתפרש לפי' זורק חץ שגזר על האדם גזירה רעה ויש בידו להשיבה שיכול לבטלה ולכן מועיל העקא אפילו לאחר גזר דין שזריקת חץ האמור על הקב"ה הוא דרך משל כמובן וקאי על הגזירות רעות שגזר על האדם ומדומז באורייתא בתיבות ותאחו במשפט ידי שחפילו לאחר גזר' יש בידו להשיבה וממילא מועיל העקא לעולם ואפילו לאחר גזר' כי יש ביד הקב"ה להשיבה וליכא מידי דלא רמיזא בה.

קלב) וזאת הברכה בפסוק ב' מימינו אש דת למו תיבת למו שגראית כמיתרתה נ"ל להסמיך על זה הגמרא ב"ק ל"א ע"א מאי דרב יוסף דא"ר יוסף עמד וימורד ארץ ראה וכו' מה ראה ראה שבע מלות שקבלו עליהם בני נח ולא קיימום עמד והתירן להם איתגורי איתגור אש כן מלינו חוטא נשכר אומר מר דר' רבנא לומר שאפילו מקיימין אותן אין מקבלים עליהם שכר ולא וההני ר"מ אומר מניין שאפילו כותי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול ת"ל אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים לוי' וישראלים לא נאמר אלא אדם הא למדת

שאפילו כותי ועוסק בתורה הרי הוא ככ"ג אמרי אין מקבלים עליהם שכר כמלווה ועושה אלא כמו שאינו מלווה ועושה דא"ר חנינא גדול המלווה ועושה יותר ממי שאינו מלווה ועושה, וזה ירמוז חובתו למו שזקק לישראל ויהנה התורה, ולא לעכוסם שאפילו מקיימין אותה אין מקבלין עלי' שכר כמלווה ועושה אלא כמו שאינו מלווה ועושה כהגמרא דב"ק הנ"ל וליכא מידי דלא רמיזא בתורה וע' ש"ס ב"ה ע"ב.

קלג) שם (י') ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך, דקדקנו דתיבות באפך נראית כמויתרה דהרי הקטורה שמקטירין בכל יום ה' על מזבח הזהב וה' יכול לכוללם יחד ולומר ישימו קטורה וכליל על מזבחך וההקטרה הוא על מזבח הפנימי שהוא באהל מועד וכליל הוא על מזבח החילון שהוא בחצר ונ"ל דאפשר להסמך על זה דבר הלכה והוא דאין מצרכין על הריח אלא אם כן נעשה להריח במבואר בברכות נ"ג סע"א א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן המהלך בערבי שבתות בערבי' ובמולאי שבתות בליפורי והריח ריח אינו מצריך מפני שחזקתו אינו עשוי אלא לגמור בו את הכלים ואיפסק להלכה בשו"ע א"ר סימן רנ"ז סעיף ג' מובמר שמגמדין בו את הכלים אין מצרכין עליו לפי שלא נעשה להריח בעלמנו של מובמר אלא כדי ליתן ריח בכלים וכן איתא שם בגמרא דאין מצרכין על העשמים של מתים דלעבורי ריחא הוא דעבידי וברש"י לעבורי ריחא דסרחונו של מת עבידי ולא להריח וכן אין מצרכין על בשמים של בית הכסא ולא על שמן העשוי להעביר את הוזהמא משום דלאו לריחא עבידא ואיפסק להלכה בשו"ע שם סעיף ב' ולהכי כתבה התורה חובת באפך להורות שאין מצרכין על הריח אלא אם כן נעשה להריח שאם נעשה להריח הדרך הוא שימשוך האדם את הריח בגחורו חטמו וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא.

קלד) שם (ל"ג-י"ג) וליוסף אמר מבורכת ר' ארצו ממנו שמים מעל ומתהום רובלת תחת, דקדקנו דתיבת רובלת נראית כמויתרת דמה ה' חסר המקרא אם ה' כתוב ומתהום תחת ונ"ל דבא הכתוב לרמוז בתיבת רובלת החספא שמונחת על פני נקב התהום שלא יליף התהום למעלה כדאיתא בזה"ש מכות י"א ע"א אר"י אמר רב קללת חכם אפילו בחנם הוא באה מנגן מואחזתפל שבשעה שברה דוד שיתין קפא תהומא בעא למישטפא לעלמא אמר מהו לכתוב שם אחספא ומישרא בתהומא דליקו אדוכתי' ליכא דאמר ל' מידי אמר כל הידוע דבר זה אינו אומרו יחנק בגרונו נשא אחיחופל ק"ו בעלמו אמר ומה לעשות כלום בין איש לאשתו אמרה התורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים לכל העולם כולו לא כל שכן א"ל שרי כתב שם אחספא שדי אחספא נחת וקס' אדוכתי' ואפילו הכי כתב אחיחופל ראש כי לא נעשה עלמו ויחבוש את החמור וקס' וילך אל ביתו ואל עירו וילו אל ביתו ויחנק ויזמר, ורש"י שם הביא בשם גמרא ירושלמי פ"י דהנהדרין שמלא שם חרם שהגביה קולו ואמר לו אל תעליני מכאן שאני כבש על התהום מיום מתן תורה שרעדה כל הארץ ולא שמע דוד לדבריו ונטלו ובסוכה נ"ג רע"ב הביא רש"י משם אגדת ספר שמואל שה' שם משפת ימי בראשית וע"ש במהרש"א וזה רובלת שמונחת על התהום וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא דכולה ביה.

קלה) שם (ל'ד-ט') ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמוך משה את
 ידיו עליו, לכאורה הפסיק הזה הי' לר"ך להכתב אחר לעיני כל ישראל כי מהחלה
 יהי' לי לסדר שבתי משה ואח"כ יתחיל לספר שבת המנהיג העומד במקומו וכל
 להסמך על זה מה דאיתא בכוף פ"ג דיומא אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי
 יוחנן אין לדיק נפטר מן העולם עד שנברא לדיק כמותו שנאמר וזרח השמש וזא
 השמש עד שלא כבה שמשו של עלי וזרח שמשו של שמואל הרמתי ובמס' קידושין
 דף ע"ב איתא שנאמר ונר אלקים טרם יכבה ושמואל שוכב יגומר ובמהרש"א שם
 לפני פשוטו לא הו' לי למיכתב רק חד שמש או וזרח וזא השמש או וזרח השמש
 וזא אל מקומו וגו' ועל כן דרשוהו דשמש דקרא רמוז על שני אורות וזרחות של
 הלויקים קאיינו דעד שלא כבה שמשו של לדיק זה וזרח שמשו של לדיק אחר
 כו' ועל כן דרשו הכא דלכך נסמך ושמואל שוכב לנר אלקים לרמוז נר אלקים
 יהיה הנשמה כמ"ש נר אלקים נשמת אדם טרם יכבה היינו טרם שנפטר עלי וכבר
 שמואל הי' שם מוכן תחתיו וזרח שמשו וכדמפורש בחר הכי ויקרא ד' אל שמואל
 וגו' וק"ל וזה רמזה לנו התורה בהקדמת שבת יהושע שאין לדיק נפטר מן העולם
 עד שנברא לדיק כמותו בהגמרא הכל וכבר יהושע הי' מוכן תחתיו להנהיג את
 הדור וליכא מירי דלא רמיזא בה.

קלו) קהלת (ג'-ט') מה יתרון העושה באשר הוא עמל, עיין בחרגוס
 וברש"י ואפ"ל דהעיקר הוא שיעשה המלות בזריות ובשמחה ולא ירגיש טורח
 בדבר כדאיתא במדרש על הפסוק בישעי' מ"ג פסוק כ"ב ולא אותי קראה יעקב
 כי ינעת בי ישראל ע"ש ושם ברש"י כי ינעת בי, נלאיתס מהר בעבודת.
 וזה מה יתרון העושה איזה יתרון וריוח יכול להיות להעושה אם הוא מרגיש
 עמל בעשיית המלות שאע"פ שמקבל שכר אינו דומה למי שאינו מרגיש עמל בדבר
 שיעושה המלות בשמחה גדולה שאין קץ לשכרו.

קלו) שם (ד'-ד') טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמול ורעות רוח,
 עיין ברש"י ואפשר לפרש זה ע"פ דברי המחבר בשו"ע אורח חיים סימן א' סעיף
 ד' טוב מעט תחנונים בכוונה מהרבות בלא כוונה, וע"ש בט"ז שם חיים שהפירוש
 הוא שהמיעוט שהוא ממעט הוא לסיבה שיכוין לבו לשמים כי טוב יותר למעט
 בכוונה ממי שמרבה בלא כוונה וזה סיבה שממעט שיהי' לו כוונה כג"ל נכון
 עכ"ל וזהו טוב מלא כף נחת שממעט שיוכל לבוין היטב ממלא חפנים לומר
 הרבה בלא כוונה שהוא עמול ורעות רוח שמה שממעט הוא לשם שמים כי אין
 בידו להרבות בי לא יכוין בראוי ורחמנא ליבא בעי ובשע"ת שם שנס בלימוד תורה
 יבדיל בן ואש"נ שזה הדין מובן הוא מלך הסברה ככ"ז אפשר להסמיכה על
 פסוק זה.

קלה) שם (ה'-ט"ז) גם כל יומי בחושך יאכל וכעס הרבה וחליו וקלקל
 יובן לשון בחושך יאכל ע"פ הגמרא בבב"א ל"ב ע"ב ואמר רב גתן בר רבה אמר
 רב כל המלפא על שלחן אחרים עולם חשך בעדו שנאמר נודד הוא ללחם אי
 ידע כי נכון בידו יום חושך רב חסדא אמר חיו אינס חיים ובמהרש"א על דרך
 שאמרו פרק יום הגפורים גבי מן לממן ענוך וגו' אינו דומה מי שרואה ואוכל

למי שאינו רואה ואוכל הכי נמי מי שמלפס לשלחן אחרים כאילו אינו רואה ואוכל
דהיינו יום חושך וגו' זה גם כל ימיו בחושך יאכל שיה' מלפס לשלחן אחרים ויהי
לו חושך ולא אור כהגמרא הנ"ל וכעס הרבה וחלי וקלקל שחיו אינם חיים וקאי
על הפסוק דקמו' כל עומה שבה בן ילך שחינטל ממנו העשירות ויהי לריק
לבריוה וחיו לא יהיו חיים ודו"ק.

קלט) שם (ט'-ה') כי החיים יודעים שימותו והמתים אינם יודעים מאומה
ואין עוד להם שכר כי נשכח זכרם משמע מלישנא דקרא זה דאם לא נשכח זכרם
יש להם עוד שכר והיאך יתכן זה וגיל לפרש זה ט"פ הגמרא בסוף פ"י דיבמות
ור' יוחנן מאי טעמא קפיד כולי האי דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב
אגורה באהלך עולמים וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים אלא אמר דוד
לפני הקב"ה רבש"ט יהי רלון שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה דאמר ר'
יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו
בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר כו' ט"ס וכן הוא בירושלמי דשקלים פ"ב
הלכה ז' ט"ס הרי לך מלפן שאם מוכירין דבר הלכה מהם יש להם שכר שהרי
שפתותיהם דובבות בקבר וכן אם מוכירין מהם דבר שמביא ליראת שמים
יש להם שכר ומילתא דמסתבר הוא שמניע להם שכר עבור שמדבריהם
מתעוררים לתורה וליראת שמים וזה הוא נתינת הטעם כי נשכח זכרם על
השכר שזה תלוי בזה.

הגוף העניך דוד בר"י ז"ל גרינגלאם אבד"ק לענטשנא.

סימן יח *

ה) נסתפקתי לפ"ד הרמב"ם (פ"ג מעשרים הי"ב) דמוכר עמו נמכר לשם ויתר על שם
ומכ"ד אינו נמכר אלא לשם כת"ק בקדושין (י"ד :) איך הדין במכירתו כח קטנה
לאמה אם יכול האב למכרה יתר על שם, הנה שורת הדין דיוכל האב למכרה יתר ע"ש, מכוס דמכירתו
האב לבתו הקטנה אינו בגדר מכירת כ"ד לעבר בגיבתו רק הוה כמוכר עמו וכ"ג מדהתוס' בסוטה (כ"ג)
ד"ה בגיבתו) וכמ"ס המב"מ (ס"ה הי"ג) ע"ש, ועוד דנראה להסביר החילוק בין מכ"ד למ"ע לענין נמכר
יתר ע"ש דמ"ע אחר ט"ל כשש יכול למכור עמו עוד הפעם אם הוא לריק לך, ולכן יכול למכור א"ע בחחילה
יתר ע"ש אבל במכ"ד דאינו נמכר ונכסה כמבואר בס' (י"ח א') אינו נמכר בחחילה יתר ע"ש ע"ד ש"חח"ל כל
שאינו בא"ז אפילו כב"א אינו, וא"כ במכירתו כח הקטנה יתר ע"ש תליא במחלוקת התנאים כס' אם מוכר
את בתו לבפחות וזוהי והרמב"ם (בס' פ"ד הי"ג) פסק דמוכר את בתו לבפחות אחר שפחות א"כ ה"ה דיוכל
למוכרה בחחילה יתר ע"ש כמ"ס.

ב) דקאמר ל"ל אלא לגר דלילוניות והקדש הרב"ה א"חית
קמזין לה אם בעודה קטנה קודם י"ב שנה כבר ילדה כש, כשהיא בת י"ח שנה ובשנעשית בת כ' מאי
כתיב גבי ע"ש, אכן אי נישא דיוכל האב למכור את בתו יתר ע"ש א"כ כגון דמכרה האב קודם י"ב שנה
לפטר שנים והי' לו לעבוד עמה עד שתי' בת כ"ב שנה ובא הכתוב וילדה חכם אלו ימי בגרות לומר דלילוניות
יולדה בגרות דהיינו כשנעשית בת כ' שנה דאף שמכר אותה לזמן קטן ככ"ז יולדה בגרות או כגרות בתוך
קומן כמו אם פגע יובל חוך הזמן כמ"ס הרמב"ם (בס' פ"ב הי"ג) ונפרע לפי דעת הרמב"ם (י"ד):
לפי הדין דמ"ע נמכר ליתר ע"ש אין דין שם כלל כמ"ע רק נמכר לשם ופחות ויתר כפי שיחיו קניניה ואם
נמכר סתם אינו יולד כשש ועוד עד היובל, א"כ ה"ה במכירת האב לבתו דהוי כמ"ע אם מריר אביו כמ"ס

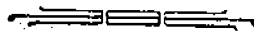
קודם חולל ויחזה כנגד דתו ויחיה
אמנם יש להקשות ממנה: מפירוש שם יתרה עליו אה"ע שקנה א"ע בסימנין ומפורש דלמא עברו ויאלצו בשנים והיונו בשש וא"י נמא דדינה כמ"ע. ונמכרה ליתר ע"ש א"כ אין דין שש בא"ע כמו כמ"ס לדעת הריטוב"ה סכ"ל, ומוכח דאין דין א"ע כמ"ע רק כמכ"ד ואינה נמכרת אלא לבן, אך באמות לדעת הריטוב"ה סכ"ל ע"כ הא דקתני שם דע"ע קונה א"ע בשנים א"כ נפדש בשש דלאה בתמא קתני שם אפילו מ"ע וע"כ הא דקתני בשנים אמ"ע קיינו בשנים שקבז במכירתו כמ"ס התיו"ט שם, ואי"ס פסור י"ל בא"ע נ"כ דלינה כמ"ע ונמכרת ליתר ע"ש כפי שיחזו ביניהם ויאלצו בשנים שקבזו ביניהם ובסתם ואלא כעשרות ובכנרת דלוינוניס א"י ביבול.

אמר לה יל ע"ד החוס' לר"ד שם שהקשה כחא' דאמרין דהאי כי ימכר קאי אמר"ד והא' כחא' דאמרין דהאי כי ימכר קאי. אמר"ד ובעני' דכתיב בקרא לאקובה להעניק דכתיבין ואף לאחמך תעשה כן. והי' יל דהאי וענדך שם שנים קאי אעבר' ולא אעבר' ולכן לא כתיב וענדך כגון רבים ועבר' דכתיב בקרא לאקובה להעניק: אבל לענין שם דין ה"ע חמ"ע ומכרת יתר ע"ס בין לשיטת רש"י והרמב"ם בין לשיטת הרמב"ם כפי דעתם חמ"ע.

ובזה יתייבב קובית הרשב"א שם (י"ח). דמקשה על הנכחיתא י' בעברי שאין בעברי שהוא יולא בשנים מהמשה יתירם עליו אה"ע שגוים עלמא מניין וספקא בתי' הרשב"א דיותר הו"ל להקשות מהכתוב דיותר כי ימכר לך אחיך אעבר' או אעבר' וענדך שם שנים, ולפי האמור א"ש דמהכתוב חין להקשות דיותר דהאי וענדך שם שנים קאי דק' אעבר' ועבר' דכתיב בקרא לאקובה להעניק כח"ס החוס' כו"ד הנ"ל.

אברהם הלוי עפשטיין אבד"ק סאקאלי.

מנחם מענדיל וויינגארט מו"צ: דפ"ק ראדום.



שער מנשה

הערות על התרגום יונתן

(המשך משע"מ מוגרס ב' סימן כ"ב)

(סס יז) ארום מטת עלה מותא, ר"ל ע"ש סופה קראה הכתוב מתה כיון שהיתה קרובה למות, ובשעת יציאת נפשה קרי לה מתה.

(סס יח) ירושלמי בלשון בית קודשא בנימין, ב"ר פרשה זו, ואביו קרא לו בנימין ברה"ק, בא להבדיל בין שם שקראה לו אמו לשם שקרא לו אביו שהיא דברה מלות ארמית בר צערי והתורה העתיקתה ללשון עברית בן אוני ועי' רמב"ן, וצ"ע הא התורה כתב יגר שהדומה בלשון ארמית.

(סס כא) למגדלא דעדר אתרא דמתמן עתיד דאתגלי מלכא משיחא, וכן תרגם המתרגם מיכה ד' ח', ואתה מגדל עדר ואת משיחא דישראל, ויש קצת להוכיח מזה הת"י שתרגם התורה הוא המתרגם עצמו שתרגום הכתובים.

(לו לט) בת מטרד, וז"ל המתורגמן בת מטרד ת"י מררא דהוה ליה במטרידא אינו יודע מה הוא, ולא קצאתי בתרגומים כלשוננו.

(לו ג) פרגור מצויר, במדרש תלפיות ענף בגדי כהונה בשם ת"י, כתונות שעשה יעקב ליוסף היה בגדי כהונה של אדם הראשון כמו שאמר ואני נתתיך שכם אחר על אחיך, וע"ש בירושלמי, ובת"י בראשית כ"ז ט"ו, אך לא הנוסחה שם שבידינו אינו כן.

(סס) איקונין דיוסף דמיין לאיקונין דיליה, (תנחומא פקודי י"א) בן יקונים" הוא לו, איקונים" הוא לו.

(סס ז) מפרכין פירוכין, בערוך ערך כרך ב', וכן במתורגמן מאלמים ארומים ת"י מכרכין כרכון, וכן ברש"י (ב"מ כא) כריכות עומרים קטנים, כמו מאלמים ארומים ומתרגמינן בירושלמי מכרכין כריכן, ובנ"י (שם) כדמתרגם בתלמוד ירושלמי, ט"ס צ"ל תרגום ירושלמי, בירושלמי (חגיגה פ"ב ה"א) יתפרכין כמה דאת אמר והנה אנחנו מאלמים אלומים, ואולי חסר בירושלמי הסיום ומתרגמינן מפרכין פרוכין, נראה בירושלמי שנוסח מפרכין בת"י נכונה ולא כמו שכתב בהפלאה שבערכין שטעות נפל בדפוס ושמו פ"א תמורת כ"ף והנה רש"י בפירושו על התורה לא הזכיר בשום מקום תרגום ירושלמי ובלי

ספק העתיק רש"י בב"ט (שם) וכן (בגמין ח') הר ההר, ובתרגום ירושלמי
טורי אמנון, מן הערוך.

(סס ט) שמשא וסיהרא, בערוך ערך זהר בשם ת"י ויהורא, וכן לשמש
או לירח (דברים י"ז ג') לשמשא או ליהורא, בתרגום שלנו סיהרא, כתב
המתורגמן ואולי שני השרשים ענין אחד.

(סס יג) ודחיל דלמא כו', הרשב"ם הלא אחיך רועים בשכם במקום
סכנה שהרגו אנשי המקום זה שמעתי מר' יוסף קרא חברינו והנאה לי, וחידוש
שלא נזכר כאן שכן ת"י והרשב"ם (ויקרא יא כח) ובתרגום ירושלמי מתורגם
נושא מסיט.

(סס כ) ונקטריניה ונרמיניה וכן ת"א, ובערוך ערך טלק ב', ונשליכה
ת"י ונשלק.

(סס כה) וחזרו למיכול לחמא, וא"ת ואסחרו, ורב האי גאון פי' הסבו
מלשון סיבוב, ור"ל ושישבו כולם סביב שזה מורה על הישיבה של קביעות
דמתרגמינן וישבו לאכל לחם, ואיסתחרו למיכול לחמא ירושלמי, סיעא דסרקיון,
בערוך מיד הישמעאלים ת"י דסרקאי ארחת ישמעאלים סיעא (וסיעת) דסרקאין,
ולקמן ד"ט א' חסר ת"י שהביא הערוך, הפ"מ ירושלמי (סוטה פ"ט ה"ב), ע"ש
הישמעאלים מתפארין בעצמן שנולדו מן בן שרה הגבירה, ומכניין לעצמן
סארקאיים קורא בכ"מ לישמעאל סרקאי, ובהפך מן ההגריאים שמיחסין עצמן
דהגר, והמעיין נקראו הערביים סרקיים לפי שכלם נגבים ולשון ערבי הוא,
אי נמי לפי שכולם דומין לאידין סרק, וכן כתב הר"ב (מכשירין פ"א משנה ו').
(סס לה) אדמיה דמי לדגברא, בספר פו"פ מר"י מווינא, תימא מהא
דאמרינן גבי דם זכריה (גיטין נו)? ושם בהערותי כתבתי דהתם הכונה שלא
רתחו כמו דם של זכריה.

(לס ד) ארום ברם עלוי עתיד אביו לאהאבלא, הגאון ר"ח ברלין, שמכאן
יצא המקור להמנהג שהביא הריב"ש סי' צ"ה, והאורחות חיים, והכלבו בשם
הרא"ש מלונד, שלא להתאבל על בן הראשון, או בן הבכור שמת לאדם,
והובא בהגהת הרמ"א יו"ד שע"ד י"א, וכתבו כולם שהוא סנהג טעות, ואין
לדבר זה שורש ועיקר, ולא ראו דברי התרגום הזה, שעל מיתת ער לא התאבל
אביו יהודה, ברם על מיתת אונן התאבל אביו.

(סס ה) והוה בפסקת ילדות יתיה צ"ל, כד' ילדות יתיה, ובירושלמי
והוה דפסקא צ"ל, בפסקא.

(סס יח) סטומתך וחוטריך, בספרי, חצי מנשה בשם חכם צרפתי
כ"י אקספרד, יהודה הלך לנזו את צאנו והיה נושא עמו סיקרא לחתום
הבהמות, ופתיל לקשרם, ומטה להנהיגם, ועי' בערוך שהף ב'.

(סס כה) ובעת הלח משכוניא כו', רבנו בחיי בשם ת"י הזכיר כי סמאל
החביא אותם, וסמאל לא נזכר לפנינו גם במקום גבריאלי כתב לפנינו סמאל,
ועי' (סוטה י') בא סמאל ורחקן בא גבריאלי וקרבן.

(לס יא) למיכחוש בפנקסי חושבניה, מד"ר במקומו ובמדרש שה"ש.

ווי'ש נבי ירבעם וירא את הנער כי עושה מלאכה הוא ויפקד אותו לכל סבל בית יוסף (מלכים א' י"א כ"ח) ופרש"י מינהו על המס כי צריך לזה מי שבקי בחשבונות, (בשבת מט:) וכן בירושלמי שם (פ"ז ה"ב) מספקא אם מלאכתו ממש וממניא הוא, אבל לפי פירוש התרגומים למברק בכתבי חשבנה אינו מן המ"ט מלאכות, ודברי המפרש שכתב בפירוש תרגום זו לא נכנסו באוגי כלל.

(סס טו) ושבק ית לבושיה לותי ווערקן ואפק לשוקא כן צ"ל כמו בת"א.

(מ ט) ובנס פרעה (דניאל ב' י"ב) בנס וקצף שניא המלה "בנס" דעת הערוך הבית היא שרשית שהערוך הביא בערך ב'.

(סס ו) אינון בניסין וצ"ל נסיסין בת"א, (בתמורה טו.) הולך בנסיסין, פרש"י בעצבוני, והבית שר "בנסיסין" היא בית השמוש, והשם הוא נסים, ובערוך ערך בר סיס, ואם לאו הוא יורד בלסיסין, וחשב אחד כי "בנסיסין" הוא כמו בן סיס, ואח"כ הוחלפה מלת בן במלת בר, במעות ונעשה ברסיסין.

(סס י) תלתי מצוגיא, המפרש הנקרא יונתן, מצאתי מונה מצוגיא בנוין, פירש דקלים קטנים, וכן הוא בערוך עכ"ל, והוא בערוך צני, וזה שבש, מה ענין גפן אצל דקלים, ולא ראה הערוך ערך מצ"ג, ת"י שרשה שריגים תלתא מצוגיא, הנה את שבשין, בספר עומה אור לשון "שבש" הוא מלשון התרגום שבשן ובא גם על המעות, שזה סיבתו להסתבך בדומה לו מן הענינים כענפים אשר יסתבכו אלה באלה, וכן כתב המשובר בעבור ששריגי הגפן הם טרוגים וקלועים, לכן הושאלה המלה לרבר מבוכלל ומסוכסך, ואפשר שהוא מלשון התרגום פתיתני (ירמיה כז) תרגם שבשתני.

(סס טו) שויאו יתי, וכן צ"ל בת"א, כי אך שויאו הוא תרגומו של שמו, ובשאר דפוסים, מניאו יתי.

(מא ג) וחסכן בבשרהון, בערוך וחסיין וכן בדפוס באזילאה, וכן ת' בפסוק י"ט, ובפסוק ד' ת' וחסירן וצ"ע.

(סס כג) נצן דקין, ובערוך צנינין וקיקין.

(סס מג) דין אבא למלכא ובירושלמי הוסיף יחי אבוי דמלכא, ורש"י פירש "רך" בלשון ארמי מלך, בכל לשון המתרגם לא נמצא הלשון זה על המלך, ותרגום מלך בארמית ג"כ מלכא וצ"ע.

(סס מד) וית ריגלזה למירכוב על סוסיא וכן ת"א, גם בזמן הבינים רכבו על סוסים רק אנשים חשובים וגורו על היהודים שלא לרכוב על סוס כ"א על חמור, ר' בנימין הנוסע מספר כי הערביים לא הניחו לשום יהודי לרכוב, על סוס חוץ מר' שלמה המצרי שהוא רופא המלך.

(סס מה) אסנת דידרית דנה לשכם, ולקמן (מח ט) כדן כתבא דעליה נסיבות ית אסנת ברת דינה ברתך לאינתו, בספרי חצי מנשה וז"ל בספר קופת הרכלים כ"י אקספרד מצאתי בספר הצרפתי? אסנת בת פוטיפרע זו היא בת דינה בת יעקב שהיתה ביר שכם אצל שכם בן חמור, וקראה אסנת מפני שבא אסון לשכם על ידה, ראיתי בפרקי ר' אליעזר אסנת בת דינה היתה שנתעברה משכם בן חמור, ושמעתי בשם החכם ר' ארץ ששמעון ולוי לקחוה ועשו לה

קמיע וכתבו בו כת דינה בת יעקב בן יצחק בן אברהם, ומיד השליכו אצלו
בסנה בין הקוצים, ובאו ציירי פוטיפרע ומצאוה וראו שהיא יפה מאד והולכות
לפוטיפרע, והיתה כבת וגדלה, וכשמדק יוסף הביאה לו למנחה, וראה יוסף
הקמיע מיד לקחה יוסף לאשה, וכדי שלא יקרא יוסף פוטיפרע קרא אותו און
ולא היה נקרא עוד שר הטבחים וזהו פוטיפרע כהן און, ומדרש דיונה אשתו
של איוב היתה דכתיב כדבר אחת הנבלות, וכתיב כי נבלה עשה בישראל עב"ל,
אבל במדרש נשא פ"ח, פליג על אנדה זו, וז"ל שם, "מטעך" לא מז הנרים,
שנאמר ויולד ליוסף, וכתיב למטה אפרים הושע בן נון.

(מכ ז) דלמא יארעיניה מוהא, ערוך ערך סקל וכן במתורגמן, יקראנו
אסון ת"י וארעיניה סקל, וכינונו על ת' ירושלמי ולפנינו חסר, וכן כי ערות
הארץ באתם, הביא המתורגמן בשם ת' ירושלמי וכן הערוך ערך מעלל, מעללי
ארעא" וכן ת"א מרגלים אלרין והעין במקום אלף, ולפנינו חסר גם תרגום זה.
(סס) בנין כן אתה ננא, צ"ר, עלנא.

(סס לו) צוקתא רבולתון, כעין שאמרו בירושלמי (שבת פ"ז ה"ט) לאחר
צ' סמנים כאילו מולא דהאי גברא בישא הוא.

(סס לז) תקטור בשמהא, וזה שאמרו מאי שמתא שם מיתה (מ"ק יו).
המתורגמן בערך שמתא, דודי לי ואני לו, ית עמלק וית עמיה בשמתא,
והמתורגמן לא ראה מעולם את התרגום יונתן, לכך הביא מתרגום שה"ש,
והמוספא ערך שמתא הביא ג"כ תרגום שה"ש, ובלי ספק העתיק מהמתורגמן.
(מנ יא) ומשח דליוון, וכן בכ"ר פצ"ב, רש"י בראשית (ל לו) דו עץ
שגדלין בו אגוזים, מדתרגמינן שקדים דוים הרי כי לו אילן שקד וצ"ע.

(סס מו) באישון שירותא דמיהרא, רש"י (יומא נט) מהר מיהרא תרגום
של צהרים שהוא בחצי היום, ונרשם (בראשית מ"ג) ואינו בת"א רק בת"י
שלפנינו, אבל ממשש בצהרים (דברים כו כט) תרגום גם אונקלוס בטיהרא,
זירוע רש"י לא ראה את הת"י, וכיון על ת' ממשש בצהרים, וכן פ' הערוך
ערך מהר ב', ובערוך השלם לפי כ"י ערוך שמונח לפני החכם בוקסט תרגום
ירושלמי עד בא יוסף בצהרים פסוק כ"ה, "באריסטונא" פי' סעודת היום, עי'
ערוך ארסטון ולפנינו חסר.

(מז ז) חס לעבדך, והרבה יש בנמרא, חס ושלום" רש"י (שבת קלח)
ב"מ פה: ר"ה כב. ובמשנה עריות פ"ה משנה ו' בירים פ"ז ה', בספר
הפלאה שבערבין בשכחת המלקט כתב לא מצאתי בשום מפורש פירוש על
ענין הסמיכות והרא"ם פ' מקץ פירש רחמים ושלום יבואו עלינו מן השם שרא
יביאנו למכשול זה.

(סס יג) בראובן שרי ובבנימין פסק, במתורגמן סף ב', ובקטן כלה, ת"י
ובזערא סוף, וכן הבא גם רבינו בחיי, ובערוך סף ה', ובקנל סוף, וכיונונו
על תרגום ירושלמי ושלפנינו חסר.
(מס יד) ועתיד למחרב, ואף כי ע"פ התורה היה עתיד להיות המקדש

בירושלים, מ"ט היה בוכה שלא עמד עד זמן בנין ביהמ"ק, ע"י מאמרי באוצר ישראל ערך שילה.

(סס כז) ושרת רוח נבואה, ובפ"ק דר"א פליח ותחי רוח יעקב אביהם, ות"א ושרת רוח נבואה, קשה כי ר"א אשר מפיו קבל אונקלוס תרגומו יזכור את ת"א, אמנם גם אם נאמר כי מקורו הוא מר"א הגדול, אין ספק כי נתוספו בו כמה מאמרים ממחברים או מעתיקים מאוחרים, וכן כתב הגר"ר כי הוספה הוא בפדר"א מאיזה מן המניהים לפרש שכן ת"א.

(מז כג) ולית סכום למניההום, כמו שאמרו (ב"ב קמג) שהיו מרובין כחושים של קנה, וע"י לקמן (נ יג) רמז לחושים בר דן וכו', כי בתורתו של ר"מ מצאו כתוב, ובן דן חושים וע"י בשו"ת שלי, רבני מנשה (סימן כח). ובהפדרס חלק ג' תרפ"א.

(מז כה) בירושלמי ואמרין להון אבסני גולולאי, צ"ל להון אבסנאי וגלילאי (בחולין ס: דלא ליקרי לאחיו גלולתא, פרש"י שלא יקרא מצרים לאחר זמן גולים בני גולים לכך הגלם.

(מה יד) פרג ית ידיו, וכן בירושלמי, הערוך ערך שחף שכל את ידיו תרגום ירושלמי שלחפינהו לידיו, וכן הוא בר"ף (ב"מ פ"ב) לענין המוצא מטבעות דמשלחפי שלחפי תרגום ארץ ישראל שכל את ידיו שלחפינהו לידיו, וכן הובא (ב"ב צט). ודלמא שלחפי הוי משלחפי ידיהו כנף על כנף כאדם שחובק את ידיו כדכתיב שכל את ידיו ומתרגמינן בתרגום א"י שלחפונון לידות, הרשב"ם בשם ר"ח ובת"י שלפנינו חסר.

(מס ה) אחין תלמיין מאני וינא, ובירושלמי תלמיין גיברין מרי וינא, המתורגמן כתב איני יודע מהו, בפירוש שעל היונתן מלשון גמרא גבוהים דסוף ברכות מחט דתלמיאות, פירושו לא נתקבל לי, בסוף ברכות לא נמצא רק בסוף קידושין, אבל מה ענין אחין תלמיין אצל מחט דתלמיאות, והערוך פירש מלת תלמיין מל"י בהוראת חצופים ומרי נפש, והתרגם השמרני תרגם תמיד מלת אה כן, כמו ותוסף ללדת את אחיו, ית תלימה ית הבל, וכן יאמר לשרה אתה תלימותי היא, אחותי היא, וכדומה הרבה פעמים, אבל הוא כפל לשון ללא צורך.

(סס ח) ויתקרון יהודאין על שמך, עיקר השם הזה מענין הודעה, ושלעתיד יקראו עם ישראל בשם יהודים לפי שמורים באלהי המיוחד, ובמגילה יב. ואמאי קרו ליה יהודי שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי, ובמדרש אסתר למה נקרא נקרא שמן יהודי והלא ימיני הוא, לפי שיוחד שמו של הקב"ה לוטר יהודי יהודי, ע"י במגילת תענית פ"א ושם בהערותי אות י'.

(סס י) וספרין מאלפי אורייתא, ובירושלמי סברין וכן לעיל פסוק י' סברין מלפי אורייתא בכנשתא דיעקב, הנה בת"א לא יעדו עבדי שולמן מדבית יהודה, וכן היתה הפלת כה"ג ביום הכפורים (יומא נג), ובירושלמי (שם) פ"ה ה"ב קצת באריכות, הנוסח בפסיקתא דרב כהנא כמו בירושלמי ועוד איות דברים נתוספו עליו, וע"י בת"י פ' מסעי (ל"ה כ"ה) וממול דלא צלי נהכה"ג.

ביוםא דכפורי כו' ובירושלמי לא, נזכר כלל שהכ"ג מתפלל לא יסור שג"פ מיהודה וצ"ע, והרמב"ם העתיק תפלת הכה"ג בהלכות עבודת יום הכפורים (פ"ד ה"א) ולא יסור שבט מבית יהודה. והוא לשה"ק, אך לא לשון המקרא ממש מיהודה.

(סס יא) מה יאי מלכא משיחא כו', עי' מראה הפנים בירושלמי מ"ש (ה"ה ה"ג).
(סס יב) נקין מן חלבא דלא למיכל חטוף ואנוסא, ובירושלמי בקיין בהלכה ממיכל בהון חמסין וגוליון, וכן בערוך בקי תרגום ירושלמי בקיין בהלכה ממיכל בהון חמסין, הם דברים זרים ואין הדעת מיושבת עליהן, מה ענין בקיאות בהלכה אצל שנים, ואצל ממיכל בהון חמסין, ואולי צ"ל נקין מן חלבא (נקיות ולבנות כחלב) תמורת בקיין, בהלכה"ג כגירסת הת"י שלפנינו, וכן בת"י (דברים כו טו) נקין כחלבא, אבל אם הנוסחה הישנה עקרית נוכל ליושבת הפליאה הזאת, וקרוב בעיני, עפ"י דאמרו (ב"ק לא) האי מאן דבעי למהוי חסידא דקיום מילי דנויקין, וצריך לזה בקיאות בדקדוקי מצוה, והבקיין בדבר הלכה יודעים להזהר מחטם וגול, (שם) בת"א יטופון נעוהי בחמר (ע"ז ער. ובשמואל א' כ' ל') כתב רש"י כמו יטופון נעוהי בחמר, ר"ל היקבים יטיפו וין וחירוש ופלא שלא זכר רש"י לת"א.

(סס יז) מתפרקיד לאחוריה, והוא כפרש"י (נדה יד.) והערוך פ"י פניו מטה ועי' שם בתום ד"ה אפרקיד, וצ"ע מה שכתב רש"י (בסנהדרין מה.) נהפך עד לבו הופכו עד מתניו משום דכשוכב פרקין הוא טגונה.
(סס כא) אוניתא דחקלא, רשב"ם (ב"ב נב.) אונות שמרי מכירות לשון כחי וראשית אוני, אבל הערוך פ"י הוא ל"י קורין אותו אונו.
(סס כב) ירושלמי שרחת למרומיא, צ"ל ועוברתא שלחת דרומא, כן גירסת המתורגמן.

(סס כו) ירושלמי ברכתא דאבוך יתוספן עלך על ברכתא דבריוכו יתך אבהתך אברהם ויצחק מתולין לטוריא, ופי' הורי לשון הרים והוא כפר לשון של גבעות עולם, כפירש הרשב"ם והביא ראיה מברכות משה שאמר ומראש הררי קדם וממגר גבעות עולם, ועוד ויתפצצו הררי עד שחו גבעות עולם (חבקוק גו).
(כ"א) ירושלמי תמן שפכו חמרין וריחנין טבין תמן מוקדין בוסמנין, כעין שאמרו (נדה לו.) בעת נשאו הנושאים את מטות רב שילא חזו דפרחא אסיא מהאי פוריא להאי פוריא, פרש"י רגילין היו להניח הדם על המטה וההדס של אלו פורח היה והולך מטה למטה. (ביצה ה.) יו"ט שני לנבי מת כחול שויה רבנן למינו ליה אסא פרש"י הדם היו מניחין על מטת המת לכבודו. (ועי' במ"ק כז.) מכאן ראיה כי אין שום איסור כלל להניח פרחים ושושנים על מטות המתים לכבודם.

(סס ה) בקברי דחפרית לי, פ"י כריתי חפרתי, כפשוטו כמו כי יכרה איש, כפרש"י והראב"ע, וא"ת לשון קנין כמו וגם מים תכרו מאתם בכסף (דברים כ' ו'), (ובר"ה פו.) בכרכי הים קורין למכירה כירה למאי נ"מ, לפרושי אשר כריתי ל', ונראה מכל המניא שם, שלא היו סומכים על התרגומים (מפרשים

המקראות כפי דעתם, אם רק לא יבא מהברד הפירושים הברד בהכרח.
 (סס י) ושריין קטורי חרצהון וכו', כל זה בירושלמי (סוטה פא ה"י וכן
 בתנחומא ובב"ר) ועי' מעריך היתר.
 (סס יג) ונטל סיופא כו' עד עיטפיה דיצחק אבוי עי' במראה הפנים
 ירושלמי (תענית פד ה"ב) ד"ה אבות, עוד סיפר לוי החכם השליח עד כי ראשו
 של עשו טמון וקבור שם מלמטה ולא כתבו שמו כ"א עשו זה לסימן.
 (סס יד) ולא הוה מסתחר כו', דילמא נטר לנא סנא יוסף, ועי' תוס'
 (נהלין לג) אע"ג דנקט לשון, דילמא כן הוא האמת.

ספר שמות

(א ו) קרוין תלולין, בערי המבצר (במדבר לב יז) ת' ירושלמי
 בקירון תלולין.
 (סס טז) עלוי מתברא, (כלים כג ד') משבר של, היה פירש הר"ש והר"ב
 האבנים מתרגמינן מתברא, ופלא שלא הביאו מקרא, כי באו בנים עד משבר
 (ישעיה לו ג), וכן פי' הרמב"ם (שם) מאנים פרשה בשלח (יד ב) הוא אתרא
 דטנים, כהן אן (בראשית מא מה) רבא דטנים, צאן מצרים (במדבר יג כב)
 מאנים דמצרים, מכנים ד' מקומות בשם הזה, שהלא פי החירות ידוע מן המקרא
 שהוא היה סמוך לים סוף, ובספרי פ' האזינו ע"פ בגוי נבל הכאים מכרבריא
 זמטונם ומורטניא זה טונם הסמוך למאראקא, כמו שכתב המתורגמן, ומצרים
 הישנה נקראת בלשונם טונים.
 (סס יט) זריון וחכימן בדעתיהן היגין וכו' (סוטה יא) אמו חיה מי לא
 צריכה חיה אחריתי לאילורה? בשו"ת מאהבה (א"ח רל"א) הקשה, דאמרין אבל
 נכיו חיה לא, דאמר ליה אתתא דידי פקחא היא ולא מבעיא חיה (ב"ק נט),
 ולפי ה"י אין להקשות.
 (כ ב) בר קומי הוא, כפי' רשב"ם כי נמרו סימניו שערו וציפורניו כמו
 ששנינו ביבמות פז: וידעה שהוא בה קיימא.
 (סס"ג) ושויתיה באפרה על גב נהרא, בערוך ערך אפר ב', ושויתא יתיה
 באפרה על כף נהרא ותרא את התבה בתוך הסוף, וחמת ית תיבותא בגו אפרא,
 ס"א בגו גומיא וכן ותרענה באחו ת"י והות רעיא בגו גומיא.
 (סס ט) ואנא אתין ית סוטרך (משפטים כ"ב ק) יתיה בסוטריה וכן (דברים
 בד טו), ביומיה תפרע ליה סוטריה, המתורגמן שם מטבע כגון וזוים או דיגרון
 כך שמעתיה, ר"ל גם שם מטבע.
 (סס כ) ויואל משה צבי משה וכן ת"א, ירושלמי נדרים (פ"א ה"ב) ר"י
 בעי ולמה לינן אמרין במומי דגדר שאול, נראה לי שר"י בעי, הא ויואל משה
 יש לפרש גם לשון רצון כמו שתר' התרגומים, א"כ אמאי אנן לא אמרין במומי
 דגדר שאול שזה נראה הוא לשון שבועה, דאם אין ויואל אלא שבועה (עי' מ"ד

זתנחומא שמות יב) א"כ מאי מקשה ר"י הא עדיפא להביא ראיה מן התורה.
(סג) ברת ברתיה צ"ל ברת דבריה כמו קודם זה צפרה ברתיה דבריה
יכן פסוק כ' ואמר לבנתיה דבריה.

(סס כג) ופקיד לקטלא בוכרייא דבני ישראל, רש"י נצטרע והיה שוחט
תינוקות ישראל ורוחץ בדמה, והוא מקור במ"ד, אבל ת"י בוכרייא, ל"מ המקור
לזה לע"ע.

(ג יז) לארעא עבדא חלב ודבש, (דברים ו' ג') ת' ארע דפיראה שמינין
כחלב וחליין כדבש ובירושלמי פירין טבין נקין כחלבא וחליין וטעימן כדובשא
טבאן ראיה דחלב מותר מן התורה דהוי דבר היוצאין מן החי (בכורות ו:) הרי"ט
אלגוי הקשה אמאי לא ילפינן מאברהם, ותירץ שאין למדין דבר מקודם מ"ת,
וזכאמת למדין דבר מקודם מ"ת, והיכא דאיכא למילף מאחר מ"ת עדיפא טפי,
ובספר פ"פ מר"י מווינא סוף פרשה ויחי הארכתני בענין זה.

(ד ז) ואחו בזבכו ת"י תתקיף בית קוטנוי וכן והחזיקה במבושיו (דברים
כ"ה י"א) בבית קטנוי.

(סס י) לא גבר דברן אנא, היודע לכלכל דבריו במשפט לפני מלך ועם
זערה נקרא דברן, וכן מי שרגיל לדבר יותר מדי כמו נשים דברניות (ברכות
מח:) שם חגר פום לשון עכבה וכמו כדי שתחגור בה צפורן (חולין י"ח) ראה
רש"י (תהלים ע"ו י"א) ברשון משנה וכו'?

(סס יג) ביד פנחס דחמי למשתלחא בסוף יומא, ולקמן (ו יח) פנחס הוא אליהו
כהנא רבא דעתיד למשתלחא לגלותא דישאל בסוף יומיאי, וכן בפדר"א פ"מ
ביד אותו האיש שאתה עתיד לשלוח והיינו אליהו ואנכי, אף שהראב"ע (בראשית
יד יד) שחק על גימטריא כתב הוא בעצמו (זכריה ג') גם אני עשיתי דרך
דרש כי צמח בגימטריא מנחם, ונעלם ממנו שהוא ירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד),
עלא פריגי חושבניה דהדין כחושבניה דהדין הוא צמח הוא מנחם.

(סס כ) מתקליה ארבעין סאין וכן ת' סוף ברכה, הובא פדר"א פ"ט ובספר
דוישר, ובדברי הימים של משה רבינו.

(סס כד) בגלל גרסום בריה דלא הוה גזיר, בספר הישר ופירקוט רמז קס"ח
שהמעשה היה בגרסום ע"י רש"י ורמב"ן.

(סס כה) לרגלוי דמלאך חבלא, בירושלמי נדרים (פ"ג ה"ט) פלוגתא מ"ד
לרגלוי של מלאך הילך עכד שליחתך, ולא כהמפרש.

(ו מו) הוא זמרי כו', (בראשית מו) בשנוי לשון.

(סס מז) עד דחמא ית משה עי בסה"ד ב"א שס"ה ד"ה משה.

(ז יט) ירושלמי ובסקיא, וכל ספרי ערכי המדין לא הביאו פתרון המלה
זוואת, לפי הענין מין כלי, והמתרגום בל"א (ין ראמעס).

(סס כח) צפרדעים ערדעניא, וכן לקמן (ח ב) הצפרדע ערדעניא, וכן ת"א,

זע"י רש"י מ"ד פ"י חמא חד, עורדען" בל"י שכל שצועק כל הלילה עד בקר והוא
צפרדע שהוא יודע זמן הבקר מלשתוק בצעקה, כן מצאתי בליקוטי מהרי"ל,
כשל"ר בבכורי העתים תקצ"א 48, ואולי גם התרגום נתכוין לכונה זו וקראו

אז דעא, אור כמו צפר דעא כמו דע, כמו מרדעה שמורה דעה, (ווי' פכ"ט).
 ובא"ר פ"ו, צפרדע שיש בה דעה בשעה שהעופות הם צמאין ובאין לשתות מן
 היאור ומן האגמים קוראין אותם ואומרים להם בואו ושתו אל תתיראו, וכל זה
 דרך דרש ואגדה, רק השם כמשמעו, וב"ע נקרא אקרוקיתא ע"י ערוך.
 (ס זד) צלו עלי וכן צ"ל בה"א ולקמן (יב לב) ת"א צלו אף עלי, ובת"י
 התצלו עלי, נראה שחסר המלה אף.

(ט ט) אבעבעת, שלפוקין, ירושלמי שלבוקין בירושלמי כתובות (פ"ה ה"ז)
 כופה לעשות בצמר אבל לא בפשתן מפני שהיא מסרחת את הפה ומשלבקת את
 השפופות, פ"י שמעלה אבעבעת על השפתים ע"י שהיא צרובה לשרות החוט
 תמיד ברוק, והמפרשים לא הביאו את הת"י, ופירשו הכונה נמרא בבלי
 (כתובות סא), "ומשרבט" את השפתים כפירש"י.

(סס טז) ואולם ת"א וברם, ות"י וברם בקושטא, (ובראשית כ' יב) ונמ
 אמנה, ת"י ואונקלוס וברם בקושטא.

(סס יח) דאשתכללי אנשהא, צ"ל אושהא, מן הקרקע עד הקרקע (מ"א זז)
 ת"י מאושיא עד אושיא.

(סס לא) וכתנא וכוונתא, ברפוס ובאזילאיה וכתנא וסרתא לקון ארום
 סרתא הוות' כסיכא, כמו שערת ונשמט העין פ"י שעורה, וי"ג בסורא מלשון
 בוסר, בזהר וירא מה ויתים לא נפלו מרפוייהו כל יומי שתא וכלהו בסורי
 תדיר אף הכי בניף כשתינו זתים סביב לשלחנך, (שם) עבר פוקלין, פ"י
 שהפשתן הוציא פרחיו והמפרש הביא נמרא (נדה יז) מאן בעי פיקולין דנהמא
 פירש פשתן נקי, והוא העתיק מהערוך ערך פקל ב', אבל אין ענין זה אצל זה.
 (יג) אשר התעללתי, בערוף ערך שנק וכן במתורגמן, התעללתי ת"י
 דשניקית ענין צרה וחניקה, ולפנינו חסר.

(סס יט) ומלקיה לימא, בערוף ערך קלע וכן במתורגמן ויתקעו ת"י
 ואקלע, וחסר ת"י זה.

(יכ ו) קטיר ונטיר, (כלים י"ט ב') החבל היוצא מן המטה כו', שבר
 קושרין את הפסחים, ורש"י (חולין נד:) זכר לפסח מצרים דכתיב אסרו חג
 בעבותים וגו', וכתיב והיה לכם למשמרת.

(סס ט) נא, ירושלמי מהבהב ובסוף פוסקא דהחדש אל תאכלו ממנו נא,
 לא תיכלון יתיה מהבהב, פירש הערוך ענין חירוף, או לשון שרפה מן זבחי
 הבהבי (הושע ח יג), ואונקלוס ות"י ת' כד חי, תמה (בפסחים מא.) יכול אבל
 כוית חי יהא חייב ת"ל אל תאכל ממנו נא ובשל מבושל, נא ובשל אמרת
 לך וקא חי, והנ"ל הרבה לבאר ודבר שפתים אך למחסור, כי הת"י (דברים ב'ו)
 אבל תשברו תרגום עיבורא תיובון, כד חי, נראה חי בהחלט, וע"י רמב"ם
 ה' ממרים (פ"ו ה"ב) ויאכל (ס"ט) הבשר חי ואינו חי, ופלא שבעלי התלמוד
 לא הביאו את אונקלוס בענין זה שנראה שחוקק ע"ז.

(סס יא) מתניכם תגידו ירושלמי אסירין במצוותא דאורייתא ברפוס ווינא אמירין.

(סס יב) ארבעתי דינין, (במדבר ל"ג ד) הוסיף, ודבעירי מיתין, מובא

בילקוט סי' קצ"ט, של אבן היתה נתכת, של מהכת נעשה תולדה של עין כו'.
(סס יג) נכסת פסחא ונורת מהולתא נתן להם שתי מצות דם פסח ודם
זילה שמלו באותו הלילה, רש"י לעיל פסוק ו', (שם) דאתיהב ליה רשותא,
בלומר אע"ג שביון שנתנה רשות למשחית שוב אינו מבחין וכו'.

(סס יח) בניסן בארביסר יומין וכן ת"א (פסחים ה) מצינו י"ד שנקרא
ראשון שנאמר בראשון בארבעה עשר יום לחדש, ולפי התרגומים שת' מלת
בראשון במלת בניסן ופירש בראשון בחדש הראשון א"כ לא מצינו כזה שי"ד נקרא
ראשון? יומא דעשרין וחד כן צ"ל בת"א שבכל המקומות אשר יקדים העברי
את המספר המועט להמספר המרובה יקדים המתרגם הארמי את המספר
המרובה להמספר המועט, ובת"א דפוס אמשטרדם חד ועשרין.

(סס כג) ותממשון ברמא, בערוך צבע ג' וכן כמתורגמן, וטבלתם ברם ת"י
ותצבעון ברמא וכיוונו על ת' ירושלמי ולפנינו חסר, דבמן פחרא, וכן ת'
(במדבר יט י"ו) אל כרי מאן דפחר, ושם פסוק טו וכל כלי פתוח וכל מאן
דפחר ובבלי חרם הכתוב מדבר.

(סס כז) נכסת חייסא הוא בערוך ערך כס ח', ת"י מיכס פיסחא הוא .

(סס לח) ארבע מאה פרסי הות וארעא דגושן וכו', (פסחים צד) ומה
שהוסיף ארץ גושן כו', לא מצאתי מקור לזה, בירושלמי (ברכות פ"א ה"א)
מצרים מהלך ארבעים יום וכפי מהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ליום, ועי'
ירושלמי (פסחים פ"ה ה"ב).

(סס לד) ונטר עמא ית לישיהון על רישיהון, ולקמן פסוק ל"ט וסדרין על
ירשיהון ומתאפי להון מחומתא דשימשא וכו', שם ירושלמי מותר פסחיהון
קטירין בשושיפהון, וקשה וכי הותרו והלא נאמר לא הותרו? ולדעתי צ"ל
מותר פטיריהון כמו שת"י מן פטירי, מצינו בלשון רבים מצות יאכל ת' פטירא
יתאכל, ועד ענת מצות ת' חרירין, פטירין.

(סס לו) מן פילוסין לסבות מאה ותלתין מילין, מכללתא פרשה י"ד גירסא אחרת,
(סס מד) וכל גובראי דאודבן לעבד לגברא בר ישראל עי' (יבמות סח) ברש"י .
שם בירושלמי ומלכא משיחא מן גו רומא, סנהדרין צח, ובפדר"א פכ"ט
פרק ל' בני ישמעאל ילחמו בכרך גדול שברוקי ומשם בן דוד יצא
משם יבא לא"י.

(יג יז) המתורגמן ערך פרח פטר רחם ת"י פרחי ולרא, ואולי ל"ט (משלי
ד' כג) יפלא חץ כבדו ענין בקוע, ולפנינו חסר.

(סס יז) ותנקוף יתיה (דברים וכו' ד) וינקפון המן ית ענלתא בקופין
מבחרהא, וכן הדין בפטר חסור שחותך ראשו בקופין ממד ערפו, בתענית
ז' אין ערופה אלא הריגה שנאמר וערפו שם, וקשה לי אמאי לא הביא ראיה
מפסוק הזה הקודם בתורה וצ"ע, ועי' בהשב"י ערך ערף.

(סס יז) תלתין שנין קדם קיצא. בנחל קדומים בשם מהר"א מנרמיוא תלתין
שנין קודם קיצא דה' יצאו בני אפרים ומיהרו הקץ ונהרנו על שלא שמרו
שפועה יוסף ולא הביאו עצמותיו עמהם, בראיתם מדחמה שנעשית לבני אפרים

וישבו מצרימה מפני הוראה, ובת"י שלפנינו אין כתוב מפני שבועות יוסף דק
מפני שמהרו הקץ, עי' בפדר"א פכ"ח, ובמכילתא עברו על הקץ ועל השבועה,
ובתוס' (ב"מ ע:) ד"ה תשוך דבמתים שהחיה יחזקאל בבקעת דורא היה ביניהם
לוקחי ריבית מעכו"ם כדאמרינן בת"י, והוה כד שלח פרעה, וכל זה לא נמצא
בת"י שלפנינו, אבל נדפס ת"י זה בסוף סדר שמות בדפוס אמשטרדם.

(יד ז) פומי חירתא מרביעתא דאתבריו כו', והא דתני רשב"ג אין מרובע
מששת ימי בראשית בבריות ירושלמי (גדרים פ"ג ה"ב), פירש הק"ע בערי
חיים לא מצינו, בזה א"ש מה דכתב במורה פס"ו, הלוחות מציאותם טבעית
כו', (וב"ב י"ד.) הלוחות ארכן ששה ורחבן ששה.

(סס יג) וחזא אמרה נבכללא, או נלוולוי, כת' ירושלמי, כתא דהוה אמר
נלוולוי כו', קומו ושתקו, ובירושלמי (תענית פ"ב ה"ה) וזו שאמרה נצווה כנגדן
אמר להן משה ואתם תחרישון, נראה שהמלה "נלכלבה" הוא ענין מתחבולות
מלחמה לצעוק בקול.

(סס כא) וביה חקיק וכו', באבדורחם סדר הגדה ובירושלמי אומר שכך
היה כתובים במטה, ולא נמצא בתלמוד ירושלמי וכוון לת"י, ועי' בפו"פ מר"י
מווינא פרשה וארא, ואגב במכילתא הקב"ה עתיד ליפרע ממלכות העליזה אלא
ברוח קדים, ואה"ו מתלבט בפרוש המלה, ושכח מקרא מלא (בושעיה כג ז)
הואת לבם עליוזה.

(סס כד) ורמא עליהון נפטא ואשתא, ראה כענין זה בכוזרי (א כא), וסמי
מות לשונאיד והנרחמים בך שאתה יוצא לחם בהם וממית אותם מבני בני מלחמה.
(סס ל) מיתין ולא מיתין, מכילתא. עי' ברביד הזהב הנשבע או נדר שלא
יראה חבירו מותר לראותו לאחר מיתה, מדכתיב לעיל פסוק יג לא תספו לראותם,
וכאן כתיב וירא ישראל את מצרים מת.

(סו ח) בגו פילגוס דימא דפא, רש"י (שבת יט.) מרבינו יעקב שמעתי
שאמצעיתו של ים נקרא פילגוס ואף בלשון לעז פילגס, ובויקרא רבה פ"ב
כהא איקפא דמטרפא בפלגות דימא, ולא ראה הת"י.
(סס כז) בערוך ערך פנ ב' שתיים עשרה עינת מים ת"י פיגין דמיין, וכן
הרד"ק פונים דמים, ולפנינו חסר.

(סז ט) ושיירו דתן ואבירם גובריא חייביא לעיר ב' י"ג שני אנשים ת'
דתן ואבירם גוברין יהודאין שנקראו אנשים, ושם ברש"י הם שהותירו מן המן.
(סס כט) מתרין אלפין גרמירי, בערוך ערך גמר ב', וי"א גמר הוא שיעור
אמה בלא אצבעות כדומר פחותה, ולכן לא ת' אמין.

(סס לא) ירושלמי כשיפוין בדובשא בן צ"ל, פי' ממוגנין, (ברכות נו.)
דבש אחר מששים למן, וכאן אמר ומעמו כצפיחת בדבש?

(סס לג) צלוחית דפחר, בעלי התוס' פרשה זו, אינו יודע שם מה היה, של
נסף או שם זהב, או של חרס, ת"ל צנצנת דבר המצוין מחבירו, כלי חרס שהוא
מאדסה שהורעין מציצין וצומחין ממנה, במכילתא דרשב"י כלי שמצוין צ"ד
מצנן, וברבנו בחיי דבר שהוא צונן ומצנן, מה שכתב רש"י

צלוחת של חרם כתרנומו, וב"מ שפי' רש"י כתרנומו כיון לת"א, ובת"א לא
הוזכר של חרם, והמלות "של חרם" הוסיף מדעתו, בערוך אספקא ת"י צנצנת
אספקא והתרנום הזה איננו אתנו.

(יז ה) וקטיל גוברין מדבית דין וכו', וכן ת' (דברים כה יח) מוכא ברש"י
(יחזקאל טז טו) בשם הפסיקתא.

(סס יד) בספר סבייא דמלקדמין, במכילתא זקנים הראשונים אומרים וכו'.
(יה ד) ארום אמר אלהא דאבא הוה בסעדי ת' כאילו כתוב לפניו במקרא
"אמר" ואולי צ"ל ארום מימר אלהא דאבא, ועי' בספרי חצי מנשה בשם הר"ר
יחיאל לא נאמר כי אמר, כמו כי אמר גר הייתי, לפי שמשא כתב את ספרו,
והיה אומר כל שעה אלהי אבי בעזרי, ואילו כתב אמר משה אמר לפי שעה.

(סס ז) למשכן בית אולפנא, מדכתיב בה"א הידועה, ומפורש בפרשה (תשא
לנ ז) ומשה יקח את האהל וקרא לו אהל מועד והיה כל מבקש ה' וגו'.

(סס יב) ומשה הוה קאי ומשמש קדמיהון, הוסיף וכו' לפני האלהים אכלו
אלא מכאן שהמקבל פני חבירו כאילו מקבל פני שכינה ירושלמי (עירובין פ"ה
ה"א), ומה שלא נזכר משה לפי שהיה עומד ומשמש עליהם.

(סס ד) מן פירוסין ואבילית יתכון לאתר בית מוקדשא למעבד תמן פסחא
וכו', (דברים כו ט) ויבאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת, פרש"י אל
המקום זה בית המקדש, הארץ היא א"י, ובנ"ק מרחי"ד אוולאי, דקדק דהכתוב
בהפך, ולפי ת"י ויצאנו ה' מצרים ואז הביאנו אל המקום הזה זה בית המקדש,
ואח"כ ויתן לנו את הארץ הזאת, ועוד נהלת בעוך אל נזה קדשך שת"א דהיינו
בית המקדש דמשבח הכתוב על מה שבאו לבית המקדש ליל פסח, דבר תמה
אלי, הא פסח מצרים כל או"א שחט בביתו, ומקרא מפורש ולקחו מן הדם ונתנו
על שתי המזוזות.

(סס י) וקדשתם ותזמנינו, הרשב"ם וקדשתם לשון הזמנה כמו התקדשו
למחר ואכלתם בשר, הרמב"ם (ה' מעילה פ"ג ה"ב), ויש לאדם להתנדב ולומר
חלב בהמה זו החולין יהיה הקדש לוולדות הקדשים, והראב"ד ואם יאמר יהיה
הקדש לוולדות מה יועיל, אלא יומין ולא יקדש, ובאמת כונת הרמב"ם ג"כ,
הזמנה, וכמו שכתב הרמב"ם.

(סס יג) גירין דאשא ידרקון ביה, נראה שמוכר כהרשב"ם שלא יקרכו אל
חור להמיתו ויתחייבו גם הם מיתה אלא יורוהו בחצים מרחוק או ישליכו עניו
אבנים למקלו, ולא כהמפרש במיתה בידי שמים.

(סס כא) ויפל מנהון רב דבהון, (שמואל ב' כד טז) כעם רב טול לי רב
מבהם כו', (ברכות סב:) ואולי כיון הת"י דרש זה גם כאן.

(כ ה) צ"ל כד משלמין בנייא למחטי בתר אבהתהון, וכן ת' (דברים ה' ט)
ובשמות (לד ז) ובמדבר יד יח) חסר כל זה כמו כאן.

(סס ז) עמי בית ישראל, בהרבה מקומות במקום שיבא איזה צוי או אזהרה,
נמצאת בת"י הקדיאה, עמי בני ישראל או בית ישראל, ובפסוק ב' ת' צוות
ואמר עמי בני ישראל לדמר על הכלל יצא.

(סס יג) בחובי סהדי שיקרא, עננן סלקין ומישראל לא נחית, ירושלמי
 (תענית פ"ג ה"ג) בעון ד' דברים הגשמים נעצרין כו'.
 (כ"ו ו) לות דשא דלוח מוותא, וצ"ל דלות מוותא וכן בדפוס באויליאה,
 עי' בתולדות אדם מר"ש זלמן כו'.

(סס יח) במרתוקא, נ"א מורניתא מ"ם.
 (סס יט) על מורניתה ת' חנית מורניתא, ודרך לנשען עליו כמו שמצינו
 בפנחס (סנהדרין פב:), ובערוך בשם ת"י מרדכייתא.
 (סס כה) הלכשיש חורף הלכשיש, המפרש לפי הענין הוא ת' של חבורה,
 ינעתי ולא מצאתי לו דמיון, ינעתי ולא מצאתי אל תאמין, נמקו חבורתי (תהלים
 לח ו) ת' איתמיסו הלכשושי, בערוך ערך רשם חבורה תחת חבורה ת"י
 תשלומי רשם, ולפנינו ליתא.
 (סס לז) ונבילתא יהי דיליה, ובפסוק לז ונבלתא ומשכא יהי דיליה,

זבאמת דינם שוה?
 (כ"ז א) בחרבא דכותלא, חלון ת' חרבא. דרך הגנב בלילה ליכנס בחלון,
 או ר"ל שהיה חותר את הכותל ועשה חלון שראשו שר אדם יכול ליכנס לתוכה.
 (סס ז) ויודבון ליה' בית דינא מן גניבותיה. המפרש יונתן בחומשים
 ראשונים היה הכתוב, כד"ו והוא ר"ת בית דינא, שהב"ד שמכרוהו צריכים לשלם,
 הנה בדפוס באויליאה כתוב, כד"ו בר"ש, כלומר לבד מן גניבותיה היינו קרן
 הגניבה, אם היה קרן הגניבה שוה מאה, ואין הגנב שוה אלא נ', ה"ו נמכר
 ושאר הקרן עם הכפל עליו חוב, עי' (קדושין יח, וברמב"ם ה' גניבה פ"ג ה"ד).
 (סס ו) בעיסקא דחבריה, בערוך ערך מקמתא, מלאכת רעהו ת"י מקמתא
 דחבריה, פי' דבר וחפץ, ולפנינו ליתא.

(סס יג) ויתבר, מנא או מית בעיורא, ולא כפירש הרשב"ם נשבר נמרפה,
 זקאי על הבהמה וצ"ע (מגטרא ב"ם צ"ה).
 (סס יט) יתקטל בסיפא ונכסוי ותגמרון, זה במרובין וביחידים בסקילה
 צממון פלט (סנהדרין פ"ו ו').

(סס כז) הי כרשיא, המפרש שקא יחשב בעיניך הוה שהלוייתו כעני,
 אלא ידמה כך כעשיר, כאלו שאינו חייב כך כדום, זה דרך דרש, ופתרון המלה
 ענין מלוח וחוב, וכפי' רש"י.

(סס כה) עד לא יטמוע שמשא, ירושלמי (ב"מ ט יב) עד מטמעי שמשא.
 (כ"ח) ומטלטל חכימא סמות בניהון, מכילתא, מירוף דעת בתורה, יצטרך
 לבריות, חסר מאור עיניו, שונא דברים המצודקים הנאמרות בסיני, כל זה בת"י
 ולא כהמפרש.

(סס יא) בערוך בקר ב', השמנה ונמשתה ת"י תשמטון יתה ותבקרין
 יתה, וכן ברד"ק בספר השרשיב שורש בקר, וכן הוא ברמב"ן (ויקרא י"ט כ)
 ונמשתה תרגמו הירושלמי ותבקרנה, וליתא בהרגומים שלפנינו.
 (סס כ"א) אורעיתא, ואנב (ע"ו פ"ד משנה יא) התיו את הצרעה בקנה,
 הרמב"ם (בהלכות מ"א יב, ט) או שהתיו את השובב והצרעה מעליו בקנה, הוסיף

זבוב דלא כתוב במשנה, ולא ידעתי למה, דאין פרק בין זבוב לצרעה בענין זה.
(כד ה) מיכאל מרכן חכמתא. שר החכמה, ובתרגום שה"ש, אם חומה,
מיכאל רבהון ישראל, ובפסוק בלילה הוא נדרה, מיכאל הוא מלאכא רב
חיילא דישראל, ולפי גמרא (סנהדרין לח:) זה מטמרון.

(סס ה) ועד כדון לא אתייהיבת כהונתא לאהרן, לפי שהקריבו לפני העגל
אברו כהונא, וכן את מוציא שכל הכהנים שעברו לע"ו בבנין ראשון פסל הקב"ה
במקדש שני שנאמר והכהנים והלויים בני צדוק וגו' (יחזקאל סד טו) (מ"ד נשא
יב ו), ומשנה סוף מנחות כהנים ששמשו לע"ו לא ישמשו עוד בירושלם, ועי'
(זבחים קטו) ברש"י בלישנא אחרינא.

(סס ו) בערוך ערך ספל וכן במתורגמן וישם באגנות ת"י ושוי בספלין,
ולפנינו חסר ת' ירושלמי זה.

(סס ז) אפיפירין דרינלו, (בירושלמי חגיגה פ"ב ה"א) למלך שעשה כסא
משעשאו עשה אפיפירין שלו, השמים כסא והארץ חדום רגלי, פי' כסא קטן
דרגלים (שם) כתקף שפר שמיא כד הינון ברירין מן ענניא, ובתרגום ירושלמי
כד הוון נקיין מן ענניא, בירושלמי (סוכה פ"ד ה"ג) ובעצם השמים לטיהר. שמיא
כד אינון נקיין מן עננין כת' ירושלמי, ובעין יעקב הגירסא כתקף כת"י וחסר
שם מלת כתקף.

(סס יא) ואל אצילי בני ישראל, המתורגמן בשם תרגום ירושלמי ואר זעמוטי,
ולפנינו חסר, ודבר זה ששינו חכמים לתלמי המלך (מגילה ט). בירושלמי (מגילה
פ"א ה"ט) לא חשיב זאת בין הדברים ששינו לתלמי המלך, ובירושלמי (תענית פ"ד
ה"ב) ג' ספרים נמצאו בעזרה באחד מצאו כתוב וישלח את זעמוטי בני ישראל
אבשנים כתוב וישלח את נערי בני ישראל וקיימו שנים וביטלו אחד, וכתבום
לתלמי ע"פ ספר האחד וישלח את זעמוטי בני ישראל.

(סס יב) רבהון רמיז שאר פתגמי אוריתא ושית מאה ותליסרי פקודיא,
כל שיש מאות זי"ג מצות בכלל עשרת הדברות הן, ור"ס פירש באזהרות שיסד
לכל דבור ודבור מצות התלויות בו, רש"י, ולקח ר"ס מהת"י, ולא כמ"ש המבקרים,
לקח בעל התרגום את המנין ההוא מאזהרות ר"ס, ועי' מדרש שה"ש פסוק ידיו
ציליו זהב.

(כס ז) ארגונוא, הרמב"ם כלי המקדש (פ"ח יב) הארגמן הוא הצמר
הצבוע אדום, וראב"ד ארגמן ארגן משני מינין או משלשה צבעין ע"כ נקרא
ארגמן, המ"ל כתב לא ידעתי פירושו זכוונתו, למה במינים כתב ב' מינים,
ובצבעים כתב ג' צבעין, וזי' נראה שכוונתו ארגן משני או משלשה מינין צבעין
אבל היה דק מן אחר צמר, וצ"ל משני או משלשה מינין צבעין, והמלה ארגמן
או ארגונוא מלה מורכבת לדעת הראב"ד ארגן מן, או ארג גונוא, גוונים הרבה,
בענין שאמרו (שבת כח).

(סס ה) ומשכי דססנוא, ובת"א ומשכי ססנוא בלא ד', ובת' (שה"ש ו)
פעמך בנעלים בסנדלין דססנוא בד', (בשבת כח) א"ר יוסף א"ה היינו
דסתרנמינן ססנוא ששש בגוונים הרבה, בספר יאר שאין ססנוא שם החית

עצמה אלא שם הונח לרבוני הגוונים שבערוך הביא חולי הנקרא סמגוניתא (יבמות סד:) שהעור נהפך לגוונים הרבה, ועוד אם התחש היה לשעתו לא יתכן שיהי לו שם פרטי בלשון ארמית, וקשה לי אמאי לא אמר ר"י כדמתרגם אונקלוס הגר, כמו שאמרו (ב"ק גז נדרים לה) כדמתרגם רב יוסף, ובמקום אחד (ב"ב צט.) אמרו דתניא אונקלוס הגר אמר כרובים מעשה צעצועים הן.

(סס יא) ויר דרהב סחור סחור, כן ת' בכ"מ על סביב, בלשון עברי מלה אחת ובארמית כפול סחור סחור, וכן לשון חז"ל סחור סחור לכרמא לא תקרב (שבת יג.) ובירושלמי הלשון, חור ומקף ר"ל חור חור וחורר למקום הראשון.

(סס יב) לחמא גוואה, כמו אל הקדש פנימה, כי הלחם הפנים על השולחן לפני ה' בהיכל, והנה בתורה כתוב, "לחם" פנים, ובמקרא (שמואל א כא ז) לחם, הפנים, וכן (מלכים א ז מח) בה"א כלומר לחם הפנים הכתוב בתורה, וכן ולחם התמיר (במדבר ד') ובכולן ת' לחם אפיא, כמו שת' אונקלוס, (ובמדבר ד ז') ועל שלחן הפנים ת"י לחים אפיא.

(סס לה) בערוך ערך מקלט, מלקחיה ומחתתיה ת"י מלקטתהא ומחתיתתהא, וברפוס באויליאה, ומלקטיותא, (ובמדבר ד' ט') ת' מלקטייא.

(סס לו) קנטר, צ"ל קנטר, וכן (ב"מ פז.) קנטרי, פירש"י משקל גדול שקורין צנטנר מאה סנה, ועי' בח"א שם, (ובבכורות ג.) מאה סלעים בכל שקל, וכן רש"י (בראשית כג טז) ויש מקום ששקליהם גדולים שהם קנטרין.

(טו ו) וצבע וזורי וכן ת"א, וכן תרגמו בפרשה מצורע, שני תולעת, וצ"ע מפני מה במלאכת המשכן כתוב תמיד תולעת שני, ובמצורע נאמר שני תולעת, וכן בפרה אדמה כתוב שני תולעת עי' בת"כ ובתוה"מ שם, הנה כרמב"ם (ה' מומאת צרעת פ"א ה"א) ושני תולעת משקלו שקל, (ופרה אדמה פ"ג ה"ב) משקל ה' סלעים, וביומא (מא.) שלש לשונות שמעתי אחת של פרה ואחת של שעיר המשתלח ואחת של מצורע וכו', של פרה משקל עשרה זוז? ואפשר אצל המשכן שאין להם שיעור לכן כתוב תלעת שני.

(סס יז) משרבת ת"י מכוון, ובערוך ערך שליו בשם ת"י משווישין. (סס כב) ערוך ערך שפל וכן במתורגמן ולירכתי המשכן ת"י שיפוליו דמשכנא, וכווננו לתרגום ירושלמי ולפנינו חסר.

(כז ה) ואין נפיל גרמיה או גומרא וכו', ונסבין יתיה כהניא מעילוי קנקל וכו', ובירושלמי קנקל ט"ס, ולא מצאתי זאת בש"ס, ואמאי לא עשו כן למזבח בית עולמית לתכלית זה?

(סס י) מתורגמן ערך אנק ווי העמודים ת"י אונקלין דעמודיא, וויהם אנקתהון, ולפנינו ליתא.

(כח ה) והיונו יסבון מן ממונהון, בגדי כהונא משל צבור, וצ"ל שימסרנה לצבור (עי' יומא לה:).

(כח ט) ותעביר חושן דינא רביה מהודע דיניהון דישראל דאתכסי מן דיוניא וסדרי נצחן קרביהון, ועי' ת"י (במדבר כז כא), תמהתי מאד, הנה חפשתי בכל פירושי התורה אשר ראיתי, ואין אחד מהם הביא ת"י זה לפרש, במכילתא

פט"ו ונקרב בעה"ב אך האלהים, שומע אני לישאל באו"ת ת"ל אשר ירשיעון אלהים לא אמרתי אלא אלהים שהן מרשיעין, הרי מפורש דאין דנין ע"פ האו"ת, רק לענין מלחמה, (עי' משנה יומא סוף פז), ועי' (ביומא עה). גר שמגיד להם לישראל, (ובחולין קכ"ד) אלו אמרו יהושע בן נון לא צייתנא ליה, ובשו"ת שלי, שבט מנשה סימן פ"ח הארכתי בענין זה.

(סס יח) נפך ספיר, בירושלמי כדכדנא וסמפולנא, בערוך וספרינא, ובמתורגמן סמפרינא, בת"א שבזיו, וצ"ל שבזיון.

(סס יט) לשם שבו, ועליהן חקיק ומפרש שמהת תלתא שבטיא גר ואשר ויששכר, ועי' רש"י שופטים ששמו של דן כתוב על לשם?

(סס כ) וישפה, ועליהן חקיק וכו' ובנימין ירושלמי פואה (פ"א ה"א) פעם אחת אברה ישפה של בנימין, וביוצר לפורים גולף מישפה תבנית הגואל, כלומר מרדכי היה משבט בנימין ועל ידו צמחה הגאולה, ומלת גולף נחקק, וכן במ"ד סוף תצוה על ישפה היה כתוב בנימין.

(סס לז) עובר גרדאי, וא"ת עובר מחי, (בחולין קח:) אטו כוהנו בחדא מחיתא מחתינהו, פירש"י לשון עובר מחי, וכו' ע"ש.

(סס לד) שבעין ותרין, וכן בפרשה פקודי, כן צ"ל וכן בדפוס ווינא, ולהספרש יונתן היה לפניו דפוס אמשטרדם בטעות, כאן שבעין וחר, ובפקודי שבעים, וכן דעת הת"ק שבעים ושנים זגין (ובחים פח:) וכן פסק הרמב"ם (כלי המקדש פ"ט ה"ד) שנים ושבעים זוגים, ובהם שנים ושבעים ענבולים.

(סס מז) אוורקסין, ובירושלמי אברסקין, וכן תרגומו (בויקרא ו ג) אברסקין, וצ"ל אברקסין, כמו בת"י הקו"ף קודם הסמך, בירושלמי (שבת ט"ו ה') שני סבריקין ושני אבריקין, ונראה שהמלות ושני אבריקין חמה תיקון, או נ"א למלות שני סבריקין לכן תראה בגמרא בבלי (שבת קכ). נאמר רק שני ספרקין והמלות ושני אבריקין ליתא שם, ומה שפי' שם הק"ע לא דק.

(כט כ) על חסחום אידנא, (ויקרא ח כד) חסחום דהוא גדירא דמציעאה, כמו שפי' רש"י חסחום גדר האמצעי שבתוך האוון, וכן בספרא תנוך והו הנדר האמצעי שבאוון, וכאן חסר, ובויקרא יד כח) על גדירא מציעא דאודנא.

(סס ז) הת"י הוסיף על ת"א מן בני אהרן ברם מן שאר עמא לית אפשר דהון למקרב וכו', וכן ת' לקמן (כ כט) מן כהניא יתקדש ומשאר שבטיא וכו', משמע דכהן הנוגע במזבח נתקדש, פליאה דעת ממני מקור לזה, ואין לומר שכונתו שהכהן יתקדש ויטהר א"ע קודם כמו שפירש הרשב"ם שם לטהר תחלה קודם שיגע בהם לאחר שנמשחו, שהרי ע"ז הזהירה תורה בפ"ע על קדוש ידים ורגלים בפ' כי תשא, ובלי טבילה אסור לכנוס אף לעזרה, וגם אין לשון יקדש מורה ע"ז, דהצ"ל לשון יטהר או לשון רחיצה, וכעין זה כתב הגר"א (ביחזקאל מד יט) ע"פ ולא יקדשו את העם בבגדיהם היינו בגד חול הנוגע בבגד קודש נעשה גם הוא קודש, וצ"ע:

מנשה גראסבערג (ראמסגייט).

שער אליהו

באור חדש לדברי המכלתא (פ' יתרו) על הכתוב
 "לא תחמד" ובקורת על דברי הרמב"ם ז"ל, אשר הואיל
 לבאר את הכתוב הנ"ל באופן תמוה ונפלא מאד, כאשר
 יראה הקורא במאמרי על הדבור העשירי הבא בזה:

"לא תחמד בית רעך, אשתו, עבדו, אמתו,
 שורו וחמרו וכל אשר לרעך" (שמות כ').

כמעט כל גדולי המפרשים עברו פה בשתיקה, מבלי לבאר כל דבר
 בכוונת הכתוב הנ"ל, וזאת היא לעדות שהבינו הדברים ממשוטים, היינו, על
 החמדה בלב בלבד, אך אם לא עשה החומד שום דבר בפועל ממש, (וכאשר
 יבאר כן הראב"ע בפרוש) והנה אם גניח שרק זאת היא כל תוכן כונת הכתוב
 הנ"ל, אז יתנגפו רגלינו על שאריות אחדות, העומדות הכן נגד עיני שכלנו
 ודורשות פתרון, ואלו הן:

(א) הלא עין רואה והלב חומד, ואין האדם שליט ברוחו להתאפק ולחסום
 בעד רגשי תאוה, אשר כחץ מקשת יעופו פתאום אל תוך חדרי לבו, ברגע
 אשר ישים מבטו אל דבר המעורר חמדה, וא"כ אוהרה כזאת הלא היא נגד
 הטבע האנושי, ולא נתנה תורה למלאכי השרת?

(ב) איך יתאימו לזה דברי חז"ל באמרם, "אל תאמר אי אפשרי בבשר
 החזיר, אבל אפשרי ומה אעשה והקב"ה גזר עלי", ונראה א"כ מדבריהם אלה
 שאין דת תורתנו הקדושה דורשת מאתנו בכל אוהרותיה רק העדר עשיה ולא
 העדר חמדה, ואדרבא לדבריהם עוד יותר גדול החומד ואינו עושה מהבלתי
 חומד כלל?

(ג) מדוע לא הזכיר הכתוב: "כספו וזהבו" ה"ה הקנינים הראשיים
 העלולים לעורר חמדה בלב איש יותר מכל שאר קניני תב"ש? — ולמען מצוא
 פשר דבר, פניתי את לבי לעיין בדברי הפוסקים, והנה מצאתי להר"ם ז"ל
 בהלכות גזלה פ' א' וז"ל: כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו,
 או כל דבר שיכול לקנותו ממנו והכביר עליו רעים והפציר בו עד שלקחו
 ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים, ה"ז עובר ב"לא תחמד", ואינו עובר בלאו
 זה עד שיקח החפץ שחמד, כענין שנאמר: "ל"ת כו"ז עליהם ולקחת לך" —
 וכל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חברו או כל דבר שיכול לקנותו, כיון
 שנפתה בלבו לחשוב היאך יקנה דבר זה, ה"ז עובר ב"לא תתאוה" שאין תאוה

אלא בלב, התאווה מביאה לידי חמוד, והחמוד מביא לידי גזל, שאם לא ירצו הבעלים למכור, יבוא לידי גזל, ואם יעמדו הבעלים בפניו יבא לידי ש"ד, צא ולמד ממעשה דאחאב ונבות, הא למדת שהמתאווה בלבו עובר בלאו אחד, והקונה דבר שהתאווה ע"י הפצרות בבעלים, עובר בשני לאוין, ואם גזל עובר בג' לאוין, עכ"ל הר"מ ז"ל, וכל דבריו אלה בנויים הם על דברי המכללתא (פ' יתרו) וז"ל: "ביתו" כלל, "עבדו אמתו וגו'" פרט, "וכל אשר לרעך" חזר וכלל, אי אתה דן אלא כעה"פ, מה הפ"מ בדבר שהוא קונה ומקנה, אף כ"ד שהוא קו"מ, ומה הפ"מ בדבר שאינו בא ברשותך אלא ברצון בעלים, אף כ"ד שא"א לבוא ברשותך אלא בר"ב, אבל אתה חומד בנו לבתך או בתו לבנך, יכול אפילו חומד בדבור ת"ל, "ל"ת כו"ז עליהם ולקחת לך", נאמר, "לא תחמד" ונאמר, "לא תתאוה" לחייב על החמדה בלבד ועל התאווה בלבד, שאם התאווה סופו לחמד, ואם חמד סופו לאנוס ולגזל, שנאמר, "וחמדו שדות וגזלו" עכ"ל המכללתא, והנה אנכי העני בדעת בקראי את דברי הר"מ הנ"ל עמדי משתומם, ולא מצאתי ידי ורגלי בדבריו התמוהים מאד, לפע"נד, מתחלה ועד סוף, לסבת השאלות אשר אבאר בזה אחת לאחת:

(1) לפי פרוש הר"מ יהיה שיעור הכתוב: "לא תחמד לקנות כל דבר אשר לרעך", ובאופן זה הרי דברי הכתוב מחוסרי הבנה, כי הלא אין טעם להזהיר על קניית דבר מחברו אשר הוא באמת דבר הרשות, ולזה נתחכם הר"מ לבאר שאזהרת הכתוב היא רק בתנאי אם אין רצון הבעלים למכור, והחומד מתאמץ לפתותם ע"י אמצעים שונים, אבל לפ"ז הלא העקר חסר מן הספר? יביותר תגדל התמיה על המכללתא, כי מאחר שהכתוב סתם את דבריו, הלא הי' אז הכרח גדול עכ"פ מצד המכ' לברר תנאי הנ"ל ברור גמור ומפורש, אחר שכל עקרו של האסור תלוי בו? ומעתה תפול השאלה: מנין ידע באמת הר"מ ז"ל להמציא תנאי הנ"ל בכוונת הכתוב, אחר אשר אין בכתוב ולא גם במכללתא שום רמז לזה, והלא אין דבריו אלה אלא כמו דברי נביאות? —

(2) מסגנון לשונו באמרו: "וכל דבר שיכול לקנותו" נראה ברור שהוא מפרש כן דברי המכ': "בדבר שהוא קונה ומקנה" ואין זה פרוש מוחזר, לסבת השאלות האלה: (א) הלא האזהרה היא רק על הקונה וא"כ מלת "ומקנה" מיותרת לגמרי? — (ב) הלא המלה "שהוא" תציין את הדבר ולא את המתעסק בדבר, וא"כ היה צ"ל: "שהוא נקנה ונמכר"? — (ג) לפי פרושו זה בא הפרט למעט דבר שאינו יכול לקנותו, וא"כ הלא יצא מזה משפט מעוקל המכלכל בתוכו שני הפכים בנושא אחד, ע"ז הדרך: "אסור לך לחמד ולקנות דבר שאתה יכול לקנותו, אבל מותר לך לחמד ולקנות דבר שאין אתה יכול לקנותו" ואין לדבריה אלה שום מובן הגיוני? —

(3) בתחלת דבריו יאמר הר"מ, שאין החומד עובר עד שיקח החפץ שחמד, ומובן מזה אשר בטרם לקחו לא עבר כלום, אף אם לא חדל להכביר על הבעלים אלפי הפצרות ובקשות, ובסוף דבריו יאמר, שטעם האזהרה הוא משום חשש גזל, אם לא יתמצו הבעלים למכור, וא"כ לפי טעם זה הלא

נחפוך הוא, אשר כל עקר זמן אשמת החומד הוא רק בעת השתדלותו להפציר בבעלים, כי הלא רק במצבו זה עלול הוא להיות נכשל בעון גזל, אבל אחר לקחו החפץ, הלא החשש גזל כבר חלף הלך לו, וטעם האזהרה כבר פג לגמרי, ובמה א"כ נאשימהו אז? וא"כ הרי הטעם שנותן הר"מ לאסור, "חמדה" איננו מתאים אל האזהרה לפי החלטתו הקודמת, אשר רק פעולת לקיחתו את החפץ לרשותו, היא כל עצם חטאו ואשמתו של החומד, והרי דבריו נראין כסותרין זא"ז מראשן לסופן?

(4) אם טעם האזהרה הוא משום חשש גזל, א"כ הלא נהיה מוכרחים, מטעם זה, להטיל אזהרה זאת על כל המתאמץ להשיג איזה דבר מחברו ע"י רבוי הפצרות, מדאגה מדבר פן יסרב חברו ויבא לידי גזל, וא"כ לא שבקת חיי לכל בריה?

(5) אם כל עצמות, "אסור חמדה" הוא רק משום סיג לגזלה, א"כ מדוע בחר השם באזהרה קלה כזאת לשום מקומה בעשרת הדברות – המכלכלים רק אסורים ראשיים היותר חמורים – בעוד שאף אסור גזלה עצמה לא מצאה מקום ביניהן?

(6) לסברת הר"מ ז"ל עלול כל חומד לבוא לידי גזל או גם ש"ד אם לא יתרצו הבעלים למכור, ולדעתו בא מטעם זה הכ' "ע"ת" להזהיר את החומד לבל ישתדל לקנות מחברו דבר שאין ברצונו למכרו, אף בזמן שיכול לפתותו למכור לו את החפץ ברצונו הטוב, היינו ע"י רבוי הפצרות והוספת דמים וכדומה, ויש לתמוה ע"ז: הלא ערבא ערבא צריך? ואם כדבריו כן הוא שהתשוקה לקנין חברו עלולה להתגבר בלב החומד במדה גדולה כל כך עד שבסבתה מוכן הוא לגזל את חברו או גם לרצחו נפש, א"כ במה גדול כח אזהרת "חמדה" לעצור בעד תשוקתו הגדולה הזאת? והלא כבר הזהירו הכ' על גזל וש"ד החמורות ואין החומד משגיח עליהן, אזהרת "חמדה" הקלה הלא כש"כ הוא שלא ישים לבו אליה, וא"כ מה הועיל הכ' בהוסיפו אזהרה על אזהרה, וכי מי שאכל שום וכו' יאכל עוד שום? והלא תחת לתקן עוד קלקל הכ' באזהרתו זאת, ותחת אשר מלפנים בטרם הוטל עליו "אזהרת חמדה" היה יכול ברוב פעמים לפתות את הבעלים, ולהשיג באופן זה את דבר חמדתו בהיתר, ורק לעתים רחוקות מאד (אם לא נתרצו הבעלים למכור אף בדמים מרובים שהיא מלתא דלא שכיחא) היה במצב נסיוני לבוא לידי גזל או גם ש"ד, הנהו עתה (מלבד חשש הג"ל) עלול לעבור על אסור "חמדה" בכל עת שיחמוד לקנין חברו אשר, לגודל תשוקתו אליו, בטח ישתדל לקנותו ע"י האמצעים הג"ל למרות האזהרה, באשר אין לו דרך אחר האין להביא את החפץ לרשותו באופן שקט ושאנן? ובאמת הלא אין זה דרך התורה, אבל אדרבא דרכה להתיר לפעמים אף דבר בלתי הגון, במקום שגלוי וידוע לפנינו שאין כח באזהרתה להחליש תשוקת החומד, כמו בלוקת יפ"ת אף שאין רוח התורה נותה הימנו בכ"ז התירה לו לקחתה, באשר ידעה מראש שסופו לקחתה למרות אזהרתה, ומכש"כ בגדון דידן שיש לפני החומד דרך ישר להשיג מטרותיו

בהיתר גמור, וא"כ האיך יצויר לומר שבא הכתוב לחסום בעדו דרך היתר זה, בעוד אשר כבר הכיר לדעת טבעו של החומד לעשות מה שלבו חפץ למרות אוהרותיו, זהרי אין זה כ"א שימת מכשול לפניו?

(7) מלבד כל הנ"ל אין סברת הר"מ ז"ל מתקבלת על הלב כל עקר, כי הלא לפי דבריו לא עשה החומד שום דבר נגד רצון הבעלים, וא"כ מדוע יהיה חשוד לגזל? וכי מה בכך שחברו לא רצה מתחלה למכור לו את החפץ, הלא לא הכביד החומד את אכפו עליו עד שיהיה מוכרח למכור, אבל אדרבא צדברים נוחים ורצוים דבר על לבו לפתותו, אף העמיד עליו רעים, וגם לא חדל לותר מכסמו איזה סכום הגון להוסיף לו על המחיר, וכ"ן יעיד על צדקתו וישרת לבו, במה שהשתדל להפיש דעת חברו ולהשביע רצונו די וחותר למען הביאהו לידי הסכמה גמורה בלבו, שטוב ונכון הדבר לפניו, לטובתו הוא, למכור את החפץ, ולמסרו ליד החומד בעין יפה וברצונו הטוב, וא"כ מדוע לא נעמיד את החומד בחזקת כשרותו, להיות בטוחים בלבנו אשר צדקתו זאת לא תעזבנו אף אם לא ישיג מבוקשו, ואם גם יקר מקרהו לפגוש באיש סרבן אשר לא יסכים למכור בעד כל הון, גם אז הוא החומד בצדקתו יעמוד, ולא ינסה ללכת ארחות עקלקלות, אף לא ירגז ולא יתקצף, אבל במנוחת לב ומבלי שום גדנוד תרעומות, יעזוב אז את חברו לנפשו, ולא יוסיף לחמד עוד, אז יבקש לו חפץ כזה ממקום אחר, בקוצר אמרים: איה איפוא היא הסבה אשר תמייצנו לחשוד את החומד - איש ישר הולך - אשר בראותו כי תקותו לקנות החפץ נשארה מעל, אזי יפרוץ כרגע דרכי היושר ויתהפך פתאום לגזלן ושופך דמים? הן השכל הבריא לא יסבול זאת, כי כל עוד שלא ראינו במעשה החומד שום דבר עקש ופתלתול, אשר יעיד על תכונת נפשו לרעה הרי הוא עומד בחזקת כשרות, ואין לנו רשות לחשוד בכשרים? -

(8) הראיה שמביא הר"מ ממעשה דאחונ"ן אין לה שום מובן כלל, כי אטו וברשיעי עסקינן? וכי משום שאחאב הרשע הרג את נבות, וע"פ מקרה היתה הסבה לרציחתו זאת, אי הסכמת נבות למכור לו את כרמו, הרי בשביל זה נגזר אומר, אשר סבה כזאת עלולה להביא את כל איש, אף הישר באדם, לידי ש"ד? ולו התנגד נבות אל רצון אחאב בענין אחר, האם לא היה הורגו גם אז? וכי מה איכפת להו לרוצחים סבה זאת או אחרת, אם אך תתנגד אל רצונם, עלולה היא להלהיב את לבם האכזרי עד שפך דם, ואין א"כ נוכל לשפוט ממעשי הרשעים האכזרים אל מעשי הישרים והתמימים?

(9) הנני להביא בזה שאלה אחת אשר העירני עליה בני היקר ד"ר מאריס יחיה, וזאת היא שאלתו בדברים של טעם: אם נסכים לסברת הר"מ אשר מקרה אחד לצדיק ולרשע, וכמקרה שקרה לאחאב אפשר שיקרה לכל החומד קנין חברו, א"כ יש להתפלא על המכלתא: מדוע לא הביאה גם היא ראיה לדבריה ממעשה דאחונ"ן? ומדוע זה בחרה ללכת דרך רחוקה להביא ראיתה בדרך דרוש ואסמכתא מן הכתוב, וחמדו שדות וגזלו? ולהסתפק באופן?

זה בחשש גזל בלבד, בעוד שהיתה יכולה להביא ראיה ברורה ומוכחת ממקרה אמתי ומפורסם שקרה לאחאב בפועל ממש, ובראיתה זאת. הלא היתה יכולה גם להגדיל חשש נסיון החומד עד עון ש"ד כאשר עשה הר"מ ז"ל? והלא המקרה דאחז"נ לא נעלם מעיני המכלתא גם היא, ואם בכ"ז חדלה להביא ראיה משם, הלא אות נאמן הוא זה והוכחה ברורה, שאין במקרה דאחאב ונבות שום שייכות לאסור "חמדה", לפי הבנת המכ. בכונת הכתוב?

10) פוק חזי מאי עמא דבר! הלא הגנו רואים מעשים בכל יום, אשר לא יחדלו רבים וכן שלמים לפתות את הבעלים, למכור דבר אשר לא יאבו עד מאד למכרו, וכאשר יקרה לרוב בבניני הקהלה, אם יסכימו ראשית להרחיב את בנינם על שטח קרקע הבית הקרוב אליו, אשר אין רצון בעליו למכרו, זה דרכם גם הם להשיג את מטרתם, במה שידברו על לב האיש אשר לו הבית, אף יעמידו עליו רעים ויפתוהו בניהם, גם יוסיפו לו על המחיר עד אשר יתרצה למכור, ומה לנו בחפצים יותר חשוב מבית מסחר או חנות, אשר ממנו למחית בעליו תוצאות, ובכ"ז לא יחדלו רבים לפתות את בעל החנות למכור את חנותו או — בית מסחרו, ומעולם לא שמענו שום פוצה פה ומצפץ ע"ז, ולא ראינו מי שימחה בידם? —

11) ובר מן דין ומן דין, קצרה דעתי להבין את דברי מפרשי הר"מ ז"ל, בהראותם את המקור לדינו הנ"ל במסכת ב"מ דף ה', גבי "שלם ולא רצה לשבע משביעין אותו שבועה שאינו ברשותו" ופרכינן שם: "והא קא עבר על לא תחמד" ומתרץ הש"ס "ל"ת לאנשי בלא דמי מ"ל" ומובן מזה אשר לפי האמת חל אסור "חמדה" אף בדיהב דמי, ועל יסוד זה בנה הר"מ את דינו הנ"ל — לפי דעת המפרשים — ודבריהם תמוהים: כי לפענ"ד אין הנדון דומה לראיה כלל, הן אמת אשר לפי דברי הש"ס הנ"ל חל אסור "חמדה" אף בדיהב דמי, אבל במד"א: במקום שהסכמת הבעלים על המכירה לא היתה ברצון גמור כ"א ע"פ הכרח, כמו בנדון הפקדון שהש"ס מחזיק בו ע"י טענת "נגנב או נאבד" והמפקיד — אשר אולי לא היה מסכים למכור את הפקדון בעד כל הון — הוא מוכרח לקבל את מחיר הפקדון מיד השומר מחמת "לית ברירה", אבל במקום שהחפץ נמצא ברשות הבעלים, והברירה בידם למכור או לחדול, והם גמרו בדעתם (לו גם יהיה ע"י הפצרת החומד) למכור ולמסור את החפץ ליד החומד ברצונם הטוב, הלא הסברא נותנת אשר אין בזה משום אסור חמדה, אף לפי שטת הש"ס הנ"ל?

ובדרך אגב הנני להעיר על שאלה אחת בדברי הגמרא הנ"ל, וזאת היא: הנה מלשון הדברים: "לאינשי משמע להו" נראה אשר טעות השומר בלבד לא היה נחשב להצטדקות, יען "זיל קרי בי רב" הוא, ולזה החליט הש"ס שהכונה האמתית של אסור "חמדה" היא נעלמת מדעת כל האנשים הממוניים, ורגילים הם לפרשה על חמדת גזלה, הפך האמת, ומאחר שהוא טעות כללי אין עוד מקום לטענת "ז"ק בר" ויש להתפלג ע"ז: מדוע זה חכבד על האנשים הבנת אזהרה זאת יותר מכל שאר אזהרות שבתורה, ובפרט

אזהרה מפורסמת כזאת המפורשת בעשרת הדברות, הלא דבר תמוה הוא זה:
הדורש פתרון?

12) נסורה נא עתה להבין את דברי הר"מ ז"ל באמרו: "כל המתאות
בלבו עובר בלאו אחד, ואם קנה הדבר וכו' עובר בשני לאוין" והנה מלבד
שאלתי הנ"ל על אזהרת תאוה בלב, שהיא נגד הטבע האנושי, יש עוד
להתפלא עד מאד: מדוע ולמה כל החרדה הגדולה הזאת? הלא באמת אין
בעצמות מעשה החומד שום חטא ועון, וכל טעם האזהרה היא רק משום
חששא רחוקה: פן ואולי יבוא לפעמים החומד לידי גזל, וא"כ במה גדלה
אשמת החומד כל כך, לבלי הסתפק באזהרה אחת על העשיה בלבד, אבל לא
חדל הכתוב להוסיף עוד אזהרה ולאו מיוחד, אף על הרהור חמדה בעומק
לבו בלבד? והלא סוף מעשה במחשבה תחלה, וכל העובר איזה דבר עבירה,
בהכרח התאוה לה בלבו טרם עשותה, ובכ"ז לא מצאנו בשום מקום שיהיה
העובר חייב על העשיה בלבד, ועל התאוה שקדמה לה בלבד, אף
בעבירות היותר חמורות, ומדוע א"כ יגרע אסור, חמדה" מכל שאר אזהרות
שבתורה? חידה היא ותהי לחידה!

13) לפי פרוש הר"מ ז"ל יהיה הגזול דבר מחברו בפועל ממש, עובר
בלאו אחד דלא תגזל" (שם ס' א') והקונה דבר מחברו בכסף מלא ע"י
הפצרות, שאין בזה רק משום סיג לגזלה, עובר הוא בשני לאוין, וא"כ הרי
חוטא נשכר, והנאסר יותר חמור מן האוסר, האין זה דבר תמוה ומופרך
מאד? תם אני ולא אדע איך ליישב את דבריו, ותמיהני על פה קדוש ודובר
משרים כמוהו איך יאמר כזאת!

ולולא מסתפינא היה נראה לי לבאר כונת הכתוב הנ"ל, ועם זה גם
דברי הש"ס והמכלתא באופן אחר, (וכבודו הגדול של הרמב"ם ז"ל במקומו
מונח) וזה החילי לבאר: — הנה אם נשים עין על קניני האדם נמצאם על שני
אופנים האלה: —

(א) קנין "גופני" והוא כל דבר שירכוש לו האדם בתור קנין מוחלט
לצמיתות, ולו הזכות להשתמש בקנינו זה עולמית, ואין כל איש יכול לשלול
זכותו זאת ממנו בשום זמן.

(ב) קנין "תשמישי" והוא: כל כח וזכות תשמיש שירכוש לו האדם
בקנין גופני של חברו, באופן שאין לו בקנין זה כ"א הזכות להשתמש בו,
כל ימי היות לו הרשיון ע"ז מאת המקנה, כמו השוכר בית או בהמה, עבד
או אמה וכדומה, והזכות אשר להקונה עליהם הוא מוגבל וקצוב, ע"פ תנאים
מיוחדים וחיובים נגדיים (געגענוייטיגע פליכטען) אשר בינו ובין המקנה,
אבל בכ"ז מצוינים הם גם הם ביחס הקנין, "ביתו", "בהמתו", "עבדו", "אמתו"
וכדומה, לקנינים כאלה היכולת להתפרד מבעליהם בכל עת שירצה המקנה,
ד"מ: העבד המושכר לראובן. הרשות בידו לעזוב את בית ראובן ולהשכיר
א"ע לשמעון, וכן בית — או בהמה וכדומה — המושכר לראובן, הרשות ביד
המשכיר לשלול זכות השכירות מראובן, ולהשכיר את הבית או הבהמה

ופנימה לשמעון, וגם האשה נכנסת תחת סוג זה, יען גם היא איננה קנייה
 לבעלה קנין גופני, כ"א קנין תנאי, ע"פ התנאים וחובים נגדיים המפורשים
 בכתובתה, ובכל עת שתמצא לנחוק לה להתפרד מבעלה, הרשות בידה לבקש
 ולמצוא איזה תחבולה להתגרש מאתו ולהנשא לאיש אחר, ומעתה נאמר אשר
 על הקנינים ממין הראשון באו בתורה אזהרות "גנבה" "גזלה" "עושק" "חמס"
 וכדומה, ועל הקנינים ממין השני באה אזהרת "לא תחמוד וגו'" כלומר: אם
 תצא לבקש לך אשה, וראית בבית רעך אשת יפ"ת וחשקת בה, אל ישיאך
 יצרך לפתות את האשה לעזוב את בעלה ולהתחבר אתך, כי הלא הרבה נשים
 פנויות ישנן במקומך, אשר תוכל למצוא ביניהן אשה אשר תיטב בעיניך,
 ומדוע זה תשים עיניך באשה שכבר נתקשרה לאחר, למען עשות דבר בליעל
 להפריד בין הדבקים? וכמו כן אם נחוק לך לשכור עבד או אמה, בית או
 כהמה (מטעם "יגיד עליו רעו", עלינו לבאר גם ביתו ובהמתו בקנינים בלתי
 גופניים) אל תתן עיניך באותם השכורים כבר לאחר, אבל תשתדל להשיג
 ולמצוא מבוקשך מבין הפנוים הנמצאים ועומדים לשכירה, וזאת היא לדעתי
 כונת המכלתא באמרה: "לא תחמד ולקחת" כי לפי הבנתה בא הכתוב להזהיר
 את האדם, לבל יהיה להוציא קנין תשמישי מרשות חברו לרשותו, ע"י
 השתדלותו לפתות את הקנין (אם הוא חי מדבר) לעזוב את הבעלים ולהתחבר
 אתו, או לפתות את המשכיר (אם הקנין הוא דצ"ח) להוציא את הקנין מרשות
 השוכר ולהשכירו לו להחמוד, וקנינים האלה תכנה המכ' בשם "קונה ומקנה",
 באשר חיובים נגדיים להם, ד"מ: האשה נקראת "קונה" מצד החיובים אשר
 על בעלה אליה, ומצד החיובים אשר עליה אל בעלה נקראת "מקנה", וכן
 הוא העבד ביחסו אל אדוניו, והמשכיר אל השוכר, — ובדברי המכ' להלן:
 "מה הפ"מ בדבר שא"א לבוא ברשותך אלא ברצון בעלים" אין כונת אמרה
 "ברשותך" לכונן דבריה נוכח החומד, כ"א נוכח כלל האנשים, כלומר: ברשות
 האדם, וכונתה היא בזה להגביל את הפרט, ולהשמיעני שאין החומד מוזהר
 כ"א על קנין הבא לרשות חברו מיד איזה בעלים, אשר ברצונם הקנו לו את
 הדבר לצורך תשמישו, אבל בן ובת חברו אף שגם הם נכנסים בגדר הקנינים
 המכונים "קונה ומקנה" לסבת החיובים נגדיים אשר בין האב לבניו ע"פ חוקי
 הדת והמוסר — מצות הבן על האב ומצות האב על הבן — בכ"ז אין החומד
 מוזהר עליהם, יען בן ובת לא באו לרשות אביהם ע"י השתדלותם להשיגם
 בתורת קנין מיד איזה בעלים, אבל מאליהם באו מיד התולדה הטבעית,
 ואין לו עליהם חזקת קנין, — ולפי פרושי באסור "חמדה" נוכל לפרש כונת
 דברי הגמ' הנ"ל: "לית לאינשי בל"ד מ"ל", ע"ז הדרך: "לאינשי" כלומר:
 כל האנשים הבלתי יורדים לעומקא דדינא, עלולים לטעות ולחשוב שאין
 החומד מוזהר רק על קנינים בדתי גופניים (דוגמת הקנינים המפורשים בכתוב)
 שדרכם לבוא לרשות החומד "בלא דמי" כלומר: שאין עליו חיוב תשלומין
 לחברו בעד החפץ שהוציא מרשותו, יען כל כח וזכות חברו בדבר היה רק
 זכות זמני מיד המקנה, אשר ברצונו הקנה לו את הדבר אז כאשר הוסב

בעיניו, וברצונו נטלו הפעם ממנו ומסרו להחומד, אבל בקנין גופני כמו
בנדון הפקדון, הרי משמע להו לאינשי שאין בזה משום אסור „חמדה“, אחר
שהשומר משלם להמפקיד מחיר הפקדון, ודעת חז“ל, היורדים לעומקה של
הלכה, שגם בקנין גופני לא הועילו התשלומין כ”א לנקותו מעון גזל, אבל
אסור „חמדה“ לא פקע מגיה גם הוא, וכמו שבקנין תשמישי השתדל החומד
לרכוש לו זכות שכירות בדבר שהושכר כבר לאחר, בעוד שע”פ חוקי הצדק
והיושר היה עליו חוב מוסרי למשוך ידיו מקנין זה, ולבקש לו דוגמתו
במקום שנמצא פנוי ועומד לשכירה, כמו כן השתדל השומר לרכוש לו חזקה
קנין בגוף הפקדון ע”י תחבולת ערמה, בעוד שע”פ היושר היתה החובה עליו
להשיב להמפקיד את פקדונו, ולבקש לו דוגמתו במקום שנמצא מוכן ועומד
למכירה, ולפ”ז אין כונת הש”ס שהשומר הבין בכונת הכתוב הפך האמת,
כ”א שהשומר, ככל האנשים ההמוניים, ידע להבין אך ורק את האסור
המפורש בכתוב בברור, אבל לא השכיל להבין את האסור הנכלל במשמעות
האזהרה לפי טעמה ונמוקה (ולפי פרושי אין עוד מקום לקושיה התוספות:
ותיפוק ליה מלא תגזל ?) —

עוד נשאר לי עתה לבאר דברי המכ’: „לחייב על התאוה בלבד“ ונלע”ד
שאין כונתה על רגשי תאוה ותשוקה השקועים בעומק לבו בלבד, ואף מלבא
לפומא לא גליא: כי איך יצויר להזהיר על רגשות כאלה אשר אין בטבע
האנושי היכולת לעצור בעדן? אבל כונתה היא על התאוה בדבור, היינו:
אם גלה החומד את תאוותו זאת לפני האשה או העבד או המשכיר, באמרו
ד”מ אל האשה: „מאוסר הייתי לו היתה לי אשה כמותך“ או — אל העבד —
„צולח הייתי לו היה לי עבד כמוך“ או — אל המשכיר — „לו מצאתי לשכור
לי בית כביתך המושכר לפלוני, הייתי שבע רצון מאד“ או כדומה, דבורים
המראים את תשוקתו אליהם, ובאופן זה אין לחייבו משום „לא תחמד“ כי לא
בא עדיין לידי מעשה, אבל חייב הוא משום „לא תתאוה“, וכדברי המכ’
שם: „שאם התאוה סופו לחמד“ כלומר: אחר אשר גלה תאוותו לפניהם, כבר
הסב בזה את לבם אחורנית, ודבריו עשו רושם לקרר אהבת האשה לבעלה,
ואמונת העבד אל אדוניו, ורצון המשכיר אל השוכר, בראותם שיש עליהם
קופצים, ובדברו אליהם דברי חבה ותשוקה כאלה, לאט לאט יתקרבו לבם
זל”ז, וסוף סוף נשיאמו יצרו לפתותם לעזוב את בעליהם, ויבוא לידי מעשה,
ולאו זה הוא דוגמת הלאו ד”לא תקרבו“ לעריות, שגם שם חלקו חז”ל את
הכתוב לשני לאוין, לחייב על הקרבה בלבד ועל ג”ע בלבד, יען ע”י
ההתקרבות יבוא לידי ג”ע, וכן הוא הדבר כאן באסור „חמדה“, ומדקדוק לשון
המכ’: יכול אפילו חומד בדבור ולא אמרה „אפילו בלב“ נראה ברור שלא
צלה מעולם על דעתה לאסור את התאוה בסתר לבו, כ”א הדבור אשר
בסבתו עלול הוא לבוא לידי מעשה, אבל אחרי אשר הוכרחה המכ’ לבאר
משמעות „חמדה“ על המעשה, חתרה אח”כ להוסיף עוד אזהרה גם על הדבור
מלאו ד”לא תתאוה“, וכמו שמעשה הלקיחה מובן מעצמו במשמעות „חמדה“

יען מצאנו בכתוב אחר "לקיחה" סמוכה לחמדה, כן גם מעשה הדבור מובן
 מאליו במשמעות "תאווה" באשר כן מצאנו במקומות הרבה "אמירה" סמוכה
 לתאווה, כמו: "התאוו תאווה ויאמרו מי יאכילנו" ויתאווה דוד ויאמר מי
 ישקני", ועוד רבים כאלה, ומקרא מפורש הוא (תהילים כא) "תאות לבו —
 וארשת שפתיו", והוא כפל ענין במלות שונות, — ובדברי המכ' "שאם חמד
 סופו לאנוס ולגזל" אין כונתה שזאת היא טעם וסבת האזהרה (כהבנת הר"מ
 ז"ל) כי באמת יש במעשה החומד (לפי פרושי) די חטא ועון מצד עצמותו,
 ואשמתו גדולה מאד במה שגרם לחברו ולהתחסר מקנינו הזמני, וברוב פעמים
 יקרה להיות קנינו זה המקור האחד למחית נפשו וב"ב, אבל כונתה היא
 להגדיל את החטא, ולהשמיענו אשר כחומד כגולן מדה אחת לאשמתם, זה
 גוזל קנין גופני, וזה גוזל קנין זמני, ואם עבר על אסור "חמדה" סופו גם
 לאנוס ולגזל, ודקדקה המכ' להוסיף המלה "לאנוס" יען באמת גם החומד
 עושה מעשה גזלה אבל בלא אניסה ואלמות, ומה שבחר השם להזהיר בעשרת
 הדברות על החמדה יותר מעל הגזלה, יען הרעה הנשקפת לחיי החברה ע"י
 מעשי החומדים, היא יותר גדולה מן הרעה אשר יסובב להם ע"י מעשי
 הגוזלים, אשר מספרם לא רב הוא, כי לא נקיה וקלה היא מלאכת הגולן,
 המוכרח להכניס א"ע בסכנה המרחפת על פניו, להרג ביד הנגזל או להתפש
 בידי השופטים, ולא רבים יסכימו להסתכן בעצמם, ואף נגד המעטים פחותי
 ערך אשר בהפקרא ניתא להו, יש עכ"פ היכולת ביד הנגזל לעמוד בפני הגולן
 הבא ברשותו, וברוב פעמים ינצחנה הנגזל, אבל לא כן הוא החומד, אשר
 ילך לבטח דרכו מבלי כל פחד לנגד עיניו, ולא בכח וגבורה יתגפל על קרבתו,
 כ"א בלשונו הבוטה כמדקרות חרב יזיק את חברו, הרחק מאד מרשותו,
 ואין יכולת ביד הניזק ללחום נגדו, ובאופן זה נקל לו לבצע את מעשהו באין
 מפריע, ועוד יתברך החומד בלבבו לאמר: השם לא יחשוב עון לי, כי לא
 קנין גופני הוצאתי מרשות חברי כ"א קנין תשמישי, ואין זה מעשה עובר,
 כ"א מעשה סוחר, ובכן יתרבו החומדים בארץ, ועל ידיהם יסובב חורבן ואי
 סדרים בחיי החברה, באשר אין כל איש בטוח אז בקנינו הזמני, ולבו מלא
 דאגה תמיד, פן יבוא פתאום איזה חומד ויוציא את קנינו מרשותו, —
 וכדוגמת מעשה החומד נמצא גם במעשה העד שקר באזהרה הקודמת: "לא
 תענה" שגם שם הוא מזיק את חברו בלשונו ובדבורו, ואין יכולת ביד
 הנאשם לשום רסן לפי העד ולהפריע אותו ממעשהו, ולא עונג רב הוא לאיש
 להיות חיי פחד תמיד: פן יבוא פתאום איזה איש אשר אין לבו שלם עמו
 ויעיד בו עדות שקר, ולזה בחר השם להזהיר את עם ישראל אזהרות האלה
 בעשרת הדברות, למען הרגיע את אופן חייהם המדיניים וסדר התנהגותם
 בדברים שבין אדם לחברו, להיות בטוחים מפחד פתאום, ולהתענג על חיי
 שלום ושלחה, השקט ובטח כל הימים, — אלה המה הדברים אשר עלו במצודת
 רעיוני לבאור הדבור העשירי, ואם שגיתי השם הטוב יכפר והקוראים ידוני

לכך זכות.

אליהו רימשטאן (פילאדעלפיא).

ת. מאמרי הנ"ל הצעתי לפני אחד הלומדים המצוינים במדינתנו (הרב אליעזר זילבער בעיר העריסבורג) ודברי הוטבו בעיניו, אבל למען הצדיק את הרמב"ם ז"ל, התאמץ לבאר כונתו שהחומד הכריח את חברו למכור לו את החפץ נגד רצונו הגמור, וראיתו היא מלשון הר"מ בסה"מ באמרו: "והערים עליו", גם הואיל לבאר דברי הר"מ: "ואם גזל עובר בג' לאוין" על כל גזלן בדרך כלל (ובזה רצה לבטל שאלתי האחרונה ציון 13), עוד העירני שגם המפרש לספר "אזהרות לרס"ג מבאר כונת הר"מ על כפיה ואונס, והוכחתו היא: מדילפינן אסור "חמדה" מן הכתוב "ל"ת כו"ז ולקחת" אשר כונתו היא לקיחה בחוזק יד, כן גם אופן לקיחת החומד הוא ע"י כפיה ואונס, ולדעתו כון לזה הר"מ באמרו: "עד שיקח החפץ שחמד" ולא אמר "עד שיקנה", אמנם לדעתי דברי הרב והמפרש הנ"ל בלתי נכונים הם, מטעמים אשר אבאר בזה: —

(א) לו היתה כונת הר"מ על כפיה ואונס, הלא היה יכול לקצר ולומר: "כל החומד וכו'" אם עשה איזה תחבולה להכריח את חברו למכור לו את החפץ שחמד, ה"ז עובר ב"לא תחמד", ומדלא חדל הר"מ לפרט דרכי השתדלות החומד על אופנים שונים: — רבוי הפצרות — הכבדות רעים — הוספת דמים, נראה מזה ברור שכונתו היא על אמצעים כשרים והגונים, לעורר על ידם תשוקה בלב חברו, למכור לו את החפץ ברצונו הטוב ולא מצד הכרח?

(ב) אם נבין בכונת דברי הר"מ שהחומד אנס והכריח את חברו למכור לו את החפץ, א"כ הלא חמסן הוא ואין לך חטא גדול מזה, וא"כ "חשש גזל" בתור נתינת טעם לאסור "חמדה" הלא למותר הוא? —

(ג) אם כונת הר"מ היא על כפיה ואונס, א"כ מה טעם יש באמרו: "שמא לא יתרצו הבעלים למכור" הלא ע"י כפית החומד כבר העמדו הבעלים במצב הכרחי למכור נגד רצונם, ואין עוד הברירה בידם לסרב?

(ד) במלות "והערים עליו" אין שום משמעות על כפיה ואונס. כי לשון "ערמה" נרדף ל"חכמה ודעת", כמו "לתת לפתאים ערמה" וה"ז כאלו אמר "ונתחכם עליו" כלומר: שהשכיל החומד להמציא אמצעים מחוכמים לפתות על ידיהם את חברו למכור לו את החפץ, והלא בכפרו "היד" לא הזכיר הר"מ מלת "והערים" כלל? —

(ה) מה שהבין הרב הנ"ל בכונת דברי הר"מ שכל גזלן עובר בג' לאוין, לא נראה בעיני כלל, כי הלא שם ס' א' יאמר הר"מ: "כל הגוזל דבר מחברו

עובר בלא תגזל" ולו היתה דעתו כהבנת הרב הנ"ל לא הנה נמנע הר"מ לומר שם, אשר מלבד הלאו ד"לא תגזל" עובר עוד הגזלן גם על אסורי "תאוה" ו"חמדה", עוד יש לתמוה: מדוע לא הטיל הר"מ ג' לאוין גם על הגנב, הלא גם הוא התאוה וחמד לקנין חברו? אמנם לדעתי כונת הר"מ היא על החומד, ועליו הוא אומר: "ואם גזל" כלומר: ואם לא נתרצו הבעלים למכור, והחומד הלך וגזל את הדבר שהתאוה וחמד מקודם, או אז עובר הוא בג' לאוין, אבל סתם גזלן אינו עובר רק בלאו אחד (ודיוק לשונו "ואם גזל" ולא אמר "והגזל" יסייע לפרושי) ומסננון לשונו בסה"מ נראה כונתו יותר בולטת ומתאימה לדעתי. —

(ו) מה שרצה המפרש הנ"ל להוכיח משמעות כפיה ואונס, מדילפינן מן הכתוב "ל"ת כו"ז ולקחת", הם דברים חסרי טעם, יען כל מגמת המכ' היא רק להשמיעני שאין הוראת "חמדה" על התאוה בדבור בלבד, וע"ז הביאה ראייה מן הכ' הנ"ל שהוראת "חמדה" היא על תאוה החומד היוצאת אל הפועל, ע"י לקיחתו את החפץ הנחמד לרשותו, מבלי הבדל אם אופן לקיחתו הוא באונס או ברצון, ולפ"ז גם לשון הר"מ "עד שיקח" יוצדק מאד, כי הלא בדבריו אלה הוא קודע אל דברי המכ' הנ"ל, וא"כ לא היה יכול לומר "עד שיקנה" כי הלא אין בלשון חמדה משמעות "קנין ההפך" כ"א "לקיחת החפץ" מבלי לציין אם אופן לקיחתו הוא בתורת קנין או באופן אחר, והלא באמת יאמר הר"מ ז"ל דהלן: "האיך יקנה הדבר" — והקונה דבר שהתאוה", יען שם כונתו להשמיענו אופן מעשה החומד ואיכות פעולתו להביא את החפץ לרשותו, — והננו רואים בזה אשר התשוקה להצדיק את הר"מ ז"ל, הוליכה שורל את המפרש הנ"ל לדבר דברים אשר אין להם שחר, אמנם כן, חוב קדוש הוא עלינו להוקיר את דברי הראשונים אשר מימיהם אנו שותים, וליישב את דבריהם באופן שיתאימו אל הדת ואל השכל הישר, אבל בכל עוצם רצוננו להצדיק את הרמב"ם ז"ל הלא לא נוכל בכ"ז ליחס אליו כונות בדויות המתנגדות, בהפך גמור, לדבריו אשר שפתיו ברור מללו? ובאמת אם נשים לב לסננון לשון הר"מ בסה"מ באמרו שם בזה"ל: "ולא יסור מחלות פניו עד שימכרנו לו או יחליף אותו אליו בדבר אחר יותר טוב ממנו" (דקדק פה הר"מ לשום דברים בפי החומד דוגמת דברי אחאב אל נבות, וכלשונו ממש) נבוא אז לידי השערה קרובה, אשר כל סברת הר"מ ז"ל באסור "חמדה", בגויה היא בעצם וראשונה על יסוד המקרה דאחאב ונבות, ולבי יעירני לחשוב ולשער, אשר בעת שהתבונן הר"מ ז"ל בדברי המכ': "שאם חמד סופו לאנוס

ולגזל" בו ברגע דו פרצופים - אחאב ונבות - הופיעו לנגד עיני זכרוננו ובהם הביט ובריא את סברתו הנ"ל (ולא לחנם דקדק לאמר צא ולמד מאחור"נ). באשר המקרה דאחור"נ הביא את הר"מ ז"ל לידי החלטה שהתשוקה הגדולה לקנין חברו עלולה להביא את החומד לידי גזל או גם ש"ד, ומרוב חורפיה ומהירת תפיסתו מהר להחליט שזאת היא כונת הכתוב באסור "חמדה", ונדחק להכניס סברתו זאת בכונת דברי המכלתא הבלתי ברורים למדי ומסוגלים לסבול פרושים שונים, והנה מכל ההוכחות וברור דברים אשר הצעתי עד הנה, יתברר לנו שלא היתה כונת הר"מ באופני השתדלות החומד על כפיה ואונס, כ"א על אמצעים כשרים והגונים, כמו רבוי הפצרות והוספות דמים וכדומה, דוגמת השתדלות אחאב, אשר גם הוא לא הכביד את אכפו על נבות, כ"א הרבה עליו הפצרות וגם הוסיף לו בדמים, במה שרצה ליתן לו כרם אחר יותר טוב מכרמו, ובאופן זה הרי כל שאלותי אשר ערכתי נגד הר"מ ז"ל בתוקפן עומדות, ולזאת איפוא נסיתי לנסות מדרכו, וכל דברי אך בדרך השערה אמרתי, כי תורה וללמוד אני צריך, ואם אחד הקוראים ימצא דרך נכון להצדיק את הר"מ ז"ל, שובע שמחות אהיה, ומעומקא דלבא אברכנו על אשר הנחני בדרך אמת להשיב הטעות אל חיקי, וקוב"ה צדי בפלפולא.

הניל



בית מדרש

ירחון תלמודי

מאסף לחידושי תורה מאת בחורי חמד

תלמידי ישיבה ומתיבתא ושאר לומדי תורה

העורך והמו"ל: הרב שלמה אלטמאן.

ווארשא גאוואליפיע № 25.

סימן סד

סוכה גזולה פסולה מטעם גזולה הב"ב
דל"כ מ"ס גזול משאול דכס"ר ע"ס
וא"כ איך כתבו כאן להפך ונהי' שאין
מקשים מחוס' על חוס' עכ"פ קשה על
החוס' סוכה מ"ס גזול משאול וכדי
לישב זה נלע"ר דל"א שהוא מדרבנן
אלא במלוה גרידא אבל בדאיכא גם
הנאת הגוף זולת המלוה לפ"ע הוא
מה"ס והחילוק הוא פשוט במלוה גרידא
י"ל גדולה עברה לשמה אבל אהנאת
הגוף עברה מכבה המלוה כדאיכא בסוטה
(כא) והתם קאי על העבר ועל אסור
ערוה כגון מעשה דבת שבע דאיכא
הנאה כדאמרו מתעסק בעריות חייב
שכן נהנה זה"כ הכא שעברה כיו
מבטלת מלוה של עכשיו ולפ"ז י"ל שהתו'
סוכה לא ס"ל כחוס' גיטין אכן עכ"פ
משכחת מלוה הב"ב מה"ס כגון שיטב
בסוכה גזולה בימי שרב וחוס' דאיכא
גם הנאת הגוף ושפיר הוי מלוה הב"ב
וזה שאסרה תורה סוכה גזולה בכל גווני
אף שלא בימי שרב הוא משום לא פלוג

בתוספות שבעות (דכ"ר) הובא
הירושלמי שאם נשבע שלא יאכל מלה
יחלל חייב מלקות משום לא יחל והקשה
בחנוך יומי עשה דמלה ומדחה ל"ס
דשבעות וסירן דאיכא ל"ס ועשה והקשה
שעה"מ עכ"פ ופטור ממלקות לפי
הריב"א דאם חפר וכסה דם ביו"ט אינו
לוקה משום דהל"ס נדחית ועל עשה
אין לוקין וא"כ קשה עליו מהירושלמי
זנ"ל ידוע מה שהקשה בגו"ב והלא
מפאת העשה דיו"ט שלא נדחית ה"ז
מלוה הבאה בעברה דל"ס כלל למלוה
זהו כאלו חפר שלא לשם מלוה וחייב
מלקות משום הל"ס דיו"ט ואיך כתב
הריב"א להפך אך לפ"ד י"ל דהריב"א
ס"ל דין מלוה הב"ב הוא רק מדרבנן
כמ"ס בחוס' סוכה (ד"ע) וא"כ א"ס
דפטור מדאורייתא דל"ס מלוה הב"ב.
והנה דברי החוס' תמוהים שהרי
בגיטין (דנ"ה) כתבו מהפך להפך דע"כ

כח"ס הש"ך יו"ד סימן פ"ו סק"ח דגם מה"ס ש"ך לא פלוג וא"כ שפיר יש חילוק בין גזול לשאול דל"ש לפסול מלא פלוג ומ"מ שפיר כתבו התוס' שהוא רק מדרבנן דאלי"כ דמוכח ממקום אחר שהוא מה"ס א"כ מיותר הקרא אלל סוכה א"ו ולא מוכח ממק"א וא"כ גם מסוכה ליכא להוכיח דהכא ש"ך לא פלוג והבן.

ובר"ך זה מיושב מה שהקשה המהרש"א על התוס' במלה של טבל שהרי התם איכא הנחת הגוף שאכל מלה ולא ילא מה"ס והשתא מיושבת קו' שעה"מ שהרי לפי האמור הריב"א ס"ל דמלוה ה"ב"ב הוא מדרבנן אכן כיון דבאכילת מלה איכא הנחת הגוף וממילא ל"ד לכסוי דס' דהוא מלוה גרידא וא"ש דבמלה חייב מלקות כקו' הנוב"י והל"ל.

הרב ש"מ א"ש מאן.

סימן סה

במשנה ב"ה (ד"ב) ומודים שאם שחט יחפור בדקר ויכסה וע"ז איתא בירושלמי שעה דכסוי דוחה יו"ט והוסיף הירושלמי לר' יונה דאמר עשה דוחה אע"פ שאינה כתובה בלדה ניחא אבל לר' יוסי דבטי כתובה בלדה קשה עכ"ל וכתב המהרש"א פנים שלפי התו' קידושין (לח) אינה כתובה בלדה היינו עשה שלפני הדבור וע"ז תמה מאד א"כ מה שייכות לו עס כסוי דס' שאינו לפני הדבור ומאי פריך לר' יוסי ע"ש וג"ל לבאר דר"פ בהקדמ' מה שהקשה הפני' במקומו ב"ש וז"ה במאי פליגי לענין חמץ ממי' אי לחייבו מלקות ז"ל שהרי דעת הר"י בתוס' שאין לוקחין אבל דא"ס דכוי גימק לעשה ואי לענין אכור

גדלא גם ז"ל שהרי קי"ל חל"ש אכור מה"ס וא"כ אף פחות מזה ג"כ אכור ותירץ הל"ל דיש כ"מ אס' עבר ושרף חמץ ביו"ט דאינו לוקה לדעת הריב"א ההוב"א בסימן דלעיל משום דהללו נדחה מפני העשה דתשביחו וכ"ז אס' שרף כשיעור דבלא"ה לוקה כיון דליכא עשה דתשביחו וא"כ שפיר פליגי לדעת השיעור דתשביחו עכ"ל בקלור אמוס' להתוס' קידושין (דף ל"ד) דלא ס"ל כהריב"א הקל"ד במאי פליגי וג"ל דיו"ט ל"ה אלא ל"ה לחוד וא"כ יש כ"מ לדעת השיעור כמה מותר לשרוף ביו"ט מטעם עשה דוחה ל"ה וז"פ שהירושלמי ס"ל דיו"ט ל"ה אלא ל"ה בלבד דאלי"כ אמאי נדחה לר' יונה מפני כסוי דס' ולפי האמור הירושלמי הוכיח זה ממהני' דאלי"כ במאי פליגי וממילא ל"ל דהירושלמי לא ס"ל כהריב"א דאלי"כ ליכא הוכחה דאיכא למימר דפליגי אס' פטור ממלקות אס' שרף ביו"ט כתיורו של הל"ל וז"ה מובן היטב מפני מה הוכירה המשנה כאן הפלוגתא לענין חמץ וניחא דמפלוגתא זו נשמע דכסוי דוחה יו"ט דאלי"כ הו"א דיו"ט הוא עשה ול"ה ואינו נדחה.

ור"פ מיושבת קו' המר"פ ע' שעה שנה יד חוברת ב' בשם הר"ן דתשביחו לא היה נוהג במזמרים אבל ע' ל"ה דהיה נוהג אבל לכ"ע יו"ט לא היה במזמרים ולפ"ז הקל"ד במאי פליגי וכו' לענין דתשביחו דוחה יו"ט כמ"ס למעלה ז"ל שהרי תשביחו היה לפני הדבור ואינו דוחה יו"ט שלאחר הדבור וא"כ ל"ל תירוצ' אחר על במאי פליגי וא"כ שוב לא נשמע מכאן דיו"ט הוא רק ל"ה לחוד ושוב ליכא למימר דכסוי דוחה יו"ט שישנו בל"ה ועשה וא"כ הכל ניחא

ושפיר יש שייכות לכסוי דם עם עשה
שלפני הדבור כמובן מאליו וא"ל.
יצחק בן ריפין.

סימן סו

בספר ט"א ר"ה (דכ"ח) ר"ה לחדש
דל"א עשה דוחה ל"ח בשני גופים
ואח"כ דחה זאת מש"ס זכאים (ל"ז):
דפריך יקדש להיות כמהו וניהי עשה
ולדחי ל"ח והתם מיירי בשני גופים
עייד ונלע"ד לתרץ הנה ידוע מה
שכתבנו התוס' (ר"ה שס) דבנתערב ל"א
עשה דוחה הואיל ובא ע"י פשיעה והקשו
מזכאים דנתערב גם כן ע"י פשיעה
ואעפ"כ פריך דעשה דוחה וראיתי
בשעה"מ ה' נדרים שכתב לתרץ דכאן
מיירי בחלי זית פגול שנתערב עם
קדשים ולר"ל חל"ש מותר מה"מ נמלא
שלאחר שנתערב ישנו בל"ח משום היתר
מלערק ובלא"ה לא היה כאן ל"ח והשתא
כיון שע"י פשיעה נולד הללו בכה"ג
שפיר אמרינן עשה דוחה עכ"ד בקלור
ולפ"ז ל"ק קו' הט"א דלעולם בב'
גופים ל"ש עשה דוחה והכא שאני דהתר
מלערק לאיסור הוי כגוף אחד שהרי
קודם שנתערבו לא היה איסור וא"ש.

יצחק וילבשרמינץ
בהר"ב מקומיר שו"ט"א.

סימן סז

ר"ה (דכ"ח) מתקין לה רבא אימת
מעל לבתר דחקע כי חקע באיסורא
חקע והקשו המפרשים ואמאי לא חייש
רב יהודה לאתקפתא דרבא ונ"ל ע'
ט"א שהקשה עכ"פ יסוד הפסול הוא
מטעם מלוא הב"ב והרי דעת התוס'
דעברה מבעלת מלוא רק מדרבנן ולפ"ז

מה"מ ילא כבד בתקיעה ראשונה וילא'
לחולין וא"כ יולא חף שאר התקיעות
אפילו מדרבנן וא"כ מה פריך רבא ע"ש
וכדי לישב ל"ל דס"ל דפסול מה"מ אכנ'
קשה ל"ל קרא בסוכה כמ"ש למעלה
בסימן נד וראיתי בספר אחד שחידד
ע"פ מה דאיתא בב"מ (נד:) בעיר
שרובה נכרים אינו חייב להכריז ואינו
שלו ופרס"י משום דאין הולכים בממון
אחר הרוב ולפ"ז יש ג"מ אם מלא סכך
בעיר שרובה נכרים דאין לפסלו משום
מלוא הב"ב שהרי לענין איסור מהני
רוב ולהכי אינן פריך קרא דל"מ רוב
להיות שלו ע"כ והנה כאן הוא רב יהודה
תלמידו דרב דס"ל הולכים בממון אחר
הרוב והקל"ד ל"ל קרא בסוכה ול"ל
דמלוא הב"ב הוא רק מדרבנן ולפ"ז
יחא דלשיטתו א"ש דלא חייש לפירכה
רבא כמו שהקשה הט"א ודו"ק.

אברהם טרבהר (ווארשא).

סימן סח

בספר ט"א הקשה על הרשב"א
דמלוא לאו להנות ניתנה חף עם הנאת
הגוף והקשה מהא דאיתא בר"ה שס
הנדר הנאה ממעיין איסור לטבול בימות
החמה אלמא דאיסור ואיך כתב הרשב"א
להפך ונ"ל דלא אמר הרשב"א סברתו
אלא דוקא בגוונא דמיירי ביה שהרי התם
אי אפשר בשום פנים לקיים המלוא בלא
הנאה אחריתא והילכך איכא למימר
שההנאה הוא חלק מהמלוא ולפ"ז ל"ק
ממעין שהרי אפשר לטבול בלא הנאה
כגון בימות הגשמים וכה"ג וא"ש שההנאה
ל"ה חלק מהמלוא ואיסור ודוגמתו מלינו
בהא דעשה לא דמי ל"ח שלא בזמנו
וקשה ממ"מ אם אפשר לאחד בלא תבנית

סימן ע

בתובות (טו) תוס' ד"ה כיון לרב
פריך כו' ושם על הגליון וי"ל אפילו
לשמואל דיש לה חזקה בחולה וכ"כ
הר"ה והרמב"ן במלחמות כתב דוקא
בספק זינתה איכא חז"ג אבל לא בספק
אלמנה כיון דסתם בחולה עומדת להנשא
והקשה בס' פני' אי"כ מאי אמרו לעיל
לימא מתני' דלא כר"ג והלא ר"ג קאי
על ספק זינתה דיש להחז"ג וא"כ
האי דהכא גרוע מהאי דהתם וגם ר"ג
מודה בזה והניח בקושיא וי"ל בד"פ ע'
תומים כללי מינו אות לה שהקשה אחאי
נקט במתני' ומודה ר"י בשדה והלא אין
לו שייכות כלל לכחובה ואחאי לא נקט
ומודה ר"י באומר פרעתי מנה דנאמן
במינו נשאתיך אלמנה וחירץ כתובה
דרבנן וא"כ יותר רבוהא למנקט שדה
שהוא ממון גמור מה"ט ואעפ"כ נאמן
ע"י"ד וקשה למ"ד כתובה דאורייתא וע'
תוס' לעיל (ד"י) שגם רב אשי ס"ל
דאורייתא אי"כ הקל"ד אך י"ל לפי מה
שכתב התומים דלי"א מינו לסתור חזקה
וא"כ א"ש דבאמת אינו נאמן במינו
נשאתיך אלמנה כיון שיש לה חזקה בחולה
נמלא דלמ"ד כתובה דאורייתא מוכח
ממתני' דיש חז"ג אף בספק אלמנה
אבל למ"ד כתובה דרבנן ליכא הוכחה
ואיכא למימר דליכא חז"ג כנו"ש
הרמב"ן ע"פ סנרא ולפ"ז ניחא דסתם
גמרא הוא רב אשי ולשיטתו דס"ל כתובה
דאורייתא שפיר אמר לימא מתני' דלא
כר"ג שהרי לטעמיה כאן כנו"ש לה
חז"ג כמו התם לא כן לשמואל דס"ל
כתובה דרבנן כדאיתא לעיל (ד"י) וכן
ס"ל לרוב הפוסקים דכתובה דרבנן
כמ"ש הכ"ש אה"ע סימן ס"ו ס"ק י"ה

חיפוק דלא דחי מטעם אפשר לקים
שניהם ואם אי אפשר בענין אחר אי"כ
קשה אחאי לא דחי אכן ניחא דמיירי
כשעכשו בלתי אפשר אבל אפשר במקום
אחר ומש"ה שפיר איתא בבבלי דאסור
לחפור ביו"ט לעשות כסוי דם משום שלא
בזמנו והרי התם אפשר בענין אחר כגון
בעפר מוכן וא"ש דהחפירה לא שייכא
אל המולה וסנרא ז' איתא ג"כ אלל
המעין ול"ק ק"י ה"א.

חיים אדעזר הורוויץ מקראקא
תלמיד ישיבת קאזיגלוב.

סימן סט

בבית מדרש חוברת ג' סימן
ס"ג כתב להשיג על תירולי (וכן הקשה
ה"י אלעזר הורוויץ מקראקא) שהרי רב
אחא ב"י קאי על ר' יהודה וא"כ אי
אפשר לומר דס"ל השבחה בכל דבר
כיון שלפי דברי ג"ל ר"י דס"ל חמץ אסור
לאח"ז ע"כ ס"ל כשיטתו דאין ביעור
חמץ אלא שרפה והנה לכאורה יפה חפש
עלי אכן לאחר עיון קל אמרתי לתרץ
דלעולם על רב אחא בכו"א תירולי אינו
עולה יפה והקל"ד ולפ"ז איכא למימר
דבאמת מטעם זה הדר ביה רב אחא
ב"י כדאיתא להלן בסוגיא אכן עכ"פ
ק"י הג"ח עומדת במקומה מנ"ל לר'
יהודה לאח"ז דלימא אינטריך קרא לאסור
חמץ נכרי שלא נטעה לומר כה"א של
ראב"י וי"ל כמו שכתבתי דר"י לשיטתו
דס"ל אין ביעור א"ש לא משכחת כלל
חמץ של נכרי כמו שהקשו בתוס' ומש"ה
לא אינטריך קרא לאסור וא"כ א"ש כמ"ש
בחוברת ב' דמאן דס"ל לאסור חמץ לאח"ז
בע"כ ס"ל אין ביעור אלא שרפה והכין.
אברהם מאיר הערצבערג מוארשא.

והכל מותר ולהכי אילטרך לאשמעין
בללי שאינו אסור לגמרי וכ"ת הקושא
היא לרש"י דלא סבירא ליה שהרועב
מלטרך ז"ל אדרבה זה גופא קמ"ל
שהרועב אינו מלטרך ולא הותר מטעם
אפשר לסחטו והבן זה.

אברהם ענגעלשער מורשא.

סימן עג

בשע"ת חלק י"ב ח"ב סימן י"ב
הקשה על תוס' שבועות (מ"ה) ד"ה
אפילו שכתבו דהוי כאמר נ' ידענא ונ'
לא ידענא ע"כ והקשה עכ"פ פורתא
הוכרח להודות שהרי שכרו בעדים כמ"ס
התוס' ד"ה קטילה וא"כ ל"ה מודה
במקלח להרמב"ם דס"ל בהוכרח להודות
הוי כהלך ופטור משבועה והכ"ה בל"ע
אכן לפ"ד ל"ק כלל דוקא כגון שטר עם
סלעים דינרין דהתם אינו יכול לכפור
הכל בשום פנים ל"ה מוב"מ כמ"ס
הרמב"ם משא"כ הכא שמה"מ יכול
לטעון פרעתי וא"כ פשוט וברור של"ת
הוכרח להודות.

גרשון העניך ק' פמא
בחרב מיאנאו שרימ"א.

סימן עד

בשע"ת חלק יא ח"ב סימן יט כתב
כ"ת דב"נ נידון בע"א היינו כשכפר בחטאו
אבל כשהודה נידון ע"פ עלמו ע"ש
לפ"ד יתישן בזה המדרש רבה דאיתא
והתם ב"נ נדון בע"א בדיון אחד בלא
עדים ובלא התראה ולכאורה מחוסר
הבנה ממ"נ אי נפרש בלא עדים דוקא
שנים אבל אחד בעי א"כ היינו רישא
ואי בלא עדים היינו לגמרי בלא עדים
א"כ סתם לרישא דבעי ע"א אבל השתא

וא"כ אליבא דהילכתא דלא קי"ל כרב
א"י בכתובה שפיר כתב הרמב"ן דליכא
חובה ונהי דסתם גמרא הוא רב א"י
ולשיטתו איכא למפרך גם לשמואל אכן
הרמב"ן קאי אליבא דהלכתא וא"ש שכתב
דל"ק מממנו ויש כ"מ לדינא כמ"ס בספר
הפלאה כנלע"ד ונכון מאד.

מרדכי דוד טרובע מקאליש.

סימן עא

הפמ"ג בפתיחה כוללת בסוג האישיים
ר"ה לומר לפי פרש"י אין הנשים מוזהרות
בלאו שאין בו מלקות עיי"ש וק"ל מפסחים
(סו:) דפרך והכיכא לאו דמחמור ומשני
כלאחר יד ונהי דאסור מדרבנן מ"מ מותר
לעבור על דרבנן לשם פסח ולפי הפמ"ג
קשה והלא לאו דמחמור אין בו מלקות
משום דיתן לאזהרת מיתת ב"ד וא"כ
מכ"ל טעברו על אסור דרבנן בלאחר
יד דילמא עשו החימור ע"י נשים שמוותרת
מה"מ ולא מלינו שאסורות מדרבנן ול"ע.
אליעזר בריש מקאליש.

סימן עב

בחור"ן (לו:) על הא דאמר שמואל
אבל כללה קולף ואוכל הקשו בתו' פשיטא
דאל"כ כבר נאסר משעה שנמלחה ול"ל
נחבשלה עיי"ד וק"ל לתרץ דהא כאן
הוא שמואל דס"ל בחולין (דק"ח) אפשר
לסחטו מותר וכתב הר"ן שם דלשמואל
ל"א חתיכה כ"ג וא"ל ס' אלא כנגד האסור
ואח"כ הנאסר חזר והותר מטעם אפשר
לסחטו ע"ש ולפ"ז יחא דמממנו ליכא
להוכיח דלעולם מליחא אסרת בכולה
ומ"מ אם נחבשלה אח"כ כיון שמלרפ"ס
גם הרועב כמ"ס התוס' לעיל חזרה
והותרה כיון שהשתא איכא ס' עם הרועב

ניחא דסיפא מיירי בהורה וא"ל לעדים
וא"ש.

ברוך עפשטיין מקלימינסוב.

סימן עה

בבית מדרש ח"ב סימן כ"ג
כתב לחרץ קו' העט"ח ע"ש ולפ"ד לא
אמר כלום שהרי הקו' הוא על תוס'
דס"ל בפסחים (כט) וכן ב"ק (דל"ח)
דל"ג בן הקנה גם כרת שוגג פטור
מתשלומין וכן איתא בתוספתא ב"ק פ"ח
המודליק גדיש ביו"כ פטור מלשלם ואפילו
בשוגג מפני שדון בנפשו והיינו
כרנב"ה ח"ב קו' החוס' הל"ד.

חיים דוד מארלינגער מרובוב
בהרב מסאמבור שליט"א.

סימן עו

בשע"ת חוברת ה' סימן עו הקשה
על הגרע"א ז"ל ע"ש ולדירי ניחא
ולטעמיה אחאי לא הקשה על הגמ' היך
היה הו"א שכבוד אב דוחה ל"ח והלא
באמר לא בעינא ליכא עשה חכן באמת
ל"ק וכמ"ש הרשב"א בחשו' דמשו"ה
כבוד אינו דוחה משום דחלוי בדעת
האב וקשה והלא בגמ' איתא הטעם
משום דכולכם חייבים בכבודי ולא הוזכר
מעט הרשב"א ז"ל אדרבה זוהי כוונת
הגמרא מפני כבודו של מקום אסור לו
ללנות לעשות עברה ולפ"ז הכל ניחא
שהרי הגרע"א קאי על הו"א שהדחי'
אינה תלוי' בדעת האב וא"ש דהותרה
הרלוועה אבל לפי המסקנא דלא הותרה
הרלוועה שפיר כתב הרשב"א שהדחי'
תלוי' בדעת האב ואסור לו ללנות והבן.
יהודה ארי' פויגער ממשענאמחאוו.

סימן עז

(א) מצאתי סתירה בהרמב"ם בהל'
תפלה אלל ברכה י"א כתב שמוסיימים
מלך" אהב לדקה ומשפט כמנהגנו
ובתשו' הרמב"ם סימן ל"ז כתב שכל
השנה ח"ל לומר מלך רק אהב לדקה
ומשפט ורק בטע"ת אומרים מלך ול"ע
לישב [ע' כסף משנה הל' ספר תורה
פ"י י"א]. העוררן.
(ב) אבקש לפרש לי תירון האחרון
של החוס' יבמות דט"ז ע"ב ד"ה מה
לא למנה [ראוי לעיין בזה העוררן].
משה נתן מיאנוב (לובלין).

סימן עח

איתא בב"ק (דס"ב) דכפל מנהג
דדבר המטלטל וגופו ממין ולפי המסקנא
שם (דס"ג) לא ילפינן מכלל ופרט אלא
מריבוי ומיעוט וממילא נתמעט דבר
שאינו מוסיימים ולפ"ז הקשו על הרמב"ם
דלא הזכיר לפטור שאינו מוסיימים ובפני'
המושניות כתב הרמב"ם דילפינן כלל
ופרט להפך מהמסקנא וכן קשה שלא
הזכיר הא דר' חייא ב"א אמר ר"י
שגתרבה לכפל לפי המסקנא עי"ה כל
הסוגיא.

ובלע"ד לחרץ כי הרמב"ם לשיטתו
לא ס"ל הא דתנא בי חזקי' (דס"ג ע"ב)
שהרי לבי חזקי' מסיק שם (ס"ד ע"ב)
דמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב
והרמב"ם ס"ל דפטור וא"כ לא ס"ל כוותיה
ולפ"ז ניחא ע' גמרא דס"ג שהכריחה
דלא דרשינן כלל ופרט משום דכל
פרט כלל ופרט באפי נפשיה הוא ופרש"י
כתנא דבי חזקי' להלן דס"ד אבל בלא"ה
דרשינן כלל ופרט וא"כ כיון שהרמב"ם
לא ס"ל כתב"ה א"ש לשיטתו דיליף

כלל ופרט ונכון מאד בס"ד והשאר
מובן מאליו.

אברהם יהושע העשיר
במ' משה מרדכי ז"ל.

סימן עט

בשע"ת חלק יב ח"ג סימן ח' הוכיח
הרב העורך דהתוספתא המזכרת בחולין
דק"ב ע"ב קאי על ישראל כמו שפירשה
הגמ' ודלא כמו שעלה על דעת מכ"ת
השומ"ם שקאי על בן נח עי"ד ונ"ל לחזק
זה מפרש"י שכתב שם דלהכי נקט לפור
שאין בו זית דאל"כ חייב לכ"ע משום
בשר מן החי וקשה מזה על הכסף משנה
בה"י מלכים פ"ט ה"א שפשוט לו
לדרידן דקיי"ל כר"י ב"ג אינו מלווה על
בשר מה"ח רק על אבר מה"ח והאריך
יפרנס התוספתא עם פרש"י א"ו דכאן
מייירי בישראל וא"ס.

מ. מאראקא מולאטשוב
תלמיד המתיבתא בורשא.

סימן פ

בתש"ן חת"ם ח"ו סימן ס"ד נסתפק
אי טרפה חייב במילה ונלע"ד להוכיח
דחייב ע' שבת (קלה) הקשו בתוס' על
קרא ערלתו דאין מחללין שבת על ספק
מילה פשיטא וראיתי באחרון שתי"ך
דנ"מ בולד שזמנו באחד בשבת ונחערב
עם שני ילדים שזמנם בשבת ולפי מ"ס
באסיפת זקנים ב"מ דרוב הוא ספק
שהותר מה"ח ומש"ה גבי מעשר בהמה
דמיעטה התורה בהדיא ספק גס רוב לא
מהני וא"כ הה"נ כאן שמיעטה התורה
ספק ל"מ רוב להחיר ולהכי אינ"ל
קרא לאסור כל התערובת עכ"ל וקשה
א"כ ה"ך מותר למו"ל בשבת ניחוש דילמא

הולד טרפה ורוב ל"מ כאן וכ"ת מומ"ג
כמה דאיתא התם בחשש נפל ע"ש ז"א
שהרי רשכ"ג א כתב דחובל טרפה חייב
בשבת (וע' פמ"ג שבת שט"ז סק"ה דגם
א"ס נשחט רוב סימנים חייב משום חובל
וכ"ש טרפה) וא"כ ה"ך מותר למו"ל שום
ולד בשבת א"ו דטרפה חייב במילה
וא"ס.

ובזה יש לרחות מה שקלט אחרונים
הביאו רא"י שטרפה חייב דאל"כ נילוף
מהכא רוב וקשה אמאי לא הובא זה
בחולין בסוגיא דרוב ולפי האמור במכ"ת
ז"א דאפילו רוב ל"מ כאן וכן יתישב מה
שהקשו החת"ם ומחנה לוי בשבת (קלר)
דאיתא התם רשכ"ג אומר כל ששהה ל'
יום בארס אינו נפל ופריך הש"ס א"כ
הא"ך מוהללין בשבת דילמא נפל הוא
והקשו לעולם רוב בני קיימא וא"ס
דמוהללין בשבת ומ"מ ל"ק על רשכ"ג
דקאי על פדיון בכור ושם ל"מ רוב דקיי"ל
אין הולכים בממון אחר הרוב והיא
קושיא נפלאה אכן ניחא כיון שהתורה
מיעטה ספק בהדיא מדכתיב ערלתו ל"מ
רוב להחיר א"ו דרוב בני קיימא עדיף
יותר מרוב אחר והוי כודאי וא"ס דפריך
הש"ס על רשכ"ג דרוב זה מהני אף
לענין ממון ונכון מאד.

אהרן מאיראהן מורשא.

סימן פא

בבית מדרש" ח"א סימן יא הקשה
הגר"ע הילרעסטיימער ז"ל ע"ש ונלע"ד
לחרץ ע' מל"מ פ"י מהל' מכירה שהביא
בשם המרדכי דבאונס מיתה גמר ומקנה
אף בלא דמי והקשה עליו מהר סיני שם
היה אונס מיתה א"כ הא"ך אמרו מכאן
מודעה רבה לאוריתא וראיתי באחרון

דוחק דומר דכל הסוגיא הוא דלא כהלכתא.

(ג) לראב"ד. מזל"ט. הא דכשר בדיעבד לא תלי כלל בדעת הריב"א לענין ל"ת ועשה אלא דלא גרע ממבשל בשבת דמותר מה"ת לדין וחזק לזה יש לתפוש עליך ואמ"ל וכן פלפולך על קו הכו"פ ליתא האחד בב' גופים ל"ש מיגו והרא"י דלגבי טרפה כתב הרמב"ם בת אחת ולטעמך בלא"ה חל דלא גרע מטמא וחב' לטעמך שוב אין לבטל המיגו משום שהאסור הראשון יש לו קולא והרא"י שטרפה נגרר אחר חלב אע"פ שחלב הותר מכללו והבן זה.

(ד) לתלמיד הקבוץ מלוק. לא השמעת לאונך מה שהוצאת מפך ממ"נ אם אמר"ה אסור בהנאה ומש"ה לטעמך אינו יכול להקדיש הבנ"מ א"כ היך הקדיש הבהמה א"ו לאו לאברים עומדת א"כ הבנ"מ מותרים ולא אמרת כלום.

(ה) לחיים מזל"ט. לא הרגשת כי והשיב כתיב בפ' ויקרא ולא לאחר לא תגזור בפ' קדושים.

(ו) עוד הפעם נבקש מאת הסופרים שיחפשו בספרים אם לא נמצא שם את אשר רוצים לפרסם ב"בית מדרש" ובפרט עכשו שדבריהם נקראים גם מאת קוראי שעה"ת, שיש בהם ת"ח המקפידים מאד על השתמשות בכתר אחרים והחפצים שלא נדפס עוד דברי מי שהתלבש פעם ושתיים באצטלא שאינה שלו...

המערכת.

אחר שכתב דל"מ חונק מיתה אלא משום דרוב אנשים גמירי ומוקגי והמאנס קנס מטעם רוב וא"כ ל"ק מהר סיני שהרי קודם מתן תורה היו כבן גמ' רל"מ אללו רוב וא"כ שיכלו לטעון שערין הם כבני נח.

והנה המג"ח (מלוט ע"ו) העלה דרכ ס"ל הולכים בממון ופקוח נפש אחר הרוז הוא משום דס"ל שרוב הוא ודאי אבל שמואל דפליג ס"ל דרוב הוא ספק כמ"ס באסיפת זקנים הנ"ל ולפ"ז העלה כס דלרב מהני רוב אלל ב"נ ולשמואל ל"מ ט"ס ולפ"ז מיושבת קו' הגר"ט דס' בנדרים חזר ר' גידל אמר רב"ו ולשיטתו לא חיתמר כלל מכאן מודעה לאורייתא שהרי ההם מהני כפיה מטעם רוב (וכ"כ בספר פרדס דור עה"ת דרכ לא יס"ל מודעה לאורייתא ע"ט).

ומה נעים בזה לישב קו' המוס' בנדרים אמאי לא פריך בלא רב על הכתוב נשבעתי ואקימה ע"ש אכן ניחא שפיר דכלא"ה ל"ק כקו' הגרע"ה ז"ל אבל על רב לשיטתו פריך שפיר והבן כי אמ"ל.

אל"ו בלומענפער טאפטא.

שערי תשובה

(א) לבהר"ב מקו' בשו"א ואפילו בדפ"ל לא יתכן דומר שאסור מצטרף להיתר להיות זית שלם הנצרך למצוה סברא כזו אא"פ להעלות על הדעת זכ"ש לפרסם ברבים.

(ב) לתלמיד מסאק. לפי דבריך כל השקלא וטרא הוא אליבא דר"מ וזה

ניסד ע"י דה"מ יצחק דהכרן פייגענבוים זצ"ל.

ירחון רבני
שערי תורה

ה ע ו ר ך :

ישראל איסר דהכרן פייגענבוים

ווארשא, מוראנאו 4.

ג ל ו ה ל ר

ירחון תלמודי

בית מדרש

ה ע ו ר ך :

הרב שלמה אלטמאן

ווארשא, נאחאליפיע 25.

מתבקשים לנדב סכומים
למקן השערי תורה

מחיר חוברת (ולחודש) 1000 מרק.

אדריסה לה ערי תורה ות"ת מדרש :

I. Feigenbaum, Warszawa Muranowska 4, m. 30.



קובץ שאלות ותשובות, חידושים וביאורים בהלכה ואגדה

מאת רבני וחכמי זמננו נ"י

הרב מאיר אריק נ"י (טארנוי)	הרב יעקב שור-שליט"א (קוטב)
הרב שלום יוסף הלוי פייגענבוים נ"י (לאקאטש)	הרב אלי' קלאצקין (לובלין)
הרב אברהם הלוי עפשטיין נ"י (סאקאלי)	הרב חיים משולם קויפמאן נ"י (פאלטוסק)
הרב צבי אלי' עפראן נ"י (אלשאן)	הרב אליעזר ליפא ווייסבלום נ"י (גויארק)
הרב חנוך דוד גרינגלאס נ"י (לענשנא)	הרב פנחס מענדיל וויינגארט נ"י (ראדום)
הרב יעקב גארדאן נ"י (בארנסט)	הרב שלמה אלטמאן נ"י (ווארשא)
הרב אלטר יעקב בריומאן נ"י (לאפי)	הרב יונה קאפליוואטסקי נ"י (קאפרעשטי)
הרב מנשה גראסבערג נ"י (ראסטניט)	הרב מאיר רובין נ"י (ראדום)
הרב יהונתן הלוי אייבעשיץ נ"י (פראנא)	הרב משה מנחם שפיוואק נ"י (דאלעשיץ)
הרב צבי הירש ווייס נ"י (ווארשא)	הרב מאיר זאב סמאלטינסקי נ"י (סעמיאטיש)
	הרב צבי זאב הירשאוויץ נ"י (סטראנר)

מסדר בדפוסו של ה. פאלמאן בפיעטרקוב

י"ל בעוה"י להגדיל תורה ולהאדירה

תעורר: ישראל איסר בהגאון מרן יצחק הכהן פייגענבוים זצ"ל

ואדריסה להמכרת: I. Feigenbaum, Warszawa, ul. Muranowska 4, m. 30.

נמסרו לנו למכירה אלה הספרים

(6) יד רמ"ה ביאור גדול ורחב על מס' סנהדרין מרבינו הרמ"ת ז"ל נדפס ברוב פאר והדר בנייר ריגאל ע"י מו"ל השערי תורה.
(3) תוספות הרא"ש על מס' סוכה מרבינו הרא"ש ז"ל עם הנהגות וציונים בשם "תוספי תוספות" מהרה"ג ר' שלמה אהרן ווירטהיימער נדפס בירושלים ע"ה"ק.

(ג) חידושי המאירי על מסכת עירובין מרבינו המאירי ז"ל.
(7) מלבושי יו"ט ב"ח התוכן: פנים הספר קיצור לבוש האו"ח וסביב לו הערות והנהגות על הלבוש מאת רבינו התו"ט ז"ל ובסופו קונטרס וזכרון מרדכי ע"ד מצות מציצה מהגאון מו"ה יצחק הכהן פייגענבוים זצ"ל ראב"ד ק ווארשא.
(5) חסדי דוד מאת הגאון הספרדי הר"ד פארדו ז"ל והוא ביאור מספיק ורחב על כל התוספות מסדו קדשים נדפס מתוך כת"י בירושלים ע"ה"ק (בש"ס ווילנא נדפסו ההנהגות מספר חסדי דוד על שאר הסדרים מלבד על סדר קדשים שלא נדפס בש"ס זה כלל).

(1) ערוך לנר קובץ גדול וביאור מספיק על גפ"ת שבמס' יבמות, הכפר הזה זכה לשם גדול וחשוב בעולם התלמודי והוא נצרך מאוד להלומדים מסכת זו.

(1) מחנה אפרים נמצא אצלי עקועמפ' מועטים וכל הקודם זכה.

(8) סדרי טהרות מאסף כל מאמרי חו"ל התנאים והאמוראים בכל מקומות פזריהם השייכים להמשניות שבסדר טהרות עם ב' פירושים (א) פי' הארוך המכיר ומלבן ההלכה בפלפול רב עפ"י דברי גדולי הראשונים. (ב) פי' הקצר המבאר דברי חו"ל שבמסכת זו בדרך קצרה נלקט ונתחבר בכשרון רב בסדר נכון ונפלא ע"י גבר חכם בעון ה"ה הרב הגאון הק' מו"ה גרשון חנוך זצ"ל האדמו"ר מראדווין.

(ט) שו"ת מהרי"ל דיסקין מאת הגאון הר' משה יהושע יהודה ליב זצ"ל האב"ד ק בריסק ומנו"כ בירושלים ע"ה"ק כולל ג"ח. (א) "פסקים" (ב) "כתבים". (ג) "חלוקי דרבנן".

(1) רב פעלים מאת הגאון הר' אברהם בהגר"א מווילנא ז"ל מפיץ אור בהיר על כל ספרי מדרשי חו"ל מאין יצאו ולמי הם ואיה הם מובאים עם הנהגות והערות רבות וציונים מאת החכמים הר' שלמה באבר ע"ה והר' שמעון האנעס ע"ה.

(6) חי' מהרא"ך (ח"ב) על יו"ד וסגיות הש"ס מאת הרב הגאון מו"ה אלעזר הכהן זצ"ל אב"ד ק פאלטוסק ובסופו "מגלת יוחסין" שלשלת יחוסו של הרב המחבר ז"ל וכל הקורות אותו ובו חומר רב בתולדות רבותיו האדמו"רים מוהרש"ב מפרשיסתא, מהרמ"מ מקאצק, מהרי"ם מנור זצ"ל ועוד.
(13) תולדות הפוסקים מפיץ אור בתולדות כל גדולי ההוראה מהראשונים ועד האחרון שבאחרונים חייהם ושמות ספריהם וכל הקורות אותם מאת הרה"ה הר' שמעון האנעס ע"ה.

(2) טהרת ישראל (ב"ח) (א) הלכות וסתות ונדה. (ב) הלכות טבילה ומקואות. ועוד נלקט מכל ספרי הראשונים והאחרונים הלכה ברורה ומסודרת היטב ע"י הרב הה"ג החסיד מו"ה ישראל יצחק נ"י רב בפראגא נחניץ מאוד.
(11) שערי תורה מכל השנים (מלבד חלק ב' וחל' ו' שנחסרו לנו).

מערכת ה"שערי תורה".

המקמים נודיע לכל השולחים סקאות לתשובה.

האדרעסא: 4 | 30. FEIGENBAUM, WARSZAWA, Muranowska

היתר מאה רבנים

סימן א

ב"ה יום א' ד' שבט התרפ"ג לאקאטש.

לשואל כענין, גדול בחכמה ובמנין, מפלפל בדעת ובתבונה, ה"ה הרה"ג
חוב"ב בחד"ת וכו' מ' שלמה אלטמאן נ"י מו"צ בווארשא.

אשוב כהלכה כאשר תשיג ידי הכהה ומחונן הדעת
אשאל עזרה ינחני בדרך התורה, לבלי הכשל ח"ו למשרי
איסורא, ומשמיא יסכימו לחלץ מצרה ההוא גברא בכחא
דהתירא.

תרף השאלה איש רך בשנים מ' משה בר' חיים הירש פראגער
נלכד ברשת אשת הומיה וסוררת שנשא זה כמה שנים ותיכף לאחר
חתונתו עמה נודע לו שכבר קודם שנשאה הרתה לזנ' ובתחבולות הרסה
את אשר הרתה ומלבד זה ראה כי נפל ביד אשת מדנים וכעס דלא
מיתדר ליה עמה בשום אופן וכשלא רצתה לקבל ממנו ג"פ עזבתהו
זה שבע שנים ועקבותיה לא נודעו וכבר פירסם זאת במה"ע ע"פ רב
גדול אחד שיעצהו לעשות כן והרב חתם בשמו ושם עירו שהוא
מזמינה לבא לד"ת עם בעלה ושם לא תבא לציית ד"ת יתירו אותו
ע"פ הרבנים וע"פ התורה לשאת אשה אחרת וכ"ז יודע השואל לא
רק מפיו של הבעל אלא גם מפני אחרים רבים כי כ"ז ידוע ומפורסם
בכל השכונה שם ואין שום ספק באמתת הדברים.

תרף צדדי ההיתר של הרב השואל יצ"ו.

(א) מאחר שברחה אין לה מורדת גדולה מזו ויש לנו להתירו
מכבלי עיגונו של"י כל ימיו בהרהורי עברה וגם שלא קיים כלל פו"ר
עדיין וציין לשו"ת תוע"ר ותשו' רע"א ח"ב סימן נו ונחל"י שהתירו
בג' בשעהד"ח ועכשו שצריך לפזר הון רב לנסוע לג' ארצות לקבץ מאה
חתימות ואין יד האיש משגת יש להתיר לו בתרי ותלתא כמאה.

(ב) שראה בשע"ת ח"ג סימן ס"ב תשו' הגאון מהר"ר שמואל
אביגדור ז"ל תוספאה אבד"ק קארלין דבטוען מאוסה עלי הוא ספק אם
גזר רגמ"ה בזה ואיתא בתוס' גיטין דבזנתה מאוסה עליו שאין אדם אוכל
בקדרה של חברו וא"כ יש להתיר בשלש מס"ס שמא הלכה כבתראי הנ"ל
דבשעהד"ח א"צ ק' ושמא לא גזר כלל רגמ"ה בזה וכ"כ בנוב"ת אה"ע

סימן קמ"ז דבספק אם גזר רגמ"ה כלל בזה א"צ מאה רבנים והביא מספר בני אהובה דדוקא בחשש גט מעושה שכופין הבעל דאיכא סדא"ה פליגי הפוסקים על הרמב"ם ז"ל וס"ל דאין כופין הבעל לגרש כשאשתו טוענת מאוס עלי אב"ל באיש הטוען שאשתו מאוסה עליו י"ל דכו"ע מודו דמגרשה בע"כ והוגד לו שכ"כ בס' צ"צ החדש סימן קל"ב.
(ג) דיש ספק שכבר מתה והרה"ג מ' צבי יחזקאל מיכ"לסאהן מו"צ בווארשא שליט"א הראה לו בתשו' פמט"א שהתיר לבע"ל אשה שנשבת לאחר ב' שנים לישא אשה אחרת וגם בברכ"מ סמך ע"ז באשה שנשתלחה לארץ גזרה גם בשד"ח מערכת אישות סימן ב' הביא מצ"צ החדש ס"י וכן משו"ת ש"א סימן ג' דבנפרדה ממנו שלא ברשותו ז' שנים י"ל דאין בידה לעגנו כ"כ ע"כ תרף כל דברי הה"ג השוא"ל הנ"ל:

תשובה: להתיר לו ע"י ק"ר ודאי נראה ברור דשפיר דמי אע"ג דבניד"ד מתוך קטנות ומריבות שבינו לבינה נפרדה ממנו וי"ל דל"ה כמורדת וכמ"ש צ"צ החדש סוס"י יוד וז"ל אך כי נ"ל להתיר עכמ"ש רמ"א בשו"ע סימן עז ס"ב וכו' וא"כ זו שנפרדה מבעלה ז' שנים והרחיקה נדוד כו' ודאי אין כח בידה לעגנו כ"כ כו' וצ"ע בתשו' הרשב"א שהביא הב"י סימן ע"ז כו' וע' בשו"ע סוס"י ע' הובא תשו' זו ושם תירש הטעם משום שהלכה כשאין בעלה בעיר כו' משא"כ הכא אך גם כאן שנפרדה מתוך קטנות שהיו ביניהן וא"כ מי יודע אולי מחמתו הוכרחה להפרד וכיון שהוא אינו קורא לה י"ל שאין לה דין מורדת עכ"ל אבל הרי סיים שם בסוף וז"ל אך כ"ז יתכן אילו היתה במקום ידוע לבעלה שיוכל לקרוא לה משא"כ זו שאיננה מודיעה לו מקומה כלל ולא נודע לו ממנה כלום שנים טובא כו' י"ל דא"ל לעגנו כ"כ והו"ל כמורדת לאחר יב"ח אף אם בלא"ה לא היה עלי' דין מורדת מ"מ מחמת זה העכוב במקום שלא נודעו עקבותי' שנים טובא הו"ל כדין מורדת וכ"ש בצירוף העדים דלעיל עכ"ל.

אכן הרי נראה שלא סמך ע"ז לבד רק בצירוף העדים והיינו דשם בנידונו היה ע"א שהעיד שראה אותה במקום פלוני ויל"ד על ידיה ואמרה לו שהוא בנה שילדה מאיש שנשאת לו אחר שנתגרשה מבעלה הראשון וא"כ נראה שזנתה ונאסרה עליו וליכא תו חדר"ג ועוד ע"א ששמע כן מפי אחרים יעו"ש.

וגם קשה לסמוך בנד"ד ע"ז לדונה כמורדת כיון שתחלתה מתוך קטטה נפרדה ובסוף הרי בזמננו זה כמה וכמה משפחות שלא יוכלו לשוב עד היום לביתם בהיותם בארץ רוסיא או באשכנז שעדיין סגר עליהם הדרך מלשוב לארצם כידוע שעוד נמצאים אלפים משפחות מבני ארץ פולין בארצות שונות שלא ניתן להם רשות הממשלה עדן לשוב ולהכנס לארץ מולדתם ומה יוסיף כח הפירסום במה"ע הנ"ל לזה ועכ"ש ונבא להיתר מאוסה על"ה

הנ"ל הנה מ"ש כ"ת בשם תוס' גיטין כנ"ל בזכרוננו יגעתי ולא מצאתי שם כן וגם אחר החיפוש בכל המקומות השייכים לענין זה לא מצאתי כן ובגיטין ע"ט בד"ה ב"ש והוא מהירושלמי פ' המגרש היינו שלב"ש דס"ל אין אדם מגרש אא"כ מצא בה ערות דבר „מזוהמת" היא בעיניו היינו כשזנתה תחתיו באיסור אשת איש (ולא נמצא שם כלשון כ"ת שאין אדם אוכל בקדרה ש"ה וזוהי מליצת הש"ס בפסחים קיב לא תבשל בקדרה שבישל בה חברך והיינו שלא לישא גרושה בחיי בעלה יעו"ש) אבל לא בכה"ג שזנתה בפנוי קודם שנישאת לו.

אכן כך יש ללמוד מתשו' מהרי"ט שהביא הבאה"ט אה"ע סי' קטו סק"כ יעו"ש ובחת"ס חאה"ע סי' קמח יעו"ש והובא בפת"ש קטו סק"כ הנוסף יעו"ש ושם מבואר להתיר לו לישא אשה אחרת בק"ר ומבואר מזה אע"ג בטוען מאוסה עלי מכח מום או שהיא רעה בדעותיה וכיו"ב מסופק במהרי"ק אם גזר ר"ג בזה אבל במאוסה מחמת זנות פשיט"ל להחת"ס ז"ל דמתירין והיינו דאנן סהדי דבזה ודאי מאוסה עליו ובודאי דל"ג ר"ג לעגנו בכה"ג.

אבל מ"ש כת"ה לצדד כבנוב"ת קמו וכפמ"א וברכ"מ הנ"ל דשמא מתה ליתא דשאני הא דפמ"א בנשבית וכמ"ש התוס' ב"מ לט: ד"ה דילמא שכיבא סבתא וז"ל א"נ דוקא בנשבית חיישינן דילמא מתה משום שעשו לה יסורין ע"ש וע' ב"ב קנט האב שנשבה כו' וכתב בהגהות מהר"מ סופר ז"ל שם וז"ל דוקא נשבה וכמ"ש תוס' ב"מ לט ומיושב בזה קושית עצי ארזים סימן יז סוס"ק קי"ד ע"ש ודו"ק ובנוב"ת שם כתב כיון שלא הלכה מתוך קטטה י"ל דנגד חזקת חיים איכא חזקה דאילו היתה בחיים לא היתה נמנעת לבא ע"ש אבל בנד"ד מתוך מריבה עזבתהו וגם כנ"ל שמא א"י לבא ואין לנו רק היתר הנ"ל.

אף דמבואר במהרי"ק (שרש ס"ג ק"ה ק"ז) זלא פסיקא ליה שיש להתיר בזה חדר"ג יעו"ש והיינו דכתב הגאון ה"ר שמואל אביגדור ז"ל הנזכר (בשע"ת ת"ג סימן ס"ב) שהביא כ"ת ודבריו לקוחים ממהרי"ק שיש ספק בזה אם יש בזה חדר"ג ובתשו' צ"צ החדש סימן קל"ב האריך בזה הרבה והביא גם הוא מספר בני אהובה ומכנה"ג וצייד להתיר אך סיים דכ"ו להלכה ולא למעשה משום דלא חזינן שנעשה מעשה כזה להתיר חר"ג בטענת מאוסה עלי יעו"ש היינו דוקא בטוען מאוסה עלי מכח מום או שהיא אשה רעה אבל אם זנתה אפי' בפנוי קודם שנשאה אנן סהדי דמאוסה עליו ויכול לגרשה בע"כ כמ"ש החת"ס הנ"ל וה"ה שיש להתיר לו לישא אשה אחרת כשא"י לגרשה בע"כ ובפרט כשלא קיים פו"ר דבזה סיים גם הצ"צ שם להקל להתיר לו אפילו בטוען מאוסה עלי מכח שהיא אשה רעה יעו"ש וע' גם בט"ז אה"ע סימן נ (והובא בבאה"ט שם ס"ק יג ופת"ש שם סק"ה) דבזנתה בפנוייתה הוא ג"כ פגם גדול יעו"ש.

אכן להתיר לו בלא ק' רבנים רק בג' אין בידי ומסתפינא להקל כי

בש"ח צ"צ הנ"ל מבואר להתיר רק בק"ר ומ"ש כ"ת דהוי ס"ס שמא סגי בני
ושמא ליכא בזה כלל חרגמ"ה לא אבין לה כלל אטו מ"ש במאוסה עליו
ל"ג ר"ג היינו שא"צ ק"ר ואטו במה שגזר רגמ"ה מהני ק"ר לבטל גזרתו הא
ודאי לא אמרה אדם מעולם ורק בנשתתית וכיו"ב ובכל מה שמתירין ע"י
מאה היינו משום דבהני גווני ל"ג ר"ג אלא מ"מ תיקנו שלא יתירו לו רק
במאה ובשעהד"ה שהתירו לפ"ד כ"ת בשו"ת תוע"ר ורע"א ונחל"י (ואינם
עכשו הח"י) וכן במורדת שהתיר הגאון מהרא"ל ז"ל בלא ק"ר מי יודע
באיזה דחק התירו.

ומה שהתירי אני בעניי לאחד בשעת חירום היינו בשעת המלחמה
הארוכה של"ה באפשרי כלל להשיג ח"י ק"ר אפילו בבי דואר אבל עכשו
עכ"פ נוכל להשיג ע"י מכתבים בבי דואר וכבר ישבו על מדוכה זו האחרונים
והתירו להשיג חת"י ק"ר ע"י מכתבי דואר וכנדפס בשע"ת (ח"ד סימן כ"ה)
ע"ש.

ובפרט דעתה הדבר בנקל ולא תקשי לן לאשכוחי מאה כעין שכתבו
האחרונים ומג' מדינות דכשידפיסו ההיתר בהשערי תורה, ולאסוף
חתימות אח"כ מבין הרבנים והת"ח קוראי ולומדי השערי תורה הנמצאים
בארצות פולין וגאליציה וואהלין וגם בארצות אשכנז ואנגליה
ואמריקה ואפריקה ועוד.

ט"ף דבר בהא סליקנא דעפ"י דת תוה"ק יש להתיר לר' משה בר
חיים הירש פראגער לישא אשה אחרת על אשתו ע"י ק' רבנים מג'
מדינות ות"ח בכלל ואחרי שישליש ג"פ לאשתו ליד שליח להולכה, וגם
ישליש וועקסיל ביד הב"ד על תשלום כתובת אשתו כשתבא ותעמוד עמו
לדת ובלבד שישליש רשיון ע"ז מהממשלה יר"ה ואנא
עניא במנינא ומנאי ידידי מתחלי ברישא מן הצד רבותי וחברי יקיימו על ידי.

הק' שלום יוסף הלוי פייגענבוים חופ"ק לאקאטש.

הנה אם אמנם שאני בעניי צדדתי להמציא מזור ותרופה להר'
משה ב"ר חיים הירש פראגער הי"ו ולהוציאו מכבלי העיגון
ולתתירו לישא אשה אחרת על אשתו בלי מאה רבנים רק עפ"י ב"ד
של שלשה רבנים מובהקים. מהטעמים המבוארים בשמי בהיתר הנ"ל כאשר
עניי הלומדים תחזינו משרים.

וכן כתב והעתיק לי כבוד הרב הגאון המפורסם מו"ה אברהם הלוי
עפשטיין שליט"א אבד"ק סאקאלי משמיה דהגאון הנצי"ב מוולאזין
ז"ל בשו"ת משיב דבר (ח"ד סי' ה') שנשאל ג"כ בעובדא כיו"ב באשה
שברחה יותר משנה ולא נודע מקומה והעלה להתיר להבעל לישא
אשה אחרת בלי מאה רבנים מזה הטעם לבד משום מצוה דפ"ו
שאינו לו בנים ולאחר אלף החמישי אין האיסור חדר"ג אלא מנהג והסכים

שבנ"ד יש כמה טעמים לשבח וכן כתב לי הרב הגאון הישיש מוהר"י לעווענשטיין נ"י אב"ד סראצק והעתיק מחבל כמה שו"ת מגדולי האחרונים שאפשר להקל ולהתיר בנ"ד רק ע"י ג' רבנים מובהקים.

אך כאשר קבלתי וראיתי ההיתר הנ"ל שהעלה בשריותא דהאי גברא כבוד הרב הגאון המובהק המפורסם מוהרש"י הלוי פייגענבוים שליט"א האבד"ק לאקאטש וחות דעתו הטחורה להתיר להאיש ר' משה ב"ר חיים הירש פראגער הנ"ל לישא אשה אחרת רק ע"י מאה רבנים מג' מדינות.

לכן גם אנכי הח"מ הנני מבטל דעתי מפני דעת תורה של הרב הגאון מלאקאטש שליט"א והנני נמנה עמו ונטפל לדבר מצות הגדולה הזאת להיות אחד מהמאה רבנים והת"ח להתיר להאיש ר' משה ב"ר חיים הירש פראגער הנ"ל לישא אשה אחרת על אשתו אחרי שיקיים כל האופנים המבוארים לעיל ומצוה על כל הרבנים והת"ח דבכל אתר ואתר להודקק להיתר זה

וע"ז באעה"ח יום ה' ט"ו שבט ה'תרפ"ג פה ווארשא.

הרב שלמה אלטמאן.

הרבנים והת"ח חתומים לשלוח לי כ"א חתימתם והסכמתם על ההיתר הזה ע"י מערכת ה"שערי תורה" ע"פ האדרעסכא:

I. FEIGENBAUM, WARSZAWA, Muranowska 4 m. 30.

— אאאאאאאאאא —

סימן ב

שו"ר לכבוד הרב הה"ג החריף ובקי מו"ה

יהונתן הלוי אייבעשיטץ נ"י חוב"ק פראגא.

ע"ד שאלתו בראשי פרקים שהמחויבים חתמו א"ע ולא החתן והכלה אבל היו שם ונתנו והנני נתנו ליד החתן ואחר מהלכדים ודעת כ"ת שיוכל לחזור. ובענייני ל"ע דנראה דעכ"פ יש בזה חרם הקהלות אף אם ימא דבראשי פרקים גם חרם הקהלות ליכא היינו כיון שלא נגמר הדבר אבל הכא שנחנו הסילוק ליד החתן הרי הדבר נגמר כמ"ש הט"ז בהשליש שט"ח.

ומ"ש כת"ר דמה בכך דנגמר הא לא נכתב שום קנס וגם לא הי' קנין. הנה זה טענה לפוטרים מקנס אבל חרם הקהלות איכא כיון דכבר נגמר וחרם הקהלות אינו חלוי כלל בקנס. ואף דיל' דמ"ש הט"ז בהשליש הוה כנגמר היינו כשהשליש שט"ח ליתן מלך העובר למקיים אבל בסתם השליש אפילו השליש הנדון לא נגמר אבל ז"א דאין לך נמר יותר כשנחנו הנדון ללד החתן וע"י בחכמת שלמה.

(אהע"ז ס"י נ"א) דפשיטא לי' דבהשלישו הנדן הוי כנגמר השידוך, ובפרט דגם
 בראשי פרקים שעדיין לא נגמר מובאר בנוכ"י (מה"ח י"ד ס"י קמ"ח) דאיכא
 חרס הקהלות וע"י בספרי מנחת פתים (אהע"ז ס"י נ"א) וגם בג"ד יפה העיר
 כח"ר דעכסין עפ"י הרוב אין כותבים תנאים עד סמוך לחופה ממילא כנגמר
 הדבר ע"י ר"פ וכבר העיר בזה ח"א בבי"ל (אהע"ז ח"א ס"י קי"ב) והבית ילחק
 השיב דלא שמת ממהג זה, אבל עתה עפ"י הרוב המנהג כן טוב הוי כנגמר.
 וב"ש כח"ר דאכתי ליכא קנס כיון דלא נכתב קנס ולא קנין אבל עכ"פ
 הרי נגמר הדבר ואיכא חרס הקהלות, וגדולה מזו ראיתי בתשו' חסודת ש"י
 (ס"י רל"ז) דפשיטא לי' דאף בשידכו בדיבור בעלמא יש חרס הקהלות יעו"ש ומה
 גם דאשילו בדיבור בעלמא הרי החוזר בו בלי טעם ואמתלא הגונה הרי עכ"פ
 הוא מחסר אמונה כמובאר להדיא (קידושין מ"ה) בהוא דאמר לקרובאי והיא
 אמרה לקרובה וכו' שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב יע"ש ואף לרבא
 שם דאמר טעם אחר יתכן משום דכפתי ואודי אבל לא הי' ברעון הטוב אב"י
 היכא ששירכו ברעון הטוב גם רבא מודה דהחוזר בו הוא בכלל שארית ישראל לא
 יעשו עולה, וגם יש לומר דרבא סובר כיון דקרובו הוא אפשר דרשאי לחזור בו
 כמ"ש הח"ל ס"י ע' לענין מכירי כהונה וע"י מ"ש בזה בחיבורי מנחת פתים (י"ד
 ס"י רסד). והדבר ברור שיש בזה משום שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו
 כזב מובאר בט"ז (ס"י רס"ד ביו"ד) דהחוזר בו בכה"ג נקרא רשע ובפרט בג"ד
 דה"י מעשה רבה ונתנו לו הנדן דאין ליתן יד לפושעים בזה לחזור בו ח"ו בלי
 שום פיוס.

הק' מאיר אריק אבד"ק טארנא.

סימן ג

ב"ה לובלין.

להרב הגה"ח רא"י סולמאן שדיט"א הגאבד"ק חמעלניק.

בגידן הענינה אשת מ' עקיבא וויינגארטין שהעיד העד שירו בו חילים בנכונות
 וגפל על שדי המלחמה לאקאפע וזב ממנו דם הרבה והרופאים אמרו חכף שאין
 תרופה למחלתו. ודן מעכ"ה יען שכפי שזדע לו האקפא הוא גבוה יותר מ"ש
 והוי טריפה גם מלך נפילה והוא בפרמ"ג במשכלות סק"א שנסחפק אס נפילה
 הוא ודאי טריפה או רק ס"ט מלך רוב ועמ"ש בזה חוה"ג בספרו ברי"י סט"ז וט"ז.
 וצ"ע נ"ל דהא דפירש"י בבילה דל"ד היינו משום דכשלא שהתה מעל"ט
 ומתה זה מוכח ג"כ על הריעותא דנפולה ואז הוי ודאי טריפה משא"כ כשחטוהו
 בחוך מעל"ט, והוא דב"ק ר"כ. הא ג"כ י"ל דטרפו ר"כ מספק, ומ"מ שפיר
 מוכח שיש חבטה בפחות מעשרה וכמ"ש הכנסת יחזקאל הובא בספרי דב"א ספ"ג
 דכשמת בחוך מעל"ט הוא כודאי טריפה, וע"י ב"ק י' ודנ"ג דאלטריך בבזר שור
 ולא אדם ואח"ל משום דכופר חייב גם מספק דהא כבר בארתי בספרי אבן הראשה
 ס"י ט"ו דדוקא משום דאיחזק חובא. וא"כ ע"כ ל"ל דהוי ודאי טריפה ועכ"פ.

הוי גוסס נד"א וכבר בארתי בספרי דבר אליהו לחזק דברי הפמ"א (וע' ב"ב דקט"ה חוס' ר"ה דיתנו כבודא דמשמע דאף בגוסס נד"א ל"ה גברא קטיל' ויש ליעב וע' ב"מ דפ"ו) ובג"ד שנתענגה זה שמונה שנים יש להקל לעג"ד.

אליהו קלאצקין החפ"ק דובלין.

סימן ד

הגני בזה להלע לפני הרבנים ומורי הוראה הנה דין עלים וקוסמין שנשרו בחלב ונחייבשו וחזק מעליע הסיקו כמו אש בתנור ונגטה כנר בללייתה ע"ג הגחלים רבים יסמכו על מה שחידש הגאון הרש"מ מברעזאן ז"ל (בדברי שלום ס"ק ל"ג) להחיר וחילו ממשה (י' פ"ד רמכשירין) בלעו משקים טמאים כו' ולא יס'קם אלא בידים טהורות ובר"ש ור"א"ש ז"ל מבואר דבעלים כיון שהאש שולטת בהם כלין המשקין שבחוכן ועכ"פ בעלים יבשים יש להחיר יען שכלה אף טעמם מחוסם לגמרי ע"ש וכן כפל דבריו בהגהותיו לאות ר"ס תס"א דדין עלים שנשפך עליהם י"ש ואפו או ביסלו עם העלים בפסח אחרי שנתננו ע"ש.

והגני להחיר בזה דכאשר ראיתי בדברים הנ"ל כתבתי להגאון המחבר ז"ל לדמות מפסחים ע"ד ר"פ כיצד לולין הפסח כשפור של רימון.

משה מנחם שפירואק חופ"ק דאלעשיץ.

(המשך יבא)

סימן ה

השמטה ד"היתר מאה רבנים" דלעיר סימן א.

אחר הדפסת היתר דלמעלה קבלתי מכתב מאת הרב והגאון מחור"ר חיים משולם קויפמאן שליט"א אב"ד דפולטוסק שגם הוא מסכים שאפשר להתיר בנידון דידן בלא מאה רבנים וכל שכן ע"י מאה וכן ראיתי אח"כ תשובה ארוכה הנמצאת. עכשו בדפוס מאת הרב הגאון המנוח ר' יצחק הכהן פייגנבוים זצ"ל איך שבא לפניו עובדא כזו ממש והתיר להבעל לישא אשה אחרת האחד כדי שיוכל לקיים פו"ר והב' כיון שהאשה ברחה מדעתה ורצונה לא אמרינן שאין ביכלתה לשוב מחמת אונס אלא אוקים אחזקה כשם שברחה בזדון לבה כך אינה שבה ג"כ בזדונה ובכח"ג לא גזר רגמ"ה ועוד האריך שם וא"כ יש מכאן סעד ופמך להיתר דידן.

ולכן מכל הני סעמי שנתבארו לעיל וכאן מהראוי מאד להתיר להאיש משה הג"ל שעדיין לא קיים פו"ר לשאת אשה אחרת על אשתו הראשונה ששמה הינדא אחרי שיקיים כל התנאים המבוארים למעלה ומצוה על כל הרבנים ושאר לומדי תורה יתנו להודקק להיתר זה ולהצטרף למאה כמ"ש בסימן הנ"ל.

הרב שלמה אלטמאן.

סימן ו

בדיק באמונתו יחי' ה"ה כבוד הרב הגדול ושנון מופלג בתורה ויראה
מוה"ר צבי אליהו עפראן נ"י אבד"ק אל"שאן יע"א.

אשר ביקש להשיב לו בדבר המשפט כפי אשר הליט בשע"מ
(חוב' א' ס' ג' שנה י"ג).

תשובה משפט ד"ו לרעמי פשוט והוא נחתלק לשתי אוניות, אופן אחד
אם החנויות הישנות הי' שייך לבעלי החנויות שכל חנות הי' קנין כספו, והנה
הגזול דבר מחזירו יש להגזול זכות משפט שמחויב הגזולן להחזיר גוף הדבר
וגזול מריש אפי' שקעו בבנין מזל הדין מחויב הגזולן להרס הבירה ולהחזיר לו
המריש ורק מפני תקנות השב"ס הקילו בכ"ג להחזיר לו רק דמי מריש והיינו
דוקא בזה אבל בגזול קרקע וכיוצא לא עשו תקנה ומחויב להחזיר גוף הקרקע
וכמבואר ברמ"א ס' ש"ס, והיכא שגזול בית או קרקע והרס הבית או שיחם
הקרקע באופן שא"ל לו להחזיר לו גוף הבית או הקרקע שגזול ממנו אם יש
להגזול בית או שדה אחרת אם הגזול אינו חפץ בחשלומו דמיס מחויב הגזולן להעמיד
לו שדה אחרת כעין שגזול ממנו כמבואר בחו"מ ס' שע"א ס"א וע"ד, ובג"ד מפ
שהרס שר המחוז את החנויות ולקח הקרקע היא גזול גמור ולא שייך בזה לומר
דינא דמלכותא דינא והרי לרעמי הש"ך בס"י ע"ז נדר דבר המפורש בדינינו בטל
דינא דמלכותא אף שהוא לתיקון המדינה וגם להחלוקים עליו היינו דוקא במה
שנוגע להמלך ומנת המלך אבל לא שייך דינא דמלכותא לגזול בית של זה ולהרסו
בשביל שהיה כמודך לבית חפלת הנוצרים ועי' רמ"א סוף ס' שס"ט ושם בס"מ
ועכ"פ הרי גם לפי דיניהם מחויב שר העיר להחזיר להגזול דמי שוי' של הבית
או לתת לו כדמי שוי' בית או קרקע אחרת וכאשר באמת גם בנינו ר"מ לתן
לבעלי החנויות מקום אחר [בשיווי זה או פחות] בבנין כו' חנויות להיות לכל אחד
בחזרה חנות שלו אשר נחייב להחזיר להם ומעשה דעת לכבדן נקל שאם עד"מ
מי שהי' לו חנות נומר א' שהי' שוה כ"ו מאות שקל ומי שהי' לו חנות נומר ב'
לא הי' שוה רק כ"ה מאות שקל וכן כל נומר ונומר הרחוק יותר שוה בפחות
שהרי בהכרח מה שהוא טובה יותר היא שוה יותר א"כ ממילא עתה בהחנויות
החדשות מגיע למי שהי' לו חנות השוה כ"ו מאות שקל שגם עתה יקבל היא חנות
כזה שהי' שוה יותר מחנות שיקבל עתה מי' שהי' לו חנות שלא הי' שוה רק
כ"ה מאות שקל וכן כל אחד לפי שיווי החנות שלו שהי' לו שהרי בכך נסת"ב
הגזולן לשלם לכל אחד ובהחזרת הכ"ו חנותים [או קרקע על כל כ"ו חנותים]
זכה ממילא כל אחד בהחנות שהיא שוה כפי ערך שיווי החנות אשר נגזל מאתו
ואיך יעלה על הדעת דמי שהי' לו חנות שלא הי' שוה רק אלק שקל, עד"מ, הוא
יאמר למי שהי' לו חנות נומר א' שהוא שוה כ"ו מאות שקל להפיל גורל ביניהם
או לעשות ליסטאציע, וכי אינו משפט זכות יש לו לזה שהי' לו חנות שהי' שוה
רק אלק שקל לבקש עתה חנות השוה ביותר והשני יפסיד ויקבל חנות השוה

פחות וממילא פשוט שכל אחד זוכה עפ"י דין באיתו נומד שהי' לו מתחלה כן גם עתה זוכה בנומד כזה והדברים פשוטים.

אופן השני, אם החנויות הישניות לא הי' קנין כספו של כל אחד ורק בשכירות ששכר כל אחד חנות מן שר העיר וכל אחד החזיק בשכירות החנות שלו אשר לא נשכר לאחר אם מלך השר המשכיר שהוא לא ראה להשכיר לאחר או מלך הדין המבואר בחומ"ם סי' רל"ז ברמ"א סוף סי' א' שיש חרגמ"ה שלא להשיג גבול בשכירות בחים מן עכו"ם ועי' בזכור לאברהם בשם הפוסקים דכל ששכר זה והחזיק בו אפילו רק יום אחד חל על זה חרגמ"ה שלא ישיג אחר גבולו כל זמן שרולה לשכור ולדור , ואפילו אחר שילא מן הבית עד מלאת לו שנה מוזמן הילאיה, וכמו כן הי' תקנה בשכירות אוראנדא מן השר [דהיינו למכור משקאות] או בשכירות חנות להלות ברבית וכל כיוצא, ואמנם יש הבדל בין חוקת שכירות חנית כידון דידן, בין חוקת שכירות אוראנדא או שכירות חנות להלות ברבית, כי חוקת שכירות אוראנדא אינו חוקת שכירות בית האוראנדא וכן בשכירות חנית להלות ברבית כי אם חוקת שכירות העסק יען כי ענין שכירות כזה היא שאין רשות בכפר או בעיר הלו לשום אדם למכור משקאות כי אם זה ששכר מן שר העיר וכן בשכירות חנות הלוואה שאין רשות לשום אדם אחר להלות לשום אדם ברבית כי אם זה ששכר זכות זה וממילא דאין שום ג"מ להשוכר אם יהי' לו העסק בבית זה או בבית אחר וחוקת זכות שכירות שלו קיימת כל זמן שנוהג עסק זה, משא"כ חוקת שכירות החנויות אשר כידון דידן אין כאן חוקת שכירות עסק כי אם חוקת שכירות בית כי שר המשכיר לא השכיר לו החנית שרק הוא יש לו רשות בכל העיר למכור שם קמח [או סחורה אחרת] הוא ולא אחר כי באמת כל אחד מבני העיר כל מי שירצה לעשות לו חנות באיזו מקום למכור סחורה כזו שיש לו לזה הרשות בידו וכן יש הרבה וולתו שיש לו חנית במכירות סחורה כזו אבל חוקת כל אלו כיו חנויות היא דק חוקת שכירות בית שהמשכיר השכיר לכל אחד חדר לעשות בחדר זה כחפצו אשר יאות בעיניו להשתמש בו והם נמרו להם ללך ריוח פרנסה להשתמש בהם לחנויות למכירת סחורה ובאופן זה הדבר פשוט שחוקת שכירות החנויות נמשך דק כל זמן שחנויות אלו עומדות על חלם במקומם אבל אחר שנשפרו או נהרסו בטלה חוקתם שאף אם יש לשר המשכיר חדרים בנזים במקום אחר הראוין לחנויות מ"מ כל עוד שעדיין לא שכרו במקום אחר הרשות לאנשים אחרים לשכור שם וז"ל.

ואני מחמה על מה שראיתי בדברי רמ"ם שהעתיק משו"ת מבי"ט ח"ב סי' ק"ד שכתב אם השר גזר שכל בעלי חנויות שהיו בשוק הקדוש שיטבעלו ויבאו בשוק שבנה הוא כל אחד זוכה בשוק החדש בחנית אחד כמו שהי' לו מקודם ואין יכול שום אחר שלא הי' לו חנית בשוק הקדוש לזכות בשום חנות עד שיזכו כל אותן שהי' להם חנות בשוק הקדוש עכ"ל ואין שו"ת המבי"ט תח"י [גם לא שו"ת שו"ת מהד"ת שרמז רמ"מ] אבל הדברים ככתבן אין להם שום טעם דין כלל וכי נשגביל שהי' לבעלי החנויות זכות שלא ישכור אחר החנות שכבר הוחזק בו יהי'

לו זכות זה גם בחנות שנמקום אחר שערין לא החזיק בו כלל אתמה, ועכ"פ לענין נידון דר"מ במה ששאל לענין בעלי החנויות הראשונים עלמן הרי כבר כתבתי שמיד כשהרסו החנויות בטלו חוקת כל אחד וגם שר המשכיר לא הי' מחויב לבנות להם חנויות אחרות במקום אחר להשכיר להם וממילא עתה כשמסר להם חנויות במקום חדש יד כל אחד שזה וכל מי שאפשר לו לשכור מן שר העיר איזו חנות שירצה הוא זריו ונשכר ואם שר המשכיר מסר להם החנויות אשר המה בעלמם יחלקו להם ודאי לדקו דברי אלו שהי' להם חנויות גרוטות בהישנות שעתה יתחלק ביניהם על פי הגורל והדברים פשוטים וברורים לדינא.

יחי' בטוב ובנעימים כנפשו ונפש הדוש"ת הטרוד,

יעקב שור אבד"ק קוטב והגליל.

סימן ז

הגת מעולם לא הבנתי והי' קשה בעיני מה שסתמו האחרונים ז"ל בעיני התרל"ט שלא יהא בו הריעותה משם אחד כגון סירכא וסירכא או בועה ובועה וכו' דבשלמא מה שהלריכו שהב' ריעותה יהי' מורים על לקותא אחת על נקב או על חסרון זה דבר שהשכל מחייב דאם אחד מורה על נקב והשני על חסרון אין זה יכול להקרא בשם תרל"ט כיון דעל כל לקותא לבדו אינו רק סימן אחד אבל אם ב' הריעותה מורים על לקותא אחת אמאי לא מטערפין אם הן משם אחד האם השם פועל לרע או לטוב? ואדרבא גבי שמי בועות דסמיכי כ' רש"י ז"ל הטעם דאין סמוכות אלא מחמת נקב כו' ע"ש וכן כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ז מהל' שחיטה) מאי את אמרת דהתם הטריפה מחמת סמיכתה ולא מחמת תרל"ט על דא קא אנו מלעגנא ידוע הוא דכונה חתרו הפוסקים למצוא מקור נאמן לדינו של הראב"ד ז"ל סירכא חלי' מן הבועה טריפה דמזה למדו הבודקים להטריף כל מיני שמי לקותה (ע"י בט"ז סעי' לו) למה לא נאמר דגם שמי בועות דסמיכי לרבא דלית לי בדיקותא היא מחמת תרל"ט דהא עיקר הטעם היא דשניהם מורים על נקב כאשר כתב רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל ובאמת למדו מזה הפוסקים לגבי תרל"ט דאין לריך שיהא הריעותה עומדים זה ע"ג זה אלא אפילו הם עומדים סמוכים מטערפין להטריף (ע"י חב"ש סעי' ל"ז ס"ט ט) וא"כ למה לא נילף כל הדין דתרל"ט מב' דסמיכי מאי את אמרת דהמה משם אחד כנ"ל אדרבא נילף מוכאן דגם אם המה משם אחד מטערפין לתרל"ט [וראיתי בחב"ש שהוכיח הכלל הנ"ל ואם המה משם אחד אין מטערפין מהא דחולין (מו:) האי ריאה דקיימי גילדי גילדי כו' כשרה ופירש"י שם מראות כשרות ומשמע בין רחוקים ובין חסופות כשר ע"ש.

אבל כמובן אין זה מספיק דזה רק לשיטתו דמראה כשרה לקותא הוא אבל כבר חלק עליו הנו"ב והוכיח דמראה כשרה אינו נקרא ריעותא להטריף לתרל"ט ולפ"ז אין ראוי לדין הנ"ל וא"כ מאין מלאן להם כן].

ועל"ה בדעתי דאפשר לומר לפי מה שהסביר הגרי"ש כ"ז ז"ל דהענין מה שלמד הב"ח לדינו של תרל"ט נובע מריש נדה (דהקשו עליו דהתם שאני ושאני

אינו דומה לתרליט דהנא כאשר הביאנו לעיל) דהלימוד מריש נדה הוא כך דכמו דשם בשביל שהחזקת טהרה איתרע מוקמינן אחזקת טומאה ה"ה כאן שיש תרליט שני לדדים לאיסור הוה כס"ס לאיסור וידוע דס"ס הוא כרוב או עוד עדיף מרוב ורובא וחזקה רובא עדיף ע"כ כמו בנדה ב"א חזקה ומוליא מחזקה כן הכא נמי ב"א הרוב ומוליא מחזקה הראשונה ודפח"ט.

והפ"ז י"ל דאם הטעם הוא משום ס"ס א"ס דכמו בס"ס להחיר נגד חזקת איסור א"ס הס"ס הוא משם אחד אין זה נקרא ס"ס כידוע כמו כן להיפך א"ס הס"ס היא לאיסור נגד חזקת היתר לרי"ך ג"כ שיבא מב' שמות נפרדות אבל א"ס הוה בא"ס משם אחד אין זה ס"ס אף דכ"א מורה על לקומא אבל סוף כל סוף שם אונס חד הוא זהו מה שנראה לי ואבקש מחכמי השערי תורה להשמיט דעתם בזה.

ה. הירשאוויץ (סטראנד אפריקא).

סימן ח

(א) השאג"א (בס"י ק"ח) העלה שאסור להוליא השופר לק"ה לצורך קטן או לצורך תקיעות דמוסף משום דברבנן לא אמרין מתוך שהותרה לצורך כו' והובאו דבריו להלכה בשע"ט ס"י תקפ"ט יעו"ש.

וצ"ע הלא בב"ה (י"ב) במתניתין מתירין ב"ה להוליא ס"ת לקרות בה כמ"ס התוס' שם ד"ה דילמא כו' והוא משום מתוך כמבואר שם בסוגיא וקה"ת היא רק מדרבנן.

ואולי משום דקה"ת היא תקנת נביאים תמירי וע"י במג"א ריש ס"י קל"ה. ועוד אפשר לחלק ולומר דאף דקה"ת היא מדרבנן מ"מ בעת שקורא בתורה הוא מקיים מצוה מה"ת דלא גרע מלמוד התורה אבל בשופר ולולב ל"ש זה, ול"ע.

(ב) המקריח בהל' פסח ריש דיני בדיקה וביטול חידש שמחויב מה"ת לחזור אחרי קיום מ"ע ומביא רא"י מחולין קל"ט דאמרין שם יכול יחזור בזה"ש וגבעות כדי שימלא קן ת"ל כי יקרא יעו"ש מוכח דבסתם מצוה מחויב לחזור אחריו יעו"ש. וצ"ע הלא רש"י פירש במקומו לפי שנאמר שלח תשלח ב' פעמים שומע אני לחזור אחרי המצוה הזאת כו' א"כ מוכח להפך דדוקא משום דכתיב שלח ב' פעמים הו"ל לחזור אחרי' אבל בסתם מצוה אינו מחויב לחזור אחרי'.

(ג) בשו"מ (מהר"ם ח"ד בס"י ק"ח) כתב דבספק טומאה ברה"ר אינו מועיל אף רוב לטמא משום דכל רוב הוא ספק כמ"ס השט"מ ב"מ, וכתב שם שהוא לימוד ערוך בפ' הרמב"ם בח"י מאה"ט ה"ב תשעה שרלים ולפרדע אחד ציניהם ברה"ר ונגע באחד מהם ספיקו טהור זה הכלל כל ספק ברה"ר טהור, הרי אף ברובא דאיתא קמן אפ"ה ברה"ר טהור עכ"ל השו"מ.

והוא תמוה הלא בכתובות ט"ו ע"א מביא הגמרא רא"י דכל קבוע במע"מ מהא דתשעה שרלים כו' דספיקו טהור ופירש"י דאי לא כמחלה דמי אין

כאן ספק טומאה אלא ודאי דהא רובא שרצים, איכא מוכח להפך דמשום רוב
הי' טמא ורק משום דקבוע כמע"מ ולפלא שנעלם ממנו גמרא מפורשת.

צבי הירש אלי' עפראן, חופ"ק אלשאן.

סימן ט

ראיתי בשד"ח (כללים מערכת ל' סי' קנב) שחקר אם לשון נסתר הוא
יותר טוב מלשון נוכח ע"י מה שהביא שם בשם ס' מטה אפרים וזכר יהוסף.
ראני כמה מפסוק מפורש (פ' תולדות) שיעקב אמר, קום שבה אבל עשו
אמר, יקום אבי' ויש לי ליישב אבל פלא שלא העירו מכתוב מפורש, וגם כזה
נעלם מהם מ"ש הגרע"א ז"ל בחשובותו בהקדמתו בזה"ל לא לכתוב בלשון נוכח
ע"ש ועי' זכאים (סב.) דר"י אמר לאב"י תלמידו מר דגברא רבא הוא ידעו
קאמינא הרי מפורש בלשון נסתר הוא נעים טוב וישר ואכמ"ל.

הק' יעקב גארדאן חופ"ק בארנמוטה.

סימן י

בתשרי רמ"ע מפאנו (סי' קכ"ד) דאבר מהחי לא הוי איסור מוסיף משום
דאסור לב"כ ג"כ דהותר להם ע"ש.
ונפלאתי שהרי בגמ' (ב"ק וע"ז) מבואר שלא הותר להם רק שלא יקבלו
שכר אם יקיימו כמלווין ועושין רק כאינן מלווין ועושין אבל יענשו אם יעברו
איכא למה לא יהי' איסור מוסיף ול"ע.

צבי הירש ווייס מו"צ דפה ווארשא.

סימן יא

ק"ל ביראים (סי' רל"ג ביראים הי"ן סי' ר"ז) דמבואר מדבריו דאין
שינוי מועיל באיסורין ולהכי באמתן כשנתן לה חטים באהננה ועשאן סולת לאחר
ביאה אף שנשחנה לסולת לא מהני השינוי עשה.
ודורא פלא דהא אמרינן בש"ס כריחות (ד' ה') דמלריך קרא לכתוב לחם
וקלוי וכרמל דלחם מקלוי לא אחי משום דאיתא בעינא לחם וקלוי מכתמל לא אחי
דאיכא למיפרך מה לכרמל שכן לא נשחנה מדבריינו ע"ש אלמא דלריכין קרא יתירא
לדבר איסור שנשחנה מדבריינו ואף הלחם הי' מותר אף דהדגן איסור משום
דנשחנה ולית' לאיסורי' בעינ' איכא ה"ה בנתן לה חטים באהננה ועשאן סולת
לאחר ביאה שחל האיסור קודם השינוי שפיר ג"כ מותר דלא עדיף מלחם דחדש
דלולי קרא הי' מותר משום דנשחנה ללחם ולית' לאיסורי' בעינ' ודו"ק, (ועי'
במקור חיים, ה' פסח סי' תס"ז ונשחנה חת"ם חיו"ד סי' קי"ז ובספרי, שער'
יהונתן ח"ב סי' י') ולע"ג.

יהונתן הלוי אייבעשיץ חו"פ פראגא.

סימן יב

(א) לכתוב ידיו הרב הגאון שליט"א, בשעת (ח"ג חוב' א' סי' ט"ז)
הנאתי ראיה לדברי המרדכי, בסוכה שאינה ראוי לאכילה אינו יולא אף בשניה, וכן
להפך, מהרמב"ן ז"ל (מלחמות פ"ב דשבת) שהקשה בהא דא"ל לא קיימת מלות
סוכה מן והרי קיים עכ"פ מלות שניה ולהמרדכי ניחא, והקשה פ"ט שהרי
במלחמות ריש סוכה גבי סוכה קטנה כתב הרמב"ן ז"ל להדיא במרדכי דאי אינו
ראוי לכולם אינו יולא וא"כ למה הולך הרמב"ן ז"ל לתרץ בשבת דלענין אכילה
לא קיים כמו גבי תכלת ולבן עכ"ד, הנה קושיא זו קשה על הרמב"ן ולא אליבא
ידי דוקא, ומה שמירץ מהרמב"ן דבסוכה א"ל אליבא דכ"ש דאין יולאין מסוכה
לסוכה [וכמ"ש אנכי שם] יפה כתב.

(ב) ומה שהראתי ראוי מהראש וכלנו שהביאו דעת רבינו פרץ דדוקא לישן
פטור מטעור אבל לא באכילה [וטעמא נראה משום דבשניה אין יכול לישן דהטעם
מקצו חמור משא"כ באכילה מטעור יכול לאכול] וחמה פ"ט שהרי הרא"ש כתב
שם לחלק דא"י באכסנאי וכן הוא במרדכי עכ"ד, הנה לא עיין כ"ט בדברי,
כי אנכי דקדקתי והראתי באמצע לעיין בקרבן נחנאל ודב"י, דמבואר בהדיא דר"פ
ס"ל דמטעור חייב באכילה, ולא כתב ולא ס"ל כדעת הרא"ש דהכא איירי באכסנאי
דוקא, רק ס"ל מדנקט בגמרא דפטור למיגאל בסוכה מוכח דבאכילה חייב, הרי
דס"ל כדעת החכ"ל דאע"ג דפסולה לשינה מ"מ כשרה לאכילה [קשה לי כעת
לשיטת ר"פ מריש ט"ז הקצ"ה מקדיר עליהם חמה וכל אחד מצטע בסוכתו ויולא,
ופריך והאמר רבא מטעור פטור מן הסוכה, ומאי קושיא הרי אכתי לריך לסוכה
לאכול בה].

(ג) רע"ז מ"ש כי תליא בפלוגתא אי מקום פיתא גורם או מקום לינה וכלי' שנת
דירושלמי היכן עיקר דירתו של אדם כו', ולמ"ד מקום לינה גורם אם אינה ראויה
לישן בה בטל עיקר המלואה וכעין שכתבו גבי אחרון, והשיג כ"ט דפלוגתא אי
מקום פיתא גורם או שינה הוי רק בדבר רשות אבל בסוכה חייבה תורה באכילה
ושינה ואדרבה שינה חמור דאף עראי אסור חוץ לסוכה עכ"ד, הנה חז"ל דרשו
חשבו כעין מדירו וכמ"ש בסוכה כח: אוכל ושותה ומטייל בסוכה מה"מ דת"ר חשבו
כעין מדורו כו', וממילא למ"ד דעיקר דירתו של אדם במקום אכילה עיקר מלות
סוכה באכילה, וחייב המלואה בסוכות על זה האופן שהוא כל השנה ברשות, ופשוט,
והא דשינת עראי אסורה חוץ לסוכה היא או משום גזירה שמה ירדס או משום
דאין קבע לשינה שפעמים שאינו אלא מנמנס מעט ודיו וכמ"ש בסוכה כ"ו וברש"י
ז"ל שם, ולא מושי דחמור מאכילה.

(ד) רע"ז מ"ש דגם בדינו של המרדכי ה"י ראויה לשינה אם ה"י מועמיד שם
שומרים עכ"ד, וכתב כ"ט שית' דאין זה כלום דהסוכה בעלמה ראויה רק עם
שומרים ולא לזה חייבה תורה ע"כ דברי כ"ט, ואין זה כלום דהא הסוכה בעלם
עשוי כדן רק שמומדת במקום שגנבים שכיחים ואין יכול לישן ואם מועמיד הסוכה
זו במקום אחר או מגרש הגנבים או מעמיד שומרים וכו' אינו ירא מגנבים ולא

שיך לומר לא לזה חייבה חורה, ודומיא מלינו במקום דלריכה להיות נעשית שלא
ע"י דבר שמק"ט מ"מ אם מעמיד הזחילה בדבר המק"ט לית לן בה, דרך מרחיק
הפסול ואינו עושה המקום, וכן אפשר למלוא בכמה מקומות.

חיים משולם קויפמאן. הבהן אטערמאן אבד"ק פולטוסק.

סימן יג

(א) המג"ח בהשמות לס' שג"ז כתב דבתשמישי קדושה מהני שאלה כמו
בהקדש וכיון דת"ק אינו נאסר אלא"כ אומני' ולא ב"י יכול לשאול על הזמנה
זוהי כלל ב"י ולא אומני' דמותר ע"ש, ולענין יל"ע בזה דאף אם כימא דיש שאלה
בת"ק אינו שיך שאלה רק באומני' ולא לר' ב"י למ"ד הזמנה מילתא היא אבל
לאחר שר' ב"י הוה כתרומה שבא ליד כהן והקדש שבא ליד גזבר דלא מהני שאלה
(ע' נדרים כ"ט ע"א פסחים מ"ז פ"ב בתורה הואיל כו').

ואפשר דהדברים אמורים רק כשגר' ב"י לפי שעה דאם לר' ב"י ארעא
דקביעות אף אם יתבטל הזמנה ע"י שאלה ג"כ אסור דכלל ב"י ארעא דקביעות
אסור אפילו בלא אומני' כמ"ש המג"א (סי' מ"ב ס"ק ה' וס"ק ז') וכ"כ ברמב"ם
(פ"ד מתפילין ה"ט) וכיון דלר' ב"י לפי שעה ולא בקביעות לא הוה כתרומה ביד
כהן והקדש ביד גזבר ומהני שאלה, וכ"ש בהזמנה לחד דמהני שאלה ולמ"ד
הזמנה מילתא היא אם שאל על הזמנה נתבטל הזמנה ומותר.

ורפ"ז נסתפקת' אם בתשמישי מת ג"כ מהני שאלה דבסנהדרין (מ"ח).
מרמי ת"מ לת"ק וביבמות (סו :) אמרין דבגדי המת מפקיע מידי שעבוד כהקדש
וע' בשאלחות ס"פ חקת דמ"ד הזמנה מילתא היא יליף לה מקדשים וא"כ ל"ל
דמהני שאלה כמו הקדש ות"ק.

ורפ"ז יש להקשות בסנהדרין שם דמקשה למ"ד ה"מ היא מהברייתא היו
אביו ואמו מורקין בו כלים מלוא על האחרים להלין ואי ה"מ היא ליכא הלל
ואי כימא דמהני שאלה איכא הלל שיכולים לשאול ע"ז דהא הזריקה אינו אלא
הזמנה ומהני שאלה ואם יניחו על המת ס"ס יקברו עמו לכן מלוא על האחרים
להלין ממונס דהואיל ואי בעי מתשיל עלה הוי ממונו כמו בפסחים שם ועיבכ"מ,
ועוד אמרו שם בר"א שלא נגעו במטה אבל נגעו במטה אסורים ואין מזילין
אותם, ומתבאר מהגמ' שם דאם נאמר דהזריקה מחוץ לערס הוה הזמנה אסורים
כשנגעו במטה שמת בה דהוה אומני' ולר' ב"י ואי כימא דלא הוה הזמנה דהם
זורקים מתחת לערס אבל אם נגעו במטה הנקברת עמו אסורים משום דמחלפי
בהברייתא המת ואין מזילין אותם (ע' רמב"ם פ"ד מאכל הכ"ג) ואי כימא דמהני
שאלה בתשמישי המת אין מזילין אותם ומניחין עליו לקבורם עמו ובפרט
דאלו הכלים שורקו עליו הם יותר מן הלורך כפירש"י שם ואיכא בזה משום כל
תשמיש כמ"ש המחבר ביו"ד (סי' שמ"ט ס"ד) בודאי איכא מלוא על אחרים
להלין שיבאלו ע"ז ויהיו מותרים בהנאה וע"כ דלא מהני שאלה בת"מ ואפשר דהיא
בת"ק דהא דמין להדרי ול"ע.

(ב) ובעניי לא אוכל להבין דברי הרמב"ם (פ"ד מאכל הכ"א) אפילו ארג
בגד למת לא נאסר עד שיגיע במטה הנקברת עמו שאין הזמנה איסרה עכ"ל.
ומושמע דאם ארג בגד למת ונתנו עליו במטה שמת בה דלא נאסר, ותמוה
דהא מ"ש בגמ' (שם) וברמב"ם (שם הכ"ג) דאינו נאסר עד שיגיע במטה הנקברת
עמו לא אמרו רק בכלים שלא הזמינו למת רק שהקרוצים זרקו עליו מתוך זעזע
דאין זו הזמנה ולכן אף כשנגעו במטה שמת בה הוה כלל ב"י ולא אומני' ואינם
נאסרים רק כשנגעו במטה הנקברת עמו דמחלפי בתכריכי המת, אבל בבגד שארג
למת ונתנו עליו במטה שמת בה הוה אומני' ולר' ב"י ונאסר טרם שיגיע במטה
הנקברת עמו, וכ"ז להדיא בגמ' שם דקאמר א"ה היינו דקתני עלה ארשב"ג כו'
הרגמה עולא במטה הנקברת עמו כו' והיינו דכיון דאמרין דאין זו הזמנה דמשום
מרייהו הם זורקים עליו אינו אסור עד שנגעו במטה הנקברת עמו ומדרבנן
משום דמחלפי בתכריכי המת אבל אי נמא דהוה הזמנה אסיר תיכף כשנזמנים
עליו במטה שמת בה דהוה אומני' ולר' ב"י, וכ"ש כשנארג לזורך המת ונתנו
עליו, ועדיף מהך אלטלא דמילתא דפרסוה אמיחנא ביבמות (סו:): דאמרו קני'
מיחנא ואסור, וה"ל להרמב"ם לומר לא נאסר עד שיתנו עליו שאין ההזמנה
אוסרת וכ"ה לשון הטור והמחבר ב"ד (ס"י שו"ט ס"א) ודוקא שהזמינם לזכרו
ונתנם עליו וכו'.

(ג) רש"ם כתבו הטור והמחבר וכן אם נתנם עליו ולא הזמינם לכך תחלה
עדיין לא נאסרו, משום דהוה לר' ב"י ולא אומני', ויש להעיר בזה דלפמ"ש מקודם
הא דלר' ב"י ולא אומני' אינו אסור זה רק כשנר' ב"י בערתי ולא בקביעות אבל
אם לר' ב"י אדעתא דקביעות אסיר אפילו בלא אומני' תחלה וכן מפורש בדברי
הטור והמחבר (שם ס"י שס"ד ס"א) וכן אם נתנו בו אדעתא לפנותו ולא הזמינו
מתחלה מותר לאחר שפינהו אבל אם נתנו ע"ד להיות בו עולמית אסור אפילו לאחר
שפינהו אפילו לא בנאו לשמו ע"ש ומפורש יג"א דאם נתנו ע"ד להיות בו עולמית
אסור אפילו בלא הזמינו מתחלה, וכן ג"ל להביא רא"י מוכרחת לזה מהאלטלא
דפרסוה אמיחנא דיבמות הנ"ל דאמרו קני' מיחנא אף שלא נעשה האלטלא
לזכרו וע"כ כיון דפרסוה אמיחנא ע"ד להיות עליו עולמית זהו כאומני' ולר' ב"י,
א"כ ה"ל להטור והמחבר (בס"י שס"ט) לפרש דאם נתנם עליו ולא הזמינם לכך
תחלה עדיין לא נאסרו זה רק אם נתנו עליו לפי שעה אבל אם נתנו עליו ע"ד
להיות בו עולמית אסור אפילו בלא הזמינו לכך דהנתינה אדעתא דקביעות הוה
כאומני' ולר' ב"י וכמו שפרשו דבריהם (בס"י שס"ד) ועוד דבס"י שס"ד כתבו מותר
לאחר שפינהו משמע דכ"ז שהוא שם אסור אפילו נתנו ע"ד לפנותו ולא הזמינו
מתחלה, וכ"ז בגמ' דסנהדרין שם ל"ל אע"ג דפני' ובפירש"י שם (ועשו"ת עמק
הלכה חלו"ת ס"י ט"ז) א"כ ה"ל גם בס"י שס"ט לפרש הכי, ומסתמית לשונם
אם נתנם עליו ולא הזמינם עדיין לא נאסרו משמע דאפילו אם נתנם ע"ד
עולמית ואפילו כ"ז שהם עליו עדיין לא נאסרו, וכו'.

(ד) ובהיותי בזה נחשדתי בזה דמקשה הגמ' שם למ"ד הזמנה ל"מ
היא מהא דהחולב קבר לאביו וקברו בקבר אחר ה"ז לא יקבר בו עולמית דקס"ד

משום איה"ל נגעו בה, וכ"כ הטור (סי' שס"ד) בשם הר"י דקבר מה אסור בהנאה
אפילו לקבור בו מה אחר וע' בב"ח שם שולחן ד"ח אסור מה"ט משום הגהה
(ועשו"ת שבות יעקב ח"א סי' פ"ז).

ואתפלא הא קבורת מה הוה מלוה ומללה"ג ודמי להא דעירובין (לא).
דנותן את עירובו בקבר אף דקבר אסור בהנאה משום דאין מערבין אלא לדבר
מלוה ומללה"ג, ולזה י"ל דהמלוה דקבורת מה הוא בקרקע והברייתא שם קאי
אקבר בגין למעלה מן הקרקע דקרקע עולם אינה גאסרת ובקבר בגין ליכא מלוה.
אך עדיין יקשה בגמ' (שם מ"ז): דס"ד דמקשה דזו הברייתא קאי אקבר
קרקע וס"ל דקרקע עולם גאסרת ולכן לא יקבר בו עולמות משום איה"ל כפירש"י
שם והא קבורה בקרקע ודאי הוה מלוה ומללה"ג, שו"ר בנימוקי שם שכתב
דאיני אסור אלא במקום שאין מולאין מקום לקבור אלא בשכר דאית להו הנאה
לקרובים בהכי עי"ש, והנה אף שסברא זו יש לה מקור בסוגיא דנדרים (לו):
במקום שנוטלין שכר על המקרא ע"ש יש להפיר דא"כ בכ"מ דאמרינן דמותר
לקיים מלוה באה"ג דמללה"ג והא קמשתכר באה"ג שאינו לריך להוציא ממון מכיסו
לקנות הדבר מלוה, ויש להאריך בזה במחלוקת הר"ן והרשב"א בנדרים ט"ו ב'
אם גם במלוה שיש בה הנאה הגוף אמרינן מללה"ג ואכמ"ל.

אברהם הלוי עפשטיין חוב"ק סאקאל.

סימן יד

א) בישע"ת (חי"ג חוב"א סי' ה) השיג כ"ג נ"י עלי במש"כ להקל בקידושין
של לודרי נפשות, ותמוה עלי ועל הרב השואל כמה שכתבנו שם (בחוברת ד' סי'
ד' וסי' י"ח) לדמות דין זה להא דע"מ שאני עשיר ונמלא עני וכו' (בקידושין
דף מ"ח), וכ' ע"ז שאין הדמיון עולה יפה, דהתם מיירי בקידוש בע"מ במפורש,
אבל אם קידוש סתם רק דנימא הוכיח סופו על תחילתו, זה לא שמענו וכו',
עי"ש, עיין בחת"ס חאה"ע (סי' פ"ב) שהבאתי בדברי שמה, שלפ"ד שהדמיון
עולה יפה, ואם כי כתב שם, בשביל שאנו מדמיון נעשה מעשה, ונשאר בל"ע,
זהו רק בנידון שלפניו, שלא הי' אחרי הקידושין שום דבר, וזאתו בריחת המקדש
ועקבותיו. לא נודעו, ובכ"ז ראה הגאון לומר דאפי' לא אמר ע"מ, רק העתה
בגילוי דעת בעלמא ג"כ ליה קידושין, וע"ש מה שכתב להוכיח זה מדברי הרמב"ם
ז"ל (ספ"ח מה"א), אך סיים שם, לכשיבא לידנו נתחכם בענין זה, כי בתשב"ץ
מלא נגד זה ע"ש, אבל בנידון שלפנינו, שכלבד הקידוש טעות, הלא הי' פרילוט
גדולה שהפקיר אותה לזנות בעד בלע כסף, ומשום חקנת בני' שלא תתענה כל
ימיו, לית דין לריך בשם, דל"ה קידושין, ובכל זאת כתבתי רק להלכה ולא למעשה
עד שיסכימו לזה הגדולים מומי בחכמה ובמנין.

אלטר יעקב מאיר בריזמאן חוב"ק לאפי.

סימן שז

בשע"ת (סי'ג חוב' א' סי' ז') השיג כ"ת על הגרי"ש שליט"א
מקטב שדעתו (בשע"ת ח"ב ה' סי' א') להחיר לישא אשה אחרת
למי ששלח ג"פ לאשתו ואינו יודע אם קבלה אשתו הגט ע"ש הנני
להשיב בזה על השגיטיו.

(א) משי"ב כ"ת כי בדירוי' הוה עובדא שרב מפורסם שלח ג"פ מאמעריקא
לירו מנלי דרישת האשה כלל, הנה מלבד שזאת אין השגה כלל על דברי הגאון
שליט"א שהרי כתב בהדיא (בשע"ת שס) שאין מחיר אלא כשנשלח הגט ביריעת
האשה אך גם בזה הלדק עם הגאון כ"י שודאי בזה"ז שיש חרד"ג אין ראוי לשום
רב או סופר שיכתוב גט ובפרט לשלחו למדינה אחרת אם לא שיצא מוקדם
מכתב מהרב דסס אם האשה רולה בהגט ומוי השליח דסס כמו שנוהגין באמות כן
ומאן מושיגה על עובדא כזאת שכתב כ"ת כו' ודאי הרב המסדר הזה לא עשה
כהוגן וכנראה דגם הבעל לא ידע מזה וא"כ נוי יכול לדון על עובדא כזאת וממילא
דאין לחוש שמא השליח דאמעריקא לא קבל עליו השליחות כמו שכתב כ"ת דו"א
דכיון דהרב דסס כתב מי הוא השליח א"כ כבר נתפטר הרב דסס עם השליח
ובדאי טוב לא יתחרט כי שא"י לא ידברו כו' ויעשה שליחותו שחוקה שע"ש
וכמ"ס הג' הנ"ל.

(ב) רמ"ש כ"ת דניחוש שמא באחד הגט ע"י הפאסט, גם אני שאלתי
זאת להגאון שליט"א ובפרט דל"ס זהו חוקה שע"ש.

ורחשיב לי וחס"ד הנה זה ודאי שכל השולחים גט לשם כותב הרב השולח
לשם את הגט, שובקש מהרב המסדר שישיב תשובה אם מוכר לה הגט אבל היתר
שלי הוא על דר המיעוט שיזדמן שאין הרב משיב גם אחר ששאלים ממונו עוד
הפעם, אחר שהגט נשלח ליד השליח אשר הבעל מינה אותו בכאן להיות שליחו
ולא נודע בכאן אם סידר לה הרב את הגט ועל דר המיעוט כזה כתבתי היתר
הנדפס בהשע"ת ואין לנו לחוש בהזדמנות דר מיעוט שאז נזדמן שנאבד המכתב עם
הגט כזה מילתא שלא זכית ככל כיון שנשלח על ידי רילופים ע"כ.

ורמז"א ליתא למ"ס כ"ת דהוי דשיל"מ דאפשר בשאלה דהא התיירו דהגאון
הנ"ל מיירי בא"א בשאלה וכמו שכ' בהדיא בהשאלה שא"א להבעל לדעת כו' ע"ש.

(ג) אבנ"ם זאת יפליא על הגאון שליט"א שלא ביאר אמאי לא ניחוש שמא
חזרה בה ומ"ס כיון שהוא בעלמה בקשה מהרב לכתוב שהרב ישלח לה גט הוה
זה חשש רחוק לחוש דשוב הדרי בה ולא תרצה לקבל הגט, הנה כבר אמרו
בירושלמי ר"פ התקבל בכל אחר אחרת התקבל כזכה וכו' הגט עליון שהיתה
לוחת להתגרש אני אומר שמא חזרה בה ע"ש הרי שהירושלמי חשש לזה וכמ"ס
הנ"ב (בס"י ב') אף היכא שנוחת שרולה להתגרש.

(ד) רהנ"ה עיקר הדין זה במחלוקת הוא שנויה דהנאה"ט (סי' א' ס"ק כ"ג)
מביא בשם המצ"ט דמשער הזמן שאפשר שחשיג הגט ונישא אחרת ועיין בפ"ת
(ס' קמ"א ס"ק נ"ד) שמוציא עוד כמה גאונים דסברי הכי שבעין שיהא קרוב

לודאי שקבלה הגט ולא צעין ודאי ממש והנ"ב סובר דצעין ודאי ממש ולא מהני עד שיבא כתב מוכ"ד דקבלה הגט ע"ש.

ועיין בספר מאמר מרדכי (ס' ל) באשה שהיה מחזרת אחר הגט ושלח לה בעלה גט ואינו יודע אם הגט כבר בא לידה והאריך בזה מאד וסיים בזה הלשון יחקור מעכ"ת בזה וידע כי כנים הדברים ששליח זה בא מרלון האשה לקבל הגט וגם הוא בדרך רחוקה ונפלאה וא"א לברר הדבר במכתב או הנני מסכים להחיר לבעל האשה הזאת לישא אשה אחרת ומה טוב הדבר אשר ישליח ג"כ גט אחר אולי נאבד הגט ההוא ששלחו בריחוק מקום ויחודע הדבר אח"כ ויהי מזומן ביד השליח לשלוח לה גט אחר כנלפע"ד עכ"ל ע"ש הרי שוכח הגאון הנ"ל לכיון לדברי בעל מאמר מרדכי צעיקה דין אלא שהספר הנ"ל הוסיף להחמיר שישליש עוד גט וכנ"ל וחו לא מדי.

מאיר רובין מו"צ דפה ראדום.

סימן טז

(א) בשע"ת (חי"ב חוב' ה' ס' ד') חקרתי ברב היורע. עדות לראובן נגר שמתן הנאים לפניו לדין אם נחשב כע"א או כשנים, דלא עדיפא שמיטה מראיה, ונשמע ראייתי מהג"א פ"ק דגיטין שהביא ירושלמי בזה.

(ב) שם (חי"ג חוב' ה' ס' ז) הבאתי רא"י להמחירין שליח שביטל שליחותו מגיטין (כט:). הא דאבא דקטנותא היא כו' דמת שליח לא גרע מביטול ואפ"ה לא בטל הגט, שו"ר בקלה"ח (קפ"ח סק"ב) שכו' דמת לא הוה כביטול רק שפקע רשותו והוה דיורשים, ולע"ד בשליח שעשה שליח ליכא האי סברא דליכא בזה ירושה, ומדארי"א אם נות ראשון בטלו כולן מוכח דמת הוה כביטול ועב"ק (קד:). אדהכי שכיב רא"י ונפלו זווי קמי יומי כו' משמע מפורש כהקלה"ח אכן, שם גופא פירש"י ד"ה שכיב כו' וכבר בטל שליחותו כו' והוא כדאמרן.

מאיר זאב סמאלטינסקי מו"צ דפ"ק סעמיאטיש.

סימן יז

בבר נתקשו רבים מה עשו האבות (שקיימו כל התורה) בשבת אם שבתו שמה לא ילאו מכלל ב"ג וב"ג שבת כו' ואם עשו מלאכה שמה כבר ילאו מכלל ב"ג.

וראייתי 'בשם זקני ההפלאה ז"ל שעשו מלאכה ביום ששי ובמוצאי שבת בלילה וממ"נ אם ילאו מכלל ב"ג הרי שבתו כל ליל ויום שבת כדן ישראל ואם לא ילאו מכלל ב"ג א"כ הלילה הולך אחר היום כב"ג וממילא עשו מלאכה הן ביום ששי והן ביום שביעי כי ליל מוצאי שבת ליום השבת נחשב אולם.

ורבאורה הוא דברי חכמה אבל כל זה ניחא אם נאמר שאין ב"ג חייב על השביתה אלא א"כ ששבת מעל"ע היינו יום ולילה אבל אם נאמר שגם יום לחוד בלא לילה או לילה לחוד בלי יום אסור לב"ג לשבות א"כ אין מקום לדברי זקני הגז"ל.

והנה מגמלא סנהדרין אין הכרח אולם הרמב"ם ז"ל סובר דגם מקלס
שציתס אסור ואף ק"ש לתרץ דברי הרמב"ם ז"ל לדבריו אף בגמ' ב"ק במשנה
שהחובל רחיס ורכב עובר על ב' לחוין וסס בתוס' דאעפ"י שר"י ור' יאשיה
חולקין אס לחלק לריך קרא או לא מ"מ היכא שהאות ו' נקוד בקמץ כ"ע מודיס
לחלק הוא אומר שזה לחוד אסור וזה לחוד אסור והנה בפ' נאמר יוס ולילה לא
ישבות"ה הו' בקמץ ונמלא לדברי התוס' שגם יוס לחוד ולילה לחוד אסור לב"נ לשבות
ודברי זקני הגז"ל תמוהים וז"ע.

אליזער ליפא ווייסבלום רב בנויארק.

סימן יח

בשע"ת (ח"ו סי' קט"ו אות ג') תמה על מ"ש בספרדנו בפ' בשלח דאס
היו לוקטין בשבת את המן ממקום גדולו חייבים משום תולש.
דרעתי אין בזה שום תמיה, כיון דהמן הכי רבותיה שירד מן השמים לארץ
והטל עלה מן הארץ עליו וכ"ז שלא הגיע לארץ לא בא לשלמותו להיות כמונח בקופסא
כמבואר בזמא ע"ה ב' ובמדרש תנחומא, לכן הנחתו בארץ הוי מקום גדול, ועד
כאן לא פליגי ר"א וחכמים (שבת ז"ה) אלא ברודה דבש מכוורת דאף דבש מקום
גדולו בכוורת בכ"ז כוורת אינה כקרקע לדעת חכמים אבל כקרקע כה"ג שפיר
מחייבי גס חכמים משום תולש, ואין זה דומה למי גשמים, (כסברת השואל) כיון דמי
גשמים אין גדולס בארץ, וכמו דמחלק בירושלמי שביעית פ"ח: דבש גדולי כוורת,
פת אינו גדולי תמור, ומי גשמים דמי לפת בזה, (ויס לעיין שבת ק"ז ב', ירושלמי
פ' כלל גדול כ"ח א', רמב"ם הל' שבת פ"ח הל' ג', ופכ"א הל' ו').

דוד בהרב ר' יונה ז"ל קאפליוואטסקי הרב בקאפרעשט.

ברכת תורה

גלויה הנני מגיש בזה להר' היקר והנעלה המפורסם בש"ט מ' יעקב
דוד זאקס ג"י מלאדזי שנתן כבוד לתורה ונתעורר ושלח
תמיכתו לקרן השערי תורה 61 אלפים מארק מגדבת אוהבי תורה
ושוחרי המתפללים בביהכ"נ של הר' הנכבד ר' יהושע סלעיוזנגער
בלאדזי ותהי משכרתם שלימה.

המו"ל ישראל איסר בהגאון מוהר"י הכהן פייגענברויס זצ"ל.

כבודת של תורה

מהדורא תניינא.

(א) בראשית פסוק כ"ד ויאמר אלקים חולא הארץ נפש חי' למוינה בהמה ורמש ומיתו ארץ למוינה ויהי כן, ויעש אלקים את חית הארץ למוינה ואת הבהמה למוינה ואת כל רמש הארמה למוינה וכו', וברש"י ויעש, תקנס בלבונוס בתיקון ובקומתו ובשפ"ח דקשה לי' כיון שכתוב ויהי כן למה לי למיכתב, אמר כך ויעש ע"ש וכמו כן פירש לעיל בפסוק ז' ויעש אלקים את הרקיע, תקנו על עמדו והוא עשייתו כמו ועשתה את הפרני', הרי לך מכאן שתיקון הדבר על מחכונתו הוי כעשיית דבר חדש שהרי נקראת עשיי' ואפשר להסמך על זה מה דאיתא בגמרא מנחות לי' ע"א וא"ר יהושע בר אבא א"ר גידל אמר רב הלוקח ספר תורה מן השוק כחוטף מלוא מן השוק כתבו מעלה עליו הכתוב כאלו קיבלו מהר סיני א"ר ששת אס הגיה אפילו אות אחת מעלה עליו כאלו כתבו וע"ש בחוס' ובנימוקי יוסף ר"ש הלכות ספר תורה ובי"ד סי' ע"ר בהגהת רמ"א שגר לו סופר לכחוב לו ספר תורה או שקנאו והוא ה"י מוטעה והגיהו הרי זה כאלו כתבו אבל לקחו כך ולא הגיה בו דבר הוי כחוטף מלוא מן השוק ואינו יולא בזה, הרי דסבירא לי' להרמ"א דאינו יולא המלוא בקניית ס"ת מן השוק ואעפ"כ אם קנה ס"ת מוטעת והגיה יולא בזה משום דהתיקון הוי ככותב ס"ת חדשה ויש סמיכות לזה מן המקראות הללו דכתבה התורה לשון עשי' על תיקון ואפילו לשיטת רש"י דיוולא המלוא בזה שהרי כתב שם כחוטף מלוא, ומלוא ענד אבל אי כתב הוי מלוא יתירה טפי, בכ"ז מרחינן דעבור הגהה הוי מלוא מן המובחר והוא משום דתיקון הדבר הוי כעשיי' חדשה כמו שמשמע מן המקראות הללו ואע"ג דהתם איכא טעמא משום שהיתה אללו בעבירה שהרי משהה ספר שאינו מוגה ומשום הכי הוי כאלו כתבו כמבואר שם בחוס' בכ"ז גם סמיכות כל דהו איכא מלישנא דקרא דתיקון הוי כעשי' חדשה דהרי התורה קראה לתיקון עשי' כנ"ל וליכא מירי דלא רמיזא בה.

(ב) נח (פסוק י"ז) ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ לשחת כל בשר אשר בו רוח חיים מתחת השמים כל אשר בארץ יגוע ע"ש כל סדר הפרשה, ויש לדקדק על סדר המאמרים מהפסוקים שלכאורה אינם באים על הסדר שיותר נראה נכון להיות כאמר פסוק זה תיכף אחר שאמר קץ כל בשר בא לפני הנני משחיתם את הארץ ואח"כ לומר עשה לך תיבת עצי גופר וכו' לא לערבב את הענינים ולהפסיק באמצע מעשיית התיבה ואח"כ לומר ואני הנני מביא את המבול

מים על הארץ וכו' וג' להסמך על שינוי הסדר מה דאיתא בנז' מנילה י"ב
 ע"ב אחר הדברים האלה אחר מאי אחר אחר שברא הקב"ה רפואה למכה
 דאמר ר"ל אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן צורא להם רפואה תחילה
 שנאמר כרפאי לישראל וגלה עון אפרים ע"ש ומהאי טעמא לא הזכיר הקב"ה
 לנח מהבאת המבול בפירוש עד שאמר לו מעשיית התיבה שהיא הרפואה למכה
 זאת שישאר שארית מכל מין בעולם כדי שיהי' הרפואה מוכנת קודם למכה דרפואה
 זאת נוגעת לישראל שהרי נח הי' איש דרוק וכל האומה הישראלית הייתה מוכנת
 לבא לעולם ומרומות בשינוי זאת הגמרא דמגילה הכ"ל וליכא מידי דלא רמזא
 באורייתא.

(ג) שם (ז' פסוק ד') כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על הארץ מ' יום
 ומ' לילה ומחיתי את כל היקום אשר עשיתי מעל פני האדמה, וברש"י כי לימים
 עוד, מהו עוד זמן אחר זמן זה נוסף על ק"כ שנה, כ"ל להסמך על זה מה דאיתא
 בנז' מועד קטן ע"ז ע"א דקבעין זמנא דכתיב מחר זמנא דכתיב קראו
 שם פרעה מלך מצרים שאין העביר המועד ע"ש ברש"י ויש סמיכות לזה בתורה
 דהרי נתן השי"ת לדור המבול זמן אחר זמן ולהלכה איתא בשו"ע חו"מ ר"ט
 סימן י"א דנחנין לו ג' הזמנות ע"ש ועכ"פ יש רמז בתורה דהזמנה אחת לא
 בגי' ולריך ליתן לו עוד זמן והכל נמצא בתורה דכולה בה.

(ד) שם (י"א ג') צדור הפלגה, ויאמרו איש אל רעהו הבה נלכנה לבנים
 ונשרפה לשריפה, לריך לדעת למה הודיענו הכתוב את הלשון מה שאמרו הם בזה
 אז הי' להכתוב להודיענו רק את חוכן הענין בקלרה מה שרלו הם בזה ואמרו
 הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים וכו' ואפ"ל שהתורה הודיענו אגב אורחא
 דבר הלכה דכלים הנעשים מעפר כחרס ולא נשרפו בכבשן אין להן דין כלי
 חרס רק כלי אדמה ואין מקבלין שום טומאה בעולם אפילו מדברי סופרים
 כמבואר בריש פ"י ממסכת כלים דין כלי אדמה ועוד בהרבה מקומות והוא טעם
 מטיט שלא נלרק בכבשן, ושם בפ"ג סוף מ"ב ושל אדמה שהוסק פיו בפחילה
 טהור ופירש הרע"ב אינו מקבל טומאה כל זמן שלא נלרק בכבשן ואע"פ שהוסק
 פי הנר בפחילה הדולקת לא חשיב בכך כאלו נלרק בכבשן וטהור, ובנז' שבת
 נ"ח ע"א והא חניא כלי אבנים כלי גללים כלי אדמה אין מקבלין טומאה לא מדברי
 חז"ל ולא מדברי סופרים, ובמג"א הלכות הגעלה סימן תנ"א סוף סק"ג אבל
 לבינה שנתייבשה בחמה יש לה דין כלי אדמה וע"ש במחנהש"ק ומה שסיפרה
 התורה שאמרו נלכנה לבנים ונשרפה לשריפה יש סמיכות לדין זה שאם לא נשרף
 בכבשן אין לו דין כלי חרס לכל מילי והכל נמצא בתורה דכולה בה.

(ה) לך (י"ד י"ח) ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין, יש לדקדק על לשון
 הוצאה דנקט קרא דהוי ל' למימר הביא או נתן לו לחם ויין ואפ"ל דירמזו לדיני
 הוצאה דשבת דהרי בכאן הוציא מרשמו שהוא רשות היחיד לעמק המלך שהוא
 מקום מועד לרבים דהוי רשות הרבים דהוי הוצאה מרה"י לרה"ר ומה דאפקי'
 קרא בלשון הוצאה אשמיעינן קרא אגב אורחא דהוצאה הוי מלאכה דהרי דקדקה
 התורה לפרט ההוצאה ומחילא לענין שבת חייב עלי' אע"פ שהנראה ממנה שאינה

אלאכה כמו שכתבו החסידים בריש מסכתא שבת דמנאי טעמא הקדמוה
משום דמלאכה גרועה היא דמה לי אם מוליא מרה"י לרה"ר מה לי מוליא
מרה"י לרשיה היחיד ע"ש וכן כחצו בריש פרק הורק דאיתא שם
בגמרא מכדי זריקה תולדה דהולאה היא הולאה גופה היכא כתיבא א"ר יוחנן דאמר
קרא וילן משה ויעבירו קיל במחנה משה היכן הוא יתיב במחנה לוי ומחנה לוי
רה"ר הואי וקאמר להו לישראל לא תפיקו ומיתו מרה"י דידכו לרה"ר כו' ע"ש
ובתוס' שם אע"ג שהיה בנושן בדאמר הם הורידו קרשים מעגלה כו' מכל
מקום אי לאו דכתיב לא הוא מחייבו עלה לפי שמלאכה גרועה היא כדפירשנו לעיל
והברטנורה במשנה ראשונה הביא דנפקא לן הולאה מדכתיב במן אל ילא איש
ממקומו ביום השבת ומיני' שמעיין הולאה שלא ילא עם הכלי שבירו ללקוט המון
ע"ש ובסוף פ"ק דעירובין א"ר אשי מי כתיב אל יוליא אל ילא כתיב וברש"י ואין
באן לשון הולאת משוי וע"ש בתוס' וגם מהאי קרא יש רמז דמלאכה הולאה הוי כשאר
מלאכות שהיו במשכן שנאסרו בשבת אע"ג דמלאכה גרועה היא ולא לחנם שינתה
התורה לכתוב לשון הולאה ולא לשון נתינה או הבאה אלא כדי לרמוז לזה ודו"ק:
(ו) וירא (פסוק כ"ב) ויפנו משם האנשים וילכו סדומה ואברהם עורכו עומד
לפני ד', אפשר להסמיך על הפסוק הזה מה דאיתא בברכות י' סע"א איתמר נמי
רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו אפילו חרב חדה מונחת על גוארו של אדם
אל ימנע עלמו מן הרחמים שנאמר הן יקטלני לו איתל וע"ש העובדא דחיקי'
רשע' וע"ש רע"ב המימרא דרב חנן וזהו שסיפר הכתוב שאע"פ שראה שהלכו
המלאכים לסדום להשחיתם בגזירתו יתברך אע"פ לא מנע את עלמו מלהתפלל
עליהם ועודנו עומד לפני ד' לבקש עליהם רחמים כהגמרא הנ"ל דאפילו חרב
חדה מונחת על גוארו של אדם אל ימנע עלמו מן הרחמים ומדויק לפי זה לשון
עודנו והכל נמלא בחורה וע' ברמב"ן ע"פ דרך הפשט:

(ז) שם (י"ט ג') ויפלר בס מאור ויסורו אלו ויבואו אל ביתו ויעש להם
משתה ומנות אפה ויאכלו וברש"י ומנות אפה, פסח ה"י דקדקנו לחיות לורך הזכיר
הכתוב האפי' דאע"ג שנתן להם מנות מפני שפסח ה"י די למיכתב ויעשה להם
משתה ומנות ויאכלו וג"ל להסמיך על האפי' שהזכיר הכתוב מה דאיתא בטור
אור"ח סי' תנ"ח אין מתחילין להתעסק בפת ב"ד עד אחר ו' שעות כו' וכיון
דירושלמי אוסר ראוי להחמיר שלא לעשות קודם חלות ובשעת הדחק שלא ימלאו
לאפות ליל מולאו שבת משום חג העכו"ם ראוי לסמוך על התוספתא ולהתיר
מ"מ יעשו ג' מנות בליל פסח משום חגיגה מולא בשעתה כו' וכיוצא בזה השיב
ה"ר הודא הכהן על שאלתו מהו לאפות מנות שלריות בליל ב' מערב יו"ט
והשיב חגיגה מולא בשעתה ויאפו בליל שני וע"ש בכל הסימן וכן הביא הט"ז
בשם הרוקח לאפות בליל ב' של פסח משום חגיגה מולא דהוי מעלייתא בזה ודעתו
שאין לאפות ביו"ט מכמה טעמים ע"ש ובדרכי משה כתב ע"ד טעם לאותן
הנוהגים לאפות מנות בליל יו"ט שני ע"ש ומהאי טעמא הזכיר הכתוב האפי' לומר
שאפה המנות בליל יו"ט משום חגיגה המולא בשעתה כדעת כל אלו הגדולים
ולא לאפות מערב יו"ט ומבית אברהם למד לעשות כן משום חגוב מולא ואע"ג

ואפשר לומר טעם פשוט שאם לא מפני שלא הכין עצורם שלא ידע שיבואו
בכ"ז מזה שזכר בקרא האש"י שם סמיכות לזה וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא.
(ח) חיי שרה לריך לעיני מתחילה אמר אברהם חנו לי אחות קבר
עמכם ולא הזכיר בכסף משמע שהוא בנחת חנם כמנהגות לשון חנו ואחר
שהראו בני חת את רגלם הטוב באמרם נשיא אלקים אתה בתוכנו במבחר קברינו
קבור מתך וגו' אז אמר שיחנו לו בכסף מלא ואיכא מהמדרג קודם שידע
רגלם הטוב הי' לו לבקש בכסף מלא ולא בנחת חנם ועוד למה השיבוהו בלשון
נשיא אלקים אתה בתוכנו ואפ"ל ע"פ הגמרא בדריס ס"ב ע"א ע"ש עובדא דר'
טרפון ואיתא שם א"ר אבהו מבוס חנני בן גמליאל כל ימיו של אחוה לדיק הי'
מלטר על דבר זה אמר אוי לי שנסתמתי בכחיה של תורה וברין שהניחו
בשודיעו שהוא ר' טרפון ולא הניחו אלא לכבוד תורתו ואמר רבה בר בר חנה
אמר ר' יוחנן כל המשתמש בכחיה של תורה נעקר מן העולם כו' ע"ש משום
דבין טרפון עשיר גדול הוה והוה לי לפייסו בדמים, הרי לך מהגמרא הזאת
דאיכא דיש עליה אחרת לא ישתמש בכבוד תורתו וכן הבא אמר אברהם שהוא
בר וחשב עמכם ויחנו לו בנחת חנם מקים לקבורתה ואמרו לו נשיא אלקים
אתה בתוכנו ר"ל ת"ח גדול הדור אתה בתוכנו ואנחנו כולנו כעמי הארץ נגדך
לפיכך במבחר קברינו קבור מתך כי איש לא יכלה קברו מומך מפני כבוד
תורתך וכששמע אברהם שהם רוצים ליתן לו הקרקע מפני כבוד תורתו לא רלה
להשתמש בכחיה של תורה ואמר שיחנו לו בכסף מלא שלא יזלו דמי המקח
מפני כבוד תורתו, ולפ"ז אפשר לומר בפירוש המפרשים שגם בתחילה הי' דעתו לקנות
כמבואר ברש"י וברמב"ן רק לא הקפיד שיהי' בכסף מלא כי לא עלה על דעתו שיזלו
דמי המכירה מפני כבוד תורתו, ורק אח"כ כששמע שאומרים לו נשיא אלקים אתה
בתוכנו חשש שלא יקחו פחות ממה שהוא שוה פירש ואמר בכסף מלא יתננה לי שהנתינה
תהי' בכל הכסף ששוה השדה כדי שלא יהנה כלום מלכבוד התורה ולפי פירושינו
בפסוקים הללו יש סמך מכאן ראשון להשתמש בכחיה של תורה בהגמרא בדריס
הג"ל ובעין זה הובא בחיבת הלצות בשער יחוד המעשה פרק ה' וז"ל ואמרו
פל אחד מן החסידים שנכנס לשוק לקנות חפץ ובה לחנוה אחד מן הסוחרים
לקנותו ממנו ואמר לו שכנו והר לו ועשה כרגלנו כי הוא מאגשי היראה והחורה
אמר לו החסיד איני לריך ליתורך כי לא באתי לקנות כי אם במנוני לא
בחורתי ומאן לקנות ממנו החפץ ובקשו אלל זולתו שלא הי' יודע ענינו ע"כ
וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא דכולה בה .

(ט) שם (בפסוק י"א) לא אדוני שמעני השדה נחמי לך והמערה אשר בו
לך נחמי לעיני בני עמי נחמי לך קבור מתך, דקדקנו דהיבות לעיני בני עמי
נחמי לך כראה כשפת יתר ומה הי' חסר בלא זה וג"ל לרמוז באלו התיבות דבר
הלכה והוא דאיתא בפרק חוקת הבתים מ' ע"ב אמר רב יהודה האי מהנחא
טמירחא לא מגבין בה היכי דמי מהנחא טמירחא אמר רב יוסף דאמר להו
לסדרו איטמורו וכחבו לי' ואיכא דאמרי אמר רב יוסף דלא אמר להו תיתבו
בשוקא ובברייתא ותכתבו לי' מאי בינייהו איכא בינייהו כהנא כו' איבעיא להו

סתמא מאי רבינא אמר לא מיישין רב אשי אמר מיישין והילכתא מיישין ע"פ
 ברשב"ס ואיפסקא בחי' סומן רמ"ב סעיף ג' כל מחנה בין של בריא בין של
 שכיב מרע נר"ך סתמא גלוי' ומפורסמת לא מבעיא אס' אמר לעדים
 התחבאו וכחבו אלא אפילו אמר סתם כתבו לו אינה כלום אלא אס' כן אמר כהבזה
 בשוקא וחתמו בפרהסיא וכיולא בזה לפיכך כל שטר מחנה שאין כתוב בו ואמר
 לנו הנותן שבו בשווקים וברחובות וכחבו לו מחנה גלוי' ומפורסמת וכיולא
 בענין זה חוששין לה שמה מחנה מסותרת היא ולא זכה המקבל ואפילו אי קנו
 מיני' וכתב הסמ"ע הטעם דגלוי' כדי שיהא נראה שבעין יפה נחנה וברשב"ס
 שם הטעם שמה נחנה לאחר כבר או לעשותה מודעה לחבירה נחזון ע"פ
 בגמרא ומה שאמר לו לעיני בני עמי נחת' לך יש סמך שמחנה נריכה להיות
 גלוי' ומפורסמת ושיאמר הנותן מחנה בפירוש זאת ובהלכה המבוארת בגמרא ובשו"ע
 דבסתמא מייש' ולא זכה בה המקבל מחנה ורמז'א באורייתא דמסתמא עמיתא לא קניא
 וליכא יתיר לשון בתורה והכל רמז'א בה ועי' ברמב"ן מה שפירש ע"פ דרך הפשט
 (י) תולדות ויזד יעקב מיר, לכאורה יקשה למה ה' יעקב מבשל העדשים
 והלא כמה עבדים ושפחות היו ליחזק וכו' יעקב מבשל שלא ה' עסקו רק בתורה
 ואפ"ל לפי שבישל יעקב עדשים להברות את יחזק ומזה בו יותר מבשליחו
 בראיתא בגמרא בריש פרק האיש מקדש, השתא בשליחו מקדש בו מבעיא אמר
 רב יוסף מזה בו יותר מבשליחו כי הא דרב ספרא מחרין רישא רבא מלת
 שיבועא וברש"י דכי עסיק גופו במלוא מקבל שכר טפי ובשו"ע הלכות שבת
 סימן ר"ג ואפילו יש לו כמה עבדים לשמשו ישמחל להכין בעלמא שום דבר ללרבי
 שבת כדי לכבדו כו' ובמג"א והוא הדין בכל מלות מלוא בו יותר מבשליחו, ולהכי
 טרח יעקב בבישול העדשים מפני שמלוא בו יותר מבשליחו ויש סמיכות לזה
 בהאי קרא לפי המדר' שהיתה להברות את יחזק והכל נמלא בתורה דכולה בה
 (א) שם (כ"ז ג') ולזה לי ליד ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי והביאה לי
 ואוכלה, מזה שכתוב לי בכל פעולה שיעשה משמע שיכין בשעת עשי' למענו ושיקיים
 בזה מלות כיבוד והזהירו על זה יחזק אבינו ויש להביא מכאן סמך לדעה הפוסקים
 דמלות לריכות כוונה, כדעת בה"ג והרא"ש המובא בטור או"ח סי' תע"ה ובבית
 יוסף סימן תקפ"ט ובאוהל מועד כתב העושה מלוא ואינו רוצה ללאת באותה שעה
 לא ילא וכן כתבו רבותינו הרפתיים והרשב"א ז"ל, ובשו"ע הלכות קריאת שמע סימן
 ס' סעיף ד' י"א שאין מלות לריכות כוונה וי"א שריכות כוונה ללאת בעשיית
 אותה מלוא וכן הלכה, ואע"ג דאפילו לרעת הפוסקים דאין לרין כוונה מודי דהיכא
 דמיוון עדיף טפי בכ"ז מדהזהירו יחזק על זה בכל עשיות שיעשה ולא סמך
 עלמו על לי הראשון שאמר על הלידה מוכח מזה כדעת הפוסקים דמלות לריכות
 כונה וכדאיפסק בשו"ע או"ח סימן ט' הג"ל ויש רמז בתיבת לי להלכה הלו וליכא
 מירי דלא רמז בתורה :

(ב) שם (כ"ט) בהברכות שצריך יחזק ליעקב אורריך ארור ומצריך
 צריך, ע' ברש"י ז"ל בשם המדרש רבה ולפי פירוש הפשוט הקדים הקללה לברכה
 כדי לסיים בדבר טוב ויהי' מזה סמך להלכה המבוארת בשו"ע או"ח הלכות

קריאת ספר תורה סוף סימן קל"ח ויכין שיתחיל תמיד לקרא בדבר טוב ויסיים בדבר טוב והוא מהאור זרוע והרמב"ם פ"ג מהלכות תפלה הלכה ה' כל העולה לקרות בתורה פותח בדבר טוב ומסיים בדבר טוב, וזה שכתב שייים בדבר טוב יש לזה מקור בגמרא ברכות ל"א ע"א שכן מלינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח והנחומים וחידוש שלא הביאו נושאי כליו של הר"מ המקור מכאן לסיים בדבר טוב ומן הירושלמי המובא בתוס' שם, ומה שהקדים ילחק הקללה לברכה יש סעד וסמך לזה דלריך לסיים בדבר טוב ואע"ג דמילתא דמסתבר הוא ליכא מירי שאין לה רמוז בתורה.

(ג) ויצא (בפסוק ט"ז) ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ד' במקום הזה ואנכי לא ידעתי וברש"י שם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה נ"ל להסמיק על זה דאסור לישן בבית הכנסת כמבואר בבית יוסף בשם מהר"י בן חביב ז"ל באור"ח סי' קנ"א והובא בשו"ע שם סעיף ג' אין ישנים בבית הכנסת אפילו שינת עראי אבל בבית המדרש מותר, דהרי אמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים ואין ראוי לישן במקום קדוש כזה וכן בית הכנסת נקרא בית אלקים לפי שהוא מקום מיוחד להתפלל בו ולא לעניי חול ולדברי הרשות ומשמע קלת מוכח דאפילו מי שאין לו מקום לישן אסור לישן שם וע"פ בט"ז ריש הסיומן ובסעיף ב' שם וביו"ד סי' רפ"ז סעיף ג' ומדחוינן דבמקום המקדש נלטער יעקב על שינן שם כמו כן בבית הכנסת שהוא מקדש מעט כדאיתא במגילה כ"ט ע"א ומיוחד לתפלה אין לישן שם שלא מדוחק ויש סמיכות מפסוק זה לאיסור שינה בבית הכנסת וליכא מירי דלא רמזא בה.

(ד) שם (כ"ט י"ד) ויאמר לו לבן אך עלמנו ובשרי אחת וישב עמו חודש ימים ויאמר לבן ליעקב הכי אחי אחת ועבדתי חנם הגידה לי מה משכורתך, מזה די שב עמו דוקא חודש ימים קלט סמך למה דאיתא בתוס' ב"ב דף ח' ע"א על המשנה כמה יחא בעיר ויהא כאנשי העיר י"ב חודש ורמינהו החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום ולנה בצרכה והודחה עמהן הן בצקילה ומנוון ואם נשתהו שם ל' יום הן בסייף ומנוון אבד אמר רבא לא קשיא הא לבני מתא הא ליחובי מתא כדחניא המודר הגאה מאנשי העיר כל שנשתהו שם י"ב חודש אסור ליהנות ממנו פחות מכאן מותר ליהנות ממנו, ואיפסקא להלכה בשו"ע יו"ד סי' רי"ז סעיף ל"ב נדר מיושבי העיר אסור בניי שישב שם שלשים יום מבני העיר אינו אסור אלא בניי שישב שם י"ב חודש, הרי לך דלא הוי בכלל יושבי העיר עד שלשים יום והטעם לפי שלא חשבו קבוע ובתוס' כתובות דף ע"א ע"א ד"ה רבי יהודה היינו ת"ק, בהחולץ (דף מ"ח ע"ב) פירש ר"י דחודש דקרא שלשים יום כדדרשינן ההם ירח שלשים ימים שלשים ובגמיר (דף ה' ע"א) נמי אמרינן ואימא שלשים יום כדכתיב עד חודש ימים אבל בדרכנן לא הוי אלא חסר כו' הרי דחודש ימים הוי שלשים יום ומה דלא שאל לבן ליעקב מה משכורתך עד אחר שישב עמו חודש ימים דזה הוי ל' יום יש סמיכות דעד זמן זה הוי עראי ולהכי לא שאלו אבל אחר זמן זה דהוי קביעות דהכי חזינן דנקרא מיושבי העיר שאל אותו מה יבקש במשכורתו ובפרט לפי הפירוש הפשוט שלא הי' רועה את לאנו

בחודש הזה לא הקפיד על ישיבת ערלי אבל על קבע הקפיד שיהי' בחנם כמוכן
 ובזו"ד סי' רנ"ו סעיף ה' ברמ"א ויש אומרים דבזמן הזה משערים לכל
 בשלשים יום (סמ"ק וכל בו) ע"ש שהוא לענין ליתן לנים של כל העדקות ובניית
 יוסף שם וכתב סמ"ק על שיעור זמנים הללו ועתה מרוב הגלות נהנו העם דין
 ל' יום ובמג"א ריש הלכות פסח לענין המכה לקניט חטים לחלקן לעניים לצורך
 פסח הביא דעת סמ"ק דהאידנא סגי בל' יום ע"ש וטעמו לפי שמלינו דל' יום
 בעיר היו קביעות וחייב ליתן לחמיו כמוכר בגמרא דב"ב שם ובשו"ע יו"ד
 שם, ולא לחנם סיפרה החורה שיסב עמו חודש ימים אלא כדי לרמוז לן דבר
 הלכה דשלשים יום בעיר היו קביעות כנ"ל וליכא מידי דלא רמיזא בה.
 (עו) שם (ל' כ"ה) ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל לבן
 שלחני ואלכה אל מקומי ולארלי הלשון הזה משמע שיעקב הי' חפץ ביד לבן
 והלוי' הליכתו ברצונו והלא לבן השיב לו בלשון בקשה אם מלאתי חן בעיניך שיסאר
 אליו אלא הפי' יום שלחני הוא נטילת רשות מפני כבוד חותנו לא רלה להפטר
 ממונו בלי נטילת רשות כמוכר בשו"ע יו"ד סימן ר"מ סעיף כ"ד דחייב אדם
 לכבד חמיו ואפשר להסמך על זה נטילת רשות מרבו המבוארת בגמרא דמו"ק ט' סע"א
 חלמיד הנפטר מרבו ולן באותה העיר לריך ליפטר ממונו פעם אחרת והביא
 להלכה בהגהת רמ"א יו"ד סי' רמ"ב סעיף ט"ז ואיתא במס' יומא דף כ"ז סע"א וכן
 חלמיד הנפטר מרבו לא יחזיר פניו וילך אלא מזדר פניו והולך והובא להלכה
 במחבר שם וכשיפטר מלפניו לא יחזיר לו אחוריו אלא נרעם לאחוריו ופניו כנגד
 פני רבו וע"ש בט"ז ובש"ך מענין לקיחה רשות, הרי אנו רואין מאלו ההלכות
 גודל החיוב של נטילת רשות ועבור זה לא רלה ללאת שלא ברשות וברש"י פסוק
 כ"ו תנה את כשי וגו' אינו רוצה ללאת כי אם ברשות, ולריך להבין הטעם מזה
 ולדברינו עבור שחייב בכבוד חמיו לריך ליטול רשות ממונו וגם זה הוא מכלל
 הכיבוד כמו שחייב ליטול רשות מרבו ולהכי לא רלה לילך ממונו שלא ברשות עד
 סליחה הקב"ה לשוב אל ארץ אבותיו ולזה ירמוז מציבת שלחני שהי' די שיאמר אלקה
 אל מקומי ולארלי אלא ודאי בלא היבט שלחני הי' כהודעה בעלמא ולשון שלחני משמע
 נטילת רשות ורמיזא בהורה חיוב נטילת רשות ממנו שחייב בכבודו כנ"ל והכל רמיזא בה.
 (עו) שם (ל"א ל"ה) ותאמר אל חב"י אל יחר בעיני אדוני כי לא אוכל
 לקום מפניך וגו' נ"ל להסמך על לשון אדוני שאמרה לו ולא אמרה לו אבי ההלכה
 המבוארת בכמה מקומות שאין אבות לעבדים ע' סנהדרין דף נ"ח ובזו"ד סימן
 רס"ט ובפרשת וירא כ' פסוק י"ב וגם אמנה אחותי בת אבי הוא אך לא בת
 חמי וברש"י ובת אב, מותרת לבן נח שאין אבות לעובדי ע"א ע"ש במד"ר בשיטת
 השיבן, וכדי לרמוז זאת לא אמרה לו אל יחר בעיני אבי ואע"ג שאמרו מקודם
 העוד לנו חלק ונחלה בניה אבינו והוא שם בפסוק י"ד הפירוש הוא בניה
 שנקרא בלשון בני אדם בית אבינו אבל באמת אין קורבה דאבות לגוי. ובפרט
 בגר שנהגיר דקטן שגולד דמי ואין לו קורבה עם קרוביו אלא דרבנן גזרו
 בקרובים שמגר האם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה כמוכר
 בזו"ד שם ויש סמיכות קלה מזה שלא אמרה לו אבי ולהלכה הנ"ל וליכא מידי

דלא רמיזא באורייתא דכולה בה, וע"פ דרך הפשט קראה אותו ארזי דרך כבוד.
(י) וישלח (פסוק ח') ויירא יעקב מאד וילך לו, פירש"י ידוע ואפשר לפרש
שה"ל לו מזה שה"ל יראה חקוע בלבו כדאיתא בהרכות ס' ע"א והוא חלומי
דבז קא אזיל בתרי דרבי ישמעאל ברבי יוסי בשוקא דליון חזי' דקא מפחד
אמר ל' חטאה את דכתיב פחדו בליון חטאים א"ל והכתיב אשרי אדם מפחד חמיד
אמר ל' ההוא בדברי תורה כתיב ע"ס וכפי הפירוש הזה שזה ה"ל לרבו שהרגיש
מורד לבד בעלמו שזה הוא סימן לחטא יש סמך מזה להגמרא הג"ל דפחד מורה
ש"ס חטא בידו וליכא מירי דלא רמיזא באורייתא.

(יח) שם (ל"ה ע"ו) אך בואח נאות לכם אם תהיו כמוני להמול לכם כל
זכר, יש לדקדק דהיו לריבים לומר תאותו לנו לפי שהם היו מנקשים להתרלות
לבני יעקב ולא בני יעקב להם וג"ל דאפשר להסמך על לשון זה מה שכתוב
במשלי כ"ז פסוק י"ט כמים הפנים, לפני כן לב האדם לאדם וברש"י כמים
הללו הפנים שאתה מראה לחוכן הם מראים לך, כן לב האדם לאדם חבירו לפי
מה שאדם יודע שחבירו אהבו כן הוא מראה לו פנים, ובמל"ד אם לבו טוב על
חבירו ייטיב גם לבו ואם רעה חרע גם היא, וזה שאמרו נאות לכם שאם אתם
תתרו לנו גם אתם תתרו לנו לכס כי הלב ירגיש בדבר כהפסוק הג"ל וליכא מירי
דכתובי בכתובי דלא רמיזא באורייתא כהגמרא דתענית ט' ע"א.

(יט) וישב וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו ועשה לו
כחונת פסים לפי פירוש הת"א שפירש על בן זקונים ארי בר חכים הוא ל' יש
כעין סמך מזה למה דאיתא במס' שבת ע"ז סע"ב סודרא סוד ה' ליראיו וברש"י
דרך תלמידי חכמים לעטוף סודר ובקידושין ח' ע"א כי הא דרב כהנא שקל
סודרא בפדיון הבן אמר ל' לדידי חזי לי חמש סלעים אמר רב אשי לא אמרן
אלא כגון רב כהנא דגברא רבה הוא ומובעי ל' סודרא אריש' אבל כולי עלמא
לא כי הא דמר בר רב אשי זבן סודרא מאימ' דרבא מוקובי שוי עשרה בתליסר
ובפרק חזקת הבתים ג"ז ע"ב חלוק של ת"ח כילד כל שאין בשרו נראה מתחתיו
טפח כו' ע"ס הרי דלריך הת"ח להיות מליון במלבושיו וברמז"ס פ"ה מהלכות
דיעות כסס שהחכם ניכר בחכמתו ודיעותיו והוא מובדל בהם משאר העם כך
לריך שיהי' גיכר במעשיו כו' ובהלכה ט' מלבוש ת"ח ע"ס ועבור שהחזיקו לבעל
מעלה בחכמה יותר מהם עשה לו כסות מיוחד כעין סודרא דרבנן שיהי' מליון
בזה מושאר אחיו ולא עשה לו הכחונת פסים רק להראות אהבתו בלבד ויש בזה
מליצה על יעקב אבינו ששינה אותו בין הבנים ויש מקרא זה סמך דהת"ח לריך
להיות ניכר במלבושיו משאר העם כהגמרות הג"ל וליכא מירי שאין לו איזה סמך
בתורה, ועיין במס' שבת קמ"ו ע"ב. (עוד יבא א"ה).

חנוך דוד בר' יחזקאל ז"ל גרינגלאס אבד"ק 'ענטשנא.

שער מנשה

ויקרא

(ו) בן בעירא דכיא מן תורי ומן ענא ולא מן חיתא, דרש זה לא מצאתי בגמרא (עי' תמורה כח: זבחים לד.).

(ד) ויסמוך בתוקפא יד ימינה, המנחת חינוך בהשמטות תמה דטמיכה בשתי-ידיים (מנחות צג:), ונראה לי שר"ל שיד הימין יסמך בחזק שטמיכה בכל כחו בעיניו. ע"כ יסמך הימין בחזק יותר מצד שמאל.

(י) ירושלמי ויהליש ית עלתא. וכן (במדבר כ' כ"ו) והפשט את אהרן ותחליש, ובערך ערך חלש ג', א"ב תרגום ירושלמי והפשיט ויחליש, ובדפוס לעמבערג א"ה נ"ד וישלח. לא ראה את הירושלמי וטעות המגיה. ומה שכתב הר"ב (בכורות ט' ד') והשלח קיים, העור קיים, תרגום והפשיט וישלח. וכן (מכשירין ה' ו'), אינו ראה מהתרגום ששלח היא עור, אלא העור בצמרו כמו שמפשיטין אותו נקרא שלח בלשון משנה, ובלשון תרגום משכא כמו שתי וישלח ית משכא, נקרא העור משכא ע"ש משך ושלח ע"ש שלח. תורין וכו', מיהו בתרגום שלנו כתוב שפנינין ובני יונה, ובפ"מ ותרגום אחר היה להם בזה וי"ל התרגום הזה הוא על פרימ' בני בקר (במדבר כח יט) תרגום תורין בני תורין, וקצת נוסחאות בני תורין.

(טו) ויעדי ית זרוקפיה בלקטיה. בערוך הגירסא זלוקפה. ובערך לקט ולפקה.

(סס) באתר דמוקדין קיטמא וכן ת"א. ובנ"ל לאתר דמושדין קטמא. והג"י הנכונה, כי מלת דמוקדין ר"ל ששורפין הדשן. הוא נגד גמרא (מעילה י"ב ומשנה תמיד סוף פ"א), והירושלמי "בית שפיכות קיטמא" מתאים עם הנוסחה דמושדין, ובספר יאר הגיר' לאתר דמוקדין קטמא. מלשון מקרין את הפרצה (מ"ק פ"א ד') שהוא לשון אקראי ועראי, כך זה לאקראי ועראי היו מניחים אותם שם, שהרי היו נבלעים במקומם ולא היו עומדים שם לקבוע. אבל התוי"ט (שם) שהוא נגזר משם קיר ע"ש.

הירושלמי ויעבר ית קורקבניה בנטשא. (זבחים סה.) מראתו בנצתה זו זפק כו'. אבא יוסי בן חנן אומר נוטלה ונוטל קורקבנה עמה, וצ"ע תהיה דעת הירושלמי דלא כמאן. ובדרך אגב אעורר, בספר יצירה (פ"ה) י"ב מנהיגי הנפש ב' ידיים וכו', וקורקבן, ויש מי שמוציא מכלל אלו הי"ב קורקבן ואומר שאין קורקבין אלא לעופות ומכנים וושט וקנה במקומו. ובפירוש ספר יצירה מדונש בן תמים (דף סז) הוצאה שלי. נראה שלא גרס ג"כ קורקבן. ומכנים המעי הצם במקומו ע"ש. אבל (ברכות סא. ושבת קנב.) וכן בספר אותיות דר' עקיבא חשיב בקורקבן לטחינה באיברים של אדם, ועי' רש"י שם. והדבר צריך תלמוד.

(ד ג) ייחוב במקרביה קרבן חובת עמא דלא כהילכתיה. (תוריות ז:)

ד ג) ייחוב במקרביה קרבן חובת עמא דלא כהילכתיה. (תוריות ז:)

(סס טו) ויסמכון תריסר סבי כנישתא כו'. דעת התרגום הזה דלא כמאן
 "אי כר"ש בשלשה ואי כר"י בחמשה (סנהדרין ב.) ואפשר שסבר כתני רלב"י
 זקינך זה ב"ד הגדול ירושלמי (שם) פ"א ה"ב.
 (סס כט) ויסמוך יד ימיניה, וחסר המלה בתוקפא כמו שתרגום בכ"מ.
 דעי' מה שכתבתי (ויקרא א ד), וכאן פסוק טו. ת' ית ידיהון בתוקפא, וכן
 חסר המלה בתוקפא בפסוק ל"ג וע' לקמן (ח יד) ידיהון ימיני.
 (ה א) או חמא חד מעלמא דעבר על פתגמי מומהא. פירוש המפרש
 שעבר על דבר שהייבים עליה מיתה. דברי המפרש בכל זה הם דברים
 בטלים כי "מומתא" הוא לשון שבועה וא"ל.
 (סס טו) הי כדמי וינית קודשא דאיתחני, נראה שכל זה מיותר כאן,
 ואולי הוא מתרגום ירושלמי.

(סס כג) ית עציא די עצא. וירושלמי על פסוק (כא) או עצה ית
 חבירה. וכן (דברים כד יד) לא תעצון אגרא דאגירא. והמפרש שפירש
 שיעץ לו דבר רע. טעות, המתורגמן מלשון עצה עיניו (משלי ט"ז ל').
 (ו ג) ואברסקין, וכן בירושלמי (שמות כח מב) הקו"ף אחר הסמ"ך וצ"ל
 אברקסין. בירושלמי (שבת פ"ו ה') שני סבריקין ושני אבריקין, י"א
 שהמלות ושני אבריקין המה תיקון, או נ"א למלות שני סבריקין, לכן תראה
 בגמרא בבלי (שבת קכ.) נאמר רק שני ספריקין והמלות ושני אבריקין ליתא
 שם, ולא נראה כן. לפי זה חסר בירושלמי משמנה עשר כלים, וכל הרוצה
 לחשוב יצא ויחשוב.

(סס יג) ביומא דירבון יתיה למחסן כהונתא רבתא תרגום לפי הפשט
 בגי אהרן הכהנים הגדולים העומדים תחתיו. אבל לפי הלכה גם ההדיוט מביא
 מנחת חינוך ביום חניכתו.

(סס כח) מטול דלא יבשלון ביה חולי, והמפרש כתב וכדפירש"י, רש"י
 לא פירוש כן. המתרגם לא ס"ל דהטעם הוא משום דגזו"כ הוא דכיון שנעשה
 נותר צריך שבירה, אלא משום דחיישינן שיבשל בהן חולין, וס"ל כמ"ד
 דנטל"פ אסור. זה מצאתי בשומר ציון הנאמן, הערה מר' יעקב רב דווארמס,
 בפו"פ מר"י מווינא, תימא והא הוי נותן טעם לפגם כשהוא נותר. וי"ל
 בקדושין כתב למשחה ולא שיהא בהן טעם פגום. ד"א לפי שפולט מה שבלע
 ולאחר זמנו יהיה נותר. ועי' רשב"ם פסוק ז' תכבס שלא יהא נאסר בנותר
 שבשרפה, וקשה שאין בדם איסור נותר?

(ח יב) ורבי יתיה בתר דאלבשיה, וכן בת"כ שלאחר שמלביש היה
 מושחן.

(ז ח) עולת גבר אוחרן, פי' איש אחר, חזרתי על כל צדדים ובת"כ
 ולא מצאתי משמעות. ומה שכתב הנ"ל דת' גבר למעט קטן זה מנין לו?
 ובת"כ אין לי אלא עולת איש עולת נשים ועבדים מנין ת"ל עור העולה ריבה
 בו' נראה כן עולת קטן.

(ט כב) ופרס אהרן ית ידוי, לשון פרושה תרגום ויפרש (שמות ח יט)

ופרס. (ועי' ר"ב אהלות ריש פי"ו) פי' חילוק אצבעות, במדרש תנחומא מציץ מן החרכים מציץ מבין זרכי אצבעות הכהנים, וכמו שכתב החינוך מצוה שע"ח ופושטין אצבעותיהם ומגביהין ידיהם כנגד כתפיהם, בת"כ באותה שעה זכה במתנת כהונה וזכה בנשיאת כפים לו ולדורותיו "עד שיחיו המתים". כלשון זה נמצא יותר בירושלמי (קידושין רפ"ד) וכי אורים ותומים היו באותה השעה בבית שני, אלא כאדם שהוא אומר עד שיחיו המתים. עד שיבא בן דוד.

(יא יג) דלית להון ציבעא. ובספר ינחנו הגיה תחת מלת ציבעא מלת אצבע. מפני שכתוב בספרא ואין לו אצבע יתירה. אבל אצבע לשון מקרא ובלשון סורי צבעא.

(סס יז) וית שליננא מן ימא. (בחולין סג.) שלך זה השולה דגים מן הים, וזה שהוסיף הת"י מן ימא. ורש"י בחומש שהביא הת"א לא ראת הת"י.

(סס יח) וית קקא בירושלמי (שבת פ"ב ה"א) תני ר"י ואת הקאת זה קיק. (ובחולין סב:) אמר רב יהודה זו הקוק. (ושם) מחשב בין עופות טמאים. וקשה איך אפשר להדליק בו בחנוכה הרי קי"ל דלא הוכשר לכל מלאכת שמים רק דבר טהור בלבד (שבת כח:) צ"ל שסבר שהוא משחא דקאזא או קיקיון דיונה.

וית שרקקא, שמצפצפת ררקק נקראת שרקק (חולין סג.) ובת"א וירקקא והנ"ל כתב והיא היא כי ע"ש מראה הירוק אשר לה נקראת ירקק וע"ש צפצופה ררקק נקראת שרקק ומדלא אמר ירקא רצה בזה ירקק שבירוקים (עי' תוי"ט נגעים י"א ד'), וצ"ע בנגעי בגד ירקק ת"א וירושלמי ירוק ולא הוסיף ירקק כבעברי והתרגומים פותרין רק המלה ירקק ירוק אדמדם סמוק. ולקמן (יד לז) ירקקת או אדמדמת, ת' ירקן או סמקן.

(סס יט) נגר טורא. וכן ת"א. (בגיטין סח:) והיינו דמתרגמינן נגר טורא. בכ"מ בש"ס אמרו מתרגמינן ונמצא בת"א שלפנינו. ולא אמרו כדמתרגום אונקלוס הגר, כמו שאמרו כדמתרגום רב יוסף, וכן בזהר פ' ויקרא ושור או שה אותו ואת בנו אמר ר"י כתרגומו לה ולברה. ובספר יאר סדר אמור, והלא אונקלוס הגר מפי ר"א ור"י אמרו וכלם מא"י היו, ולמה העריך בכ"מ מכנה תרגום בבלי. ואפשר שלמד לפנייהם וירד לבבל. או אפשר שהוא עשה התרגום ירושלמי בעצמו, וחכמי בבל העתיקוהו אחר כן ללשונם.

(סס כט) כרכושתא ועכברא תוס' סוף חגיגה וכן העריך סלמגדרא החלד והעכבר ת"י כרכושתא וסלמגדרא, אמנם על התנשמת (יא ל) מתרגם סלמגדרא. עי' מאמרי בא"י ערך סלמגדרא.

(סס ל) המהורגמן ערך פל ג' והאנקה תרגום ירושלמי ופלייתא ספרים אחרים ופיילת וא"ת ויילא. וליתא, ובת"י שלפנינו ומינקת חיזיא. והיינו ילא בת"א והוא עלוקה דהביא רש"י (שבת נד.) דיונק מבהמות. וזה כוונת ת"י.

(שם) ושממותא. והוא מלשון שממית בידים תתפש (משלי ל כח) ובחלק אמן העלה ששמית על גבי המזבח מלשון הגמרא משמע כפשוטו. ורש"י פי' שבטל העבודה עד שארגו עכביש קוריהן על גב המזבח. עי' שבת ירושלמי פ"א ה"ג.

(יטס) והצב וחרדונא צ"ל חדרונא וכן הוא בערוך אבל בירושלמי (ברכות פא ה"ה) כהדין חרדונא, ומה שפירש שם החרדים פי' לשוח כמשוגע בלי דעת. כי רש"י פי' פ"ג דזבחים חרדא משוגע בהול איננו נכון.

(סס לו) וגובין בית כנישות מיין נבעין, וכן איתא בת"כ מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים, ועי' רשב"ם, ובדרך אגב אעורר. ב"י באו"ח (סי' קלב) בשם ספר ארחות חיים, דמי רגלים כמשמען וי"א מעין ששמו מי רגלים ומימיו עזין מאד וריחו רע, אבל מי רגלים ממש חלילה שלא עלה על לב אדם לשרות בהן סמני הקטורת. וכן כתב הכל בו דהוא מעין ושמו מי רגלים. ומה שהשיג על זה בבאר שבע מהירושלמי (יומא פ"ד ה"ה) והלא מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין ריח רע לעזרה מפני הכבוד. לק"מ לפי מש"כ לעיל בשם הא"ח דהמעין הזה ג"כ ריחו רע ושמו מוכיח עליו דמש"ה קרינן ליה מי רגלים משום שריחו רע, והש"ג ולמה לא יכניסו אותם שם, אם התורה עצמה בפירוש טהרה לנו כל מעין. אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור? אבל אין ענין זה נוגע כלל לענין טומאה וטהרה, אלא משום ריח רע ומפני הכבוד.

(סס מז) נדל דמסגי רגלין. (חולין סז:) פרש"י מאה רגלים קורין לו. ירושלמי כל דשחף על מעוי. בערוך ערך שחף ג' וכן במתורגמן, על גחנך תלך בראשית ג' י"ד) ת"י על מעך תהא שחף, ושם חסר תרגום זה. (סס מו) דא היא גזירת אורייתא, כל תורה מתורגם אורייתא כי הוא מלשון הוראה שענינו לשון למוד. בכל התורה שכתב זאת תורת ת' בלשון שונות כמו הכא שהוסיף דא היא גזירת. (במדבר ה כט) דא אחוית אורייתא, ובריש חקת דא גזירת אחוית אורייתא, ובשאר מקומות לא נמצא הוספה זה כמו י"ב ז'. והדבר צריך תלמוד.

(יב ג) וביומא תמינאי תשתרי וברא יתגזר בשר ערלתיה פירוש האשה מותרת לבעלה שכבר טבלה ביום השמיני, והוכרח לכך מפני האתנה במלת השמיני הוא מפסיק ולכן הסב על שלמעלה שהיא טמאה שבעת ימים וכן וביום השמיני מותרת. וימול ערלתו ענין בפני עצמו ומוסב על בן זכר, לפי זה עיקר הלימוד שקטן נמול לשמונה ימים מאברהם. וכן איתא בתנחומא פי' תצוה, אבל (בסנהדרין נט:) מילה שנאמרה לבני נח ונשנית בסניי וביום השמיני ימול.

(סס ה) הי בריחוקה צ"ל תהי. דע בפרשה נגעני אדם נמצא בת"י באורים בלתי מסכימים עם דרך הספרא והגמרא ועי' בהתורה והמצוה. (ד) ויסגר כהנא ית מכתשא כן צ"ל בספר פו"פ מר"י מווינא, שלא יראהו עד ז' ימים כי אם היה רואהו תדיר בכל יום לא היה יכול להתכונן אם

פשה אם לאו הרא"ש שצריך לעשות רושם סביבות הנגע מדלא קאמר הנגוע. הרמב"ם ה' צרעת פ"ט ה"ד מת הכהן שראהו תחלה או שחלה רואהו כהן אחר ואין הב' יכול לטמאו בפשיון שאין יודע אם פשה אם לא פשה אלא ראשון. נראה מדברי הרמב"ם ור"י מווינא שלא כפירש הרא"ש, אבל מלשון הת"כ והתוספתא כהן שהוא רואה בראשונה רואה בשניה ואם מת רואהו כהן אחר. ובתוספתא מת או שחלה. כהן אחר נזקק לו. ומה שהוסיף הרמב"ם ואין הב' יכול לטמאו בפשיון כו'. לא נזכר לא בת"כ ולא בתוספתא והוא הוספה מדעת עצמו. ולפי זה אין להקשות דברי הרא"ש אבל צ"ע הא שיעור הנגע כגריס. ועי' נגעים ה' א'.

(יג ל) שער מצלהב כחיו דהב. פי' כתבנית זהב כמו וכלי נחשת מצהב (עזרא ח כז) צהב זהב מתחלפים, דקיק (עי' נגעים פ"י מ"א) ובתוי"ט שם.

(סס מוה) ועל ספריא יהוי מהלך, במפרש יונתן דגריס טפריא, ואסור ליטול גם צפרניו. זה איננו נכון מלשון "יהוי מהלך" וגם לא נראה כן מגמרא (מ"ק טו.). ולשון ספר הוא כמו שמתרגם זבולון להו"ף ימים ישכון על ספר דימא. ומפרש הת"י על ספריא יהוי מהלך כלומר על מצר המחנה לא בתוך המחנה. ודייק זאת מלשון הכתוב ועל שפם יעטה דהא היה ליה למימר ועל שפמו יעטוף וע"כ להורות בא דשפם ענינו מצר ויעטה הוא מלשון אחיה כעוטיה בשה"ש שהוא מלשון הליכה. (שם) ועל שיפמיה יהי מעטף. פירש שפם משמע שפתותיו מדובקות. יעטה משמע עטיפת הראש (ועי' מ"ק טו.). ובשבת (קכט:) אמר רב יוסף כי הוינא בי רב הונא יומא דמפגרי ביה רבנן אמרי האידנא יומא דשפמי הוא ועי' רש"י שם ובערוך ערך פגר. היינו שהוא יום אשר התלמידים שותקים בו מלדבר ומלשון בלימודים. (סס מו) בלחודוי יתיב, הרמב"ם טומאת צרעת (פ"י הו) דבר זה בעיירות המוקפות חומה בא"י בלבד וכן כתב ה' בית הבחירה (פז הי"ג) כסתם משנה (כלים פ"א משנה ז). והמ"ל דכל התנאים שהצריך רבינו (בפי"ב מה' שמטה ויובל) לענין בתי ערי חומה צריכים ג"כ למעלות אלו שכתב כאן. ור"ל שצריך דוקא מוקפות חומה מימות יהושע בן נון. אבל לא נראה. שלא מצינו בשום מקום בש"ס שצריך לענין ג' מחנות במצורע דוקא מימות יב"ן. וכן הרמב"ם בשני המקומות הנזכר לא כתב שצריך דוקא מוקפות חומה מימות יב"ן. וראה נראה לי. רש"י (מלכים ב' ז' ג') פתח השער כמו שנאמר מחוץ למחנה מושבו. והא שומרון לא היה מוקף חומה מימות יב"ן כמבואר (מלכים א' טז כד) א"כ ראה שאין צריך דוקא מוקפות חומה מימות יב"ן כסתם המשנה הנזכר והרמב"ב. ועי' בתוספתא (שם) ובזה מתורץ קושיות רע"ק שם במשנה.

(סס מח) או בצלא או בכל עיבדת צלא. המפרש יונתן הא דלא תרגם משכיה י"ל כי משכיה הוא עור של אדם. אבל צלא הוא עור של בהמה. זה טעות גמור. והפשיט את העלה (ויקרא א ו) ת"י וישלח ית משכא.

וכן שם (ד יא) עור הפר משך תורא. ונראה משכא הוא עור הבלתי מעובד עדיין וצלא הוא עור המעובד ולכן ת' בצלא מפני שכן היא הלכה בעור בלתי מעובד אינו מטמא בנגעים רמב"ם בפ"ג מטומאת צרעת ה"ד, ומש"ה לא תרגם כאן כהאונקלס משום דאסיק תרגומו אליבא דהלכתא.

(יד יד) על גדירא מיצעא דאודנא. כפירש"י גדר אמצעי שבאזן, ובפסוק יז ת' על הסחום דאודנא, ובערוך סחום אותו של מעלה מן האוזן. יבת"א ת' רום אודנא בשני הפסוקים וצ"ע. ועי' תוי"ט (נגעים פ"ד ט). (יד מה) ויפכרין ית ביתא. בערוך ערך פגר ונתן את הבית ת"י ופגר ית ביתא.

(סס טו) אישתלי וכו'. ר"ל באונס וה"ה ברצון טמא, והפסוק לא מיירי ברשעי ולשון אישתלי כמו הנחש השיאני ת"י חו"ה אשלי יתי שרשו שלה לשון שגגה, וכן צ"ל שם בת"י.

(סס נד) ית עיסקא דביה מכתשא ר"ל שיכבס הבגד אשר סביבות הנגע כמו שאמרו בת"כ יכבס מן הבגד עמו. ובפסוק נ"ז תוקדינה ית עיסקא דביה מכתשא נראה שא"צ שפיכה רק סביבות הנגע. אבל רש"י באש פ"י תשרפנו כל הבגד וצ"ע.

(טו יט) כגון זעפרנא. ובתרגום שה"ש פסוק ידיו גלילי זהב לוי גליף על ברקן ועפרן, וכן בערוך ערך עפרן. וראיתי מי שכתב שצ"ל לוי גליף על עפרן ומלת ברקן יש למחוק. ולדעתי צ"ל לוי גליף על ברקן ועפרן יש למחוק. וכן נראה מהמתורגמן ערך ברק. וכן משמע מת"י (שמות כח יז).

(יז ד) ובקמורא דבוץ מילת יצר ומצניפא דבוץ מילת נטיכס ברישיה. יצר הוא כנראה לשון קשור כמו בעברית ויצר אותו בחרט או וצרת הכסף בידך. ונטיכס הוא לשון תקון וקשוט כמו תכסיסי מלחמה ונמצא בהרבה מקומות בתרגומים. ואינו רואה שום צורך בדבר להחליף ולהגיה כת"א כמו שהגיה בעל ינחנו יע"ש. כי ת"י לחוד ות"א לחוד.

(סס ח) עד בין שוין, שלא יעשה אחד של זהב ואחד של כסף אחד גדול ואחד קטן (יומא לו). וכן שני שעירי יום הכפורים מצותן שיהיו שוין במראה ובקומה, אע"פ שאינן שוין כשרים, ובשני הגורלות אפשר באינן שוין פסולים. ונראה לי הטעם לפי שהן עשוין ע"י אדם, התו"י (יומא רפ"ו) ואע"ג דאמר דאמר בסנהדרין (עא.) דבן סו"מ לא היה ולא עתיד להיות משום דכתיב בננו זה דבעינן שיהא או"א שוין במראה ובקומה וזה אי אפשר להיות, אבל גבי בהמה מיהא יכול להיות יותר ואע"פ שאין ממש דומות זו לזו דאמרינן בירושלמי [סנהדרין סוף פ"ד] דאפילו חטה אינה דומה לחבירתה מכל מקום בעינן שיהיו שוין במראה ובקומה כל מה שיוכלו, אבל בפרה אדומה תמימה ודאי אדומה ולא תמימת אדמימות אפילו בדעבד פסולה. אבל צ"ע אם שתי שערות שחורות ג"כ פסולה בדעבד, וי"ל שבכל מקום דכתיב חוקה או תורה מעכב. [ועי' פסחים סא.] ומה"פ ריש מסכתא ירושלמי סוטה, אבל כל זה רק בדבר שהוא מפורש בתורה בהדיא, ולא בדבר

שילפינן מדרשא, (ועי' תוי"ט נגעים י"ד ט') ד"ה אין. (שם כא) מן אשתקד, ביומא (טו:) עתי שיהא מזומן פירש"י מוכן לכך מאתמול, וכבר הקשה הרב ר"א הכהן על הת"י למה למזמין מאשתקד הזמנה אריכה כזה, אבל כוונתו שמנהגו ללכת בכל עת בכפורים כפירש הראב"ע, אבל באמת גם יוהכ"פ ר"ה יקרא ומקרא מלא יחזקאל (מ א) בראש השנה בעשור לחודש (ועי' נדרים כג. ובשבת כז:) ולפי זה מה שאמרו מזמין מאתמול הוא אשתקד דפירש הת"י. (סס כז) ויפטור גברא וכו', וידחיניה רוח זיקא מן קדם ה' וימות,

לפי פ"י ת"י האיש העתי אינו מלוג את השעיר עד ההר ואינו דוחפו מן ההר, כ"א עומד מרחוק והשעיר הולך מעצמו על ההרים ורוח מאת ה' תדחנו מן ההר וימות והנה הכל דרך נס. והוא נגד משנה יומא (פ"ו ו) מה היה עושה וכו'. כי האיש העתי מלוגו עד ההר ודוחפו משם, ועתה ראה המשנה הקודמת מיקרי ירושלם היו מלוגין אותו עד סוכה הראשונה וכו'. ומלוגין אותו מסוכה לסוכה חוץ מאחרון שבהן שאינו מגיע עמו לצוק אלא עומד מרחוק ורואה את מעשיו ע"כ. וכי תדקדק היטב בלשון המשנה תשתומם איך השתמשה בלשון יחיד בדברה על רבים כפי הפירוש המורגל, לא היו מלוגין עד סוכה האחרונה ולא הגיעו עם האיש העתי לצוק אלא עומדים מרחוק ורואים את מעשה האיש, ומה זה כי המשנה שינתה לשונה, וחכם אחד כתב נשקעה פה הלכה קדומה בתוך משנתנו כלשונה ולא על המלוגין תדבר כי אם על האיש העתי בעצמו, ותעיד על זה גרסת הירושלמי במשנה האומרת שאינו מגיע עצמו (במקום עמו) לצוק וכו'. והנה הפי' לא היו מלוגין אותו יותר, כי האיש העתי עצמו לא הלך לצוק פי' ההר כ"א עומד מרחוק ורואה את מעשה השעיר, ואם ראה כי השעיר נפל מן ההר בבוא עליו רוח משברת מאת ה' אז נחה דעתו, ואולי זה כונת ר"א בהשיבו לשואליו דחאו ולא מת מהו? כך יהיו כל אויבי ה', פירושו המקום הורגו ודוחפו ולא הוצרך לדחיית האיש העתי, מצאנו פה הלכה קדומה נבדלת מן המאוחרת ורישומה ניכר בת"י.

(סס כג) וייעול אהרן ובנוי, בג' תרגומים שנמצא ת"י מצאתי הוספה מל"ח ובנוי, בשומר ציון הנאמן תמהני אם הך ובנוי ט"ס דהא הך ביאה היא לקודש הקדשים להוציא משם את הכף ואת המחתה ואין אפשר דיכנסו בניו והלא אין נכנס לקודש הקדשים אלא כ"ג ביה"כ (משנה כלים פא ט), ואם בא להשמיענו על הכהנים גדולים שיהיו אחריו מבניו שיהיו עובדים עבודה ביה"כ אין כאן מקומו ומבואר הוא לקמן פסוק ל"ב וצע"ג, ומה שכתב בספר ינחנו לאשמועינן שזהו קאי על הוצאות כף ומחתה שאינה חשובה עבודה כמ"ש הרמב"ן מתלמוד ירושלמי, וגם לא היה ביאה רקנית שגנאי הוא להניח שם כף ומחתה בלי תועלת, בכל אלה הדברים לא נתיישב הת"י, וראיתי העתקה לה"י בשפת ענגלית שהיה להחכם הרבה תרגומים מדפוסים שונים והעתיק על פסוק זה רק וייעול אהרן והנאה לי.

(סס כט) ומן הוית בני, צ"ל הניית פי' הנאת המרחץ וכן (לקמן כג כז).

(יט ז) פסול הוא . וא"ת מרחק . ועי' זבחים (פ"ב ג).
(סס י) לא תבערון טוטלותהון , וכן ת' הירושלמי דברים (כד כא) .
זה"ת ת' לא תעליל .

(סס כ) והיא אמתא וחרתא כו' . לפי הת"י ואחריו החזיק הרמב"ם
(מורה ח"א לט) כי פירוש של שפחה נחרפת הנוטה מעבדות לחירות ונחסר
וא"ו החיבור שפחה ונחרפת . ר"ל שהיא שניהם כאחד יש בה צד שפחה וגם
צד חירות כדעת חז"ל חציה שפחה וחציה בת חורין (ועי' רש"י) , וי"א
מקור המלה הזאת הוא בערביית אשר פרושה החופש והקדור . והמליצה חרף
נפשו למות (שופטים ה' יח) על מי שישליך נפשו מנגד בעבור חופש ארץ
מולדתו או חופש הדת והאמונה . — ולשון בקרת בשם הגאון ר"ס אמרו כי
הזכיר הכתוב מלקות בלשון בקרת על שם שהמלקות ברצועה של בקר , או
יהיה הבי"ת בחלוף פ"א כלומר כי היא היתה הפקר לפי שלא חופשה וע"כ לא
יומתו אבל יש לה מלקות .

(סס כד) מתפרק מן כהנא . רצה"ת תמה מה ענין כהן לכאן הרי
הבעלים מחללים אותו להם , וכן ת' (דברים כו) ולא פרקיה מן כהנא ואחליה.
וזה כפול לשון ?

(סס כו) ולא אחורי סנהדרין עיינין . צ"ל אחודין עיינין ופירושו אחיזת
עינים . ותיבת סנהדרין הי' כתוב על הגליון מקורו נובע ממסכת סנהדרין
ס"ה . והכניסה בפנים התרגום .

(סס כח) וכתב חקוק צ"ל חקין .

(סס ל) ולבית מוקדשי , וכן בת"א הוסיף מלת „ולבית“ ופסוק זה
נשנית (צקמן כו ב) , הם צווי לדורות ובית עולמים נקרא בית המקדש .
(כ טו) וית בעירא תקטלון בקולפי . המפרש נפקא ליה מדכתיב גביה
בהמה תהרגו , וגבי אדם מות יומת , ש"מ דמיתת בהמה משונה משל אדם .
זה אינו , הא בפסוק י"ו כתיב והרגת את האשה ואת הבהמה , אבל זה נגד
המשנה בריש סנהדרין כמו שהאיש והאשה בסקילה כך הבהמה בסקילה .
(כא א) על בר נש דמית . ר"ל מי שיש לו נפש אחר מיתת לאפוקי
בהמה דאינה מוזהר על טומאתה . והחינוך כתב ואעפ"י שנפש טובה לא
תמות יכנה הגוף בשם הנפש כי היא העיקר .

(כז יג) וולד לית לה , ות"א דבר לית לה נגד הפשט ונגד הלכה .

(כס כז) מתורגמן ערך גסס וכן בערוך יבלת ת"י נסיס . ולא נמצא
בת"י שלפנינו .

(סס כח) עמי בני ישראל כו' . בירושלמי (מגילה פ"ד ה"י) אילין
דמתרגמין עמי בני ישראל כמה דאנן רחמין בשמיא כו' . לא עבדין טבאות
שהן עושין גזירותיו של הקב"ה רחמים , מזה יוכל הקורא ללמוד שהתרגום
ירושלמי נתחבר בזמן מוקדם לפני חתימת תלמוד ירושלמי , ובירושלמי הא
בכך פרש משה נביא דה' יאמר עמי בית ישראל תור או אימר וכו' , משמעותו
באור הדברים ביותר והתגלות כונה אשר לא ידע השומע או הקורא מעצמו

והוא איננו כי אם תרגום הכתוב ושור או שה מלה במלה, ואין כל ספק כי מקוב המלות האלה הוא בפסוק שאחריו פסוק כח. וכך צ"ל הא בכך פרש משה וכו'. ואמר עמי בית ישראל היכמא וכו'. וע"ז יאות שפיר השם פירוש, יען אלה הדברים אינם כתובים בפסוק.

(כג יז) תרתין גריצין, וכן ת"א, הוסיף תיבת גריצין מה שלא נזכר בקרא, י"א לפי שדעתם ששם לחם הוא לשון זכר והוקשה להם איך יתכן מספר שתיים שהוא נקבה וראוי להיות שנים אלא ודאי שקאי על החלות שנעלם בפסוק. עי' תוי"ט (מנחות פי"א א').

(כס כד) בתשרי דהוא ירחא שביעאה, נראה שחסר בחד לירחא. המפרש דס"ל דבניסן נברא העולם נמצא שתשרי הוא השביעי. לאפוקי ההיפך. ולא ישר הוא, דהא לר"א דס"ל בתשרי נברא העולם. צריכין אנו לפרש האי בחדש השביעי האמור כאן על שם שניסן הוא ר"ה לחדשים. א"כ מנא ליה לדייק שהמתרגם ס"ל כר"י שבניסן נברא העולם. ועי' בראשית (ח ד') בת"י בירחא שביעאה הוא ירחא דניסן. א"כ ס"ל כר"א דבתשרי נברא העולם ושביעי לו ניסן, כדפירש שם המפרש עצמו.

(סס כז) בין בני צ"ל מבי בני, וכן ביב"ע (במדבר כט ז) ובד"ר ז"ל עי"ה לבי בניה (שבת לג:) וכן הביא בערוך ערך בנה.

(סס מג) ארום במטלת ענני יקרא וכו'. וכן ת"א (בסוכה יא:) ר"א סבר ענני כבוד היה ר"ע אומר סוכות ממש עשו להם, ובע"ז התלמוד לא זכרו אשר ת"א ות"י הכריעו בתרגומם את דעת ר"א.

(כד ז) ויסבון מן דילך. בת"כ ויקחו אליך אתה גזבר לדבר, פי' מלבי"ם כמו שנאמר ויקחו הציבור חם הלוקחים כמ"ש ביומא ג. ולמה אמר אליך מונה את משה לגזבר (ובמנחות פו) דהש אליך ולא לי לא לאורה אני צריך דרש כן מ"ש זה עוד הפעם בפרשה תצוה. ומ"ש בתיב"ע ויסבון מן דילך הוא נגד הגמרא.

(כד יא) פריש וחרף, ובירושלמי וחרף, וא"ת ופריש הראב"ע י"א שפירושו ויפרש כמו אשר פי ה' יקבנו אשר נקבו בשמות, וי"א שהוא כמו מה אקוב לשון קללה, ות"א כפירוש הראשון. ות"י וירושלמי תרגמו כפירוש השני וחרף (ועי' סנהדרין נו). ובת"י הרכיב ב' פירושים דלא שייכי אהדדי.

(סס יד) דשמעו בארגזותיה, הוסיף בארגזותיה, הנה בשו"ת מהר"ם (סי' תל"א) וששאלתם מאי. שנא דגבין מקלל כתיב וסמכו ולא גבי שאר חייבי מיתות, לא קשיא דהרבה מצינו חיובי מיתות משונות זו מזו דעיר הנדחת ממונה אבד משא"כ בשאר חייבי מיתות, ומסית אין צריך עדה ועדים, והתראה משא"כ בכל חיובי מיתות אף אתה אל תתמה ע"ז אם נשתנה, ובספר פו"פ מר"י מווינא חוצאה שלי. מה נשתנה מיתת זו מכל חייבי מיתות לסקילת וסמיכה, וי"ל לפי שהעדים היו צריכין לפרש ברפת חשם כמו ששמעו לפיכך כל השומעים סמכו ידיהם עליו ואמרו אותו כל זה העונש יהא תלוי בצואריך.

(כח לא) כטינדיסין דפריסן על חקל ארעא ופירש על מבש ולא על כמו עם כפירש הראב"ע, והטעם שחצרות הבנויות על פי השדה למושב האיקרים ועובדי אדמה הם כמו חלק מן השדות כדפירש הרמב"ן.
(סס לר) וברם חקיל פרוילי. וכן בת"י (במדבר לה ב') ובמס' חלה פ"ד יג. פרוורי וגירסת הרמב"ם פרווד וכתב הרמב"ם מגרשיה ת' פרוודהא, בפלפולא חריפתא ע"ז פ"ה, פרואר מצאתי כתוב משור רחב סמוך לעיר דמגרש ערים ת"א רווח קרוויא ות"י פרוארא דמתא וכן נקרא בל"א פראוורק, ובת"י שלפנינו כתב קרויא.

(סס מו) הראב"ע בפרך כדברי המתרגם ארמית, אינו מזכיר אף פעם אחת את ת"א בשמו, וכמו כל הראשונים שהתרגום שלנו נקרא תרגום בבלי, ולקמן (כו א), הוא מזכיר התרגום המיוחס ליונתן בשם תרגום ירושלמי, כמו כל הראשונים, רק רבי מנחם מראקנטי בפירושו על התורה בכמה מקומות הוא הראשון שיחס אותו ליונתן בן עוזיאל, וכל המחברים שלפניו שהביאוהו קראו לו בשם תרגום ירושלמי גרידא. יעב"ץ בספרו לחם שמים (משנה ט' פ"ד דמגילה) שא"א היותו ליב"ע אלו היה ליב"ע האיך לא הזכירו חז"ל במקומותם הראוי את דעתו, והנה יש לי לשאול ג"כ האיך לא הזכירו חז"ל במקומותם הראוי את דעת אונקלוס הגר, והמתורגמן בהקדמה שאל שאלה. יונתן היה קודם אונקלוס זמן רב. וא"כ איך ולמה התחיל יונתן לתרגם נביאים, ולא תרגם את התורה תחילה? ואי"ה אבוא בארוכה. ועי' בח"א (מגילה ג.) שלא היה יונתן חש לפרש התורה מטעמא דמפרשא מלתא ולא היה מפרש רק נביאים דאיכא מילי דמסתמא עד שבא אונקלוס ופירש לדורו גם התורה.

(ג) והיה ערכך הזכר, ת' דביר דכר וכו' ופסוק ד' ברת נוקבא המבאר בריש פ' תוריע רצה להתחכם בזה מה דהוסיף מלת ביר לתורות שדוקא בר קיימא בצורת אדם וכן נקבה שהיא בת קיימת לאפוקי המפלת דברים שאינם בצורת אדם, והוא טעות גדול שהרי כאן הוא בן עשרים וקרי ביר דכר, אלא כן לשונם בלשון הירושלמי, ובת"כ למד זה אחר שאמר זכר שניכר בהם סימן זכר.

(כז כט) לא יתפרק בכספא אלהן בעלוון ובניכסת קודשין ובעי רחמין קדם ה'. ר"ל שלא יועיל פדיון להמחויב מיתה בב"ד. וזה עצמו מ"ש לא תקחו כופר לנפש רוצח (ועי' כתובות לו.). וכן חרמו של עכן, ובתשובה ובניכסת קודשין יתפרק, שכן דרך כל המומתין מתודין ויש להם חלק לעולם הבא שכן מצינו בעכן כדאיתא (בסנהדרין פ"ג ג'), הן אמת היוצא ליהרג שהעריך אחרים או נדר דמיהם חייב לשלם (ערכין א ג'), אבל לא מצינו דהרוגי ב"ד מביאין קרבנות. תשובה מצינו. (המשך יבא)

מנשה גראסבערג (ראמסגייט).

נלוה להשערי תורה

בית מדרש

ירחון תלמודי

מאסף לחידושי תורה מאת בחורי חמד

תלמידי ישיבה ומתיבתא ושאר לומדי תורה

העורך והמוציא לאור: הרב שלמה אלטמאן

נוארשא נאָוואַרדינע. № 25

סימן פב

(א) שבועות (דכ"ד:) גמרא ר' צואיר אומר אף אם היה שבת כו' ליחנא שלא אוכל חלב ותמרים ע"ש כל הסוגיא. ויש להקשות בחמשה האחת למה לא הקשה גם על ר' יוחנן (תוספתא). הב' למה הובאו דברי ר' מאיר והלא מת"ק בלבד ג"כ קשה: הג' איך חל יו"כ"פ מטעם כולל והלא תוספתא יו"כ"פ הוא מ"ת מדכתיב ועניתם בתשעה אי"כ איומתי חל אי בתוספת ז"א שהרי נותר הוא בכרת ולא התוספת ואיתא ביבמות (לג) דקל על חמור אינו חל ואי בלילה דהו"ל בכרת ז"א שהרי כבר נאסרו כל המאכלים מבעוד יום מטעם תוספת ושוב ל"ש כולל (הובא בשם מר"ם מינץ סימן ד). הר' מאי פריך משבועה בכולל דילמא האי תנא לית ליה כולל וטמא ינוטר חל נושם דס"ל בקדשים אסור

חט"א כדאיתא בכריתות פ"ה וא"כ לא נשאר רק יו"כ"פ וי"ל דהו"ל מוסיף שלא כדרך אכילה משום דכתיב ועניתם וא"כ א"ל מטעם כולל (שנ"א סימן עו) וה"ה ביבמות (לד) כתבו בהוס' דר' מאיר מחייב משום שבת ויו"כ"פ וש"מ דס"ל אסור בת אחת וקשה והלא יו"כ"פ חל על שבת אף בזה אחר זה מטעם כולל מינו דחל לענין אסור אכילה חל נמי לענין מלאכה אי"כ מהיכן ידענו בת אחת (שנ"א שם).

ונלע"ד לתרץ קו' ד' דהא הקושיא הוא על רבא כדאיתא בסוגיא ורבא לשיטתו דאית ליה לעיל דמוסיף עדיף מכולל ונתמסך מזה דאם כולל חל אליבא דרבא אף באסור מעצמו לא כל שכן שחל במוסיף ונתמסך מזה שאם נשבע שלא יאכל חלב אף שלא כדרך אכילה חייב על השבועה מטעם מוסיף וא"כ

ל"ה כולל כמבואר בקו' ג' איז משום
דבאים (כאחד *) וממילא ניחא קו' ב'
דלהכי הביא מר' מאיר כדי להוכיח גם
מכאן דתוספת יוכ"פ הוא רק באכילה
וממילא מוכח דיוכ"פ הוא כולל ולא
מוסיף כמ"ס למעלה ושפיר מיושבת
קו' א' דעדיף להקשות על רבא דלדידיה
קשה מכולל וגם ממוסיף אבל על ר'
יוחנן ל"ק ממוסיף כדלעיל.

(ב) בבית מדרש (ס' מ) הנחתי
בשם החוס' כרימות דמשום שחייב ד'
חטאות על ד' עבדות שעשה משו"ה
ל"ה חמור בקל אח"כ ראיתי שליחא זה
בתוס' אלא שבס' ברך טעם כתב
לפרש כך דברי החוס' ולדעתו שם
נחמך מזה שברבוי אסורים בלא רבוי
טובשים פטור לנמרי מטעם אין עובשים
מה"ד עי"ד ובמחכמה החוס' לא נחתי
לזה דרבה בפירוש כתבו דוקא באחיות
פטור כיון דאסורה מב' דברים ולפי
דברי שם היינו חמור בטעם אבל לא
בעושה הרבה עבדות בפעם אחת כן
הוא כוונתם האמתית ולא חילקו כלל
בין אם חייב על כ"א או לאו ול"ל כמו
שכתבתי למעלה כנלע"ד לאמתה של
תורה.

הרב ש"מ אלטמאן (העורך).

סימן פג

(א) בשע"ת שנה יב ח"ה סי"ד
כתב כ"ה שלא מלא בשום מקום איך

שפיר פריך על רבא לשיטתו ליחא
פכ"פ שבוטה מטעם מוסיף דרבא איח
ל"ה לעיל דכו"ע מורים במוסיף ע"ס
וא"ס. ובוטה מיושבת קו' א' שהרי ר'
יוחנן לא גלה דעתו במוסיף ואפ"ל
לדידיה גרוע מכולל וא"כ ליכא למפרך
אלא מטעם כולל וא"כ אפשר לתרץ דהא
תנא לא ס"ל כולל ומוסיף בקו' ד'
וניחא שפיר דפריך על רבא.

והנה ידועה דעת הרמז"ל דתוספת
יוכ"פ אינה מה"ס אלא באכילה אבל
לא במלאכה ולפי' מיושבת קו' ג'
דלעולם בלילה מטעם כולל מינו דתל
לענין מלאכה דלא נאסר מבעוד יום
וכו' וממילא מיושבת קו' ד' דליכא
למחר מטעם מוסיף שלא כר"א שהרי
זה אסור מבעוד יום דכתיב ועניתם
בתעשה וע"כ ל"ל משום כולל (אח"כ
הוגר לי שמר"מ עלמו תירץ כן ודחה
דמלאכה ואכילה הוי ב' שמות ול"ה כולל
אכן ע' רש"י חולין (ד"ק :) דאמרין
כולל מאכילה למלאכה ע"ס).

והנה ידוע דלהרבה פוסקים תוספת
שבת אינה מה"ס אלא מדרבנן וא"כ יש
להקשות על תוס' יבמות הנ"ל איך אפ"ל
דיוכ"פ ושבת באים כאחד והלא יוכ"פ
תל מבעוד יום ושבת לאחר שתחשך אכן
י"ל דס"ל כהרמב"ם דלענין מלאכה
יוכ"פ ושבת שווים ושניהם חלים בלילה
ולפי' מיושבת קו' ה' דליכא למימר
שיוכ"פ תל על שבת משום אכילה ז"א
שהרי אכילה נאסרה מבעוד יום וא"כ

(*) ואין להקשות מרש"י חולין הנ"ל דהמלאכה נגדרת אחר האכילה ז"א
דהא אימתא ה"ס איפוך נמלא דרש"י הוא אליבא דר' עקיבא וא"כ ניחא שהרי ר"ע
ילף תוספת מחרש וקליר תשבות והה"כ שבת ויו"ט כמבואר בר"ה (ד"ע) ותוס'
שם וא"כ גם לענין מלאכה אסור יוכ"פ מבעוד יום ולכן שפיר הו"ל כולל אבל
לדידן לרקו דברי ורבן

כתב רש"י דב"ש לית להו סמוכין להחיר
וליק משנה תורה אדרבה גם ב"ש דרשו
סמוכין לא להחיר אלא לאסור וליק
מנ"ל להחיר אדרבה ילפינן משרפת
קדשים וא"כ איש דאילטרך קרא לאסור
וממילא נשמע ג"כ קשר עליון דאליב
ל"ש כלאים וא"ש.

יהודה אפרתי מלבוב.

סימן פה

בבית מדרש סימן לט הקשה אפי'
לר' שמעון חל חמץ על טבל מטעם
מוסיף וחמור ע"ש ונ"ל לפי מ"ש בטעם
המלך דכולל ומוסיף ל"ש אלא בזמן אחד
והנה דעת החוס' דאפילו לר"ש דס"ל
חמץ לפני זמנו אינו בכל תאכל מ"מ
אסור לאכלו משום חסניותו והה"ל שאסור
בהנאה ולפ"ז ביחא שכן בהנאה נאסר
לאחר חלות וכשבא הלילה שוב אי אפשר
שיחול עליו לא תאכל כיון שעכשו לא
ניתוספה הנאה וכ"ז לר"ש אבל הרמב"ם
דס"ל כר"י לפני זמנו בלאו וא"כ שפיר
הו"ל כולל בזמן אחד וא"ש מה שהקשו
בזה על הרמב"ם ודו"ק.

יהודה ארי' פויגצל מטשענסטחוב.

סימן פו

בבית מדרש ח"ג סמ"ז הובא
תירוצ' על הרמב"ם במזה של טבל ע"פ
קו' החוס' ותירוצ' השג"א עם קו' המנ"ח
ע"ש וא"ל לכפול הדברים וללע"ד לחרץ
קו' המנ"ח דיש ענה לאכול מטעם יותר
מזית והיותר בטל ברוב מטעם מין
במינו כמ"ס חהרי"ם אלל חדש הובאו
דבריו בבית מדרש ח"א [ובכל גווי
ליכא ב' נדרים לאסור כמו שטלה על

יהי' הדין בנן נח שבא על אשה ישראל
לאחר שנכנסה לחופה אם נדון בב"ד
של כ"ג כמו ישראל אחרי שאלל ב"ג
ל"ש חופה והוא בעיני כ"ח הערה חדשה
אבל במחכמה הוא בעיני בירושלמי
קידושין פ"א ה"א בפסיקתא המתחלת
איש מה ח"ל איש איש יעו"ש פי' הק"ע.
(ג) בספרי (פ' מטות) שלא היו
יכולים לענוש את נשי המדינים ע"פ
קל וחמר שאין עונשים מה"ד ולע"ג
מכאן על הרבה אחרונים (ג"ו כנה"ג
ועור) שכתבו שאלל בן נח ל"ש אין
עונשים מה"ד והביאו רא"י ממס' ב"ק
שמשו רבינו דן ק"ו והרג המואבים כמ"ס
בחיבת גמא וקשה היך יפרנסו הספרי
דקאי על המדינים שהם ב"כ ואעפ"כ
כתב אין עונשים מה"ד ול"ע.

יצחק כ"ץ מריפין.

סימן פד

מנחות (ד"מ) סדין צליית ב"ש
פוטרים ופרש"י משום דלא דרשו סמוכין
להחיר כלאים והקשו בחוס' והלא במשנה
תורה כו"ע דרשי סמוכין ועוד והלא
קשר העליון דאורייתא ומוכח מדבולרך
להחיר כלאים והשתא לב"ש דלא הותר
קשר עליון מנ"ל ונלע"ד לתרץ בעז"ה
בר"ש יבמות הקשו בחוס' מנ"ל שהסמוכין
בא להחיר דילמא בא לאסור ותירלו
לאסור ח"ל קרא דמנ"ל להחיר והנה
שם הקשו ג"כ ל"ל קרא להחיר כלאים
ללמוד עשה דוחה ל"ת משרפת קדשים
דהולך קרא לאסור ביו"ט ש"מ דבעלמא
דמי ותירלו דאילטרך למ"ד גוי' קרבין
ביו"ט עי"ד ולפ"ז מיושב ב"ש לשיטתם
גוי' אין קרבים ביו"ט וממילא ילפינן
עשה דל"ת משרפת קדשים וא"כ שפיר

דעת מנ"ח] ואף דאין מבטלין איסור
לכתחלה ולראב"ד הוא מה"מ מ"מ לדרך
מזה מותר כמ"ס בבית מדרש אכן קשה
והלא טבל יש לו מתירין ואינו בטל
אולם זהו רק מדרבנן אבל לא מה"מ
כמו דס"ל לרוב הפוסקים ולפ"ו מיושבים
דברי הרמב"ם בשלמות הברייתא דקאי
על התורה אמתו להכי איננו ר"ל לאוקים
כר"ס דלית ליה כולל אבל בל"ה מותר
מה"מ משא"כ הרמב"ם דלא קאי על
התורה וא"כ א"ס מה שכתב שאין יולא
במזה של טבל והיינו מדרבנן משום
מזה הב"ב ול"ס תירוצו השג"א משום
קו' המנ"ח ול"ס דבטל ברוב כיון דהוי
יש לו מתירין ואסור מדרבנן ונכון מאד.

משה זאב טויבע

תלמיד המתיבתא בורשא.

סימן פז

בר"ש חלה פ"א מ"ד הובא הירושלמי
שמדומע פטור מחלה דוקא בדליכא
חולין כשיטור חלה אבל בדליכא חייב
בחלה וע' מנ"ח מה שנתעורר בזה ולי
תמוה מאד מ"ס מהא דתנן פ"ג מ"ז
טעשה עיסה מחטים וארז א"ס יש טעם
דגן חייב בחלה אע"פ שארז פטור מ"מ
מלטרף לשיטור א"כ אמאי חרומה אינה
מלטרפת והלא מיירי ברוב חולין וממילא
נרגש טעמו בהחרומה וטעם כעקר
וכ"מ שרומה לב' נשים שטעו ב' קנים
ונגעו הדדי שפטורין כיון שסופן ליחלק'
וא"כ ה"נ סיפו להפריש חרומה ז"א
חדא שהרי סיפו למכור לכהן כל העיסה
ועוד הא לפי מ"ס במלכות שלמה מיירי
כאן באשת כהן ואין סופה לחלק וכן ק"ל
אי אמרינן שבעלס מדומע חייב אלא
שחרומה אינה משלמה השיטור, והנה

חרומה חייבת בחלה קודם ההפרשה
כמ"ס הירושלמי בר"ש פ"ג דחלה, חלה
חייבת בחרומה וחרומה חייבת בחלה'
ובכל זה אינה מלטרפת לאחר שהפרשה
א"כ קשה למה לן להשמיטנו בפ"ג מ"ה
שחלק נכרי אינו מלטרף והלא כבר
ידענו מכל שכן דחרומה שהרי חלק
נכרי לא היה בר' חייב כלל והוא גרוע
מחרומה שמסכתה בה חייב וא"כ מיותרת
המשה אלל נכרי א"ו שמדומע פטור
בעלס אע"פ שיש שיטור זולת החרומה
ול"ע לישב הירושלמי.

נפתלי בדיוויס

מבחורי מתיבתא בורשא.

סימן פח

הרמב"ם כתב בהל' מלכים פ"ט שכן
נח חייב על אבר מה"מ ועל בשר מה"מ
והנה בהל' מנ"ח כתב הרמב"ם שא"ס
אכל אבר מה"מ חייב על משהו בשר
גיד ועלם ונחמסך מזה שכן הוא ג"כ
אלל ב"נ שחייב על בשר גיד ועלם וע"ז
הקשו המפרשים והלא הרמב"ם כתב
כאן שב"נ חייב אכל שהוא וא"כ לא
משכחת כלל אבר שהרי בלא העלם
חייב על משהו בשר והוא קושיא נפלאה.
ונלע"ד לת' דהנה בלח"מ כתב דלרמב"ם
ישראל אסור באמה"מ מדכתיב לא
תאכל הנפש עם הבשר אבל ב"נ אסור
מדכתיב אך בשר בנפשו לא תאכלו
והנה בחולין (דק"ב) ס"ל לר"י מדכתיב
לא תאכל הנפש ידענו אבר מה"מ
ובשר מה"מ ילפינן מוצר בשרה טרפה
ור"ל יליף שניהם מלא תאכל הנפש עם
הבשר ע"ש וי"ל דיש ג"מ א"ס אכל
אבר בלא בשר כגון ארכובה [ע' מנ"ח
מזה תנב בשם הפנ"א] לר"י פטור כיון

לדרידה כחוב בהדיא עם בשר אבל
לר"ל חייב על עזם לחורא ולפ"ז מיושב
בשלמא אלל ישראל דר"ל לרמב"ם כר"י
כמ"ם הלח"מ אי"כ ניחא שפיר דחייב
על בשר עם עזם דכלא"ה פטור משא"כ
כ"ז דאסור מבשר בנפשו כמ"ם הלח"מ
וז"ל דמכאן ילפינן דאסור בשניהם וא"כ
אבר ובשר לא שייכים הדדי וחייב על
ארכובה בלא בשר כמו ישראל אליבא
דר"ל וא"כ ל"ק קו' המפרשים והבן
(עו' פת"ג סימן סב סק"א במשניות
ור"ק).

חיים וועקסעלמאן מבגדין תלמיד
המתיבתא בורשא.

מותר לדבר מלוא ולפ"ד ז"א דהא בט"ז
אז"ח סימן תרכו סק"ב כתב המרדכי
בפירוש שמואל לבטל לשם מלוא לפי
שאינו אסור כ"א מדרבנן ע"ש במשניות
אבל לפי מה שכתבתי בבית מדרש ח"ג
סימן נד ניחא דאסור גברא כמו ח"ש
לכ"ע הוא מדרבנן ובוז יתישב נמי מה
שהקשה מהרי"ם על הירושלמי דאי אפשר
ללמס ולפי האמור ניחא שהרי אי"א
ללמס הוא ספק דילמא יש מטע יומר
וא"כ לפי האמור שכאן חל"ש הוא רק
מדרבנן אי"כ מותר מטעם ספקא דרבנן
להקל וא"ש.

ברוך עפשטיין מקדימיגטוב.

סימן פט

בתובנות (דפ"ט) תוס' ד"ה יכול
לומר כו' דמי לטוען חטים והודה
שעורים ע"כ, והקשו המפרשים אי"כ
מהני תפיסה דירה כמו בשאר הודאה
שלא ממין הטענה דמהני תפיסה אי"כ
קשה אמאי תנא סתם הבעל נאמן
וכ"ת דעכשו טוען נחמי ז"א כיון שנאמן
מושם מוגו לא גרסתין וע"כ מהני
תפיסה כמו בלא גרסתין והנראה דהא
דמהני בעלמא תפיסה הוא משום
שהתובע יכול לטעון שבאמת חייב לו גם
שעורים אלא שלא רצה לתבוע שניהם
בפעם אחת ולפ"ז ניחא דכאן לא מהני
תפיסה שהרי לפי מה שאמרה שכתב
נחגרסה אי"כ שוב לית לה מוזנות וא"כ
לא מלית למימר שחייב לה שניהם וא"ש.

מרדכי היימאן מאלכסנדר.

סימן צ

בבית מדרש ח"א סימן ד' כתב
דאף לראב"ד דאסור לבטל מה"מ מ"מ

סימן צא

יזמא (דמ"ט:) שחט את הפר ומת
והקשו בתוס' ישנים ואמאי לא נקט
נעמא ומירלו כיון שהשני הוא שליח
הראשון ה"ז פר ממש עי"ד ושמעתי
להקשות בשם הגאון מוסכטשוב ז"ל
מהא דאיתא במנחות (דט"ז) הניחא
למ"ד אפילו דמו של פר אבל למ"ד
פר דוקא לא מיירי בב' דעות וא"ש
איתא בתוס' אמאי לא תירץ בפשיטות
דמיירי בנעמא ולכ"ע מיירי בב' דעות
והוא לכאורה קושיא עלומה אכן לענ"ד
נראה פשוט דהתוס' ס"ל כהנים שליחא
דין דאל"כ ל"ש לומר שהב' שליח
הראשון והוא תמוה מאד דהא קי"ל
כר"ה בן יהושע דכהני שליחא דרחמנא
ואיך כתבו להפך וז"ל שהתוס' לא
כתבו זאת אליבא דאמת אלא שבאו
לפרש דלהכי נקט מה כיון שהוא לכ"ע
משא"כ נעמא שלי"ש לפי הלך דכהנים
שליחא דידן כמד"א בגדרים (ל"ה) ור"ן
ס"ס אבל באמת ל"ש שהב' שליח הראשון

ולפי' ליק מנחות דהתם שקל וערי
לפי האמת וא"ש.
דובעריש קלעפיש מורשא.
סימן צב
ב"ב (לא): תוס' ד"ה זו בזה מינו
במקום עדים ל"א ועוד חרי כמאה
ומינו לא עדיף מעדים ע"כ והקשה
המהרש"א מאי נ"מ בין תירוק א' לב'
ולכן נוחק ועוד עי"ד וכל הנה
בחומים סימן קמ נחשירר בעדים
שאינם נאמנים אלא מכת מינו כגון
נוגעים וכהאי דכ"ב דכ"ט בעדים
שוכרים שאפשר להיות שמינו זה לא
עדיף משאר מינו ול"מ להוליא ואפשר
להיות שעדיף כמו עדים ממש ומהני
אף להוליא ולפי' נ"ל שנחירוק א' ס"ל
להחוס' דמינו של עדים לא עדיף משאר
מינו וא"ש מה שכתבו דל"מ במקום עדים
וכ"מ ג"כ דל"מ להוליא אכן בתירוק ב'
ס"ל דעדיף והוא כמו עדים ממש ומהני
להוליא וא"כ א"ש מה שכתבו דל"מ כאן
מטעם ב' כמאה וככונ מאד.
ישראל רובינשטיין בהרב מרחוב שי'.

סימן צג

ע" קושיה הגמרא חולין ור"מ
דחייש למיעוטא היכי אכלין בישראל
וכו' הקשה הכו"פ מפני מה דוקא לר"מ
ולא לר"ע ולשאר תנאים דחיישי למיעוטא
ונלע"ד לישב ע' חולין כ"ח ע"כ הקשו
בחוס' מה פריך הש"ס מפסח וקדשים
והלא יש עלה לקרוע העור ולבדוק
הושט מבחיץ קודם שחיטה ומירצו
דא"פ לקרוע העור דאין לך מוס גדול
מזה וראיתי בספר בית אברהם מהגאון
מטעמכאלו שהקשה והלא זהו מוס עובר
וא"כ יש עלה להמתין עד שימרפא ושוב
ל"ה מוס וכ"מ דילמא ניקב אח"כ מחדש

מענדי"ל סירקוס מורשא.

סימן צד

ביר"ד סימן קיב הביא הפ"ת בשם
תפארת למושה דפס מומר מותר דל"ש
לאסרו מוסם חמנות שהרי בגיו כשרים
ויש לתמוה עליו מחולין ד"ג דאיתא
התם מין לע"ז (פרש"י ישראל) פתו פת
כומי ואסור והת"ק ס"ל שבגיו כשרים
כדאיתא להלן הרי לנו בפירוש דלא
כתפל"מ וע' בס' לחם הפנים מובטל
קש"ע שהשיג עליו מסבירא וחידוש גדול
שנעלמה מהם גמרא מפירשת.
דוד יודמאן בהרב משידל'אווין שי'.

סימן צה

חמלו וקשה ממנו אי הרהינו חכמ' אי
ליק המשכון ול"מ מה ששעבר לו אי
שהרהינו אח"כ איכ' למה לי השעבוד
דמעיכרא הא בלא"ה קנה מדר' יצחק
וחייב באונסין ול"מ לישב.

יצחק זילבערמין בהרב מקדומיר.

סימן צו

סוכה (דמ"ב) ח"ר ולקחתם שתהא
לקיחה ביד כאו"א לכם להו"א גזול
ושאלו, והקשה בכפ"ת מנ"ל לפסול שאל
ע"ש, ונ"ל לתרץ בהקדמ' מה שכתב
הרמב"ם דלכך יולא בשופר גזול משום
שאין גזל בקול וכתב הכ"מ לאו דוקא
אחרים ששמעו אלא התוקע נמי יולא
אע"פ שעבד מעשה לא איכפת לן הואיל
ושיקר המזנה הוא הקול עי"ד, ולפ"י יש
להקשות ל"ל קרא דלריך לקיחה לכל
או"א והלא מדכתיב לכם לאסור גזל
ממילא ידענו כל או"א דאל"כ אלא שאחד
נוטל ומוליא אחרים בברכתו כמ"ש התוס'
מנחות דכ"ז איכ' מזה לזב דומה לשופר
שא"ל מעשה ואיכ' קשה אמאי פסול גזול
ומ"ש משופר ואלא ע"כ של"ד לשופר
משום דלריך בטילה לכל או"א נמצא
דמאסור גזל נשמע ג"כ כל או"א ומיותר
ולקחתם אך י"ל דל"ד לשופר כיון דכאן
אין יולא בשאל ולא טוב גזול משאל
ומש"ה ה"א לפסול אע"פ דא"ל כל
או"א ואינך קרא לרבויי נמצא דאחד
חלוי בחברו מדאלטרך קרא לרבות כל
או"א בע"כ ז"ל שאף שאל פסול ולפ"י
ליק קו' הכפ"ת וא"ש.

חיים לעזרי מולאטשוב.

סימן צח

בשעת ח"י הקשה כ"ז על הרה"ה

המנ"ח מזה מ"ב הביא בשם אי"ת
בא"ס היה לו אשה שאסרו לו מן התורה
אע"פ רבו מסר לו שפחה כנענית ול"א
שדיו כפנוי בלא אשה וק"ל מקדושין
דכ"א דס"ל לשמואל דעבד כהן אסור
למסור לו שפחה ופרכין עליה מהא דאין
עבד כהן גרוע משום דבטי' שיבה אל
משפחתו ואינו, ואי כדשמואל תיפוק
מדלא שייך להבטי את אשתי ולא משנה
כלום והנה ז"פ דכהן שנשא אשה פסולה
נפגמה קדושה שלו ול"ד לשאר כהן
וכ"כ בלקוטי חת"ס סימן י"ב בשם הרה"ס
דנושא אשה פסולה ה"ז כפסול לכל
דבר שבקדושה השייכים לכהן ע"ש,
ונחמך מזה שאפ"ל דשמואל מורה בכהן
זה שפגמה קדושתו שיותר בשפחה,
והשהא אי אמרינן כמ"ש האו"ח תקשה
אמאי לא משנה הגמרא דמייירי בעבד
כהן שנשא אשה פסולה וא"כ אי"ש דלריך
למעט מטעם שיבה למשפחתו שאז
הברירה בירו לגרש את אשתו ומ"מ
אסור לעשותו לבעל מוס ומנ"ל לרחות
דברי שמואל כיון שאפ"ל דשמואל מורה
בכה"ג ול"מ.

מאיר בלומצנפעלד מקיעליץ.

סימן צו

בחר"מ סימן ע"ב סע"ב פסק הש"ך
כרש"י דמשכון שלא בשעת הלואה חייבים
עליו באונסין וכתב דגם ב"פ כל שעה
מייירי במשכון שלא בשעת ורא"י לזה
מדלא קתני ישראל שהלואה לעכו"ם על
משכון של חנוך אי"ו שלא הרהינו
הללו בשעת הלואה אלא לאח"כ עי"ה
כל דבריו וק"ל איכ' אמאי קתני ישראל
שהלואה על חמלו דהיינו ששעבר לו את

הריש"א בקידושין הכא שאני דגלי קרא
דמהני אף קודם לכן ויש להסביר הדבר
דבאות עיקר החיוב בא לאחר
המירוח אלא שמוחר לעשות הפרשה
מוקדם על סמך המירוח של אח"כ ולפי
אפי"ל דוקא בישראל שחייב לאחר מירוח
מהני הפרשתו אף קודם המירוח על
סמך המירוח שלהבא לא כן עכ"ל
שמירוח עכ"ל פוער נמלא שחמר
אלו עקר החיוב לכן לינו הפרשתו
קודם המירוח ול"מ להפריש בשבלין ול"ק
קו' הרשב"א.

ויש להוסיף שהרשב"א היה ס"ל
בקושיתו כשיטת התוס' כאן דאם ישראל
מירח תבואה של נכרי חייב נמלא דיש
לה משכחת לבא לכלל חיוב וא"ש
לשיטתו מה שהקשה על רש"י אבל רש"י
ס"ל דבכה"ג פטור [כמו"ס ברי"ט חלגו
בשם מפרשים] ומו"מ ניחא כנ"ל.

שרגא רייף מבחורי ישיבת
תורת-חסד בפריסק.

סימן ק

הרמב"ל פ"ג מאישות כתב אם קדשה
בשטר פסול אינה מקודשת ולא הזכיר אם
השטר שוה פרומה מקודשת כמו"ס בא"ע סי'
לב ולריך טעם למה (ע"י שעה"מ) אכן ראיתי
בספר תפארת מנחה על הרמב"ם שהעיר
מהא דאיתא בב"מ (ד"ו) כיון דנפל גלי
דעתו דלא ניחא ליה בד' אמות ולפי"ז קשה
והלא גם כאן גלה דעתו דרולה לקדש בשטר
ואמאי כתבו דמקודשת מטעם כסף, ומירץ
דגלוי דעת כזה לי"מ אלא לבטל קנין ד'
אמות שהוא דרבנן אבל לי"מ לבטל קנין כסף
שהוא מה"ט ע"כ ולפי"ז ניחא הרמב"ם לשיטתו
דס"ל קידושי כסף הוא מד"ס וכתב הלח"מ
היינו מדרבנן כרבותיו של רש"י פ' השולח
וא"כ לשיטתו א"ש דאינה מקודשת מטעם
כסף דגלוי דעת מבטל קנין דרבנן ונכון מאד.
מענדיל גרינהזין מורשא.

י"ל דס"ל דבקנין דאורייתא קונה אפילו
אם אין רולה לקנות והקשה מב"ק דס"ז
דאיתא התם דיאוש הינו קונה באינו
רולה לקנות וע"כ ל"ל של"ה קנין דאוריית'
וא"כ מאי מספקא ליה לרבה אי יאוש
קונה מה"ט או לאו ואמאי לא איפשטי
ליה מהבא והניח בל"ע ונ"ל דידוע מה
שכתב הנתיבות דיאוש לי"מ להוליא
מרשות הבעלים וכל זמן שלא זכה בו
אחר הבעלים יכולים לחזור בו ולפי"ז
ניחא דלא אמר הרא"ה דינו אלא בהפקר
ושאר קנין דמהני לגמרי להוליא מרשות
הבעלים ומשום כתב דקונה שלא ברלונו
ויאוש גרע כיון שלא ילא עוד מרשות
בעלים ומשום לריך דעת הזוכה אע"פ
שהוא מה"ט וי"פ.

אברהם יהושע העשיל
במהור"ר משה מרדכי ז"ל.

סימן צט

הרשב"א בקידושין (דמ"א:) הקשה
לפרש"י דכל הפטור של תבואת עכו"ם
הוא משום דיגון עכו"ם א"כ משכחת לה
חרומה עכו"ם כגון שחרם בשבלין ושוב
איננו ריך אהם למעט נכרי ע"ש, ונלע"ד
לחרץ ע' ערובין (דל"א) במעשר ראשון
שהקדימו בשבלין פטור מחרומה והקשה
ד"פ אפילו הקדימו בכרי נמי ומשני
האי אידגון והאי לא אידגון מבוחר מכאן
דחיוב החרומה בא ע"י הדיגון ולא קודם
לכן ומטעם זה מותר קודם מירוח לאכול
מה"ט אפילו אכילת קבע ולא אח"כ
וגם מדרבנן מותר קודם מירוח באכילת
עראי ולא אח"כ, ולפי"ז יש להקשות
אמאי יכול להפריש בשבלין מעשר וחרומה
מעשר ומ"ס מחלה שא"י אפשר מקמה
מדכתיב ערבותיכם אח"כ ה"נ נימא
דוקא לאחר מירוח אכן כבר תירץ

נוסד ע"י רג"מ יצחק דהכהן פייגענבוים זצ"ל.

ירחון רבני

שערי תורה

ה ע ו ר ד :

ישראל איסר דהכהן פייגענבוים

ווארשא, מוראנאו 4

נ ל ו ה 15

ירחון תלמודי

בית מדרש

ה ע ו ר ד :

הרב שלמה אלטמאן

ווארשא, גאזאליפיע 25.

מתבקשים לנדב סכומים
לקרן השערי תורה

בחיר חוברת (ולחודש) 1300 מרק.

1. אדריסה להשערי תורה וז"ת מדרש :

1. Feigenbaum, Warszawa Muranowska 4, m. 30.



קובץ שאלות ותשובות, חידושים וביאורים בהלכה ואגדה

את רבני וחכמי זמננו נ"י

הרב שלום יוסף הלוי פייגענבוים נ"י (לאקאטש)	הרב יעקב שור נ"י (קוטב)
הרב שמואל שלמה בראהן נ"י (לוקוואה)	הרב אלי' קלאצקין (לובלין)
הרב אליעזר ליפא ווייסבלום נ"י (נויארק)	הרב דוד טעמקין ו"ל (פיעטרקוב)
הרב חנוך דוד גרינגלאס נ"י (לענשטא)	הרב שלמה אלטמאן נ"י (ווארשא)
הרב מאיר רובין נ"י (ראדום)	הרב מנשה גראסבערג נ"י (ראסנאויט)
הרב דוד קאפליוואטסקי נ"י (קאפרעש)	הרב אברהם מאיר גיטלער נ"י (סאסנאוויץ)
הרב דוד וויצעל נ"י (באראנאוויטש)	הרב מאיר זאב סמאלטיןסקי נ"י (סעמיאטש)
הרב אליעזר יהושע הלוי עפשטיין נ"י (אפטא)	הרב אלטר יעקב בריומאן נ"י . . . (לאסי)
הרב צבי הירש ווייס נ"י (ווארשא)	הרב חיים צבי הירש נ"י שאטלאנד (מאדין)
הר"ר אלי' הכהן פארבמאן נ"י (ראדום)	הר"ר פנחס נ"י (פילאוו)

מסודר בדפוסו של ה. פאלטאן בפיעטרקוב

יו"ל בעוה"ל להגדיל תורה ולהאדירה

העורך: ישראל איסר בהגאון מרן יצחק הכהן פייגענבוים זצ"ל
האדריסה להסערכת: I. Feigenbaum, Warszawa, ul. Muranowska 4, m. 30.

היתר עגונה דאיתתא

סימן א

כ"ה ראדוס

שאלה ע"ד האשה העגונה אשת מו"ה מאיר קלאפ
שהי' עובד ונמצא בין אנשי הצבא והי' בלילה על
המשמר (קאראל) ונעלם ולא נודע עקבותיו ושרי הצבא
חשבו שברח ושוב אחר ג' חדשים נמצא מת בהבאר שהי'
אצל המשמר כמבואר הכל בהגב"ע, והאשה הנ"ל דופקת
על פתח ב"ד ודמעתה על לחיה להתירה מכבלי העיגון
וז"ל הגב"ע:

במורתב תלמא בי דינא כחדא הוינא וחתא לקדמנא הר' אשר צהמנט
ר' מאטעל ע"ה רוזין מפה ליקאוואה והעיד לפנינו בחר"ע באלו"ע בזה"ל:
בר"ה הטבר תרפ"ב האט אינך הרב אב"ד דפה שליט"א גיהיסין אז מיר זאלין
גיין צעטען דעם פאלקאוויק אז ער זאל אפ לאזין די יהודישע זעלנער אויף ר"ה
זענען מיר גיגאנגען איהם צעטען, האט דער פאלקאוויק אינך גענטפערט אז
מען קען די יהודין ניט אפ-לאזען ווארים די נאכט איז איינדישער זעלנער
גיסטאנגען אויף דעם קאראל ביי דעם מאגאזין איז ער אנטלאפן, אלזא וויל ער
ניט אפ-לאזין די יהודין וויל זיי אנטלויפן, אין דריי חדשים ארים איז געקומען
א בייפעיל נום הרב שליט"א פון פ. ק. א. אז מען האט געפינען א יהודישין
זעלנער אין אברניע לעיבין מאגאזין אלזא זאל מען קומען אים צו נעמען אויף
דעם יהודישין בית עולם, האט אינך הרב שליט"א געשיקט אז מיר זאלין זיך
משתדל זיין דער ביי זענען מיר גיגאנגען צום פאלקאוויק האט ער אינך גיגעצט
א קוויטעל אין האט מיט געשיקט איין „אינו יהודי“ אין אזוי ווי מיר זענען צו
געקומען צו דעם ארט ווי דער זעלנער איז גילעגען איז דער זעלנער גיוועזן צו געדעקט
מיט א לידעק אין אזוי ווי מען האט אים אויף געדעקט האט דער א"י געזאגט באלד
„טא יעסט מאיר קלאפ“ (דאס איז מאיר קלאפ) דעם זעלנער האט מען ארויס
גענומען אטאג פריער אין ער איז געליגען אין דרויסן לעיבין די ברינע, דעמאלט
איז גיוועזען א פראסט, אין מיר האבן דעם זעלנער צו גענומען אויף דעם יהודישין
בית עולם אין צשעט מען האט דעם זעלנער אויס-געטוען צו פאלמעסטען, האבן
מיר געזיכט אין זיינע קעשענעס האבן מיר געפינען אין זיינס אוועסטעל אין
אריינער קעשענע א ווינטשוואנגע וואס זיינס אשוועסטער האט צו אים געשיקט

אויף ר"ה שנת תרפ"ב פון ווארשא, ער איז גיוועזען גימאלעט, אין נאך איינער
זאל הייסן מאיר קלאפ איז דארט נישט גיוועזן, אין מיר האבן נישט געהערט אז
ס'זאל פעלן נאך אזעלכער נאר דער מאיר קלאפ וואס איז גיטמאנען אויף דעם
קארל ר"ה ב"י נאכט ב"י דעם מאגאזין, כ"ז העיד הר' אשר רחין במהגות ר' מאטעל
ע"ה מפה ליקאוואה, ולראי' באנו על החתום יום א' כ"ט לירח סיון שנת תרפ"ב
פה ליקאוואה [ער האט געזאגט אז די בריגע איז ווייט פון דעם ארט וואס דער
זעלנער שטייט אויף דעם קארל א ערך 10 איילן].

נאום שמואל שלמה בראהן חונה פה ק"ק הג"ל.

ונאום מאיר רובין

ונאום חיים אשר פרגיטענס.

במרתב תלחא כחדא הוינא וואסנא לקדמנא הב' יאנקיל צר' בעריש
ניסענהאלן מפה ליקאוואה והעיד לפנינו בתורע באליז'ע בזה"ל: אז דעם ר"ה
איז אריין געקומען, ו' אינ' יהודישע זעלנער (ב"י אינ' איז א חכמניא) אין זיי האבן
פערליילט אז די נאכט איז מאיר קלאפ געשטאנען אויף די וואך ב"י אמאגאזין איז
ער אנטלאפן, דער נאך איז גקומען נאך א יהודישער זעלנער אין האט פערליילט
אז ער מיט, מאיר קלאפ זענען ביידע געשטאנען אויף איין פלאץ אייגער אביסעל
ווייט פון אנדערין איז מאיר קלאפ אנטלאפען ער האט געמיינט אנטלויפן קיין
אויס-לאנד ווארום ער האט דארט קרויזס, אזוי האבן די יהודישע זעלנער דער-
לייט מיר האבן דעם מאיר קלאפ גיט גיקענט ער פלעגט אלע טאג אריינקומען
ו' אינ' נאר פון ר"ה אן האבן מיר אים שוין מיין נישט געזען, כ"ז העיד
הצמור הג"ל בתורת עדות באליז'ע ולראי' באנו עה"ח יום ה' מו"מ שנת תרפ"ב
פה ליקאוואה.

נאום שמואל שלמה בראהן חונה פה ק"ק הג"ל.

ונאום מאיר רובין.

ונאום דוד בר' בנציון.

(א) תשובה גרסינן ביצמות (קט"ו). איבעיא להו עד אחד במלחמה מהו
כו', ת"ש מעשה בשני ת"ח שהיו באין עם אבא יוסי בן סימאי בספינה וטבעה
והשיא רבי נשותיהן ע"פ נשים והא מוים במלחמה דמי ונשים אפילו מאה כעד א'
דמי וקתני השיא ותסברא מים שאין להם סוף ניגדו ומים שאל"ס אשתו אסורה,
אלא ה"ד דאמרו אסקוהו קמן וחזינהו "לאלתר" וקאמרי סימנין דלאו עליהו כמכין
אלא אסימנים ע"ש וע"ש דף קכ"א ההוא גברא דטבע בכרמי ואסקוהו אבי הדיו
לבתר תלחא יומא ואנסבא רב דימי מנהרדעי לדביתיהו ותו ההוא גברא דטבע
בדגלת ואסקוהו אגשרא דשכוסחנא ואנסבא רבא לדביתיהו אפומי דשכסווי

לבתר חמשה יומי וכו' וה"מ דכי אסקיה חזייה בשעתיה אכל אשתהו מיתפח
הפח ע"ש וכ"פ הרמב"ם (פי"ג מהל' גירושין הל' כ"ב) טבע בים והשליכו הים
ליבשה אפילו אחר כמה ימים אם הכירו פגיו וחוטמו מעידין עליו שאינו משתנה
במים אלא לאחר זמן מרובה ואם שהה ביבשה אחר שהשלך מן הים יב"ש
ונתפח אין מעידין עליו שהרי נשתנה ויש גורסין בדברי הרמב"ם שם כד"ש
וע"ש בר"מ בשם הר"ן שכל דהנוסחא אמיתית בדברי הרמב"ם הוא אם שהה
שעות וכו' כששהה עד שעה שנייה חוששין ולא שריקן לה כו' ע"ש (עיין בש"ע
הה"ע סי' י"ז סעיף כ"ו).

ולפי' לכאורה בנ"ד אף דנימא דהא דשהה במים זמן רב אין חשש ולא
כמו שכל הנמ"י שם דמשמע מהרי"ף ז"ל דדוקא בד' או בה' יומי אינו משתנה
אבל לא יותר מחמשה ימים ע"ש ולכאורה משמע כך גם מלשון הרמב"ם ז"ל
שכל שאינו משתנה במים אלא לאחר זמן מרובה ע"ש משמע אבל לאחר זמן
מרובה משתנה הוא אף במים ע"ש ואין נימא דאינו כן אלא העיקר כמ"ש
התוס' שם ד"ה וחזינהו דאם שהו במים הרבה אין לחוש דמיא מלמח נחתו
ע"ש, ועיין בגמ"י שמביא מהירושלמי מעשה באחד שנפל לירדן ועלה לאחר י"ז
והכירו שגרפו לונה והשיאו את אשתו ע"ש, וע"ש במ"מ ז"ל ויש גורסין לאחר
ק' יום ע"ש וע"ש בב"מ שכל שט"ס ברמב"ם ז"ל אפילו לאחר זמן מרובה ע"ש,
ועיין בח"מ שם ס"ק מ"ח ובב"ש ס"ק ע"ט שכל דומן מרובה הוא כל זמן שאין
מתקלקלת צורתו ונרקב עד שא"א להכירו מעידין עליו דרך טבע המים שלומתין
מראה הפנים לזמן מרובה עד שמתחיל לרקוב וליפול ואז א"א להכירו ע"ש, וא"כ
בנ"ד הא דניכר דשהה במים זמן רב אין חשש מ"מ הא בנ"ד נראה ששהה יותר
מכד"ש ביבשה א"כ אפילו נימא כה"ש מקילין וגרסי בהרמב"ם כד"ש וכנ"ל הא
בנ"ד שהו יותר א"כ טוב אינו נאמן כמה שאמר שהכירו אפילו אם הי' עד כשר
וכ"ש בגברי מסל"ה.

ואף שהרא"ש שם פרק הנזכר (סי' ב' וג') כתב ויראה לי הא דבעינן
ואסקוהו וחזינהו לאלתר היינו לאותם שראו הטביעה משום דאמרו בדדמי וכן
פירש ר"י הא דבעינן סימנים ולא סגי בט"ע לחודיה היינו משום דראו הטביעה
יאמרו בדדמי וכ"כ הר"ז ע"ש ועיין בח"מ שם ד"ה והא מ"מ ע"ש, וא"כ בנ"ד
דלא ראה הטביעה נאמן הוא אפילו דלא חזייה לאלתר מ"מ הא החמ"ח (ס"ק
נ"ה בהתשובה שם) והב"ש שם (ס"ק ל') כתבו שהמריב"ל והרב מו"ה בללאל
אשכנזי סי' כ' (כנ"ל) נחלקו בפסטי דברי הרא"ש דהרב מו"ה בללאל אשכנזי
פירש דברי הרא"ש להקל דאם לא ראה הטביעה נאמן אפילו אם לא חזייה לאלתר
אלא לאחר זמן מרובה (ועיין כ"ש ס"ק פ"ד, דמשמע מדבריו שגם הוא מסכים
לפירש הזה להקל ע"ש) והמהריב"ל סובר דהרא"ש אינו מחלק בין אם ראה
הטביעה ללא ראה אלא רק לענין זה לחוד דבראה לריך לומר סימנים ג"כ ובלא
ראה סגי בט"ע לחוד ולא לריך שיאמר סימנים אבל לענין לאלתר אין שום נ"מ
דבין ראה הטביעה ובין לא ראה הטביעה בשניהם לריך שיראהו לאלתר בעת
עלייתו מהמים ע"ש, ועיין בנ"ב סי' מ"ו שכל שאין לספק בכוונת הרא"ש דע"כ

דהר"ש ס"ל דאפילו דאס לא ראה הטביעה לריך לחזיה לאלתר ע"ש וכ"כ הק"מ
שם וכ"כ ה"ש דהרמ"א הכי ס"ל ע"ש ח"כ זנ"ד אף דלא ראה הטביעה מ"מ
הואיל דלא חזיה בשעתיה נראה לכאורה דלא מהגי' אמירת העד כלל אף אם
היה עד כשר.

אמנם דהר"ש הביא שם עוד דהתוס' כתבו ור"ח פירש מודעינן סימנים
שמעינן דע"א ואשה בספינה שטבעה והכירו מת לא מהימנא וכ"ש עכ"ל מוס"ת
והגו' האידנא להחיר נשי אנשים ע"י הכרה בט"ע צלי סימנים ואפשר דמיירי הכא
בשלא נמלא הגוף שלם דאכליה כורי ולא נשאר אלא מה ששנו במשנה פרק
פנים עם החוטם אבל אם גופו שלם ומכירין אותו ואפילו לאחר כמה ימים
מהגי' ט"ע וכן פיר"ת לקמן גבי אין מעדין עליו אלא עד ג' ולמה דפרשת
ש"ס חילוק בין אותם שראו הטביעה לאחרים ניחא עכ"ל ע"ש ועיין בטור אה"ע
ס' י"ז סעיף י"ג שמוציא דברי הר"ש אולי להלכה ועיין בהגהת הר"ב ס' י"ז
סעיף כ"ח שמוציא דיעה זו ע"ש ח"כ זנ"ד שלא ראה הטביעה ומלאו שלם כל
גופו עם הראש יחד מהגי' אליבא דהר"ש ז"ל אפילו לא חזיה בשעתיה ועיין
בח"מ שם שהמהרי"ק והר"ש והטור והר"י ירוחם והר"ם בשם ר' יהודה גאון
והב"י בתשובותיו ומהר"י כהן ז"ל פסקו כולם כר"ת ועיין בק"ע (ס' י"ז) בשם
הר"א (ס' ספ"ד) בשם מהרי"ט ע"ש ועיין במהרשד"ם (ס' נ"א) שמוכים לדברי
ר"ת שדברי זה"ג הם דברי קבלה ע"ש ועיין שם בפ"ת אות נ"ג מ"ש ח"כ לפ"ז
זנ"ד יש להעלותה זו הייתה מרווח.

(ב) ברם עדיין היתר שלה אין מצורר כ"כ דהח"מ ז"ל מביא שם חבל
נביאים שחולקים על הר"ת והם הרשב"א והר"ן והרי"ב ס' ש"ח
כתב דאף הר"ת המקיל מודה הוא במים כל שלא ראה לאלתר דלא מהנים שום
ט"ע והח"מ מסיים שם מי ירום ראש להקל מאחר ששלימים וכן רבים נוטים
להחמיר ומי יתירה בספק ע"ש ועיין בק"ג שם אות ט' שהגיה הוא ג"כ את
דברי הטור ב"ע ע"ש גם י"ל כי זנ"ד גם הטור מודה דלא מהגי' וכמ"ש
הח"מ שם בשם הדרישה והב"ח ז"ל דהא דלא מלריך הטור לאלתר היינו בידוע
לנו שנטבע האיש הנאצר במים שאל"ס אבל מלאו איש נטבע במים לריך שיראו
אותו לאלתר אך הח"מ ז"ל כתב ע"ז שאין חילוק הזה מתקבל על הדעת
דסוף סוף מכירין אותו בט"ע ומה לי שידועים שנפל למים או לא ה"ע לא
נשחנה בשביל זה כו' ע"ש ולפענ"ד נראה שהחילוק הוא פשוט דהיכי שידוע
לנו שזה נפל למים שאל"ס ח"כ כבר יראה אשה זו מחזקת אשת איש מ"ה ולא
נשאר אלא רק ספק ח"א מ"ה וכמ"ש הנ"ב (ס' כ"ח) ויש מפרשים דמ"ה מותרת
הוא לגמרי דאוליין בתר רובא ורוב הנטבעים אשר המים מוכים אותם הם
למיטה עיין במהרשד"ם ס' נ"א ועיין בספר משיבת נפש להמהר"ל מפלאנק ע"ש
ולכן לא החמיר הטור בזה וסבר דאם לא ראה הטביעה מהימן הוא אפילו
לאחר זמן מרובה כיון דכבר נסתלק כאן חזקת איסור ח"א נשאר"כ בלא ראיו
שנפל בעלה של זו למים שאל"ס דלא יראה מחזקת ח"א מדאורייתא מחמירין
דב"ע לאלתר גם למי שלא ראה הטביעה ומלאו חילוק כזה בספר ברית אברהם

סי' כ"ג אות י"א ע"ש אי"כ בג"ד שלא ראה שום אדם טביעתו ואשה זו בחזקת
אי"א עומדת יש לומר דגם הטור מודה דלא מהני אף שהי' כל הגוף שלם
ומחובר לראש וגם הראש היה כולו שלם ועיין בח"מ ס"ק מ"ז שכ' שקשה מאד
לסמוך על דברי ר"ת ע"ש.

ג) איברא דעל כל זה יש לעלוב ז' תרופה להוציאה מכבלי עיגון שלה
דהנה אף שהרבים חולקין על הר"ת מ"מ הא כתבו הח"מ (ס"ק מ"ו) והב"ש
(ס"ק ע"ו) מזהב"א המחבר דברי ר"ת וכתב דרבים חלקו עליו ולא סתם להדיא
דלא כר"ת משמע קנת דלא נדחו דבריו לגמרי ומלטרפין דעת ר"ת לשאר אומדנות
והוכחות ע"ש (עיין בח"מ ס"ג נ"ד) ועיין בחת"ס (ח"ר סי' נ"א כ"ז נ"ה נ"ו נ"ז)
ובחלק ב' שם בכ"מ ובשור"ת הרי"ס (סי' ב' וג' וה') ובחידושו' על יצמות ובשור"ת
חמדת שלמה (סי' ל"א וסי' מ"ב) ובכמה תשובות שם ובשאר תשובות של אחרונים
ז"ל שכתבו כולם בסגנון אחד דכל הראשונים שהקשו על הר"ת הוא משום דלא
ראו גוף דברי ר"ת שבספר הישר שלו ולא ראה דברי ר"ת אלא מה שהביא
התוס' בשמו בקיטור אבל הם שזכו לראות גוף דברי ר"ת שבספר הישר שלו
ראו שהדק הוא עם ר"ת וכל הקושיות שהקשו עליו הקשה ר"ת בעלמו ויישנם
בטוב ואילו ראו חכמי ספרד את דברי ר"ת שבספר הישר לא הי' חולקין עליו
ושר"ת סיים בספר הישר שלו לא מפני קולו של עגונה אלא מפני שהוא אמינה
של תורה דן הוא והרשב"ם אחיו כן והתיר עגונה למעשה וכתב שכל מי שאינו
מורה כן הוא חוטא ע"ש ומ"ש שכתבו דיש לסמוך על הר"ת והרשב"ם דהאמת
הוא כך ע"ש אך כתבו שמ"מ קשה לדבר נגד הראשונים ז"ל הרשב"א והר"ן
והריב"ש אך אם יש לגבב עוד קולות אחרות נסמוך ע"ז כיון שהאמת הוא
כן ע"ש ע"כ נראה בג"ד אם יש לנרף עוד איזו קולות אחרות.

הנה בג"ד מלאו "בהוועסטיל קעשענע" של הנטבע מכתב ברכה
ווינטשאואגע" מחמתו של ר' מאיר קלאפ אשר שלחה לאחיה לימי ר"ה וא"כ
בדאי שזה הנטבע הוא מאיר קלאפ דאל"כ מהיכן בא מכתב זה להקעשענע"
של הנטבע כי ודאי מכתב כזה אין דרך לשאול ולהשאל דאין לורך בזה המכתב
לאחרים כלל, אך יש לחוש שמא ר' מאיר קלאפ השליך את המכתב הזה מדעת
בדרך מכתב ישן שאין בו חפץ כלל ולזה איכא למיחש כמ"ש רש"י (גיטין דף כג. :)
ד"ה הא אמרינן דלהשלכה מדעת חיישינן ע"ש ועיין בג"ב (סי' ל"ו) ומלאו
זה הנמלא בהבאר ובאמת הנטבע הזה הוא איש אחר או שבל"ה יש לחוש
שמא אבדו ומלאו זה ואיש אחר הוא, אך הלא כבר נודע מה שכ' הח"ל (סי' קל"ד)
ובשור"ת ה"ב"ח (סי' פ"ב) דלנפילה דחד לא חיישינן ע"ש וא"כ בג"ד הי' נמי
כמו נפילה דחיד דהאיד יקרה מקרה כזה שישליך זה המכתב וימלא איש כזה
אשר יהא דומה לזרמו אחר טביעתו כמו האיש אשר אבדו או השליכו גם האיד
יקרה מקרה כזה שילך איש זה המולאו ויטבע אח"כ עלמו במקום אשר בעל
אבירה עמד שם עיין בג"ב סי' מ"ג ובמ"ת סי' נ"א ע"ש אך שכתבו דלפי
דלנפילה דחד לא חיישינן משום דהאיד יודמן מקרה כזה, והוא לא שכיח כדל
אבל בשאלה שהוא בבחינתו ומרצונו אפשר שהשאל' במכיון דוקא לזה איש הדומה

לו ע"ס א"כ יש לחוש בנ"ד שמא האיש מאיר קלאפ הנאבד השאיל את הוועסטיל
שלו לאיש אחר ושכח שם את הווינטשאוואנט" והאיש זה נמלא עכשיו בהבאר
ואיש אחר הוא אך ז"א דהחמ"ס (ס"י ס"ט) ובשורת הרי"ס (ס"י א"). כתבו דזה
הוי ג"כ במקרה שמדמן שהשאיל לאיש כזה אשר יהא ט"ע שלו לאחר שיהא טובע
א"ע כט"ע שלו ולהכי אף למאן דחייש לשאלה (דבשאלה בלא"ה יש הרבה פוסקים
דס"ל דלא חיישין לשאלה כלל) באופן כזה לא חיישין לשאלה ע"ש.

(ה) ועיין בבאה"ט שם אות פ"א שמביא בשם הרמב"ן (והפ"ת כתב שם
שט"ס וז"ל הראב"ן) סוף יבמות דאם מת בימות הגשמים בימי הקור מעידין
עליו אפילו אחר כמה ימים כי ודאי נקדש ונגלד ואינו מניחו לתפוח ועדיף טפי
מלינת המים וכ"כ בשו"ת מ"ב (ס"י ק"ד) והר"א ששון (ס"י ט"ו) ועיין בחמ"מ
(ס"ק כ"ה) ובצ"ש (ס"ק ע"ח) ועיין בחמ"ס (ס"י ע"ג) שגורף זה להיתר ע"ש.
ועיין בנ"ב (ס"י מ') שכ' דבעינן דוקא ימי טבת ושבת שאז קור גדול ע"ש, וכ"כ
הפמ"א (ס"י ס"ה) וידוע שבחורף העבר ה' חורף קשה וקור גדול מיד אחר
הסוכת א"כ יש לגרף זה בנ"ד להתיר לסניף דברי ר"ת הג"ל ואף שיש לומר
שהם לא סמכו על זה רק היכי שהמת היה מונח ביבשה אבל לא היכא שהיה
מונח מתחילה במים ואח"כ העלוהו ליבשה דבאופן זה יש לומר דלא מהני שום
ליגה דהרי חזין דאם מת ביבשה מעידין עליו כל ג' ימים ואם היה מונח מעיקרו
במים והעלוהו מן המים ליבשה דאז אפילו אם העלוהו תוך ג' חין מעידין עליו
דהמים גורמים שיתפח מיד בעת שיוציאו מהמים כמ"ש הרמ"א (ס"י י"ז סעיף כ"ו)
ע"ש, וכבר ראיתי בקונטרס הנדפס בסוף שו"ת רח"כ ראפאפארט ז"ל שכתב כן
ע"ש, אך מדברי הח"מ בעובדא דפנחס מק"ק ארלא ומדברי הפ"ת שו"ת ק"ג לא
משמע כן אך מ"י שמגרף זה לסניף מגרף זה אפילו היכא שהיה מונח מעיקרא
במים ואח"כ הוציאו ליבשה אם הקור היה גדול (מגרף זה לסניף להתיר) ע"ש.
ורפ"ז בנ"ד הואיל באמת שהלכה בדברי ר"ת כהגאונים האחרונים ז"ל
הג"ל ויש כאן סניף לגרף הא דמלאו, בהוועסטעל קעשענע" שלו מכתב ברכה
על שמו, וגם כיון שהי' אז קור גדול בעולם ולדעת הרמב"ן ושאר הגאונים אינו
מתפח אז דהכינה אינו מניחו להתפח כג"ל להכי יש להתיר בנ"ד כיון שבאמת
שהעיקר הוא בדברי ר"ת וכג"ל.

(ו) ונראה לפענ"ד הא דמביא שם הבאה"ט אות ז"ב (שמביא) בשם ק"ע
ס"י רל"ז (כל"ל) בשם דברי ריבז שמחיר מכח ס"ס שמא הלכה כר"ת דכשהגוף
שלם מעידין עליו אפילו לאחר כמה ימים או אף דאין הלכה כר"ת שמא תוך ג' ימים
השליכו למים וממה הבאה"ט שם הא בעיגנא דאיתתא אין להתיר מכח ס"ס ע"ש.
[עיין ש"ך י"ד ס"י ק"י בכללי ס"ס סעיף כ"ח וכ"ט ובק"ע ס"י כ"ג ובפ"י כתובות
בקו"א שם ע"ש], ונראה דהדברי ריבז סובר דבאמת הלכה כר"ת רק דאז
מתחירין משה' היכא דיש עוד ספק להקל סמכין אדברי ר"ת כיון דאמת דהלכה
בדברי ר"ת וכן ראיתי בספר קטן הנקרא דברי ריבז ע"ש וה"ה בנ"ד גמי יש
לומר כן וכג"ל.

(ז) והנה בנ"ד יש עוד ריעומא שהנעטע היה נפוח מאד וא"כ י"ל דהכי

שהוא נפוח הרבה לא מהני שום ט"ע עיין בבאב"ט (אות פ"ד) אם ראהו לאלתר
ונתפח יס להסתפק מה דינו אם מעידים עליו או לא והסברא נוסה דאין מעידין
עליו וכו' ועיי' (א"ק פ"ח) שמביא בשם רשד"ם (סי' נ"ו) דאם ראהו נפוח לכ"ע
אין מעידין עליו וכ"כ בבב"ב ע"ש ועיין בשו"ת הר"ם (סי' ג' ויה') שלא ראה
להתיר בנפוח ט"ע, אך נראה דלשיטת הר"ת ז"ל דאם הגוף (והראש) כלו קיים
מהני ט"ע אפילו לאחר כמה ימים ומביא רא"י מרבינו שמשון הקדוש שנהרג
והכירו אחר כמה שנים והא' ודאי דבזמן רב כזה דרכו לנפוח הרבה וא"כ
היה לו לר"ת להתנות דוקא כשלא ראינו שנפחה אלא משמע דלר"ת אף אם תפח
מהני וכבר הביאתי לעיל בשם ח"מ וב"ש ז"ל דזמן מרובה הוא לעולם כ"ז
שאין מתקלקל גורמו ונרקב עד שא"א להכירו מעידין עליו דכך טבע המים
שלימתן מראה הפנים עד שמתחיל לרקוב ואז א"א להכירו וע"כ לא נתן זמן
ושיעור לזמן מרובה ע"ש הרי שכתבו דכל זמן שלא נרקב מעידין עליו משמע
אפילו אם הוא נפוח ואף שהם לא דברו אלא אם הוא מונח במים ע"ש מ"מ לפי
שיטת ר"ת אין חילוק בין אם הוא מונח ביבשה או במים אי חזירה לאלתר או
לא כי לר"ת תלוי הכל באם הגוף כולו קיים דאז מעידין עליו אפילו לאחר כמה
שנים וא"א להכחיש את המוחש דבכמה שנים מתפח הרבה ואפ"ה סובר ר"ת
דסמכין אט"ע וכ"כ הרשד"ם (סי' ק"ד) (הו"ד בק"ע סעיף שני) שא"א להכחיש
שמי טעומד בים ד' או ה' ימים שלא יתפח מלד המים הנכנסים בו, וא"כ איך
אפשר להעיד עליו אלא נראה ג"ה שהגוף נתפח מלד המים אבל גורת הפנים עומד
ואינו משתנה כי המים מעמידין גורתו ע"ש משמע שר"ל שאף זה ג"כ א"א שלא
יהא פניו נפוח מחמת המים שנכנסו בנקציו של הפנים ובאזניו מ"מ המים מעידין
גורתו שהוא אפשר להכירו בט"ע וא"כ לפי שיטת ר"ת אף בלא מים מהני אם הגוף
כולו קיים והמעין במהרשד"ם (סי' נ"ו) יראה שהרשד"ם בעצמו כתב דלשיטת ר"ת
אף אם הוא נפוח מעידין עליו והא' דכתב שאם הוא נפוח אין מעידין עליו הוא
הכל לפי שיטת החולקים על הר"ת אבל הר"ת סובר דלא תליא בנפוח כלל ע"ש.
(ח) וב"ב מי הוא שיאמר דבר נגד מה שמשמע מדברי הגאונים ז"ל דבנפוח
לא מהני ט"ע, אך מ"מ הואיל והנ"ב סי' מ"ו מתיר אפילו אם היה נפוח
בצירף הפאם שלו ע"ש (ובנ"ד יס שאר הוכחות כאשר כתבתי לעיל) ועיין בשו"ת
רח"כ ראפאפורט (סי' מ"ב) שמתיר אפילו בנפוח והביא כל הראיות שהבאתי
וכתב דהא דכתב הב"ח כל זמן שאין רואין בו שינוי בגופו וגורמו היינו במראה
שא"א להכירו אבל לא מחמת הניפוח ע"ש באריכות אלא שכ' שגריך לומר דבר
לי ע"ש, ועיין בחת"ס ח"ר סי' נ"ו שמבואר שם שהי' נפוח מאוד ולא היה
אפשר להכירו בגורת פניו ולא הכירו אלא בצנץ גופו ואעפ"כ התיר החת"ס לפי
שיטת ר"ת עשה"ט, נמצא בנ"ד יס לנו חילין גדול לסמוך עליו על הנ"ב והחת"ס
ורח"כ ראפאפורט ז"ל הג"ל אעפ"כ שהיה נפוח ואח"כ מלאתי בשו"ת חמדת שלמה
סי' מ"ב שכ' בהדיא הכי ע"ש.

(ט) וראיתי בספר קהלת יעקב מהגאון מליסא (סי' י"ז סעיף כ"ה) שכ'
ובעינין שיראהו דוקא ערוס דכשהוא מלוכש בבגדים ודאי דליכא ט"ע ע"ש וא"כ

בכ"ד הרי: מנחו במלבושיו אך נראה דלא כתב הקה"י כן אלא היכא שאין שם פרטוף ופדחת וחוטם ואין מכיר אותו אלא ע"י בנין הגוף ע"ש שהקה"י שם קאי על זה אבל באם הראש והגוף כולו קיים א"ל שיראהו בעודו ערום וכן משמע מכמה תשובות שכתב"ם שמיירי שם שמנחו עם מלבושיו ע"ש, ועוד בל"ה אין מובן דברי הקה"י וכי זה שמכירו בט"ע שבגופו הוא משום שראוהו ערום אלא הכונה שראהו מלובש בבגדיו והכירו אז בט"ע בבנין גופו שזה הוא פלוני הנקרא בשם כך ובאופן זה מכירו ג"כ עכשיו שזה הוא פלוני הנקרא כך וא"כ למה צ"ע שיראהו עכשיו ערום ול"ע.

(י) ועוד יש לעיין כי מלשון רמ"א (סעיף ג') משמע שהעד ז"ל והכרתיו היטב בט"ע ע"ש ועיין בשו"ת הרי"ם (סי' ג') שמסופק שאפשר שלריך העד לומר דוקא שהכירו בט"ע ע"ש ועיין בק"ע (סעיף תכ"ב).

עיין במהרשד"ם סי' ס"ט. שרלה מעיקרא לומר כן דלריך העד לומר כן והכירו בפרטוף פנים וה"ל אח"כ ונראה לפענ"ד שהמדקדק צענינים אלו שאין רוח חכמים נוחה הימנו והטעם שהרי הרי"ף לא כתב אלא ואשתמודע לי דאיהו פלוני לא כתב צורת פנים כו' ואפילו אם ת"ל דלריך היינו אם היה המעיד לפנינו ה"י ראוי לחקרו בדבר הזה ולראות איך הכירו מ"מ עתה שזה העד אינו העד שראה אלא עד מפ"ע איש לן להקל ולומר כיון שזה העד מעיד שאמרו לו שהכירו שהוא פלוני וקצרוהו ודאי שהכירו היטב ע"י צורת הפנים ועוד דבחוקה שלם ה"י וגעמיד אותו על חזקתו ע"ש שהאריך והביא רא"י לזה מהרמב"ם כו' ובהאי כ"ע מודים כו' ע"ש א"כ בכ"ד גמי שאין העד הראשון לפנינו אלא עד אחר העיד משמו תלין לומר שודאי הכירו היטב בט"ע גמור וע"י סימנים מובהקים, הנה צררנו עד כה צ"ד דאם ה"י זה עד ישראל היה יכולין אנו להתיר אותו וכנ"ל.

(יא) ועדיין יש לבאר כי ידוע שיש מחלוקת ישינה בנכרי מסל"ת אי גאמן בט"ע לחוד בלא סימנים עיין ב"ש ס"ק ע"י שמביא בשם רבינו שמחה ור"ג דאין נכרי מסל"ת גאמן צמידי דבעי ט"ע ועיין בשו"ת מב"ט סי' ס"ו (ה"ד בק"ע סי' רי"ח) ש"כ ואפילו למה שנהגו כשנמלא שלם אפילו באותם שראו הטביעה נראה דאינו אלא בעד המכוין להעיד אבל עכ"ל לא סגי ט"ע כיון שאין מכוין להעיד היאך יתן ט"ע צמים וכמו ש"כ בהגהת מיימוני (פי"ג) והמורה להתיר לא מלא ידיו ורגליו צביהמ"ד ע"ש מ"מ הא הב"ש כתב שם בשם כמה גאונים דפשוט הוראה לישראל להתיר ע"ש ועיין בשו"ת רח"כ ראשאפורט ז"ל שמביא מחלוקת זו וכתב דהיכא שיש אומדנא שהנכרי אומר אמת כ"ע מודים דהנכרי גאמן ע"ש, ובכ"ד ודאי דאיכא אימדנא דמוכח דהנכרי אומר אמת כי מאין בא לשם איגש מעלמא והלא במקום זה עומד שם תמיד איש חיל בין ביום ובין בלילה ומשמר ואינו מניח לשום אדם להתקרב שם וכל הקרב קרב לשם יומת ונדבר מזה אי"ה עוד לקמן, ועיין בק"ע (סי' ל"ה) ש"כ שאפילו לדעת ר"ג ור"ש שהיה לבס נוקפס אם יש להתיר בעכו"ם מסל"ת בט"ע מ"מ למעשה היה מקילין ומקבלין עדותו כו' וכנראה מדברי הרמב"ם ושאר כל הפוסקים שלא חלקו בט"ע

בין עכו"ם מסל"ת לישראל המעיד ע"ש ועיין בקט"ג ס"י רס"ב שכ' דכבר נהגו להחיר עדות כותי במסל"ת בכל גונא ולית דחש להא דר"כ ור"ש ע"ש ומ"ש (ובסעיף רל"ט) ועי' בפ"ת (אות קי"א) ובחת"ס סוס"י מ"ו שכתב ג"כ הכי לדינא ע"ש, ועיין ברדב"ז ח"ד (ס"י רל"ד) שהאריך בד"ן המעיד בשם נכרי מסל"ת בדבר דלריך ט"ע וסו"ס ד"ס להחיר מכמה טעמים חדא דעו"ם מסל"ת לא אמר בדדמי לדעת מקלט פוסקים, ותו דליתיה קמן דנשאליה ותו דאין מדקדקין בעדות עכו"ם מסל"ת ותו דמזכיר שמו וכינויו ועירו והיה מכירו וכו' ותו דהוי שעת הדחק ותו כי סברת הלכך שאדם מכיר את מי שהוא רגיל אללו אפילו לאחר זמן כיון שגופו ולורתו שלימים וכו' ועי"ש עוד באמצע התשובה שכ' א"כ איבא לתרוני דהא דאמרינן דלא מקילין בגופה של עדות היינו כשראהו קף על פני המים מת לא מקילין לומר שהכירו בט"ע ועל כיוצא בזה גמגמו האחרונים אבל בג"ד שראהו מת ביבשה והכירוהו אמרינן דקושטא קאמר שהכירו יפה עכ"ל ע"ש וא"כ היינו טעמא ממש שייכי גם בג"ד להחירא.

(יב) ור"ה דהעד (הנכרי) לא אמר וקברתיו כ"כ הרמ"א (ס"י י"ז סעיף י"ז) בשם המ"מ דהיכי דמזכיר שם המת ומכירו לא בעינן וקברתיו ע"ש וגם כאן הלא אכן קברנו אותו על הציה"ק היהודי וא"כ ל"ש החשש דגדמה לו כמת ועדיין חי והא דלא היה הנכרי מסל"ת ע"י ק"ד ומבואר בח"מ (ס"ק ל"ז) ובצ"ש (ס"ק נ"ב) דלדעת הר"ן דבעי דנכרי מסל"ת קישור דברים ה"ה דלריך ק"ד אף באמר פלוני שילא עמי מת ולא כה"ב"ח ע"ש בצאה"ט מ"מ נראה דבג"ד כ"ע מודים דלא בעי ק"ד דהטעם דבעי הר"ן ק"ד הוא משום דבלא ק"ד נראה כמשקר כי כן דרך המשקרים שלא לאמר עוד דבר נוסף כדי שלא יתפס בשקרו ובג"ד הא הנכרי לא בא לספר לנושאים דבר ולא היה כאן שום מקום שיאמר עוד דברים כי היכף שראו הוא ואנשים אחרים את הנטבע אמר להעומדים שם שזה הוא מאיר קלאפ ומה ה' לו לומר עוד כי הענין לא היה סובל כאן שיאמר עוד דברים וא"כ נראה דבזה כ"ע מודים דלא בעי ק"ד ובלא"ה הא הלכה כהריב"ש דלא בעי ק"ד ע"ש.

(יג) ור"ה דלא הזכיר שם אביו ולא שם עירו ועיין ברמ"א (ס"י י"ז סעיף י"ח בהגה) ובצ"ש ובח"מ (שם) כבר בארתי בתשובה אחרת כיון שהעיד שזה הנטבע הוא מאיר קלאפ ואין ידעין שלא ה' במקום הזה כי אם זה לחוד בעל אשה זו מווארשא הוי כאילו הזכירו בשם עירו ובשם אביו ואכמ"ל.
(יד) עוד עלה על לבי דמיחש דמחמת הנכרי ידע שגאבד איש חיל יהודי שה' נקרא מאיר קלאפ ע"כ כשראה את הנטבע שפט בדעתו שודאי זה הוא מאיר קלאפ אבל מעולם לא הכיר אותו עכשיו כלום, אך ז"א דהנה זה כבר היה מוסכם אלס זה ג' חדשים שמאיר קלאפ ברח חוץ למדינה ולא היו מדברים ממנו כלל כי זה היה דבר ברור אלס דאיש חיל הזה אשר עמד לשמור את המאגוזין ברח והרא' שעד שלא ראה אותו לא אמר כלום וא"כ ודאי שבאמת הכירו עכשיו שזה הוא.

היוצא מדבריו שיש חופן להחיר עלובה זו מכבלי עיגון שלה וכפי אשר
בארתי לעיל ובפרט שהוא שעת הדחק וכמ"ס הח"מ ס"ק ל"א דאשה ילדה הרדופה
להנשא הוי היתר עגונה שלה שעת הדחק ע"ש ועיין בשבות יעקב סי' קי"ד ע"ש
ו"ש לחוס כו' זה חופן אחד להחיר.

טו) אופן השני נראה שיש להחיר עלובה דא על דרך זה הנגה ידוע דברי
מבי"ס ח"ר סי' קל"ה (הו"ד ק"ע סי' רכ"א) אם נאבד יהודא בדרך שהלך ממקום
פלוני למקום פלוני ואח"כ נמלא באותו דרך הרוג אחד אמרינן דמדאורייתא חלין
שזה הוא שנאבד דאם איתא שהנאבד נייל היה נודע מקומו וע"כ אם נשאה לא
הלא יותר מן הנטבע במים שאל"ס דהתם איכא למימר שהים פלטו לאי החוק
כו' וא"כ מאחר שילאנו מהכנת איסור דאורייתא דאזלינן בתר רובא מדאורייתא
א"כ אפשר ללדד אף מדרבנן מאחר שלא נתעלמו יהודים אחרים רק אלו מהתמא
אותן שמאלו הרגוים הם אלו וגאמר כאן נמלאו וכאן היו שלא נודע בכל הסביבות
שילאו אחרים אלא אלו ע"ש באורך א"כ ה"ה בג"ר שידענו שזה האיש אשר עבד
בעבודת הנבא והיה נקרא בשמו מאיר קלאפ עמד שם באותו מקום לשמור את
המאגוזין ומאז נאבד זכרו ועכשיו מלאו באותו מקום איש נטבע ולא שמענו שיהא
נחמר עוד איש אחר סביבת המקום הזה אלא רק זה האיש לחוד א"כ ודאי שזה
הנמלא הנטבע הוא באמת מאיר קלאפ הנאבד, וא"כ אפילו לא היה כאן כלל נכרי
מסל"ת ג"כ כבר הותרה אשה זו לפי דברי המבי"ט.

טז) א"א שבדברי המבי"ט האריכו גדולי אחרונים ז"ל בזה והשב יעקב
הביא רא' לדברי מבי"ט מפלוגתא דרבי ורשב"ג (פסחים י') בשדה שנאבד בה
קבר ומלאו בו קבר דר' סובר דאמרינן היינו קבר שאבד היינו קבר שנמלא ורשב"ג
סובר תבדק כל השדה כולו וידוע דהלכה כרבי מחבירו וכיון דבשדה דיש לבדור
לכתחילה לבדוק כל השדה כולה אפ"ה סמכין לחזקה זו מכ"ס בג"ר דנאבד יהודי
א' באותו דרך ונמלא יהודי א' דאמרינן דזה שנאבד הוא שנמלא יע"ש ועיין בשו"ת
רח"כ ראפאפארט (סי' כ"ט) שמביא ג"כ רא' זו דהלכה כרבי מחבירו ע"ש
(ומ"ס דהלכה כרבי מחבירו תמה ע"ז הנ"ב סי' מ"ו דזה דוקא נגד חבירו ולא
נגד אבא ובכללי הש"ס מבוחר רבי ורשב"ג הלכה כרשב"ג ע"ש, ועיין בשד"ח
(מערכת ה' כלל ק"א) שהאריך בזה יע"ש ועוד יש להעיר דהרי הראב"ד גורס
איכא רבי במקום רשב"ג ורשב"ג במקום רבי וא"כ האך אפשר להעמיד יסוד
דין על הכלל הזה יע"ש) והנ"ב הקשה ע"ז מדחוינן דפליגי רבי ורשב"ג באדם
הנכנס לתוכה ולא פליגי בשדה עומה דרבי סובר שהשאר השדה הוא טהור ורשב"ג
אומר תבדק כל השדה כולה מוכח דגם רבי אינו סומך על האי שנאבד הוא
שנמלא אלא לטהר אדם הנכנס שיש לו חזקת טהרה אבל השדה עומה שיש לה
חזקת טומאה שמשעה שנאבד בה קבר הוא בחזקת טומאה וע"י מליאת קבר הזה
שנמלא אתה רוצה להוציאה מחזקת טומא לא סמכין לומר היינו כך וא"כ באשה
שיש לה חזקת אי"א לא מהני סברא היינו כך שאבד היינו כך שנמלא ע"ש
ואחרונים השיגו עליו דאם השדה יש לה חזקת טומאה ודאי דגם האדם שהלך שם
אין לו חזקת טהרה שכל מקום אין לדין חזקה אלא מדבר שבה הספק ממנו

כמבואר בס"ד י"ד (ס"א ח') בשוחט שמלאו שא"י הלכות שמיטה דהכלים שבישל
 בהם מאותו בשר ששחט הם אסורים ואין להחיר אותם מעטם דאוקי הכלים
 מחזקה דמטיקרא שהי' בחזקת כשרות ע"ש, ועיין בריתב"א קידושין בסוגיא דקידשה
 אביה וז"ל וקשיא לן אחאי אזלינן בחד חזקת טמא מיל בחד חזקת טהרות שנגע
 בחד שהיו בחזקת טהרה ולא נטמאם בספק ואיכא למימר דכיון דדאלי נגע בהם
 אין להם שום חזקה וכדאמרין שלא בבית כו' וכן בגדה לב"ה דמטמא טהרות
 למפרע דכיון דדאלי נגעה נפקו טהרות מחזקתם והוא כגדה גופא וכן אתה דן
 בכ"מ דאיכא דאלי ולא אזלינן בחד חזקת טהרות אלא כשיש ספק במגע עולמו
 ושמא לא נגע כלל ע"ש וכ"כ הריטב"א עירובין ל"ו ע"א ד"ה רבא שכל מקום
 אין לדון חזקה אלא מדבר שבא הספק ממנו כו' ע"ש ועיין בספר שושנת העמקים
 (כלל י"ב ובג"ו כלל ס"ב) ועיין בספר ישעורי (ס"י י"ז ס"ק כ"ט) שהשיג כזה
 ג"כ על דברי הג"כ הנ"ל ועיין בתשובות הרי"ם (ס"י י') שכ' ג"כ שאין גראה
 כלל לומר שהשדה בחזקת טמא והנכנס יהא טהור כיון שדאלי נכנס בחזקה ועיין
 כתובות דף כ' ע"ב שאמר שם הגמ' עילה מלאו וטהרו אי' ואף שמיירי שם שהי'
 שם חזקת טומאה כמ"ש השיטה מקובלת לשון הריטב"א ע"ש לפ"ו שפיר מדמה
 הש"י הא דמבי"ט להא דשדה שנאבד בה קבר דבשניהם הסבירא דהיינו הך
 שנאבד כו' מוליא מחזקה דמטיקרא ועוד יש להעיר על הג"כ מדברי הש"ס בכורות
 דף כ"ה ע"ב גבי בעל מוס שנתערב בקדשים תמימים דמוחזק העדר שיש בה
 בע"מ ועכ"ז קאמרין שם דפליגי בפלוגתא דרבי ורשב"ג ע"ש אי"כ מבואר דלר'
 הסבירא היינו הך שנאבד מוליא את העדר מחזקתה וא"ל בדיקה יותר ע"ש
 (והג"כ בעלמו מביא גמ' זו שם לע"א ע"ש) וא"כ אף בקבר שנאבד השדה עולה
 טהורה וכנ"ל וה"ה בא"ש שנאבד ואח"כ מלאו איש הרג באותו דרך ראמרין
 אליבא דרבי היינו שנאבד היינו שנמלא.

אך י"ל אף שהג"כ ס"י מ"ו מביא שהר"ה והראב"ד והמ"מ פסקו
 בזה כרבי אף באיסורי דאורייתא ע"ש וכן משמע פשט לשון הרמב"ם י"ל גבי
 על ובדק שאף אם לא ביטל החמץ מ"מ אם אשכח אינו צריך לבדוק יותר שא"כ
 ע"כ דפסק לגמרי בזה כרבי אף באיסורי דאורייתא מ"מ הא הב"ח והט"ו והמ"א
 פירשו דהרמב"ם מייירי דוקא בביטל דלא הו' אלא איסור דרבנן אבל אם לא
 ביטל דהו' איסור דאורייתא לא סמכין אחזקה זו.

(י) מ"מ נראה להביא רא"י לדברי השב יעקב מהא דבכורות דף הג"ל גבי
 בעל מוס שנתערב בתמימים ומלאו בעל מוס אי' דרלה הגמ' לדמות דין זה להך
 פלוגתא דפליגי רבי ורשב"ג בשדה שנאבד בה קבר וקאמר רחב"א דלא דמי
 דבבע"מ אף רשב"ג מודה דדוקא גבי שדה דדרכה להקבר בה אמרין כי היכא
 דהאי קבר בה קבר נמי בה איש אחר אלא קדשים כיון דבדקו וקיימו דרכה
 למיפל בה מומא ואידך ר"א אמר אנב דמגמחי אהדדי שייך בהו מומא ע"ש משמע
 מופשט הגמ' דזה כ"ע סברי דמס"ה סובר רשב"ג דלריך בדיקה כל השדה משום
 דדרכה למיקבר בה אבל היכא דל"ש הך סבירא סובר רשב"ג נמי כרבי רק דר"א
 פליג ארחב"א וסובר דבעל מוס נמי דרכו בכך הואיל ומגמחי אהדדי אבל אי לא

האי טעמא מודה ר"א לרשב"א דרשב"ג מודה לרבי דאמרינן היינו שנאבד
היינו שנמלא א"כ בנ"ד וכי דרך למלא אנשים בבאר דלא ודאי שזה
שנאבד הוא שנמלא שם ורשב"ג מודה לרבי שזה וע"ש שהנ"ב כתב כזה לע"א ע"ש
ויל דר"ד דמי לקדשים בדבדקו וקיימו דהבאר הזה הוא בחוקת בדוק שלא היה שם
שום איש ועכשיו שמלאו שם איש נמצא חמירין אף לרשב"ג היינו כך שנאבד
ועיין בספר זכרון יוסף שאלה ה' שבי ג"כ כזה ממש ע"ש וע"ש שמביא ראיה
שהלכה כרבי שזה ע"ש גם מדברי רשב"ג דאמר תבדוק וכן מדברי ר"י דאמר
יבדוק משמע דרשב"ג ור"י לא פליגי על רבי אלא משום דאפשר לברורי בבדיקה
או בבקור אבל בליה מורי הם לרבי ע"ש.

(ח) אלא שהש"ס שמעתא ז' פ' י"ז (והקבלת יעקב שם י"ז) ובספר
זכרון יוסף שאלה ה' אות י"ד כתבו שלא דמי הא דמבי"ט להך דשרה שנאבד
בה קבר דהתם גבי קבר וכן הא דמדמה בבכורות בע"מ שנתערב בתמימים
לשרה שנאבד בה קבר וכן הא דעכבר על ודק התם כהא שנאבד נמלא כמו
זה נאבד בה קבר ונמלא בה קבר נאבד ככר ונמלא ככר נאבד בע"מ ונמלא
בע"מ ושי"ך שפיר לומר דזה שנאבד הוא שנמלא אבל בידון דמבי"ט שנאבד אדם
חי ונמלא אדם מת ולא נמלא כמו שנאבד לא אמרינן היינו שנאבד היינו שנמלא
וכיולא שזה גבי חמץ שנאבד ככר ונמלא פרורין ע"ש ועל קושיא זו כבר תירץ
הגו"ב סי' מ"ז ובתת"ס סי' נ"ג ד"ה והנה ובתשובות הרי"ם סי' י' וי"א דאינו
דחוי דכמו דאמרינן בחינוך שדרכו לפרר לא הוי שינוי ואמרינן היינו שנאבד כן
בנמלא מת שידעין אנו שהיה בודאי חי בין שהוא זה ובין שהוא אחר ממילא
מה שמת הוי כדרכו לפרר דאמרינן היינו שנאבד ע"ש וזה תוכ"ד.

(ט) אלא שהקשו עוד דלא דמי דהתם בקבר כיון דאם לא היה ידוע
בודאי שנאבד בה קבר לא היה אנו מסופקין כלל לטמאות את השרה כדאמר
ר"י בנזחים דף קי"ג ע"א דא"י בדוקה הוא וכן בעל ודק היה הבית הזה
בחוקת בדוק וכו' ורק אח"כ נמלא שם קבר או חמץ כו' מש"ה אמרינן אקמוה
אחזקה קמיימא שלא היה שם קבר ולא היה שם חמץ כו' והא שנאבד זה הוא
שנמלא משא"כ כהא דמבי"ט הרי יש לאשה זו חזקה א"א ולמה נוליא אותה
מחזקה דהיתה עד עתה בחזקה א"א בסברא זאת דהיינו האי שנאבד וגם הא
יש להאיט שהלך בזה הדרך חזקה חי והנה הנ"ב סי' ... דחה זה דהא אפילו
פימא דהוא איש אחר הלא גם לזה האיט היה חזקה חי דהא חי היה מעיקרא
ע"ש אך זה אינו דחוי כמו שכתבו אחרונים ז"ל דמה לנו להם הלא אין אנו עליהם
אלא על איש פרטי בעל של אשה זו ובעל של אשה זו יש לו חזקה חי וכמש"כ הב"ש
ס"ק פ"ד ע"ש וא"כ הדקל"ד דכאן יש תרי חזקות חזקה א"א וחזקה חי נגד כך
סברא (כאן) היינו שנאבד כו' עיין תב"ש סי' ס"ג ס"ק ט"ז ע"ש.

(כ) אך יש לומר דבעדות אשה ליכא חזקה א"א וכמ"ש התוס' (יבמות פ"ח
ע"ב ובכתובות דף כ"ב ע"ב) דחזקה דאשה דייקא מרעא לה לחזקה א"א והגאון
נ"ב אה"ע סי' כ"ט דחה זה משום דהתוס' לא כתבו אלא שמרעא לחזקה דא"א
דלא יתחייב חנק אבל עכ"פ באשם תלוי קאי ע"ש אולם הנ"ב ז"ל בעמנו סי' ל"ז

כתב דאף בכתם אדם שלא לסחורה ע"ד לחזור ולא חזר שע"פ חיתרע חזקת
 א"א וחזקת חי שתיבך נולד לנו ספק מיתה על האיש הזה ע"ש וא"כ בנ"ד
 שעמדו שם אותו ע"ד לחזור ואינו רשאי מכח הממשלה לעצוב מקומו ובחזר
 לאשתו שאלו קיים היה מודיע לביתו היכן הוא בודאי שאיחרע חזקת א"א ועיין
 רש"י כתובות דף כ"ב ע"כ צרי לי אילו קיים היה בא ע"ש ועיין בשו"ת רבינו
 ח"כ וללה"ה סוף סי' כ"ז החליט בהיתר עגונה דאין כאן חזקת א"א מטעם
 הכל דחזקה דדייקא מרעא לחזקת א"א ע"ש.

ועיין בנ"ב סי' מ"ו ובתשובות הר"ם שכתבו לחלק דשם ה"י בחזקת צדוק
 משא"כ בעובדא דמצי"ט הגם דידעינן דבעלה הלך בדרך זה שנמצא אחד הרוב
 ואחר א"י מ"מ אינו בחזקת שלא הלך אדם אחר לשם כיון ששיירות מלויות ע"ש
 וע"ש בש"ס הר"י הגאונים הודו במקלם דעכ"פ במקום שאין שיירות מלויות יש
 להקל ולפ"ז בנ"ד דידוע דהמקום הזה נחזק שאין הולכין בו כלל כי אדרבא מכח
 הממשלה עומד שם איש חיל תמיד לשמור את דרך הזה שלא ילכו בו שום אדם
 והמתקרב הוא חייב בנפשו א"כ ודאי שאין שיירות מלויות שם ועיין בתשובות
 הרא"ש כלל נ"א אות ב' סוף ד"ה ועוד כתבת וז"ל ואינו קרוי שיירות מלויות
 אלא בשווקים היבא דמוצני כימנא או בי דינא דר"ה שהכל באים לרין ע"ש
 א"כ דמי ספיר לשדה שנאבד בה קבר דגם כאן יש להמקום הזה חזקת שלא הלך
 שם אדם אחר וכמו שכ' בשו"ת הר"ם שם שהיבא שלא הוחזק שני יב"ש וא"י
 מי שחסר או שנאבד מעיר זו כ"א בעלה י"ל ספיר שהוא בחזקת שלא נאבד
 אדם מהעיר שלא יהא ידוע בו ע"ש ובכר בארתי שבנ"ד אף רשב"ג מודה דאמרין
 האי שנאבד האי שנמצא כנ"ל.

(בא) והנה בש"ס הביא עוד היתר מטעם כאן נמצא וכו' ועיין בנ"ב
 סי' מ"ו שכ' דלא פליגי רבי ורשב"ג אלא בנאבד בה קבר דסובר רשב"ג דל"ש
 לומר כ"כ וכ"ה משום דיש לחוש שמא הקבר הזה שנמצא עכשיו היה כאן עוד
 מקודם שקברו שם קבר הנאבד אבל היבא דגבי אחד שייך לומר כ"כ וכ"ה מומן
 כביר ולגבי אחר ל"ש שהיה מומן רב בזה אף רשב"ג מודה דאמרין כ"כ וכ"ה
 משעה הראשונה ע"ש לפ"ז בנ"ד דע"כ א"א לומר דזה הנמצא בהבאר מונח שם
 זה מומן רב דא"כ מהיכן בא להועט מטעל שלו מכתב ברכה אשר נשלחה לר'
 מאיר קלאפ מאחותו קודם ר"ה ואם נאמר דזה האיש מאיר קלאפ אבד או
 השליך את המכתב הזה עוד קודם ר"ה ומלאו זה ואח"כ השליך א"ע להבאר
 והכל ה"י קודם ר"ה קודם שעמד ר' מאיר קלאפ שם זה א"א דמהיכן בא לשם
 אדם אחר כיון שאין מניחין שום אדם לגשת שם וכל הקרב יומת כנימוס המדינה
 וא"כ אין לחוש רק שמא זה מאיר קלאפ ברת והיה המקום פנוי בלי שום שומר
 ובה השעה מוזמלם בא איש אשר מלא את הווינטשיוואנע והפיל עצמו להבאר
 א"כ לא היה משעה כאן רק ר' מאיר קלאפ ה"י שם קודם ולזה לא חיישינן כמו
 שכ' הנ"ב שם לענין גלוב ע"ש אלא אמרין כאן נמצא מאיר קלאפ וכו' ועיין
 משעה הראשונה וזה הוא מאיר קלאפ ולא אחר.

(בב) וראיתי להנ"י ביבמות פט"ו שם גבי יחזק ר"ג שהלך מקרעובא

לאספמיה ש"כ שהרמזין אמר דהטעם דרצא דלא חייסין לתרי יחזק ר"ג משום דאמרינן כ"ג וכ"ה והקשה דהרי כל עיקר סברא זו יאל לנו מרצא דהמדרה וקשה דהרי רב אשי דק"ל כותיה פלגי על רצא ומשני שינוי אחרניא וקורן הגמ"י דבעגונא הקילו ועיין בש"ס פ' הג"ל שהקשה על הגמ"י מדברי המלחמות שם דלא מחלק בין אוסור לממון וכחז הש"ס שם דלולי הגמ"י הייתי מישב בע"א דודאי לא ס"ל כ"ג וכ"ה והפשט במלחמות הוא בע"א (וכמו שאכתוב לשונו מיד א"ה) ע"ש.

ורמזהני דאס הש"ס לא בא לישב דברי הגמ"י וכמו ש"כ לולי דברי הגמ"י א"כ היה יכול לתרץ בפשיטות דהרמזין ס"ל דרצא ור"א לא פלגי כלל וכמו שכתב הר"ן והרא"ש בכתובות שם ע"ש וא"כ היה יכול לומר דאדרצא דהרמזין ס"ל כ"ג וכ"ה בין בממון ובין בעגונא ובאמת דברי הגמ"י הם דברי הרשב"א בחדושי סוף יבמות ע"ש וא"כ הרשב"א לא ס"ל הא דהרא"ש והר"ן הג"ל אבל לישב דברי הרמזין יש לומר כנ"ל אך קשה לי דהאך אפשר לומר דטעמא דמצי"ט הוא משום דאמרינן כ"ג וכ"ה הרי הרמזין במלחמות הקשה שם דלמה בהמביא גט ואצד ממנו לא אמרינן כ"ג וכ"ה ומירץ משום דידעינן דהגט לא נכתב כאן במקום שנמצא ורק שצא ממקום אחר מש"ה ל"ש לומר כ"ג וכ"ה משא"כ גבי יחזק ר"ג דהיה ידעינן שילחק ר"ג היה מאותו מקום מש"ה אמרינן בזה כ"ג וכ"ה ע"ש א"כ בזה דמצי"ט דהני ג' אנשים לא היו דרים שם רק שצאו ממקום אחר ל"ש כלל לומר כ"ג וכ"ה לפי דברי הרמזין הג"ל אך מ"מ צ"ד שזה האיש מאיר קלאפ לא בא ממקום אחר רק ה"י שם בצקביעות מכח הממשלה ומשכנו ה"י אלל המאגאזיניטן דשם שפיר שיך לומר כ"ג וכ"ה ומה דהרמזין במלחמות הג"ל נראה שהוא לא כדברי הג"ל סוף סי' שכתב דכ"ג וכ"ה ל"ש אלל דוקא שנמצא באותו מקום ממש שעמד שם ע"ש דהא גבי יחזק ר"ג ובי נמצא בלימטס באותו מקום שעמד שם אלל שנמצא בדרך שהלך מקארטובא לאספמיה ואפ"ה אמרינן בזה כ"ג וכ"ה אלל דקשה לי על גוף הדבר דכ"ג וכ"ה דהרי התוס' בחולין ד"ה המוליא ובגדה ל"א ע"ב ד"ה ולענין כתבו דלא אמרינן כ"ג וכ"ה אלל רק לענין שינוי מרשות לרשות ולא היכא שהוא ברשות אחד ומוס"ה גבי אשה ששאלה חלוק מחברהה ומלאה כתם לא אמרינן כ"ג וכ"ה משום דבשאלה עדיין לא יאלה הכתומה מרשותה ע"ש ועיין בחת"ס (חאה"ע סי' ס"ז ע"ש) ובשו"ע (סי' י"ז ס"ק כ"ט).

(ג) והנה הש"ס שם (פ' הג"ל) פירש כ"ג וכ"ה שהוא מטעם קורבה דמוכח כיון דנמצא באותו מקום והוא עדיף מרוב והביא רא"י לפרשו מדברי הרמזין ב"ב פ' לא יחפור בסוגיא דרוב וקרוב ע"ש בש"ס אבל עיני מלגעי כו' דכיון דמקום שהוא מקומן ומנוי ליכא למ"ד רוב עדיף עכ"ל ע"ש בש"ס וא"כ ה"י צ"ד באנו מסופקין בזה אם הוא מאיר קלאפ אשר עמד שם או שמה מעלמא אחא איש אחר לבאן אמרינן כיון שהוא במקומו ממש הו"ל קרוב שהוא מקומו וקרוב בזה שנמצא במקומו עדיף מרובא ע"ש.

(ד) עוד פירש שם שיש להחיר מטעם אין ספק מוליא מיד ידאי אלל

במקום ששירות מלוות לא היו ספק ודאי אלא ודאי ודאי ומ"מ נראה דהיכא
דנמלא הרוג ציער מקום שאין השירות מלוות וידע בודאי שזה הלך בדרך הישר
בזה כיון שאין השירות מלוות הוי ספק ודאי ואין ספק מוליא מידו ע"ש ועיין
בשו"ת ה"ח ס"י ע"ב שמתיר ג"כ מטעם אין ספק מוליא מידו ודאי ע"ש וא"כ
צ"ל שזדעקין אלו בודאי שזה עמד שם ואין שירות מלוות א"כ הוי ודאי שזה
הוא הנמלא ואין ספק מוליא מידו ודאי, ועיין תוס' פסחים דף י' דבאסורא
אמרין ספק מוליא מידו ודאי לחומרא ע"ש אך י"ל דהתוס' לא כתבו שם זה אלא
רק אליבא דהור"א אבל אליבא דמסקנא דמסקין והלכתא כותיה דר"ח בשיבוי צו
עלמות אלמא דאליבא דהילכתא אמרין דאין ספק מוליא מידו ודאי ע"ש ונ"ע.

כה) ועיין בחת"ס (ס"י ס"ז ד"ה וגראה) שכ' שכ"ג וכ"ה לא שייך גבי
אדם וכן ה"ל שנאבד כו' ל"ש גבי אדם דניידי כמו גבי גודרת אין להם חזקה
משום דדרבס לנוע מכ"ש אדם גדול ההולך ונוע לדעת עלמו ומה שנמלא צפ'
המדיר היינו לענין רשות כו' (עיין ר"ב ס"י מ"ז ד"ה ומה שכתב שדחה הק' סב"א
דנייד ע"ש ומענין רשות כבר הזכרתי דבריו לעיל) אבל מ"מ הבא (עובדא
דידיה הוה שראו איש עומד בבית אשר דולקת להגיל רכושו ואח"כ מצאו באותו
מקום גוף נשרף ע"ש) אשר חומת אש סביביו להבית מה"ת לומר דבא אחר לבאן
אפילו ביושבת בין ההרים אמרין אין רגל רבים מלוויים שם כ"ש הבא וה"ל זה
שנאבד זה נמלא כו' ע"ש א"כ צ"ל נמי דהוי כמו חומת אש סביב לה דאין
רשאין לבנוס שם כלל וזה גרע מיושבת בין ההרים וכנ"ל א"כ בודאי שזה הנמלא
הוא שנאבד ע"ש.

כו) ויותר נראה שאף שכתבו סב"א להא דינא דמבי"ט אבל המבי"ט
נראה דלא נחית לזה רק טעמו הוא משום דהוה אומדנא דמוכח טובא דהכי
שנמלא ההרוגים הם הני שנאבדו בזה הדרך וכמו שכתב הרמ"א ס"י י"ז סעיף
ט"ז דאם יש ראיות ואומדנות שמה אם עברה ושאת ע"פ חכם לא תלא וע"ש
בצ"ש ס"ק מ"ט ובח"מ ס"ק ל"ג ע"ש ועיין בד"מ בטור סעיף כ"ג ע"ש.

הבנא דינא שאף שיש מחזרים ז"ל דלא ס"ל הא דמבי"ט מ"מ הרבה
מחזרים מגדולי אחרונים ז"ל סמכו על דברי מבי"ט לעשות מהם עיקר ההיתר
ומהם הנבי" ס"י מ"ז ובש"ש ותשובת הר"ם היכי דלא הוחזקו שירות, ובנו של
הר"ב ז"ל בנ"ב מ"ה ס"י כ"א ובשו"ת שיבת ניון ס"י ע"ט ופ' סמכו על דברי
מבי"ט ועיין בספר שאלות שלום ס"י ב' ס"י ו' ובספר בית אפרים ס"י י"א ובשו"ת
שבות יעקב ח"ב ס"י קי"ד ורח"כ ראפאפורט ז"ל סמך ע"ז בכמה תשובות שלו
ס"י כ"ז וכ"ט ו' ו"ג ע"ש גם בספר משיבת נפש ס"י ל"ב סמך על הא דמבי"ט
ועיין בספר עט"ח ס"י ו' וז' ע"ש ועיין בספר חמדת שלמה ס"י ל"א ומ"ב ובכמה
תשובות שם שסמך על הא דמבי"ט והחת"ס ז"ל אף שבכמה תשובות שלו כתב
שלא לסמוך על דברי מבי"ט מ"מ בס"י ע"ג כתב דבזה"ל דאיכא בי דוואר בכל
אחר ואחר ואפילו ערקו לעלמא יכול להודיע ע"י אגרת יש לזרקה לדעת ר"ה להחזיר
ע"ש וא"כ צ"ל נמי יש לזרקה כל הני קולות לדעת ר"ה שכתבנו למעלה ועיין

בשורת חמדת שלמה (ס' מ"א) שהתיר שם מחמת הא דר"ת בלירוף הא דמבי"ט
ע"ש ובג"ד עדיף כאשר בארתי לעיל גם הישועות יעקב אף שבספרו לא רנה
לסמוך על הא דמבי"ט מ"מ בשורת שלו סמוך על הא דמבי"ט ע"ש.

הרי לך נד היתר צ' וכל אחד ואחד יש די להתיר ומכ"ס הכא דשייב
הני תרי היתרים כאשר בארתי בעזה"י אך מחמת שהיתר שלה תלוי ב"כ צהא
דמבי"ט ע"כ אין להתיר אותה אלא שתמתיך עד שתהא נשכח זכרו היינו לאחר
יב"ח וכמ"ס המבי"ט ס' שכ"ו (ה"ד בק"ע ס' רכ"ו ע"ש) ובשבות יעקב ס'
קט"ו ובח"ג שם סוף ס' קי"ד ובג"כ ס' מ"ג ע"ש דאין להתיר אלא אחר
יב"ח ע"ש ועיין בשורת חמדת שלמה סוף ס' ל"א ע"ש ובמרדכי סוף יבמות
בשבות הר' אליעזר מווארדון ס' ל"ב ע"ש.

(כז) והנה אחר שגמרתי כל החשובה הנ"ל חקרתי עוד מהעדים הנ"ל
הא"ך אפשר כזה שיהא אדם מונח בבאר זה זמן רב ולא ירגישו מזה והלא הבאר
הוא סמוך למקום שעומד שם תמיד הקראל ואמרו לי כי לפי השערתם המעשה
כך ה' שזה מאיר קלאפ עמד שם על משמרתו והוא לא צרח כלל ממקומו רק
שאי בעת הזאת היה בליקאזע א"ח הנקראים באלכיכאוועס ימ"ש. והם אשר
השליכו אותו להבאר וכיסו את הבאר בנסרים כי הבאר ה' מכוסה שם תמיד
בנסרים ע"כ לא ידעו שום אדם מזה ורק אח"כ עפ"י סיבה שבאו א"ח חדשים
והם פתחו המכסה וראו שמונח שם אדם נף על המים ואפשר שהרגו אותו
מתחילה ואח"כ השליכו להבאר או שהשליכו כך בחיים. כך השערתי דרך ה'
המעשה אבל הוא לא שלט בנפשו כלום.

והנה חדשות צדין ליתא דמה כ"מ לדינא אם באו עליו השליך א"ע או
שאחרים השליכו אותו ושייך כל מה שכתבתי לעיל אך אם המעשה ה' כמו שהם
משערים ירוויח לנו מזה דלכאורה יש לומר העמיד זה האיש מאיר קלאפ על
חוקת כשרות ולא האביר עלמו לדעת שהוא מאנשים שאין להם שום חלק לעוה"ב
וכ"ת מה נ"מ הא סוף כל סוף האביר עלמו איש אחד לדעת ז"א כמ"ס לעיל
כיון דאין אנו דנין עליהם כ"א על זה איש פרטי מאיר קלאפ בעל האשה זו
יש לומר דמוקמינן אותו אחזקת כשרות ולא האביר עלמו לדעת אלא צרת אך
לפי השערתי ונראה ודאי שכן היה דאל"כ מי זה שכיסה אח"כ את הבאר א"כ לא
היו מאבד עלמו לדעת כיון שאחרים עשו לו זאת הי"ד א"כ שייך שפיר לומר כ"כ
וכ"ה כנ"ל ע"כ נראה לענ"ד שאשה זו מותרת להנשא בלי שום פקפוק כלל.

והנה מפני חומר הענין הצעתי תשובתי

זאת לפני גאוני דורנו והנני מציג תשובתי

והתשובות שקבלתי ע"ז בה"שערי תורה" (ע"י

ההלאה) ואבקש מאת גדולי וחכמי ה"שערי

תורה" שליט"א שיחוו גם הם דעתם בזה.

מאיר רובין מו"צ דפה ראדום.

סימן ב' (בענין הנ"ל)

שיל"ת יום א' טוב בחודש אלול תרפ"ב קוטב.

עינינו יאירו במאור תורה, ועפעפיו יישירו נגדו ה"ה כבוד
חביבי הרב הה"ג חריף ובקי מופלג בתורה ויראת שמים
מו"ה מאיר רובין ג"י מו"צ בק"ק ראדום יצ"א.

ע"ד שאלתו אדות האשה העגונה אשת ה' מאיר קלאפ כו'
שרומ הארץ בלדדי היתר ש"ס ללדד בזה ועיניו שפיר חזו להעיר
בכל מה ש"ס להסתפק בנ"ד.

השובה חנן במשנה יבמות דף ק"ב אין מעידין אלא על פרטון פנים
עם החוטם, ואין מעידין אלא עד שלשה ימים ושני דינים אלו ענין אחד להם
שהטעם בהם לפי שהכרת פרטון פנים בלא חוטם אינו הכרה ברורה ואפשר
שהיא נדמה לו ע"י איזו הכרה כל דהו שהוא ראובן ושמה אינו זה וכן אם לא
ראהו אלא אחר ג' ימים למיתתו שאז ז"ו פרטון אדם משתנה מאשר ה"י בחיים
ואין לו הכרה ברורה אלא שמעיד ע"י איזו הכרה כל דהו שהוא ראובן ושמה
אינו זה, והרשב"א בחידושו שם נסתפק היכא דלא ידעינן אם הוא תוך ג' ימים
למיתתו או אח"כ אם נאמר דהוי ספיקא דאורייתא ואין מעידין עליו או אפשר
דכיון דמכירין ואין אלו יודעין שנפתח ונשתנה לורתו כיון שהכירוהו בט"ע חזקה
שהוא זה אלא שחשבו חכמים שמה נפתח ושמה נשתנה לורתו ואם לא נודע שעברו
עליו ג' ימים הו"ל ספק בחששא דרבנן ולקולא וס"י ומקלט ספרים מלאתי כתוב
בהם כל שעברו עליו ג' ימים אין מעידין עליו וכל שזה גירסא הנכונה וס"י
דיוקא כשנודע וודאי שעברו עליו ג' ימים אין מעידין עליו הא סתמא מעידין
עליו והדבר צריך תלמוד עכ"ל הגה אף שדעתו נוטה יותר שאין זה רק ספק
במורא דרבנן מ"מ ס"י והדבר צריך תלמוד ובאמת יש להעיר מש"ס ריש זבחים
דרבא רמי מחגי' אהדדי דתן כל הגט שנכתב שלא לשם אשה פסול וסתמא נמי
פסול ע"ש הרי דאף דלא תנן כל הגט שלא נכתב לשם אשה אלא קתני שנכתב
שלא לשם אשה פסול אפ"ה אמרין דסתמא נמי פסול וס"י דאין מלשון זה הכרת
ואמוס בנימוקי יוסף שם כתב בשם הריטב"א דלא הוי רק ספק בדרבנן ולקולא
ולדעתי הדבר מוכרע מש"ס בכורות דף מ"ו ע"ב דפר"ך התם על הא דאמרין
התם לענין בכור דהוי הכרה גם בפדחת בלא חוטם והא תנן דאין מעידין אלא
על פרטון פנים עם החוטם ומשני שאני עדות אשה דאחמורי בה רבנן ע"ש הרי
נוכח דמ"ת כל שמעיד שמכירוהו בט"ע מסתמא חזקה שהוא זה אלא דרבנן הוא
שהחמירו בתחלת עדות לחוש לחשש שאפשר להסתפק שאינו מעיד ע"י הכרה
ברורה וכן הוא גם צדין עדות שאחר ג' ימים למיתתו דהא אפשר להכיר גם
אחר כמה ימים כמ"ס התוס' שם ביבמות וכיון שמעיד שמכירו שהוא ראובן חזקה

זי הוא זה אלא דחומרא דרבנן הוא שהחמירו בהחילת עדות לחוש שמא נשתנה
לורתו באופן שאינו עדות ברור כנלפענ"ד.

והנה נקטצ' ושוב העלנו מצואר בגמ' דאין מעידין עליו אלא היכא דחזי'
בשעתו ובשורת מוהר"ש כתב להוכיח משורת הריב"ש דאחר ג' ימים במת ביבשה
ובנקטצ' והעליה ולא חזי' בשעתו שיהיה שוים דאם נאמר דהא דאין מעידין לאחר
ג' ימים הוא רק חששא דרבנן הה"ד בהעלוהו מן המים ולא חזי' בשעתו דאין
מעידין עליו זה ג"כ רק חששא דרבנן וכן העלה גם בשורה נטע שעשועים סי'
ס"ה וסי' ע"ט והוכיח כן מהר"ן ומדהתוס' ביבמות דף קט"ו ע"ב ד"ה וקאמרו
ע"ש ולפ"ז היה אפשר ללמד באיזו לדדי קולות להכיר אשה זו, אך זה רק אם
לא הי' עד מעיד שראהו נפוח אבל כיון שהעד העיד שהיה נפוח בעת שנחגלה
הנה כל עיקר מה דאמרו דאחר ג' ימים נשתנה לורתו היינו לסיבה התפוחה
דאחר ג' ימים דרכו לתפוח וחיישין דמיתפח תפח ונשתנה לורתו אף דלא הכירו
בו התפוחה וכן כשהעליהו מן המים ליבשה חיישין דמיתפח לאלתר ונשתנה לורתו
ולזה בכה"ג דלא ראינו אותו תפח י"ל דלא הוי רק חששא דרבנן אבל היכא שראו
אותו תפח בודאי נשתנה לורתו כמצואר למעיין בחי' הרשב"א שם, וזוה גם
להר"ת לא מהני מה"ט עדות הכרה של טז"ע ויש לפלפל בזה בדברי הר"ת בספר
הישר וקלרתי כי אינו לפני כעת.

וראיברא דבשורת ר"ח כהן סוף סי' מ"ב כתב איזו הוכחות דגם בתפח מהני
הכרה בטז"ע כשאומר צרי לי ע"ש ובדאי דאף דאמרין דבתפח נשתנה לורתו
היינו קצו הנורה של אדם אשר ניכר ע"י זה להבדיל בהכרה בין איש לאיש
נשתנה אחר שנתפח שעי"ז קשה להכיר אותו כאשר הי' ניכר למראה עינים
בחזי' ויתדמה עי"ז מומלא לנורה איש אחר כאשר גם באדם העומד מחליו שחלה
איזו זמן נשתנה במקלת זו הכרות לורתו מאשר הי' לו קודם שחלה מ"מ לא כל
ההכרה שזה ויש בג"א שיש להם עין חודרת בטוב ההכרה אשר גם ע"י רשומים
דקים שנשארו עוד קיים בלורתו יכירו אותו בצירור מיד כפי אמיתות לורתו שהי'
לו, אבל מ"מ לא מהני לסמוך על זה אלא היכא דלא הוי רק איסור דרבנן כמו
בגידון הרב רח"כ שם שהי' ידוע בודאי שנקטצ' שבצר ילאה מה"ט מאיסור
א"א ואין במים שאל"ס רק חשש איסור דרבנן משא"כ בג"ד, ואין לי היחר
לעלובא דא זולת שנסמוך ע"ד המצי"ט דכיון דידוע בודאי דזה מאיר קלאפ
היה עמידתו על המשמר באותו מקום הסמוך לבאר המים אשר שם הנה מה"ט
תלין שזה הנמלא הוא הנאבד ועדיף ממים שאל"ס ע"ש במצי"ט סי' קל"ח
ובפרט בג"ד דידוע שלא נאבד אז שום אחר מאנשי הנבא זולתו וכענין זה כתב
גם בשורת מהר"י ווי"ל סי' ע"ט וכ"כ גם בשורת משאות משה הספרדי סי' ע"ד
ושב יש לסמוך בג"ד על הכרות הגוי שהכירו מיד ואמר על דה צירור שזה
הוא מאיר קלאפ ונכתייע לזה גם מליאות הווייט קארטע שנמלא בצגדו אשר
נשלח לו מאחותו על אדרס מאיר קלאפ, ובזמנינו אלה כפי מלב הנהגות הזמן
בין איש לאשתו ובכ"כ וכפי אפשרויות קשות הידיעה איפו הוא נמלא בעדות כל
דכו יש להחיר עגונה, ובכל זה מבוקשי מאת פרומ"ה שיעתיק תשובתי זו ולשלוח

לדידנ הרב הגאון המפורסם ר' יואב יהושע אבד"ק קינאק ואם יסכים גם
הוא להחריף או אפי' של ג' ולהחיר האשה עונה אשת מאיר קלאפ כה"ן
הנותרות בע"א.
יעקב שור אבד"ק קוטב.

סימן ג (בענין הנ"ל)

ב"ה א' תצא תרפ"ב פיעטרקוב.

לכבוד ידידי הרה"ג חו"ב החסיד סיני וכו'.

כש"ח מוהר"מ רובין שליט"א בראדום.

מכתבו עם קונטרס בענין עונה אשת ר' מאיר קלאפ
קבלתי וכו'. ודברי מע"כ ראיתי ועיניו כיונים בכל ענינים וניכר
בקיומו ואני אפי' בקיטור נמרץ כי אין אנו מופנה.

והנה הרמ"א ז"ל בס' י"ז סעיף כ"ח דכתב המחבר דעת ר"ת ז"ל דגם
לאחר ג' ימים אם אינו חבול מהני טב"ע והוסיף הרמ"א אפילו נפל למים, הגם
הרמ"א סובר דנטבע ואשתהי ג"כ מקיל ר"ת כמו במת לאחר ג' ימים, אף
דהסכימו כן הב"ש והגר"א ז"ל ושאר אחי, הריב"ש ז"ל אינו סובר כן וכמ"ס
בתשובה סי' שצ"ח וכן כתב מוהר"ם אלשקר ז"ל בתשובה סי' כ"ה והאריך הרבה
בפשיטות לחלוק על החכמים שלא כתבו יעשה"ט ואף דנראה מדברי האח
בתשובות דאינם סוברים כן מ"מ י"ל דוקא בסתמא דלא הגיד העד דנתפח אבל
כזה"ג דעד עלמו אומר דנתפח י"ל דתו לא נוכל לסמוך על הכרתו בט"ע בלתי
סימנים מובהקין, ושוב ראיתי בשו"ת ר' צרוך אגניל זלוק"ל סי' כ"ט שנסתפק
בזה והוכיח מדברי המרדכי פ' האשה שלום דכתב לשב מה דתמה על ר"ת
מאבי' דהוסיב שומרים וכו' ואפי' פעמים שדרכו להתנפח וכו' יע"ש וכן הוכיח
מדברי הרשד"ס ז"ל ע"ש והנה ראיתו ממרדכי בעלמו הרגיש חולשתו, אך סיים
האמת יורה דרכו דאפילו בתפח מועיל.

והנה לדעת מוהר"מ אלשקר הג"ל וכן סובר הריב"ש הג"ל לחלק בין אחר
ג' ימים לנטבע ואשתהי ראיותיו אינן מספיקות דבעובדא דמרדכי וכן ברשד"ס
ז"ל הוא בנהרג ולא בנטבע ואשתהי דו"ל דאף דמח' מלמית למית היינו כ"ז
שמונה במים אבל לאחר הולאתו נשתנה טפי ממת אחר ג' ימים ואינו מועיל
הכרתו, שוב ראיתי בס' שו"ת למרן הגה"ק מגור ז"ל שגם הוא חוכך להחמיר
בנפוח והביא ראיות ר"ב אגניל ז"ל ממרדכי להקל בשם הרב גר"ו ודחאו כמו
שרלה הרב ר"ב אגניל ז"ל לדחות אך ר"ב אגניל ז"ל סיים דהאמת יורה דרכו
דכוונת המרדכי אפילו בנפוח, והוא רב גדול מרבנים מובהקים בזמן מוהר"ש ז"ל,
ולפימ"ס א"ר דו"ל דנטבע שאני לפי דעת הריב"ש ומוהר"א ז"ל הג"ל דמחלק
בין מת לנטבע אמנם הרי האח' נראה דסוברים דאין לחלק בין מת לאחר ג'

לנטבע ואשתהדי, וראיתי להרב משכנות יעקב שהביא רא"י לדעת ר"ת מהא דוקני
ב"ד דלומרים ידיו לא שפכו ועיניו לא ראו ודלמא ראו ולא מכירים את
ההרג והוא לאחר ג"י וע"כ גם לאחר מועיל טב"ע וע"כ וכן הוא בטובע
בשערים ח"ב ט"ז.

ולפענ"ד אינו מספיק דבאמת אם אירע דוקני ב"ד ראו אורח ולא נתנו
לו מזון ולא קימו הלוי י"ל דתו לא יכולים לומר ידיו כו' ועיניו לא ראו וכן
כה"ג דהנהרג הוא מאותו עיר דא"ל למוזנות, רק בכתם זקני ב"ד עושין כהוגן
אם ראו מקיימים הלוי וגם מוזנות לאורח כמו דתן במתני' והובא בגמ' שבת קי"ט
ולומר דבאמת ראו ונתנו וסילחו י"ל בכה"ג אינו נזוק בדרך, ומה"ט נראה דיוסף
דמו לאביו יעקב שצעת התפרדו ממנו עסק בטב"ע לומר דאמין שהוא חי דכיון
דהלכוהו כמו שנאמר ואשלחנו כו' תו לא יכל ליהרג, ומלאתי כן ב"ה בס' גי"א
למהר"ל ז"ל ע"ש ומש"ה שפיר יכולים לומר ידיו וכו' דע"כ לא ראו ואכמ"ל.

והנה משמע מדברי הפוסקים דעכ"פ צעין שיאמר העד המכיר ברי
לי וכו' מתשובת מוהר"ל ז"ל מהאמבורג בס' הפא"ל יע"ש ושאר אחרונים, והנה
לפי מ"ש הגאון מליסא ז"ל דצעין שיכיר אותו ערום ולא במלבושיו דהנה יש
לחוש שמה הכיר אותו ע"י מלבושיו וכן מסכים הרב מוד"ב ע"ש בח"ב ולענ"ד
ה"ה באם מכיר אותו בפניו לבד ולא ראה עוד המלבושים כגון שהיה מכוסה וגילו
רק הפנים והכיר אותו הוי' כמו ערום וע"כ בג"ד נשאל לר' אשר הג"ל אם
הכיר אותו הגוי בפניו אילו לא גילו את המת רק בפניו והשאר הגוף נשאר מכוסה
צעת הכרת הגוי.

וגם אף דהסכימו האחרונים דוקא בשמע הטביעה או ראה אינו נאמן
לדעת הרא"ש וסיעתו אבל לא בשמעו דנאבד וכמ"ש הרב נחמ' לנדק בתשובה מ"מ
בג"ד ל"ע כיון דתתפרסם דנאבד י"ל אף דעד ישראל נאמן כה"ג מ"מ גוי י"ל
דלא מהני וגם מוהר"א ששון ז"ל בתשובה כתב דוקא ישראל המכין להעיד להחיר
אשתו מדקדק היטב אם הוא או לאו אבל בגוי דאינו מכין להחיר דאל"כ לא
ה"י נאמן י"ל דאינו מד"ק היטב וביון דשמע דנאבד ממשמרתו י"ל דלא מכל
לסמוך עליו כ"כ.

והנה להקל ע"פ שיטת המצ"ע משום כאן נמלא וכו' כבד האריות
האח' בזה ובמ"ב בתב דרבי סובר דוקא לטהר אדם הנכנס מטעם דיש לו חוקת
טהרה אבל לא השדה וראיתי למרן מגור דתמה עליו מסוגיא כתובות דכ'
עילה מלאו וטהרו א"י ולפיר"ת ז"ל מלאו ללע ומשמע דל"ת שמה אחר הוא,
לפענ"ד אינו מספיק דהא הצ"י בא"ח סי' ... פוסק כרשב"ג ולפי ד"ק מיוצא
דסתמא דגמ' פוסק כרבי דטהרו א"י מזה, וע"כ נראה דל"ד לנאבד קצר בודאי
דנחלקו בזה רשב"ג ור' והתם רק מששא ה"י דנאבד, וגם י"ל דרק מששא היה
על ללע דנאבד וכיון דמלאוהו הללע טוב אין חוששין יותר לללע אחר דל"ש,
ותדע דכיון דלא מלאו רק ללע מ"ט דלא נחוש לשאר איברי גוף המת וע"כ דלא
ה"י משש רק על הללע וכיון דמלאוהו תו לא חיישינן ואף ר' מודה בכה"ג דאין
דרכו לקצר ללע לבד בלא שאר הגוף ואיברים, ועוד הא א"י בדיקה הוא ואף

דליל נזכרים דף קי"ג חולק בזה על ר"י ור"ל אמר עילה מלאו וכו' כבר תמה
בש"מ גזיר ותי' בת' לפרט מטאת החמור ואכמ"ל.
וראיתי דבר הימה בספר נפ"ח דתמה על נו"ב דכתב לדחות ראיות הגאון
מלייפניק מב' ת"ח בספינה דלא התירו משום כ"ג וכ"ה דליל הרבה מישראל הי'
עמם ותמה הגאון ז"ל א"כ מאי ס"ד לדמות לשומשמי יע"ש בספרו הנ"ל
ובמחכ"ת לק"מ דגם לס"ד דמדמי לשומשמי הוא ג"כ ע"י הסימנים דל"א אחרמו
אחרמי וכמו דמבואר ברש"י ז"ל וכ"כ הרשב"א והריטב"א ז"ל בהדיא יע"ש ולדקו
דברי הנ"ב, והנה הא"ח הסכימו לזרף דעת ר"ת ז"ל עם סימנים אף דאינם
מוזהקים וא"כ בנ"ד י"ל מה שמלאו הקארטע על אדרעם שלו ג"כ נוכל לזרף
ר"ת עם הנ"ל אמנם הוא סו' גרוע רק להקל ע"פ שיטת חכ"ל דהוי כשאלה דחיד
דימא דאחרמי דנתן או איבד הקארטע ואדם בפרטו של מלאוהו.
והנה יש להאריך בכל פרט ופרט והנה כבר הסכים הש"ס יעקב להמתין
יב"ח כאבירה לדעת המבי"ט דסובר כן וכן הסכימו הא"ח המקילין וע"כ לדעתי
לשאל את העד הנ"ל אם הכיר אותו הערל בפניו להוד וכמס"ל ולאחר יב"ח
אם יסכימו להחירה רבנים מוזהקים ובתוכם ידי"כ הרב הגאון מלובלין שליט"א
ועוד רב מוזהק הה"ג מליקאו שליט"א אז גם אנכי אהי נטפל להם ואם לא
יסכימו אז גם דעתי להקל בטל ואם דרי דרינא ויהי' שלא נכשל ח"ו כו"ח יום
הנ"ל.

מנחם דוד באהר"מ ז"ל טעמקין חופ"ק.

וגם אולי כוונת העד שהי' קור בעת שהולאו דעת הא"ח להקל בעת קר
דאינו משתנה כ"כ רק נראה דליל קור הי' בעת אשר עמד על המשמר זה כוונת
העד, ומ"מ נכון לשאול (*) אם בעת שמלאוהו וניטל מן הבאר אם היה אז קור
כי בחורף הי' יש סניף להקל.

הנ"ל.

סימן ד (בענין הנ"ל)

בס"ד יום ג' ד' תרפ"ג פה לובלין.

דכבוד הרה"ג חו"ב כו' מוה"ר מאיר רובין נ"י דומ"צ בראדום.

בתשובה על מכתבי כת"ר מכבר בלירוף תשובות הגאונים שליט"א
שהסכימו להחיר העגונה האשה העלובה אשת מאיר קלאפ מווארשא הנני להוסיף
ש"ס כאן זיך קולא מה ש"כול להיות שהשליכוהו לבאר אחר שכבר מת מקודם.

(*) שאלתי את העד ואמר שקור הי' בעת שהולאו מהמים ומיכף כשגילו
את פניו הכירו.

מאיר רובין.

והאפשר ששהיה בהמים רק זמן מועט, ושאינו עוצר דריב"ש בנטבע ומה בהמים
שהמים פעלו השתנות להמיתו וע"ש בלשן הריב"ש.

ורגה מה שהביאו מההוא דפוטה דמ"ו לכאורה דוקא לענין ענוה החמיר
משום חזקה א"א, משא"כ לענין מה שענינו לא ראו דלא שייך הך חזקה (ע"ל
חזקה דהשתא הוא שמת) ובלא"ה אפשר בגמברר ע"י האנשים העוברים ע"פ
השדה שעתה זה מקרוב הוא שנמלא, וע"י מ"ש הרמב"ן בב"ב דף כ"ג דמקומו
ממש כמכ"ה וגם עמ"ש החוס' וזכרם דע"ה דדוקא בין שנה ושנים א"א להכיר
וה"נ אפשר להכיר שלא עבר זמן מרובה ושמשך הזמן הזה לא בא לידם איש
שפטרנוהו בלא חזון וכו'.

אלוהו קלאצקין החפ"ק.

סימן ה

ב"ה לאקאטש.

(א) ברגל (שנה א' ס' ב' אות ג') ע"ד הספק שם בקידושין (ס.) אפי'
קדוש ק' תופסין בה אם מנרשין בנט אחד כתב כ"ג נ"י וז"ל דא פשיטא דב'
שוחפין משחררין בשטר א' שכן קנין אוהו כאחד כו' אבל הראשון המקדש מכלן
ועד ל' יום שלשניהם כאחד אינה מקדשת א"י לגרש בנט אחד אבל האחרונים
דאמר בירושלמי קידושין (פ"ג ה"א) כל אשה שאינה קנויה לארס אחד אפי'
קידושין ק' תופסין בה ואף אם קידשה הב"י קידושין גמורים ג"כ נתפס בה
קידושין מאחר יעו"ש, כמו ששניסם מקדשין א"תה, כן מנרשין שניהם כאחד כמו
עבד ע"ש. ואני שמעתי ולא אבין היכן נמלא בירושלמי שם לחלק בין ראשון ואחרון.
ולפי סברתו דכיון שכולם יש להם קנין קידושין באשה אחת ככה"נ דראשון שייך
רוחא לב' וב' לג' מנרשין בנט אחד כמו דפשיטא ליה דשוחפין משחררין עבד
בשטר אחד מה לי קמא ומ"ל בתרא, ואין זכר בירושלמי לחילוק זה ופ"ת כפה"כ
בבין דראשון כיון שנשטה שקידשה עד"ן לא ה"י עליה קידושין אחרים, והו'
בקידשה לבדו ואיננו משתתף עם האחרונים שהרי בידו היה לקדשה קידוש' בלי
שור ואז ליה נתפסים בה עוד קידוש' שום וזולתו ומשא"כ האחרונים שקידשה בעת
שכבר חלו עליה קידוש' מי שקדמם, אבל אן שום טעם לחילוק זה וכיון שלא
קידשה הראשון אלא קידושין ששייר בהם ורוחא שביק לזולתו א"כ אחר שקידשה
האחרונים נשתתף גם הוא עמם וכמו בעבד לסכנת כ"ת דאטו דוקא בקנאוהו
שניהם כאחד, הרי אפי' עבד של ראובן ושמעון ומכר ראובן חלקו ללוי ודאי
דשמעון ולוי משחררין אותו בשטר אחד וכן אם שמעון מכר גם חלקו ליהודה
לוי ויהודה משחררין אותו בשטר א' אטפי' שנשטה שקנה לוי חלקו של ראובן
היה בידו לקח גם חלקו של שמעון שלא יוכל יהודה עוד להשתתף עמו וכן באשה
אטפי' שהראשון קידשה נשטה שלי"ה עליה שום קידושין מ"ו אח"כ נשתתף עם
האחרונים, ואיני רואה בזה שום סברא לחלק.

ובגוף הדין דפשיט"ל למד דב' שוחפין וכן באשה כה"נ משחררין ומנרשין

בגט אחד אפי' באופן שאין שנים מגרשין שתי נשותיהם בגט א' משים לה ולא לה ולחברתה (גיטין פ"ו.) אע"פ שאין לי ראייה מפורשת לסתור זה מ"מ לבי אומר לי ליתא, והמורה הקפידה שלא יהי' ב' דורותין בספר כריתות אחד שתי כריתות, ובין שהמגרשות שני גופים בין שהן גוף אחד כה"ג שנתקדשה לכמה בנ"א מ"מ הרי היא כמה גופים ולא לה ולחברתה קרינן בה, וכן בעבד של שותפין אינו משתחרר בשב"ע אחד וזכר לדבר הא דמכות כב. המרביע והמנהיג שור פסוהמ"ק לוקה ולפירש"י שם ובחולין קט"ו: וכן להרמב"ם פ"ט מכלאים ה"א ח"ן זה מכת שום ייתור הכתוב כמו לפיר"ת מכלבי וכליל, אלא דמסבירא כיון שהוא מורכב משני דינים חולין וקדשים אמרינן גוף אחד הוא ועשאו הכתוב כב' גופין, ואורב"א יותר הוי כשני גופים מכת הרכבה זו, ממה שהוא באמת המורכב בתולדה מב' מינים כפרדה שבאה מחסום וחומר דלא קי"ל כאישי בתוספתא דכלאים ובירושלמי שם פ"ח ה"ב, אלא כחכמים דפליגי עליה וס"ל דמומרת וע' חס' חגיגה ב: ד"ה לישא, וסבירא לן דלא אסרה תורה אלא ב' גופים מב' מינים, ול"א שגשגית פרדה כב' גופין, משום דבאמת גוף א' הוא שנתחזק בתולדה והיה לבשר אחד, ואפי"ה בשור פסוהמ"ק אמרינן דהוי כב' גופים וה"ג בני"ד לכ"ע אפי' לפיר"ת ור"ת דהתם מכלבי וכליל דמיימר להכי אמרי' כן, מ"מ הרי חזינן שכי' סברת המורה דכל כה"ג נעשה כשתי גופין לענין דיני המורה, וא"כ גם כאן ש"ס עליה דיני אישיות הרבה ונעשית כאשת ראובן ושמעון ולוי גם יחד הרי הוא כגופין מחולקין ושמות מחולקין ולא לה ולחברתה קרינן בה, כללע"ד.

(ב) שם (אות ד') פסק כ"ג גי' באחד ששלמה חכירתו מכס הנשר בנ"א שחל בע"ס, והזביחה לצורך שבת היתה ביום ה' דהמכס שי"ך לחוכר הב' שיום ר"ח וע"ס תחמומו מהא דירושלמי חגיגה פ"ב ה"ד ומורים בעלמא שחל בשבת שיום טובות אחר השבת, וקאמר עורות למי, ואריו"ח של כל המשמרות עכמו"ד. ול"ג דאין מורין כן, ושאלו הכס דכתיב חלק כחלק יאכלו, אלא דכתיב גמי לבד ממכרו, עה"א טול אחת שבתך ואני שבת' (סוכה נ"ו.) וס"ל לריו"ח דכמו דלא נחלקו קרבנות הרגל למשמר שחל הרגל בזמנו ונשארו לכל המשמרות, כן גם יום הטבות השי"ך להרגל, וגם בזה פליג רשב"ל וס"ל דעל מנת כן מכרו האבות שבת בשבת ובני"ד הכל מודים שהמכס שגובה בעת מכירת הנשר ולא בעת אכילת הנשר, ואין להחוכר עסק בזה, שאפי' לא יאכלנו כלל או שיאכלנו אחד זמן מרובה, מ"מ עליו לשלם המכס בעת לקיחתו הנשר, וכיון שיום הזביחה והמכירה עלה בחפסותו, ואין הקלבים זוחלים ולא מוכרים בש"ע לז"ש ביום וא"י, המכס דרדיה הוא, ולכאורה היה נוקם לומר בזה דחלוקו כיון דזמנו של זה וזמנו של זה תרווייהו גרמי, דהזביחה והמכירה מוכרחת להיות ביום שלפני ע"ס וא"א לחוכר הב' לעכב על בני העיר שיתחילו מלקטות עד יום ע"ס שאין פנאי לשחוט ולמכור ולהכין לז"ש, והאכילה שהיא התכלית המביא את המכס ביום שבת, שהוא זמנו של שני, ונע"ן הא דר"א אר"י גידלה ור"א זית' גידלו (ב"מ ק':) וכאן דכתובות ל"ח: (ולש"י הרי"ף ז"ל דכותיה פסקין, ע' סמ"ע סס"י קפ"ג וע"ז וס"ך שם) דהטעם הוא דמעו"תו של זה ופעולתו של זה גרמו, וכה"ג בירושלמי פ"ה דתרומות סוף

ה"ב, ע"ש וביאורו כמו שביאר הרד"ב שם דהיינו סאה תרומה טמאה שנעלה למאה חולין דישאל, ע"ש דכיון דחילין שלו ותרומה טמאה של כהן שניהם הרייתו מה ששם עכשיו ע"י הביטול יותר מדמי עלים, יחלוקו (וירוש') זה היה כפי"ג בהפלים עין מהפמ"ג בירד סי' ק"ט מש"ז ס"ק א' שכתב דאם נמערבב חמ"י של חיסור אכילה דראובן ברוב היתר דשמעון מחויב שמעון לשלומי ליה דמי חמירה מעליא ע"ש, וליתא, אלא יחלוקו בהריות ששם לאכילה דישאל יותר מלחכור אותה לגוי, וכרמוכח בירוש') אך האמת דהכל לראשון בגיר"ד מושם דחכירת המס היא מוחכרת לזמן על עת הגבייה בשעת מכירה כג"ל ואין לחוכר הב' רשות לזכוס בגביל זמנו של הראשון ולזכוס ביום ה', וחוכר א' רשאי בשלו לזכוס ולחכור, ודמיא קלת להא דשליט ב"מ דקיי"ל כר"ש דכל שהעליון יכול לפשוט ידו וליטול הר"ז שלו, וזהו עיקר הטעם כמ"ס הלח"מ פ"ד משכנים ה"ט יעו"ש ואעפ"י שגם אור גינתו של תחמון בהכרח צריך להגמיה וא"א שילחמא למח מקרקע בלי אור, מ"מ בחר דידה אולינן אעפ"י שגם התחמון יכול למלחמא גינתו עפר, וכ"ש בגיר"ד, שהחוכר הב' איננו שליט ולאו כל כוונתו בשום דבר לעכב הזכיחה ביום ה' וי"ב :

ג) שם (סי' וא"ו) מההבין כ"מ בדברי הרמב"ם ז"ל בחיבורו ובתשובותיו סי' ק"ג שהביא, שדעתו דכל מקום בא"י שמסופקין אנו בו אם הגיעו שמה שלומי ב"ד בזמן קידוש הראיה, לריכין יושביו לנהוג בו ב' י"ט ועפ"י הוליד אח פל"ג בין הרמב"ם ז"ל ובין הריטב"א ז"ל (ועל יסוד זה ילא להחמיר בתשובות החדשות בזמננו בא"י שינהגו ב' י"ט כרובא דעלמא שבגליות) איננו אמת ואין בדברי הרמב"ם ז"ל בין בחיבורו ובין בתשובה הג"ל שום ניגוד לדברי הריטב"א ז"ל.

דד"ף הרמב"ם (בפ"ו מקוה"ח ה"ב) מקום שבינו ובין ירושלים עשרה ימים או פחות והוא סוריא או חו"ל ואין להם מנהג, או שהיא עיר שנתחדשה במדבר א"י או מקום ששכנו בו ישראל עתה (ר"ל, או שלא נתיישבו במדבר אלא במקום יישוב רק שהוא יישוב נכרים ולא הי' שם ישראל מעולם לידע מנהגם, רק עתה שחנו שם גם ישראל, ופשוט, ובחנם נטה כמ"ה לגירסא שמלא בכו"פ, אל מקום ללא צורך). עושין שני י"ט כמנהג רוב העולם, עכ"ל, והיינו, שכיון שהמקום סוריא או חו"ל ואין להם מנהג הוי כירא ידוע שלא הגיעו שמה השלוחים וכן בידוע שהמקום הזה היה מעולם מדבר שמוס ולא יישוב כלל או ששכנו שם גוים מעולם, וא"כ הרי צורא שלא הלכו לשם שלומי ב"ד, והרי הבאים עתה לדור שם כיושבי חו"ל לדון זה, ודבריו שנתשובה נמי כן מפורשים, שנשאל על בני צור שעושים ב' י"ט אם אין חשש בלב"ט, והשיב דא"ע על ברכה שא"ל, כי האידנא כל מקום שמסופק אם היו באים השלוחים אם לאו, לריכס לעשות ב' י"ט כי אפשר שאפילו מקום קרוב לירושלים לא הי' באים לשם משום איזו סבה והכל חלוי במנהג ואם עושים ב' י"ט וזה מור"ה של"ה השלוחים באים, עכ"ל, הרי סוף לשוני מוכיח על חלתינו שמי"ש כל מקום שמסופק אין ר"ל שעתה מתיישבים בו ישראל ומסופקים אם למקום זה הי' שלוחים מנגעים, ול"ל ב' י"ט, אלא ר"ל שבגר"י ב"ד יושבי המקום מנהג שעושים ב' י"ט, וע"כ זהו מדבר הספק, שצורא ידעו אבותיהם שהתלו ניהגים כן (וכגון צור, וכדומה לה) שלא הי' השלוחים מניעים לשם, וכמו

שמים, ואם עושים ב' ימים זה מורה עליה השלימים באים ומעלה יפה עשה
הריעב'א ז"ל שלא עשה חלוקה בינו ובין הרמב"ם ז"ל אעפ"י שהביא דבריו
ומדע שפ"ה ביאור דבריו שנחשבה בודאי, דהא רבנן ס"ל דבלב"ט יש זה משום
לא תשא מה"מ (ע' בה' ברכות פ"א ה"ט, ופ"א ה"ט, ובמג"א לוח"ט רט"ו
סק"י) וא"כ המיר בלב"ט מספיקא, א"ו כנ"ל דמקום נור מיושב מקדמות דנא
מישראל ומנהגם מברר הספק וחזקה שלא הנהיגו אבותיהם כן אלא אחר שידעו
ברור עליה השלוחים הגיעים, ואלי"כ לא היו נוהגים כן מספק כי גם בלא ברכה
א"ל להחמיר בזה מספק וכמו שאבאר בס"ד.

ולכן גם בזמננו, במקומות שדעו בבירור שהיה שם מדבר שמים מעולם
ואין לספק בו כלל ביישוב מקדמת דנא, או במקומות שהעיר עליהם בעל כו"פ
הנ"ל שהיו נוהגים ב' י"ט, לרי"ך לנהוג ב' י"ט, אבל במקומות שיפול בהם
הספק שמה היה שם יישוב מלפנים בישראל ושמה היו מגיעים שלוחי ב"ד לשם,
א"ל להחמיר כלל רק ינהיגו כרוב יושבי א"י שנהגים עתה כולם רק י"ט או א'
וגם דעת הריעב'א ז"ל כ"ה דמכונה עושין כל ב"י א"י רק י"ט או א' (שכן היה
בזמנו של הריעב'א ז"ל) משום דלא היו רק מקומות מסופקין בעת שחיישנו
ומספק א"ל לנהוג ב' י"ט, ולא היו מקומות ידועים בודאי עליה מגיעים לשם
שלוחי ב"ד.

וראיתי שהרגיש כח"ה בזה דספק מוקפ"ח מומות יב"י, והנני להעתיק
בקצור לשון הרדב"י ז"ל בזה, בח"א סי' רנ"ב וז"ל. אבל דע כי החס מדינות
שא"י אם ה' מוקפות או לא שדין להו בחר רובא כו' כיון שלא הוקבע הספק
בהם וגם לא נפל בהם מחלוקת אם היו מוקפות כו' ודוקא דומיא דטעמיה משום
דמספק"ל לחזקיה אי היקף ומה חשוב כו' וכן הולל נמי מפני שה' חלוקין בקבלתה
אבל לא סתם מדינות ועיירות כו', וכ"כ בשם הגאונים כו' עכ"ל יעו"ש, והנה
מתבאר מדבריו דלית בזה דין קבוע דכמעט דמי, דזה בידוע שבדאי יש כאן
דבר איסור או חיוב אלא שאין אנו יודעין ומכירין אותו שנחשבו, וכעין הא
דנחלננו ~~המסקנים~~ בקושי' הר"ש מקיעין בענין נחל איתן (וע' פמ"ג יו"ד ק"י
ספ"ד ס"ק י"ד ובשאר אחרונים) אבל בזה מהכ"ח שיש כאן מוקפ"ח חוץ מהידועים
וא"כ לכאורה בניד"ד שלפי עדות בעל כו"פ היו בא"י בודאי עיירות שהיו נוהגים
ב' י"ט, והיו כידוע בודאי כנ"ל מהרמב"ם, ואם עתה מתייחסים מקומות יש
להסתפק שמה הם הם וכל קבוע כמעט, אמנם מלבד שיש לדין בזה עוד הנה
בפשיטות הרי נ"ד הוי רק סד"ר, דהא אנו האידנא בקי"אין בקבוע דירחא, ורק
מדרבנן משום שמה יחזור הדבר לקולא או משום מנהג אבותינו בידנו עושים ב'
י"ט, ובמקום שיש ספק אם לרי"ך לנהוג כן או לא, הוי סד"ר (ולמ"ש השא"י
שלדעתו עכשיו כל א"י ל"ל ב' י"ט, לית מאן דחש), וגם דכל מקום שנהגין
ב' י"ט הוי בודאי דרבנן ולא כספק, אבל אם הוא גופא מספקא ודאי דהוי סד"ר
ולקולא, ואפי' כה"ג בספק דקבוע, דע"כ לא כתב המ"מ בפ"ב מחומ"ל ה"י
להחמיר בספק דקבוע, אלא משום שמתחלה הבדיקה רק מספיקא דרבנן נחלקה
דמס"ח ציטול סג', וכן ב"ש כאן ספיקא דאור' בקבוע מו ל"מ אפי' לנרף עוד

ספק אי למיחוי ס'ס ט' ש"ך יו"ד ק"י ס'ק כ"ו ופמ"ג שפ"ד שס ס'ק י"ד נז"ה
החקירה הא'.

אבל בני"ד ליכא שום דררא דספיקא דאורי' האידנא, ומתחלה לא מוסר"ר
נתקן יו"ט ב' ש"ג רק מסדאורי' בזמן שהיו מקדשין עפ"י הראיה, והא' דבספק
מוקפ"ח יש מחמירין כבר כתב הפמ"ג באורי' חרפ"ח, דספק דד"ק הוי כסדאורי'
(וע' גם בדבריו בכלל ח"א אות י"ח, ובנוצ"ח חו"ד ס"י קמ"ו ויש להעיר
מרש"י כתובות ס"ד ד"ה כשכר שבת, שכתב וגזרה משום מו"מ, והקשה מהרמ"ש
דמו"מ גופא גזרה שמה יכתוב והוי גזל"ג, אבל אי ד"ק כד"ח לכל מילי איש,
דמו"מ מד"ק כח"ש רש"י בילה ל"ז ע"ש, אך שס כתב עוד חירון וגראה כמסופק
בזה), או באש נקל בט"ו גם בי"ד יש להקל ולא יקראו כלל, וכה"ג ליא סד"ר
וכח"ש הר"ן בפ' ט"פ גבי הסבה.

(ד) שם (ס' כ') חירש הר"מ ועמבא נ"י דלפ"ד הראב"ד ז"ל דלית ל"י
לר"ש מרת פוכי"פ, שור הבר אינו כשר למזבח, ולפ"ד גם חלבו לר"ש מותר
וא"כ מן התימה איך לא אשתמיט בשום מקום בש"ס לאשמיטין פלוגתא זו דר"ש
כי היכי דשמיטין פלוגתא דר' יוסי בזה, ואדרבא בחידוש יומר נפלא כזה שניין
בהמה הוא ואפ"ה חלבו מותר והנה ראה כח"ה הירושלמי דמוכח מיניה דפלוגתא
דר' יוסי ורבנן הוא בתרגום דתאו גופא אש תורבלא הוא או מין חיה, ושוה"ב
הוא בכלל שור סתם, ולא כמשמעות הבבלי, והפרי"ח בהנהגותיו מ"ח על הרמב"ם
פ"א מהמ"א ה"ח הוכיח במישור דהרמב"ם לא ס"ל כחוס' חולין פ'. אלא דלרב
אחא לא ס"ל דלרבנן נמי תאו תורבלא הוא עיי"ש, והשתא ודאי גם מאן דלית
ליה פוכי"פ, ודאי דאין הכרח מזה דס"ל שוה"ב אין כשר להקרבה, ולא כח"ש
כת"ה דמתוס' נזיר ל"ה מוכח דמאן דל"ד פוכי"פ ע"כ אין לו דשוה"ב כשר
להמזבח, דהרי רבא שס לא ס"ל כר"י מדיסקרתא אלא דמן הבהמה לאו פרטא
הוא כלל, ולדידיה הוי רק כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שנפרט, וכי גם רבא
יסבור דשוה"ב אין כשר להקרבה וחלבו מותר, אמתה! אע"כ דלמאן דלא דריש
ליה בפוכי"פ, ס"ל דאין שוה"ב לריך ריבויא, וזוהי גם כונת החוס' נזיר שהניח
כ"ח בל"ע שלא כתבו דלריך ריבויא משום שאינו בכלל שור, דז"א דא"כ תקצי
לרבא מנ"ל, משו"ה כתבו דרק משום שמנ"י בין החיות סד"א שאינו בכלל שור,
ולרבא אה"ג דס"ל דא"ל משום זה ריבויא, וכמו שא"ל ריבוי לרבנן דר"א להחיר
וזר"ר (חולין ס"ב.), אעפ"י שש"ן הוא אצל עורב, ואדרבא אפי' לר"א שס ס"ה.
דס"ל שכונה מילתא היא, לריך קרא דלמינו לרבויהי לאיסורא, ודו"ק, ובודאי
דלכ"ע מיהא לחכמים דשוה"ב מין בהמה חייבין על חלבו וקרב למזבח וקרינן
ב"ה כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממונה קרבן וכו'.

(ה) שם (שנה ב' ס"י כ"ג אות ד') העתיקו בשם הג' מדונינסק שליט"א
בהא דמנחות (י"ד:) נטמא א' מן הסדרים חכ"א הטהור יאכל, יתכן בשאינו על
השלחן, דהא השלחן ודאי מורף לטומאה דהא מקדש י"ב טפחים למעלה עכ"ד.
רא"י למה הוצרך להא' דשלחן מקדש למעלה, ואטו בלא"ה אין שלחן מורף,
והרי ש"ס ערוך בחגיגה כ"ד דאפי' באין לו חוץ גזרו רבנן שילרף, ואש ר"ל

דאפשר במקדש לנבי לחה"פ אוקמיה אדאורייתא דאין לו תוך אינו מלך, אי"כ
מגיל דמשים במקדש למעלה ה"ה דמלך לטומאה מה"ה, ולו יהי כן מגיל
במנחות (ל"ו): דלמ"ד מסגרתו למוטה טבלא המתהפכת טמאה, וכ"כ לה תוך
חציבא ע"ש בחוס', ודילמא שאני שלחן במקדש ומינו במקדש מלך, נמי ומגיל
לטבלא המתהפכת דחולין, ואולי כוננו, בין דאין הלחם עומד ומלך מתחת שלחן
עלמו רק ע"י הסניפין (ואפי' לחוס' שם ל"ד: ד"ה דסמך, ושם ל"ו: ד"ה
מסגרתו דמוכח דרק לחם התחתון היה לריך חיוזק ע"ש, מ"מ לא כל הלחם
היה מלך, ומועמד ע"י שלחן עלמו, ומש"ה אלמלא במקדש לא היה מלך, ומ"מ
מגיל דע"י שמקדש הוי כמעמיד ומלך, אכן אם אמת כן ויש לכ"ה חיוז ראה
לזה, יתיישב בזה מה שיש להפליא על רבנו הרמב"ם, ז"ל בפ"ה מתומ"ס הט"ו,
במה שלך בוקף, השי"ך להלכה ט"ו לחללת הט"ו, שהרי מ"ש, הגיע זמן הלחם
להסירו הר"ז כמי שהסירו ואם נפרס הלחם מוקטיר הבזיכין ואעפ"י שלא פירק
המערכה כ"ז שי"ך לסוף הט"ו ואח"כ הו"ל להתחיל בהט"ז, בד"ה נטמא א' מן
הסדרים כו' אלא דלהורות נחן בזה דלא משכח"ל נטמא א' הסדרים ולא השני,
רק אחר שהגיע זמנו להסירו דאז כאלו כבר הוסר ולא מהני מה במקדש ללך,
דכבר כלה זמן הלך לקדש, וכמו דאין כ"ש מקדשין אלא בזמן, ורק הלך
לכלי, וה"ל לענין לירוק, אינו מלך רק הלך לכלי כדאי' במנחות כ"ד: וזה
שכבר אי"ל להשלחן לקדשו (וגם דכ"ז שמונה על השלחן אפי' ימים רבים אינו
נפסל, מ"מ אי"ל עוד להקדוש) לכן אין השלחן מלך, (ולענין הבזיכין עלמן
בלא"ה בין שהם בכלי בפ"ע, שהלבושה בבזיכין שהן כלים בפ"ע, אפשר אין כלי
מלך רק מה שבתוכו או אפי' אי"ל תוך אלא שהכל מונח עליו, ולא מה שבכלים
בפ"ע והכלים עלמם מינתם בחוכו או עליו ול"ע).

(ו) שם (ס" ל"א) קושייתו אמאי לא הוי נדרים כדבר שאין לו מתירין,
דממכ"פ אם יתיר הרי יעקר למפרע, הוא קושיית הירושלמי נדרים פ"ו ה"ד,
אין נדרים מה את עבד להון כדשיל"מ או כאל"מ, וקאמר מי עבדינן כדשיל"מ
(כל"ל מי עבדינן ב' חובות, וכל"ל גם ברא"ש בהלכותיו נדרים שם, וכן בר"ן
שם כ"ב.), פי' איך נעשה נדרים כדשיל"מ, דחנינן תמן שהוקן עוקר הנדר
מעיקרו, ומשני אמרי אינו עוקרו אלא מוכן ולהבא עכ"ל ופי' הק"ע ופ"מ שם
אינו מתוקן כל לרבו, וברור דהיינו כקשיא דמר, וכקושיית הל"ל על בילת ס"ט.
והתירוק ע"כ נמי כן הוא דנהי דחגס עוקהג"ד למפרע, מ"מ הרי אינו עוקרו
קודם ההתרה אלא מיכן ולהבא כלומר שקודם ההתרה מיהא עבד איסורא, וע'
ספר חסידים ס' תתל"ה וז"ל אעפ"י שאמרו חכם מהיר אהג"ד מעיקרו מ"מ
זה סדר נענש עליו כו' עכ"ל ע"ש, ובדאי שיש בכלל דבריו גם זה שאם עבר
על נדרו אעפ"י שאח"כ החירו חכם ונעקר למפרע קלח איסור עשה מיהא בזמנו
בעור לא הוחר ולריך כפרה ונענש, וכעין הא דקדושין פ"א: ונויר כ"ג: וד'
יסלח לה, באשה שגדרה והפר לה כבר בעלה אלא שהיא ל"י, וזוהי כונת הפמ"ג
ביריד ק"ב מש"ו ס"ק ז', שם, זרואה מואשה שגדרה ע"ש, וכ"כ במונח בכלל
דשיל"מ ע"ש, וע' שו"ת חו"י ס' קל"ב אית ס"א כמה שחמה על הל"ל שם

דבילה ס"ט. הוי דשיל"מ ולי"כ, דא"כ חמיר ספקו מודאו, ע"ש. אבל בגדר לא קשיא ליה.

רמ"ש כ"ח בשם הרשב"א שהביא בשע"מ ר"ש ה' גדרים שנותיר לעבור עה"ד על סמך שחירו, וכחב שזה חדש, הנה ספר שע"מ אינו ח"י ובא"זה דין הס דברי הרשב"א ז"ל, ואם הוא מה שהביא הב"י ביו"ד סי' רכ"ח (וגם בשע"מ פ"ו מה' שבועות הוצא) שהחיר להגדיר לשהות עד שבועות בע"ר, משום שכתירו לו לא יסאר עליו עונש, ומשום שלום הבית מתירין כה"ג וראיה מגדרים פ"ט: ע"ש היטב, א"כ אין קושיא, דמשום שלום בית דוקא שחלונו בזה גדולה מזה מה שהותר משום שלום בית, ובה"ל גם מה שחמה הב"י באה"ע סי' קמ"ג על הטור שכתב בשם הרשב"א דע"מ שחיבעלי לפלוני כיון דע"מ כמעכשיו דמי א"כ כשחיבעל תהא מגורשת למפרע בהיתר, דהרי הרשב"א בחידושו בריש המגרש בדרך שמה קאמר לה והניח בל"ע, ע"ש, וי"ל דהטור למד כן מדבריו בחשו' הג"ל שהחיר כה"ג משום שלום בית הואיל ואחר ההיתר יהא מותר למפרע, וה"ה בזה שאם לא נחיר לה לא תינשא לעולם ואין לך שלום בית גדול מזה ודו"ק.

ובעיקר דין זה דהרשב"א ס"ל דלא כהירושלמי אלא דכיון דע"מ כמעכשיו וכשחיבעל תהא מגורשת למפרע דין הוא שתהא מותרת להיבעל נראה להסביר דהרשב"א ז"ל ס"ל כרמב"ן הובא בש"ך יו"ד קנ"ז סק"י, דקריבה דג"ע לאו דאורייתא, וליכא למיחש שמה לא יתקיים התנאי דע"מ שחיבעלי לפלוני דשמה זה הפלוני לא יבעלה אפי' בהעראה, וגמלאו עוברים על קריבה דג"ע מה"ט דלא נעשית פנייה למפרע, משום דקריבה דג"ע לאו מה"ט ולדבנן לא חיישינן שמה לא יבעול, והירושלמי ס"ל דקריבה דג"ע מה"ט ושפיר חיישינן, וזה נכון יותר ממ"ש הק"ע בש"ך שם שחירץ קושית הרשב"א שמה לא יגמור ביאהו וע"מ שחיבעל דהתנה היינו גמר ביאה כבקידושין יו"ד ולא ח"ל הגט ועברו על העראה מה"ט, וכן כתב גם החורת גטין באה"ע קמ"ג ע"ש, דכפיה"ג מדלא חירץ הרשב"א ז"ל כן נראה דס"ל דע"מ שחיבעלי סתם אפי' העראה במשמוע ולי"ד להא דקידושין יו"ד דהמקדש דעמו על גמ"כ, אכן באמת דבר זה לומר דאיכא דס"ל בודאי דקריבה דג"ע לאו מה"ט לע"ג, שהרי הרמב"ן ז"ל בסה"מ מלוה ש"ג בהשגותיו על הרמב"ם ז"ל שם, לא ברירא ליה אם מורבנן וקרא אסמכתא בעלמא, או דעכ"פ הוי איסור תורה כחלי שיעור, ע"ש (ול"ע על הב"י בטו"ד סי' קל"ה בד"ה וכתב עוד בה"ד, שכתב בפשיטות דהא דרמב"ן החיר למשם הדפק לאשמו החולה צנחנה, דס"ל דקריבה דג"ע הוי רבנן ע"ש).

אכן גם לפי"ז דברינו נכונים בזה, דנהי דנאמר דקריבה דג"ע איסור כחלי שיעור, כיון דלאו ממש ליכא, הרי איסור חלי שיעור אף דמרבין מכל מ"מ לרי"ך גם לטעם חזי לאלטרופי (וע' שו"ת חכ"ל סי' פ"ו), ע' יומא ע"ד. ובחסו' שם, וא"כ דוקא היכי דאם יגמור השיעור יעשה איסור גמור בשיעור שלם איסור ח"ש, אבל בגיד"ו דאדרבא אם יגמור ביאהו יהא היתר למפרע, מומ"פ מותר, אם חיבעל לו תהא מגורשת למפרע, ואם לאו, ליכא איסור ח"ש ג"כ בכה"ג שאדרבא

אם יבא לירי לירוף והא הימר וכעין שמירץ הגאון מהרר"י ז"ל (בעל אר"ת וכו"פ)
הקושיא איך אפשר שיאכלו מלה מחדש בקושיא הירוש' שבחוס' קידושין ל"ו. משום
עשה דוחה ל"ח, והרי שיעורין נשתכחו בימי אבנן של משה, ולא ידעו אם ילאו
ז"ח בכזית או בכזבתה ואיך יאכלו כזית שמא רק ח"ש הוא ול"י יד"ח מלה
וטברו על ח"ש דחדש, וחירץ דממנ"ש שפיר דמי למיכל כזית אם כ"ה השיעור
מוטב, ואם רק ח"ש ג"כ לא טברו, דהא אדרבא מולאז"ט ויקיים המלה
הזכא בערבי נחל בדרוש לשה"ג ע"ש, ובקושיא להשאניא לסי' ל"ד ע"ש.
ומזה נלע"ד, שאם חשה נדרה שלא תאכל מאכל פלוני קודם שתתגרש,
ישוב גירסה בעלה על מנת שתאכל דבר זה דוקא, שמוחרת לאכול ותתגרש
דחיר שתבלע תהא מוגרשת למפרע, מה האמר שמא לא תאכל כזית והוא אמר
ע"מ שתאכל, עכ"פ כזית ותעביר על ח"ש, הרי אדרבא אין איסור בכה"ג בח"ש
בג"ל ודו"ק.

ובשע"ת לרבנו יונה ז"ל מבואר דס"ל קריבה דנ"ע מה"מ משום ס"י
וגדר שלא יבא לביאה ערוה ממש, ע"ש, וס"ל דאיכא איסורי תורה שהם רק
משום שלא יבא לדי עבירה ממש, וי"ל דהרשב"א חלמדיה כרביה ס"ל, ושפיר
קשיא ליה דכה"ג שאדרבא אם יגמור המעשה, יהא נעשה הימר, ליכא איסורא
בקריבה דנ"ע ודו"ק וג"ו נכון ובחידושי נתיב ירושלים על הירוש' כתבתי עוד
באופן אחר ואכמ"ל, וע' תשו' הריב"ש סי' תס"ד והוצאה בב"י יו"ד קע"ד במכה
שדכו ע"מ שאם יחזיר לו מעותיו אחר זמן פלוני, תחבטל המוכרה, אם אכל
הלוכה פירות קודם שהחלט המכר, שרי ולא הוי אפי' אבק רבית דלמפרע הותר,
ומיהו אסור לאכול שמא לא יוחלט, אכן לא הוי רק אבק רבית דרבנן ע"ש,
אע"פ דאם לא הוחלט הרי אכל רבית קל"ה, ודו"ק, וע' מנ"א תמ"א ס"ק, כ',
ובט"ו ס"ס ס"ק ב': ובב"ח ס"ס, ובח"י סק"א ודו"ק, ואכמ"ל, ומיהו כ"ז לא
סייך לענין שנאמר דנדרים ליה דשיל"מ דעכ"פ ודאי בלי שום הכרח או לורך מלה,
אסור לעבור עה"נ קודם שיתירנו על סמך שיתירנו אח"כ, ועכ"פ מוטב שיתירנו
משיאכלנו ע"י ביטול.

הק' שלום יוסף הלוי פיינענברג חופ"ק הנ"ל.

סימן ו

מילי דאגדתא.

בבורות (ח:) שא"ו סבי דבי אתונה לר"י בן חנניא מילחא כי סריא
במאי מלחי דה? א"ל בסיפוחא (שליא) דכודניתא (פרידה) ושאלו לו, ומי
איכא סילוחא דכודניתא? א"ל ומילחא מי סריא! ע"ש, והנ"ל בדרך רמז,
דהנה האדם הוא מורכב מגוף ונפש, דם ובשר מצד הגוף, ושכל ותבונה
מצד השכל, הגוף עפר מן האדמה נוטה לכל תאוות חמירות, ונפש השכלי
הוא המעמידו על הדרך הראוי והנכון, ולא יעזוב אותו לילך בדרך התאוה
לעשות רע, ולא ילך אחר שרירות לבבו להתמכר לתאוות נטיבות השכל

שבנפש אדם הוא המלח לגבי הגוף, וכמו שמלח מעמיד את הבשר הנמלח שיתקיים, ולא יתעפש, ולא ילך לאיבוד, כן השכל שבאדם, מקיים ומעמיד את הגוף לבלי להשחית דרכו, ולבלי ילך לאיבוד.

אך יש אשר גם השכל נשחת בדעות נפסדות, ואפסה האמונה בקרבו, ואומר לית דין ולית דיין, לאיש הכופר בכל כזה מה תקנה יש לו? ומה הוא הרפואה שישב ויטיב על דרך טוב: זהו ששאלו - מילחא כי סריא במה מלחי לה? - כי בשר כי סריא במלח תמלח, והוא מעמידו שיתקיים, כן הגוף והבשר שבאדם השכל יעמידו להתקיים ולא ילך אחרי שרירות לבו, אך המלח כי נשחת, והשכל בעצמו שנפסד, מה תקנה יש לו?

ואמנם מקור האפיקורסת הוא מחמת שרואה אדם שעולם כמנהגו נוהג, וישועות בל נעשה ארץ, אין דבר יוצא מגדר הטבע, ובכן יאמר האדם כי הכל טבעי, ולית דין ולית דיין ואין משגיח כלל, אולם אם יפתח ד' את אוצרו ויראה לכל באי עולם ניסים ונפלאות אין חקר, היוצאים מגדר הטבע, אז גם מי שלא האמין עד כה, יבין ויודה כי יש אלקים בארץ משגיח על כל יושבי תבל, ככה התהלכו בני אדם בחשיכה ולא האמינו כלל, וכאשר נולד יצחק כדבר ד', אז הרבה סומים נתפקחו, הרבה חרשים נתרפאו, כי הסומים שלא ראו מראות אלקים והאמינו שהכל טבעי, והחרשים שלא שמעו קול ד' בכל הבריאה המתהדר לרוח היום, ואמרו עולם כמנהגו נוהג, הנה בראותם נס גדול כזה נתרפאו מטעותם והודו ואמרו אכן יש אלקים במקום הזה... ככה אחר פרעה מי ד', ולא האמין בו, אך אחרי שד' הראה לו ניסים ונפלאות הודו כלם ואמרו אצבע אלקים הוא, וגם העם הישראלי בעצמו היה עובד במצרים ע"ז, כלומר לכוחות הטבע, ואחר שהראה להם הקב"ה ניסים ונפלאות במצרים ובים, אז ויאמינו בד' ובמשה עבדו, כי על ידי ניסים, ושינוי הטבע יתפקחו העינים והלב יבין שד' הוא אלקים.

וזרו שענה להם ר"י, על השאלה מילחא כי סריא במה מלחו לה? בסליחתא - דכודניתא, (בשליא של פרידה) כלומר בניסים נפלאות יוצאים מגדר הטבעי, זהו הרפואה אל חולי הנפש, למי שמוכה בדיעות נפסדות, ותפס הלשון של סליחתא דכודניתא, כי זהו היתה הנס הראשון חיותו מפורסם בתורה ובעולם בעת ההוא, כי שרה עקרה היתה (פרידה עקרה) ואפילו בית ולד לא היתה לה, ולעת זקנתה (בעת שגם אשה ולדנית פסקה כבר מלהוליד) הולידה בן, ניסים כאלה וכיוצא בהן הן הם הרפואה למכת השכל אם נשחת, ומהם יתרפא, וזהו שאמר בסליחתא דכודניתא, הכודניתא הוא פרידה עקרה, ואם המצא תמצא שהכודניתא תהיה לה שליא עם ולד, זהו אי אפשר בטבע, ונס כזה כבר היה לעולמים, ומה הרבה סומים נתפקחו, והרבה חרשים נתרפאו, וניסים ונפלאות כיוצא בהן, הם רפואה בדיקה לכאב הראש, להעמיד את השכל למען יבין שאמנם יש אלקים בארץ, הוא עשה את הטבע והוא ישנה פניה בעת רצונו.

וע"ז שאלו, ומי איכא סיליתא לכודניתא? הלא אנו בעינינו לא ראינו ניסים ונפלאות ושיעויות כל נעשה, והעולם כמנהגו נוהג... אדרבה הראה נא לנו ניסים ונפלאות היוצאים מגדר הטבע, (כי בכל הניסים שהיו, לא האמינו החכמים האלה, כדרך כל החכמים בעיניהם, שאינם מאמינים מה שהיה לפנייהם, ורק בעיני עצמם הם רוצים לראות...) יואיל ד' להראות גם עתה ניסים ונפלאות ולשנות פני הטבע, והראה נא לנו סיליתא לכודניתא או ניסים אחרים כיוצא בהם? אולם באמת הרי נתן בחירה לאדם, בחירה שוה, לבחור בטוב או ברע ואם היה צד אחד יותר קרוב אל לבבו, כי אז לא היתה זאת בחירה חפשי, ובחירה שוה, אם היינו רואים בכל יום ניסים ונפלאות, אז הלא יודה כל נברא כי יש אלקים, וממילא שאינו מגיע שכר על הבחירה להאמין בד', כי הלא מי פתי לא יאמין מה שיראה בעיניו, ובכן, בעת שעמדו ישראל על מדריגה נמוכה מאוד בטמאות מצרים, אז היה הצד הרע גדולה מאוד, וע"כ נצרך היה להראות ניסים ונפלאות, כדי להעמידם על השווי, וכן בכל הימים שהיה יד הטומאה והכפירה גדולה מאוד, עשה הקב"ה ניסים כדי להוציא אותם ממ"ט שערי טומאה ולהעמידם על השווי, ועתה כאשר ישראל רד עם אלקים, מאמין בתורתו ומצותיו, אם גם עתה יראה לנו ניסים, אז נהיה קרובים יותר אל צד האמונה וממילא שלא בחירה חפשית, עומד על צד השווי, (ועיין ביע"ד שמפרש הא דאמרו חז"ל למה נמשלה אסתר לשחר מה שחר סוף הלילה, כך אסתר סוף כל הניסים, ע"כ ולכאורה המשל אינו דומה לנמשל, כי שחר סוף לילה, ואחריו בא יום, ואחר אסתר בא לילה אשר שמש הניסים לא יאיר עוד, ומאורי הנפלאות אספו נגהם, אולם באמת אדרבה, בעת שנצרך לניסים ונפלאות עת חושך הוא, כי עוד החושך יכסה ארץ, וצד החשכת והבערות גברה מאוד, ואז גדולה מאוד הצד השני (ואין בחירה שוה) לכן אז מוכרח ד' לפקוד עיני עורים להאיר מתוך חשכת הלילה באור ניסים, כדי להעמידם על השווי, אך בעת שלכל בני ישראל אור במושבותם, אור זרוע באמונה בד' ומצותיו, אז אין צורך בניסים, ועד אסתר עוד היה לישראל מודעה רבה לאורייתא, כי לא חפצו בה, יען עוד דבק בהם טומאת מצרים, והחושך היה מכסה את שמייהם, ואז נצרך היה ניסים ונפלאות, אך בעת שלמרדכי ואסתר, שאז נעשו מאמינים, וקבלו את התורה ברצון, מאז האיר להם הדת והתורה באור גדול ובכן אסתר סוף הלילה סוף החשכה, סוף העת הרעה שנצרך רק לנימים ותהפוכות, ואתא בוקר ואור הדעת והתבונה אור האמונה הטהורה.)

וזרזו שענה להם ר"י על השאלה ומי איכא סיליתא לכודניתא ואין אנו רואים ניסים ונפלאות על זה ענה ומילחא מי סריא? הלא ישראל מאמינים בני מאמינים ואור התורה והמצוה יאיר בשכלם וא"כ מה צורך יש בנסים ונפלאות אדרבא מצד שיהיה בחירה חפשית ושוה בכל צד אין מן הראוי עתה להראות נסים חוץ מדרך הטבע (ואם היו ישראל חלילה משוקעים כלם בטומאה כי אז היה מן הצורך לעשות ניסים כדי להעמידם על השווי, אך

כיון שכלל ישראל טובים הם והולכים בדרך הישר א"כ הניסים למה?
ומילתא מי סריא, היכן ראיתם שזנח ישראל טוב, ושכלם נשחת לילך בדרך
רע, הלא כלל ישראל טובים הם, ולכן לא נצרך לניסים, רק עולם גם הנו
נוחג, ואם איש פרטי נעשה כופר, אז אומר הקב"ה וכי בשביל שוטה אחד
אשנה את הטבע. !!!...

אליעזר ליפא וייסבלום רב בנויארק.

סיפור ז

בבית מדרש (סי' ל"ח) כתב לתרץ הקושי (בשע"ת חלק י' סי' ה')
על האיכא מ"ד שהביא בש"מ ב"מ דף י" ע"א דדוקא בקנין ד' אמות שהוא
דרכן לא קנה באינו רולה לקנות משא"כ בקנין דאורייתא. ולפי' בע"כ ל"ל
דהא דמשני בגמרא (ב"ק ס"ו:) האי זה מתייחס וזה אינו רולה לקנות, היינו
נמו' משום דיאוש בגזילה אינו קונה אלא מדרבנן, א"כ איך מספקא ל' לרבה
שם אם יאוש בגזילה קונה מדאורייתא, ולא קא פשיט ל' מהך דגזל המון
ועבר עליו הפסח דיאוש בגזילה אינו קונה אלא מדרבנן, מדיכול לומר לו
הרי שלך לפניך ולא אמרי' כיון דמטא זמן איסורי' ודאי מייאש כקושי'
הגמרא שם, לתרץ קושי' זו י"ל דס"ל לאותו האיכא מ"ד שהביא בש"מ
הנ"ל כשיטת הרש"י ז"ל דהא דיאוש קונה הוא מטעם הפקר, והנה בפ"י
גיטין דף ל"ח ע"א כתב דקשי' ל' טובא איך אפשר לומר דיאוש מטעם
הפקר הוא הא קי"ל דרבי יוחנן דאמר גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינן
יכולין להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו, וה"ה שאינו יכול
להפקירו כמבואר שם עיי"ש, ולענין הדבר נכון עם מ"ש בב"ש אע"ז סי'
כ"ח ס"ק ט"ז דהא דאמר ר"י גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינן יכולין
להקדישו, היינו כל אחד לבדו בפני עצמו, אבל ברילוי שניהם יכול להקדישו
עיי"ש, א"כ ה"נ הא בודאי הגזלן וכן המוהל אבידה נחרלו על הפקירו
ביאושו כדי שיקנו אותו הדבר ולפיכך שפיר מהני הפקירו ביאושו, ובכן י"ל
שזה דמשני בגמרא האי זה מתייחס וזה אינו רולה לקנות, ור"ל דמכיון שזה
אינו רולה לקנות טוב לא מהני היאוש כלל כיון שאין אדם יכול להפקיר דבר
שאינו ברשותו כקושי' הפ"י הנ"ל, משא"כ בהך דראה את תמליאה ונפל עליה
שעכ"פ הוא רולה לקנותו שפיר קאמר שאם ה' הקנין ד' אמות מדאורייתא ה"ו
קנה אף אם הוא אינו רולה לקנות, והנן.

ועיי' בנתיבות סי' רס"ב סק"ב שכתב שלדעת החוס' בב"ק ד' ס"ו ע"א
ד"ה כיון דבאיסורא וכ' החולקין על פירש"י ז"ל וס"ל דיאוש אינו מטעם הפקר,
יש חילוק בין יאוש להפקר, דהפקר י"א מיד מרשות בעלים אע"ג דעדיין לא
אמי' לרשות זוכה כרבנן דרבי יוסי בנדרים ד' מ"ג. ויאוש לא נפיק מרשות בעלים
עד דאמי' לרשות זוכה עיי"ש, וראיתי בספר חרומות הכרי' סי' רס"ב שם שכתב
בשם אמו' הבעל קלוג"ת שהביא ג"כ ראי' דיאוש לא נפק מרשות בעלים עד

דאחי לרשות זוכה, מהא דמשני בגמרא בגיל האי זה מת יאש וזה אינו רולם לקניה, ואי אחרת שנס יאוש נפיק מיד מרשות בעלים אפי"ג דאכתי לא אחי לרשות זוכה, מה בכך שאינו רולה לקנות סוף סוף כימי מלי אמר לי הרי שלך לפניך, והרי אחי חנוך אינו של הנגזל כלל דהא כבר נפיק מרשותי מעידן איסורי עינים שכתב שזהו ראי נכונה, ולפי"ז נשאר הקוש"י לדעת רש"י וזל דס"ל דיאוש הוי מטעם הפקר ולשיטתו באמת כבר נפיק מרשות הנגזל ואמאי יכול לומר לו הס"ל בג"ל, אולם לפי האמור א"ש שאם אינו רולה לקנות לא מהני לי"י היאוש כלל כיון שהוא מוחמת הפקר ואין אדם יכול להפקיר דבר שאינו ברשותו בג"ל, והוא נכון.

אברהם מאיר גימל"ער אב"ד דפה סאטנאוויצ.

סימן ח

(א) בב"ק ד"ז ע"ב גבי זרק כלי מראש הגג ובה אחר ושברו במקל פטור מ"ט מנא חבירא חבר ויש לחקור בזה הנה זה ברור שאם לא בא השני והוסיף בהכלי עוד הכאה במקל לא ה"י הכלי נשבר כ"כ לרסיסים רק עכשיו שנוספה בהכלי עוד הכאה מקל ע"י השני השבירה יומך גדולה שבראשונה ה"י נשבר לשתי חתיכות ועכשיו נשבר לארבע חתיכות וא"כ הרי השני פחת שווי השברים בהכחתו במקל שאם לא ה"י שברו במקל ה"י השברים שוים שני זהובים ועכשיו ששברו במקל לארבע חתיכות קטנים הרי השברים אינם שוים כי אם זהוב אחד וא"כ כהי דאינו חייב השני לשלם בעד כלי שלם משום דמנא חבירא חבר אבל האי זהוב אחד כמה פחת שווי השברים ה"י לריך השני לשלם כמובן ולא מלאתי מי שיטעורר בזה ולי"ע.

(ב) בב"ק ד"ט ע"ב בהידור מלוא עד שלים במלוא ובני שם הש"ס שלים מלגיו או שלים מלבר וכתב שם הרא"ש דנקטינן לקולא שלים מלגיו וכתב שם הפלפולא חריפתא דהדור מלוא דרבנן ולקולא, מבואר מדבריו דסובר דעיקר הדור מלוא דרבנן וכן ראיתי בס' עין יצחק שהביא מזה רא"י דעיקר הידור מלוא הוא דרבנן מהא דפסקו לאיבעיא דשלים מלגיו כ"י לקולא ואנכי לא ידעתי רא"י זו הרי באמת י"ל דעיקר הידור מלוא הוא דאורייתא רק השיעור שאמרו עד שלים זהו מדרבנן כמו בתרומה ופאה וכדומה דעיקר המלוא הוא דאורייתא והשיעורין אחד מששים הוא דרבנן והכרח לסברתי זאת הוא מהא דמלינו לראשונים באו"ח כ"י תרגו דפסקו לאיבעיא בג"ל לחומרא דשלים מלבר א"כ לשיטתם בודאי הידור מלוא דאורייתא א"כ שפיר מלינן לומר דאף להפוסקים שפסקו לאיבעיא בג"ל לקולא מ"מ עיקר הידור הוא דאורייתא רק דס"ל דהשיעור הוא דרבנן בג"ל דכלל הוא כל למעוטי בפלוגתא עדיף ודי לנו לומר דפליגי רק בהשיעור אבל לא נשיקר ההידור ולי"ע.

הצעיר דוד ווייצעל החופ"ק באראנאוויטש.

סימן ט

(א) בפרדס' (ח"ד סי' ק"ע). כתב כ"ג דבחליה אף אם אחר חוץ מפלוני נמי מותרת לאותו פלוני דנגט וקידושין דהבעל הוא האוסר והמחיר יש כח בידו לומר חוץ מפלוני אבל לא בחליה דאין היבס מחיר רק התורה אמרה דבחליה המנעל נותרת ע"ש במחכ"ג אינו מובן החילוק דהא גם גט אשה מחק התורה היא, דבהכי מישחרר, כמו חליה ביבמה ע' גיטין (כ). וכתב ולא חקק שם (כ"א): דכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף, ספר כורחם ואין ד"א כורחם, רחמנא אחר ונאן בידה, ובש"ס קידושין (י"ד). ר"ל לומר דתהא אשה מישחרר בחליה, ומשני ספר כורחם וכו' ועיי' ירושלמי גיטין (פ"ב ה"ג) ובקידושין (י"ג): בשלמא נגט דכתיב וכתב לה וכו' הרי מבואר ממקומות אלו דכל היתרו של הגט הוא ג"כ רק מחק התורה, ואף שבכ"ז יש להעיר, אמנם הלא ש"ס ערוך הוא בקידושין (י"ד). דיבס כבעל, דפריך מה לא"א שכן אוסרה מחירה, ומשני ד"א, האי נמי אוסרה מחירה, יבס אוסרה, יבס שרי לה, וכ"ה בגיטין (פ"ג): ובאמת במהרי"ט שם (ח"ב סי' י"ח). שלעיל מיני' לין לה כ"ג מביא לסיוע מש"ס הג"ל דהאישות של הבעל כבר נפקע, והאיסור הוא רק מיבס, יעושה, ויעו' במהרי"ט בחי' לקידושין שם בהא דמוקשה דלמה לא עבד הש"ס הק"ו דא"א שהיא בחנק יולא נגט יבמה שהיא בלאו לכ"ס וכו' יעושה, ועיי' בעלמות יוסף שם בלשון הש"ס שם כיון שחלץ בה נטל הותרה, ובחוס' שם ד"ה ויהא א"א ודוק, ובפני' שם בקידושין (י"ג): ד"ה גמרא ודוק.

(ב) גם בעיקר דברי המהרי"ט הג"ל דהאישות של הבעל כבר נפקע יש לעיין טובא, ועיי' במרדכי פ' מלות חליה, ש"כ דגם היתר יבמה לשוק הוי ערוה והולד ספק ממזר, ודבריו תמוהים בזה, וכבר תמה עליו בנוב"י מהר"ק אט"ז סי' נ"ד. אבל באמת חמיר לאו זה מכולם לאווין דהרי בכולהו קידושין תופסין והכא אק"ה כמבואר בש"ס יבמות (מ"ד). ובש"ע (אב"ע סי' מ"ד ס"ז), ועיי' רמב"ם (ה"א פ"ד ה"ד) ובלח"מ, (ובס"י קנ"ט) בב"ש (סק"ב). ועיי' תשו' הרשב"א (ח"ד סי' קנ"א). ועיי' ח"ס (אט"ז ח"ב סי' פ"ב) אמנם מ"ש החת"ם דבש"ס (כ"ב קל"ה). וקראו לה א"א ורשב"ם כ' שהיא מחייבי חנק וכתב דהכיונה משום מחזיקין מאיסור לאיסור, הנה כבר כתבו כן, המהרי"ט שם והשט"מ, ובהגהה הב"ח שם, גם בהגהות רע"א שם תמה בזה, ונעלם ממנו כל הג"ל, אמנם המהרי"ט ז"ל דלשיט' א"ל דהעלה להלכה דמחזיקין מא"א, וכמבואר כן להדי' במהרי"ט (ח"א סי' פ"ב) ועיי' מ"ש בזה בש"ס (שמעתא ה' פרק א"ב) ועיי' נוב"י (מה"ה חא"ע"ז סי' קמ"ה), ועיי' מ"ש בזה ד"ה (ח"ב סי' קע"ב) שנעלם מהם דברי הריטב"א ז"ל ביבמות יעושה, ובשור' ישו"ע (אט"ז סי' מ"ס) ובשור' מהר"ת (ח"א סי' מ'), ובאמת במק"א כתבתי עוד דבלא"ה יש להעיר בש"ס דכ"ב הג"ל במאי דקאמר, ניקיל בא"א דהא ביבמות (פ"ב:) (קטו). מה לי איסור לאו ומה לי איסור כרת, וכמו שהקשה הרמב"ן בחי' לב"ב שם, ועיי' ברש"י חולין (קל"ד) דלענין חוקה יש חילוק בין איסור לאו לאיסור כרת.

יטו' בזה"ד (סי' ר"ב) ורדב"ז (ח"ג סי' תקמ"א) ובלא"ה יש ג"כ להעיר בין גרסת הרמב"ן ומוס' קידושין (י"ב:) ד"ה אם, דגרסו בכ"ב שם, אם הקילו בשבוי', דמנוולה נפשה', ולרמב"ם ורשב"א דלא גרסו זה, וכמ"ש בש"ש שם, ואכ"מ, ובסך דאם אישום הבעל כבר נפקע י"ל כהא דש"ס (קידושין י"ג:) מר"א דבס' לא מיקרי אחר, ובחסום' שם ד"ה מר"א וכרשב"א וריטב"א שם, ובחסום' קידושין (ר"ז:) ד"ה מה ליבמה שכי' בשם הר"א משנ"א, שביאה זו אינה אלא גומרת קידושין של הראשון, ובדרי"ף (קידושין י') דלכך תחילת ביאה קונה ביבמה משום שזקוקה ועומדת, ועיי' ד"ח אע"ז (ח"א סי' ק' וח"ב סי' קס"ח קט"א) אבל מ"מ פשוט דיבמה לשוק לא הוי ערוה ואכמ"ל.

ראיתי פלא בס' הנלחין (הובא ביוסף דעת סי' שס"ו) דבעת התחי' אשה שנשאת בחי' לכמה אנשים ואח"ז ויעמרו כולם שחשאר אלל בעלה האחרון שמיחת בעלה הראשון דומה לגירושין, שאסורה לחזור אחר שנשאת לאחר, ותמו' מכ"מ בש"ס גם מהא דפר"ך מיתת הבעל מכלן דמחיר וכו', ועיי' באה"ק פ' בראשית כתב להיפוך וז"ל מבין נוקבא דאחנסיבת בחרין בההוא עלמא אהדרת לקרמאה, יעושה', ועיי' ח"ס יו"ד סי' שניה שאעפ"י שהמיתת לא הפקיע קידושין הראשונים מ"מ הנישואין מפקיעין, ועיי' מהרש"א ב"ב קי"ד ב' בחוס' ד"ה מאי אשה, שכתב ואפשר דטפי פשיטא דליפקע השארית ע"י מיתת הבעל וכו' ואכמ"ל.

ג) ופ"ש עוד דחליצה הוי מלוא ודלא כח"ס (אע"ז סי' פ"ה) שכי' דחליצה הוי בגירושין, לזקו דבריו בזה וגם אני בעניי הערותי על הח"ס בזה מכ"מ, וחש"ס יבמות ד' כ' דסקיל וטרי אם חליצה במקום יבוס הוי מלוא, וא"כ ע"כ דחליצה מלוא היא רק דפליגי אם גם במקום יבוס הוי מלוא, גם מלשון המשנה בפ"ב מלוא חליצה וכו', וראיתי בתשב"ץ (ח"א סי' קו) שנשאל מהריב"ש בנשבע שלא יפטור יבמתו אם השבועה חלה וכתב דאינו חלה לא על החליצה ולא על היבוס משום דחליצה ויבוס הוי שני חלקי מלוא, וכו' יעושה' וכ"כ הריב"ש בס"י קכ"ט. ועיי' בתשו' הרשב"א סי' תתי"ב והביאה הרמ"א ביו"ד סי' רט"ז סי"ז בנשבע למשורכת וכו' ועיי' במהרשד"ם (יו"ד סי' ל"א) אמוס ברדב"ז (ח"א סי' כ"ו) כתב דהשבועה חלה, וע"ע בתשב"ץ (ח"ב סי' ק"פ.) ובח"ד בחוט המשולש (סי' כ"ה) ובמהרי"ק (שורש ק"ב, ע"א) וכן מורה לשון המרדכי שהובא במהרי"ק שם שכי' אמוס ראיתי ר"ח שנוה לכפות על בשל אשה לחלוץ ולא יטול שטר לעשות מלוא וכו' עכ"ל, ועיי' בתשו' גאוני בתראי (סי' ז') והביאה בכ"כ סי' ס"ב. ועיי' רדב"ז (ח"ד סי' רס"ו) באמלע התשו', ובמק"א הארכתו בענין אי כפינן לחלוץ, ועיי' בתשו' הרא"ש (כלל כ"ב) ובדריב"ש (סי' ר"ט) ומהר"ם אלשיך (סי' י"א) ומשובת הב"ח (סי' ע"ח בסוף התשו'), ובלשון בה"ג ואי אמר יבס יבומי הוא דמיבמנא מוחלץ לא חלינא לה מעשינן ל"י למיחלץ, וכו' יעושה', ועיי' באב"מ בחשובות (סי' כ"ו.).

ד) אמוס מלשון הרשב"א ז"ל בח"י לחולין ד' י"ב ב' שהקשה דלמ"ל קרא למעט חליצת קטן ת"ל דאינו בר כוונה ותי' דקטן בן תשע מקחו מקח מדרבנן.

מובח ע"כ דחלילה לא הוי רק קנין דאליכ מאי ענין כוונת המלוא לתיקון חז"ל לענין מקחו מקח, וכ"כ בשו"מ (מהר"ם ח"ד סי' קע"ד) ובמק"א כחבתי דכן משמע מחוס' רי"ד כתובות מ' שהקשה דלמה דיבוס דוחה עשה ללי"א יאמר לא בעינא ליבוס וכמו באונס, ומ"י דאונס ל"ה אלא להפ"ס דעמה משא"כ יבוס דהוי מלוא דרמ"י דחונא עלי, וסיים וז"ל ואע"ג דמ"ל לא בעינא ליבוס אלא למיחלן הא אחר"י חלילה במקום יבוס לא הוי מלוא וכו' יעושה, ועיי' ביד אלי' (סי' ל"ז). והנה כבר דיברו לומר דמלות יבוס הוי על היבוס ומלות חלילה הוי על היבמה, וז"ל להעמיס כן בדברי החינוך (מ' תקל"ט) אמנם במו"ח פ"ס לא כ"כ וה"י אפ"ל בזה מ"ש הנ"י בשם הרא"ה דאם היבוס הולך ממקומו אין כופין אותה לילך אחריו, ועיי' באב"ע סי' קס"ו ס"א וב"ש סק"א וברמב"ם פ"ד מיבוס ה"א ועיי' דרבי' ח"א סי' רפ"ג והובא בפ"ת, והנן. ובה מיושב הא דהעיר בשיבת ציון (סי' ל"ז) דלמ"ל קרא דהיבמה הולכת אחר היבוס ומ"ל דהתובע הולך אחר הנתבע ולהנ"ל דה"א הואיל והרשב"א (בתשו' סי' ח"י) כתב דמלות יבוס הוא משום לחא דפו"ר (ועיי' במהר"י מינץ סי' י' שהוכיח דמלות יבוס עדיפא ממלות פו"ר וכבר האריך בזה בנוב"י מהר"ם סי' ק"כ ועיי' בתשו' הרא"ה סי' י"ב) א"כ ה"א בדירה דא"ה מלווה על פו"ר אינה הולכת אחריו קמ"ל דחלילה הוי בדירה ולכך הולכת אחריו, אמנם זה נחא להירושלמי יבמות (פ"ב ה"ו) דיליף דה"א הולכת אחריו מועלתה יבמתו, אבל לש"ס דילן בסנהדרין (ל"א:) דיליף מוקני עירו ולא עירה, משמע דהמלוא עליו רק ה"א הולכת נקובלנא או כוונס או פטור, וכלשון הש"ס פ"ס וסיבמה הולכת אחר היבוס, להחירה, ועיי' בק"ע בירושלמי פ"ס, שפי' דהאיבעיא של הירושלמי הוא מי הוא התובע יעושה, ועיי' ב"ל אע"ז ח"ב סי' ק"ו קט"ז ק"ז וד"ק, ואכמ"ל.

אליעזר יהושע הלוי עפשטיין בהגה"ק מאורוב זצלה"ה
כעת בפ"ק אפטא.

סימן י

ב"ה קאפרעשמ.

ע"ד המעוגן מ' משה בן חיים הירש פראגער שעזבתו אשתו זה שבע שנה כמבואר בשע"ת (חוב' ב' שנה יג) ושם נתבאר יפה צדדי ההיתר הנני להוסיף טעמא להתירא לפע"ד כיון שהאשה נשארה חוץ למדינת הבעל, אחרי סערת המלחמה, וחזירתה למקום הבעל כרוכה בסכנה מצד חוק המלכות השם מעצור לעבור את הגבול, דבכה"ג אצל הבעל אם מצד חוק המלכות עליו להיות במרחקים, הדין נותן לכופו שיגרשנה, כמבואר בתשו' הרא"ש, מובאה בטור סוף סי' קנ"ד, ובכעין זה ודאי לא תיקן רגמ"ה שחאה האשה עדיפא מהאי, כמבואר בתשו' הרא"ש, מובאה ברמ"א סוף סי' קי"ז, ובכך הדין נותן לכופה שחגגרש, ועכשיו בנ"ד שאין לזה יכולת מצד אי-ידיעת מקומה, יש להקל להתירו לישא אחרת, כעין מ"ש ברמ"א

סי' א' סעיף י', לבד זה, לדעת הרבה פוסקים קיל יותר לישא שתי נשים
מלגרש בע"כ, כמו שהאר"ך בזה בתשו' ברכת משה סי' ל' ל"א.
וכבר העירותי בזה, סברא חדשה, שלא מצאתיה בדברי הפוסקים,
דיותר נוטה להתיר ב' נשים מלהתיר גט בע"כ, כיון דעיקר טעם דיתוי
החדר"ג הוא מטעם מצות פ"ו או משום לתא דהרהורי עברה כמו שהאריכו
הפוסקים לזאת המינה בנושא אשה על אשתו דבעדנא שדוחה החדר"ג הוא
מקיים המצוה וניצול מהרהורי עברה, משא"כ בגט בע"כ, הוא דוחה החדר"ג
טרם קיומו המצוה וטרם הנצלו מהרהורי עברה ולא הוי בעידנא, ונהי דהרבה
פוסקים ס"ל דחדר"ג לא הוי דאורייתא, כמ"ש בחמ"ח סי' קי"ט ס"ק י"ח
ובב"ש שם ס"ק י"א, מ"מ מצינו דגם לאו דרבנן לא נדחה מפני עשה היכא
דלא הוי בעידנא, כההוא דמצא חמץ בפסח ביו"ט כופה עליו כלי עד לערב,
אף דהוי מ"ע דתשבייתו, רק כיון דבעת טלטול החמץ עדיין לא מקיים העשה
עד שישרפנו לכן לא דחי את הלאו דטלטול אף דהוי מדרבנן, דעשו חזק
לדבריהם, כמבואר ברמב"ם פ"ג מהל' חמו"צ הל' ח' וכ"מ שם ויעי' מג"א
סי' תקפ"א ס"ק כ"ג ויש להאריך עוד בזה.
ובכן, כשיתמלאו כל התנאים המבוארים בקונטרס הנזכר מצדפנא
דעתאי להתיר לה' משה כן חיים הירש פראגער, לישא אשה על אשתו וגם
שיהיה ברשיון מהממשלה.

דוד קאפליוואטסקי הרב בקאפרעשט.

סימן יא

ב"ה ראדום.

שאלה מבני הרחב כ' אמה אם מותר להעמיד לוח"פ לארכו באמצע
המבוי ולהכשיר מכאן ומכאן ע"י לחיים, דהנה נס"ע א"ח בס"י שס"ג סעי' ל"ג
מבואר מבוי שהוא רחב כ' אמה עישה פס רחב ד' אמות ומעמידו באמצע וכו'
אי נימא דה"ל להעמיד לוח"פ דחשיב כמחילה.
והנה מהא דמבואר שם בסוף הסעי' דלריך להעמוד לוח"פ מן הפס עד
כותל האמצעי של מבוי דס"י י"ט לו דין מבוי עקום מזה נראה דלריך דוקא פס
דאל"כ יעמוד לוח"פ מתחלת עד סוף המבוי. אבל ל"ע דלמה לא יועיל לוח"פ
דהא אם יעמוד לוח"פ יהי לכל לז מהמבוי שני כותלים דבוקים זכ"ז ומלך האחד
לוח"פ ולרוח רביעית יעמוד לחי דהא אפי' במבוי נופולש ש"ס לו שני כותלים
זכ"ז מהני מלך אחד לוח"פ ומלך אחד לחו"ק כמבואר בס"י שס"ד סעי' א' ובכ"מ
שני כותלים דבוקים זכ"ז מועילים יותר משני כותלים זכ"ז כמו לענין פ"ח יורד
וסומם בס"י שס"א ומ"ס כאן וא"כ אפשר דפס לאו דוקא כמו בעירובין דף כ"ד
ע"כ כחוס' ד"ה ליעבור לוח"פ דמה שאמר וליעבור מחילה אגודא דנהרא ה"ל
לוח"פ דהוי כמחילה.
והנה ראיתי בשו"ת החשב"ן חלק שני סי' ל"א וז"ל במבוי הרחב

וראשי כותליו נמוכים ואי אפשר לעשות בה לוח"פ בראשו ועשיתו באמלע, יפה עשית אלא שלריך לעשות לחי בראש הרחב להחירו משם ועד לוח"פ ובתנאי שיהי' בו כל תנאי מבוי אשר אין לריך לפרשם לאיש אשר כנויך וכן יראה מפ' רש"י ז"ל בענין מבוי עקום ק"ו היא שאם במקום שאין לחי מחיר לוח"פ מחיר במקום שלחי מחיר כש"כ שלוה"פ מחיר עכ"ל.

ורב"דו מקושי הכנה ויש לי לפרשם כך שהי' אי"א לעשות לוח"פ בראשו מחמת שהי' כותליו נמוכים והקנים לריבין שיהי' גובהן י' טפחים ומחמת חזקה סיבה לא הי' אפשר להגביה הקנים יותר מהכוחל, ועשיתו באמלע" פירוש שהי' מעמיד הלוה"פ לארכו של מבוי כלשון הש"ע בס"י הג"ל עושה פס ומעמידו באמלע ועי"ז נחשב כשני מבואות, יפה עשית" פירוש כמו שאפשר לחלק את המבוי ע"י פס הכ"ג אפשר ע"י לוח"פ, אלא שלריך לחי בראש הרחב להחירו משם ועד לוח"פ פירוש כמו שאם הי' מעמיד פס במקום הזה הי' לריך לחו"ק מן הפס עד הכוחל והכ"ג כאן דמ"ש, ובתנאי שיהי' בו כל תנאי מבוי אשר אין לריך לפרשם לאיש אשר כנויך ג"כ מבואר בס"י הג"ל וז"ל ולריך שיהי' בכל מבוי משנים אלו שהפס מפסיק ביניהם בתים וחלירות פתוחים לחוכו וכל תנאי מבוי, וכן יראה מפ' רש"י ז"ל בענין מבוי עקום פירוש לפי שמבואר שם בס"י הג"ל וז"ל ומה שמן הפס עד כותל האמלעי של מבוי יש לו דין מבוי עקום ע"כ לריך להעמיד לוח"פ מן הפס עד כותל האמלעי של מבוי וא"כ לפי רש"י ז"ל דבמבוי עקום לריבין להעמיד הלוה"פ בעקמימותו וא"כ הכ"ג או שהי' מעמיד הלוה"פ עד סוף המבוי עד כותל האמלעי או דפ"ל כרעת המג"א בס"י שס"ג סק"ט כ"ז דמבואות שלנו אין לריבין חיקון בעקמימותן אבל להמפרשים דבמבוי עקום לריך לוח"פ בשני ראשים לדר ר"ה ובאמלע לחו"ק אינו מועיל מה שמעמיד לוח"פ באמלע כיון שיש לו דין מבוי עקום ולריך בשני ראשיו לוח"פ ושם לא הי' אפשר להעמיד לוח"פ כג"ל, וקל וחומר הוא שאם במקום שאין לחי מחיר לוח"פ מחיר במקום שלחי מחיר אינו דין שלוה"פ מחיר" פירוש דשם בעירובין דף י' ע"א איחא חגי לוי מבוי שהוא רחב כ' אמה נועץ קנה באמלעיתו וד"ז הוא חגי לה והוא חמר לה דאין הלכה באותה משנה אלא היכי עבד עושה פס וכו' ופירש רש"י ז"ל דאין הלכה באותה משנה משום דאמי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ל"י לקנה, הכי חזקן דמן הדין הי' מותר לחלק את המבוי ע"י קנה כ"ד דהיינו בלחי רק משום דאמי אוירא ומבטל ל"י אבל בלוה"פ רלא אמרינן אתי אוירא ומבטל ל"י מהני מכש"כ דקנה זה נראה לפענ"ד לפרש דבריו הקדושים ואם באמת כוונתי לדבריו הק' יהי' מגאן ראי' לעידון דידן וגם יהי' ראי' שלוה"פ אין לריך להעמידו סמוך לכוחל וזה יש לדחות ששם הי' מעמיד עד לכוחל האמלעי כג"ל אבל לעידון דידן יהי' חילוק גדול לסמוך עליו.

וע"כ אני מבקש מחבמי, שעת"ל לבאר דין זה באר היטב כי רוב עיירות מחקינן ע"י הט"ג ההולך באמלע המבוי ע"י שמעמידן לחיים גבו' י"ט אללן.

שאלות ופליאות.**סימן יב**

(א) גסתפקתי בהא דק"ל אמיתו לנבזה כמסירה להדיוט אי הוי מעשה גמורה מהרשב"א (בש"ך חו"מ סי' רנ"ה סק"ו) מוכח דהאמירה בהקדש כמו הקנין בהדיוט לפי ק"ל המרי"ט הירוש' דהקדש לא מהני ע"י שליח משום דמילי לא מימסרי לשליח והלא גבי הקדש חשיבה האמירה כמו קנין גמור בהדיוט ולפלא שהאחרונים שהשיגו על המרי"ט (ע' מחנה אפרים הל' שלוחין ושותפין ונזכ"י מהר"ם חו"ד סי' קמ"ו) שלא הקשו עליו כנ"ל ול"ע.

אדמו"ר יעקב בריזומאן חו"פ"ק דאפי.

(ב) גסתפקתי אי נכון לנהג"ב להאריך בחפלה שמ"ע יותר מהרב דנראה כמחנאה שהוא מכין יותר מהרב ע' ברכות (לד' כלום הוא מאריך יותר ממשה רבינו אך יש לדחות ד"ל שר"א לא התפלל אז אבל ילפי' משם (כ"ו:) וסיים רב ולא פסקא ללוחא דריב"א שהתלמיד האריך יותר מרבו בחפלתו ול"ע.

מאיר זאב סמאלינינסקי מו"צ בסעמיאטיש.

(ג) ק"ל בשבת (ד') רפשיטא ל"י לרבא דנקלוטה כמו שהוכח דמ"א ע"ש לחם יהא חייב הלא לא חשב מתחלתו רק לזרוק מרה"י לרה"י ומירי דהוי לכתבין לזרוק שמים ונתגולל לארבעה וא"ס נאמר דזה חשיב כתבין מחמת שידע שהחפץ קליט בחוך אויר של ר"ה וקלוטה כמו שהוכח דמ"א אטו כ"ע דינא גמירי ול"ע.

חיים צבי הירש שאטלאנדר מו"צ דפ"ק מאדין.

(ד) ק"ל דברי הברוך טעם (זער הכולל ד"ד) דאיסור מעביר ד"א ברה"ר ליכא ביו"ט דהוא הלמ"מ ואין למרין מהלכה ע"ש דלפי' הול"ל נמי דאין עונשין אומעביר ד"א ברה"ר וע' בגמ' דמקושש מעביר ד"א ברה"ר וע' בריטב"א במשנה א' דשבת שהקשה כן ות' דהלמ"מ למדנו דהיא תולדה דהולאה ע"ש אי"כ ה"ה ביו"ט כיון דיש איסור הולאה ביו"ט ה"ה מעביר ד"א ברה"ר דגלי לן הלמ"מ דהוי בכלל הולאה ול"ע.

צבי הירש ווייס מו"צ דפה ווארשא.

(ה) ק"ל אהא דשו"ע (יו"ד סי' כע"ג) מומר לתיאבן ששחט כו' אינו נאמן וכ' הש"ך מפני שהוא מושבע ועומד מהר סיני וחשוד על השביעה ע"ש לפי המבואר בשו"ע (חו"מ סי' ל"ד סעי' ה') שאינו נפסל אלא דוקא בשבועה דלשעבר דבשעה שילחה שבועה מפיו ילצה לשקר ע"ש אי"כ לפי' ניהו דמושבט ועומד מהר סיני אבל לא ילצה בעת ההיא שקר מפיו וזה דמושבט ועומד מכבר מהר סיני וא"ל כיון דעבר על שבועת הר סיני נעשה חשוד על השבועה דז"א דע"כ בעת שהיה מושבע ועומד לא יפסל עדין ולע"ג.

פנחס נייא בהרא"מ שליט"א אבד"ק פולאב.

כבודה של תורה

סהרורא הננינא

(המשך מחוברת ב' תרפ"ג).

(כ) שם (ל"ט ט') אינו גדול בבית הזה ממני ולא חשך ממני מאומה כי אם אומך כאשר את אשמו. יש לדקדק כי הי' לריך לומר אין בבית גדול ממני אפ"ל דירמון שיניי הלשון למה דאיתא במס' סוטה ל"ו ע"ב באומה שעה באתה דיוקנו של אביו וגרסתה לו בחלון אמר לו יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם רלוך שימחה שמך מביניהם כו' ובתוס' כתב רבינו משה בדרשן ואין איש מאנשי הבית לא הי' שם מכלל דאיש אחר שלא מאנשי הבית כלומר חלוק ומופלג מחורת אנשי הבית הי' שם והוא דמות דיוקנו של אביו עכ"ל ופ"ש ויש רמז גם בהאי קרא לזה דיתפרש אינו שהוא כאילו אינו שמנעל דלנו כי יש גדול בבית הזה ממני והוא דמות דיוקנו של אביו ולפי המדרש הנחומא יש אומרים לעשות לרכיו נכנס ובקש טלמו ולא מלא שראה דמות דיוקנו של אביו והפיל טלמו בקרקע ונטף עשר אלבעותיו בקרקע למה מירי אביו יעקב כו' יתפרש אינו שנטלה תלמו עבדו שיש גדול בבית הזה ממני והוא צורת יעקב הנראית לו שם ולא לחנם נשתנה הלשון אלא כדי לרמוז לזה וכמדרומה שהוא רמז נכון בס"ד והכל נמלא בה.

(כא) שם (י"ד) ותקרא לאנשי ביתה והאמר להם לאמור ראו הביא לנו איש עברי ללחק בנו ולריך לדעת למה אמרה ללחק בנו הלא אינו רק ללחק בה אפ"ל דיהי' מכאן כדמות סמך להדין המבואר ביר"ד הלכות שמחות סי' שע"ה דאם יש גדול המשפחה הכל הולך אחריו לענין מנין ימי האבילות ע"ש בכל הסיומן דכולן בטלין לגדול הבית ובסעיף ב' וגדול המשפחה היינו דנמחא סמוך עלי' וגרידי כולהי בתרי' ובחידושי רע"ק על הגליון יו"ד דפוס ווילנא הביא מחשובת שמש דקדק חלק יו"ד סי' נ"ח דוקא אם הבא הוא נגרר אחר הגדול כגון בני ובני' הסרים למשמעתו או סמוכים על שלחנו ויושבים ודרים בביתו דאז נקרא הוא גדול הבית לדבר הזה ע"כ והמקור מגדול הבית הוא בגמרא מ"ק כ"א סע"ב ט"ס ובירושלמי פרק אלו מגלחין והובא גם בתוס' שם, ומדחויגן דחשיב אבילות דגדול לאטרופי כל ב"ב בהדי' הרי לך דנחשב המעשה דגדול כאילו גם הקטן עשה זאת עבד שהוא טפל אללו כמו כן הבא מה שלחק בה נוגע

לכולן והיו כאילו לחק גם בהם ומהאי טעמא אמרה ללחק בנו ואע"ג שהענינים רחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב כחובן בכ"ז יש סמיכות כל דבר מלשון בנו לענין עפילה לגדול כהגמרא וש"ע הג"ל והכל נמלא בחורה.

(כג) במקץ (מ"א נ"ז) והרעב הי' על כל פני הארץ ויפתח יוסף את כל אשר בהם וישביר למלרים ויחזק הרעב בארץ מלרים לכך להנין למה נחזק אחר שכבר פתח להם כל האולרות דמשמעות לישגא דקרא משמע שזה שמכר מכל האולרות היחס ביניה להתחזקות הרעב וג"ל להסמך על פסוק זה מה דאיתא במס' יומא י"ח ע"ב ועוד בהרבה מקומות לפי שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו וביבמות ל"ז ע"ב הלשון דאמר מר אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו, הרי לך דמי שאין לו פת בסלו הוא רעב יותר ממי שיש לו פת בסלו ולהכי מקודם שלא פתח כל האולרות סמכו בדעתם שלא יחסר להם בעתיד עבור שיש אולרות סגורים והיו פת בסלו אבל אח"כ כשצטקו כל העם ללחם ופתח כל האולרות שנכל המקומות כדי לפטור מלעקתן שיהי' מן להם מיד ולא יצטרכו לשהות בקניית התבואה חששו שלא ישאר להם תבואה בזמן העתיד והיו כעין אין פת בסלו ונכנס יותר בלבם דאגת הרעב ועבור זה נתהיה מזה שנחזק הרעב בארץ מלרים כהגמרא הלו דאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו ויש סמיכות לזה בפסוק זה ואע"ג דמילתא דמסתבר הוא שכן הוא טעמן של בני אדם כשרואים מחסור יתאוו יותר שכן הוא בכל הפנינים בכ"ז ליכא מידו דלא רמיא בחורה והכל נמלא בה ועיין ברמב"ן ובאור החיים ומה שחנני השי"ת כתבנו וד"ה כפטיש יפוצץ סלע.

(כג) שם (נ"ז) וכל הארץ באו מלרימה לשבור אל יוסף כי חזק הרעב בכל הארץ דקדקנו דהול"ל ומכל הארצות באו וגו' שהרי אף ממדינות אחרות באו למלרים לשבור אל יוסף וכן הו' ל"י למיכתב כי חזק הרעב בכל הארצות כמו שכתוב לעיל בפסוק כ"ד ויהי רעב בכל הארצות.

וג"ל להסמך על זה דנתיב לשון ימיד ארץ דסדנא דארעא חד הוא כמבואר בקידושין כ"ז רע"א מבר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהם קנאס כולם כו' מי דמי התם גופים מוחלקים הכא סדנא דארעא חד הוא ובב"ב דף י"ב ע"ב הכא נמי שאני מקרקעי דניידי ממקרקעי דלא ניירי עבדא מקרקעי דניידי הוא התם סדנא דארעא חד הוא ויש זה גם בב"ב לענין חולסות ומלוה ע"ש ואיפסוק להלכה בחו"מ סימן קל"ב סעיף י"ב המוכר לחבירו " שדות ב' מדינות כיון שהחזיק באחד מהם קנה כולם ואפילו היחס אחת מהם הר גבוה והשנית מלוה שהרי אין תשמיש של זו בתשמיש של זו ע"ש ופירש סדנא פירש רש"י בקידושין שם כמו סדן של נפחים כלומר עשה ומיבור הקרקע חד הוא דהא כולה מחוברת ולשון רש"י ב"ב שם ד"ה כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולם, וכדמפרש טעמא צבא קמא דסדנא דארעא חד הוא כל השדות אדוקין בגוף קרקע של עולם שהוא אחד וכמי שהחזיק בכולה דמי, וכדי לרמוז לו בהלכה הזאת כתבה החורה לשון

יחיד אע"ג דקאי על הרבה מדינות וסדנא דארעא חד הוא כמבואר בגמרות
הגל ואידי דהתחיל הקרא בלשון יחיד מסיים ג"כ הקרא בלשון יחיד בכל הארץ
ואע"פ שמוכן זאת ההלכה מלד הסביר ואין לריך סמיכות ורמז לזה בכ"ז הכל
נמצא בתורה.

(כד) שם (מ"ג י"א) כלנו בני איש אחד נחנו כנים אנחנו לא היו עבדיך מרגלים.
מזה שאמרו כנים אנחנו שנראה כשפת יתר דהוי להו למימר שאינם מרגלים ולא
יותר וכו' להסמך על זה מה דאיתא בהנהגת רמ"א ביו"ד הלכות תלמוד תורה
סימן רמ"ו סוף סעיף כ"א דמוחר לזרעא מרבנן לאורועי נפשי' באתרא דלא ידעו
ל"א חס לריך הוא לכך ע"ש והוא מנמרא דנדרים ס"ב ע"א ע"ש עובדא דר'
טרפון והכא שלא הכירו את יוסף הוי אחרא דלא ידעו להו ומוחר לפדסומי נפשי'
שהם אנשים נאמנים ולדיקים כמשמעות כנים ואין לו לחשוש עליהם שבתו לרגל
את הארץ שזה לא יעשו רק הפוחזים והרקים המורדים במלכות אבל הם נאמנים
למלכות ולהכי אמרו כנים אנחנו שנראה כשפת יתר לפדסם שהם תמימי דעת
הרחוקים ממרמה ובפרט בעינינו הנוגעים למלכות כעין דאיתא בגמרא הכל
והכל נמצא בתורה.

(כה) שם (מ"ג י"ב) וכסף משנה קחו בידכם ואת הכסף המושב בפי
אמחותיכם תשיבו בידכם אולי משנה הוא, מזה שהקדים יעקב אבינו הכסף
לקנות התנאה קודם ההשבעה יש כדמות סמך לההלכה המבוארת בש"ע א"ח סימן
ק"ח סעיף א', טעה או נאנס ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שמים הראשונה
מנחה והשני' לתשלומין ואם היפך לא ילא ירי תפלה שהיא תשלומין ולריך לחזור
ולתתפלל אותה וכן הדין בכל מקום שריך להתפלל תפלה לתשלומין, והעטם שאין
לו להקדים תפלה שבער זמנה לתפלה שזמנה מעכשיו והמקור הוא מנמרא ריש
פרק תפלת השחר טעה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל במוצאי שבת שמים של
חול מזביל בראשונה ואינו מזביל בשני' ואם הבדיל בשני' ולא הבדיל בראשונה שני'
עלמה לו ראשונה לא עלמה לו ע"ש ברש"י דהואיל והבדיל בה גילה דעתו שאינו של
שבת והיא תחשב לשל ערבית, וע"ש בשו"ע סעיף ט' וי' ובט"ז ובמ"א ועיין
גילוי דעת, הרי לך גודל החיוב להקדים תפלת חובה לתפלת תשלומין שאפילו
במתקנה נרידא שהי' ברעתו שיהי' הראשונה לתשלומין לא ילא כמבואר בדרבנן
משה ריש הסימן ועיין במג"א סק"ב דבעינן גילוי דעת והכא נמי כסף ההשבעה
הוי כדבר שבער זמנו שהרי היו יכולים לשלוח זה על ידי עובדים ושבים אבל
כסף הקנין הוי דבר שזמנו עכשיו צעת הקנין ולהכי הקדים כסף הקנין להשבעה
ויש קלם סמך מזה דלריך להקדים תפלה שזמנה עכשיו שהרי יעקב אבינו הקדים
בדבריו דבר שזמנו ע"ז ואע"ג שהענינים רחוקים זה מזה כמובן בכ"ז סמיכות
כל דהו איכא וליכא מירי שאינו רמז בתורה, ובפשטות איתר ההשבעה לפי שהיא
בספק כאומרו אולי משנה הוא.

(כו) ריב"ש וגאמר אל אדוני יש לנו אב זקן וילד זקנים קטן, דקדקנו למה
קראו לבנימין קטן וכן להלן בפרשה ולעיל בפ' מקץ קראוהו רק קטן וכו' דאפשר
להסמך על זה מימרא דרבי יוחנן בגמרא ב"מ י"ב ע"ב דגדול וסמוך על

שלחן אביו זהו קטן לענין מליאה ומליאתו לאביו ע"ש ובתום שם ולרבי
 יוחנן הוא הדין גבי עירוב נמי דגדול סמוך על שלחן אביו אינו זוכה ולריך
 לזיכר שלא לזכות העירוב על ידי בני הגדול הסמוך לשלחנו דק"ל כר' יוחנן
 לגבי שמואל כדאמר בפרק מי שהוליאביו דף מ"ז סע"ב ע"ש ואיפסקא להלכה
 בחו"מ סי' ע"ר דמליאת בנו ובתו הסמוכים על שלחנו אע"פ שהם גדולים הרי אלו
 שלו ובהג"ה והוא הדין אם הרויחו בסחורה או במלאכה ובש"ע אור"ח סי' שס"ז
 סע"י דיש אומרים שאינו זוכה ע"י בנו ובתו הסמוכים על שלחנו אפילו הם גדולים
 ע"ש והסברא נותנת דוראי ה"י בנימין סמוך על שלחן אביו שהרי ה"י נפשו קשורה
 בנפשו ועבור זה קראוהו קטן שה"י סמוך על שלחן אביו ודינו כקטן שמליאתו
 לאביו ולדעת הרא"ש אינו זוכה על ידו עירוב דידו כיד אביו ואין לו יד לעלמו
 ולפ"ז רמ"ז באור"חא במה שקראוהו קטן דגדול הסמוך על שלחן אביו דינו
 כקטן כהגמרא ושי"ע הנ"ל ואע"ג דאחר שנשא אשה לא מהני סמיכות שלחן
 כמבואר שם בכ"ז כעין סמך יש וליכא מירי דלא רמ"זא בהו ובפסקות הכונה
 קטן שהוא הלעיר מכל אחיו כמו דכתיב בשמואל א' קפיטל ט"ז פסוק י"א הקטן
 על דוד וכן שם י"ז ודוד הוא הקטן ולא ה"י קטן אז וכן מלינו במקומות רבים
 שם קטן על הלעיר וגם מלינו שם קטן על החלש כמו בדה"א י"ב פסוק י"ד
 אחד למאה הקטן והגדול לאלף והפירוש שהחלש שבהם האחד ירדוף האחר והגבור
 שבהם האחד ירדוף אלף ואולי גם הכא אפשר לומר שלכן האחרים בכל פעם
 שדברו ממנו בתואר קטן לומר לו שהוא גבר שלש וקשה עליו נסיעתו למזרים ולא
 יכבד עליהם שיביאו אותו והפירוש הראשון נטע יוחר לפשוטו שהוא הקטן
 מכל אחיו.

(כו) שם (מ"ד כ"ז) ויאמר עבדך אבי אליו אחס ידעתם כי שנים ילדה
 לי אשתי וילא האחד מאתי וכו', ולקחתם גם את זה מעם פני וקראו אסון
 מהמשך הלשון שאמר יעקב נראה שאמר הטעם שחושש שלא יקרנו אסון לבנימין
 עבור שאחיו נטרף ולריך לחשוש גם לזה ויהי' מזה כעין סמך למה דאיתא בשבת
 ק"ה סע"ב וא"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן אחר מן האחין שמת יראנו כל
 האחין כולן אחד מבני חבורה שמת תראג כל החבורה כולה אמרי לה דמת גדול
 ואחרי לה דמת קטן וברש"י דמת גדול יש לדאג הואיל ושלטה מרת הדין בראש
 הבית והכא נמי הואיל ושלטה מרת הדין בבת אמו יש לחשוש עליו מאסון ורמ"זא
 באור"חא באריכת לשונו של יעקב הגמרא דשבת הנ"ל דנתן להם טעם למה
 חושש לאסונו יותר וליכא מירי דלא רמ"זא בה.

(כח) שם (מ"ה י"א) וכלכלתי אותך שם כי עוד חמש שנים רעב פן תורש
 אתה וביחך וכל אשר לך. מזה נתן יוסף טעם פן תורש אפשר להסמך על זה
 הגמרא בריש פ"ר דעירובין ת"ר ג' דברים מעבירין את האדם על דעתו ועל
 דעת קונו ואחת מהן רקדוקי עניות. ונתן הטעם שלא יחוש ללאת מארץ ישראל
 לחולה לארץ פן ישאר עני והעניות מעבירה את האדם על דעתו ועל דעת קונו
 וכשיש חששא גדולה כזאת לא ימנע עלמנו ללאת למזרים ומהנתינת טעם הלו יש
 סמך להגמרא דעירובין הנ"ל וליכא מירי דלא רמ"זא באור"חא.

(כט) שם (כ"א) ויתן להם לידה לדרך, לריך לדעת לאיזה דרך סיפרה לנו התורה שנתן להם לידה לדרך וכל דבא הכתוב ללמדנו בזה דלריך ליתן להאורח מון לדרך והוא חיוב גדול כדאיתא בפרק חלק ק"ד ע"א ושנגמרה עולה ודון דא"ר יהודה אמר רב אלמלי הלווכו יהונתן לדוד שמי ככרות לחם לא נהרגה נוב עיר הכהנים ולא נטרד רואג האדומי ולא נהרג שאל ושלושת בני ע"ש ברש"י ויש סמך לזה נקרא מדכמה התורה שנתן להם לידה לדרך ואיזה כי"ח יש לנו בזה אלא ודאי דבא הכתוב להודיע גדל החיוב בזה וליכא מירי ולא רמזא בה.

(ל) שם (מ"ז) וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אליהם וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם, יש לדרקק בחיבת אביהם שנראה כיחור לשון ואפ"ל דבא הכתוב לרמוז בזה מה דאיתא ברש"י פרשת וישב ל"ז פסוק ל"ה ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם ויאמר כי ארר אל בני אכל שאלה ומדרשו גיהנם סימן זה הי' מסור בידו מפי הגבורה אם לא ימות אחד מבני בחי' מובטח אני שאני רואה ניהגם ויתפרש לפ"ז ותחי רוח יעקב בזה שהוא אביהם של כל השבטים שלא מת אחד מבניו בחייו וירמזו תיבה זאת להמדרש המובא ברש"י הג"ל ולא לחנם נכתבה וליכא מירי שאין לה רמו בתורה דכולה בה.

(לא) שם (כ"ו) ויש אותה יוסף עד היום הזה על אדמת מצרים לפרעה לחמוש רק אדמת הכהנים לבדם לא היתה לפרעה, לריך לדעת לאיזה דרך סיפרה התורה שהכהנים היו פטורים מומם החמוש וכל דיש לסמוך על זה ההלכה המבוארת ביו"ד סימן רמ"ג דתלמוד חכם פטור מומם ומבואר שם במחבר סעיף ב' דפטורים מכל מיני מסים בין מסים הקלובים על כל בני העיר בין מס שהוא קלוב על כל איש לבדו בין הקבועים בין שאינם קבועים וחייבין בני העיר לפרוע בשבילם אפילו הקבועים על כל איש ואיש, ומדחזינן שפרעה פטר מומם החמוש הכהנים שהם משרתים לאלהות בודאי יש לפטור להבדיל מהם התלמודי חכמים שחורתם אומנחם כמבואר שם ע"ש ובמס' ב"ב דף ח' רע"א אסמכ"י אקרא בפרשת וזאת הברכה אף חובב עמים כל קדושו בדרך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע אפילו נשעה שאתה מחבב עמים כל קדושו יהיו בדרך ע"ש ומהסיפור הזה שפרעה פטר הכהנים מומם החמוש יש סמך מובאר דת"ח פטורים אפילו ממסים הקלובים וקבועים על כל איש לבדו שהרי אין לך מום קלוב וקבוע על כל איש ואיש יותר מומם החמוש הזה ואפילו הכי פטרן ומה שמטיל עליהם המלכות מום הוא שלא כדין ולכן חייבין בני העיר לפרוע בשבילם כמבואר בשו"ע הג"ל ולא לחנם נכתבה זאת בתורה והכל נמלא בה.

(לב) שמירת (פסוק י') הבה נתחכמה לו פן ירבה והי' כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאיו ונלחם בנו ועלה מן הארץ, לריך להבין למה ל"י למימר והי' כי תקראנה מלחמה דמשמע דרק אז יש לפחד מהם הלא כיון שהם רב ועלום מומי יש לחוש שיעשו בעלמם מלחמה עמם ולא ימתנו עד שיבא מלחמה ולריך לומר דלא חליף עבד להלחם עם אדוניו ואין לו העזה לזה

כעין שכתב הראב"ע בפ' בשלח י"ד פסוק י"ג וז"ל יש לתמוה איך יירא מחנה גדולה של שש מאות אלף איש מהרודפים אחריהם ולמה לא ילחמו על נפשם ועל בניהם החשובה כי המלרים היו אדונים לישראל וזה הדור היוצא ממלרים למד מעשוריו לסבול עול מלרים ונפשו שפלה ואיך יוכל עתה להלחם עם אדוניו כו' ע"ס וז"ל להסמיך על זה מה דאיתא בכתובות כ"ב ע"ב ומי חליפה כולי האי והאמר רב המנונא האשה שאמרה לבעלה גרשני נאמנת חוקה אין אשה מעיזה פני' בפני בעלה הני מילי היכא דליכא עדים דקא מסייע לה אבל היכא דאיתא עדים דקא מסייע לה מעיזה ומעירה וכן בגיטין ס"ד רע"ב וליהמנה לרודה מדרב המנונא כו' הני מילי היכי דליכא דקא מסייע לה אבל היכא דמסייע לה מעיזה ומעירה ע"ס דאיתא בעל ושלש דמסייע לה וכן איפסק להלכה בשו"ע אבן העזר סימן י"ז סעיף ב' דהיכא דאיתא דמסייע לה מעיזה ומעירה ע"ס בכל הסעיף ובח"מ ובב"ש הרי לך דעל ידי הסיוע יכולה להעזי וכמו כן הכא כשיבא מלחמה עליהם ויהא להם סיוע ויכלו להעזי פניהם וגם הם עלמם ילחמו כנגדם ולכך אמר ומוסף גם הוא על שולאינו ונלחם בנו שעל ידי הסיוע יעזרו פניהם להלחם בנו ויש סמיכות לפ"ז להלכה הנ"ל וליכא מירי דלא רמיזא באורייתא.

(ג) שם (ב' י') ויגדל הילד ותביאנה לבת פרעה ויהי לה לכן, מזה שסיבב הקב"ה שמרע"ה יתגדל בבית המלכות והו' יפרע מפרעה ומעמו י"ס סמך מזה למה דאיתא בסוף פ"ד דסנהדרין אמר אפרים מקצאה תלמידו של ר' מאיר וחסוס רבי מאיר עובדי' גר אדומי ה' והיינו דאמרי אינשי מיני' וב"י אבא נזיל ב"י נרגא [ש"כ ח'] ויך את מיאב וימדרם בחבל השכב אותם ארלה אמר רבי יוחנן מוסס רבי שמעון בן יוחי היינו דאמרי אינשי מיני' וב"י אבא לזיל ב"י נרגא וברש"י אבא יער מעלמו של יער יכנס בתוך הגרון להיות בית יד ויקללו בו את היער וכן עובדי' לאדום ודוד למואב והוא ילא מרות המואבי' ע"ס וכעין זה בפסחים כ"ה ע"א אמר רב יוסף היינו דאמרו אינשי כפא דחטא נרגא בגויה כשריק חרדלא אב"י אחר סדנא בסדנא יתיב מדויל יד"י משחלם רבא אמר גירא בגור"י מקטיל מדויל יד"י משחלם ע"ס ברש"י וליכא מירי דלא רמיזא באורייתא, ועוד יש להסמיך על האי קרא הפסיק בישיב' מ"ד פסוק כ"ה משיב חכמים אחר ודעתם יסכל והובא בהגות' כ"ו רע"ב ע"ס העיבדא, ומזה שלא נתנו עליו לב יועלי מלרים וחכמי' לומר מה לו לעזר העברי הזה להתגדל בטכסיסי המלוכה ובפרט אחר שידעו שילד מושיע מנבי ישראל בימים ההם והיתה השגחה פרטית מהש"ת שלא יעלה על דעתם זאת כדי שלא יהרגו אותו והכל רמז בחורה.

(ד) שם (ה' כ"א) ויאמר אליהם ירא ד' עליכם וישפוט אשר הנאשטם את רחמנו בשיני פרעה ובעיני עבדיו כו' נ"ל להסמיך על לשון ריח דנקטו דהרי יכלו לומר אשר הנאשטם אותנו בשיני פרעה ובעיני עבדיו וידוע הוא דכל דבר הנסתר מעלה ריח דירמוז לשון זה דלפעמים ריחא מילתא היא כמואר בהגהת רמ"א ביו"ד ס' ק"ח דאם האיסור דבר חריף וכל שכן אם ההיתר דבר

חזיק ריחא מילתא היא ואפילו בדיעבד אסור אס שניהם מגולים ועוד שם
 אס אסו או ללו אסור והיחר תחת מחבת אחת מגולין אסור אפילו בדיעבד ע"ש
 בכל הסימן וגם לענין חוץ בפסח יש מחמירין דמשהו מיהו איכא כמבואר שם
 ובש"ע או"ח סימן תמ"ז סעיף א' וע"ש במג"א ד"ש להחמיר הואיל דהתוס' והרי"ף
 מסכימין לאיסור ושיעור ר"ח דהלכתא כרב דריח מילתא היא כמבואר בתוס'
 פרק כ"ד לולין ע"ז ע"כ והובא דעמו בעור יו"ד סוף סימן ל"ז ובעור ס"י ק"ח
 כתב דמסקנה הרא"ש כרבינו חס ע"ש ובפלתי סימן ק"ח אות ו' כתב אי
 ריחא מילתא דבר תורה או רק מדרבנן פליגי אב"י ורבא דאב"י ס"ל דהוא דבר
 תורה ורבא ס"ל דהוא רק מדרבנן ע"ש הרי ד"ש מ"ד דריחא אסור מדאורייתא
 ואפילו לרבא דמיקל בבת תיהא במס' ע"ז ס"ז ע"כ מודה דמדרבנן אסור וע"ש
 בתוס' ד"ה רבא אמר כו' ויש סמיכות כל דהו מלשון ריח דהאי קרא שגראה
 כימור לשון לאיסור ריחא כנ"ל והכל נמלא בתורה.

(לה) וארא בסוף הסדרא וירא פרעה כי חדל המטר והברד והקולות
 ויוסף לחטוא ויכבד לכו הוא ועבדיו, יש לדקדק מדוע תחלה שאמר פרעה למשה
 ורב מהיות קולות אלקים וברד נאמר קולות תחלה ואח"כ ברד וכן במאמר משה
 אמר הקולות יחדלון, והברד לא יהי עוד וכן אח"כ כשהתפלל כתיב ויחדלו
 הקולות והברד ולמה נאמר כאן תחלה ברד ואח"כ קולות ונ"ל לתרץ זה עפ"י
 דברי ספר הזרית במאמר י' מקריות מוסדות הכל פרק י"ג שגדבר בו אודות
 הברק ורעם וז"ל באמצע המאמר ושניהם ממקום אחד באו וברגע אחד מתהוים
 כענין האש והקול היוצא מקנה השרפה הגדולה הנקרא (קאנאן) ממש ועל כי
 מן הלהב ומן האש יוצא ברק על כן מראהו כנחלי אש צוערת כמראה הלפידים
 אפס תחלה נראה הברק ואחרי כן נשמע הרעם לפי שחוש הנוע מתאחר יותר
 הגיע לאוזן שומעת מחוש הראות שהוא מהיר במלכתו מאד ע"ש ולפי האמת
 משמים פסקו הקולות תחילה אך לפי שחוש השמע מתאחר יותר מחוש הראי'
 וכשפסק הברד לירד מן השמים שמע פרעה עוד הקולות שמקודם ה' נראה
 לפרעה כאילו פסק הברד ואח"כ הקולות ולכן הזכיר הכתוב בראייתו שראה למטה
 בארץ הקולות אח"כ לפי שהיו נשמעין עדיין הקולות שמקודם חפלה משה ולפי'
 יש ליתן טעם מדוע כעת הוסיף לחטוא לפי שפרעה לא ידע זה רק ראה למטה
 בארץ פסק הברד תחלה לא כמו שהבטיח לו משה מזה הוכיח שלא ה' מחמת
 חפלתו ולכך הכבד לכו הוא ועבדיו וזה ה' טעותו של פרעה לפי דרך הפשט
 ועיין באלשיך ובמנן אברהם סימן רכ"ז כתב נ"ל דאס שמע רעם וראה ברק
 כאחד מצדק על שניהם בצרכה אחת צדק עושה מעשה בראשית ע"ש במחלוקת
 ולפי מה שכתב בס' הזרית הנ"ל שניהם ממקום אחד באו וברגע אחד מתהוים
 להכי די בצרכה אחת רק לפעמים אינו רואה הברק או אינו שומע הרעמים
 כמוכן וע"ש בפמ"ג בשם אלי' רבא ולפי דברינו יש ראי' מהתורה שחוש השמע
 מתאחר מחוש הראי' והכל נמלא בה.

חנוך דוד בר' יחזקאל ז"ל גרינגלאסס אבד"ק לענטשנא.

שער מנשה

הערות על התרגום ונתן

(המשך משע"ת חוברת ב'.)

במדבר

(א ה) בראובן חסר המלה אמרכול. בסוף הוריות מאי אמרכל אמר כולא. פרש"י שממונה על כולם ואין משיבין על דבריו. וכן בירושלמי (שבת פ"א ה"ג) מר על הכל. ולקמן (ז' ל') ת"י רב בית אבא. ושם נראה שיש הפרש בין אמרכל לראש בית אבא.

(סס נא) יתקמיל באישא מצלהבא. על מיתה בידי שמים ת' כן בכ"מ. הר' באש להבה (איכה ב' ג) כאשתא מצלהבא. ולקמן (יח ז) ת"י יתקמיל. וכן ת"א בב' מקומות. ולדעת הרמב"ן שמות (כא כט) שאונקלים ת' הזור הקרב יוסת. יתקמיל, סובר כר"ע (סנהדרין פד ז') הזור ששימש במקדש בחנק. מוכח שחסר שם בת"י המלות "באישא מצלהבא". הנ"ל כתבי ובוה מתורצת קושית הראב"ד (פ"ד מה' ביאת המקדש) האך משכחת זר ששמש במיתה הלא כבר חייב מיתה בכניסתו למקדש? כי בכניסתו נתחייב רק מיתה בידי שמים ובשמושו נתחייב חנק. אבל להרמב"ם שחייב מיתה בידי שמים בשמוש עדיין קושית הראב"ד במקומה.

(ד ז) קסוות ניסוכא. שם כלי. הגונב את הקסווא (סנהדרין פא.) ובתיו"מ הוא שם מושאל. ובירושלמי (שם) קסווא קיסמא. והוא ת"י על והין צדק (ייקרא יט לו) וקיסמין דקשוט.

(סס י) על אסלא, ובפסוק (יב) ת' על קופא. ולקמן (יג כג) וישאחו במוט ת"י באסלא. וירושלמי בקופה. ועי' תו"ט (פרה פ"ז ה) וקושרו באסל. (סס טז) ופקדת אלעזר. רש"י (שבת צא ז') בשם רב האי שמפורש בהש"ס ירושלמי כו'. והוא (בשבת פ"א ה"ג) שמן המאור בימינו, וקמרת הסמים בשמאלו, ומנחת התמיד של יום תלויה בזרועו, שמן המשחה איכן היה נתן כמין צלוהות קמנה היה לו באפוגדתו. הרמב"ן (שם) איך היה נושא אלעזר משא גדול כזה. הקמרת שכ"ה מנה ושמן המאור קס"ג לוגים? אמנם כי מה שאמר הירושלמי "של יום" נבי מנחות התמיד נמשך גם על שמן המאור "של יום" וגם קמרת הסמים של יום. ולפ"ז היה משאו קל לשאתו. ועי' בראשית חכמה (שער הוראה פט"ו) העתיק הירושלמי בשינוי לשון.

(סס יט) בחיי דציוקי וכו'. כענין שאמרו (ברכות י.) מאי כי מת אתה ולא תחיה. מת אתה בעוה"ז ולא תחיה לעוה"ב. ומדכתיב וחיו ולא ימתו, דרש לשבח ולטוב.

(ס ז) ויתן קרנא. מתורגמן ובתשבי. כל לשון אשם ת"י קרנא. וכן בערוך ערך קרן ה'. וכן והשיב את אשמו ית קרנו. הנה על פסוק זה לא נמצא ו' ירושלמי, והמתורגמן לא ראה מעולם את התרגום יונתן. והיונתן ת' לשון אשם חובתיה. ונראה לי שהמלה "קרנא" בת"י, הוא מתרגום ירושלמי שהיה כתוב בירושלמי ית קרנא והכניסו במעות בפנים הת"י. וצ"ל "חובתיה וחומשא".

(סס יב) גבר גבר. בכ"מ ת' גבר מלי או גבר סיב כמו (ויקרא טו ב'), איש כי יהיה זה, כי הכל מיטמאין בויה (ובים פ"ב א'). אבל לענין סוטה אפילו גדולה אשת הקטן אינה ראויה לשחות עי' (רמב"ם ה' סוטה פ"ב ב').

(סס יז) מן כיורא בנטלא. רש"י (חולין קז.) ד"ה נטלא, של זוכית קרי נטלא. לא ידעתי מנלן לרש"י, ובבית המקדש כל כלי שרת אין עושין אותן אלא מן המתכת בלבד. ושל זוכית פסולין (רמב"ם בית הבחירה פ"א הי"ה). לפי זה צ"ל בנטלא של חול כמו כלי חרש. אבל קשה (שמות מ' ל"א) ושם ת"י בנטלא? :

(סס יח) ר' יוסף קרא (בשמואל ב' י"ז יט). ותשמח עליו הרפות פרעה את ראשה, ושמחה על הבאר שערותיה, הרפות פתרון השערות שלה, כמו ופרע את ראש האשה, ובת"י ויפרע ית ריפתהא, ובתרגומים שלפנינו חסר.

(סס כז) הכלי יקר כתב הא דצבתה במנה ונפלה ירכה, היה הסיכה עצירת השתן, ונראה לי ראה לזה מעשה באחד שביקש להשתין מים ולא השתין ונמצא כריסו צבה. (בכורות מד:) ועפ"י זה פסק הגאון ריש"ל בתשובה להרב ר' ישראל איסר מעיר מוריען. אם נמצא בהמה שיש לה עצירת השתן היא טריפה.

בירושלמי (ה כב) אמן אין אני עתידה למסתאבה כר"מ (סוטה יח:) וכן הלכה ברמב"ם פ"ד ט"ז וגם הראב"ד הסכים. ואנכי שבת קג: תוס' ד"ה בגלמור וכו'. וי"מ א"א היינו אמן אמן סלה שכותבין בקמיעין וכו' ע"כ. והמלה "סלה" סגורה בשני חצאי לבנה. והתוס' לא הראה לנו את המקור בש"ס שהיו כותבין בקמיעות אמן אמן סלה. ואני מצאתי בשתי מקומות (יומא פד.) אמר אביי וניכתב כו'. יה יה ה' צבאות אמן אמן סלה. (וב"ב עב:) דחקיק עליה אהיה אשר אהיה יה ה' צבאות אמן אמן סלה. ופירש הרשב"ם אמן אמן סלה גרסינן, ונראה שכך היה גירסת התוס', ולא כמו שהמלה "סלה" בתוס' סגורה ומוקפה בחצאי עגולה. ולא ידעתי אם הנוסחה דקמיע שכתוב בב"ב היא נוסחה אמיתית. וביומא נשתבש, ועי' בחרבא דמשה בסוף.

(ו ה) קדש יהיה. (קידושין נו:) ששער נזיר איסורי הנאה היא מפסוק יה. והירושלמי (ע"נ פ"ה הי"ב) יליף מפסוק ונתן על האש, וכן פירש"י במשנה

שם, וכן (בפסחים כג.) והתו"ט תמה על הר"ב ולא הזכיר רש"י. וחידושי
רש"י פירש עפ"י הירושלמי.

(סס ד) עי' בערוך ערך פגן ג' ובערוך הקצור דפוס קראקא. מחרצנים
דער זג ת"י פיגנא צ"ל פגן.

(סס ט) בתבואה שלו. לבאורה נראה שת' ברש"י. ועי' רש"י (פסחים פ.)
ובכריתות ט' פתע זה שוגג פתאום זה אונס וכן בירושלמי (גזיר פ"ח ה"א).

(סס עו) ועירובין פטירין, וכן ת' (שמות כט ב) והערוך גורם עריבין.
(סס כז) כת"י כל שלשה הפסוקים של כ"ב ביחד ככתבם בלי תרגום

ביניהם, ואח"י התרגום על כלם. וי"א שהיו בתחלה בלי תרגום, ובזמן מאוחר
הוסיפו התרגום. וכן כתב בספר מחצית השקל בשם השל"ה, ובמשנה (ספ"ג

דמנילה) ברכת כהנים נקרא ולא מתרגם, וכן רבינו יונה (בברכות) אצל עמרית
עריבין כתב אין תרגום על ברכת כהנים.

(סס כז) ואנא במימרי אברכינן, כת"י (בראשית יב ג) ואברך ית כהנא.
דעי' (חולין מט.) ונקיט התרגום הזה עפ"י שיטת ר"ע וכאן בר"י.

(זו ה) יהיו ציבי לצורך סדורא, המפרש פירש, ציבי" מלשון הכנה.
בינחנן, פי' מלשון שדי ביה ציביא (כ"מ כט:) שעגלות עצמן יהיה לעצי המערכה,

זה לא נכון. במ"ד (פיב. ובשהש"ר פ"ו) משמע רק הבקר הקריבו. ראה במ"ק
כה.) וירכיבו את ארון האלהים אל עגלה חדשה (שמואל ב' ו ג) פירש"י

אתה עגלה ששיגרוהו פלשתים בה ובאותה עגלה הביאו דוד. ובזמני ה' ^{ה'}
לישראל אותה העגלה חביב לזכרון. וכמו כן בלי ספק היו אותן העגלות

למשמרת לזכרון ולא לצורך עצי המערכה אף שהוא מצוה. ומה שהקשה (שם)
רצה"ח הא כתיב (שמואל א' ו יד) ויבקעו את עצי העגלה? נראה לי היינו עצי

המשמשים את העגלה (עי' בפירוש המשניות להרמב"ם כלים פ"ד משנה ד' וה').
ואפשר שהפלשתים שמו עצים על העגלה להיות מוכן ביחד עם הפרות

להעלות ולהקרב ע"ג המזבח. וראיתי בכ"י הגירסא ויבקעו את עצי העולה.
ואפשר שהיו לרש"י גירסא זו.

(סס ט) ולבני קהת לא יהב עגלן ותורין ארום פולחן וכו'. כיון מה
שאמרו בלמדנו בריש ויקח קרח, משה נמל לעצמו את המלכות ועשה אותו

ארגמים. פי' כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו. פי' כתף שהיה טוען את
הארץ עכ"ל הערוך ערך ארגמים, ובערוך הקצור הלשון יותר מדויק, וז"ל

אמר קרח ועשה אותי ארגמי לשון יון, פי' כתף שהיה טוען הארון. ובערוך סד"ה
פי' עד ישאו" הוא מיותר.

(סס יג) גילדא סמיק וכו' דגילדא קלישי. סמיק פירש עכ. והמזרק היה
הכסף קלישי. ודבר זה נלמד מלשון הכתוב, "שניהם" מלאים סלת, עפ"י קבלת

חז"ל על מאמר "שני" שיהיו שניהם שוים (יומא סב:) ומעתה אחר אשר הקערת
בסף היה ק"ל משקלה, והמזרק לא היה רק שבעים שקל, איך אמר עליהם

שניהם מלאים סולת, הלא מאמר "שניהם" מורה שהיו שניהם שוים, ואיככה היו
שוים, אם לא שהקערה היה מכסף עב וסמיק, והמזרק היה כסף קלויש ורק,

וא"כ לא היתה מחוקת סולת רק כמדת סולת אשר קבל המורק, והיה מדה אחת להם, והיו שניהם שוים במדה ועי' בספרי סי' קנ"ה.

(ה ד) ש'שנייה וא"ת שושנה. בירושלמי (סוכה פ"ג ה"ג) נמלה פיסתה. המן אמרין שושנה. וכל הפוסקים מכנים את הראש של פרי האחרון לעומת העוקץ בשם שושנה.

(סס כד) דלא מיפסלין במוטהון (חלין כד.) ובירושלמי (תענית פ"ד הא) יושב שם עד עולם וכו'. הנה בשילה ובית עולמים אין פסלון בשנים. וזה בזמן שילה נאמר, ועי' רש"י (תענית ה:) וכן רש"י שמואל א' כ"ב).

(ס ס) ועבדו ית פסחא "בניסן" בארביסר כן צ"ל. וכן ת' (שמות י"ב י"ח).

(י ה) כהניא שלמיא. החינוך שפ"ד כתב שדעת הרמב"ם שבשאר הימים אף הלויים תוקעין בחצוצרות. והלויים בעלי מומים כשרים. אבל בכהנים לעולם שלמים דוקא ולא בעלי מומים. אפילו לתקוע בחצוצרות. וכהנים בעלי מומין אין כשרין לשום עבודה. רק מתליעין העצים (מדות פ"ב משנה ה').

(י יח) כמצטערין. לשון אנינות.

(סס ח) ירושלמי או אדשין יתה כמוכתא כן צ"ל. וכתב המתורגמן נראה לי במדוכיתא כי אין הדלת מתחלפת בתרגום. לזין אך להפך היון מתחלפת בדלה כמי זהב דהב. זה בערך מוך. ובערך מלס ובשלו בפרור תרגום ירושלמי ובשלין "במילסא" פי' קדרה, וכן ת' פרור (ש"א ב יר) מלסא, וכן בערוך, תרגום ירושלמי ובשלו בפרור ובשלו במילסא. ובנוסחתנו מבשלין יתה בלפדיא, ובערך דך רצבי דאיך במדוכתא פי' לשון כתיחא. וכל זה חסר בתרגום ירושלמי.

ביונתן והיו מעמיה כמעם ביזא די מסרבלא בשומנאי הערוך ערך בו א'. עמינו מלאו חלב (איוב כא כד) תרגום ביוזי איתמליאו חלבא ליא הדוודי, וחידוש שלא הביא הת"י זה. דיותר נאות לענין שהביא שם כאינש דאמר ליט ביזא, דבן" איונק (ירושלמי כלאים פא ה"ז) ושם הגירסא דכן, וצ"ל דבן. (סס יב) ירושלמי, סבול יתהון בחוכך. עי' ערוך ערך עבר ו', ירושלמי

(כתובות פ"ז ה"ז), היא גו חובו והוא גו חובה סוטה. כן צ"ל, פירש הפ"ט ראו אותן היא יושבת בחיקו, או הוא בחיקה, וישוב ידו אל חיקו. תרגום ירושלמי לנו חובתיה. סוטה. וזנה היא כלומר סכוער הדבר הוא ותצא, בנוסחאות היין כתוב, בגו חוביה (שמות ד ז). והק"ע פירש היא גו חובה והוא גו חובה ששניהם במחבואה אחת, היא והרוכל, הרי זו סוטה, דסכוער הדבר. זה הענין כבר נשנית בירושלמי קדם מאמר זה, אלא פירוש הפ"ט נכון.

(סס כו) בני דאליצפן בר פרנך כו'. אם זה אליצפן בן פרנך הוא הנזכר בפרשה מסעי (לה כ"ה) שהיו מבאי הארץ, צ"ל שגירשה אליצפן ומה שבא לארץ לפי שהיה יותר מכן ששים בשעת הגירה שגזר במדבר הזה ותמו, א"ג אליצפן אינו זה הנזכר בפ' מסעי ואליצפן זה מת ונתאלמנה יוכבד ונשאה עמרם וילדה את משה. ואגב. וז"ל מכתב א' הנדפס בספר פו"פ מר"י טווינא שהשיב לי הגאון ר"ג אדלר, מה שהקשה על היכ"ע בפ' בהעלותך כפסוק

וישאלו שני האנשים במחנה כי אלדד ומידד היו בנים ליוכבד, והקשה אם אלדד ומידד היו אחים, איך נכבדו שניהם לסנהדרין. הלא כתב הרמב"ם בפ' מ"ז מהלכות עדות, דאין סומכין סנהדרין שנים הקרובים זה לזה? ולחומר הנושא נראה, כי מ"ד שהיו אחים סובר כר"ש (בסנהדרין יז). שסובר במחנה נשאלו ולא היה כתוב בפיתקא, וכן אמרו אלדד ומידד, אין אנו ראויין לגדולה, כי קרובים אנחנו, ומפני שמיעמו עצמן מן הגדולה כי הגדול לא היה רוצה להיות אחד מן הסנהדרין, שלא לבייש את אחיו, כי סבור שגדול הוא כמוהו, ואחיו בוודאי לא רצה להיות גדול מאחיו, לכן הוסיף הקב"ה גדולה על גדולתם, ואנב אעורר מה שכתבתי בספרי, נתינה לגר' (בהעלתך י"א כ"ה) ולא יספו ולא פסקו הוא כדעת ר"ש מ"ס. וצ"ל דלא כר"ש רק בדעת הי"א בסנהדרין דף ה"ל שהשאר פסקו וכן כוונת בעד ספר יא"ר, ומ"ש כר' ישמעאל צ"ל כר' שמעון, עכ"ל.

(סס) ויתפנקו מן שורא דאצטנע להון מן שירויא וצ"ל מן תורא ר"ל מן שור הבר, כענין שתרגם (בראשית כז כה) מן חמרא דאצטנע בעינבוני מן יומא שרוי עלמא.

(סס כה) ובלי מנהון רוח נבואתא. הרמב"ן בתרגום ירושלמי ראיתי שאמר בכלאם מנע מנהון רוח קודשא.

(סס לא) הערוך ערך רפ"ש ב', וכן המתורגמן ויטוש עד המחנה, תרגום ירושלמי ורפ"ש במשירתא, ולפנינו חסר.

(סס לב) לא הוה מברכין כן צ"ל, כלומה שלא בירכו על האכילה.

(יז ה) דאסבוהי כושאי למשה במיערקיה מן קדם פרעה וכן כתב הרשב"ם, כדכתיב בדברי הימים דמשה רבינו מלך היה בארץ כוש ארבעים שנה, ובידקוט רמז קכ"ה, כי הושיבו בני כוש את משה על כסא המלוכה אחר שמת מלכם, וישימו כתר מלכות בראשו, וגם את הכושית הנכירה נתנו לו לאשה, ועי' רשב"ם (שמות ד י). ואין לחוש לספרים החצונים וכוונתו על ספר דברי הימים דמשה, וכאן סמך על דברי הימים דמשה, וכן כתב הראב"ע שם פסוק כ' ולא חסמוך אל דברי הימים של משה, כי הכל כל הכתוב בו, וגם הוא הביא. י"א כי משה מלך על כוש ולקח כושית.

(סס ז) ירושלמי בכל קומיטיון וכו'. בערוך ערך קומיטיון ליתא המלות ריש לביכרין קומיטיון, בערוך מד"ר לוי צ"ל ריש, לביכרין פי' שרי בית המלך, וזה הוספה שלא מן הת"י.

(סס יד) במאור עינים אמרי בינה, במדרש דות הנעלם סמוך לראשיתו מצאתי, ר' יוסי בן קסמא אומר לבלתי עשות עמכם נבלה, מאי נבלה צרעה, דכתיב ירוק ירוק בפניה, ותרגום יונתן מינבול ינבול באפה וכו', לפנינו לא נמצא תרגום זה.

(יג כ) ויומא די אולי בעשרין ותשעא לירחא דסיון, בסדר עולם פ"ח ששלוח מרגלים ככ"ט בסיון והם שהו ארבעים יום כל חודש תמוז עד ט'

באב, וז"ה (בתענית כט.) ואח"כ בפסוק כ"ה ת' ותבו מלאכלא ית ארעא בהמניא יומין בירחא דאב.

(סס כד) והוה חמרא נמיף מניה כנחלא, ע"י בשה"ג ערך תרגום.

(סס כה) בערוך חצף אפס כי עז העם ת"י חציפין ולפנינו חסר.

(סס כריכין חניין מלשון חנה, וכמו בפסוק כ' פציחי חניין.

(סס לז) ואפיקו טיב ביש, צ"ל טיבא בישא.

(סס לז) והוינא דמיין באנפי נפשנא הי כקמציין, וכן ת"א, (ובויקרא יא

כב) ואת החנב, חנבא" ע"י מכתב ג' בספר פ"פ מר"י מווינא מר"י ארלר מה שהשיב לי.

(ע"י יח) ה' אריך רחמין ורחק רגו, וקריב רחמין ומסני למיעבר חסד

וקשום, כן ת' הירושלמי, אין רחמין ת' של אפים, וצ"ל רוח וכן הוא בהנוסח

יונתן, ומלת "וקשום" היא יתרה, כי הוא ת' של מלת ואמת, שלא נאמרה כאן

במקרא, ובספר אמרי דעת כתב שהזכאה הלום בשגגה ע"י המקרא הדומה

לזה (שמות ל"ו) ארך אפים ורב חסד ואמת, ששם מתורגם בירושלמי

לנכון, ומסני למעבר חסד וקשום, כי שם נאמרה מלת ואמת במקרא, וע"י

זה טעה המעתיק והציגה גם כאן, אולם בת"א כתוב כראוי שם, ומסני

למעבר טבוון וקשום, וכאן רק טבוון בלא מלת וקשום, ומה שהרגמו רחיק

רגיו, איתא בירושלמי תענית פ"ב ה"א אמר ר' לוי מהו ארך אפים רחיק

רגיו וחידוש למפרשי הירושלמי והתרגומים שלא הביאו את הירושלמי ור'

לוי אמר מעצמו ולא הזכיר אונקלוס וירושלמי.

(סס לז) ובניכון יהון טעיין, אונקלוס ויונתן ת' ותתע במדבר (ראשית

כא יד) וטעת במדבר וע"י רשב"ם, ויש גורסין בת"א מאחרין כדלית ר"ל

סגורים במדבר כי על והדרת סגר אחריהם תרגם אחיד בתריהון.

(סס לו) בשבעא יומין באלול, מנידת תענית פרק אחרון בשבעה באלול

טתו מוציאי דבת הארץ רעה במגפה, ובא"ח סי' תקפ"ב בי"ז באלול, ונירסת

הביי וה"ג בו' בת"י.

(סו כה) ירושלמי לשמא דה', ירושלמי (חלה סוף פ"א) גירסת הגר"א

מראשית ולא כל ראשית מכאן שלא עשה כלום עד שישויר מקצת לה' זה

שם המיוחד שצריך לומר חלה על הכל תרומה על הכל לה', וזה כוונת

התרגום, לשמא דה', והיריד"ז שם, לה' זה שם המיוחד, ר"ל דצריך לברך

ולזהזכיר שם המיוחד עליו, ע"י תו"ט (מ"ש פ"ה משנה י"א ד"ה מלברכך).

(סס ל) בודנא כרש"י וא"ת בריש גלי כלומר בפרהסיא, ואנב הרמב"ם

(ה' תשובה פ"ג ה"ו) והעושה עבירות ביד רמה בפרהסיא כיהוקים והוא

ירושלמי (סנהדרין פ"י ה"א) ונעלם מהכ"מ הירושלמי.

(לח) פתיך תכלת פתיך שוור דהכלא, ובשמות (כח לו) על שוור חומא

דהכלתא ושם לט ב"א בשוור תכלא, ולשון פתיך היינו שוור יחד, וכן בספרי

פהיך תכלת טווי ושוור.

(סו ד) היך קניין כל חד כו', (סנהדרין קי), (בשמות לג ח) והבישו

אחרי משה ת"י ומסתכלין בעינא בישא אחורי משה (בקידושין דנ"ג) חר אמר
לננאי וחד אמר לשבח מאן דאמר לננאי כדאיתא, פרש"י משום דרבר מנונה
הוא לא רצה לפרססה והרי הוא מפורש במדרש רבי תנחומא כו', וכן הת"י
ת' ברמיה, וכאן פ"י מפורש מה שמועה שמע משה? ודע מה שכתב רש"י
שם ע"פ מדרש תנחומא ויותר היה לו להביא מירושלמי (שקלים פה ה"ב)
כי המדרש תנחומא מאוחר ובעלי הש"ס לא ידעו ממנו כלל, וגם מזה ראינו
שהירושלמי היה כבר מסודר לפני מסדרי תלמוד בבלי ורוממו בענין ידוע:

(סס כו) באלוש אפיסו ית יומא דשבתא, פ"י עובב, או מחלליה ת"י
דיפסגה (שמות לא יד), הנה מחלוקת בבבלי במרה נצטוו על השבת
(פנהרין נו:) ובירושלמי (ביצה פ"ב ה"א) באלוש ניתנה השבת, וכן (בס"ע
פ"ה) ובאלוש נתנה להם השבת ושם עשו שבת ראשונה, ויש להוכיח שהת"י
סבר באלוש נתנה להם השבת, ומיד אפיסו ית יומא דשבתא, ובמדרש עקב
אימתו שמרו ישראל את השבת כשם שראוי לה, תחלה כשנתנה להם
באלוש.

(יו י) בשעא ועירא, ובירושלמי כקלל ועיר, ובמתורגמן כרגע קליל
וכן בערוך, ועי' ירושלמי (ברכות פ"א ה"א) בשם שמואל כמה הוא הרגע.
(סס יא) ואוביל בפריע, ובירושלמי (קידושין פ"א ה"ב) אינשמת בפריע,
ר"ל נתרפא במהרה.

(סס כג) מיומא חורן ובערוך מלה אחת, מיומחרא.

(יה א) תקבלון ית חובי, כפרש"י עליכם אני מטיף עונש, ובספרי נמי
משמע כן שהוא לשון קבלת עונש, ולקמן פסוק כ"ג, והינין יקבלון ית
חוביהון, וכן ת"א שם, וכאן ת"א תסלחון עד חובי ולא ירעתי למה?
(סס י) בקודש קודשיא, שהוא אהל מועד ונקרא קדש קדשים כנגד
הצר המשכן כפירש הראב"ע, וכוה מתורצת קושיה הרמב"ן, וכי יש אכילה
ושתייה בקדש הקדשים?

(עט ג) ויבהיקנה בתמני סרי טריפן, נראה שה"ה בשאר קרבנות, ואפילו
בחולין כת' (ויקרא יא א) ויחפרשון מסואבות תמני סרי טריפן, ולא נמצא
זה בכל הש"ס, אלא בחוקי הדינים שבין בני א"י ובני בבל, בני בבל אין
בודקין אלא בריאה, ובני א"י ב"ח טריפות, (ועי' חולין י"א) ובני א"י
סברי כר"מ דחייש למיעוטא.

(סס ט) ויכנוש גבר כהין דכי, אסיפת אפר הפרה כשרה כור (פרה
פ"ד מ"ז), ע"כ כונתו על איש זר שמוכן לעבודת אסיפת אפר הפרה כי
מלת כהין הוא בינוני וענינו עובד אלהים בקדש בלי יחוס משפחת הכהונה
(ועי' ירושלמי חגיגה פ"ב ה"ה).

(סס) חרא יהיב בחייר וחדא בטוור משחא וחדא מפלג לכל מארת.
ליואי, הובא בתוי"ט (פרה ג' יא) וברמב"ם (ה' פרה פ"ג ה"ד) אחר ניתן
בחיל ואחר בהר המשחה ואחת מתחלק לכל המשמרות זה שמתחלק לכל
המשמרות היו הכהנים מקדשין ממנו, ע"ש בהר"ב ובהר"ש.

(סס יג) ובולדא בר השעא ירחין. למעלה כתב בר ירחון, וא"כ איך
סותר א"ע התי"ע מניה וביה, אולי צ"ל למעלה וולדא בר השעא ירחין.
ועי' מלכים בספרי.

(טו) דלית מנופהא מחברא ביה מקף על פומיה מפרש צמיד היינו
המנופה שהמנופה נעשית להיות נצמד ומתחבר עם הכלי, ופתיל הוא חתיכת
בגד או חומין הקושרים את המנופה אל הכלי. בהיקף סביב ר"ל מנופה
הנקשרת סביב והוא פעל בינוני (מלכים):
(סס יז) ויתן עליו לשון יחיד, וכן בנמרא (וימא מג) ומה שת"א ברשון
רבים ויתנון צ"ע.

(סס יח) ועל דמקרב בנמרא דחיא דפרש מניה ונפל, ובפסוק טו.
או בנמרא דאינשא חיא דפרש מיניה, המפרש יונתן יש לתמוה לדבריו שפי'
על הנוגע בעצם על אבר מן החי, מנלן ליטמא עצם כשעורה הא לא ילפינן
אלא מהנוגע בעצם, הנה ברמב"ם (ה' טומאת מת פ"ג ה"י) טומאת עצם
אחד הלכה מפי השמועה, לפי שנאמר כל הנוגע בעצם וכו', צ"ל, ועל'
כי כן הוא בפסוק שלפנינו, ועי' תוי"ט (כלים פ"א מ"ה) ד"ה מטמא,
שהביא כל המקומות שנמצא כתוב, וכל', והידוש שלא הביא ג"כ שהרמב"ם
בהלכות כתב, כל' ודרכו של הרמב"ם לומר מפי השמועה למדו כן, כל'
היבא דילפות' אינה להרוא, וכלומר דמפני דמפי השמועה קבלו, כן למדות
מהך דרשא נדועה, כדי להוציאו מן הכתוב, לפי זה עצם כשעורה עצמה
הלכה היא, ברם קשה לי דחרגם עצם הפורש מן החי טמא שהופס בר'
נחוניא, ור"א ור"י מטהרין (עדות פ"ז מ"ג), והרמב"ם שם ה"ג וכן עצם
כלא בשר הפורש מן החי טהור וצ"ע.

(כ יא) ירושלמי וארעב משה, צ"ל וארעם, כמו ארים, וכן ת' ירושלמי
(שמות י"ד ט"ז) ואת ארעם ית חומרך.

(סס 6) בעשרא יומין לירחא דניסן, וכן הוא במגילת הענית פרק
אחרון, אבל בסדר עולם פ"ט, ור"ח ניסן היה, והגר"א הגיה בעשרה בניסן,
וקשה לי לפי הפשט בחדש הראשון פירושו באחד לחדש, והרד"ק (בירמיה
מא א) ויהי בחדש השביעי לחדש הזה, פירושו ר"ח כמו סחר חדש, דבר"ה
עצמו נהרג נרצח ודחאו ליום חול, ובקדמוניות היהודים בשנת הארבעים
לצאת בני' מארץ מצרים בחדש הראשון באחד לחדש סתה מרים.

(סס כא) ירושלמי וסטון ישראל מעילויהון דהוון מפקדין מן אבוהון
דבשמיא, כן צ"ל, והיונתן הוסיף כמול דעד כדון לא מטא זמנא למתיבהא
נקמתא דאדום בידיהון, ראה (מלכים ב' י"ד) הוא הכה את אדום וגו', ועמוס
ירמיה יואל ויחזקאל נבאו על פשעי אדום ועל מפתחם.

(כא ה) והרהרו עמא בלבביהון, (בסנהדרין קי.) כל המהרהר אחר רבו
כאיגו מהרהר אחר שכינה שנאמר וידבר העם באלהים ובמשה, וכן העתיק
הרמב"ם (בה' ת"ת פ"ה ה"א), ופרש"י מהרהר מחפה עליו דברים, פו'
שטכסה דברים ומהרהר בלבו, וכן הרב מהר"ח אבואלעפיא בספרו ט"ז

החיים פ' בהעלותך דעתו שבטחשבה לבר, והקשה הב"י (רמ"ב חלק יו"ד) והרי דלאו הרהור בטחשבה קאמר דהא יליף לה מדכתיב וידבר העם, שוב ראיתי שהת"י הוסיף ואשתעויו על מיטרא דה', משמע גם דבריו.

(סס ט) ירושלמי הוה תלי אפוי בצלו, המתורגמן והביט אל הנחש הוה תלי עיניו, נראה שמוה אנו אומרים בתפלתנו עינינו לך תלויות, (ושם), ושתק" ברפוס וינציאה תשכ"ח ליתא מלה זו.

(סס יג) ארום ארגון תחום מואב ממעץ בין מואב ובין אמוראה, שארגון היה בשתפות חצי למואב וחצי להאמרי ולזה נקרא ארגונא בגמרא לשון שותפות, ר"ן (בגדרים סב ז) ועי' (פסחים ו.) ובירושלמי (חלה פ"ג ה"ד) וקשה על פ' הר"ן הנזכר.

(סס כ) רמציפא כל קבר אבית ושימון, בערוך דף א' ומציפא ואגב אעורר, בירושלמי (עירובין פ"ר ה"ב) מצודות היה לו לר"ג שהיה משער בה עיניו במישר, ונראה שצ"ל מצופות והוא מלשון ויראו הצופים העמר המצפה והכונה קני הבטה, כלי מחזה שרואין בהם מרחוק וכמו שפירש (בבבלי מג ז) שפופרת היתה לו לר"ג שהיה מביט וצופה וכו', ועי' רש"י שם, ובירושלמי שם (פ"ה ה"ג) היה הנחל מעוקם ר"ח אומר מצופות וכו', פ"ה הפ"מ נוטל שפופרת של מצופות, וצופה בו ומשער בעיניו מוכח שצ"ל שם מצופות תחת מצודות, (שם) ביונתן מסור פתגמי אורייתא בפירוש שעל היונתן הגירסא מטור דבטילי, וכן הגירסא ברפוס באזיליאה.

(סס ל) מרבא, צ"ע מירבא שנוכר ביהושע יג, ונזכרת ג"כ בישעיה טו ב', וכן (מקואות פ"ז מ"א), אם היא היא, שהיא בעבר הירדן בנגב, היה שם שרג עי' שם במשנה.

(כז ד) רמבעי תורא, ועי' ריש משנה כ"ק, ודפי ת"י יורה רק על שן. (סס ה) חפא ית חווא דארעא, וא"ת עין שמשא (ובשמות י' ה') ת"י ית חוונא, כעין גומא זו מצינו גם ברו"ל סליק אבקא וכסי ליה ליומא, פרש"י מאפיל את החמה והיה ניכר בא"י (כתובות קו.).

(סס ז) ומיגדין דקיסמין חתימן בידיהון, ובירושלמי ואגרין חתומין, תוס' הרא"ש על התורה וקסמים בידם ת"י אגרא דקוסמיהון בידיהון, ובספר פו"פ מר"י מווינא וקסמים בידם שכר הקסמים כתרנום ירושלמי ואגרתא דקוסמא קורין אגרתא דק' וסמין בפ' קסמי קסמים? הרמב"ם בה' מוזה, ולא לעשות חותמות לפי שנראה כאילו מכיון לעשות לו קמיע וכו', פ"י חותמות עניני צורות כמו אותיות משונות ואומרים שהם חותמות למלאכים, ועי' וזה פ' ריש בחקתי.

(סס כג) ינים וימרים בתנהומא תשא, אות י"ג יונם וימברום, נראה משם שהיו עם ישראל במדבר?

(סס כד) ירושלמי סניא מן דין, המתורגמן סייגא מן דין, ובתשבי איש ספרים כתיב וסנייא והוא מ"ס.

(סס כח) עשרתי פתגמין וכו', עי' משנה אבות (פ"ה ו') ופסחים נר.

הפרד מדברים שנבראו בין השמשות ובירושלמי (כלאים פ"ח ה"ב) בריה מששת ימי בראשית היתה.

(סס כט) בירושלמי על חר כמה וכמה בסוף פרשה ויכר, על אחת במה וכמה כלשון הגמרא.

(סס לו) ונחר, אבל ויובח יעקב (בראשית לא נד) ת' ונכס, כי זה טעון ברכה וזה אינו טעון ברכה (עי' פסחים מט:) לכן ת' בלשון נגאי.

(כג ו) שובעא אנורין כי כל מוכחות לע"ז ת"י איגורי וא"ת מדבחה, עי' (סנהדרין קה:)

(סס י) גורין עורלתהון וטמרין בעפרא מדברא עי' בחלוקי הרינים שבין א"י ובני בבל, בא"י ערך ישראל, בני א"י מזהלין בעפר, לדעת ר"ל טמרין בעפר, ושם פ' נותנים אבק על המילה לרפואה. ובספרי דגל מנשה סד טעם על מנהג זה.

(סס עו) ואנא במימרי איקר יתך, לשון כבוד.

(סס יט) בני אנשא אמרין ולא עקדין כו', וכן ת' אונקלוס ויונתן, זהם תרגמו על דרך בני אדם בענין התיר, ראה ירושלמי (כ"ט פ"ד ה"ב).

(סס כג) בירושלמי בעידנא הדין יתאמר ליעקב מה טבו ונחמן דה' עתיד דמהניא, עי' רשב"ם, בירושלמי שבת ספ"ו, כבחי' ימיו שר עולם היה עומד, ובאחד מסכתבני הרמב"ם הביא ירושלמי זה, ופירשה שרפי חשבון הדורות היה בלעם עומד אז בשנת ג' אלפים תפ"ו בבריאת העולם ואמר כעת כלומר בעוד משך זמן כעת (כמו כעת חיה) תשוב הנבואה לישראל והוא בשנת ד' אלפים תתקע"ב אם יהיו ישראל זכאים ובעונינו שרבו עברו מה שעברו וז"ל כי מאורות חכמת התורה באמת נפתחו אז כמענינות תחום רבה עי' חכמי צרפת וספרד כנודע.

(כד ו) בירושלמי למשתאלא בדכורא לקדמות קסמא אול ושון אפוי למדכורא והוה מדכר להון עובדא דעיגלא, במתרגמן למשאל בדכורא, הרמב"ן ורש"י כתב וישת אל המדבר פניו כתרנומו, כי היה הרב מתרגם בו ושוי למדברא דעברו ביה בני ישראל עגלא אנפוחי ואין כן בנוסחאות מדוקדקות מתרגמו של אונקלוס, אבל הוא כתוב בקצתן שהונה בהן מן התרגום הירושלמי, כי לעולם שכתב רש"י כתרנומו כיון רק לת"א, כי רש"י לא ראה את הת"י על התורה.

(סס כ) וחמא ית ישראל שריון לשבטיהון בכתי מדרשיהון וכן בפסוק ה' בתי מדרשיכון במשכנא די שמיש בהון יעקב, וזה (ביומא כת) היו במדבר ישיבה עמהם.

(סס י) ומפח ית ידוי, ובירושלמי ומפח בכף ידוי, ירושלמי (ביצה פ"ה ה"ב) סיפוק שחוא מחמתו כמה דאת אמר ויחר אף בלעם אל בלעם ויספק את כפיו, טיפוח שהוא לרצונו, ולפי התרגומים צ"ע, ואין להירושלמי ראייה אלא על מספקין ורמא הכל בחמתו.

(סס נד) ומארעי אטליא, רש"י (שבת נו:) איטליאה שם העיר והיא ממדינת מלכות יון?
 בירושלמי ויפקון אוכלוסין סנין בלברניא מן מדינתא רבתא ויצרפון
 עימהון לגיונין סניאין בן צ"ה, וי"ג, בלברניא הם כיני ספינות גדולות,
 (כה נ) במסמרא בקיסא בו' בכפרין כשם שאי אפשר למסמר לפרוש
 מן הדלת בלא עץ.

(כה ח) ודקר וכו' בקפרא ברשון סוריא במקום הבושת, וכיון למדרש
 תנחומא דקר את שניהם זה על גב זה לתוך טומאת שניהם, ומי שפירש מלשון
 תלמוד קפרנות טעות, ועי' רשב"ם וחז"ל שמשו לה קפר לבושת, מקפיד את
 הזקן ירושלמי (כתובות פ"ד ח') וראה פרושה טחש"ט (סי' ת"כ א'), ונדה טו:
 (כו ט) קרואי העדה, ת"י כת"א, ובערוך ערך מנמנמי קרואי העדה
 תרגום מנמנמי בנישתא, ובערוך החדש מציון בטעות (במדבר מז ב) ובערוך
 הביא מהם תרגום, ובערוך הקצור בשם ת"י, ובתרגומים שלפנינו לא נמצא.
 (סס יג) לזרח, בבני שמעון מנה ב' ויגש וב' וארא יכון וצחר וכאן
 החליף צחר בזרח (עו' רש"י) לפי שצחר לשון נונה ולזבח כצמר צחר וזרח
 לשון נונה לפיכך לא הקפידה התורה בשמירת המלה, כיון שנשמרה הכונה,
 תשובת הרשב"א סי' י"ב, וכמו כן נמצא בתרגומים באיזה מקומות.
 (נו) ושום ברת אשר סרח וכו' דבשרת ית יעקב וכו', בנוסח הת"א של
 הרמב"ן ושום ברת אתה אשר סרח שאשר לקח אשה שהיתה לה בת מאיש
 אחר וירשת נחלה וכן נמצא בספר הישר, ועי' אמר ב' ויגש ושרת אחותם,
 כי לא היתה בת אשר רק אחותם של בני אשר, והא דסרח בשרת ליעקב
 כן תרגם בראשית מ"ג י"ז, ובירושלמי (בראשית מט כא) שנפתלי מבשר
 שיוסף חי, ובבר המה המפרש שם, ומספ"ד נראה שגם בת"י הנוסח וסרח
 בת אתה אשר.

(סס נט) ושום איתת עמרם יוכבד ברת לוי דיכדת, יתה' ללוי, כן
 צ"ל כמו בת"א, בפ"פ מר"י מווינא, וכן בדעת זקנים, אשת לוי היתה
 נקראת בשם, אותה' בשם עותי הנמצא (בר"ה א' א' עזרא ח'), ובספר תו"א
 כתב כי לא אמת לפי שמלת יכדה היא בלא מפיך, ומלת אותה כתובה
 במפיק ואם היתה מלת אותה שם אשתו צריך להיות בהפך.
 (סס סד) ובאלין לא הוה גבר, ובפסוק ס"ה ולא נותר מהם איש, ת'
 אונקלוס ויונתן אנש, וגאון אחר העיר על שינוי דברי המתרנס כי אינש
 יאמר על הנפש כמו שתרנום כמה פעמים על נפש אנש, וגבר יאמר על
 הגוף, ועי' בפסוק ובאלה לא היה איש דקאי על דור המדבר ס"ל כר"א דיש
 להם חל"ה (סנהדרין קח) ע"כ תרגם גבר כי רק הגוף לא נשאר, אבל הנפש
 נשארה צרורה בצרור החיים כרכו, אבל בפסוק ולא נותר שקאי על המרגלים
 דכ"ע ס"ל אין להם חל"ה תרגם אנש כי גם הנפש לא נשארה, ובפרשה
 מטות (לא מט) ולא נפקד מהם איש ת' אנש מרמו לדברי רז"ל ולא נפקד
 בעבירה ע"כ ת' אנש ע"ש הנפש החוטאה, (ועי' שמות לב כז), ת' שני איש

הראשונים במדת גבר ואיש השלישי במדת אנוש וע"ש בני"ל ומה שכתבתי בהערותי.
(כו כא) ועל מיטריה יהון עלין למידון דינא. בחי' פ' מקין כשהיה בית
המקדש קיים היה אדם הולך אצל הנביא או אצל בני אהרן הכהנים ושואל
באות' ומגדה לו את הדבר וכו' וצ"ע כל זה.

(כז ד) בצפרא למכפרא על חובי ליליא ל"ה. חובא ברש"י (ישעיה א'
כא), וכן הוא במ"ר פנחס פ' כא.

(סס יד) בזמן אתחדותה. וא"ת באתחדותה רבי נצי"ב בהעמק דבר.
מפרש בחדשו בהתחדשות החודש לאפוקי יום הראשון של ר"ח שהוא נהוג
נס בזמן הבית שני ימים כמבואר (בשמואל א' כ') מכ"מ מוספין אינו קרב
אלא ביום ר"ח, שמתחיל למנות ממנו החודש הבא מחדש, ע"י בספרי מטה
מנשה אות כ"ב, בפרקי דר"א (נ"א) בר"ח היו ישראל עומדין שם ורואין
את הדלתות נפתחין מאליהן ויודעין שבאותה שעה נולדה הלבנה ומקדשין את
החודש וכו' מצד הסברא נראה שבזמן שב"ד מקדשין החודש באותו יום
מקרבין המוספין דהיינו יום שלשים לקדש ולא יום ל"א למנינו.

(ל"א ו) ואוריא ותמא, מד"ר דעת ר"י, ע"י מד"ר בלק (פ"כ ומטות פ'
כ"ב) וכעין שדרשו נחבא אל הכלים (שמואל א' י כ"ב) אר"ת.

(סס ז) אקפוא מתלת טריגונאה, ספרי, הקיפוא מנ' רוחותיה.

(סס ח) הוא לבן ארמאה, דברי יחיד, (בסנהדרין קו :) לדידי חזי לי
פנקסיה דבלעם והוה כתיב ביה בר תלתין ותלת שנין בלעם הנירא כד
קמיל יתיה פנחס ליסמאה, פרש"י שר צבא ואפילו קטליה אחר כל המלחמה
נקראת על שמו, אולי פרש"י לכבוד פנחס שהוא היה משוח מלחמה, אבל
הכותב הפנקס לא היה מהיהודים וכונתו כמשמעו, וראה (ב"ט פד) ר"י
אמר לר"ד לסמאה בלסמיותיה ידע וכו' התם רבי קרו לי, פרש"י רבן של
ליסמים וראש להם הייתי.

(סס ט) המתורגמן ערך ששלן, ונקרב את קרבן ה' תרגום ירושלמי
ששלן מן צוורניהון, ולא נמצא בתי' שלפנינו, ומעוכא מבית תדיהון כמו
מחוך, לשון הערוך ובמתורגמן ומעוכא מבית תדיהון, הוא תכשיט שהנשים
מועכין בו דדיהן שיהיו נראין יפים לשון מעוך וכתות, ובערוך ערך ומרגר,
וכן במתורגמן כומו, תרגום ירושלמי ומרגר, ולא מצאתי, בכל התרגומין,
ולא בתרגום (שמות לה כב), קוריא דרהבא מן רישיהון, פ"י המפרש מלשון
קריה ופ"י עיר של זהב תכשיט מצוייר עליו עיר, והנה (שבת נט :) כדעכד ר"ע
לדביתהו, ורש"י מציון (נדרים נ) והתם לא מצינו דעכד רק הבטיחה לעבוד,
ושם פרש"י בתי נפש שמצויירת בכל עניני ירושלם, ובירושלמי (שבת פ"ו ה"א)
מעשה בר"ע שעשה לאשתו עיר של זהב, בתוס' מעילה יח' ד"ה הנהנה
ובירושלמי אצערד מתורגם קמלא מכאן ראייה שהתרגום הנקרא יונתן בן עוזיאל
הוא ת' ירושלמי לדעת התוס' כי'ת' קמלא הוא בתרגום יונתן.

(המשך יבא אי"ה) מנשה נראסבערג (ראמסגייט).

נלוה להשערי תורה

ווארשא ניסן-סיון ה'תרפ"ג

חלק א

בעזה"י

חוברתו

בית מדרש

ירחון תלמודי

מאסף לחידושי תורה מאת בחורי חמד
תלמידי ישיבה ומתיבתא ושאר לומדי תורה

העורך והמוציא: הרב שלמה אלטמאן

ווארשא נאוואליפיע № 25

סימן קא

באר"ח סימן נו כתב הרמ"א
שאסור להפסיק בין יחא שמיא רבא
למזכר ע"ש ותמהו עליו מהא
דאיתא בהד"א (סוכה ל"ט) לית לן בה
ומותר להפסיק והכפ"ת שם כתב
סוגיא זו נעלמה מהב"י והרמ"א ונלע"ד
לחקר בפשוט וחידוש שלא העירו בזה
ע' ד"מ והמרשים בשו"ע וכן בר"ח
ברכות פ"ג אות סג שכתבו דלפי"ה
אסור להפסיק בין שמיא לרבא אבל
לפי"ה הב' אסור להפסיק בין רבא
למזכר וגראה שבו נחלקו רבא ור"ם
בסוכה דל"ט רבא ס"ל כפי"ה הב' וא"ש
דלרד"י אסור להפסיק בין רבא למזכר
ור"ם ס"ל כפי"ה הא' ומש"ה מותר

להפסיק וז"ל וזוה יובן מה שכתב הב"א
מא"ז במג"א שם שאסור להפסיק אחר
שמיא ומותר להפסיק אחר רבא והיינו
כרב ספרא ומדא באידך תליא אס
אסור באחד מותר בחברו.

והנהגה בחוס' ברכות ד"ג הובא פי'
הא' בשם מחזור ויטרי והתוס' סחרו
דבריו מהא דאיתא התם יהא שמו
הגדול מזכר דמוכח שר"בא אינה
חפלה אלא ספור והיינו כפי"ה הב' אכן
קשה והלא בסוכה המסקנא כרב ספרא
וכמחזור ויטרי וא"כ קשה מכל
המקומות שהביאו התוס' להפך מזה
ובד' לישב ל"ל שיש בזה סוגיות
מתחלפות כדמלינו בכ"ר ולפי"ה ניחא
ואז"ל שנעלמה מהפוסקים סוגיא דסוכה

שחטה כדליתא בחולין דק"ט זה (חלב קבה) כנוס במעיו ופי' רש"י משילא מדדי הנהגה חלב הוא כלומר חלב גמור [וכן משמע בש"ך סימן פ"ז סק"ל ופמ"ג שם שחט נחבשל בחלב קבה אסור מה"ט ע"ש] וכן לא נמלא בשום ספר שדינו כחלב שחטה וע' ג"כ חידושי רש"י בש"ס ווילנא ולע"ג.

יצחק כ"ץ מריפין.

סימן קד

בחולין דק"א הוכיחו בחוס' דאסור הנאה ל"ה מוסיף. אלא חמיר וראי' מחולין דק"ג דאליכ מאי פריך שם על שמואל מתרומה טמאה דילמא בב"ח שאני שאסור בהנאה והוי מוסיף א"ו דאינו כן וק"ל עכ"פ הוי חמיר והקל"ד דילמא שאני בב"ח וכ"ת טומאת הגוף ג"כ חמיר ז"ל כמ"ש רב אשי כאן דילמא טומאת בשר חמיר דלית ליה טהרה במקוה א"כ הה"נ תרומה טמאה והקל"ד אכן י"ל לכאורה קשה נהי דלית ליה טהרה עכ"פ מהני שאלה וחולין טמאים מותרים אכן לפי מה שכתבו התוס' כריתות ד"ג דלאחר זריקה ל"מ שאלה ואיתא בזבחים דל"ד דקודם זריקה לא מחייב משום בשר טמא וא"כ ניחא דכאן מיירי לאחר זריקה דבלא"ה ל"ש לחייבו משום בשר טמא וא"כ שוב ל"מ שאלה וא"ש ולפ"ז מיושב דליכא למימר טעמא דשמואל בבב"ח משום דחמיר לענין הנאה שהרי התם קאי על תרומה ושפיר מהני שאלה וממילא טומאת הגוף חמורה דהוא במיתה וא"כ שפיר פריך הש"ס מתרומה על בב"ח ונכון מאד.

שמאי גינצבורג מריקאוו.

אלא שלא ס"ל כוותה לפי שמכמה מקומות מוכח להפך כמ"ס החוס' ולפ"ז יהא שניה רבא מנדרך הוא כמו יהא שמו הגדול מזכירך וא"כ א"ש מ"ס הרמ"א שאסור להפסיק בין רבא למנדרך כיון שיהו עיקר התפלה ואין ק"ל מספק שאסור להפסיק בשניהם כמ"ס ברי"ח וס"פ.

הרב שלמה אלטמאן.

סימן קב

בבית מדרש (חוב' ב' סי' כ"ד) הקשה על הרמז"ל דכלאים לא הותרה שלא בעט עבודה א"כ קשה אחאי לא למדו דין רוב מבגדי כהונה דילמא הקרבן טרפה ועבר הכהן על ל"ת דשטטנו ע"ש ונלע"ד דהנה המפרשים הקשו על הרמז"ס דס"ל ספקא דאורייתא לקולא א"כ היך למדו רוב מפסח וכה"ג שהרי בלא"ה ג"כ מותר מה"ט מטעם ספק ומירן בס' לב אריה כיון שאפשר לברר אמרינן סד"א לחומרא א"ו דהוי רוב ע"ש ולפ"ז ניחא שהרי כל הקושיא הוא משחיטה דלאחר שחיטה אפשר לבדוק וכ"ת מרישא דעולה ז"א דמזה באמת למדו בגמ' א"ו שקושיא הנ"ל היא מושגיטה וכיון דבשחיטה א"פ לברר טוב מותר מה"ט מטעם ספק וא"כ ניחא דליכא הוכחה מכאן דאזלינן בתר רובא וא"ש.

אברהם מרדכי קאהן מטשענסטחוב.

סימן קג

ק"ץ דברי הנאה"ט (יו"ד סימן ל) שהביא ראי' לאסור כבש בחלב שחטה מסומן פ"ז שאסרו כבש בחלב קיבה והוא פלא שהרי חלב קיבה ל"ה חלב

סימן קה

ידוע מ"ש הריב"ש דרוב ל"מ כנגד
ב' חזקות והקשה הנו"ב מחוס' חולין
שכתנו דרוב עדיף מחזקה נלמד מפרה
ארומה דאיכא חזקה טמא וקשה דילמא
במקום נקב שחט וז"ל דרוב סותר
חזקה שאינו זבוח וגם חזקה טמא ואיך
כתב הריב"ש להפך וכן הקשה על
התוס' אנוחי לא נלמד דרוב עדיף
משחיטה גופא שהרוב מבטל חזקה
שאינו זבוח.

ונלע"ד לתרץ ע' שעה"מ הל'
טומאות פ"ט שהקשה לפי מש"כ התוס'
חולין ובכורות דחזקה דקודם לידה הו'
חזקה להחיר אי"כ קשה היך ילפי בחולין
ד"ן רוב מדלא חיישין לטרפה דילמא
הכא שאני דיש חזקה מקודם לידה
דשלי לא נאסר משום טרפה ומנ"ל
דמהני רוב לחור ותירץ שהרי יש ספק
על האם שהיא טרפה וממילא גם הולד
נאסר דקיי"ל שאין שליל נותר בשחיטה
אחרי טרפה ע"ש והנה לכאורה קשה
התינה קודם שירענו דאוליין בחר רוב
אכן עכשו דאיכא רוב טוב השליל מותר
וממילא יש לכל בהמה חזקה דקידם
לידה ואי"כ קשה על התוס' מנ"ל דרוב
עדיף דילמא פרה שאני דיש לה ג"כ
חזקה מקודם שנולדה ואיכא חזקה
כנגד חזקה אכן ניחא כיון שיש עוד
חזקה לאסור דילמא במקום נקב שחט
ולפ"ו מיושב הכל שהרי אלל פרה
ארומה ליכא ב' חזקות לאסור כיון
שחזקה אחת נדחית מפני החזקה של
קידם לידה וכן אל"פ ללמוד מושחיטה
גופא שהרי חזקה שאינו זבוח נדחית
מפני החזקה של קודם לידה ונכון מאד.
(המשך יבא).

מעגיל סירקוס מורשא.

סימן קו

פסחים דע"ט במבנה נטמא קהל
או רובו כו' ובגמ' ת"ר הרי שהיו כו'
ואפילו כולם טהורים וכלי שרת טמאין
יעשו בטומאה ונחלקו בזה רב חסדא
ורבא ע"ש והקשה הלל"ח ואו"ח למה לא
תנן במתני' הדין של כלי שרת טמאין
והניח בל"ע והנראה לפי מה שהביא
החכ"ל בשם הרא"ם אל"פ שהולקת
מטרה דוחה טומאה מ"מ טומאה שמן
אין דוחה והביא רא"י ממילה שדוחה
שבת אבל מכשירי מילה אי"ד שבת
והרי"ג שכן שהיא ממכשירי מטרה שא"ר
טומאה וע"ז הקשה החכ"ן מסוגיין
שאין לנו מכשירין יותר מכלי שרת ומ"מ
דוחים טומאה וראיתי בס' גט מקושר
שתירץ דוקא פסח הדוחה שבת מוגז"ש
דחמיר כדאיכא בפסחים דס"ו לא כן
טומאה דילפינן התם מדכתיב איש ולא
לבור ומש"ה אל"פ שמכשירין דוחים
טומאה אל"פ שא"ר שבת משא"כ מטרה
דילפינן מנר חמיר בין לענין שבת ובין
לענין טומאה משו"ה ספיר כתב הרא"ם
שטומאה לא עדיפא משבת לדירן דקיי"ל
דמכשירים אי"ד שבת ע"כ.

והנה בפסחים דס"ו כתבו בתוס'
דלחד חנא ילפינן שבת וטומאה לענין
ק"פ מדכתיב מועדו ולאידך חנא
ילפינן טומאה מאיש ולא לבור ושבת
מוגז"ש דחמיר ע"ש ולפ"ו מיושבת היטב
ק"י הלל"ח ואפ"ל דבזה נחלקו הצרייחא
ס"ל דילפינן שבת וטומאה מב' כתובים
ואי"כ אל"פ דכלי שרת דוחים טומאה
אל"פ שהם מכשירין ול"ד לשבת אבל
המשנה ס"ל דילפינן שניהם מכחוב אחד
ואי"כ מכשירים אי"ד לא טומאה ולא
שבת וא"ש שלא הובא במשנה כלי שרת
וזבוח ניחא שיטת הרמז"ל דס"ל ג"כ

בין סיפא לרישא דכאן קולן אפילו
עמוק מאד וכן איתא בהדיא בגמרא
אלל עובדא דרב פפא ור"ה וכ"כ
הרמז"ל וכל הפוסקים וא"כ קשה מרוע
כתב רש"י נ' טפחים.

(ב) בבב"ק דכ"ח: איתא בגמרא
שור ולא אדם ה"מ בקטלא אבל אם
ניזק חייב וככתב רש"י אבל בכלים
אמרינן שצירחן זו מיתחן ופטור וק"ל
וקלא כשנקטעה יד הכלי עדיין ראוי
למלאכה ול"ש לומר זו מיתחן וא"כ
אמאי פטור מתשלומין ול"ע.

אברהם יהושע העשיל
ב"מ משה מרדכי ז"ל.

סימן קט

בבית מדרש' (סי' ע"ד) הוחלט
בפשיטות דלשמואל י"ל בכל האסורים
אפשר לסוחטו מותר ע"ש ולדירי ז"א
ונהי בחולין דק"ח איתא בהדיא דשמואל
הוא מן המותרים אבל דוקא בבב"ח
[ומטעם הנמלא בפמ"ג סימן קה שדומה
לכלאים שחייב להתירו לאחר שניטל
הלמד מן הפשטים מה של"ש לומר כן
בשאר אסורים] ולכן בשאר אסורים
אפ"ל דמורה שמואל דאסור וכ"כ הרשב"א
בחולין ק"ח ע"ב ע"ש וא"כ הדרה קו'
המים לרובחא.

צבי זבולן בהרה"ג מ' יצחק נ"י
שטערן מגאסטענין.

דילשין מנ' כתובים וא"כ אי"ש מה
שכתב כלי שרת שנקטמא הק"פ נעשה
בטומאה ונכון מאד.

מרדכי דוד טרויבע מקאליש.

סימן קו

בט"ס חולין דל"ו הקשו בחוס' ג'
קישיות (א) והלא הירך נמלחה במחלה
א"כ אמאי לימא במשנה דבטי ס' גס
כנגד הקליפה (ב) ואמאי לימא במשנה
שגס הרוטב מלטרק לבטל וג' שמואל
מאי קמ"ל כי בלא"ה ידענו זה ממתי'
דאלי"כ נאסר משעת מליחה ע"ש.
והנה בהג"א כתב שהרוטב אין
מלטרק מטעם אסור דבוק משמע
דמתי' מיירי שהגיד דבוק בהירך ולפ"ז
שפיר הקשו עכ"פ נאסר כדי קליפה ולפ"ז
שפיר הקשו ממ"נ אי מיירי בדבוק
ליבטי ס' כנגד הקליפה אי' דמיירי
בניטל הגיד ולא נמלחו יחד א"כ תקשה
לילטרק הרוטב עכ"פ כדי שלא תקשה
אמאי לא תנא קליפה ז"ל שלא נמלחו
יחד וממילא מיושבה ק' (ג) וק"ל.

אברהם ענגעלשער מורשא.

סימן קח

(א) ב"ב דכ"ו רש"י ד"ה קולן
צעומק ג' טפחים וקא' על צור שיח
מערה והוא פלא גדול שהרי כל החילוק

להקוראים! מסיבה בלתי תלויה בנו הומעט הפעם

סכום הדפים של ה"בית מדרש" ועי"כ לא באו בדפוס איזה
מאמרים יקרי ערך מסופרים מצוינים, הננו מבקשים בזה סליחתם,
ואי"ה מחוברת הבאה כל אחד על מקומו יבא בשלום.

המערכת

נוסד ע"י ר' יצחק הכהן פייגענבוים זצ"ל.

ירחון רבני
שערי תורה

העורך:

ישראל איסר הכהן פייגענבוים

ווארשא, מוראנאו 4.

נלוה לו

ירחון תלמודי
בית מדרש

העורך:

הרב שלמה אלטמאן

ווארשא, נאחאליצ 25.

מתבקשים לגדב סכומים
לקרן השערי תורה!

מחיר חוברת (ולחודש \$000 מרק)

וואריסע להשערי תורה והשני מדרש:

l. Feigenbaum, Warszawa Muranowska 4, m. 30.



נ"י נ"י ה'אזין מ' יצחק הכהן פייגענבוים זצ"ל

קובץ שאלות ותשובות, חידושים וביאורים בהלכה ואגדה

מאת רבני וחכמי זמננו נ"י

הרב יוסף ראזין נ"י (דווינסק)	הרב שלום יוסף הלוי פייגענבוים נ"י (לאקאטש)
הרב יהודה לוי פיינ נ"י (סלאנימא)	הרב אליעזר ליפא ווייסבלום נ"י (בויארק)
הרב יצחק יהודא נ"י מרונק (קוטנא)	הרב יעקב גארדאן נ"י (כערנומטה)
הרב שלמה אלטמאן נ"י (ווארשא)	הרב יעקב אבינדור נ"י (דרוהיטש)
הרב מנשה גראסבערג נ"י (ראססניט)	הרב חנוך דוד גרינגלאס נ"י (לענשטא)
הרב מאיר רובין נ"י (ראדום)	הרב יואל פוקס נ"י (סאספאלא)
הרב אברהם צבי ברודנא נ"י (ירושלם)	הרב מאיר זאב כמאלטינסקי נ"י (סעמיאטיש)
הרב צבי זאב הירשאוויץ נ"י (סטראנד)	הרב יהונתן הלוי אייבעשיץ נ"י (פראנא)
הרב משה מנחם שפיוואק נ"י (ראלעשיץ)	הרב ברוך לאונאווסקי נ"י (אויאור)
הרב אברהם דוב הכהן נ"י (סערנאק)	הרב זאב וואלף ראבינאוויץ נ"י (בריסק)
הרב יעקב יצחק שווערגאלד נ"י (ווארשא)	הרב יצחק ואללער נ"י (ווארשא)
הרב מרדכי צבי הלוי ווייסמאן נ"י (ראדום)	הרב אחד הרבנים נ"י (רומיא)
הרב נפתלי הכהן סאפירשטיין נ"י (פראשניץ)	

שפתי ישנים : הה"מ שרגא פייביל בהר"ם ז"ל אב"ד נאוויגורא

מסדר בדפוס של ה. פאלמאן בפערקוב

ז"ל בעזה"י להגדיל תורה ולהאדירה

העורך: ישראל איסר בהגאון מרן יצחק הכהן פייגענבוים זצ"ל

האדריסה להסערכת: I. Feigenbaum, Warszawa, ul. Muranowska 4, m. 30.

ספרים חדשים שנתקבלו במערכת:

(א) "עצי הלבנון" מערכת שאילות ותשובות בעניני ארבעת חלקי "הש"ע" מאת יהודה ליב ב"ר משה חיים צירלטהאן. אב"ד דק"ק קלשיניב והגדיל.

הרב הגאון המצוין הזה — הנודע לכל קוראנו במספריו היקרים הנדפסים ב"שערי תורה" — הוא חזון בלתי נפרץ בין רבני זמננו ומהראוי שיהי' להם לאופת ישיבתו בבית המחקקים ונדלו תעסוקה גדולה לשוכת ישראל וזכויותיהם לא תמנע אותם מלהיות גם אחת מראשי נדולי התורה אליו יפנו בכל דבר הקשה בתורה וזה לא בכיר נדפס ספרו "ש"ת נבול יהודה" ש"ל באיות הוצאות היו להגדיל תורה ולהאדירה.

(ב) "אלה העדות" חדשים בפרק שבועות העדות מאת חיים משולם קויפמאן הכהן אטטערמאן. אב"ד פאלטוסק.

הרב הגאון המחבר הוא אחד מגדולי הרבנים התורניים בזמן האחרון ובשקירתו הגדולה בתורה הוא הולך ומעשיר הספרות התלמודית בכמה ספרים חשובים שכבר הו"ל היו וכמותו ירבו רבנים יושבים על מדין כפיצי תורה בישראל.

(ג) "מלכי בקודש" (ג"ח) שאילות ותשובות בהנהגת הממלכה והמדינות בארץ ישראל ובענינים המקושרים עם תנועת התחייה "ממני חיים הירשענואהן רב דהובאקין.

הספר הזה — הנדפס ברוב פאר והדר לכבוד ולתפארת תה"ק ולומדי — הוא יחיד בתוכנו בו יגע כבוד הרב הגאון המחבר ג"י הרבה ועבד עבודה גדולה ונסרצה לפתור לפי דעתו כמה שאלות חדשות וקשות שלא עמדו על הפרק עד כה ועכשיו הן מענינות את כל העם העברי והוא בירועותיו המרובות וכרוחב לבבו ושכלו הכהיר עלה מידו להפיץ עליהן אור ממקוריו הש"ס ונדולי הראשונים.

ואם בהרבה מקומות בספרו נטה קו ונשען על בינתו יותר מדאי להקל בדברים העומדים ברובו של התורה והיהדות שכלי ספק יעורר בדבריו אי רצון ודאבון לב אצל כל ההולכים לאור התורה עב"ו אין אנו מסופקים בישרת לב הרב המחבר ג"י כל קוראי ספרו בשים לב יכירו ויראו כי רגשי האהבה והחמלה לעמו וארצו שנמצא בלב המחבר ג"י בסדה גדושה קלקלו את השורה בדבריו שאין רוח החכמים נותנים הימנה כדאי הוא הרב המחבר ג"י בגדולת תורתו ונוע מחצבתו וכבוד ספריו הרבים שכבר הו"ל שכל גדולי ישראל וחכמיו יעינינו א"ע בספרו זה.

(ד) "מדרש פליאה" עם פי' "דמשק אליעזר" אשר קבצתי ולקטתי מספרי הגאונים כו' וגם מעט אשר חנן ד' אותי הצעיר אליעזר ליפא ווייסבלום.

הרב הגאון המחבר ג"י הוא אחד מגדולי הרבנים באסעריקא וסבה פאר בחור רב אב"ד בעיר ניוארק כבר יצאו מוגיטין שלו בכמה ספרים שהו"ל במקצוע הדרוש והאגדה שנותנים להם השבת והוא גם איש רב פעלים בהרמת קרן התורה ולומדי' ונודע לכל קוראנו בעדקת פורונו ותמכו ה"שערי תורה" וגם בספרו זה נהג בו מדה טוב עין בשלחו לנו איוה סכום ספרים מקדש לקרן השערי תורה וקיומו תהא מפעלו כרוך.

(ה) "שישה סדרי משנה" עם פי' תרע"ב ועיקר תוי"ט ושלשה פירושים

חדשים (א) "מנחת יצחק" פי' ורמזי המשניות בדרך מוסר מלוקט מספה"ק.

(ב) "תוספות חכמים" הלכה פסוקה שבכל משנה מלוקט מראשונים ואחרונים.

(ג) "לקוטי יצחק" פירושי המשניות וכל המלות הזרות בלשון קצרה וק"ל מלוקט מגדולי המחברים להשיגם אצל המחבר והמלקט הרה"ג מ' יצחק זאלצער ג"י.

שער זכרון

טז

החבורה הזאת יצאה לאור בנדברת ובהוצאת
הרב הגאון המפורסם לשם ולתהלה כ"ו כס"ת
ה' אליעזר ליפא ווייסבלום שליט"א.

דג אב"ד בעיר נויארק — אמעריקא.

מקדש לטובת נשמת אמו הרבנית הצדיקה

מות שיינדיץ ווייסבלום ע"ה

בת הרב הצ"ח אלימלך זלה"ה מליזענסק

שעונה ארץ החיים

ביום כ"ב לחודש טבת שנת תרע"ח.

תנצב"ה

סימן א

בע"ה יום ב' נצו"י תרפ"ב סלאניטא יע"א.

לכבוד ידידי הרב הגאון סו"ה יקר ומאד נעלה מ'
צבי אלי' שליט"א עפראן האבד"ק אלשאן יע"א.

ע"ד שאלתו דמר (בשע"ט חוב' א' סי' ג' שנה י"ג) בענין הסכסוך
שבין הסוחרים בע"ד אלשאן מקום מחנה כ"ח שהיה להם עשרים ושש חניות
בשורה אחת סמוך לבית חפלה הנוגרים ופחמיהן לשוק החנות שהיה יותר
קרובה לבית חפלה הג"ל הוא יותר טובה והרחוקה ביותר גרועה ביותר ועתה
הסיר שר המחוז את החניות ממקומם ונתן להם מקום אחר באמצע השוק
לכנין חניות חדשות והסוחרים שהיו להם חניות טובות בהישנות טוענים שיש
להם דין חזקה לחניות טובות בחניות חדשות כמבואר היטב בהשע"ט ע"ש.

ולכאורה יש לדמות לדין המבואר ברמ"א חו"מ סי' קע"ג ס"ג
דאם נפל הבאר אולא חזקה לענין דרך וכן הוא בשו"ע חו"מ סי' קכ"ג
לענין נעילת קורה בכוחל אמרינן דאם נפל אדרא ליה ואף דבגוף מקום הבאר
לא הפסיד שאל"ה דמקום איתא אבל הכא בחניות גם המקום ליחא ואמרינן
אדרא ליה חזקה ומוזה יש ליתן יסוד לדברי הח"ס חלק שני לענין ביהכנ"ס
שבנו במקום חדש, אבל באמת זה טעות דאם באנו לדמות לדינים הג"ל ולד'
הח"ס היה לנו לומר שכל בעלי חנויות הפסידו לגמרי חזקתן וכל הרואה ליקח
חנות מן החדשות לעצמו ראוי וכמוש"כ הח"ס לענין ביהכנ"ס שבעלי המקומות
הפסידו חזקתן לגמרי והח"ס לא דיבר ממקום גרוע ומשובח אלא שדיבר שבעלי
המקומות הפסידו חזקתן לגמרי, אבל הכא זה לא ניתן להאמר כלל שבעלי
החנויות הפסידו חזקתן לגמרי ומעתה כמו שבעלי החנויות יש להם חזקה כנגד
אחרים בגוף החנויות כן יש להם חזקה זה כנגד זה בין טוב לרע.

והנהגה כ"ל מקור ויסוד נאמן לדין זה מהא דב"ק קי"ד במשנה נטלו
מוכסין חמורו ונתנו לו חמור אחר וז"ל הרמב"ם בפ"ה מה' גזילה ואכילה ה"ו
י"ד נטלו לסטים כסותו ונתנו לו כסות אחר הרי אלו שלו מפני שזו כמכירה
היא וכו' וכלשון הזה בשו"ע חו"מ במחבר, והנה זה מבואר דמה שהמוכס או
הלסטים עושה בע"כ ונוטל שלו ונותן לו אחר זה כמכירה, ופשוט אם בעלי
החנויות היו מוכרים בסתם את כל החנויות ביחד לקונה א' היה מי שיש לו
חנות טובה מקבל יותר מן דמי המכירה וה"ל המקום החדש של החנויות הוא
דמי מכירה ממש ומי שהיו לו מקום יותר טוב בהישנות לדרך לקבל כעת

מקום יותר טוב בהמדרשות שהוא כמכירה נומס והמדרשות כמה דמי המכירה של הישנות.

והנה הכ"מ שם ביאר מה שהלריך הרמב"ם לומר שהוא כמכירה וסודך דבריו דכאן יש יאוש ושינוי רשות אלא דלא מהני משום דבאיסורא אחא לידים, לכן הולך הרמב"ם לומר דהוי כמכירה בכדי לסלק את הריעותא דבאיסורא אחא לידים והקנין הוא ע"י יאוש וש"ר, והנה דברי הכ"מ לריך ביאר דא"כ בכל יאוש וש"ר נימא הכי דהוי באיסורא אחא לידים, ועוד דהלא מובאר בב"ק קי"ד דקרי ליה יאוש כדי, והתוס' בב"ק דף ס"ז ע"ב כתבו דלכן לא הוי כאן יאוש וש"ר לפי שנעשה בע"כ יעו"ש והנה לריך לומר הלא אף שמתחלה ה"א בע"כ אבל אח"כ הלא נימא ליה בחמור שנחנו לו כיון ששלו הפסיד ולריך לומר דהוי באיסורא אחא לידים ומיושב קושיתי על הכ"מ דבכל מקום שיאוש וש"ר קונה הוא לאלתר תיכף כשנכנס לרשותו ולא הוי כלל באיסורא אחא לידים אבל הכא נעשה שבה לידו לא קנה לפי שהוא בע"כ ולא קנה כדאמרינן בב"ק כי קאמרינן זה מתיאש זה רוצה לקנות והאי זה מתיאש זה אינו רוצה לקנות, ואח"כ כשרוצה לקנות לא קנה משום דבאיסורא אחא לידים אך כיון שבמכירה אחא לידים נחשב כאחא לידים בהחירא וקני ביאוש וש"ר, והרמב"ם סובר ופוסק כסתם משנה וסובר דהוי בטעם של הסתם משנה, וכן כהנ' רש"י במשנה דהוי יאוש וש"ר.

ועי' בהגהת רע"א שהק' על רש"י כמה שאמר באם בא להחזיר מחזיר לבעלים הראשונים קסבר יאוש כדי קני ומנ"ל לומר דסובר יאוש כדי קנה ודילמא סובר דהוי יאוש וש"ר, אמנם לפי מה שנאמר נכון הדבר מאד דהלא ביארנו שמיד אינו נעשה ש"ר לפי שהוא בע"כ וכמוש"כ ולפי שאינו רוצה לקנות לא קנה רק אח"כ כשמתרצה לקנות נעשה השינוי רשות, אמנם זה שבה להחזיר והוא חסיד ואינו רוצה בממון שאינו שלו ואינו רוצה כלל לקנות הלא לא נעשה ש"ר כלל ולא קנה כלל א"כ מה השמיענו שמחזיר לבעלים הראשונים פשיטא כיון שלא קנה כלל הלא הוא שלהם לכן הולך לומר קסבר יאוש כדי קנה וקנה הגזלן ביאוש לחודא וזה הלא רוצה לקנות וא"כ יתה מיד בעלים הראשונים לזה השמיענו הברייתא שאם בא להחזיר מחזיר לבעלים הראשונים ודו"ק כי הדבר חריף ואמיתי לאמתה של תורה ומיושב קושית רע"א.

ובענין המסגרת השלחן שהביא כת"ר וכחכ' לפרש חביבה במקום כמו מחת' ואני אפרש באמת במקום ממש ואף שבאמת אין המסגרת השלחן מדבר כלל בענין חנות טובה וגרועה ורק מדבר שם מאחד ושנים ואם חסר לאחד לנמרי יעו"ש ושיעור דבריו כ"ל כן דליירי למשל שהיו מקודם כ"ה חנויות בשורה ואח"כ נתן המלך או השררה מקום לכ"ד חנויות וחסר לאחד ומעתה כל אחד החזיק במקום הראוי לו בשורה כפי שהיו לו מקודם וחסר לאחרון, אכן מי יאמר שחסר לאחרון ודילמא חסר לראשון לזה קאמר כיון שהחזיקו דיעבר והראשון כבר החזיק, אבל אינו לא החזיקו צודאי ה"י הספק של מי חסר אם של הראשון בשורה או של האחרון ודו"ק כי הוא ה"י אמיתי ורצה ודואר וידיד בל דדד.

ושכ"פ מובן מזה כי אף שנתן להם המלך מקום קדש לבנות החנויות כל אחד מוחזק בשלו לפי השורה וכפי שהי' מקורס וגם נראה ברור בסברא כיון דמה שנתנים המקום החדש הם באים לפיכך את בעלי החנויות בכלל על מה שנקלח מהם כן בודאי רלוס לפיכך לכל אחד ואחד לפי מה שהוא הטוב לפי מוכחו והגרוע לפי גריעותו, ומעתה מה שג"ל ברור בדיון זה שהבעלי חנויות המטלות הקודמות זוכים עתה בחנויות המטלות דהשתא והגרועות לפי הגרועות. אכן זאת למודעי אם הדיפערענץ דהשתא אינו מתאים עם הדיפערענץ דמעיקרא, כגון למשל אם החנות הגרועה דמעיקרא הייתה כששים פ"ל מן הטובה, והגרועה דהשתא שהי' רק ארבעים פ"ל מן הטובה דהשתא, לריך לעשות ע"ז שומה בקיאים והעודף יפייסו המחזיקין בחנויות הטובות את בעלי החנויות הגרועות, למשל אם החנות הטובה הי' שויה מאה אלף והגרועה ששים אלף, והשתא הטובה שויה מאה אלף והגרועה ארבעים אלף לריך בעל הטובה לפיכך לבעל הגרועה בסך כ' אלף.

ומה שהביא כח"ר מעיני מילר שהחזיקו בו רבים, אסור לקלקלו ידוע ליהוי לכת"ר שכתב לא שייך זה כלל, כי כל ענין השוק נתקן בעד אנשי הכפרים המביאים סחורתם על השוק ביומא דשוקא, ולהם טוב לפניהם שהי' חנויות על השוק שהא' מלוי להם לקנות מה שצריכים ולכן לא שייך בזה כלל ענין מילר שהחזיקו בו רבים גם הכון מ"ש כח"ר כי השוקים והרחובות שלהם.

יהורא ליב פיין האב"ד דפה סלאנימא יע"א.

סימן ב (בענין הג"ל)

בעה"י ד' י"ד שבט התרפ"ג לאקטש.

שלמא רבא לגברא רבא, הרה"ג המפו' נודע בשערים שערי תורה, מפלפל בחכמה וסברא ישרה כש"ת מהר"ר צבי ארי' שליט"א הגאבד"ק ארשאן יע"א.

ע"ד שאלתו (כשע"ת חלק י"ג חוב' א' סי' ג') ברוד שנין בעל החנויות שבחנות כ"ח.

תשובה, גם אם נחליט ששר המחזיק הזה (שבודאי לא עפ"י מאמר מגובה עפ"י חוקי הממשלה טעה אשר עשה אלא בכח עלמו, שג"ו מחוקי הממשלה שכל שר במקומו יש לו רשות בהוראת שעה לעשות כזאת) יש לו דין מושל ממש וכל גזרותיו דינא דמלכותא הן, וגם נחליט שבדיני הממשלה בכה"ל גינא שהיא מפסדת לאנשים הפסד מרובה ומשלמת להם מקלח ההפסד שיסתלס כאורא לפי ערך הפסדו לרב חרבה בחלומין ולמעט חמטט, לא

מקום מעולה והנרוע יקח בנירעין, אלא שיש שינוי כל מקום ומקום ברחוב
 השוק שניתן להם לבנות שמה וגם שינוי כל חנות וחנות במקום ההוא, ואם
 ילא הפסדם בשכרם, כלומר, שמקום החדש שהוא ברחוב השוק מעולה ביותר
 ממקום אשר היה שם אהלם בדאשונה, וגם הפסד הולאת ההריסה והבנין
 יכולם להם בזה, מ"מ כיון שלא נאמר בפירוש מהמושל פלוני יקח במקום
 פלוני, ומקום פלוני לפלוני, פשיטא שיד כולם שיה במקום החדש הזה, ואין
 זה דומה לדין הרשעים שהביא במסנה"ס אפ"ל אם נפרס בכונתו כהבנת השו"מ
 (וכן נלע"ד באמת) כי שם אין החנויות עומן של ישראל, אלא השר בונה החנויות
 במקום שלו וגם הבנינים שלו, אלא שמסבירן לאלה ויש להם חוקת תקנת
 מערופיא, וכשגזר שהחנויות שבשוק הזה יתבטלו ויבאו בשוק האחר שבה,
 הרי הוא נותן להם חליפין ממש חוקת תחת חוקה ופשיטא שכל יוכה בעילוי לפי
 מקום הראשון, אבל ניד"ד המקום והבנינים של ישראל אלא שהשר גזר שיהרסו
 החנויות ויניחו לו המקום לפי שהוא קרוב לבית"פ, ונותן להם תשלומין במקום
 אחר ולא שייך בזה חוקה לאיש איש כחוקה קמיתא, אלא דין תשלומי נזק או
 מוכ יס בזה וכולם שוים ליקח בין בעידית ובין בנינוגית ויבורית, כי יד כולם
 שיה, ואין לאחר דין קדימה על חבירו כלל ע"י בחו"מ ס"י ק"ד ס"י ובסמ"ע שם
 ס"ק כ"ח, וגם במקין ששמן להם בעידית, הנה בניד"ד שניזוקו כולם בהריסת
 חנויותיהם ונטילת רשותו במקום הראשון, הוי כדין גזול שדה חבירו ומזיקה
 בחפציהם בורות וכדומה דחייב להעמיד לו שדה כמו שגזל, כי והשיב את הגולה
 כתיב, אבל אם אינו מתקן לו שדהו אלא משלם לו דמיה או מגבהו מנכסיו במקום
 אחר דין נזק או בע"ח שייך בזה ויד כל הנזילים או הנזקין שיה וז"פ וא"ל
 להאריך בזה, ובפרט אם באמת כמוכין אין התשלום הזה שיה בנזק ההריסה
 והבנין וכל אחד ואחד יפסיד הרבה מכפי שינוי חנותו במקום הראשון אי"כ
 הדין פשוט שמתחלה יכולם כאו"א בשוה עכ"פ כהפסד הפחות שבהם, ואם יעלה
 מותר יטלו אלו שהיה שינוי חנויותיהם ביותר וכ"ז בשומא ובעלוי כל מקום נגד
 פחות ממנו ואח"כ בגורל או בגואג"ו, בהיות שא"א שכל או"א יכול בב' וג'
 מקומות וכדין המבואר בס' קע"א, ואין לדמות ניד"ד להא דהשבויי ח"ב ס"י
 ס"ב ג' שנחתו לעגלון נכרי סחורותיהם להוליכם ליומא דשוקא ונאנסו הסחורות
 בדרך והיתה סחורת א' בק' וסחורת ב' בר', וג' בש' וילא משפטם בערכאות
 ששלם להם איזה סך שלא יספוק בנזקי כולם, ופסק דל"ד לדס"י ק"ד שיחלקו
 בשוה אלא יטלו כאו"א לפי ערך כמו שנחפשו, כבר ביניהם, ועוד להבא מכח
 עכו"ם דינו כדיניהם ובדאי דכה"ג דד"מ דינא, ובדיניהם אף לענין חוב גובין
 לפי ממונ עכ"ד יעו"ש, דאפי' אם נאמר דגם בדין כנידוננו דד"מ היא שיטול
 כאו"א לפי ערך שינוי מקומו הראשון ומיתו, מ"מ הרי לא נתפסרו כן וגם לא
 יתחייבו בדר"מ אלא שבאים לפנינו לדון ביניהם בדיגי חוה"ק, ומה בכך שהחזיק
 בא להם מכח מ"שאינו בן ברית אבל הדין דין אמת לפי משפט ישראל, ובפרט
 ש"ל כמ"ס כת"ה דמלא שהחזיקו בר' הוא, וע' היטב בחשו"ב ז"א"פ שהעתיק
 הפת"ש רס"י ה"י, וי"ל דהשר הזה אין דינו כמושל ואפשר אם היו קובלים

בקובלנא עליו לבית משפט הנבואה הו' מבטלים גורמו, ומ"ש כח"ה שארון העיר
 שהקרקע שלו הסכים, הנה ארון העיר שהקרקע שלו היינו דוראי רק ליקח
 מה הקלוב מכל כנרת ארץ כמדת משפט האדונים בהרבה עיירות אבל הקרקע
 בודאי ש"ך לכל אחד ואחד תחת ביתו ורשותו לנמיתות וגם רחוב השיק
 הפנוי בחזקתו הוא להיות חמיר שוק פנוי ולא לבנות עליו בנינים להגד מקום
 הבאים ליום השוק, ואין לזה כח לשנות רק ברעון ועד העירוני עפ"י הממשלה
 (מאגיסטראט) ובודאי שלריך הוא להמלך על זה בבני העיר או בבאי כחם
 הנבחרים מהם לשבת בבית הועד העירוני ואם ימחו בנה"ט מחאחס מחאה,
 וגמלא שבניד"ר רק מכח שתקתם של בנה"ט זוכים אלה הניזקין ובודאי
 שלפי"ז יד כולם שזה, אם לא שבני העיר שיש בידם להסייע על קלחם יעשו
 בזה מדעתם לשנות לפי דעתם, אבל בדבר דאיכא רוחא להאי ופסידא להאי
 דעת כמה ראשונים שאין כח בידם אם הנפסדים מוחים ע"י במרדכי פ"ק
 דכ"ב סי' ת"פ תפ"א ושם כתב וז"ל אבל לשנות שלא מדעת כולן במידי דאיכא רוחא
 להאי ופסידא להאי ולא מיגדר מילתא הוא, אין שומעין להם לעשות תקנה שלא כחורה
 כו' עכ"ל יעו"ש וזה מדברי מהר"ם ז"ל, אכן שם סי' תפ"ב וראב"יה כתב כו'
 עיי"ש"ה נראה דרוב יכולים לכוף המיעוט, אפי' במידי דאיכא להם פסידא,
 ובמהרי"ק שורש א' מבואר כדעת מהר"ם שבמרדכי סי' ת"פ הג"ל עיי"ש"ה
 ועי' בתשו' מבי"ט ח"א סרל"ז זכבר האריכו האחרונים בזה הרבה ובפרט
 הגאון מהרש"ם ז"ל בספרו משפט שלום, בקונט' תיקון עולם לסי' רל"א ואין
 הפנאי גורם כעת לעיין בו, וגם אי"ל כלל לנידוננו דבודאי בני העיר לא יכניסו
 כלל ראשם בזה, ויניחו הדבר על דין החורה והוא כנ"ל והכלל"ר כתבתי
 ולמעשה ראוי לפשר בניהם ע"ל היושר אם לא יתעקשו דוקא לדונם בד"ת.

הק' ישלום יוסף הדוי פייגענבורים חופ"ק לאקטש.

סימן י

(ה) באר"ח (הל' פסח חס"ז סעיף י"ג) ואם הגעילו יורה מחומלת וירדו
 המים לבור בתוך הפסח אסור לשחות מימיו בפסח וכו' ובטור"ז (שם ס"ק י"ח)
 הוסיף דלפעמים אסור אפילו בירדו המים לפני הפסח, אף דיעבד, אם לא
 קאבו ממנו כלל, שהמים המחומלים נשארו למעלה, אף שנתערבו קלת, מ"מ
 הם קוו וקיימו וכאילו הם בעין ע"ש ובפמ"ג הקשה עליו, דהרי לא כלל נכלל
 ופה וגם בס' משנה ברורה כתב ע"ז, דמש"ה לא העתיק להלכה ד' הטור"ז,
 דבספר נהר שלום מפקפק עליו, וכן הסיג עליו בס' בנדי יעט, ודעתו שלא ילא
 דבר זה מפי הטור"ז ע"ש בניאור הלכה.

ראני תמה עליהם מנמ' מפורשת (מכות ד') אר"י אמר רב חביה מלאה
 מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה חיישין לג' לוגין שלא
 יהי' במקום אחד, ודוקא לים הגדול דקאי וקיימו אבל נהרא בעלמא לא ועיי"ש
 בפירש"י דלענין שאובין נאמר, ואפי' לחוס' שם דגורמים יין, אבל הסברה

אחת היא כיון כמו במים ועי' בפיר"ח שם ודוקא בים הגדול דקיי וקיימו' מיא. אבל בנהרות דמשכי לא, הרי להדיא כד' הטויו' דאף ללול כלול אינו מתערב חיבף אחר הנפילה ועומד למעלה ומור"ש חוששין לו, ומלות הגמרא כאן ומש"ה דקאי וקיימו' על לשונו של רבנו.

(ב) וראיתי בריטב"א שם משמו של הראב"ד בשם ר"מ הדרשן, דרק בים הגדול דמימיז מלוחים וכבדים, לכן אין המים המחוקים מתערבים עמהם, אבל בשאר ימים ומימות לא ע"ש אולם ברמב"ם הל' מקואות פ"ו ד"י כ' בזה"ל: חבית מלאה מים שנפלה לים, אפילו לים הגדול ע"ש הרי להדיא דכ"ש בשאר ימים ומימות דודאי עומדים המים במקום הנפילה, ול"ל סברת ר"מ הדרשן.

(ג) ויש לעיין בתשו' חות יואל (ס"י ק"ו) שהקשה עפ"י הגמ' מכות הכ"ל על הפוסקים שסתמו דלת בלת, כגון יין כיון בטל בס' ומותר לשותמו מיד אחר הנפילה, ומדוע לא חיישין שהאיסור עומד במקום שנפל? ע"ש והנה לפנינו שלטנין חמץ בפסח העיר בזה הטויו', ומה שמירץ החו"י עפ"י הכ"מ הל' מקואות הכ"ל דע"י שפיכה מתכלכל יפה, הנה מלבד דעדיין קשה דה"ל להפוסקים לחלק בכך, הרי נוכל לומר, דע"כ לא כתב הכ"מ. אלא דשפיכה שבאה בכח גורמת יותר להתערב, ולכן אין חוששין לנ' לוגין ממקום אחר, אבל ודאי שאינה מוטלת שכלל היטב בשוק, וא"כ במקום שנפל האיסור אין ס' נגדו ועדיין קשה מדוע סתמו הפוסקים ולא חששו לכך?

(ד) ולבאררה ה' כ"ל לתרץ עפ"י מ"ש באגלי טל (מלאכת בורר בהנה) לפרש התוספתא (הובאה בר"ש מכשירין) דמי פירות שנפל לתוכן טפת מים כ"ש טמאין ד' ר"מ וחכ"א הולכין אחר הרוב, דר"מ ס"ל דבתחלת הנפילה. שטדיין לא נתערבה הטפה היטב הכשירה את המ"פ, וחכמים ס"ל כיון שעתידה להתערב רואין אותה כאלו כבר מעורבת ובטלה, ואף דלא ס"ל כל העומד, זה רק בצריך מעשה, כמו כל העומד לקצור וכדומה, משא"כ בדבר הנעשה ממילא הכל מודים, וכמו שהוכיח הח"ס מהא דסופו ליטורף עש"ה והנה ד' הח"ס ידועים בתשובתו (ס"י רנ"ו בחי"ד) ומה שרולה להוכיח נגד זה בס' ח"י חאה"ע ס"י ג', המעיין יראה שכל יש לדחות ראיותיו, ולפי"ז יש ליישב קו' החו"י, דשפיר סתמו הפוסקים שאין צריך להסיר מקום שנפל שם האיסור, כיון שודאי אם יעמוד כך איזה זמן יתערב ממילא בשוק אמרי' כל העומד ובטל מיד.

(ה) אולם מתפלא אני על הגאונים הללו שלא הזכירו כלל, שבסברתם זו, דהכל מודים בדבר העומד להטעות מאליו דהולכין ע"ש סופו, כבר קדמם העטור הובא בב"ח חו"מ ס"י ל"ה ס"ק. ומתרג' עפ"י סתירת הסוגיות, דלכן בשבועת הדיינים קי"ל בחכמים ולא אמרי' כל העומד לבזר, דעגבים לריכים מעשה אדם לבזרם, משא"כ בכתובות ד' ג"א בתמרי דחזי לבזר' אמרי' כל העומד לבזר וכו' דתמרים מאליהם נתרן. עש"ה אבל הרי הש"ך שם סק"י חלק עליו, מדהקשו כל הפוסקים סתירת הסוגיות ותירלו באופנים אחרים ע"כ להיות להו סברת בעל העטור, ואין חילוק כלל בין המחוסר מעשה אדם או עומד להטעות ממילא, וזה"ע יחיד הוא בזה, ומימה על הנ"ח שהביאו להלכה עש"ה.

ובאמת שאי מה יענו לדברים המפורשים בש"ך, שאין חילוק כלל, ואפילו בדבר העומד להעשות ממילא ובטבע ג"כ קיי"ל כתבמים דל"ל כל העומד, ומה שהוכיחו מסופו ליטרוף אין זו הוכחה כלל, דלמ"ד טריפה חיה ומטריף בסופו לינקב, יכולים לומר דס"ל כר"ם דבכל התורה אמר' כל העומד, ולדין דטריפה אינה חיה, כל עיקר ויסוד הטריפות הוא משום שסופו למות, והרי כיון שסופו לינקב אי"כ סופו למות, וכן מלאחי להר"א מטעמכאן וזל"ה בס' בית אברהם בחי' לחולין כדברים האלה ממש ולא תלי' כלל בהא דכל העומד ע"ש.

(ו) ודבן ג"ל בישוב קו' החוט יאיר, דזה ודאי לא קשה מה שסתמו הפוסקים בתערובת לה בלח מין בשאינו מינו, כיון שעל פי רוב משונים במראיהם וניכר הוא במקום שגפלו, ופשוט שנריך להסירו שאין ביטול לאיסור הניכר, ומין בשאי"מ שזין במראיהם לא שכיח ועי' בס"י ק"ט וכל הקו' אינה אלא במין במינו, אי"כ כיון דבמקום נפילתו בודאי שנתערב חד בב' ומה"ט בטל ורק רבנן הגריכו ס', והרי קיי"ל בס"י קי"א בשתי קדרות שגפלו איסור לחוד אחת מהן אם הן של אדם א' מטריפות לבטל, כיון שעתיד להתערב הו"ל כאלו כבר מעורב, דכיון שהביטול הוא דרבנן הקילו בכה"ג ע"ש, ואפילו להרא"ה החולק עי' בש"ך ס"ק כ', אולי רק בב' קדרות, לכן במב"מ כיון שמה"ט כבה נהבטל אין צריך להסיר מקום שגפלו האיסור, שהרי אם יעמוד זמן מה יתערב ויתבלבל בשוה, וה"ז נכתבטל מיד.

(ז) ודפ"ז שפיר כתב הטו"ז דלפעמים אף דיעבר איסור אם לא שאנו מקודם, אפילו שירדו המים המחומלים לבור קודם הפסח, ואף שנתערבו קלת למעלה, מ"מ קו וקיימו ועומדים במקום שגפלו וכהנמ' מכוח הנ"ל ואי"כ לא נכתבטלו כלל קודם הפסח, ואין לומר כאן כל העומד להתערב, כיון שהוא מין בשאי"מ ומה"ט צריך ס', ולא עוד אלא אפילו למאן דסובר בכה"ט דהולכין ע"ש סופו בדבר העומד להעשות ממילא מודה בזה, שהרי כל עיקר החלוק בין יבש דאמרי' חוזר וניעור ולא בלח מבושר במק"ח ס"י תמ"ז עפ"י הכ"מ הל' אה"ט בשם הרי" קורקים, דבלח כיון שנבלל יפה ונכתבטל חשיב כמאן דליחא ע"ש, אי"כ זה דוקא אם נבלל ממש, ונכתבטל מעולם מיעוטו, משא"כ אם האיסור עומד במקום הנפילה, ורק אנו דנין עליו ע"ש סיפ' ורואין כאלו מעורב, אי"כ לא עדיף מיבש דאף שנהבטל אמרי' איסורא כמאן דאי"מ דמי, מכ"ש כאן שיטנו במלאות עדיין כשנכנס הפסח, הדין נותן שחוזר וניעור ואז לא מהני הביטול, ודברי הטו"ז ברורים ואין ספק שילאו הדברים האלה מפי רבנו וראויהם הם למי שאמרו.

יורא פוקם אבדפ"ק סומפולגה.

סימן ד

(א) הבע"ה המאור (בפרק אלו עוברין במשנה י"ד, שחל להיות בשבת מעברין את הכל מלפני השבת דר"מ וחז"א בזמנו) כ' ר"מ לטעמיה דאמר שורפין בחמילת שש דס"ל כר"י אי"כ חמוץ אלא שריפה כו' רבנו לטעמיהו

דס"ל דביטור חמץ מפרר חורה לרוח כו' התירו לו אף בשבת להיות מפרר כו' ובלבד שלא יעברו ברה"ר ע"ש.

ולבאורה דבריו סמיכים מה לי שריפה מה לי פירוד וחורה חירי ואירי מלאכה היא (ע' מל"מ פ"ח מהל' חו"מ).

ונ"ל לפרש דבריו הנה מרן ז"ל באבני נזר (או"ח סי' ט"ס) הקשה מנ"ל לרבא (פסחים ה:)/ דר"ע ס"ל דאין ביעור חמץ אלא שריפה דהא אפשר ס"ל כרבנן דמפרר וחורה דלרבנן נמי מלאכה היא כדעת הדבר שמואל במל"מ הג"ל רק שזוהי ביו"ט משום דס"ל מחוך שהותרה וכו' משא"כ לר"ע דל"ל מחוך עש"ה.

וליישב הקושי י"ל דלכאורה לשיטת הרשב"א בשבת דלורך מלוא מיתחב מלאכה דאל"ג יקשה מנ"ל לר"ע דתשבותו מעיו"ט הא גם ביו"ט מותר מדאורי"י משום דהוי מלאכה שאל"ג כיון דהוי לורך מלוא כנ"ל וכבר ראיתי לרב אחד שהקשה כן אך י"ל דדוקא מ"ע דמילה וכן הכערת בת כ"ן דעיקר המ"ע שלא יהא ערלה וכן ובערת הרע מקרבך שאין המבוקש העשה עשה משם שפיר יש לומר ש"ע המ"ע יהא נחשב מלאכה הלכך לנפשה כיון דלהמ"ע א"ל לנוף המלאכה וע"י בצעה"מ שבת פ' האורג משא"כ בהמ"ע דתשבותו שפיר המבוקש הוא ההשבתה ולא שיהי' החמץ מבוטל כמ"ש באה"נ"ס ונ"ל שפיר חשיב ע"י המלוא מלאכה הלכך לנפשה וז"ל.

אמנם בעיקר החקירה במ"ע דתשבותו אם הוא חייב להשבת בפועל או שלא ימלא אלא חמץ הארבעי במק"א שדבר זה תלוי אי א"כ חמץ אלא שריפה אז בוודאי המלוא להשבת בפועל אבל לרבנן דכל דבר שאתה משביתו מוכח דהעיקר מלוא דתשבותו שלא יהא חוץ בניתו וע"י במנ"ח שדחה זאת אבל במ"י הוכרחתי זאת וא"כ שפיר לר"ע דס"ל א"כ חמץ אלא שריפה וא"כ לירי' המלוא דתשבותו להיות משבית בפועל כנ"ל והוי שפיר מלאכה הלכך לנפשה וא"כ קו' הג"ל וא"כ אי נימא דר"ע יסבור השבתה בכל דבר אף שגם אז יהא בו איסור מלאכה אבל עכ"פ יהי' מלאכה שאל"ג שאז יהי' מ"ע דתשבותו דומה למ"ע דמילה והבערת בת כ"ן ומיושב קושי' האבני נזר הג"ל.

ובזה יובן היטב דברי הבעל המחור הג"ל דלר"מ דס"ל א"כ חמץ אלא שריפה והוי מלאכה לריכה לנפשה כנ"ל אסור לשרוף בשבת מש"ה מצטרף הכל מלפני השבת אבל לרבנן דהשבתה בכ"ר א"ש דמשום מלוא השבתה חמץ התירו לו לבצר אף בשבת כיון דהוי לרידהו מלשאל"ג כנ"ל אבל להעביר ד"א ברה"ר אסור אף דהוי לורך מלוא והוי מלשאל"ג מ"מ כיון דלערין ד"א ברה"ר גם מל"ש לל"ג חייב כמבואר בכ"מ והר' עתיקים וא"ש.

והא דס"ל לרמב"ם דבשבת אסור לפרר כמו"ש הגהות מל"מ הג"ל היינו משום דהר"מ לשיטתו דס"ל בכ"מ מלשאל"ג חייב כמבואר בד'.

(ב) ראיתי דבר תמוה באבני נזר חאו"ח סי' תנ"ג שמהדש דאף אי נימא דדו"ד קריבין ביו"ט מ"מ שחיל אי"ד יו"ט משום דאפי"ת שחיל ליה כלל לורך או"י משום דהא פשוטא דאוי"כ ליה בפחות מכו"ס דהא ל"ש ב"י שמת

יו"ט ומש"ה ל"ה אוכל ולפי המבואר ביומא (דל"ט) דשח"ל יולאין גם בפחות
מכזית וא"כ ל"ה אוכל נפש כלל עיי"ש שהאריך ולא חבין לעג"ד דבריו הקדושים
דלכא"ו אינו ראוי כלל מהא דיומא דבאמת מבואר שם בתום ישינים דא"י
בפחות מכזית רק אם ה" שבע ועי' בחת"ס או"ח סי' מ"ט ובכה"ג דשבע
גם בפחות מכזית שייך ב' שמחת יו"ט כמוכ"ן וגם לפי דבריו ז"ל הא"ך אמר
ר"ה בש"ס בילה [כ' ע"ב] ובסו"פ שתי הלחם לר' האומר גדו"ד אין קריבין
לא תימא מדא"ו מחו"י חו"י וכו' דהא שתי הלחם וכו' ואי"ד לא את השבת ולא
את ה'יו"ט דמאי דא"י משתי הלחם דל"ה או"י כלל לגדו"ד דהו"י אוכל נפש
ודבריו ז"ל לליע ואבקש מחכירי ה"שע"ת לעיין בזה.

ברוך בר"ח נ"י לאזנאווסקי אב"ד אויאוד והגדיל.

סימן ה

המשך מחוב' ב' סי' ד' בדין עצים וקוסמין שנשרו בחלב
ונתייבשו ותוך מע"צ הסיקו באש בתנור ונגעה כבד בצלייתה
ע"ג הגחלים שמתירין עפ"י דברי הגרש"מ ברעזאן ז"ל כמבואר
בשע"ת שם.

ורענ"ד מדאמרי' בגמ' (שם פסחים ע"ד) של דקל כו' של תאינה כו'
מפיק מיה ע"ש ולא משני הש"ס ביבשים משמע דעלים לעולם מפיק מיה (וכ"כ
דעת חכמי הטובע ועי' באר הגולה למהר"ל ז"ל באר הראשון).
ויש להביא רא"י ג"כ מעלי המערכה שהיו רק עלים יבשים כמבואר בגמ'
(הענין לא) ואפ"ה אמרו בש"ס (תמיד פ"ב) כל העלים כשרים למערכה חתך
משל גפן ושל זית משום דקטרי וברש"י ז"ל שם יש בהן קשרים כו' דרך קשר
להיות כל שעה לח" (ועי' בסורי קרבן על ירושלמי פסחים ובמחא דירושלים
שהשיגו עליו בזה) ולגירסת הקרבן אהרן דקטמי שמעשנין ביארתי בע"ה דהיינו
הך דמדיר (איכה ה' פסקא יוד) חד מאמינס כו' אשכח חד כהנא א"ל מובלח
דקוסין כמה עבדין חתן כו' א"ל כד רטיבה כו' כד יבישה כו' ע"ש שהיינו שירע
מעלי המערכה אך לכאורה קשה דעלים לחים במערכה מנין להם? ולהכ"ל
ניחא בעה"י ועיין בהגה' כנה"ג על הכ"י (יו"ד סי' ע"ז או"י ט"ז) בשפור של
עץ שללו בו בשר שלא נמלח כראוי נאסר משום שהעץ שואב הדם בדרך שהעץ
שואב ע"כ לריק שריפה ע"ש.

וב"ל זה כתבתי להגאון הרש"מ ז"ל והערותי על דבריו בדין הג"ל והורה
לדברי וכתב לי קלם והנני מעתיק הדברים לפני רבני וחכמי ה"שערי תורה
שליע"א שהיו מהירים בהוראה זו.

סיכום

ביאור דהתוס' פסחים י"ג ד"ה ושורפין.

בשע"ת (מ"ט סי' ה') מובא כ"ג דברי רמב"ם פסחים (ה'י"ג) ד"ה שורפין שהקשו דא"כ שורפין את התרומה הא' אסור לאכר תרומה מן התורה דכתיב את משמרת תרומתי וא"ל לענין ב"י הא' מדאורייתא בביטול בעלמא סגי וא"ל לשורפה ומירלו דכיון דסופה ליאכר וליך לאיבור שרי לשורפה ע"ס. והקשה כ"ג התייגה לר"י דחמץ לאח"י אסור מה"ט אבל לדין דק"ל כר"ס דחמץ לאח"י מותר א"כ יהא ראוי לאכילה לאח"י ולא ילך כלל לאיבור ואפילו מדרבנן לא יאכר כיון דביטול לפני הפסח ולא יעבור על ב"י וא"כ טוב הדרה קוש"ט החוס' לדוכתא הא"כ שרי לשורפה הא' אסור לאכר את התרומה מה"ט מלך עשה דשימור דכתוב את משמרת תרומתי וא"כ יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקו"ט מאחר דלענין ב"י בביטול בעלמא סגי, וכח שהל"ע זאת הקושיא לפני הגאון האדיר מדונינסק וגם תירולו לא נראה לו, לכן ילא שם ע"ס פ"י חדש, וכמובן גם פירושו אינו במשמעות דברי החוס'.

ראני לא אבין את גודל הקושיא א"כ יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ט בקו"ט, אי ה"י א"ס ביטול לא ה"י נשאר רק איסור דרבנן ה"י קושיתו ככונה, אבל באמת ידוע הוא מה שכתבו גדולי המפורשים רבותינו האחרונים ז"ל, דמאי דאמרין מדאורייתא בביטול בעלמא סגי זהו רק לענין האיסור מב"י אבל לקיים העשה דתשבותו לריך ביעור ג"כ מן התורה, ולפ"י אף דר"ס סובר דחמץ לאח"י מותר מן התורה ואף בלא ביטול או ג"כ בביטול היינו דיעבד א"ס נשאר החמץ, אבל לכתחילה מי לא קא מורי ר"ס דלריך לקיים העשה דתשבותו ומותר לכתחילה להשאיר החמץ על לאחר הפסח בודאי אינו כן, רק מ"מ שפיר הקשו החוס' דא"כ שורפין לקיים העשה דתשבותו הא' יש ג"כ כנגדה העשה דשימור ומאי אולמא דהאי עשה דתשבותו מהעשה דשימור ועל זה תירלו החוס' כיון דסופה ליאכר וליך לאיבור שרי לשורפה, פ"י דאין כאן עוד איסור העשה דשימור כשבא זמן האיסור וילך לאיבור אח"כ כשאין השמירה חל מיד איסור על בעליהם לכן שרי לשורפה ג"כ מקידם.

ובוונת החוס' מובנים ביתר ביאור ע"פ דברי הל"ח לפסחים, וז"ל שם שורש הדברים כך הוא, כל דבר הגאסר בהנאה היכף אין לו בעלים והבעלים שיה בו לאחרים, והגע בעלמך שור הגאסל לר"ת בסנהדרין ד' פ' ע"א דאינו נאסר מחיים ואפ"ה מכרו אינו מזור מטעם שאין לו בעלים, ואף שערין לא נאסר בהנאה אפילו הכי כיון שנגמר דינו לסקילה נפקע שם בעליו ממנו ויוד כל אדם ה"י שווים בו, והרי חמץ לאחר שש התורה גמרה דינו לשריפה או להשגית עכ"פ מן העולם לכל מה כדאית ל"י טוב נפקע שם בעליו ממנו, וכיון שאין לו בעלים כלחה שמירתו של השומר דלמי הוא שומר לשור של הפקר בחמיה? עכ"ל ע"ס.

א"כ לפ"י גם בתרומה כן אף דכלל הכנה הוא מחויב להיות שומר

עליה לשמרה בטרה, אבל כשנא זמן האיסור לר"י מחלות ולר"ש מצערב
פקע ממנו שם בטליו ואינו חל עליו עוד חובת השמירה כי התורה פקע ממנו
לכן מותר לשורפה אף מקורם כיון דסיפה ליאסר וליך לאיבוד דאינו עוד
החם סוג השמירה, ובאמת אנו יכולין לבלול כל זה בהירואו של הגאון האדיר
מדוניסק במילין הקורים כיון דנא זמן האיסור דאסור לאכלו מה"מ באמת
בטלה הקדושה ומה שהקשה הגאון הג"ל דזה דוקא בדבר שאסור בטלס דאינו
ראוי עוד לאכילה לעילם שפיר י"ל דבטלה הקדושה לא כן בתרומת חמץ
שאנו רק איסור זמן כיון דלאחר"כ טוב יחזור להימרו ל"ש לומר דבטלה
הקדושה, אבל לפי דברינו לא קשה כלל דאין אנו משגיחים על לאחר כן, כיון
דזמן האיסור נסתלק שמירתו וכ"ל.

צבי זאב בר"א דיר' שאור"ן (סמראגד אפריקא).

סימן ז

(א) שמעתי שרבים נסתפקו הלכה למעשה במה קוגין יער בלי קרקע
לעלים, ואמרתי שפשוט לי בביטא בכוחא שדינו כקרקע משום דלריכי לקרקע
כמזרח במ"מ סליה וק"ג דלריכי לקרקע הרי הם כקרקע לכ"ד עכ"ל והוא
ש"ס מפורש (גיטין לט.) דאשכחתי אשכח וכן (סנהדרין ט.).
ובזה נהלתי מראות ב"מ ראשי בשמים (ספ"ג) דפשוט לו שהם כמטלטלין,
ולא ידעתי שום חילוק בין ענבים העומדות לבגור לעלים, ואולי איירי בעלים
יבשים, דאנן גררא נסבא שם ולא דקדק לפרש.
אמנם ראיתי בהרא"ש בפירושו (נדרים ס"ה, ד"ה ושע"ה) מטלטלי הוא,
בעומר לנוז כו' ובפסקיו (ר"פ א"ג) כ' בזה"ל, אם הלוח קרקע בחוספת
קרקע, כגון שהלוח עשר גפנים עמונות כ"א כו' והרי סותר משנח, וע"י נזיר
(נא.) בעי חוקי' כו' לא גזז מיבעא לו כו' וב"מ (ל"א.) כיון דלריכי לארעא
כגופא דארעא דמי קמ"ל ולע"ג.
(ב) ובעצים יבשים לעגין שנת ע"י שבועות (מ"ג הד"ה כדורות) וב"מ (ק'
הד"ה ואמר) דלאו כדורות דמין, ושבת (ק"ג הד"ה כמחומר) דכדורות
דמין, ועב"מ (פח) לוקח עינו במקחו ופירש"י זבן פירות ההלושין ועמ"מ
מלאכת קליפה ולע"ג.
(ג) ובעגין קגין בתים וקרקעות בינינו שע"פ דינא דמלכותא אינוס אלא
בשטר דערכאות (רייטנט) לא יניח שום איש משהו על קרן הלכי לקנות
בלא שטר דערכאות, גם דינא דמלכותא דינא בקרקעית לכויט, ובפרט כשמדברים
בפירוש שיעשו שטר בערכאות, ה"ה לו דאין קוגין רק בשטר זה וע"י מו"מ
(ק"ל סע"ז) במקום שדרך לכתוב שטר כו' ופירש"י (קידושין כו. ד"ה לא קנה
כו') ועיקר דעתו לקנות אשטר הוא כו' לפ"י ה"ה בחזקה לא קנה דמ"ש
אך עמ"מ (ססק"ג) בהיפוך וראיתי בר"ן שהרמב"ן פליג ארא"ש ולע"ג.
והנה כאשר שמעתי מרבים מפורסמים בזה זה בכה וזה בכה ושלל

סוף המורה כשתי מורות ורבה המכשלה ח"ו לכן הנני מליץ זה בה שיערי מורה
מד שיעור סדנר לחוסך ומרומם קרן המורה.
מאיר זאב סטאלימנסקי מוצדק סעמייטש.

סימן ח

שאלה לכבוד גאוני וחכמי ה"שערי תורה" נ"י.
כאשר זכני הש"י להיות ג"כ ממשגיחי העירוב בווארשא וסביבותי
ולפעמים בשעת הדחק צריכים להתיר ע"י הטל"ג אפילו בלא קנים
שגבוהים י"ט מתחתיו כפי דעת הג' בעל ג"ח דהיתד העקום התחוב בהעמוד
נחשב מהקנה שעל גביו שדינו כחקוק ומה שלמעלה בהעמוד נחשב כחתוך.
כמבואר במק"ח דאם חקוק בתוכו עי"ש.
אבל עתה שהרבה פעמים נעשו הטל"ג כמו שתי וערב, והיתד
לא נתחב בהעמוד אלא עשת ברזל ארוך קובעין על פני העמוד בשרויפין
ומן העשת יוצאין הרבה יתידות עקומות עם חוטי ברזל הקבועין בגביעים,
וכמה פעמים הוא על העמוד תיבת ברזל מרובע כמו שובך של יונים (טובען
שלאג) וממנו יוצאים כמה גביעים עם חוטי ברזל, לכן נפשי בשאלתי אם
יכולים לסמוך בשעה"ד ג"כ להתיר כה"ג כי ראיתי בעיר אחת שהיו מקילין
בזה בשע"ד אפילו בלא קנו מתחתיו.
דברי המבקש מאת גאוני וחכמי ש"ת לחות דעתם בזה להציל כמה
רבבות מישאל מחילול שבת.

יצחק בהרבני החסיד בתו"י מו"ה משה מנחם זצ"ל זאצ'ער
מח"ס "ילקוט יצחק" ומנחת יצחק" ושערי יצחק" וש"ס.

סימן ט

מ"י דאגדתא

(א) מנ"ל (יב) קרי ליה איש יהודי אלמא מיהודה קאתי. וקרי ליה איש
ימיני אלמא מבנימין קאתי? א"ר נחמן מרדכי מוכתר בנמוסין היה (בשמות
נאים) ע"ש.

הנה שאלה גדולה שאלו בתלמוד, על המקרא במג"א שמייחס את
מרדכי לשבט יהודה ולשבט בנימין גם יחד, אבל תשובתו של ר"ג שם אינה
מובנת, כי אמנם שהיה מרדכי מוכתר בנמוסין ובשמות נאים, אבל מה ענין
זה לתולדותיו וצור מחצבתו?

ונראה דהנה שתי כוחות יש בנפש האדם שהמה נחוצים לאיש חי רב פעלים,
בבואו לעשות מכולות ולברוא חדשות בעולם המעשה, והמה א' חפץ כביר
ותשוקה עזה, ב' תקוה חזקה ובטחון גדול, רוח התשוקה תעורר בקרבו החפץ
והרצון לפעול ולעשות, והתקוה תחזק את לבבו לבלתי ירף במלאכתו אם
יפגוש מכשולים על דרכו, ובל יתרפה ביום צר: איש אשר אלה לו יוכל
להוציא מפעלים גדולים מן המחשבה אל המעשה ולברוא חדשות ונצורות.

אבל מי אשר תחסר לו אחת מאלה, אם חפץ וכבירה, ותשוקה עזה אין לו, או אם חסר לו בטחון-אדיה וחזק, ולך ישיב לביתו, כי לא תעשנה ידיך תשויה (אף אם יש לו חפץ והרצון לעשות) איש כזה לא יעלה ולא יצליח, כי נכון להתהפך כרגע, מפועל חרוץ-לשב ואל תעשה, איש כמוהו הירא ורך הלבב עבודתו בטלה, ורק שמי אלה, "התשוקה" ו"התקוה" ביחד הן הם המכונות המניעות את עולם המעשה.

איש חי רב פעלים היה מרדכי בשעתו, הוא היה אבי כל כבירי הכוח מעולם אנשי השם, לא חסר לו—לא תשוקה עזה—לעשות גדולות קרוב לבות אנשי דורו לאבינו שבשמים, ולא תקוה חזקה שעשה יעשה, ויכול ויכול, רוחו היה כנחל שוטף פלס לו נתיב בין המים הזדונים להפיץ אהבת התורה ויראת אלקים בימים ההם, ולבו היה מלא תקוה ובטחון שיהפוך את לבותם לטובה, וזרעו יצמח ועמלו פרי ישוה לו!

היו גם אחרים בלעדי מרדכי, שהיה להם תשוקה כבירה להשיב לב ישראל אל תורתו ומצותיו חפצו בכל לבם לשוב לב אחיהם לאביהם שבשמים, אבל כנראה חסר להם התקוה והבטחון, ולבם היה מלא ספק אם יוכלו לעשות מאומה, לא האמינו בכוחם כי עז, ולבם הגה יאוש נורא, היתכן שאלו, שעם כזה אשר השתחוה זה לא כבר להצלם, ישוב עתה לד' מעוזו, היתכן שעם כזה אשר "גהנה" מסעודתו של אותו רשע יהפך בין לילה להנות מאור ד' ותורתו, העם אשר רק כשבעים שנה הגלה מארצו, התערב בגויי הארץ ונשא נשים נכריות האפשר כי ישוב לד' ומצותיו... ולכן באשר חסר להם התקוה והבטחון לא יכלו לפעול מאומה, ורק "מרדכי" האיש הגדול הזה, אשר בטחונו ותקותו חזקים היו מאד, אשר כל רוחות שבעולם לא יכלו לגרש עליו ענני הספק, ולהחשיך את שמי התקוה, רק הוא עשה, ופעל גדולות ונצורות!

סמל הגבורה, רוח כביר, ותשוקה חזקה, הוא "יהודא ושבטו" גור אריה יהודה... ברצותו לעשות דבר, לא יחת מפני כל, וכל פחד שבעולם לא תבעתהו, בחפצו להביא את בנימין אל אביו, דבר קשות עם משנה למלך מצרים והפיץ עליו אימה ופחד, אף כי למראה עין היה יהודא מסתכן בנפשו, רוחו ורוח בניו הי' כנחל שוטף העשוי לבדי חת, ולבלי לשוב מפני כל, ובני יהודא היו מצוינים בגבורתם, ואמרו חז"ל עשרה חלקים גבורה ירדו לעולם, תשעה נטלו יהודא, ואחד כל העולם כלו. (אסתר רבה פ"א) יד יהודא רב לו, ועזר מצריו היה כברכת משה אבי הנביאים.

וסמל-הבטחון והתקוה-הוא "בנימין ושבטו" בטחונם היה חזקה בד' ועוזו, ואף כי באו מים עד נפש, לא בא ספק בלבם, ולא החל תולעת היאוש לנקר במוחם, בני בנימין היו ראשונים לרדת לתוך הים, שנאמר שם בנימין צעיר רודם (תהלים ס"ח) ודרשו חז"ל אף תקרא רודם אלא רד-ים (סוטה ל"ז) בתקותם כי בודאי יצילם ד' מעוזם.

והכותב את המגילה בחפצו לספר לנו את תולדות מרדכי, האיש הגדול והנעלה הזה, שזכה להיות לגייד ולמצוה על כל בני ישראל בדור ההוא,

בחפצו לתאר לנו מעלת האיש הדיאל הזה אשר הגבורה-והתקוה היו תואמים בלבבו, רוחו ותשוקתו לעזור לעם, שגדלנו עד לשמים לטהר את עמו מכל רפש וטיט אשר עלה עליהם במשך גלותם, ותקותו ובטחונו החזקים אשר לא יירא פן יגוף באבן רגלו, ופן יבצר ממנו לעשות ולבצע את מזומתו... לדבר הזה בחר לו הכתוב דברים קצרים המדברים הרבה הרבה, איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני הדברים הקצרים הללו מדברים ומספרים לנו הרבה מאוד, הוא היה איש יהודי-סמל יהודא בגבורתו הנפלאה רוחו עשוי לבלי חת, ותשוקתו לעזור את עמו חזקה מאוד מאוד, וחזא היה איש ימיני-סמל בנימין בתקותו החזקה, ובבטחונו העז... ואף אם באו מים עד נפש וסכנת המות בשקפה לו ולעמו גם יחד בכל זאת לא עזבו תקותו שעזר ד' ותשועתו לטובת ישראל בוא יבוא, ולא ינח ד' את עמו, וסוף סוף יצא בור הנצחון... אלו השנים התשוקה העזה-והתקוה החזקה. הן המה הביאהו לפעול ולעשות ולברוא חדשות בארץ לשובר לב ישראל לאבינו שבשמים, ואלו הם הגמוסין והשמות הנאים אשר היה מרדכי מוכתר בהם, והן הם עשו אותו לגדול הדור!

הרברים הללו צריכין להיות תמיד לפני עיני גדולינו ומנהיגינו. דבנינו ומדריכינו. גם בהם נמצא החפץ והרצון. ותשוקה גדולה לעזור לעמם בעת הרעה הזאת. להציל את שארית ישראל מלהתבולל בעמים ומלרדת שחת, אלא שחסר להם התקוה והבטחון שיעשו ויצליחו... הספק התחיל לנקר במוחם פן... פן... פן לא נבצע את מזומתנו. ופן לא תעשנה ידינו תשובה... אבל כל נתיאש. לא נתן מקום להספק לבוא לתוך לבותינו, בני יהודא ובנימין אנחנו, ואף אם חרב חדה מונחת על צוארי עמינו לא נתיאש... עשו את שלכם לפעול ולעשות בעד תורתנו ועמנו ועוד יש תקוה כי עשה נעשה ויכול נוכל... להשיב לב עמנו לד' ולתורתו!

(ב) כבר נתקשו בביאור החרוז (בזמר של ליל שבת) משוך חסדך לידועין וגו' קנא ונוקם דצריך ביאור אם הש"י הוא קנא ונוקם א"כ איה הבקשה למשוך חסד? והרבה פירושים שראיתי על זה לא ישרו בעיני. ועתה מצאתי ראיתי במדרש שוח"ט (פרשה צד) אל נקמות ה' רבי אומר בוי"ד חימה כובשתו אבל הקב"ה הוא כובש את החימה שנא' נוקם ה' ובעל חימה ר"י אומר בוי"ד קנאה כובשתו אבל הקב"ה הוא כובש את הקנאה שנא' אל קנא ונוקם.

ועתה דברי הפייטן הנ"ל מאירים כי בקש מהשם למשוך חסד לידועין וזאמנם כי אל זועם בכל יום על מעשי הרשעים המכעיסים לפניו לז"א אל קנא ונוקם אתה ה' הנך אל ובעל לכבוש את הנקמה (כד' המדרש הנ"ל) ולכן אל תקום אלא תמשוך חסדך.

סימן י

(א) ראיתי בספר הנדפס על מוס' נכורות להרצ' הה"ג שמואל ילחק הילמאן מו"ל בלונדון יצ"ו שמביא קושיא מהגאון בעל שערי חיים בשור הנסקל שהוזמו עריו דכל המחזיק בו זכה מטעם יאוש בעליו והקשה מסנהדרין (דף ו.) דטעה בדבר משנה חזר ולי"א דיקנה הבעי"ד את המעות מלד יאוש, ומירץ שם הרב המחבר באריכות ומ"ד דלא דמי כלל דגבי שור הנסקל הדין הוא אמת ורק העדות בטל, מה שאין כן בטעה בדבר משנה עלם הדין הוא בטל ולכך הוי יאוש טעות ושפיר חזר יעו"ש.

ותבנה תמה אקרא דהא סוף סוף יאוש טעות היא ג"כ גבי שור הנסקל דכיון דליכא עדים מה יתן ומה יוסיף לנו דינא דבי"ד הא חייבו אותו עפ"י עדים שקרנים וא"כ מדוע לא יהי' זה יאוש בטעות? אחמהו ומה לי טעות בהדיינים או טעות בהעדים.

וע"כ נראה לי לתרץ הקושיא בדרך פשוט (ותמיהני על השע"מ שלא הרגיש ג"כ בזה). דלא דמי להדרי כלל דגבי שור הנסקל המחזיק בו היה כוונתו לקנותו בחורט יאוש וע"כ שפיר זכה בו לא. כן גבי טעה הדין בדבר משנה הרי הוכח לא היתה כוונתו לזכות בדבר של הפקר ורק הוא לווה דהמעות שלו הם ורק שלו, ואינו חפץ במליאות והפקר וא"כ כיון שלא רצה לזכות בדרך אחר רק רצה לגבות את שלו שפיר לא קנה כלל הדבר מטעם יאוש, וכמו ששינו חמון דעודר בנכסי הגר וכסבור דשלו הם לא קנה כדאיתא ביבמות (דף נב.). וכמו שכתבו התוס' בבב"ב (דף נד.) ד"ה אדעתא דידו של אדם שלא בכוונה לא קני ליה כיון דלא רצה לזכות באופן זה יעו"ש ובספרי, מעדני מלכ"ס הארכת' בזה.

ובזה סרה נפלה גם הקושיא בבב"ק (דף עג.) בטעני עבדו של ר"ג שהקשה סס חכם אחר דלקני העבד א"ע מטעם יאוש שר"ג התייאש ממנו ועי' שם בספר אור הישר להג"ל ולפ"מ שכתבתי לק"מ דהעבד רצה לקנות א"ע מלד יליאת חפשי בראשי אברים ולא מטעם יאוש ומסו"ה ל"ק א"ע כלל וז"ל וברור.

(ב) שורב ראיתי באותו ענין בהשערי תורה (חוב' ב' שנה י"ג) בביהמ"ד שס' (ס"י ק') בשם ספר תפארת מנחם לחלק בין דאורייתא לדרבנן וחזון דבריו שם לחלק בזה דאמרינן דאם גלי דעתו דלא ניחא ליה לקנות בקנין זה דלא קנה, וזה רק אם הקנין היה מדרבנן, אבל אם גם קנין זה הוא מה"ט קני אע"פ שדעתו היה לקנות בקנין אחר ולא בקנין זה וזה יישב שם דברי הרמב"ם ז"ל (נפ"ג דאישות) דאם קדשה בשטר פסול אינה מקודשת אפילו אם היה השטר שו"פ יעו"ש ולהג"ל כמה זרים ותמוהים דבריו ובמח"כ אישתמיטתיה דברי הש"ס יבמות (דף נב.) שהבאתי לעיל ודברי התוס' בבב"ב (דף נד.) דמבואר מפורש שם דליכא לחלק בזה ובר ביה רב דחר יומא נמי יודע דקנין ידו או קנין חזקה הוא קנין אלים דאורייתא כמו עודר וכדומה ואפ"ה לא קנה וע"כ ישתקעו הדברים שם ולא יאמר.

סימן

(הערה על הספר דורות הראשונים)

בדורות (ח"ב דף קצ"א) כ' וז"ל, ר' יצחק בן אלעזר היה כבר מגדולי הדור במות ר' יוחנן ע' מ"ק דר' יצחק בן אלעזר הספיד את ר' יוחנן וע' ירושלמי שבת (פ"ט ה"א) ר' שמואל בר אבדומי ה"ל עובדא כו' שאל לר' מנא א"ל ידחה למחר שאל לר' יצחק בן אלעזר, וע' חגיגה (פ"ג ה"ג) א"ר שמואל בר אבדומא קומי ר' מנא, והננו רואים בירושלמי שבת שם ששאל תחלה לר' מנא וכאשר ר' מנא לא מצא לו היתר בא ושאל לר' יצחק בן אלעזר, ומזה נדע שכבר בימי תלמידי ר' יוחנן זקני הדור כבר היה ר' מנא גם הוא מראשי החכמים שם וכי גם ר' שמואל בר אבדומי אשר היה צעיר מר' מנא ושימש לפניו גם הוא היה אז בגדלותו.

הנה דעת הרב שר' יצחק בן אלעזר דבבלי שהיה מגדולי הדור בזמן ר' יוחנן, הוא עצמו ר' יצחק בן אלעזר דירושלמי שהיה בדור אחרון של אמוראי א"י וחבירו של ר' מנא, שהלך בזה אחרי בעל סדר הדורות, שהכליל את שניהם בערך אחד, כי כל הדורות אצלו דור אחד הם, והכל הולך למישרים, ואנחנו כבר הוכחנו כי שני אנשים הם בזמנים שונים כי ר' יצחק בן אלעזר דבבלי היה קדמון ואולי שהיה גדול מר' יוחנן והוא מדור א' של האמוראים והוא ג"כ מכוונה בבבלי וירושלמי, ר' יצחק חקולא או בר חקולא ואמר בשם ר' יהודה נשיאה הראשון ובשם חזקיה ובשם ר' אושעיא וע' בר"נ על הרי"ף סוכה פ"ג בדין אתרוג שניטלה פיטמתו שכתב: דאותו ענין שאמר ריב"א בבבלי סוכה (ל"ה ב') מובא בירושלמי שם (פ"ג ה"ו) בשם ר' יצחק חקולא, דר' יצחק חקולא הוא ר' יצחק בן אלעזר כדאיתא בפ' ע"פ (ק"ג ב') והוא כנוסח רבינו חננאל שם, ויוחסין ערך ר' יצחק בן טבלא וכ"כ המהרש"ם בפתיחתו לפירוש ירושלמי שלו חלק ג' ר' יצחק חקולא היינו ר' יצחק בן אלעזר כדאיתא בהדיא בפ' ע"פ בתלמוד זידך הנה חשב גם הוא דר' יצחק בן אלעזר הוא עצמו ר' יצחק חקולא מה שאינו כמו שיתבאר למטה), וע' בבלי כתובות (כ"ז א') ר' יצחק בן אלעזר ואותו ענין בירושלמי שם (פ"ב ה"י) בשם ר' יצחק בן חקולא, וע"ע בבלי שם (ק"ט א') ר' יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה כ"מ שאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו ואותו ענין בירושלמי שם (פ"ג סה"א) בשם ר' יצחק בר חקולא וע"ע בבלי ב"ב (קס"ג א') א"ר יצחק בן אלעזר כגון דך לך, ואותו ענין בירושלמי גיטין (פ"ט ה"ח) ר' אבהו בשם ר' יצחק בר חקולא, אבל ר' יצחק בן אלעזר דירושלמי היה דור ה' של אמוראי א"י, כי היה חבירו של ר' מנא בן ר' יונה, וגם היה תלמידו של ר' יוסי, חבירו של ר' יונה, ושניהם היו תלמידי ר' זירא דבבלי או ר' זעירא דירושלמי, ור' יוסי זה קרא לר' יצחק בן אלעזר "טלייא" שהוא "נער" ע' ברכות (פ"א ה"ח) התיב ר' יצחק בר' אלעזר קומי ר' יוסה (בנוסח מהרש"ם

ר' יוסי (וכן עיקר) אמרין (צ"ל „אמר“ פי' ר' יוסי) חכימי הדין טלינא (פי' על ר' יצחק בן אלעזר אמר זה) וע' ירושלמי שבת ספ"ג „ר' יצחק בר אלעזר מפקד לר' הושעיה בר שמי“ (והוא היה חברו של ר' יוסי ב"ר בון ושניהם תלמידי ר' מנא) ובמגילה (פ"ג ה"ב) „ר' מנא משלח כתב לר' הושעיה בר שמי“ ונראה שר' יצחק בר אלעזר היה גדול בשנים מר' מנא, עי' דמאי (פ"ב ה"א) „א"ר מנא אזלית דקיסרין ושמעית ר' הושעיה בר שמי בשם ר' יצחק בן לעזר“, ור' יצחק בן אלעזר זה ישב בקיסרין ושם היה דיין מפורסם בכנישתא „מדרתא“ או „מרודתא“ (ע' בכורים פ"ג ה"ג ומדרש שמואל פ"ו) ועל שם עירו הוא מכונה במדרש תנחומא החדש (הוצאת החכם רש"ב ז"ל) פ' בהעלותך סימן ט' בשם „ר' יצחק בן אלעזר דקיסרין“ ואותו מאמר כפול בירושלמי שבת (פ"א דף ג' ע"ג) בשם „ר' יצחק בן אלעזר“ סתם, ור' יצחק בן אלעזר זה האחרון כמעט שאינו מובא בבבלי רק פעם אחת או שתי פעמים בלבד, ע' יומא (ס"ט ב') „א"ר אלעזר מתוך שיודעין“ כו' ובדקדוקי סופרים שם כתב שבעין יעקב וכן בכ"י הנוסח במאמר זה „א"ר יצחק בן אלעזר“ והוא האחרון כי אותו מאמר מצינו גם בירושלמי ברכות (פ"ז ה"ד) ומגילה ספ"ג בשם „ר' יצחק בן אלעזר“, עוד מצינו במ"ק (כ"ה ב') „כי נח נפשיה דר' יוחנן פתח עליה ר' יצחק בן אלעזר“ אבל בעין יעקב שם הנוסח „כי נח נפשיה דר' פדת“ וכ"ה נוסח רבינו חננאל בפירוש התורה שלו מובא ע"י ר' בחיי (פ' ויחי כ' יו"ד) וידוע כי ר' פדת היה בנו של ר' אלעזר בן פדת (אבל ר' פדת אבי ר' אלעזר אינו מובא ביחוד בשום מקום וכפי הנראה נפטר בבבל כי ר' אלעזר בבלי היה) וכמעט שא"א שר' יצחק חקולא יפליג בזקנה כל כך ולהספיד את ר' פדת בנו של ר' אלעזר בן פדת, לכן נראה שהוא ר' יצחק בן אלעזר האחרון המצוי הרבה בירושלמי וכמו שנתבאר.

זאב וואלף ראבינאוויץ (בריסק).

סימן יב

מהרב הגאון החסיד המנוח מו"ה שרגא פייביל בהרב זצ"ל אבד"ק ווישקאווי ונאווידוואר נעתק מספרו בתי אמרי שפר ונמסר לדפוס ע"י בתו הרבנית הצדיקת אשה י"א מ' גימל תחי' אשת הרב הגאון מו"ה שמואל יהודה לייב וויינאמ שליט"א אבד"ק קוואהל.

(א) ב"ק (לה.) וז"ל ל"כ חלל בסלע לקה, שמע"י מהא מחנ"י דגרמא נזקין פטור דהא מודה ככתב דבסלע לקה מחמת סליך דהוה קא רדיף במר"י ואשכח דל"הו גרים ל"י לחלקא בסלע אפי"ה פטור (נמוק"י) ומרש"י ז"ל לא כתב הכי רק מתחכך ה"י בסלע יש לה"ר לרעח הש"ך (ס' שפ"ו סק"ד)

מחני' ר"ח הוא ואילו מחייב בגרמי' הה"ר בגרמא לדידי', ולא מיפטר אלא
במחשך והזק בזולת גרמא.

אמנם ק"ל לשי' רש"י ז"ל למה לא יתחייב אף בטוען מחשך הי' מטעם
אומדנא לרב אחא דאמר (ב"ב ל"ג.) גמל האומר בין הגמלים בידוע שזה
הרגו וכמו שהקשו חוס' בסוגיין (לו. ד"ה ראוי) אסנפא דא' חס' וא' מופד
ומי' כיון דשניהם רודפין ליכא אומדנא עיי' אצל ברושא כיון דהנחבט קודה
ברדיפה וגם בודאי חיירי דאיכא עדי רדיפה דומיא דסיפא ע' בראש' דאל"כ
למ"ד פ"ג קנסא אפי' אם הודה המזיק ג"כ יפטור, אי"כ נימא אומדנא דבודאי
ע"י ברדיפה ניזק ולי"ע.

ב) הרמב"ם ז"ל פסק (בשביעי מחכירה ה"ד) דמלוה קונה במכר
והשיגו עליו דהוא נגד הסוגיא דקידושין (מז.) דקאמר ותסבירא כו'.

ונראה דהנה נחלקו רש"י וחוס' בפי' שעבודא דא"ו אי הוי כמכר ממש
שהחורה מכרה בשעת הלואה נכסי ליה למלוה או מטעם ערב דנכסיה דבר נש
אינון ערבין ב' ולכא"ו קשה לשי' החוס' דשעבוד הוי מטעם מכר אי"כ מחי'
מקשה הגמ' ותסבירא אימא סיפא הא חילוק גדול יש ביניהם דהרי המקדש את
האשה לאחר שלשים יום אף אם נחאכלו המעות ל"ה כמקדש במלוה והחילוק
ביניהם כתב הרשב"א דגני המקדש במלוה בא המעות לידה בחורח הלואה לא
בחורח קידושין אצל באמר לה המקדש לי לאחר למ"ד יום בא המעות לידה
בחורח קידושין אי"כ כמו כן הכא מאי פריך ותסבירא בשלמא במכר קנה כיון
דשעבוד הוי מטעם מכר אי"כ בא המעות לידו בחורח מכר אמטו להכי יכול
לקנות בעד חובו גם חפץ אחר אצל בקידושין לא בא המעות לידה בחורח
קידושין לכך אינה מקודשת, אצל באמה לק"מ דהרי חס' רב הוא דאמר לה
הך דינא דהמקדש במלוה ואילו סוגר שעבודא ל"ד אי"כ לא באה ההלואה ליד
המלוה בחורח מכר רק בחורח הלואה לכן מקשה הגמ' שפיר ותסבירא, אצל
הרמב"ם ז"ל דפסק ש"ד אי"כ הוי כאילו בא מחילה לידו בחורח מכר דהחורה
מכרה לו ולכך פסק הרמב"ם דבמכר קנה אפי' שבקידושין פסק דאינה מקודשת,
וחו' סיעתא לשי' החוס' דש"ד הוי כמכר ממש.

ועיין בכורות (מח) מי שלא ביכרה וילדה אשתו ב' זכרים בפלוגתא
דר"מ ור"י ומקשה הגמ' הא נכסיה דבר אינש אינון ערבין ב' עיי' ולשי'
החוס' קשה הא הוי כמכר ממש לא מטעם ערב וכבר הפלא בזה התומים
(ס' מט) ונראה בזה דעיקר הסבירא במה דאמר' דהוי כמכר הוא משום שהחורה
הקנתה להמלוה בשעת ההלואה נכסי הלוה שיהיו כמכורין ממש מחמת דפי'
ההלואה שמגיע לו והוי כשלו ממש עבור דמי ההלואה, אצל כאן גבי בכור שהדין
הוא דאין פודין בקרקעות אי"כ למאי תעשה החורה בחנם להקנות נכסי אפי'
הבכור עבור החמשה סלעים שמגיע לכהן הא סוף סוף לא יחי' בנו פדיו פ"י
הנכסים ולא נידי והמב נשאר בחוקפו כמקדש לכן אמר' דלא עשה החורה
כשלו ממש רק מחמת ערבות דהיינו למכור הנכסים ולפדות בהמעות, אצל
בכ"מ בהלואה שזוה שיהיו קנוים או לא ישאר שום חוב שפיר עשה החורה
נכסים כשלו ממש.

סימן יג

הב"י (ב"ר ר"ש סי' פ"ז) הקשה לש"י והרמב"ם דם שנשלו ע"ג
מחא למנחות שם דם שנשלו אע"פ וע"י כנה"כ שם שה"י דהא דמנחות מיירי
בדם שלא ע"י ביטול שה"י מקודם היתר דם שלא פירש מותר וא"כ אע"פ גם
כשלא ע"י ביטול ורש"י והרמב"ם מיירי בדם בעין שנחבש וכו' ומירולו ק"ל
מאד דהא רש"י סובר דם שלא פירש נמי חייב עליו (ע"י ברש"י זבחים פ"ו ע"א
ובהוריות ד' ז' ע"כ ד"ה וכן בדם) וא"כ לש"י רש"י ל"ש לחלק זה.
בשלמא להרמב"ם דאף דסובר דם של"פ חסור (ע"י טור י"ד סי'
ס"ז) מ"מ ספיר עולה יפה מירולו של הנה"כ משום דהרמב"ם סובר דם של"פ
חסור רק מדרבנן (ע"י ב"י י"ד ס"י ס"ז ובה"מ פ"ו מה' מ"א ה"ט
ובש"מ פ"ו מה' מ"א) אבל משא"כ לש"י רש"י כנ"ל (וע' בספרי שער
יהונתן ח"ב סי' י"א) ולע"ג.

יהונתן הלוי אייבעשימין חו"פ פראגא בעהמח"ס שו"ת "שער יהונתן".

סימן יד

בשאלת מידה בגר הודיה שיש בו סכנה למולו.

בפרד"ם הולטה שאלה מאת הרב ד"ר האפמחן ז"ל מברלין בכרי הבא
להתגייר והוא חולה בעיני שיש סכנה למולו אם אפשר לגיירו בלא מילה כי כמוכן
יש חילוק גדול בין נכרי הבא להתגייר לבין ישראל גמור שאי אפשר למולו מחמת
סכנה דל"ה בכלל ערל חוץ לאיזה דברים ע"ס.

הנה לכאורה יש למלאו הדבר מפורש במקרא דכתיב וכל ערל לא יאכל
בו פ"י ערל ישראל שמחו אחיו מחמת מילה דחשוב כישראל גמור ואסור לו
לאכול מק"פ וכתיב מיד אח"כ תורה אחת חת' לאזכר ולגר דהיינו שגר ג"כ
אסור לאכול מק"פ אם לא נמול מחמת סכנה וא"כ מבואר מפורש שד"י כישראל
לכל מילי ומידוש שלא העירו מזה אכן ברש"י שם אימא בשם המכילתא שתורה
אחת קאי על שארי מצוות וא"כ ליכא הוכחה מכאן להקל ארובה מדלא פרשה
המכילתא דמיירי בערל מחמת סכנה ש"מ דבכ"ג ל"ה גר ודינו כנכרי ממש וכן
יש להוכיח לאסור מודברי התוס' יבמות דמ"ו: שכתבו דנכרי הבא להתגייר
ונכרת גידו אין דומה שמילתו מועכתו מליכתו תחת כנפי השכינה וכן כתב בש"ע
י"ד ומדלא כתבו רבותא שאפילו בלא נכרת גידו רק שיש סכנה למולו אפשר לו
להתגייר ש"מ דאסור לגיירו ככ"ג דפשיטא שיש חילוק גדול ביניהם.

והנה בח' רשב"א יבמות דמ"ו הביא דעה הרמב"ם שכל ישראל נמולו
בטרם שילאו ממלרים דאל"כ לא היו רשאים לאכול מק"פ ולרש"י נמולו ג"כ
קודם קבלת התורה וא"כ קשה על רש"י היאך אכלו הק"פ וז"ל דמיירי באנשים
שלא היו יכולים למול מחמת סכנה והם באמת לא אכלו מק"פ כדכתיב וכל ערל
לא יאכל בו וא"כ קשה כיון שע"כ כל העם נמולו במלרים וזאת החולים שלא

יכלו לעשות זאת מחמת סכנה מכל לרש"י לפרש שחלו אי"ע קודם קבלת
התורה דלמא בלא"ה קבלו התורה דאונם רחמנא פטריה. אי"ו דפשיטא ליה
דאי"ה ליכנס תחת-כנפי השכינה ככה"ג ואי"כ ה"ה ג"כ בנכרי הבא להתגייר וכ"ת
שקבלת התורה חמור יותר ז"א דאל"כ היאך נלמד שאין גר בלא מילה וטבילה
מאבותינו שחלו. וטבילו והלא קבלת התורה חמורה וע"כ ל"ל דליכא מילוק ביניהם
ואי"כ יש להוכיח גם מכאן להחמיר בכ"ד וע' רשב"א יבמות דע"א: דאיתא
באגדה ר' ישמעאל אומר וכי ערלים שמעו קולו של הקב"ה בסיני כו' וכיון שגר
דומה לגמרי לקבלת התורה כמו שהוכחנו לעיל וכאלו שמע קולו של הקב"ה
בסיני אי"כ איפשיט לן לאסור לגייר בלא מילה ול"ד לישראל דשי"ך גביה אונם
רחמנא פטריה ככלע"ד בעזה"י

הרב שלמה אלטמאן.

סימן טו

פירוש וביאור בצורות לשון חז"ל.

שבויעות (לח:): שבויעות הדיינין אף היא בלשונה נאמרה וערש"י ז"ל בכל
לשון שהוא מבין ע"ש והנה הלשון בלשונה נאמרה מחמה אותי מאד דלמא
נכבד זה הדין לא בלשון קל ורגיל כבכל הדינים וההלכות בש"ס דהול"ל
שבויעות הדיינין בכל לשון ומה כוונתם בזה?
ג"פ בעזה"י שהכוונו להא דאחז"ל (שבת פח:): כל דיבור ודיבור ש"א
מפי הנבורה נחלק לשבעים לשונות ע"ש והנה הללו דלא תשא היא מעשרת
הדברים שדיבור זה נחלק ג"כ לשבעים לשון כמובן לכן י"ל שזה הפי' והכוונה
שבויעות הדיינין אף היא בלשונה נאמרה ר"ל שכל לשון שהאדם מבין (כדברי
רש"י ז"ל) באותה לשון נאמרה ג"כ הללו דלא תשא כי נתחלקה לעי' לשון כנ"ל
[לכן השנועה ג"כ בכל לשון כמובן] וא"ש.

ובזה יובן הא דלקמן (לע:): שמביא הש"ס כמה דברים שנאמרים בכל
לשון והך דשבויעות הדיינים מזכיר בפ"ע עש"ה דקשה למה לא נכלל עמהם
שבויעות הדיינים ולפי הנ"ל ניחא דכל הדברים הנחשבים שם אינם מעשרת
הדברים ולא נאמרו בהר סיני בכל לשון כנ"ל רק שהחכמים התירו שיהא
נאמרים בכל לשון לכן אמרו שם, ואלו נאמרים בכל לשון דהיינו עפ"י חכמים
כנ"ל משא"כ שבויעות הדיינים שהוא מלא תשא שמיר בהר סיני נאמרה בכל
לשון כנ"ל לכן מחלקים את שבויעות הדיינים מכללם ומשנים את לשונם בלשונה
נאמרה כמבואר שם לפי הכוונה הנ"ל.

נפתלי הכהן סאפירשמיץ (פראשניץ).

סימן מז*

כבוד רבני וגדולי דורנו די בכל אתר ואתר שליט"א.

שא"ל גדולה ונחוצה הנני מציע לפניכם גדולי ושרי התורה שבאשר בעוה"ר בכאן מדינת רוסיא נפרץ בכמה דברים גדר דת תוה"ק ע"י כמה סיבות כידוע ופרצה ומכשלה גדולה הננו רואים בדבר הנשים הזקוקות לחליצה כשהחולצים נמצאים בחוץ למדינה, שהרבה מהן הולכות ונשאות בלי חליצה מחמת שנעדר מהן התקוה להנשא בהיתר ע"י חליצה כדת תוה"ק כי הדבר קשה ובדאי אפשר שיבואו ויזדמנו למקום אחד האשה החליצה והחלוק בן מדינה אחרת כידוע לכל היודעים מחיי וממצב מדינת רוסיא כעת, והכשרות הן יושבות עגונות וגלמודות ומחכות להמציא להן מזור ותרופה, ע"כ משום פרוצות ומשום כשרות הנני פונה אליכם בזה ומבוקשי מרבני וגדולי זמננו ג' לחפש בכח תוה"ק שדרכי דרכי נועם ולהמציא איזה מזור ותרופה להנשים האומללות אלה והנני מציע הגלע"ד בזה בתקוה ובבקשה גדולה ושטותה שיחוו גם הם דעתם הגדולה ב"השערי תורה" ולמצוה גדולה תחשב להם.

הנה ראיתי בספר יד שלמה (על הרמב"ם פ"ו מה"ג בשו"ת הש"י"ת לה"א ח"א) שהמליץ בקצרה דבר חדש דהא דאיתא בש"ס כתובות (ע"ד.) דחליצה אי אפשר ע"י שליח היינו החלוק איך לעשות שליח כמס"כ בחוס' רי"ד לענין מלות שבנופו כמו תפילין משום שלא ישתנה גוף המשלח לשליח משא"כ היא שאינה רק להחיר גוף המנעל שפיר תוכל להחיר ע"י שליח דשלומו של אדם כמותו ע"ש ומה שצ"ע ע"ז מדברי החוס' (ניזר י"ב) כבר הסביל המחבר וי"ש זה שם בספרו על הרמב"ם פ"ו מדי"א ה"ב בד"ה ולכן ע"ש.

[והנה אם היה מקום לקבל ולהקל בדברי המחבר הנ"ל וכש"כ בכאן במדינת רוסיא שהיא שעת דחק גדול ומקום עיגון ה' אפשר להמליץ מזור ותרופה לכמה נשים מהעגונות הנ"ל ע"י החליצה שהיא נעשה ע"י שליח מהאשה].

אך המחבר הנ"ל קינר במקום שהיה לו להאריך בענין חדש כזה ולא הביא שום דא"י לדבריו לכן אזכיר קצת ראיות להלכה א' מהגלע"ד ומה שיש להעיר ולהשיב על דברי הגאונים שמלאכי אח"כ שדחו דינו של הרב יד שלמה הנ"ל כמו שכתוב א"ה.

לדעתי יש להביא רא"י מדברי המרש"א (קידושין יד: סוד"ה ותהא א"א וכו') שהקשה ה"מ למיעבד ק"ו מנ"ט דלא מהני ביבמה מהני בא"א חליצה לא כש"כ ע"ש ואי אמרינן דחליצה גס היא אינה יכולה לעשות שליח הגם דאינה

(* שא"ל וחשובה זו היא מאחד מגדולי הרבנים ברוסיא (ומפני טעם הכמוס חפץ בעילוס שמו) והגיע לידנו ע"י הרב"ג מו"ה דוד פרענקיל נ"י מלבוש הרב הזה כדאי שסיפרי השע"ת ישימו לב ולהשיבו כי ה' הסובת עליהם. (המערכת).)

מלוא שגופו אי"כ איכא למפרך מה לגמ שיכולה לעשות שליח משאי"כ בחליצה שגם
 היא אינה יכולה לעשות שליח כג"ל אי"כ עדיף גם מחליצה אלא ודאי שיכולה
 לעשות שליח כדברי הרב יד שלמה כג"ל.
 הן אחת לפמ"ש הפניי (גיטין פ"ה תורה לאפוקי הכא וכו') וכל
 שאפשר לעשות ע"י שליח אין כאן מעשה גמור ע"ש (בזכרוננו שכתב גם האב"ח
 סי' ל"ח בשם הריטב"א ואח"י) ליכא למפרך כן אמנם קו' המרש"א היא ע"ד
 המוס' ולשיטתם (כתובות ע"ד) וכל שיש בידו לעשות שליח עדיפות היא אי"כ
 איכא למפרך כג"ל וע"כ דס"ל דגם חליצה אפשר בשליחות ידיה (ובמק"א
 הערות ע"ד קו' המרש"א כג"ל מהטעם המבואר במבוא החלמוד כהא דאין
 עושין מה"ד ומקושים משכיל אחד בשושנת העמקים כלל א' ואכ"מ).
 ועוד לכאורה כדמות רא"י מהא דמלריך מ"ק דר"י (יבמות קא): קרא
 וקראו לו למעט שלוחם הלא הם ס"ל דרשין סמוכין אף דלא מוכח דלא כר"י
 (שם ד.) ואם נמא דאף היא אינה יכולה לעשות שליח הגם דל"ה מלוא שגופה
 וארבע לפי מירון המוס' שם ד"ה וקראו וכו' דאי לאו קרא דהא דרשין
 כל בני קראי למדרשא אחריתא גם עתה ה"ל לדרוש כך קרא לדרשא אחרית
 ולמעט שלוחם ממילא הו"י ידעין חדא מחמת סמיכות דלחומרא מקשין.
 ואין להקשות ע"ז מהא דקידוש אחת משתי אחיות וא"י למי דחליץ לשתיים
 פ"ט ולמה לא תחליץ אחת בשליחות חברה וחגיגה א"ס היא המתקדשת מהא
 בחליצה עבודה וא"ס חברה המתקדשת מהא בחליצה עבודה חברה ע"י שליחותה
 הגם י"ל דהאי"כ דמהני באופן כזה וזה היא כמו שחלץ לשתיים או דוויירי
 דאין אחת רוצה להיות שליחה דחברה.

אחד הרבנים ברוסיא.

סימן יז

לכבוד גדולי ורבני חכמי הגשערי תורה שליט"א.

נשאלתי באשה אחת שהי' בעלה עובד בצבא המלחמה ובא איש
 אחד מאנשי החיל שהי' עובד ג"כ בהמלחמה ואמר לה ששמע מאיש יהודי
 אחד שהי' עובד יחד עם בעלה שנהרג בעלה במלחמה וע"פ דבריו הלכה
 האשה ונשתדכה עם איש אחד מבלי שאלת חכם כלל ובימים המוגבל לנשואין
 נתודע הדבר להרב האב"ד שליט"א דשם זאת ושלח אחריהם ומנע אותם להנשא
 והתרה בהם דכל זמן שלא יהא להם היתר ב"ד כד"ת שלא תנשא לשום איש
 וגסעו משם לעיר אחרת ועשו שם נישואין ובאו בחזרה לעירם ודרו שם
 בדרך איש ואשתו ואח"כ נודע זה ועכשיו יש לשאול דת תורה אם הב"ד
 מחויב לכוף אותם לגרשה הואיל ועברו על התראת ב"ד או לא.

(א) תשובה מבואר הרמב"ם (פי"ג מה' גירושין כ"ט) דעד אחד המעיד שמת פלוני במלחמה אם לא אמר קברתי לא תנשא אשתו ואם ניסת לא תלא וכתב הר"ם ז"ל שם דלמד זה מהא דמים שאלים דקאמר רב אשי (יבמות דף קכ"א) דה"מ לכתחילה אבל אי נסיב לית וזה"ל דבעינן דלא איפשיטא אם ניסת לא תלא כיון דרק ספיקא הוא ע"פ חמס הרמ"א ז"ל בש"ע (אה"ע סי' י"ז סעיף ל"ד) הביא בשם תשובת מהר"ם במרדכי סוף יבמות דבמים שאלים אם ניסת לא תלא היינו דוקא בניה עפ"י טעות חכם או שסברה שהוא מותרת אבל אם נשאת בעבריינות תלא ע"פ.

ורפ"ז נראה דהה"ד בכל הני דאסרי היינו דהוי בעינן דלא איפשיטא דלמד מניסת במים שאלים כה"מ כנ"ל נראה ג"כ דאם ניסת בעבריינות דתלא, ועיין במל"מ (פי" מה' גירושין הלכה ב') במה שכתב הרמב"ם דכל פסולי דרבנן לא תנשא לכתחילה ואם נשאת לא תלא כתב מהוהר"ם ס"ל דוקא בנשאת ע"פ חכם אבל אם מעלמה אזלה וניסת תלא ואינו נראה כן מתשובת הריב"ש סי' ר"ה שהביא מרן הב"י סי' קלט יע"ש מבואר דעת המל"מ שסובר לדעת מההר"ם ז"ל בכל הני דאמרינן אם ניסת לא תלא היינו דוקא בניהם ע"פ חכם וכנ"ל ומה שז"ל שאין נראה כן דעת הריב"ש היינו דמדברי הריב"ש שם משמע דליכא חילוק בין אם ניסת ע"פ חכם או בניהם שלא עפ"י חכם אלא רק לענין זה לחוד דבניהם שלא ע"פ חכם מוכיחין אותם ומשמתינן להו לפי טעמיהם והקילו בספק ערוה ובניהם ע"פ חכם הרי הם נקיים וזהו טעמיהם על ראש הדיונים אבל להוליא אין כ"מ בין ניסת ע"פ חכם או שלא ע"פ חכם. ע"פ הריב"ש סי' ר"ו ותראה שכן הוא כוונתו ע"פ.

(ב) ובהיות כן אינו מבין מה שכתב ברית אברהם (סי' ל"ט) הביא דברי הד"מ בשם תשובת הריב"ש ז"ל ואם נשאת בנט שהוא פסול מדבריהם אם עשתה שלא ע"פ חכם ראוי לקונסה ואם עשתה ע"פ חכם לא תלא מבואר מדמ"ס ואם עשתה ע"פ חכם לא תלא דע"כ הפירוש בדבריו תחילה וראוי לקונסה דתלא ע"פ וכ"כ הפ"ת סי' ק"ג א"ק ב' ע"ש הרי מוכח משם אדרבא להיפך דאף אם נשאת שלא ע"פ חכם לא תלא רק דמשמתינן להו וכמו שז"ל המל"מ דמשמע מדברי הריב"ש הכי וע"כ הפשט בדברי הר"ם ואם עשתה ע"פ חכם לא תלא הוא שלא בדקדוק רק ר"ל שהם נקיים וא"ל לפרשו בע"א כיון שבדברי הריב"ש מבואר כן להדיא ע"ש (ודע מה שמציין הד"מ להריב"ש סי' ר' הוא טעות הדפוס דשם לא דבר מזה כלום רק ז"ל סי' ר"ו וכמו שהביא הב"י בשמו סוף סי' קל"ט ושם ציין לסי' ר"ה ע"ש) וע"י הריב"ש (סי' רמ"ז) שז"ל דאפילו היכא דהתרו בה לא תלא כיון שיש מחלוקת בגירסת הירושלמי ספיקא הוא ומספיקא אין כופין ע"ש (מובא בדברי הב"ש סוף סי' י" סק"ט ובסי' י"א ס"ק י"ח ע"ש) וא"כ הא"ך נאמר דכאן בסי' ר"ו ס"ל דאפילו בלא התרו בה רק שעשתה שלא ע"פ חכם דתלא וכמו שהקשה הפ"ת זה סי' ק"ג אות ע"ש אלא ודאי דהפירוש בדברי הריב"ש הוא כה"מ ובמ"מ המל"מ כנ"ל, הולא מזה דהריב"ש חילק על כך דינא דמהר"ם שבמרדכי כנ"ל.

(ג) והנה הח"מ סי' י"ז סי' ס"ג והנ"ס שם סי' ק"ד כתב ולכאורה משמע דה"ל בכל מקום שאנו פוסקים אם נשאל לא הלא כגון בכל מה שנשאל בגמ' בתיקו לא אמרינן לא הלא ששאלת בטעות ולא במרד אבל המעיין בגוף התשובה יראה שיש לחלק עכ"ל ע"ש ונסתכלו בכוונתו דמה יש לחלק וראיתי בפ"מ סי' ק"ג סק"ב שכתב והיינו חשש דנחשבות מיימוני ובמרדכי מבוחר דלא אמר מהד"ס הכי רק במים שאלים דלא חגי בה בהדיא אם נישת לא הלא אבל בפסולי דרבנן דאמרי שם נישת לא הלא אין חילוק בין נישת במזיד או בשוגג ע"ש וכ"כ בהדיא בס' ברית אברהם (סי' ל"ט סוף אות ב') ע"ש ואינו מנין דבריהם הלא הח"מ ז"ל כתב בזה הלשון כגון בכל מה שנשאל בגמ' בתיקו לא אמרינן לא הלא ששאלת בטעות לא במרד וא"י הא"ך כתבו משום שנאמר בהם בהדיא ואם נישת לא הלא לא נאמר בהם זה כלל כיון דהוי אכעיה דלא איפשיטא ורק דילפינן זה דלא הלא ממילא שאל להם סוף כמו שהבאתי בשם הרב המגיד ז"ל וא"כ מכלל להקל בזה יותר מהחם ולי"ע.

(ד) אבנם ב"ד כיון שהרב שליט"א דשם הזהיר אותם שלא ינשאו כראיה דאפילו אם נאמר דניסת מעלמה בעבריות אין מוליאין בכה"ג שעברו על התראת ב"ד מוליאין וכמו שכתב הרא"ש (בתשובה כלל ל"ה) הובא בטור (אה"ע סי' קמ"א) וז"ל דאע"ג דק"ל בהא אם כנס לא הלא ה"מ נדעבד אבל אם עבר על התראת ב"ד וכנסה מוליאין אותה ממנו ע"ש (הגאון הרא"ה קלאלקין אבד"ק לובלין שליט"א כתב לי שמוה אין רא"י משום דז"ל דהתם ע"ז שעבר על התראה מוכח מפלו שיטתה דוקא וממילא יש יותר חשד ולעז על עדותו וגם יש מחמירים שם אפילו נדעבד ע"כ דב"ק) וכן כתב הרא"ש (פ"ב דיבמות סי' ד') במשנה שם קדמו וכנסו אין מוליאין מידם וז"ל שם וז"ל שיש לדקדק דוקא קדמו וכנסו שלא נחלכו ב"ד אבל אם הב"ד אמרו להם שלא יבטו שניהם והלכו שניהם ויבטו מוליאין מידם כיון שעברו על דברי ב"ד וכ"מ מפירש"י וז"ל עכ"ל ע"ש (מובא בטור סי' קע"ו ובט"ז סוף סי' י"א ע"ש).

(ה) ולפ"א לי מה שראיתי בשו"ת חוט השני (סי' י"ב) לאחר שהאריך במחלוקת זו דהריב"ש סי' רמ"ב כתב דאפילו ב"התרו בו אין מוליאין והרא"ש בתשובה כתב דמוליאין כיון דעברו על התראת ב"ד כתב דודאי הלכה הוא כהרא"ש וכמו שעשה הרב ב"י בש"ע שלו לפי שהוא עמוד הוראה יותר הגם שהריב"ש היה אחרון (ע"י ב"ש סוף סי' י"א דכתב דהלכה כהריב"ש שהוא אחרון ע"ש) ועוד דאילו ראה דברי הרא"ש לא היה כותב מה שכתב דברי הרא"ש אינו בפסקיו כ"א בתשובותיו וידוע הוא מ"ש הפוסקים דלית הלכתא כבהרא"י במקום שדברי הראשונים הם בתשובת שאלות לפי שאין מפורשים ואילו ידעו הראשונים אפשר לא ה"י חולקים עליהם ע"ש שהאריך בזה ופלא היא הלא כתוב הדור הוא גם בפסקיו בפ"ב דיבמות הג"ל וע' בקע"ג (מס' רי"ג עד סי' רי"ח) שפסק ג"כ דאם עברה על התראת ב"ד דתלא בתשובת הרא"ש הג"ל.

דיוצא מהג"ל דכל הפוסקים ס"ל דאם עברו על התראת ב"ד דתלא לנדר

ברבי"ש ולדעת ברית אברהם (סי' ל"ט) גם הריב"ש ה"ל הכי ע"ש שהאריך אך זה אי"א וכחש"ל וא"כ לכאורה ב"ד דעברה על התראה ב"ד תלא.

(ו) אמנם י"ל דב"ד אף לכתחילה היה ראוי להנשא דהרי משמע מדברי הרמב"ם פי"ג הלכה ט"ו ו"ל כבר הודיענו שהעד שאמר שמעתי שמת פלוני אפילו שמע מאשה ששמעה מעבד ה"ז כשר לעדות אשה ומשיאין על פיו אבל אם אחר כו' אני ראיתי שמת שואלין אותו הא"ך ראיה ובמה ידעת שמת כו' ע"ש הרי שמחלק בין אם העד הראשון בא לפנינו או שהוא רק עד מפ"ע וכן מביא בקע"ג בשם מהריב"ל ועי' פי"ג א"ה ל"ב שמי"א כן בשם הרב"ה פוסקים ועי' בספר לחם רב שפוסק ג"כ הכי וכבר נרפס בשע"ת בשמי שהוכחתי שהלכה כן שהעד מפי עד א"ל לומר וקברתי ע"ש חכמה טעמים א"כ היתה ראיה להנשא לכתחילה רק שהב"ד לא שם לבו אז עי' שלא ברר אז עדיין הלכה א' וא"כ אחרי תלא כיון דבאמת היתה מותרת להנשא אפילו לכתחילה.

(ז) איברא דבדבר זה נחלקו גאוני עולם ולל"ה החכ"ל ז"ל (בהשגחה סי' ג) והגאון ר"א צדוק ז"ל (שם) באשה שנכזה עדות ממות בעלה ועברה ונשאת קודם היתר ב"ד שדעת הגאון ר"א צדוק ז"ל שכופין אותו להוליד והח"ל ז"ל השיג עליו דכיון דדקי רבנן השתא ואשתכח עדות נכון הרי איגלאי מילתא למפרע דהיתר ניסת ואין צופן לגרש וע"ש בסוף ההשגחה דסיים אם לא שיראה בעיני החכמים לקונסה משום הוראת שעה כדי שלא תהיינה בנות ישראל מהומות להנשא ונוסרו כל הנשים ע"ש ועי' ג"כ (קמח סי' ס"ה) שחשכ"ס לדברי הח"ל כיון דהיתר עכשיו הוא צדוק ע"ש ועי' בשו"ת ל"ל (סי' קי"ג) שממש נידון שאלותינו מבואר שם באריכות והעלה דכל דהוי עדות עד מפ"ע מותרת להנשא אף אם לא אמר וקברתי ולזה אף שהב"ד הזהירו לה שלא תנשא לשוק כ"א ברשות ב"ד והיא עברה וניסת שלא ברשות ב"ד לא מיקרי בהכי עבדינות לומר שתלא מבעלה כיון דאיגלאי מילתא דע"פ דין היתה מותרת להנשא כו' ואין להתקש ולומר דמטעם קנס תלא מבעלה אע"פ דהשתא איתבדר עפ"י הוראת ב"ד שמותרת להנשא מ"מ כיון שעברה על התראה ראוי שתלא מטעם קנס מ"מ אין מהדין שתלא כיון שלא התירו בו אלא בה"אך קונסין אותו עשה"ט.

ולפי"ז ב"ד שהרב התרה בשניהם שלא יעשו כשואין שוב ראוי לומר שתלא וי"ל דגם הח"ל ז"ל מורה בזה האופן דתלא כיון דהב"ד הורו להם שלא להנשא ראוי לומר שתלא משום קנס, וי"ל ב"ד כמ"ש בספר ברית אברהם סי' ל"ט אות ו' (ובסי' ק"ה אות ד') וי"ל דדוקא אם כבר הזהירו הב"ד שלא תנשא משום ודאי איסור כמו בכל בני דהתם וכיון דאיפסק הדין דלא תנשא ועברו עי' קנסהו אבל ב"ד אף שהזהירו אותה שלא תנשא עד שיוסבם היתר מגדולי הדור עכ"פ הא לא איפסק להם איסור בודאי ולא מיקרי עברו עי' ב"ד כי היו סבורים שבדאי יתירו אותם החכמים וע"ש שיש עוד סניף להחיר דע"כ לא קנים הריב"ש אלא בידוע שלא נתעברה אבל ב"ד שדרו ביחד זה עם זה.

איו שנועם ושם נחשבה מצולה וליש למקנסיה דחלא ולפנוס הולר כו' ע"ש וא"כ בנ"ד נמי י"ל כה"ג.

(ח) והנאון ר' יעקב שור אבר"ק קיעוב שליט"א כתב לי ד"ל דבענין זה ליש קנס כלל דבשלומא דמיס שאלים יש לומר הואיל ועברה ונשאת בעבריינות הוי כאילו לא ניסם כלל וכרי היא כבמחילה שאסורה להנשא לכל עולם אבל בנ"ד שטפ"ד היא מותרת עכשיו להנשא לכל עולם וא"כ מה האמר שהוי כאילו לא ניסם כלל מה בכך דהוי כאילו לא ניסם כלל כרי אף לכמחילה מותרת להנשא לכל עולם וכיון דלכ"ע היא מותרת עכשיו היאך אסרה לבעלה הא מטעם זה דאסרה מחיר אסרה לכל עולם גם לבעלה מותרת ותימה על הח"ל והנ"ל שלא חלקו בזה וע' בשו"ת מולל מאש ובלימודי ד' סי' קע"ט ע"כ דב"ק, ועי' בב"מ סוף סי' י"א דלא בכ"מ קונסין אותו להנשא כשלא יימי להתרחק ב"ד פ"ט ונראה דכ"ה בנ"ד וכו'.

ואבקש מכל רבני דורנו שליט"א קראי ולומדי ה"שערי תורה שימו ויכתבו דעתם בזה.

טאיר רובין מו"צ דפה ראדום.

סימן יח

ע"ד העגונות בעיר טראסטניץ (אוקריינא)

בשע"ת (ח"ב ח"ג בהוספה שער החדש) יצא הה"ג מוהרי"ל צירלסאהן שליט"א אב"ד קישנוב בכחא דהתירא לשלש מאות עגונות שבאוקריינא כמבואר שם ובהוספה שער החדש (לחוברת ה') השיגו עליו הגרש"י הדוי פייגענבוים שליט"א אב"ד לאקאטש (שם סי' א') והרה"ג מו"ה יחיאל מאיר גידדע נ"י אב"ד דאברא (שם סי' ה') לכן אהיה גם אני דעתי בזה ולכתוב צדדי היתר על העגונות הנ"ל.

(א) מה שהקשה הרב (שם סי' א') על הרב המחיר דכתב בדעת הרמב"ם דהיתר הוא משום דהוי נמוגים בקולר דמה יענה למש"כ עוד הרמב"ם או נושאים גמלים וכו' עיין חת"מ (סי' י"ז סעי' ל"ז) דכתב מלשון זה משמע דוקא כהאי גונא שהם אסורים בקולר הא לאו הכי חיישין דילמא הנהו כולהו אזלי לעלמא או אחד נפרד ואחרים הן אלו שמעיד הכותי עליהם וכו' וכן כתב הב"ש משמע אם אינם אסורין בקולר חיישין שמה הנהו אזלי לעלמא משום דלא אמר שילאו עמו אלא הם הלכו מעלמם מ"ה חיישין שמה אזלי לעלמא ומה נשמע דמנין לא הוה סימן וכו' כרי חזקן דמפרשים ג"כ הטעם משום דהם נמוגים בקולר להכי לא חיישין דילמא אחד נמן נפרד ומקשה ג"כ קו' הרב מסיפא. ונלע"ד לתרץ דלפי מאי דאיתא בש"ס ושוב מעשה בקולר של בני אדם שהיו מהלכין לאנטוכיא ובא כותי אחד ואמר חבל על קולר בני אדם שמתו וקברתום וכו' אלא נשוחים ושוב מעשה דאיתא דני אר"ה וכו' וכו'.

נכרכוס ביתר וכו' משמע דכרישא גבי קולר לא הגיד הכותי המנין ואשכ"ח
ההיו משום היבא דנחונין בקולר לא בעינן מנין דלא תלינן דהלכו לעלמא
גבי קולר וכסיפא דהיו מהלכין ולא היו נחונין בקולר בעינן שיגיד הכותי המנין
וכן כתב בקונטרס עגונות סימן קפ"ב וז"ל מעובדא דקולר שותעין אף שלא אמר
העכו"ם המנין שלהם ולא אמר שנחלוה עמהם רק שאמר הקולר של בני אדם
שהיו מהלכים למקום פלוני ממו ואין אנו יודעים קולר אחר שהלכו בדרך ההוא
לא חיישין שמה ג"כ קולר אחר היו וכן אם היו מנין של בני אדם שהלכו למקום
פלוני ואין אנו יודעים מנין אחר, וכזה שהלך למקום הזה אלא אותן שילאו מכאן
משיאין נשותיהם וכו' ונוכל לפרש גם דעת הרמב"ם כן דכרישא דילאו בקולר
לא בעינן שיאמר המנין כיון שהיו נחונין בקולר לא תלינן דאולי לעלמא והא
דנקט הרמב"ם המנין משום הסיפא דהיו נושאין גמלים וכו' ועיין בלחמ דק
סימן מ"ב דהקשה על דעת הסוברים דמנין הוה סימן חנינא דמעשה דששים איש
שהלכו לכרכוס ביתר הוזכר מנין אנשים אלא דמעשה דקולר של בני אדם למה
התירו והלא לא הוזכר מנין של אנשים רק קולר של בני אדם ופירש רש"י קולר
חבורה וע"ש ולפי הנ"ל ניחא דהפוסקים אלו מפרשים כהרמב"ם דקולר פירושו
שהיו נחונין בקולר ולא בעינן מנין ורק בסיפא בעינן סימן המנין ולפי' נוכל
לומר דגם להרמב"ם הוה המנין סימן בסיפא ולא משמע כן דעת הב"ש מדכתב
לדעת הרמב"ם לא הוה המנין סימן ולריך לומר לדעתו דכרישא גבי היו נושאין
גמלים הוה סימן ועיקר ההיתר היא משום שמעיד הכותי עליהם כמ"ס הט"ז או
שאפשר לומר לדעתם הא דנקט שהיו נושאין גמלים ג"כ היו תחת המשמר והיו
הולכים ויואלים ואפשר לומר הא דנקט הב"ש דלהרמב"ם לא הוה המנין סימן
פירוש המנין בעלמא אבל בצירוף סימן אחר כגון שהיו נושאין גמלים הוה סימן
ויס' להסתפק בזה ועיין בקונטרס עגונות סימן רע"ג עכ"פ חזין מדעת החמ"ח
והב"ש דכתבו בהדיא דהטעם דכרישא משום דהיו נחונין בקולר לא חיישין דאולי
לעלמא והכא דהובלו לטבח וסביבם סבבו שומרים לראשם אין לך קולר גדול מזה
ונוכל ללמד בזה כדעת הרב המתייר.

(ב) בזה שתפסו הרבנים על הרב המתייר שבה כל יסודו על הפלוגתא
אי אמרינן זה שנאבד זהו שנמלא וכו' דזה הוא רק שירעין שהמנין שנאבד נמלא
כמו שזה שנאבד בו קבר ונמלא קבר אחר אבל בגירון דירן דלא ידעין המנין
שנקבר וזה ידעין שנאבד שלש נואות אי"כ ניהוש שמה נמלא פחות ממה שנאבד
וכו' והרב השני כתב אבל דא עקא שאין כאן מי שיעיד שכל הנאספים נהרגו
ונקברו דילמא הרבה מהם ניולו באופן רחוק וכמו שגילגל זה שנחבא בחטור
בית החורף וכו' ואף כי בהשקפה הראשונה הלך עמם עכ"ז אם נחזור אחר
כונת הדברים פנימה דברי הרב המתייר נ"י יש להם מקום.

עיין בפסחים ד"י הניח עשר ומלא חשע היינו סיפא דחנינא הניח מאתים
ומלא מנה כו' ועיין בתוספות שכתבו דרבי לטעמיה דס"ל היא קבר שאבד היא
שנמלא וכיון שנמלא אחר אי"ל לבדוק יותר וכו' ועיין בא"ח (סימן תל"ז) סעיף
ה' וז"ל ואלה הן הדין מותרין ועיין במ"א (סעיף י"ד) ועיין בפר"ח (סימן

הל"ט) דהוכיח מכאן דקיי"ל כרבי דאמרין זהו שנאבד זהו שנמלא ולפי' מוכח
מכאן ח"ק דלא נמלא המנין כמו שנאבד אעפ"כ אמרין זהו שנאבד זהו שנמלא
וטעמא דמלתא כ"ל דלרבי אין מקריע לנו דבר הנמלא רק מפני שנאבד במקום
הזה אמרין דהנאבד במקום הזה לא הלך למקום אחר רק נמלא במקום הזה
ומזה הטעם ח"ק א"ס לא נמלא המנין שנאבד אמרין דהנשארים הנמלאים במקום
הזה נאבדו במקום הזה ולא אחרים הם ועיין ברמב"ן גבי חרי ילחק שהתיר
מטעם כאן נמלא וכאן הי' ועיין בתשובת הר"ם סימן ו' דביאר דברי הרמב"ן
דעיקר הטעם דכאן נמלא וכאן היו לא דאנו דנין על שעת המליאה רק דאנו
דנין על שעת האבירה מפני שראינו אותו מתחילה במקום הזה לכן אמרין
דנמלא במקום הזה ולא הלך למקום אחר ע"ש דהאריך בזה ומוכן דבריו דמלך
המליאה ור"י של עכשיו לא שייך לומר כאן נמלא כלל דברי גס הראשונים ב"ח
ממקום אחר וז"ל שאנו באים לדון מלך הראיה הראשונה שלא ניתק ממקום למקום
וכמו כן נוכל לומר בנידון דידן דכיון דידעינן דהאנשים האלו הובלו למקום
המטבח וידעינן דנהרגו בכאן אנשים הרבה אמרין על כל האנשים כאן נמלא
וכאן היו ולא הלכו למקום אחר וכמו שכתב הרב המסיר דלימאוס המקום גורם
דכיון דהובלו למקום המטבח וידעינן שנהרגו שם אנשים הרבה אמרין דכולם
נהרגו וכנ"ל.

ובמהא דגוזלות יכולין להביא ראיה לדין המזי"ט והש"ב יעקב הידוע ונוכל
לחלק דהתם גבי גוזלות דוקא אמרין כאן נמלא כאן היו מפני שנמלא במקומו
ממש אך בנמלא בדרך המשתערע במרחק רב ונמלא באותו שטח לא אמרין
זהו שנאבד זהו שנמלא אך בנידון המודע ביהודה ח"ע סימן מ"ו דנמלא ללבו
באותו מקום ממש יכולים להביא ראיה מגוזלות.

וראיתי בכחבי אהמור"ר הרב מרקל שלמה זל"ל שהי' אב"ד דפה שהקשה
ממתניתין דמער שני האומר לבנו מעשר שני בזו"ט זו ומלא בזו"ט אחרת הרי
אלו חולין וכו' ולמה לא נאמר כאן נמלא וכאן היו ותיירץ עפ"י דברי הרמב"ן
ביבמות דלהכי פסקין גבי שימשי' דחיישינן שמא פיקן ולא אמרין כאן נמלא
וכאן היו משום דרגיל להיות בבית מעות חולין ואפוקי ממונא באומדן דעתא
בכדי לא מפקנן.

ולפי' הנ"ל דדוקא בנמלא במקומו ממש אמרין כאן נמלא וכאן היו מותרין
ק' הנ"ל ואף לפי דברי הפוסקים דאף בנאבד בדרך המשתערע במרחק רב
אמרין כאן נמלא וכאן היו אעפ"כ יכולין לחלק דדוקא בנאבד בדרך ולא ידעינן
המקום המנימאוס שנאבד רק ידעינן שנאבד בדרך ההוא ונמלא בדרך היו אמרין
הוא שנאבד הוא שנמלא אבל הכא הרי אומר בפירוש שהמנה מונח במקום הזה
ונמלא במקום אחר לא אמרין כאן נמלא וכאן היו, ואף לפי זה יש לדון א"ס
נאמר גס בנידון דידן כאן נמלא וכאן היו דכיון דנאבדו בדרך המשתערע
במרחק רב וכנ"ל וגם על הראי' שהבאתי מהא דהניח עשר ומלא חשש יש
להשיב דהתם עכ"פ נמלא חשש אבל הכא לא ידעינן מספר הנמלאים, אך יש
לומר דהניח דידן מיהא מנידון דהמזי"ט דכיון דידעינן דכל האנשים

באלו הוגלו למקום המטבח ונהרגו שם אנשים הרבה כל אחת ואחת יכולה
לומר חיי גברא ויהאך שיהי עכ"פ יש עמוד גדול לסמוך עליו.

(ג) ודעיקר נלע"ד להחיר והשלישי הכי נכבד הוא בעיני כיון שזאת ברור
לנו שרובן של הנחפסים נהרגו כיון שהעכו"ם אומרים כן וגם הנמלטים אומרים
כן ולא נחזק לפתוח קבריהם בלתי אם להביאם לקבר ישראל ורק באלו לחוש
שחל נמלטו חיזה אנשים ויכול להחיר כל אחת ואחת מטעם כל דפריש מרובא
פריש לא מטעם ביטול ברוב כמו שמקד הרב אי גברא בגברא שיך ביטול
והם שני דברים נפרדים כמ"ס בתשובות מהר"י ענין סימן י"ז.

(ד) ובה דחש הרב לדעת הפוסקים דקבוע שאינו ניכר הוה קבוע ועיין
במיר ג"כ נראה לענ"ד דכל זה דוקא אם ידעין דיש פס איסור אבל האיסור
א"ט ניכר במקומו שיך לפלפל אם קבוע שא"ט ניכר הוה קבוע כגון הכא אי
הוה ידעין שאיזה מן הנחפסים חזק מהידועים לנו אולו לעלמא ורק לא ידעין
איזה הם אז הוה שיך לחשוש מטעם קבוע כמחלס על מחלס אבל הכא הוה לא
ידעין דאולו לעלמא ורק לחשוש בזה על זה אמרינן כל דפריש מרובא פריש
ואף אם סמאל לומר דכיון דעיקר החשש שמאל"ש בכלאן איסור ואם יש בכלאן
איסור הוה קבוע ע"ז נאמר דכ"י באי גונא דלא ידעין שהוקצב בכלאן איסור
לא גזרו לומר כל קבוע וכו' ולא מיבעיא לדעת החות דעת דס"ל דלא מיקרי
קבוע אלא אם בשעת לידת הספק ידוע האיסור וההיחזק במקומו ע"ס בסמון
ק"י דהכא ודאי לא מיקרי קבוע אלא אף לדעת הכו"פ דס"ל דאף שידוע לאחר
בסוף העולם מיקרי קבוע היינו דוקא שידעין שאלה בסוף העולם יודע מהאיסור
אבל אם לא ידעין שאלה בסוף העולם יודע מהאיסור לא מיקרי קבוע ועיין
בבית יצחק שער הקבוע סימן ב' וז"ל וראיתי להפ"ת סק"ו דכתב לדעת הסוברים
דבעינן נודע האיסור אפילו נודע האיסור פעם אחת ושוב נשתכח לא מיקרי
קבוע ועוד כתב וכגון דא לריך לאודעו דהא דאמרינן דבעינן ידיעה בקבוע לדעת
התוספות והרשב"א לא בעינן שידע הלוקח אלא כל היכא דליכא במליאות לפנינו
דידע ליה הוה כמחלס על מחלס עכ"ל משמע מדבריו דבעינן עכ"פ שיוכל
האיסור להודע לפנינו רק דהלוקח לא ידע ליה אבל אם א"א להחזיר בפנינו
אף שיש אחד בסוף העולם מי שידע מן הקטנות אין זה קבוע ע"ס וק"ו
לגידון דידן דלא ידעין אם יש אחד בסוף העולם המוכר האיסור ואם יש בכלאן
איסור דלא שיך בו קבוע. ואף אם סמאל לומר דהכא לא שיך לומר כל דפריש
מרובא פריש כיון דבא לישראל עליו ועל חבירו כבת אחת דמי ועיין בתוספות
כתובות ד"ה בבא לישראל עליו ועל חבירו דכתבו והכא נמי כיון דשרי לכולהו
כבת אחת דמי אף על פי שאין בא לישראל לפנינו כי אם על אחת מ"מ הדבר
ידוע שהרבה כמות היו שם ע"ס והכא נמי כיון שידוע ששלש מאות נשים היו
וגחזק לנו להחיר לכולם כבת אחת דמי ולא שיך בזה לומר כל דפריש מרובא
פריש כיון דלריכין אנו לרזן על כלם כבת אחת מ"מ הא לפי המסקנא אמרינן
בסם איכא ודאי עומדה הכא מי יימר ראשמי הכא נמי בגידון דידן מי יימר

שוב ראיתי שדבר זה הוא מחלוקת הט"ז והב"ח בא"ח סימן חר"ה וז"ל
הט"ז וכח מו"ח דאילו לקחוהו מהבית הו"ל קבוע וכו' ובאמת אין כאן איסור
קבוע דהא א"ח קבוע אלא אם יש שם איסור ודאי משא"כ כאן דליכא איסור
ודאי בנדרו וכו' הרי דדבר זה הוא מחלוקת הב"ח והט"ז ונוכל לסמוך בהענין
הזה על דעת הט"ז.

העו"ה מכל הנ"ל דלע"ד יש להחיר כל הנשים מהענוות האומללות
הנ"ל ולרומא דמילתא נוכל להחירן עפ"י שני או שלשה בתי דינים ויש לומר
ולהלות ככל הנשים דפריש מרובא פריש כן נלע"ד אם יסכימו גאוני הזמן כ"י.

אברהם דוב הכהן רב בסערנאק.

סימן יט

(א) בשע"ת (ח"ב חוב' ו' סימן ג' אות ב') ולא כ"ח ליישב תמיהתי
(בשע"ת ח"ב חוב' ד' סי' ד') על הרמב"ם שלא הביא (בהל' מעשה הקרנות) הך
דינא דהפר הבא על כל המלות היה הכהן עומד חוץ למזבח וכו'.

וב"ת ילא לדון בדבר חדש דלפי נ"י הישנה שם מפרש הרמז"ל הא דהכהן
עומד בפנים או מבחוץ להמזבח קאי על הזיות שעל מזבח הקטורת ע"ה.

אבל במחכ"ת זה זר מאד לפרש כן חוץ שהר"ח והריטב"א שהביאו
ג"י ו מפרשים בפירוש דקאי על הזיות שעל הפרוכת ע"ס בכלל הרי מבואר
בש"ס שם דהזיות שעל המזבח מקטע דכתי' וילא אל המזבח בעיני דנפיק
מכולי' מוזב ע"ס ומתחיל תמיד מלך המזבח לכ"ע רק דלרע"ק מן מורחית
דרומית ולר"ע במורחית לפוגית, ומש"כ הרי"ס ז"ל (בהל' עיוה"כ) דעומד בין
המזורה להמזבח כבר פ"י הרשב"א ז"ל דלהר"ס ז"ל ה"י המזורה משוכה מן
המזבח למזרח יע"ס בפ"ו וגם בהזאת על טהרו של מזבח מבואר שם בש"ס
דהתחיל מן המזרח לכ"ע ולר"ח מן הצפון ולר"י מן הדרום יע"ס אי"כ בהזאת
הללו לכ"ע דכהן עומד חוץ להמזבח בין צוה"כ בין בפר הבא על המלות
והאיך אפשר לתת דברים כאלה בפ"י הרי"ס ז"ל הסותרים את דברי הש"ס
במקומם ע"כ דקאי על הזאת שעל הפרוכת וגשארה ק"י ועדיין ל"ע.

(ב) עכשיו הגי חוזר לדברי (בחוב' ד' סי' ד' הנ"ל) דמלינו עוד לרבינו
(בפ"ה הכ"ו עיוה"כ) דהקטיר מן הקטורת של קה"ק בהיכל חייב ולפי הכ"מ
שם מטעם הקטרה בחוץ הרי דנמלא חוץ מקה"ק להיכל הן אמות דדברי הכ"מ
הללו תמוהים מאוד דהרי על הקטרה בחוץ מיתא מאי בעי הכי הרי כרת
מחויב על הקטרה בחוץ.

וגם היטב אשר הקשה ידידי הגאון הנפלא מו"ה אליעזר זילבר נ"י הרב
בהאריסבורג (באמעריקא) דהרי רבינו פוסק בפ"ח מהל' פסוקה"ק דהשומע על
גנו של היכל פטור דלא הוי ש"ח מכש"כ בהיכל פנימה דלא הוי הקטרה בחוץ.
ובשאיני לעלמי אמרתי לפרש דברי הרי"ס ז"ל דמחייב מלך דחזה דדרשא

כדוקין להקן מכתובין ולהכניס לפניו ומביאר במכילתין (יומא יט:) דמחויב מיתה
 בידים ולריך לדחוק דאירי בהכניס לפניו אח"כ ו"ע.
 (ג) בתרלין (מ.) מביאר דאף דבע"מ אינן נאשרין בעשה בהם
 מעשה נאשרים מלך ע"ז, כמלא בע"מ ע"ז ופשוט דמטמא כמו כל ע"ז דמטמא
 ובפרט דאיתקושי לנהי בשבת ר"פ רע"ק ונהי מטמא מחיים ולא תיקשי למש"כ
 הר"ם ז"ל בהקדמתו לטהרות דלא נמלא בע"מ וזלזל אדם דמטמא, דטומאה
 ע"ז הוי רק טומאה דרבנן, אבל דנר הקשה למה דחיק שם בש"ס (שבת כג.)
 ומלא גוונא דע"ז חסיד אחרים הרי ברכב על ע"ז בע"מ שפיר טמא ו"ע.

יצחק יהודה טראנק רב ואב"ד דק"ק קוטנא יצ"ו.

סימן ב

ביאור דברי הגמרא שבת דף קי"ח ע"ב.

(א) אר"י יודע אני בעלמי שאני כהן ואם אמרו לי חברי עלה לדוכן
 הייתי עולה עכ"ל הגמ' ובתוס' שם לא ידע ר"י מה איסור יש בזה עכ"ל,
 ועיין במג"א סימן קכ"ח סק"א מה שכתב בביאור דבריהם ואם כי דבר תימה
 הוא אך דבר זה נסתר מסוגיא דכתובות עי"ז בשעה"מ.
 ורענ"ד לבאר דברי ר' יוסי עפ"י מה שכתבתי לפי מאי דק"ל בבה"ט
 שלוחו של אדם כמותו, אם הכהן יכול לעשות שליח במקומו לברך את העם,
 ועיין בקלה"ח סימן קפ"ב כמה שכתב דברי תוס' רי"ד כמה שכתבו שדבר
 שגופו אינו יכול לעשות שליח כמו תפילין ולי"ח, כי הא דאמרין שלוחו של
 אדם כמותו הוא דוקא במירי דעשיה אבל לא במירי דמחילא והנחת תפילין על
 ראשו הוה דבר ע"י מחילא וא"כ בברכה כהנים כיון דעקימת שפתיו הוה מעשה
 ע"כ שייך בזה שליחות כי מדוע ישתנה דין זה מכה"מ.
 ונראה לי לפשוט דבר זה מדברי מהר"ט ז"ל ח"א סימן קי"ז שכתב
 דאין אדם יכול לעשות שליח להקדים משום דהוא מילי ומוילי לא מימסרא לשליח
 עשיה וא"כ בברכה כהנים נמי לא יכול הכהן לעשות שליח משום דהוי מילי.
 אמנם כל האחרונים תמכו על דבריו הלא כך סברא דמילי לא מימסרא
 לשליח הוא דוקא לשליח שני כי השליח הראשון לא יכול למסור שליחותו לשני
 מפני שהוא רק מסירת דברים, אבל המשלח יכול לעשות שליח אף לדברים,
 ועיין בטובי"ח מה"ח חו"ד סימן קמ"ז וברש"י גיטין כ"ט ע"ב ד"ה אמר רבא.
 ועוד תמכו האחרונים על המהר"ט מגמרא נדרים דף ע"ב דשם איתא
 פלוגמא דר' יאשיה ור' יונתן אי הבעל יכול להפר ע"י שליח דר' יונתן סובר
 דאמרין בזה שלוחו של אדם כמותו ואף ר' יאשיה דחולק היינו משום דכתיב
 אשה יקימנו ואשה יפירו דהתורה מיטעה בזה, דלא יכול הבעל לעשות שליח
 אבל בעלמא מודה ר' יאשיה דאמרין אף בדברים שלוחו ש"א כמותו והיא תמיה
 עלמה על המהר"ט ובמק"א הארכתי בזה, אולם הגאון רע"א ז"ל בחוספותיו

בגישין פסק האומה אש הוא כשר או פסול דלמאן דאמר דאומר אומר פסול איכא חזקין דהבעל לא יכול לעשות שליח ראשון למילי ועיכא נמי לא יכול לעשות שליח שני אבל למיד אומר אומר כשר והשליח יכול לאומר לשליח שני משום דהראשון עומד במקומו של הבעל ועיכא יכול לאומר לשליח שני ולמסור לו הדברים ע"ש.

ואיכא נראה דדיון זה אש הכהן יכול לעשות שליח חלוי בפלוגתא דאומר אומר דלמיד דאומר אומר כשר לדירה יכול לעשות שליח אבל למיד דאומר אומר פסול אין בכוחו לעשות שליח במקומו והנה ר' יוסי סובר בפ' המקבל בגישין דאומר אומר פסול ור' מאיר סובר דאומר אומר כשר, ואיכא לדירה אין הכהן יכול לעשות שליח, אבל לר' מאיר דסובר דאומר אומר כשר לדירה יכול הכהן לעשות שליח כמו הבעל להפדה, ועיכא אומר ר' יוסי יודע אני בעלמי שאני כהן ועכ"ז אש היו אומרים לי חברי כהן עלה לדוכן במקומי בחורתי שליחות ולשיטתו דסובר דאומר אומר כשר והכהן יכול לעשות שליח לא עברתי בזה על דברי חברי אף כי אני חולק עליהם בזה דאומר אומר פסול ואיכא הכהן אינו יכול לעשות שליח עכ"ז לא עברתי על דברי חברי והייתי עולה לדוכן בחורתי שליחות ונכון הוא בעיני.

ובביאור דברי החסידים כמה שכתבו לא ידע הר"י ז"ל מה איסור יש בזה נראה לדעתי העניה לומר דכוונתם כיון דר' יוסי סובר דר"ה כ"ט דבעינן שימחיון שומע ומשמיע ואיכא סובר דמלות לריכות כוונה וכ"ז שאינו מהכוין אינו נחשב למלוא, ואיכא אומר ר' יוסי לדירה דמלות לריכות כוונה לא היה עובר בזה על דברי חבריו והיה עולה לדוכן ולא היה מכוין לשם מלוא ועיכא לא עבר בזה על עשה דכה הברנו.

ג) בהורא עינא ראיית דבר תמוה במל"מ (פטי' מהל' מלוא ולוה) שכתב דנראה לו דאש ראובן היה לו חוב על שמעון ואמר ללוי שימחול לו החוב שיש לו על שמעון והלך לוי ומחל לשמעון והיו מחילה ע"ש ואכתי לא אדע מאי טעם מחילה מהפקר לפי סברה הר"ן ז"ל בפסחים (מוכא במהריט הנ"ל) שאש אדם אומר לחבירו הפקר את נכסי אין בך כלום ובדאי ה"ה במחילה דלא מהני שליחות ולי"ע.

טרדכי צבי הלוי ווייסמאן (ראדום).

סימן בא *

ב"ה יום ה' ז' תמוז דהאי שתא תרפ"ג (פטרסבורג).

לידידי הרב הגדול כמחור"ר חיים משולם קרפמאן הכהן נ"י רב בפאלטוסק.

מכתבו קבלתי וברכתי עושה שדום כו'.

ה) והנה בקרא דגר זאב כו' ראי' לשיטת רבינו הרמב"ם ז"ל דס"ל דכלא.

בהמה בהנהגה מה' לא לקי רק בשמחה עם טהורה. והפסוק חשב שם רק טהור עם טהור ואח"כ נקט וכער קטן ר"ל דגדול אסור משום כלאים. והנה בת"כ (פ' בחקותי) על קרא דוהשבת חיה כו' מביא שם פלוגתא דר"י ור"ש אם ההשבתה ר"ל כמות הדברים וס"ל לר"י ואצל לשיטתו דאין ציבור חמץ אלא שריפה ר"ל דלריך שלא תהא הכמות וכמובאר בירו' (פ"ב דפסחים) השבתה שיהא בלא יראה כו' אבל ר"ש ס"ל דהשבתה הוה ג"כ ביעול איכות הדבר וכן הגדל דר"ש ס"ל דטמא הולך מן הטהור אסור באכילה מה יהיה הדין בכלאים אם יחול על זה גדר כלאים וכגדר הק' דמוכס (דף כ"ב) גבי פסחמ"ק ע"ש בחום' ובדברי הרמב"ם ז"ל (בהל' כלאים) דגם האלוכות פועל שיהיה גדר שינוי הנוף ע"ש בזה עיין (תמורה לג.) דהוה עליו גדר טמא עיין (מנחות קא) ועיין (ב"ק לו) גבי מטבע פסלחו מלכות כו' ומה דאמר נשחית לורחו ר"ל הסכס הדמיוני ונמ"ש הרמב"ם ז"ל בפס"מ (פ"ג דע"ז) דלורה נקרא גדר דמיוני ולא מליאות.

וזה הנ"מ בין שיחורור בעבד אם הוא מה' דהוה היוזק ניכר עיין חום' (גיטין מא) ובין שאר איסורים דלא הוה ניכר ועיין (עירובין ב:) דחלטו לא הוה ניכר וכן היא בתוספ' (ב"ק פ"ט) ע"ש בזה דעבד עיקר הגדרה היא הלורה ולא הכמות ועיין בירוש' (ב"ק פ"ז) דרק לחשמים עיין (נדרים לח:) מנחרותא ע"ש לכן שינוי הלורה עושה היוזק ניכר משא"כ בשאר דברים ומוחלט כיון דבלא אמיירת כהן לא נטמא לכן לא הוה זה ניכר וגם עיקר גדר נגעים לא מחמת חומר של הבית רק מחמת לורת הבית קיר קורות עיין (ב"ב קס"ד:) ועיין (חולין קכ"ט:) בשימש מעשה טע' שימש והארכתיו בזה בכמה נדרים במחלוקת ב"ש וב"ה (חגיגה י"ב) שמים נכרה כו' ר"ל אם הנוליאות היא הלורה או החומר ומאז הארכתיו בזה בגדר ריח הגט אם פוסל מה' או רק אסמכתא דזה רק לורה ולא חומר עיין (ברכות מג.) נשמה נהנה כו' דאין בו ממש ופליגי בזה (שבת ס"ב:) אם יש עליו גדר פחות משיעור עיין חום' (ע"ז סו:) ועיין (ברכות ס.) גבי קלח דריח קשה לכך ס"ל לב"ש (טוקלין פ"ג) דפטור מן מעשרות ע"ש דס"ל דעיקר היא הלורה והיינו ריח וכן ס"ל דגט על תנאי ג"כ פוסל בכהונה עיין (גיטין פ"א) וגמולך ע"ש בזה וכן ס"ל לב"ש בירוש' (סוטה פ"ב) דאף אם כתב אות א' מן שם יש בו קדושה וב"ה לא ס"ל עיין דמה דפליגי בזה (שבת קטו:) אם גם להליל מן הדלקה אם גם אחריות מפוזרין הוה כן ללרף לפ"ה ע"ש.

כבוד הרב הגאון המפורסם מו"ה חיים משרום קריפטבאן נ"י אבד"ק פאלטוסק) הניעה לידנו בנמר החוברת ואחרון חביב נקוה כי לכל אוהב תורה ולומדי' יהא למשיב נפש בראותו ח"י תורתו של הגאון החביב שליט"א שאחרי שנפקד ממנו כל חיון מנחם התפרצות המלחמה ות"ל לו החיים והשלום ואהלו של תורה היא כעת בעיר פטרסבורג.

וכן גבי כך (ב"מ מ"ג:) גבי חשב לשלוח יד בפקדון הוה ש"י דע"י
 דוחשבנא כלה שמייה שלו עיין (ב"ק קח: קי"ח:) וזה נופא הוה משיכה דמהחילה
 הוה ברשות המפקיד עיין (בילה מ' ב"מ פ"א:) וברש"י (ב"ב פ"ה:) שעי' שחשב
 כלה שמייה והוה משיכה לרשותו בזה וגדר מ"ש הרמב"ם (נפס"מ פ"ה דמע"ש)
 גבי כך דמוקמו מושכר לו והוה משיכה בצורה ועיין (חולין קלז:) ב"ש וב"ה
 בליגי אם שינוי מראה הוה מין א' או ב' מינין ואכמ"ל עכ"פ י"ל דלעיל לר"ש
 כיון שיתבטל מהם הצורה והיה כמו מין א' לכלאים ומ"מ קרא נקט וגער קטן
 כו' ועיין (מכות כד.) חדל גא כו' כי קטן ועיין מ"ש הרמב"ם ז"ל (בפ"ט מהל'
 גולכים) ואכמ"ל (עוד יבא א"ה).

יוסף ראזין רב בדווינסק.

סימן כב

(א) בשע"ת (חי"ג חוב' א' ס' י) העיר כ"ת על ההוס' (חולין י"ד.)
 שצ"ח"ס ראי' דבפעם אחת ל"ה מומר ע"ש במח"כ דאישתמועתי' לי הפסע
 הפסע צגמ' ישראל מומר כלומר ישראל שהמיר דתו משו"ה לא שייך לנעור'
 ושחיתות מומר לא הו' כמו"ש התוס' כאן משום דבפעם הראשונה לא נעשה מומר
 לאסור שחיטה וכן פ' רש"י שם להדי' כיון דאמין להכי דכותי אסור מוקמינן
 לה בצווה היינו דכותי כלומר בישראל שנעשה כותי וע"ז בעי ר"א מר"א יעו"ש
 צגמ' והוא פשוט בחכמת הפשיטות.

(ב) שם (ס' י"א אות א') הקשה כ"ת על מוסח הוידוי אגחתי ואבותינו
 חטאנו הנה ראשית בכל הסידורים המדויקים יש רק אצל אגחתי חטאנו עי'
 בסידור הגדול ובמחזור ר"וו היידענהיים וגם בסידור השל"ה ורק בסידורי
 המקובלים יש ואבותינו עי' בסידור האר"י הר"ק והחניא ועיין בסידור של ר"ש
 שרעבי ז"ל שהוסיף ובני צתינו' והאריך בזה אצל שאלת השואל מעיקרא ליתא
 והיא מקרא מפורש והתירו את עונם ועון אבותם (ויקרא כ"ו מ') והפסוק קאי
 על זמן הגלות משו"ה אגחתי בגלות צוידוי שלנו (בתחנה שנתקנה על גאולה
 ישראל) מתירים אגחתי את עונינו ועון אבותינו כאשר נלטינו בתורה ועי'
 במפרשי המקרא שם, וציוה"כ הוידוי הוא ענין אחר לגמרי על חטאינו ואז אין
 לנו מחויבים רק להתודות עלינו ועי' בחינוך פ' גשא מלוה שס"ד ובמנ"ח שם ועי'
 בשל"ה פ' גשא וגוסס זה הוא מדניאל שג"כ התורה כן לך ד' הדקה באבותינו
 שחטאו וגללו.

(ג) שם (ס' י"א ס"ק ב') מה ששאל מדוע אין לנו מזכירים יל"מ בתפלה
 שבה הוא פשוט משום שאנו מזכירים בקידוש ואין לנו לריכים להזכיר שמי
 פעמים ביום ובתפלה וגם כוונת הרש"י ב"ן ביום ב"ן בתפלה אין כוונתו שיריך
 להזכיר בשתיים כיון שאין שתיים חובה ואין לנו לריכים לקדש על הכוס ובתפלה
 רק הכוונה שקידוש היום הוא ב"ן ביום ב"ן בתפלה כלומר באחד משתיים, וכן
 הן דברי קידוש פסקי הרא"ש שכתב סתם בקידוש והיינו ב"ן כוס וב"ן תפלה
 והיינו באחד משתיים כי שתיים נקראו קידוש היום ומשום דלפינו מזכור את

יום השבת לקדשו תקלוה על הכוס ושוב אין את דריכים להזכיר בחפלה וא"ש
דברי המצ"ח והוא פשוט ואך יעלה על הדעת שטבל למילף מגו"ש דלריכים
להזכיר יג"מ כשהיה מנ"ל זאת והבן.

הק' יעקב אביגדור אבד"ס דראהביטש והגליל.

סימן כג

ע"ד קנין השביתה בנסיעה על הספינה.

בשע"ת (חי"ב חוב' ב' סי' ב') יצא רומ" עוד הפעם לחזק השגתו
בשע"ת (ח"ו סי' ק"א אות י') ע"ד מה שחדשתי בשע"ת (שם סי' ע"ג)
בענין קנין שביתה בנסיעה על הספינה ויצא לערער ולחלק גם ע"ד גם ע"ד
הגאון מוהר"י שור שליט"א אב"ד קוטב שהי' כהנא דמסייע לי בשע"ת
(ח"ח סי' ע"ד).

הנה באמת לא מלאתי בדבריו עתה שום חדשות שמהא מן האורך להשיב
עליהן שהוא רק חוזר וכופל על דבריו הקודמים וכבר כתבתי לו ודחיתי דבריו
במקום אך מפני כבוד הגאון מקוטב שליט"א מלאתי לחובה לבוא בשע"ת להשיב
על דבריו אחת לאחת.

(א) בזה שהביא מהר"ן. כבר כתבתי לו [ונדפס כעת בספרי חיי משה במלואים
ד"ד ע"א] שאדרבה מהר"ן ראי' לדברי דהר"ן כתב, נעשה כמערב ברגליו
ואומר כו', מוזן. דכמו במערב ברגליו יכול לומר שביתתי במקום פלוני המסוים
כמו"כ לענין ספינה כו'.

ובזה שהביא מהג"א, ג"כ כבר השבתי לו [ונדפס כעת בספרי הנ"ל]
דכוונתו רק למעט ק"ש ע"י פת או אפשר דאחי למעוטי ק"ש ע"י שליח כשלא
החזיק בדרך, ואין להאריך בזה ויעוין בספרי, ברכת אברהם חלק ג' סימן א. ב.
ובספרי חיי משה, מלואים ד"ד ע"א הנ"ל שביארתי בזה"י הענין במ"ט.

(ב) בזה שהשיג על הגאון הנ"ל שהביא ראיה מצ"מ ד"ט, ספינה מינה
נייחא והשיג עליו מהתוספת דשם, אדרבה מהתוס' ראיה להיפך, מדכתבו שם
לענין איסור הנחה בשבת צעינ דומיא דמשכן ואין דרך להניח חפצים בכלי
המיוטלטלת, מוכח דלולא זאת הוי מדמינן זה לקנין, ועירוב הא דמיא לקנין.

(ג) ובשי"ב ולענין קנין שביתה נמי ודאי צעינ שהמקום המסוים שבו
קונה האדם שבייתו ציהש"מ יהא נח ולא נד. אתמהא הלא כל ק"ש בהספינה
שכתבו הראשונים הוא אפילו כשהיא מהלכת.

(ד) מש"כ וכ"א בעירובין דמיא בעצים ובאוקיטוס מינד ניידי וליא דעצים
מינה נייחי והרוח הוא דקממטי לה, זהו טעות, דעצים דומיא דאוקיטוס ולא
ניידי מלד הרוח רק מעלמן כדאיתא שם נהרות המושכן כו'.

(ה) הגם שלא ראיתי את דברי הגאון המחזק דברי, אין לספק, שמה שהביא
מש"ס צ"מ ד"ט הוא לרווחא דמילתא, דבל"ז דבריו נכונים.

(ו) מה שחשש לאיסור טלטול בשבת ע"ז ג"כ כבר השכחתי לו, יען כי הוא בתנאי שהספינה תהיה ביהש"מ בתוך התחום של האומר, ודבר זה מסור להרב שצ"ע שיבאר להשואל את זה והרב יזהיר לו גם על איסור טלטול, ואם הרב יראה שיכול לבוא ע"ז לידי חלול שבת לא יתיר לו את הדבר, וכמוד"א. צ"ע הלכה ואין מורין כן ובערוצין דמ"ו וצברכות דל"ג מ"טו, הלכה. מ"טו. נכאין וצפירש"י שם.

(ז) ומש"כ שמתקנא לקבוצ ש"ק אדרבא כל היתר שלי שחדשתי בשע"ת מפני שחפשתי ענה שלא יבואו לחילול שבת גדול ומ"טו לחז"ל שהקילו כמה קולות בדליקה ובמקום פסידא ור"מ. צעלמו כותב. בשע"ת (מ"ב הנ"ל שם אות ב') דיפה כח דהתירא ללורך ח"י נפש ובודאי אין לך ח"י נפש דרבים יותר מללדד ולהמליא ח"יה אופן בקנין השביתה כמו שכתבתי. בהשע"ת ומהראוי מגדולי דורנו שיחוו דעתם ויתבררו ויתלכזו הדברים כדת תוה"ק.

אברהם צבי ברודנא רב בכמה קהלות במדינת רוסיא וכעת חונה פה עיה"ק ירושלים חובב"א.

סימן כד

במ"ם ע"ז (ד"ד:): במתני' ובכל מקום אין מוכרין לעכו"ם בהמה גסה גזירה משום שאלה ושכירות ופרש"י אי שריין לזבוי אתי לאשאיילי בהמתו לעכו"ם ועבד זה מלאכה בשבת וקעבר בלאו, ומכאן יש לי מקום שיון לב"ש דס"ל שביתת כלים בשבת (ד"ח). ולדעת הרוקח הובא בב"י או"ח סי' רמ"ג דגם ב"ה ס"ל שביתת כלים היכי דעבד הכלי מעשה ובס"י ק"ג כתב דגם ר"ת סובר כן [ע' קרבן נתנאל אות ס"ז] וא"כ אמאי לא אסור למכור לעכו"ם כלים כאלו משום גזירה דשאלה ושכירות וכ"ת שאני בהמה שיעבור על ל"ת שפיר גזרינן משא"כ שביתת כלים אינו רק עשה וכידוע ומשום עשה לא גזרינן גזירה וכ"כ הגו"צ מהדו"ק או"ח סי' כ"א, ז"א שהרי כ' האחרונים דשביתת כלים דנתרצה מכל אשר אמרתי לכם תשמרו י"ל דהשמר קאי על האבות מלאכות, והשמר דלאו לאו ע' צ"ע עזרת ישראל מס' שבת ולכאורה נראה לדעת הרמב"ן במלחמות פ"ק דשבת דשביתת כלים ל"ש רק במלאכת ישראל משא"כ כשהגכרי עושה מלאכה ע"מ ושביתת בהמתו נוהג אף במלאכה נכרי ע' בבית יצחק או"ח סי' ל"ב, וא"כ י"ל דבהמה שפיר גזרו דהתם אם העכו"ם עושה מלאכה אף מלאכה עלמו עובר בלאו, משא"כ בשביתת כלים אף אם העכו"ם יעשה מלאכה אינו ודאי שיעשה מלאכה ישראל ומשום ל"ש גזירה, אולם להתם דאין מחלקין בזה וס"ל שביתת כלי טהר אף במלאכה נכרי שוב יקשה כנ"ל, וגא מחממי שעת לעיין בזה.

יעקב יצחק שווערנאדלר מו"ץ בווארשא.



כבוד של תורה

מהדורא תניינא

(המשך מחוברת ג תרפ"ג).

לו) בא (י"א פסוק ה) ומח כל בכור בארץ מלרים מזכור פרעה היושב על כסאו, יש לרקדק למה הולך הכתוב לסמן בסימן היושב על כסאו וי"ל דיהי' מכאן סמך למה שכתב המג"א בהלכות פסח ר"ש סימן ת"ע נ"ל דהבא אחר הנפלים צריך להתענות דהוי' לי' בכור לנחלה עכ"ל ומתיבות היושב על כסאו שנראים כמיותרים יש ראי' דהבא אחר הנפלים צריך להתענות דהרי על פי חק המלכות מניע לו המלוכה והוא קרוי בכור לענין ישיבה על כסא המלוכה ולפי' אין צריך לומר הטעם משום דהוא בכור לנחלה אלא עבור שכתוב בתורה היושב על כסאו שנראה כיתור לשון להורות דאפילו הבא אחר הנפלים הוא קרוי בכור לענין זה עבור דשייך לו כסא המלכות ובחומ"ס סי' רע"ז בסמ"ע ס"ק י"ג אע"פ שכתוב במחבר ש"נא ראש הנפל כשהוא חי הבא אחריו בכור לנחלה לאו דוקא ולא ראשו הוא הדין אפילו נולד הנפל כולו הוא אחריו בכור לנחלה דלא כמ"ס בתשובת הגאון מהר"י כ"ץ מקראקא דילא ראשו דוקא אבל אם נולד הנפל כולו הבא אחריו אינו בכור לנחלה ובדרישה כתב ובהשגחה שיחתי על זה הארכתי ושם כתבתי את כל הויכוח אשר הי' לי בדין זה עם השא"רית יוסף ועם הגאון מהר"ל מפראג ז"ל ע"ש ובט"ז ובש"ך הביאו מרש"י ריש פרק בהמה המקשה שאפילו נולד הנפל כולו אינו מפקיע מנחלה את הבא אחריו מליטול פי שנים דכתיב ראשית אונו מי שלבנו דוח עליו ולא ילד שאינו של קיימא שאין לב אביו דוח עליו על מותו ע"ש ברש"י ובט"ז ולפי דברינו אפילו להסוברים דבילא הנפל כולו אין הבא אחריו בכור לנחלה מודי דבכור הבא אחר הנפלים ש"נא כולם ללריך להתענות בערב פסח עבור דהוי' בכור של כסא המלוכה ולהכי כתב קרא היושב על כסאו ואפילו יולא דופן דלא הוי' בכור לנחלה לפי שלא נולד ונאמר וילדו לו בנים כמבואר שם במחבר סעיף ז' הוי' בכור להתענות בערב הפסח לפי שהוא נקרא בכור לענין כסא המלכות ובחק יעקב שם כתב ומ"מ ביולא דופן ל"ע לדינא דדילמא דוקא הכא איתמעט מהקרא דלענין נחלה כתיב וילדו לו ולענין פדיון כתיב פטר רחם מה שאין כן כאן שהוא זכר לנש שנילו ממכת בכורים ובכור הכא הוי' ול"ע עכ"ל ולדין פשוט דהוי' בכור לענין

זה כנ"ל ועיין בתוס' מס' ע"ז ו': ד"ה כל נשיאה ולא כל שרי' פרט לקטיעה טו'
שמלך עליהם אחד בחוקה שמתה אמו בלדתה ונבקעת בטנה ומלאוהו מי ומלך
עליהם ונקרא קיסר בלשון רומי והוא לשון כרום בעברית ועל שמו נקראו כל
המלכים שלאחריו קיסר, ואע"ג דלענין ירושת המלוכה הוי יורש אפילו מי שאינו
בגור אם הבכור מת כידוע מנהג המלוכה בימינו בכל זה אינו יורש המלוכה
מכיון רק מכת אביו אבל הבא אחר הנפלים יורש מכותו והוא נקרא בכור לענין
להתענות בערב הפסח אפילו ביולא דופן שאינו בכור לנחלה ולא לפדיון עבד
דמפרש קרא הושב על כסאו דמשמע מי שהוא בכור לישיב על כסא המלוכה
מכיון כנ"ל בחק יעקב שם הביא מתשובת מהר"ל סי' י"ד דבכורים כהנים ולויים
לריבין להתענות בערב פסח וכחב על זה דפשוט דאף שהכהן והלוי הוא רק
בכור מאם דנמלא דאינו בכור לנחלה ולא לפדיון אפילו הכי לריב להתענות וכן
משמע שם בחשונה ע"ש ולפ"ז גם ביולא דופן שהשאר מקודם בל"ע לריב
להתענות כמו כהן ולוי שהוא רק בכור מאם ולריבין רמזיא באורייתא דאפילו מי
שאינו בכור לנחלה ולא לפדיון לריב להתענות בערב הפסח שהרי נקרא בכור
לענין לישיב על כסא המלוכה מכיון ואין יתור לשון בתורתנו הקדושה וליכא
מירי דלא רמזיה בה, ועיין שם במור ובדרכי משה.

(לו) בשלח, ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתיים
כי קרוב הוא כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מלרימה
לריב להבין מה בא הכתוב ללמדנו בזה שפירש הטעם שלא נחם דרך ארץ
פלשתיים ונ"ל דיהי' מזה כעין דמיון סמך למה שהובא בשו"ע יו"ד סימן רמ"ב
סעיף י' יש מי שכתב שאסור לחכם להמיר דבר התמוה שגראה לרבים שהמיר
את האסור, והוא מהנהגות מיימוני פ"ה מהלכות חלמוד תורה והביא ראיות לדבר
מהגמרא דסנהדרין דף ה' ע"א כי הוה נחם רב לבבל ח"ל ר' חייא לרבי בן
אחוי יורד לבבל יורה יורד ירין יתיר בכורות אל יתיר כו' ואיבעית אימא
משום הא גופה דרב בקי במומי טפי ושרי מומא דלא ידעי אינשי ואמרו כי האי
גוויי שרי רב ואחי למישרי מוס עובר, ומבכורות דף ג' ע"ב רב מרי בר רחל
הוויא ל' ההוא חיותא הוה מקנה לאודייהו לעבד' כו' וכלאי חיותא דרב מרי בר
רחל כו' ואיבעית אימא רב מרי בר רחל ידע לאקנויי קנין גמור וחזי ל' אינש
אחרניא ואיל ועבד וסבר רב מרי מלחא הוא דעבד ואחי בה לירי הקלה
וברש"י מלחא הוא דעבד מלחא בעלמא דביצור ואינו נוטל דמיו ומש"ש כרה
כ' סע"א לענין בדיקות מראות הדמים דרבי חנינא פלי קודטא דגרנשתא ובדיק
בה לייט עליו ר' ישמעאל בר' יוסי דאם רבי חנינא הוא דחכים כולי עלמא לא
חכימי ע"ש וכחב שם בש"ך נראה דהיינו דוקא אם מהיר בסתם אבל אם אומר
לשאל טעם בדבר ומראה לו פנים מותר שכן משמע מהראיות של הגהות
מיימוני הנ"ל ע"ש גם בט"ז סימן ל"ב ס"ק כ"ב בשם תשובת מהר"י מינץ, ומה
שכתב תורה טעם לדבר שלא נחם דרך ארץ פלשתיים כו' שלא ינחמו בראותם
מלחמה ושבו מלרימה והוא כד' שלא ינחמו למה טעה ד' ככה להולכים דרך

מעוקם הלא דרך ארץ פלשמים קרוב וטוב לנחמם בדרך ההוא יש סמיכות כל
דבר לדין הנ"ל ולכל דבר נמלא איזה סמך בתורה דכולה בה.
לח) בהשירה (פסוק כ"ב) ויבואו בני צמח הים ביבשה והמים להם
חומה מימינם ומשמאלם, דקדקו נתיבת חומה שנראות כמיותרת דמה הי' חסר
אם הי' כתוב והמים להם מימינם ומשמאלם והרי מבואר שכלבו ביבשה אולי
ירמזו תיבת חומה שהמים רינם כחומה לענין זה שבני העיר כופין זה את זה
לכנות לעיר חומה כמבואר בבבא בתרא ז' ע"ב במשנה ע"ש וכשהמים מקיפים
את העיר ויש בני העיר שרולים לכנות חומה אין יכולין לכוף את בן העיר שיתן
לזה כי יכול לומר שהמים שמסביב מגיעים על העיר כחומה כי כן הסביר רש"י
שזה מגין מפני האויבים, אע"ג דלענין בתי ערי חומה עיר שהם חומותי' אין
דינה כמוקף ההם יש קרא דמוטע זה כמבואר בש"ס ערכין ל"ב סע"א ע"ש
ובמס' מגילה דף ה' ע"ב דאיתא שם דחוקי קרי בטבירי' בארביסר ובחמיסר כו'
[והים היא חומה מלך האחד] ומסיים שם הגמרא לענין בתי ערי חומה לא
מספקא ל' כי קא מספקא ל' לענין מקרא מגילה מאי פרוז ומאי מוקפין
דכתיבי גבי מקרא מגילה משום דהני מיגלי והני לא מיגלי והא נמי מיגליא או
דלמא משום דהני מיגלי והני לא מיגלי והא נמי מיגליא וברש"י דלא מפורש בה
חומה אלא לשון פרוז ושאינן פרוז כתב בה ומספקא ל' האי לשון פרוז אי
לשון וגלוי הוא או לשון עיר הנוחה ליכנס עכ"ל משמע קלת מלשון רש"י דהמים
אינם נקראים חומה לשים דבר בכ"ז לענין שבני העיר כופין זה את זה לכנות
חומה שהוא מחמת שלא יבואו אויבים בודאי המים הוא כחומה ואין יכולין לכוף
לזה כשנכר או יש סובבים את העיר דהרי האויב אין יכול לבוא להעיר מחמת
זה ואע"פ שזה פשוט מלך הסביר רמזא באורייתא בתיבת חומה דלפעמים המים
דינם כחומה וליכא מידי דלא רמזא בה, ויותר נראה להסמך על זה ההלכה
המבוארת בשו"ע הלכות שבת סימן שמה סעיף י"ח וימים ונחלים ממיא נושחין
הילכך הנוטל מהם מעל פני המים עד עשרה באויר הוי כרמלית למעלה מעשרה
באויר הוי מקום פטור, והמקור הוא מהגמרא דשבת דף ק' סע"ב כרמלית משפת
מיא נושחין מיא ארעא סמיכתא כו' ע"ש ובור עמוק עשרה מלא מים הוי רשות
היחיד גמור כמבואר שם במג"א סק"י וזה ירמזו לשון חומה שהמים היא כחומה
כארעא סמיכתא לענין שבת ואפילו לענין רשות היחיד שהיא מן התורה ולהכי
נכתב תיבת חומה לרמז ההלכה הזאת וליכא מידי דלא רמז בתורה, והפירוש
הפשוט הוא והמים להם חומה מימינם ומשמאלם, שנעשה הים כמו גשר שבוקים
על הנהר ששטח המסלה הוא שזה לשטח היבשה ומשי' לרדיו בנים שני כתלים
לבעתון העוברים והשבים שלא יפלו ממנו ומכבר הסמכנו זאת ההלכה לענין
שבת מהפסיק בפ' וישב והבור רק אין בו מים דדוקא בור שאין בו מים נקרא
רק אבל אם יש בו מים לא נקרא רק דכארעא סמיכתא הוא ומה שהסמכנו זאת
על תורת חומה הוא יותר נכון בעיני ודו"ק.
לט) בפרשת המן (פסוק כ"ו) שש ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא
יהי צה דקדקו בכפל הלשון וביום השביעי שבת שהי' די לומר וביום השבת

לא יהי' בו וגיל דמזה יליף הנמרה דבחד נשבת ירד להם המן מחילה כדאיתא
 בשבת פ"ז ע"ב אמר רב פפא ה"ס ויסעו מאליהם ויבואו כל ערוב צנ"י וגו' בחמשה
 עשר יום לחודש השני ואותו היום שבת הי' דכתיב וכוך וראיתם את כבוד ד'
 וכתיב ששה ימים תלקטוהו ע"ס ברש"י וביום השביעי לירידתו שבת לא יהי' בו
 ובתוס' שם תימה היכי מ"יתי רח"י מהאי קרא דנשבת הי' והלא זה הפסוק נכתב
 אחר שירד כבר מן שבע כשהגידו נשאי העדה למושה שלקטו לחם מנשה דכתיב
 ויאמר משה אכלוהו היום וגו' ששה ימים תלקטוהו והמן כבר ירד מיום ראשון
 שעבר ובמהרש"ל פירש לפי האמת אבל קשה לן מנא לן דלמא ירד באמצע השבוע
 מאחר דלא אמר ששה ימים תלקטוהו כי אם בשבת אחד שירד כבר המן ואמר על
 ששה ימים שיהיו אחר השבת שילקטוהו ששה ימים וק"ל עכ"ל ולפי דבריו זה
 הלימוד הוא מיתור הלשון ולא קשה קושי' התוס' הג"ל ואע"ג דגם בעשרת
 הדברות כתיב בן התם אמרה תורה שיצבתו ביום השביעי אבל הכא שאין כאן
 ציוי על השביתה אפשר שירמזו כפל הלשון שהשבת הוא חמיר יום השביעי לירידת
 המן אפילו בשבת העברה וליכא יתור היבד בתורה הקדושה ורמזו כל דבר איכא.
 (מ) יתרו (י"ז) ויאמר חותן משה אליו לא טוב הדבר אשר אתה עושה.
 נבול תבול וגו' דקדקנו דתיבות לא טוב הדבר אשר אתה עושה נראות כמיתרת
 ומה הי' חסר אם הי' כתוב ויאמר חותן משה אליו נבול תבול וגו' ואפ"ל דיש
 להכמיק על זה מה דאיתא בצרכות ל"א סע"א ויאמר אלי' עלי עד מהי תשתכרן
 וגו' אמר רבי אלעזר מכאן לרואה בחבירו דבר שאינו הגון לריך להוכיחו ובתוס'
 פירוש אע"ג דליכא איסורא דאורייתא דאי איכא איסורא דאורייתא פשיטא הוכח
 חוכית כתיב (ויקרא י"ט) וזוה שאמר חותן משה למושה בדרך תוכחה לא טוב
 הדבר אשר אתה עושה ולא בדרך עלה בלבד נבול תבול וגו' יש במוכין לזה
 דהרואה דבר שאינו הגון בחבירו לריך להוכיחו על פניו ולומר לו בפירוש שלא
 טוב עושה שהרי גם כאן הי' דבר שאינו הגון לפי דעתו של יתרו שהוקשה לו
 שהוא מזלזל בכבודו של ישראל שהוא יושב כמלך וכולן עומדים כמבואר ברש"י
 פסוק י"ג ורמזא באורייתא בתיבות הללו הנמרה הג"ל וליכא מירי דלא רמזא בה.
 (מא) ישם (כ"ד) וישמע משה לקול חותנו ויעש כל אשר אמר מזה שמושה
 רבינו וכל זקני ישראל לא נחתו לב' לדעת שאם ימנה שופטים על העם שיקל
 מעליו עד שהולך יתרו ללמדו לאדון הכנענים ואיך לא למדו השי"ת דעת וחכמה
 קלה כזאת יש סמך מזה למה דאיתא במס' חולין דף ו' ע"ב העיר ר' יהושע בן
 זרוו בן חמיו של ר' מאיר לפני רבי על ר' מאיר שאכל עלה של ירק בבית שאן
 והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו חזרו עליו אחיו ובית אביו אמרו לו מקום
 שאבותיך ואבות אבותיך נהגו בו איסור אתה הנהג בו היתר דרש לכן מקרא
 זה וכסת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל
 מקטרים לו ויקרא לו נחשטן אפשר בא אסא ולא ביערו בא יהושפט ולא בערו
 והלא כל עכו"ם שבעולם אסא ויהושפט ביערום אלא מקום הניחו לו אבותיו
 להמגדר בו אף אתי מקום הניחו לי אבותי להמגדר בו ע"ס בפירוש דמשמע
 משרישו שהאבות הניחו זאת מדלוקס לכניהם אחריהם להגדיל שםם אבל לפי מה

ככתבו המוס' לריק לפרש שהקב"ה נתן מקום לטעות לאבותיו של חזקי' שלא
ביערום כרי' שעל ידי סבה זו יניחו מקום לחזקי' להתגדר בו כמבואר שם
במהר"ם, ומפורש בירושלמי דמאי' בפרק שני בפירוש התי"ם דאיתא שם רבי
התיר ליקח ירק במוצאי שביעית והיו הכל מליזין עליו אחר להן בואו וכדין כתיב
וכתם נחש הנחושט וכי לא עמד לדיק ממשע ועד חזקי' להעבירו אלא אותה
עטרה הניח לו הקדוש ברוך הוא להחטטר בה ואכן העטרה הזאת הניח הקב"ה
לנו להחטטר בה, ומידוע הוא אללי שלא הביא המהר"ם לזבלין בירושלמי הג"ל וגם
לריק ליישב מדוע פירש רש"י פירוש אחר שלא כמבואר בירושלמי ומה הכריחו
לזה ואכ"מ ומה שמשע רבינו וכל זקני ישראל לא נחנו לב לזה והיתה זאת סבה
לימרו להתגדר בה יש סמיכין להגמרא בירושלמי הג"ל ומבואר במכילתא שנתן להם
ענה טובה והמקום הזה לדבריו ע"ש וליכא מירי שאין לו סמך בתורה דכולה
בה, ועיין בס' גלי ריח.

מב (י"ט שס ו') ואחם תהיו לי מולכת כהנים וגוי קדוש, דקדקנו בתיבת
לי שגראה כיתור לשון ואפ"ל דיש להסמיך על זה מה דאיתא במו"ק ט"ז ע"ב על
הפסוק (שמואל ב כ"ג) אמר אלקי ישראל לי דבר זור ישראל מושל בארס לריק
מושל יראת אלקים מאי קאמר אמר ר' אבהו הכי קאמר אמר אלקי ישראל לי
דבר זור ישראל אני מושל בארס מי מושל בי לדיק שאני גוזר גזירה ומבטלה וע"ש
במהרש"א ויתפרש לפ"ז ואחם תהיו לי מולכת כהנים שחמשנו עלי שאתם גוזרים
ואני מקיים גזירותיכם כשתהיו גוי קדוש ותיבת לי הוא כמו עלי כמו בפרשת
וירא כ' פסוק י"ג אמרי לי אחי הוא ופירש"י אמרי לי, עלי כו' פן יאמר לי
אשה הרגתהו, ובדרך הרמז יתפרש גם כאן לי בלשון עלי לרמוז לן הגמרא הג"ל
וליכא מירי דלא רמז בה.

מג (י"ב) והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר
ונגוע בקלהו כל הנגוע בהר מות יומת מזה דכתיב עלי' בפני עלמה ונגיעה בפני
עלמה והרי אי אפשר לעלי' בלא נגיעה אפשר להביא כעין סמך מזה למה
דאיתא בעירובין בריש פרק בכל מערבין במשנה ולכן בבית הפרס רבי יהודה
אומר אפילו בבית הקברות מפני שיכול לחוץ ולילך ולאכול ובגמרא דף ל' סע"ב
תנא מפני שיכול לחוץ ולילך בשירה תיבה ומגדל קא סבר אהל זרוק שמי' אהל
ובפולוגתא דהני תנאי דתניא הנכנס לארץ העמים בשירה תיבה ומגדל רבי מטמא
ר' יוסי ברי' יהודה מטמא במאי קמיפלגי מר סבר אהל זרוק לאו שמי' אהל ומר
סבר אהל זרוק שמי' אהל וע"ש כל הגמרא ובכ"ז שמי' אהל וחולץ ובגדולה
עסקין שמחוקת מ' טאה בלא שהם כוריים ביבש דאי קטנה כלי היא ומקבלת
טומאה ולא חילול ורבנן דמתניתין כרבי סבירא להו כו' ע"ש ואפשר דמה
שאסרה תורה העלי' הוא אם יעלה בהר בשירה תיבה ומגדל שלא יגע בו מאומה
והוי עלי' בלא נגיעה כלל ולמ"ד אהל זרוק לאו שמי' אהל יליף מהפרשת הר
סיני שפירשה תורה העלי' ומשמע דאפילו בלא נגיעה אסור ומסתמא הכונה
על שירה תיבה ומגדל שהיא רחבה אמה על אמה צדו"ב' אמות דלא אינה
מקבלת טומאה וחולקת רשות לעלמה וע' כ"ז דכלים הרי דלאו שמי' אהל

לעשות חליה ומיד שמי' אהל לא יליף מהפרשת הר סיני דסבירא לי' דדוקא
בהר סיני דפירשה התורה העלי' ואי אפשר לעלות בלא נגיעה לא הוי שמי' אהל
לעשות חליה כגל אהל לענין טומאה ארץ העמים הוי אהל ולפי' הוי פלוגתאיהו
אי ילפינן מהפרשת הר סיני לכל מילי דכמו בהר סיני אסרה התורה גם בשירה
חיבה ומגדל לעלות ולא הוי שמי' אהל לחוץ יהי' כמו כן גבי טומאה הו' לא
ואפי' דהסבירא נותנת דבהר סיני לא תועיל חליה לעלות מפני כבוד השכינה
ולא דמי לפלוגתאם בעירובין שם בכ"ז אפשר דיסמכו דבריהם על זה ויש לזה סמך
כל דהו בתורה.

(מז) שם (ט"ו) ויאמר אל העם היו נכונים לשלושת ימים אל תגשו אל
אשה ובתרגום לא תקרבין לנר אחתא, ולריך להבין מה שתרגם לנר אחתא ולא
תרגם לאחתא ואפשר שכונתו על חיבוק ונישוק שגם זה ה' אסור בפרישה שקודם
מתן תורה וגל הוכחה לזה בפסוק זה שאפשר לדקדק דהוליל אל תקרבנו אל
אשה שמלינו כמה פעמים בתורה זה הלשון על ביאה כמו בפרשת תלך כ"ב
פסוק י"ד ואקרב אלי' ולא מלאמי לה במולים וכן בפרשת וירא י"ט פסוק ד'
ואבימלך לא קרב אלי' וכן בסדר אחרי בפרשת עריות הוזכרה בכל מקום קריבה
על הביאה ולא מלינו בתורה עוד לשון נגישה על הביאה וכמדומה שלא נמצא אף
בגביאים ובתובים זה הלשון על קריבת אישות ובדלתי הכונה שימרחקו אף מחיבוק
ונישוק שלא יצאו לקורבת ביאה ויש חשש פליטת שכבת זרע דהקפיד הכתוב על
טמאי קרי במתן תורה ויש להביא מכאן קצת סמך לדעות המחמירים בפרישה
שסמוך לוסתה אף בחיבוק ונישוק כמוכא ביו"ד סימן קפ"ד בבית יוסף בשם
תרומת הדשן סימן ר"ן לאסור כל קריבה ובכ"ח דמדינא מותר בחיבוק ונישוק
כדפסק בשו"ע מהו נראה דהמחמיר באלה תע"ב ע"ש ובט"ו שם סק"ג כהב
ולי נראה שאסור מן הדין לדעת הרא"ש לענין אבילות שיש להחמיר בחיבוק
ונישוק שהוא מביא לידי חשק ע"ש ובפרט לשיטת הפוסקים דוסתות דאורייתא
דאסור בחיבוק ונישוק ועיין בפת"ש שם סק"ג בשם הגו"כ וחת"ס ואם כנים
אנחנו בזה שנאסרו אף בחיבוק ונישוק בפרישה שקודם מתן תורה יתיישב לשון
הת"א ולשון הגשה דנקט קרא כאן ולא לשון קריבה כמו דכתיב בכל מקום כגל
ולא לחנם נשתנה כאן הלשון ויש סמיכות כל דהו להמחזירין ביו"ד שם והכל
נמצא בה.

(מה) בשבטים (כ"ג פסוק כ') הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך
בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי, עיין ברש"י הפירוש אשר הכינותי ואולי
אפשר לפרש אשר הכינותי קודם בריאת העולם כדאיתא בפרק מקום שנהנו כ"ד
ע"א והא תניא שנעה דברים נבראו קודם שנברא העולם ואלו הן כו' כסא
הכבוד ובית המקדש דכתיב כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו, ובגדרים
דף ל"ס ע"ב בר"ן שנעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, כלומר שעלו
במחשבה להבראות קודם שנברא העולם שאי אפשר לעולם בלא הם וכדאמרין
שמחשבתן של ישראל קדמה לכל ע"ש גם במהרש"א ומלינו בכל מקום לשון הכנה
ולא דהו בתורה למיניה ומהו כי דלא נאמר אלא הכינותי על המהרה שיתברר

ביהמ"ק קרמה לבריתא עולם ויש רמז בתורה לזה וליכא מידי דכתיב בכתובי
דלא רמיזא באורייתא בתענית ט' ע"א.

(מו) שם (כ"ד י"ז) ומראה כבוד ד' כאלא אוכלת בראש ההר לעיני בני
ישראל, יש לדקדק דהוי ל' למיכתב כאש בוערת ומה הוא הלשון אוכלת ונ"ל דבא
הכתוב לרמז בזה הלשון מה דאיתא בסוף פרק ראשון דיומא ח"ר שש אשוח הן
כו' ויש אש אוכלת אש דשכינה דאמר מר הוסיט אלבעו ביניהם ושרפן, וזה כאש
אוכלת שהיא אוכלת אש אחר וליכא מידי דלא רמזי בתורה, והפירוש הפשיט הוא
עבור שהאש אוכלת ומכלה את גוף הדבר הבער ש"ך ב' לשון אכילה שמורה
על כליון וע' בתרגום יוב"ט.

(מו) תרומה (ט"ז) ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך, אפשר
לדקדק דהוי ל' להסמך פסוק ונתת אל הארון וגו' תיכף אחר פסוק י"א לעיל
והכי הוי ל' למימר ועשית עליו זר זה סביב ונתת אל הארון וגו' ואח"כ
מהטעמות וברים שהיו להארון ונ"ל להסמך על זה מה דאיתא בסוף מסכתא
מגילה ח"ר ינאי ברי' דר' ינאי סבא משמ"י דר' ינאי רבה מוטב חגלל המטפחת
ואל יגלל ספר תורה וברש"י ואל יגלול ס"ת, בחוך המטפחת, ובטור יסוף סימן
קמ"ז הביא זאת הגמרא וכתב פירוש שלא ישים ס"ת בחיקו על המטפחת ויגלול
ס"ת כדי שתכרך במטפחת ואיפסק להלכה בשו"ע שם סעיף ה' מוטב חגלל
המטפחת סביב הס"ת ולא יגלול הס"ת כשכורכו במטפחת, ובמג"א פירוש שלא
יחזו המפה בידו ויגלול הס"ת סביבו, והטעם לזה משום שזה הוי בזיון לס"ת
כמובן ובאשל אברהם מהפמ"ג בסק"ז הביא בשם הא"י רבא בחפלין חגלול
הרלוות על הקליפה לא להיפוך ופשוט הוא יעו"ש באות ו' ע"כ, והכא נמי הוי
כעין זה דאש יעשו הטבעו ויכניסו הבדים אחר הנחת העדות ולטרך להזיז הארון
לזרך קביעות הטבעים והבדים כי כן הדרך כשקובעין איזה דבר להזיז דבר
הנקבע בו והוי זה בזיון ללוחות העדות או להתורה כפירש"י ולכן היו לריבין
לקנוע הטבעות קודם נתינת העדות בהארון ואע"ג דלא דמי כלל דהכא אינו
מוזיז הלוחות רק הארון שהלוחות מונחין בו אבל שם מטלטל הס"ת גופא בכ"ז
כשמזיז הארון גיזוין גם הלוחות ממקומן מפני זה וגם בלא זה עלטול הארון הוי
טלטול הלוחות והוא דומה קצת לגלילת ס"ת כדי שתכרך במטפחת ויש כעין סמך
מזה להגמרא דמגילה הג"ל ואע"פ שהשכל הפשוט מחייבם זאת שאסור לעשות כן
ואין לריך סמיכות לזה האיסור בכ"ז יש לזה סמיכות בתורה והכל נמצא בה.

(מח) תצורה, ואמה תליה את בני ויקחו אליך שמן זית זך כמים למאור
להעלות נר תמיד, וברש"י כמים למאור ולא כמים למנחות, והוא במנחות דף פ"ו
ע"א במשנה ט"ז ולכאורה אינו מובן מנא ידע הגמרא דבא למטע מנחות דאינו
לריך כמים דלמא גם מנחות לריך כמים, ואפ"ל דיש לדקדק למה הקדים מציב
למאור קודם שהזכיר ההדלקה והרוי אי אפשר להיות אור קודם הדלקה והכי
הג"ל להעלות נר תמיד למאור ומדהסמך מציב למאור לכמים ממפטינן מנחות
ולא לחם נשחנה סדר הלשון.

תחילה וכשחשב הנגדי כהונה של כהן גדול הזכיר החושן תחילה ולריך טעם ואש"ל עבור שבחושן היו אורים וחומים ולא באפור [ועיין במהרש"א בסוף פ"ו דיומא] ועבור החשיבות של אור"ה שהוא כתב של שם המפורש שה' נוחו בתוך כפלי החושן שעל ידו הוא מאיר דבריו ומחמם את דבריו כמבואר ברש"י פסוק ל' ומראה בזה חשיבות של ישראל כדכתיב בפרשת בלק כ"ג כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל וגו' וברש"י או אור"ה מגידים להם ועבור החשיבות אקדמי' כנגדי כהונה אבל בעש"י שה' לריך עשיות הרבה האפור עצמו הוא הסינר והחגורה של האפור והכתפות הקבועות בו ואולי מטעם זה כתיב ועשו לשון רבים הקדים האפור לחושן שאינו לריך עשיות כל כך וגם כשהלבישו הלבישו האפור תחילה ואח"כ החושן אע"פ שאסור להסיר החושן מעל האפור כדכתיב ולא יזח החושן מעל האפור בכ"ז כשהלבישו מלבישו בתחילה האפור ואח"כ החושן כמוכן ומה שאנו רואים שמחמת החשיבות של החושן שה' בחוכו שם המפורש אקדמי' כנגדי כהונה אפשר להסמוך על זה מה דאיתא ביבמות ל"ב ע"א ואידי דחביבה ל' אקדמה וכן הוא במס' ר"ה י"ב ע"א ועוד ומהאי טעמא הקדים חושן ואפור לכל נגדי כהונה וליכא מירי שאין לו רמז בתורה דכולה בה, והקדימה של החשיבות הסמכנו עוד באיזה מקומות.

(ג) תשא (ל"א י') ואת נגדי השרד ואת נגדי הקודש לאהרן הכהן ואת נגדי צניו לכהן יש לדקדק למה הקדים הכתוב עשיית נגדי השרד שנעשו לכסות את הכלים בשעת המסעות לנגדי כהונה שהיו לעבור בהם את העבודה והם חשובים יותר וג"ל לתרץ אחרי דחשיב מקודם עשיית הכלים הזכיר מיר הכיסוי שלהם כעין דאיתא בריש ברכות עד דקאי בשחרית פריש מילי דשחרית והדר פריש מילי דערביה ע"ש דמהאי טעמא מפרש ההנא ברכות ק"ט דשחרית קודם ברכות ק"ט דערביה אע"ג דבריינו של עולם הוא ברישא חשיבא והדר נהורא, ויש סמך לסברא זאת דעד דקאי בשחרית פריש מילי דשחרית מסדר דהאי קרא שחשב נגדי שרד קודם נגדי הקודש אשר לאהרן מחמת הכלים שזכרו מקודם וליכא מירי שאין לו סמך בתורה.

(ד) שם (ל"ב י"ט) ויהי כאשר קרב אל המזבח וירא את העגל ומחולות ויחר אף משה וישלך מידיו את הלוחות וישבר אותם תחת הבה, יש לדעת איזה נ"מ אלה שיבר אותם וג"ל דיהי' מזה סמך להלכה המבוארת בפרק בני העיר כ"ז ע"ב ששמי' קדושה נגזין ע"ש מה הן ששמי' קדושה ואפסקה להלכה בשו"ע אור"ח ס' קנ"ד סעיף ג' ובפמ"ג באשל אברהם אות ה' דנתיב זו היינו במקום המולנע ע"ש והלוחות אע"פ שפרט הכתב מעליהם כמבואר בתרגום יב"ע היו להם דין ששמי' קדושה שנגזין ומהאי טעמא לא שיבר אותם אלל המחנה שראה שם העגל ומחולות רק בתחתית הבה שהוא מקום המולנע ורמזא באורייתא ששמי' קדושה נגזין כהגמרא דמגילה הנ"ל וליכא מירי דלא רמזא בה כהגמרא בתענית ט' ע"א.

(ז) שם (ל"ג ד') וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא שמו איה מריו וליי וברש"י שאין חשיבות שרד ומחולות ומהא"ל א"ל א"ל א"ל

להאבלות כי מה שאמר השי"ה כי לא אעלה בקרבך הי' לטובתם בלא לבלות
 אותם וג' להביא מבאן סמך למה דאיתא במשנה דברכות ר"ש פרק הרוואה
 מברך על הרעה מעין על הטובה ועל הטובה מעין על הרעה ובגמרא דף כ"ב
 ע"א מפרש היכי דמי כגון דסקיל בדקא בארעא אע"ג דטבא הוא לרד"י דמסקא
 ארעא שירטון ושבתא השתא מיהו רעה הוא, ועל אופן זה מפרש הגמרא על
 הטובה מעין על הרעה ע"ש ואיפסק להלכה באו"מ סוף סימן רכ"ב, הרי בלא
 אזלינן בחר מה שהגלגל על ידי זה ודנין הדבר לענין הכרעה כדשכחא ומהאי
 קרא י"ש סמיכות קנה להלכה הזאת דהרי התאבלו על שמועתם הדבר הרע
 הזה אע"ג שיומסק להם טובה מזה וליכא מירי שאין לו סמך כל דהו בתורה.
 (ג) שם (י"ד) ויאמר פני ילכו והניחותי לך, ויאמר אליו אם אין פניך
 הולכים אל תעלינו מזה, לריך להבין אחר שאמר לו הקב"ה פני ילכו איך הוא
 הנימוס והדרך ארץ לומר אם אין פניך הולכים כאילו הוא ח"ו ממחוסרי אמונה
 וברנב"ן וטעם אם אין פניך הולכים על דעת רש"י בזה אני חפץ כי על ידי
 מלאך אל תעלינו מזה וכתב וחלילה שיאמר אם אין פניך הולכים אחרי שהבטיחו
 פני ילכו כו' והנה הי' רוצה במלאך שנאמר בו כי שמי בקרבנו והשם ענהו בטובה
 כפולה ומכופלת יותר ממה ששאל שילך הוא בעלמו אבל הפרשה הזאת אי אפשר
 להולמה למי שלא שמע בסתרי תורה וכך הוא הענין על דרך האמת ע"ש ולפי
 דרך הרמז אפשר לרמוז בזה דבר הלכה והוא דאיתא בשו"ע חו"מ סימן ר"ז סעיף
 א' המקנה לחבירו בין קרקע בין מטלטלים והתנה תנאים שאפשר לקיימם בין
 שהתנה המקנה בין שהתנה הקונה (מיהו י"ש אומרים דאם התנה המוכר טובה
 הלוקח אין זה תנאי בלא הוי אלא פטומי מילי כו' ע"ש) ובסמ"ע סק"ג אלא
 פטומי מילי, הרא"ש דף קמ"ב פירש הדבר וכתב ומדלא חזר הלוקח התנאי
 שהוא טובתו ש"מ דאף הלוקח לא החשיב דברי המוכר והבטחתו לעיקר אלא
 שבא המוכר להניח ע"לבו ורגזו של הלוקח וחשב הלוקח בלבו אם אחזור התנאי
 יחזור המוכר מיר מדברי הבטחתו וטוב לו השתיקה באולי יבוש לחזור מדברי
 הבטחתו לאחר זמן אבל הסכים בדעתו לקנותו אף בלא אחריות ע"ש כי כן הוא
 כיוצא הרא"ש בשינוי לשון לתוספת ביאור עכ"ל והרא"ש הוא בפרק איזהו נשך
 דף ס"ו ובגמרא שם ההוא גברא דזבין לי' ארעא לחבריו שלא באחריות חז"י
 דהוה קא עליב א"ל אחאי עליבת אי ערפו לה מינך מוגבינא לך שופרא שבחא
 ופירי אמר אחימור פטומי מילי בעלמא הוא א"ל רב אשי לאמימר טעמא מאי כיון
 דלוקח בעי לאהנוי והסא מוכר קא מחני אחרת פטומי מילי בעלמא הוא ע"ש
 ובשו"ע יו"ד סימן קע"ד לענין רבית בסעיף א' אבל אם אמר לו הלוקח מדעתו
 כשהיו לך מעות אחזיר לך הקרקע אינו תנאי והמקח קיים מיר לפיכך הלוקח
 אוכל פירות ואם כשאמר כן הלוקח חלעו ממנו המוכר וחזקו הרי הוא תנאי
 אבל כל שעשאו הלוקח ואפילו בחוק המכר ושחק המוכר ולא חזקו אין זה תנאי
 אלא כפטומי מילי והמכר מכר הואיל שלא עשאו המוכר שה' לו לעשותו ע"ש
 והוא מהגמרא דפרק איזהו נשך דף ס"ה ע"ב ע"ש הרי לך שיטת הרא"ש דבין
 אלוהי חזקו ודנין לחנוני רבים דזה שלר"ד להתנות לריך לחזור על התנאי

שלא יהא פטומי מילי בעלמא וכו' שהוא חוזר עליו הוא מחזקו ונעשה תנאי
 גמור ומה שה' חסה חוזר על דבריו של הקב"ה שאינו מתרצה רק שילך בעלמו
 עמוס יש סיוע לדין הנ"ל לפי פירוש הרמב"ן הנ"ל שמה שה' מתרצה במלאך
 ששמו בקרבו והשם ענהו שילך הוא בעלמו ואע"פ דמבואר בס' מן ר"ז שם דהני
 מילי שמכר לו בתחילה סתם וקודם שנגמר המקח לנמרי הטיל המוכר תנאי אבל
 אם בתחילה אחר המוכר על תנאי כך וכך אני מוכר לך אע"פ דהוי טובת
 הלווקח מ"מ לא קנה רק אדעתא דהכי והוי תנאי גמור ע"פ גס זה יש לדמות
 לקודם שנגמר המקח שהרי כתיב בשמות ג' פסוק ח' וארד להלילו מיד מלרים
 ולהעלותו מן הארץ ההוא אל ארץ טובה ורחבה וגו' וזה שאמר פני ילכו היתה
 על הדרך וגמר היליאה הוא ביאהם לארץ ובאופן הזה לריך לחזור על התנאי
 וי' שהתנאי נעשה לטובתו כנ"ל ואע"פ דטובה ישראל הוא טובתו של הקב"ה וגם
 לא דמי כלל לתנאי שבין מוכר ולוקח כמובן ורחוקים הענינים זה מזה כרחוק
 מזרח ממערב כנ"ל לפי דרך הרמז שלנו נתיישב מה שאמר משה רבינו בפסוק
 הזה ויש סמיכות לשיטת הראש הנ"ל וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא דכילה בה.
 (נד) במגילת אסתר (ג' י"א) ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם
 לעשות בו כטוב בעיניך, יש לדקדק אחר שאמר המן יכתב לאבדס לא ה"י לו
 למלך לומר אלא והעם לאבדס שהרי כבר גילה המן מה שהוא טוב בעיניו הוא
 לאבדס ואפשר לומר הטעם מה שלא רצה אחשורוש לומר לו בפירוש שיאבדס עפ"י
 הנדרש רבה סדר נח פרשה ל"ד אות י"ט שופך דם האדם באדם דמו ישפך וגו'
 א"ר חנינא כולכם כהלכות בני נח כו' על ידי שליח שופך דם האדם על ידי אדם
 דמו ישפך ובמחנות כהונה ע"י שליח, השולח שליח להרוג חבירו השולח חייב
 משא"כ בדין ישראל שהשליח חייב שאין שליח לדבר עבירה, הרי דבנן נח יש
 שליח לדבר עבירה להתחייב שולחו ועבור זה לא רצה לומר לו בפירוש שיאבדס
 כיוי שלא תחול עונש הריגתם על ראשו ואולי היתה ידוע להם שבמלות שלהם יש
 שליח לדבר עבירה ומחוייב המשלח ולהכי אמר לו שיעשה כטוב בעיניו כפי רצונו
 ולא יהי' הוא המשלח לדבר זה ומוכן היטב מה שלא אמר לו בפירוש שיאבדס
 אע"פ שהי' בדעתו להשמירם כדאיתא במגילה י"ד רע"א משל דאחשורוש והמן
 להל ואחריץ ע"פ ואם כנים דבריו מהי' סייעתא גס מכאן דיש שליחות בבן נח
 לב"כ כשיטת המשא"ת בנימין שהביא הב"ש באהע"ז סוף סימן ה' דפסק בפשיטות
 עכ"פ לעכ"פ יש שליחות וע"פ והובא דעתו גס במגן אברהם סימן תמ"ה סק"ד
 ובמחלוקת כיון דשניהם בני ברית אחד וע"פ וכמדומה שהוא פירוש נכון בס"ד
 עפ"י המד"ר הנ"ל ויש סעוד מזה לשיטת המשא"ת בנימין ודו"ק.
 (נה) שם (ח' א') ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית
 המן לזרר היהודים, ועיין ציוסף לקח למה נאמר ביום ההוא ואפ"ל שהי' חושש
 שלא יתקרב דעתו ולא יתן לה אח"כ ומהאי טעמא נתן לאסתר את בית המן
 ביום ההוא כמו שמצינו בריש כתובות דחיישינן לאיקרורי דעתא עד למחר פ"ט
 ברס"י במשנה, וכמו כן הכא חשש המלך שלא מתקרב דעתו ויתפייס ודו"ק.
 (נו) ויקהל, לא תכערו את כלל מוסבותיכם ביום השבת, ידוע דרשת חז"ל

למה ילאת הכערה כמובא ברש"י ועיין ברמב"ן ואפשר לפרש נ"כ ע"פ דרך הפשט
ע"פ הגמרא בפרק במה מרליקין כ"ה ע"ב ותזנח משלום נפשי אמר רבי אבהו
זו הילקת נר בשבת וברש"י שלא הי' לו ממה להדליק ובמקום שאין נר אין שלום
שהולך ונכסל והולך באפילה ואיתא סם בפרק כל כחבי קט"ז ע"א א"ר יסמעאל
ק"ו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקרושה ימחה על
המים כו' ע"ס הרי לך דמפני השלים מותר לעבור עבירה והזכירה התורה שלא
יבעירו אש בשבת מפני שלום בית רק ידליקו נרות מערב שבת דאין שלום בבית
בלא נר כג"ל ויש בזה צד רמזו על נר שבת ועוד אפשר להסמך על פסוק זה
החשש דשמא יטה המבואר בשו"ע הלכות שבת סימן ער"ה והוא מהגמרא דשבת
י"ב ע"א דאין פולין לאור הנר ואין קורין לאור הנר שמא יטה ע"ס ובשמיטה
הנר להביא השמן לפי הפתילה שידליק יפה הוי מצעיר בשבת וכן אסור להדליק
בשמיטה שאין נמשכין אחר הפתילה או בפחילות שהאור נוסכסכת בהן כמבואר
בריש פרק בזה מרליקין מחמת חשש זה ובמנן אברהם ריש סימן רס"ד דבזה
אסור אפילו תשמיש שאין לר"ך עיין ע"ס אבל בשמן כשר אסור רק לשמש נגדו
דבר הלר"ך עיין ובט"ז סימן תרע"ג סק"ד כתב דכשהפתילה או השמן פסול לא
מהני כשאחר עמו ע"ס ואמרה התורה לא תבערו אש וגו' שלא תגרמו לבא
להבערת אש על ידי הדלקה בפחילות ושמיטה הללו או אפילו בפחילות ושמיטה
שכשרים להדלקה בשבת אס' ישמש נגדו דבר הלר"ך עיין כשאין אחר עמו דשמא
יטה שידליק יפה ועל צד הרמז מרמז הכתוב להאיסורין שאסרו חז"ל מפני חשש
דחטי' כג"ל והכל נמצא בה.

(ו) פקודי, ואלה פקודי המשכן משכן העדות, הקשו המפרשים למה עשה
משה חשבון על מה שעשה מן הכסף והנחושת ולא עשה חשבון על מה שעשה מן
הזהב עיין בהם והרמב"ן כתב בזה"ל ולא ספר בפרשה מה נעשה בזהב כי הזהב
ממנו ביד איתמר ליפוי הקשרים והבריחים כו' והנה בעבור שלא יודע ליפוי כל
כלי כמה זהב יש בו לא ספר שנחנו משה להם במנין ובמשקל, ולפי דבריו לר"ך
להבין אס' לא נתן חשבון מן הזהב מפני שאי אפשר לברר זה איזה צורך הי' לו
לימן חשבון מן הכסף והנחושת הלא ישאר נחמד על הזהב ואי אפשר בזה לנקות
את עולמו ונ"ל דיהי' מזה כעין סמך דאין דגין אפשר משאי' אפשר כדאיתא בסוף
פ"ק דבוריוה וכי' דגין אפשר משאי' אפשר ובמס' מנחות י"ט ע"א וכי' תימא אין
דגין אפשר משאי' אפשר ע"ס הרי סתמא דתלמודא סבירא כן אע"ג דמחלוקה
הוא סם בדרך פ"ב ר"א ורע"ק ע"ס וביבמות מ"ז ע"ס והסבירא הפשוטה הוא
כן דאנו חומרים שזה הדבר ישנו בחיוב היכא דאפשר ושאני היכא דאי
אפשר לחייבו ומה שנתן משה רבינו חשבון על הכסף והנחושת יש בדמות ראי'
לזה וכמו דאמרינן בחולין י"א סע"ב ובריש דף י"ב היכא דאפשר אפשר היכא
דלא אפשר לא אפשר וכעין זה בבבלי בריש פרק המביא אמור רבנן כמה דאפשר
לשנוי משנינן בימא טבא, והובא בכמה מקומות בפוסקים כמה דאפשר לברורי
מבררין וע' ביו"ד סימן ק"י בדיני ספק ספיקא מהש"ך באות ל"ה דעת הרשב"א
דמלר"ך ברור והכריע הש"ך דהיכא דאפשר ואין הפסד בדבר לר"ך לברר ע"ס

גם בפת"ש ולכן נתן חשבון על מה דאפשר לימן חשבון ויש סמכות לזה בתורה והכל נמלא בה.

(נח) שם (כ"ז) ויהי מאת כבר הכסף ללקח את ארני הקודש ואת ארני הפרוכת מאת ארניס למאת הככר כבר לארן לריך לדעת למה הזכיר הכתוב שני הליקה והל"ל לעשות וגם שנה ואמר למאת הככר שהרי אמר כבר ויהי מאת כבר הכסף וגם ה"י ראוי שיאמר מאת הככר למאת ארניס ואפ"ל עפ"י המבואר ביו"ד הלכות ריבית סימן קס"ה בבית יוסף בשם הרא"ש דפרק הגזל עליס שהדרך להתחסר בהיתוך ע"ס והודיענו הכתוב שבמלכת המשכן לא נחסר כלום בהיתוך כי שרחה ברכה במועשה ידיהם והיו ללקח שהגם שהדרך להתחסר בליקה אבל כאן לא נחסר כלום ומשום הכי כתיב מאת ארניס למאת הככר שנתאם ארניס היו שוקלין מאת כבר ולא נחסר כלל בליקה ואם ה"י כתוב מאת הככר למאת ארניס לא היינו יודעין שלא נפחת בליקה ועבור זה שנה עוד הפעם למאת הככר להודיענו שמאת ארניס היו שוקלין מאת כבר בשלימות ומה שמסיים הכתוב כבר לארן אפשר לומר ע"פ דברי רש"י בסוף סדר נשא בפסוק פ"ה כל כסף הכלים וגו' ללמדך שהיו כלי המקדש מכוונים במשקלן שוקלין אחד ואחד ושוקלין כולן כאחד לא רבה ולא מיעט, וכמו כן היו הארניס מכוונים במשקלן כבר לארן ולא חשלה על דעתך שבכלל היו שוקלין מאת ארניס מאת כבר ולא ה"י כל ארן משקלו, בלמלום כבר רק פחות או יותר מעט ובא הכתוב להודיענו שה"י כל אחד משקלו שיה לחבירו והיו כבר לארן שהיו כן בלמלום נפלא ולא לחנם נשתנה הלשון מאת ארניס למאת הככר וגם ליכא יתור לשון בתורתנו הקדושה.

(נט) שם (ל"א כ"ח) ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים עשה וויס לעמודים, ובמד' אות ו' אמר להם בואו ואני עושה לפניכם חשבון אמר להם משה אלה פקודי המשכן כך וכך ילא על המשכן עד שהוא יושב ומחשב שכתב אלף ושבע מאות וז' וע' שקל מה שעשה וויס לעמודים התחיל יושב ונותמיה אמר עכשיו ישראל מולאין ידיהם לאמר משה נטען מה עשה האר הקב"ה עיניו וראה אותם עשויים וויס לעמודים ע"ס ובתנחומא אות ו' וזיפה תואר דדרשו מדהוי ל' למימר ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים לעשות וויס לעמודים וכמ"ס ויהי מאת כבר הכסף ללקח והביא משם הנח"י דנראה משם דרד"ס מדרהיב בה"א הידיעה ע"ס, ובפירוש מהר"זו שה"י די שיאמר והאלף וז' מאות לוויס לעמודים ולמה אמר ואת כו' עשה כו' כאלו אמר דבר חדש על כן דורש שכתב עד שזכר וע"ס ולריך להבין לאיזה צורך סיפרה התורה זאת ואפ"ל ע"פ מה שהובא בפת"ש יו"ד סימן רמ"ב סק"ב בשם תשו' חוט השני סימן כ' דהלשון אישחמטתי הוא לקוח מהש"ס שכן מצינו כמה פעמים שאמרו על גדולי האמוראים והוא לשון נקי' ודרך כבוד לומר דבאותה שעה נשמע מומנו הדבר ההוא כי השכחה הוא טבע אנושית כוללת כל האישים ואין חילוק בין רב למעט ע"ס שבה אין פוגע בכבוד הקדמונים ולצורך זה הודעתנו התורה זאת ובתורה תיבות יתירות לפירוש מהר"זו הנ"ל שבשכחה אין נגא' כלל כי מי לנו גדול ממושה דבינו שכתב כנ"ל והכל נמלא בה.

(ס) ויקרא, (ג) אל פתח אוהל מועד יקריב אותו לרצונו לפני ד',
 וברש"י אל פתח אוהל מועד, מטפל בהנחתו עד העזרה והוא מהח"כ פרשתא.
 ב' אות י"ג אל פתח אוהל מועד, מיטפל בו ומביאו אל פתח אוהל מועד וכן
 הוא ברבותינו בעלי התוס' אל פתח אוהל מועד יקריב אותו שלא יאמר אדם
 לכהן לך וקה בהמה והקרב אותה שאין זה דרך [כבוד] של מעלה אלא בעל
 הקרבן מדרשו ומביאו עד לפני בית המלך עכ"ל משמע מלשונם שלריך להטפל
 הוא בעלמו ולהביאו ואפשר להסמך על זה מה דאיתא בשו"ע או"ח סימן ת"ס
 ס"ף ב' הרא"ש ה"י משתדל במלת מלוא ועימד על עשייתם ומורו הפוסקים
 ומסייע בהן בעריכתן וכן ראוי לכל אדם לעשות להטפל הוא בעלמו במלוא
 ובמנן אברהם סוף סימן ר"ג דבכל מלות מלוא בו יותר מבשלוחו וע"ס בשפ"ט
 ובפתחי תשובה אבה"עו סימן ל"ה סק"ב מלוא שיקדשנה בעלמו, כתב ע"ן בס'
 יד המלך פ"ל מהלכות שבת דין ו' שהעיר למה לא מלינו הא דמלוא בו יותר
 מבשלוחו רק בשני מלות בקידושן אשה ובהנחת כבוד שבת ולא בשום שארי
 מלות כגון השבת גזל ועשיית מעקה והענקת ומוזזה וכדומה ע"ס שכתב ע"ס
 נכון לחלק בזה ומ"מ לדינא אין דבריו נכונים ואישתמיטת דברי המג"א באר"ס
 ס' ר"ג סק"ב שכתב בהדיא שהוא הדין בכל מלות אמרינן מלוא בו יותר מבשלוחו
 וכן משמע בש"ס בכמה מקומות וע' בש"ס שם ע"ל ומלשון הח"כ ומיטפל
 בו שנראה שטפל הוא בעלמו ובפרט בלשון בעלי התוס' בעל הקרבן מדרשו
 ומביאו וכו' י"י סמיכות מזה כדעת המג"א דבכל המלות הדין כן והכל
 נמלא בחורה.

(א) ישם (ר' כ"א) והוליא את הפר אל מחוק למחנה ושרף אותו כאשר
 שרף את הפר הראשון מטאת הקהל הוא, הנה מה שסיים מטאת הקהל הוא
 לריך להבין מה בעי להורות בזה ואפ"ל דיהי' רמזו בזה הפלוגמא בערכין בסוף
 פ"ג אי דור לפי פרנס או פרנס לפי דורו וע"ס ומאן דאמר דפרנס לפי דורו
 יפרש מטאת הקהל הוא כי אם היו טובים אנשי הקהל לא הזמין הש"ת לסנהדרין
 גדולה שהם ראשי העדה שיטענו בדבר כזה להחזיר איסור כרת ומאן דאמר
 דור לפי הפרנס יפרש מטאת הקהל הוא שזה שנגזר הסנהדרין בדבר חמור
 כזה יגרום שיהיו הקהל חוטאים ויש מכאן סמך דפרנס לפי דורו וגם סמיכות
 כל דהו להמ"ד דדור לפי הפרנס וע"ן בת"כ וליכא מידו דלא רמיזא באורייתא
 דכולה בה.

(ב) צו (ב') ואש המזבח חוקר בו, זה שאמר בלשון נפטר שמשמע
 שמעלנו יהי' כן כ"ל דמוה יהי' רמז שהאש יורדת מן השמים ובסוף פ"ק
 דיומא איתא דתני' ונחנו בני אהרן הכהן אש על המזבח אע"פ שאש יורדת
 מן השמים מלוא להביא מן ההדיוט, ומשמע שם שזה דאמרינן שאש יורדת
 מן השמים הוא קבלה דאיתא שם חמשה דברים נאמרו באש של מערכה רבולה
 כארי וברה כחמה ויש בה ממש ואוכלת לחין כיבשין ואינה מעלה עשן ע"ס
 ומסוס הכי לא אמר הכתוב בלשון צווי ככל הדברים שנאמרו בחורה בלוי

עשיית המצות לרצון לאש של מעלה הרבולה על המזבח שזה אינו על ידי
פעולת אדם וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא.

(כג) שם (ו' ל') ידיו מביאנה את אש' ד', יש לרקדק דה"י ראוי לומר
אל אש' ד' וג"ל להסמך על זה שיטת ר' שמעון דכל העומד לזרוק כזרוק
דמי וכל העומד לפדות כפדוי דמי והוא בפרק מרובה פ"ו ע"ב ועוד בהרבה
מקומות ובתוס' סס ד"ה והלא זריקה מתרת, כתבו דלא אמרינן לר"ש כזרוק
דמי אלא במקום שחלילה לזרוק כדאמר בפרק המנחות והנכסים (דף ק"א ע"ב)
בשלמא פרה עומדת לפדותה פירוש דאש מלא כזה ממנה מלוה לפדותה אלא
הני מנחות אין מלוה לפדותן ובכריתות פרק אשם תלוי (דף כ"ד ע"ב) אמר
בבבאי אימיר דא"ר שמעון במידי דעומד לזרוק עכ"ל וע"ש, ושם בגמרא איתא
לענין שחיטה ראוי דאף שנספך הדם לנסיף מ"מ בשעת שחיטה ה"י הדם
עומד לזרוק וכזרוק דמי והוי שחיטה ראוי ושם מוכח דאפילו לא נתקבל
הדם בכלי לזרוק חשיב ל"י עומד לזרוק דהרי בשעת שחיטה לא נתקבל הדם
בכלי לזריקה וע"ש בתוס' ד"ה כל העומד לזרוק כזרוק דמי, ובמנחות ק"ב
ע"ב א"ל רב אשי לרב כהנא מרדאמר ר"ש כל העומד לזרוק כזרוק דמי כל
העומד לשרוף כמי כשרוף דמי וע"ש ואיפסק להלכה באבן העזר ריש סימן
קכ"ד דאש כתב הגט בדבר שרריך ציפור מן העולם ולריך שריפה הגט בטל
והוא מהר"ן פ"ב דגיטין ומטעם דכל העומד לשרוף כשרוף דמי והוא כאלו
האותיות פירחות באויר וע"ש בחלקת מחיקת ובב"ש ובפרי חדש, ומה שיקראן
הכתוב אש' ד' קודם הקטרתן יש סמך בדבר העומד לשרוף מלד מלוה שבו
כשרוף דמי וכן העומד לזרוק ולפדות דהא כהא תליא כנ"ל ואע"ג דמלינו
בפסוק דנקרא הדבר על שם סיפו כמו צפ' נשא ה' פסוק י"ח ע"ש ברש"י
וברמב"ן בכ"ז סמיכות איכא מזה וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא.

(כד) שמיני (ו') ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך
זאת עולתך, חבות קרב אל המזבח נראים כמיותרים דה"י לומר עשה את
חטאתך ואת עולתך וע' ברש"י בשם הת"כ ועוד יתפרש קרב אל המזבח ע"ש
ההלכה המבוארת בשו"ע או"ח סימן קל"ט סעיף ג' ואפילו ראש הכנסת או
חזן לא יקרא עד שיאמרו לו קרא ונהנו שש"ל כשרולה מנכר וקורא בלי נטילת
רשות משום דהוי כאילו משעה שמיניהו לש"ל הרשוהו על כך, וע' בסימן תר"ל
בהגהת רמ"א בריש הסימן ובמג"א שם, והדיון הלו נובע מחוספסתא, הרי דבתחילת
המנינו לש"ל אומר לו לעלות מעלנו שאין ראוי שאדם יחלוק כבוד לעלמו וכמו
כן בתחלת החינוך לעבודת המזבח הוי הדין דלריך לומר לו שיקרב אל המינו
שלו ועבור זה אחר לו ביום השמיני קרב אל המזבח דזה הוי נתינת רשות
על חמדי שיקריב כל הקרבתות וגם יעשה הוא את חטאתו ואת עולתו שעד
היום ה"י משה לבדו המקריב ויש סמיכות מהאי קרא להלכה הזאת והכל כמלא
בתורתנו הקדושה דכולה כה.

(כה) שם (י"א ב') דגרו אל בני' לאמר זאת התי' אשר תאכלו מכל
בבהמה אשר על הארץ, אפשר להסמך על חבות אשר על הארץ הפסוק בקבלת

ג' פסוק כ"א מי ידע דוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הכהמה היורדת היא למטה לארץ ע"ש ברש"י והפירוש הפשוט הוא שנפש החיונית של אדם היא רוחני חלק אלקי ממעל ונפש הכהמה היא ממקור הארץ כמו שכתב בפ' בראשית חילא הארץ נפש ח"י למינה וגו' ויתפרש לפ"ז אשר על הארץ ש"ס נפשה היא ממקור הארץ לא מן השמים כנפש האדם ועדיף מינה לכן מותר לאכול את בשרה ולפ"ז מבואר בקרא זה שנפש האדם הוא מן השמים ונפש הכהמה בעפר וסודה כמו שכתב בקהלת שם וליכא מירי דכתיבי בכחובי דלא המיוז באורייתא כדליתא בהענין ט' פ"א, וע' ברמב"ן מה שפירש על הארץ ע"פ דרך הפשט ומה שהביא מדרך הדמיון.

(כו) תזריע (י"ג כ"א) ואם תחת"י תעמוד הכהרת לא פשטה בעור והוא כהה שאת המכוה הוא וטהרו הכהן, כי לרבת המכוה הוא ובת"א ארי רועם כואה היא, וכן הוא ברש"י לעיל פסוק כ"ג, דקדקנו דזה שהוסיפה חורה טעם כי לרבת המכוה הוא נראה כמיומר לכאורה ונ"ל להסמך על זה דבר הלכה והוא דמבואר בהר"ם פ"א הלכות שבת הלכה ט"ז הכותב על בשרו חייב מפני שהוא טור אע"פ שהמיומר בשרו מעברת הכתב לאחר זמן הרי זה דומה לכתב שנמחק אבל המשרט על בשרו לורח כתב פטור הקורע על העור כתבנית כתב חייב משום כותב הרושם על העור כתבנית כתב פטור, ובמגיד משנה ירושלמי ותוספתא ובמקלות נוסחי החוספתא נמלא הפך מדברי רבינו שהקורע פטור והרושם חייב ועיקר הנוסחא הוא כדברי רבינו לחייב הקורע ולפטור הרושם וכדברי ירושלמי טכ"ל ועיין באבן העזר סימן קכ"ה סעיף ה' החילוקי דעוה בזה לענין גט ובבית שמואל סק"ז כתב סבירא ל"י להרמב"ם דרושם על גבי עור הוי כתב אף על גב דלענין שבת סבירא ל"י להרמב"ם דרושם על גבי עור לא הוי כתב כתב המגיד לענין שבת דבעינן דבר המתקיים כלומר מה שעושה יח"י קיים אם רועם לריך להיות הרושם קיים ועל גבי עור אינו מתקיים לכן פטור אבל בגט אם הוא כתב לפי שעה כשר ע"ש וזה שנחנה חורה טעם כי לרבת המכוה הוא ואינו דבר המתקיים רק לפי שעה עומד הרושם ובהמשך הוצא יתבטל הרושם הניכר בכשר ואין זה נגע לרעת ואגב אורחא אשמענין קרא דרושם בבשר אינו מתקיים וממילא לענין שבת דבעינן כתב המתקיים פטור דרושם בבשר ורק לענין גט יש מכשירין דדי בכתב לפי שעה כנ"ל ואע"ג דזה רועם נוחות מכה וזה כתב כנ"ל סמוך יש דרשימה על הבשר אינו מותקיימת בפסק הר"ם וליכא יהור לשון בחורתינו והכל רמוז בה, וע' מה שכתבנו על זה במהדורא קמא.

(סו) שם (מ') ואיש כי ימרע ראשו קרח הוא טהור הוא, לריך להבין בלא אם ימרע ראשו אין בלא מראה ממראות נגעים ולמה לריך להשמיטו שהוא טהור וברש"י קרח הוא טהור הוא, טהור מטומאת נזקין שאינו נידון בסיומי ראש וזקן שהם מקום שער אלא בסיומי נגעי עור בשר בשמר לבן ומח"י ופסיון, והוא מהמ"כ בבביתא דרבי ישמעאל דבר הלמד מענינו כיצד ואיש כי ימרע ראשו קרח הוא טהור הוא יכול יהא טהור מכל טומאה ט"ל

וכי יחי בקרחת או בנבחה נגע לבן אדמדם דבר למד מענינו שאינו טהור מכל טומאה
אלא מטומאת נחקים בלבד וג"ל להסמיך על זה לענין איטר בנטילת לולב ואתרוג דאזלין
בחד ימין ושמאל דיד' ולא דעלמא דלא כדעת בעל העיטור דאזלין בזה בחד ימין
ושמאל דעלמא כמבואר בסו"ט הלכות לולב סימן תרכ"א סעיף ג' איטר נוטל לולב
בימין כל אדם ואתרוג בשמאל כל אדם ובחד ימין ושמאל דעלמא אזלין ולא
בחד ימין ושמאל דיד' הג"ה ויש אומרים דאזלין בחד ימין דיד' ויש ליעול
ללולב בימין דיד' והאתרוג בשמאל דיד' (הרא"ש ורבינו ירוחם ומהרי"ו) וכן
נהגו וכן עיקר ועיין בב"י טעם העיטור דלא דמי לתפילין שאיטר מניח בשמאלו
שהוא ימין של כל אדם ע"ש והדין דאיטר כלומר שמשתמש תמיד בלד שמאלו
לענין תפילין מבואר בסו"ט או"ח סי' כ"ז סעיף ו' וע' כאן בב"ח שהביא הרבה
רבוותא הסוברים דאזלין בחד ימין דיד' ולא כהע"ט שהיה יחיד בדבר זה
ע"ש ובט"ז סק"ו ומה שאנו רואים שכיון שנקרחת הראש והזקן טהרו מטומאת
נחקים שהם בסימני שער להוב ופשיין וחזרו להיות כעור הכשר שהן בסימני
שער לבן ומוחי' ופשיין ובד' מראות נגעים ע' ברמב"ם פ"ה הלכות טומאת
לרעה הלכה ט' ובכסף משנה שם שמיטתו בת"כ נוקרא דאינו מטמא בשער לבן
[וע' ברמב"ן] הרי דאזלין בחד ימין דיד' שאלו חין הנחמס הוא ראוי לגדל שער
ולכן נידון כדני עור בשר ולא אמרינן כיון דלכולי עלמא הוי זה נחמס שער
לא ילא מכלל דין ראש וזקן והו' החידוש שחושב תורה בתיבות טהור
הוא דאזלין בחד ימין דיד' ויש סמיכות כל דהו מזה ככל אלו הדיעות
דאזלין בחד ימין דיד' לענין אתרוג דאם הוא איטר יטול ללולב בימין דיד'
והאתרוג בשמאל דיד' כאשר העיד רמ"א על המנהג והכל נמצא בה.

(סח) בפרשת זאת תהי' בפסוק ד' ולזה הכהן ולקח למטה וגו' וכן
בפסוק ה' ולזה הכהן מזה שהיתה המלוה שהכהן ילוי לעשות הדברים הללו
אפשר להסמיך על זה מה דאיתא בפרק לולב בגזול דף ל"ב סעי' לענין הדם
היכי דמי עבות אר"י והוא דקיימא תלמא תלמא טרפי בקינא רב כהנא אמר
אפילו תרי וחד רב אחא ברי' דרבא מהדר אחרי וחד הואיל אפיק מפומי'
דרב כהנא ומה הפסוק נראה שיש חשיבות להדבר כשיולא מפי אדם גדול
דהרי ודאי שיעשו הם כל השתדלות כדי לטהר עצמם לבא לחוך הקהל
ולביתו ולא יקרא טמא טמא ובכל זה היתה מלוה שילוי הכהן אף על פי
שהלקיחה היתה בכל אדם ויש סמך מזה להג"ל ועיין באור החיים.

(עור יבוא חי"ה).

מנחם דוד ב"ר יחזקאל ז"ל גרינגלאס אבד"ק לענטשנא.

שער מנשה

הערות על התרגום יונתן

(המשך מ"שערי תורה" חוברת ג.)

(לכ נ) מכללתא ומדבשתא (ברכות ח:) לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו עטרות ודיבון, ובספר חקי התורה מר"י מקורבול שנים מקרא בשביל חביבות התורה כי דבר שהוא חביב יקרא שנים ואחד תרגום להשמיץ לנשים ולעמי הארץ דברי תורה, אולי יכנס היראה בלבבם וכן מנהג צרפתים לקרא הסדר בשבת שנים מקרא ואחד לעז בלשון בני המדינה ע"כ, ובתוספות לר"י החסיד כתב שהרי התרגום מפרש כמה דברים שאין ללמוד מתוך המקרא כדאמר רב יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר, ורש"י שם שאין בו תרגום, ובפסוק ל"ד לקמן, את דיבון ואת עטרות שמה לא ת"א מאומה רק מעתיק ג"כ דיבון ועטרות, וכאן ת' כת' ירושלמי, ואינם מת"א אלא תוספת לקוחים מת"י כעדות התוס' שם:

(סס כד) ירושלמי ודיכיון לענכון, הערוך פי' בל"י דוכיון כ"מ אשר הוא מוכן להיות בית קבול.

(לג ג) בריש גלי, וכן ת"א, (ובשמות י"ד ח') ת' בידא מרממא ולא ידעתי למה שינה.

(סס כח) במתקה אתר דבסימין מוהי, במ"ע החבצלת תרל"ד גליון י"ח, כתב אחת מחניות ב"י על שם הבאר שמימיה היו מרים, היפך אחת מחניות בג"י הנקראת מתקה אשר בלי ספק מימיה מתוקים, ולא זכר שכן ת"י.
(סס לה) בכרך תרגולא, וכן ת' (דברים ב' ח') ולקמן (לד ח') ותרגולא עד קיסרין, ובירושלמי (דמאי פ"ב ה"א) מתרגול קיסרין כי מלת גבר להוראת תרגולא כמו קריאת הגבר (יומא פ"א מ"ח) שהיה ידוע אצלם שמלת גבר הוא הכנוי העברי לתרגולא, (ובילקוט ישעיה רמז רצא) הנה ה' מטלטלך טעמה גבר כהדין תרגולא דגלי מאתר על אתר.

(לר ז) ארעא דכנען בתחומהא, וא"ת כמו במקרא לתחומהא ועי' ירושלמי (כלאים פ"ד ה"א).

(סס ג) מדברא דציני סור פרזלא, ועי' (במדבר יג כא) ממדבר צן ושם לא תרגום כן, בספר תולדות הארץ לר"י שווארץ. במס' סוכה (פ"ג מ"א) ציני הר הברזל כשרות, והכוונה תמרות חזקות כפי' הר"ן, דקלים קשים הגדלים בהרים, והנה מוכח שפי' צנה למקום ממחזו שגדלים שם תמרים חזקים, וא"כ גם מדבר צין נקרא כן ע"ש התמרים שנמצאים באיזה מקומות במדבר ההוא, ולפי זה היה ראוי לבעלי הגמרא להביא תרגום זה.

ימא דמלחא, רש"י (פסחים כח.) ים המלח הנקרא מי"ר בטיא"ה אין ספינה עוברת בו, (ובשבת קח:) מעולם לא טבע גברא בימא דסדום, פרש"י מפני שהמים מלוחין וכח מליחתן מעכבו מלטבוע ובספר שבעה האקלימים הוצאת גראסבערג חשב בהאי קלים השלישי ים המת, ונקרא כן יען שאין בו שום בעל חי אפילו הדגים הבאים אליו מן הירדן מיד מתים שמה, מפני רוב מליחתו והוא ים המלח שהוא ממו"ל משאר כל הימים, הרמב"ם בסוף פירוש המשניות לטהרות, ואני עליתי בספינות בים המלח, שודאי אין כוונתו לים המלח ממש שאין ספינה מהלכת בו, אלא הוא ים הגדול שבו הוא שעלה הרמב"ם מספרד למצרים כידוע, ומה שכתב הרמב"ם בהל' ציצית (פ"ב ה"ב) שהחלוץ מצוי בים המלח צ"ל בים הגדול, ועי' ש"ח ערך סדום, ובת"י (דברים ל"ג י"ט) על ספר ימא רבא כו'. וחלזונא יאחדון ויצבעון מאדמיה תיכלא כו'. (שם ו) ימא רבא אוקיינוס ותחומיה הינון מי בראשית עם מיא קדמאי, עי' (מקואות פ"ה מ"ד.) וירושלמי חלה פ"ד ה"ד ורש"י מנחות ס"ט: ד"ה שירדו.

(סס ח) ירושלמי דאולס דקילקאי במתורגמן דקקלאי זה בערך אולס, ובערך יסמן, מהר ההר התאו לבא חמת, תרגום ירושלמי טורי "יסמינין", בדפוסים שלפני חסר.

(פ"ה יא) קוריין בשוקא ובתי חיוותא, וכן בדפוס באזילאה, ור"ל בתי המחיה. מקום שמוכרים מזונות עי' ספרי.

(סס כה) דרבי יתיה סגיא במשח רבוחא, ר"ל שנמשח בימיו ע"י רבים, כדאמרינן בגמרא (מכות י"א:) אשר משח אותו. וכי הוא מושחו, אלא זה שנמשח בימיו, אבל לא ידעתי מה שתרגם במשח "רבוחא" ולא במשח. קודשא כת"א. (שם) ומטול דלא צלי ביומא דכפורי בקודש קודשיא על תלת עבירן קשיין וכו', אבל בהיכל לא היה מאריך אלא מתפלל תפלה קצרה. מזה נראה שבק"ק היה ראוי להאריך כת"י. הנה (ביומא נג:) מעשה בכהן גדול שהאריך בתפלתו וכו', אל תהי רגיל לעשות כן שהרי שנינו לא היה מאריך בתפלתו כדי שלא להבעית את ישראל, ובבית שני הכהנים לא היו חכמים ולא שנו מה שחכמים אמרו במשנה, לכך השיב לו שהרי שנינו, ועי' במשנה (יומא פ"א ג) שמא לא למדת, וברמב"ם (עיהכ"פ פ"א ה"ה) או שמא לא למדת דבר זה, ובירושלמי (פ"ה ה"ב) אמרו שמעון הצדיק היה. אמרו לו אעפ"כ לא היית צריך להאריך, ולא אמרו לו שהרי שנינו, כי לא יתכן ששמעון הצדיק לא היה יודע המשנה כשארי הכהנים כמו שאמרו על יששכר איש

כפר ברקאי לא תנא מחניתין, רבינא אמר אפילו מקרא נמי לא קרא פסחים סוף פ"ד.
(סס לב) ולא תקבלון פורקן לדערק. ר"ל למי שנס אל עיר מקלטו שהרג בשוגג אינו נפטר מגלות בממון ליתן כפר לשוב לשבת בארץ בטרם ימות הכהן, ואין לומר לנוס לברוח לפטרו מן הגלות, היאך יאמר לשוב הרי עדיין לא נס כפירש"י, לפי זה יהיה לנוס פעול כלומר לא תקחו כופר על מי שהוא ינוס אל עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ מגורי אבותיו.

דברים

(לא יט) חיון ככשורין ועקרין כקשתין, לא הבאי וגוזמא הוא. והא דתנן נדרי הבאי אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד (גדרים פ"ג ב). ר"ל כתבניתה וצורתה כקורת בית הבד, אבל בגודל הגוף מצוי, ואגב אעיר בזה, התיו"ט (שם) פי' הר"ן והתשבי נדרי הבאי שהוא נדר שאינו כלום, ולראיה הביאו שמיר ושית (ישעיה ז כה) מתרגמין הבאי ובור, בבאור התרגום סודי (שה"ש ב' יב) מאברהם יפה. כתב תשבו מפני סמיכות הבאי אל בור. שגם הראשון הוא דבר ריק שאין בו כלום, לא כווננו בזה אל מטרת האמת. כי הח"י ראה שתי אלה המלות לשתי ענינים שונים, שית תרגום בור מלשון תשאה שממה שהוא ענין ריקות (כמו שפי' רש"י ישעי' ה' ו') ושמיר ה' הבאי והוא העשב שיש בו קוצים, נראה שלא ראה יפה, וז"ל התשבי הבאי הוא לשון קוצ תרגום של קוצ שמיר (ישעיה לב יג) הבאי ובור, וכן שמיר ושית, וכמו שהקוצים אינם נחשבים לשאר עצים כך דברי גוזמות אינם נחשבים לשאר מאמרים ואין בהם אמתות, הנה בת"י (במדבר ל"ג מ"א), ושרו בצלמונא אתר, חובאי וכו' בספר ינחנו מלשון שגיבבו בהחבא (ב"ק קא:) וכו' זהו מלשון ויכרו שענינו חפירה, ובידקוט ישעיהו, הוראת כור"מ מלשון "בית כריא" בית עכו"ם ודורש צלמונא מלשון צלם וע"ז כלומר מקום הרשעה וע"ז. ואין בפירוש אחד מהם אמתות רק הבאי. והגירסא הנכונה אתר, חובאי ובור" והוא תרגום של שמיר ושית.

(סס כג) גוברין ברירין (במדבר יג ב) גוברין חריפין, ולקמן (לג כד) ברירין הינון שבטא דאשר, (ובדה"א ז' ח') בני אשר ברורים גבורי אילים.
(סס כח) אחנא מסמיסן ית לבנא, וא"ת תברו. ירושלמי (מעשרות פ"א ח"ב) הרימונים משימסו, ר"ז משיתמעך כו', ריב"ל משיכניסו מחצה, ר"י בעי דילמא מן רבנין דאגדתא הוא שמע לה, אחינו המסו את לבבנו, פלגין לבבינו, עי' בפ"מ, ולבי אומר לי שר"ז שפי' משיתמעך הוא כת"י מסמיסן, וריב"ל פי' משיכניסו מחצה כת"א, ובשנות אליהו גרוס משיכנסו משקה צ"ע, אא מירושלמי מוכח בפירוש מדרבנן דאגדתא מחצה. וכן הגירסא בערך ערך מס ב'.

(סס מל) דחדדן וחיישן פי' כשהיא מכה את האדם בחידודה חייש

את עצמה ומתה כפרש"י, והמפרש יונתן אין דבריו מחוורים כאן.
 (כ ו) כד חי, אף שהוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, ובירושלמי
 (ע"ז פ"ב ה"ח) דרש ר"ח לדרשא אחרייתא, ומצינו בהרבה מקומות בתי
 מכנים בתרגומו מצות דרבנן, (בע"ז לו): הביא ראיה דבר שנאכל כמות שהוא
 חי מותר מפסוק כ"ט, והקשה הת"ח אמאי לא הביא פסוק זה הקודם, ובאמת
 בירושלמי (שם) הביא פסוק זה הקודם, ראה בהגהות הש"ס מר"ש הכהן,
 תירץ יפה מזקני הגאון רי"ל גראסבערג.

(סס ט) ולא תסדר לקיבלהון סדרא קרבא כמו ויערכו אתם מלחמה
 (בראשית יד ח) ת"י סידרו סידרי קרבא זה אסר להם על מואב, אבל גרז
 מותר, אבל בעמון פסוק י"ט ת' ולא תתגרי בהון לסדרי קרב, ר"ל אפילו
 סדרי גרזי קרב אסר, וזה כדרשת רז"ל (ב"ק לח), ועי' בגל"י שחשב שת"א
 ות"י ענינם אחד.

(סס כו) מנהרדעא, מקום בנחלת שבט ראובן, ואין זה נהרדעא בבבל
 בעבר הנהר היושבת על נהר פרת, ששם היה הישיבה גדולה לתלמוד תורה,
 ועי' סה"ד ערך שמואל, ובסוף משנה יבמות ושם בת"ח, ובא"י ערך נהרדעא.
 (ג ט) טוור תלגא, דלא פסיק מניה תלגא לא בקייטא ולא בסיתווא,
 ואפשר שהוא המקום שגלו שם עשרת השבטים, כדאמר ר"ח להיכא אנלי
 להרי סלוג (סנהדרין צד).

(סס יג) אשדת הפסגה, ירושלמי בית שפיכות קיטמא מרמחא מדינחא
 מן צ"ל, (ובויקרא א' י"ו) מקום הדשן ת"י בית שפיכות קיטמא?
 (ד כח) עובד אידיהון פי' מעשה ידיהם, כמו לקמן.

(ט כו) ביד חזקה ת"י אידא תקיפתא, ובפירוש יונתן דפוס ווינא בהרבה
 מקומות במשנה ביום אידו ט"ס וצ"ל בהרבה מקומות בתרגום, כי במשנה
 לשון שבר וכנוי הוא לחג שלהם.

(סס לר) ירושלמי למבשר ליה אומא מגו אומא, בשר מן בר, כמו
 בשקר מן בקר, לשון בקר והפוש.

(ה יו) א"ת לא תרצח, לא תקטול נפש, וכן ת' (שמות כ' יג), בעל
 מנחה בלילה הקשה הא אין הריגה בלי הוצאת נפש? אך נתחלף בלא תגב
 שראוי להיות תרגום לא תגב נפש שכן בגונב נפשות הכתוב מדבר, הנא
 (בסנהדרין ע"ב), הבא במחתרת אמרה תורה אין לו דמים, פרש"י הרי הוא
 לך כמו שאין לו דם ונשמה ומותר להרגו, ולא יקרא רוצח, ואפשר שכוונת
 ת"א שהוסיף מלת נפש מי שיש לו נפש לאפוקי הבא במחתרת וכיוצא בזה
 דאינו מוזהר על לא תרצח, ועי' רש"י (משפטים כא יב).

(סס) לא תהוון גיורין, הנאף והנאפת (ויקרא כ' י) ת"י גיורא וגיורחא,
 והוא מלשון לא תתגר פי' שהנאף מתגרה עם בעלה.

(ו ד) מסחפי דלמא וכו', ובירושלמי דילמא לטעוותא וכו', וראח
 בתי' (בראשית מט א) ופסחים נו.

(סס) נמצא בנוסח ת"א שמע ישראל קביל ישראל, ובסמ"ג עשא ב'

מצות עשה להאמין ולשמוע היא הקבלה שהוא אחד וכו'. שנאמר שמע
כמו תקבל.

(סס ח) לסטפת לתפילין, וב לשון יחיד קראו תפלה. והתשבי תפלה
הצורך הביא תפילין בשרש תפל ואין שרשו אלא פלל והתייז נוספת כתיו
תפלה ותהלה, וכן גוי' סימן הרבים חסרה כמו תפילי (ברכות סא.) מן
תפילין, ותוס' (מנחות לד:) לשון ויכוח כמו (סנהדרין מד.) ויפלל שעשה
פלילות עם קונו ע"ש שהם עדות והוכחה שהשם נקרא עליו ויראים ממנו
וכו'. והנה רש"י (שמות יג טז) טטפת לשון דבור כמו הטף אל דרום,
והרמב"ן, אין למלה הזאת משפחה ידועה ורבותינו יקראו הדבר המונח
בראש טוטפות כמו שאמר לא בטוטפת (משנה ריש במה אשה) וכן ת"י
הנזר אשר על ראשו (שמואל ב' י') וטוטפתא, ובירושלמי (שם) לא בטוטפת
קובטירה. דבר שהוא נתן במקום הטוטפת. ראייה לרש"י שעיקר שם תפילין
הוא טוטפת והתכשיט נקרא טוטפת על שם שמניח במקום הטוטפת.
(סס יד) מנחת עממיה. ר"ל ע"ז שמסרו להם אבותיהם ראה מדרש
מגלת אסתר בשנת שלש, ואפשר ט"ס וצ"ל מטעות עממיה כת"א.
(ו' יד) מעמר וחלב וטלוי. מזה שעקרה בבהמה מצמר אינהו
אמובחר. ונ"מ לענין מכירה.

(סס טו) המתורגמן ערך כרח. והסיר ה' ממך כל חולי תרגום ירושלמי
כל כריחא, כך מצאתי בערוך, אבל בירושלמי לא מצאתי, אבל במשלי רוח
איש יכלכל מחליהו (משלי יח יד) רוחיה דגברא תסבר כירחיה, כל חליתי
(שם) (כד לה) לא איכרחית, אולי נקרא כל חולי כריחה לפי שבא לאדם
בעל כרחו, ולקחתי בחזקה (שמואל א' ב' טז) יסובון מנך בעל כרחך.
(ח ט) שאלין שאלין מסימן כנחשא. וצ"ל חסימין כמו לקמן (לג כה)
חסימין כנחשא. כעין שאמרו (מנחות צה:) הקשה אדם קשה שהוא קשה
כברזל, פרש"י חכם ומחודד לחתך הלכה כברזל ומנו רב ששת. עי' סה"ד
בערכו.

(ס ו) עם קשי קדל. ולקמן (לא כז) ת"י קדלכון קשיא. ובת"א קדלך
קשיא, וכמו גיד ברזל ערפך (ישעיה מח ד) וכן באשמנו אומרים קשינו
עורף, ובירושלמי (תענית פ"ב ה"א) דרשו יערף כמטר לקחי כמו עורפן
לתשובה מיד הגשמים יורדין.

(סס ט) ושהיית בטוורא. לשון עכבה כפרש"י אין ישיבה אלא לשון
עכבה, בזה יש לפרש הירושלמי (יומא פ"ג ה"ב) ויבא המלך דוד וישב
לפני ה' וכו'. ישב עצמו בתפלה כלומר עכבה בתפלה, וכן (בסנהדרין עא.)
אני ראיתיו וישבתי על קברו, באמת אסור לישב על קבר, אלא לא ישב
ממש רק עכבה וחשב הא דתניא סו"מ לא היה ולא עתיד להיות.

(סס כה) ושפיית יתיה בשופנא טבאות עד דהוה דקיק כעפרא, כמו
שייפא בשופינא (ב"ק צח.) בחולין פח: זהב מנלן דנקרא עפר, ועפרת זהב
זו (איוב כ"ח ו') וקשה לי אמאי לא הביא פסוק זה של תורה, ובאמת

הרמב"ם סוף הלכות שחיטה הביא ראיה גם מפסוק זה, וכתב ה"מ דמצינו לפרושי דק עד שנעשה כעפר אבל לא מפני זה נקרא עפר, אבל פסוק דועפרות זהב לו משמע מיניה שפיר דזהב איקרי עפר, וזה שתי דקיק כעפרא, אבל קשה לי למה הביא הרמב"ם פסוק זה כלל, מה שהנפרא לא הביא אלא פסוק דועפרות זהב לו, ולא ידעתי מקור.

(י ח) בעת ההוא, הר"ב סוף הוריות לוי קודם לישראל דכתיב בעת ההיא הבדיל ה' את שבט לוי מתוך בני ישראל, בפסוק זה לא כתוב המלות מתוך בני ישראל והפ"מ בפי' הירושלמי העתיק כלשון הר"ב כדרכו בכל משנה, ולא הרגיש.

(יא ו) וית כל טרייתא במפרש נדחק בזה המלה ולא העלה בידו מאומה, ובילקוט ישעיה הגיה ברייתא שלא לצורך, אבל הוא מלשון טרייא קשה לכותל (ב"ב יח. וכן שם כ:) משום טריא, פיו נדנוד, וזה כל היקום אשר ברגליהם כפירש הראב"ע שם כלל.

(סס יח) כד הנון כתיבין על תפילא, ועי' לעיל בתי' (ו' ח'). ואנב רש"י אף לאחר שתגלו היו מצויינים במצות הניחו תפילין עשו מזוזות כו'. בספרי לא נזכר תפילין ומזוזות, וגם קשה ת"מ נוהגין בתור"ל כמו בא"י י"א שהגוססא בספרי לפני רש"י היה, היו מצויינים במצות ת"מ כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו, ודרשו כן ממלת וקשרתם וקשר-ת"מ, ת"מ ר"א תרומות ומעשרות, והמעתיק טעה לחשוב ת"מ על תפילין ומזוזות מפני שנאמרו באותה פרשה והוסיף איזה מלים לצורך הענין.

(סס כ) במגילתא על מזוזין ותקבעינן בתולתא, בא ללמד שהכתיבה על הקלף בדיו (מנחות מב:) ולעיל (ו' ט') חסר מלת במגילתא. בתולתא כמו ואת הבתולות (ב"ב סז:) כדמפרש כלונסות של ארז. (סס כד) וצ"ל וטוור ליבנן אתר טוורי בית מקדשא וכן ת' לעיל (א' ז').

(יב ב) צ"ל כל אילן דרויה, ר"ל מראיתו יפה ורטוב ובת"א ענוף בגרין צ"ל עבוף, וכן במתורגמן עץ רענן אילן עבוף. (סס ט) לבי מוקדשא דהוא בית נייחא סבר כרשב"י א וא ירושלמים (זבחים קיט.).

(סס יז) ומשחיוכו ובכורי תוריוכו כן צ"ל. בספר פו"פ מר"י מווינא תימא והוא בכור אינו נאכל אלא לכהנים, והאי קרא בישראל כתיב, וא"מ דאיירי בבעל מום והא כתיב בתריה וכי יהיה בו מום מכלל דעד השתא איירי בתם, (לקמן ט"ו כא), וי"ל שהיו נוהגין גם להפריש הנולד תחילה בעדרו כמו בכורים ואותו היה נאכל לבעלים, וי"מ שהיו גם מפרישים החשוב שבעדרו ולא בכור ממש, ובכור הוא לשון חשיבות כמו גם אני בכור אתנח, וכן כתב במנחת יהודה, ובחזקוני בשם ירושלמי, חד אמר בנקבות בכורות הכתוב מדבר וחד אמר שהיו מפרישין שתי ולדות הראשון לכהן והשני להם ואכלו בירושלים כעין מעשר שני, וזה הירושלמי לא מצאתי, ובספרי חצי

מנשה, השיב ר' משה ממתא מחסיא בתלמודנו לא מצא תשובה אבל בספרים
החצונים נמצא כי היו רגילין להפריש שני בכורות אחד בכור גמור פטר
רחם והוא נאכל לכהנים דוקא ובשלא היה בכור גמור בעדרו מפריש ראשון
הנוולד בעדרו תחת בכורים כי גם פר בהמתך קרוי פירי להפריש כבכור פרי
עץ והוא נאכל לכל אדם, וזה הוא שיסד הפייט פטר שור וחמור בכורי
רפתח, והראב"ע כתב, והמכחשים אמרו כי הם שנים בכורים האחד בכור פטר
רחם והשני בכור עדר, ואין צורך להשיב על הבליהם.

(ג ו) יתקטל בסייפא וכן ת' לקמן (יח כ) וכבר הקשה הת"י במשניות
נביא השקר הוא מהנחנקין (סנהדרין פד.).

(סס ו) יטיעניך מילכא בישא, כפירש רשב"ם עצה שסופה פורענית
קורא הסתה. בעל התרומות פי' שבועת הסתה נמלך רב נחמן וסיעתו
ותקנוה משון כי יסיתך אחיך ת"א ארי ימלכניך, והוא כפי הנ"ל כי בודאי
כל מסית בא בדרך עצה ותחבולה לטובה, ועי' ערוך ערך הסתה וברש"י
(שבועות מ: וב"מ ה.) ובשם ר"ג בלשון פרסי חנם כלומר שחנם ושלא כדין
משביעין אותו, אלא מיהו חכמים הטילו עליו אותה שבועה להפיט דעתו
של טובע.

(יד ה) ורימנין ותורי בר. ירושלמי סוף פ"ח דכלאים ואילין דמתרגמינן
ותורי בר וראמנין כרבי יוסה, ונקיט ראמנין בסיפא מה שלא נסדר
כן בת"י שלפנינו, ולא ידענו אם הת"י זה היה מסודר לפני בעל המסדר
הירושלמי, רש"י פי' תורבלא תור היער, באלה יער בלשון ארמי, ורש"י
(חולין פ.) באלא יער העבנון, ור"ב (מעשרות ה' ה') שכן בערבי קורין
לעבנון בעל, ועי' (ישעיה נא כ' וב"ק קיז. וברש"י).

(סס ז) תרין רישין ותרתינן שדראין, (בגדה כד.) ב' גבין וב' שדראות?
וראה בנ"ל.

(סס יח.) ירושלמי ודייתא חיוריתא, ואבניתא וכן בערוך ובמתורגמין
ערך אבניתא, וי"א שצ"ל ואכמתא והמדפיס טעה והציג ב' במקום כ' שדומים
בתמונתם, וכן הציג נ"י במקום אות מ' שצורתם ביחד כמו אות מ', והראיה
שבת"י נאמר לעבנון ואוכמתא, וכן והאנפה (ויקרא יא יט) ביב"ע ואכמתא.
וכוונתו כי על החסידה תרגם ודייתא חיוריתא לכן ת' על והאנפה ואכמתא
ר"ל דיה לבנה ודיה שחורה, שחור תרגם אכס, והוא ע"פ מאמרם (חולין סג.)
אר"י החסידה זו דיה לבנה.

(סס כא) לית אתון רשאין למיבשלא, כל דכן למיכול בשר בחלב,
מיוסד על מדרש ויק"ר בשתי מקומות עשה התורה וכו', שתק הכתוב מאכילת
בשר וכתב בשול, שתק מאיסור הבת וכתב בת הבת וכו', וקשה לי אמאי
שתק הת"י לתרגם כן בפרשה אחרי שאסור הבת מאחר שאסור בת הבת דק"ו
הוא, ונראה לי מפני שעוד למדוה ערות הבת בגזירה שוה, דאי מק"ו גרידא
הוה ילפינן לה לא היה אדם נדון עליה דק"ל אין עונשין מן הדין.

(סס כב) ירושלמי מהדי אתון צ"ל מה דאתון.

(טו יד) מחדא תדחדון כן צ"ל. דרש. הענק תעניק. הענג תעניג.
 (טס יו) המרצע מחטא וכן ת' (שמות כ"א ו') עי' תשבי ערך מחט.
 (טז ז) לה' אלהיך, ספרי לשם המיוחד. בירושלמי (חלה סוף פ"א)
 תרומה לה' זה שם המיוחד. פי' הרדב"ז דצריך לברך ולהזכיר שם המיוחד. ועי'
 משנה סוף פסחים. בירך ברכת הפסח וברשב"ם שם.
 (טס ג) שובעא יומין תיכלון לשמיה, מירושלמי (פסחים פ"ב הד) שמצה
 הישנה לב"ש פסולה שמצה בעי לשמה כמו בסוכה. וכן משמע מתוספתא
 (פסחים פ"א) יוצאין במצה ישנה ובלבד שעשאה מתחילה לשם פסח. ר"ל אף
 שדקדק בעשייתה ובשמירתה כהלכה מ"מ צריך מתחלה לשום פסח יעי' (פסחים
 פח: וברמב"ם החו"מ פ"ו ה"ט).
 (טס) לחמא ענייא כנוסחא אגדת של פסח הא לחמא עניא. וא"ת לחים
 עני (עי' פסחים קטו:).

(טס ז) ותטון, וא"ת ותבשל שצלי אש קרוי בשול שנאמר ויבשלו את
 הפסח באש (גדרים מט). בספר פו"פ מר"י מווינא תימא אמאי מייתי קרא
 דקבלה ושביק קרא דאורייתא. במכלתא פרשה בא ובשל אין בשל אלא צלי
 שנאמר ובשלת ואכלת. ואומר ויבשלו את הפסח. א"כ בא קרא ויבשלו ללמוד
 על הקרא שבתורה שצלי אש קרוי בשול. ע"כ מייתי קרא דקבלה.
 (טס טז) ריקנין מכל מצוותא, מעריך ערך מצוה. במדרשים קורין מצוה
 סתם למצות הצדקה. וכבר כתב זה רש"י (שבת קנו). וצדקן במצות צדקה
 לעניים דקרי ליה מצוה בכל לשון אגדה. ובירושלמי (שקלים פ"ה ה"ד) ר"ח הוה
 מפליג מצוה בליליא, וכן הב לן מצוותא, מדרש אסתר בה"איותו.

(טס טז) בירושלמי ותקלקל. ובת"א ומקלקל.
 (יז ה) לתרע בית דיניכון. וכן ת"א עי' ברש"י שהוא טעות וצ"ל לקרוך.
 והנ"ל כתב שכוון למה שאמרו (כתובות מה:) דבעיר שרובה נכרים סוקלין
 אותו על פתח ב"ד. וראיה שאונקלוס חי אחר החורבן שירושלים היתה רובה
 נכרים. אך קשה שתרגמו אך לפי שעתם. אבל נמצא כיוצא בהן כמו במשנה
 פאה פ"ז ר"י אומר אין שכחה לזיתים ובירושלמי לא אמר ר"י אלא בזמן
 אדריינוס.

(טס ח) ירושלמי בין דם דקטולין בין דם דבתולין. וז"ל החזקוני
 תרגום ירושלמי בין דם לדם בין דם קטולין לדם בתולים ובין מכתש סגיר
 למכתש נתקא. קטולא היא מאכלת ע"כ.

(טס יג) רש"י שממתינים לו עד הרגל כו'. הכ"מ סוף פ"ג הלכות
 ממרים דר"ע דפליג אלא בזקן ממרא. ובתוספתא סנהדרין פ"א פליג ר"ע גם
 באינך שמשמירין אותן עד הרגל. ועי' (יבמות ו:) חוץ ממיתת ב"ד וכו'.

(יח ג) ולוחיא ארעיא ולחיא דרקיתא. בערוך הגירסא דקיתא. וכבר הקשו
 דא"צ ליתן רק הלחי התחתון (חולין קלד:) ומקרי לחיים מפני שהם שני
 עצמות.

(טס י) ירושלמי לאקסומי קוסמין ולא חרורי עיינין, וכן אל מעוננים.

ואל קוסמים (פסוק יד) לחרורי עיינין ולקסמי קסמיה, כתב המתורגמן כן מצאתי, ונראה לי שהוא טעות והראוי אחודי עיינין לשון אחוזת עינים תרגום אחד אחד, ועל פסוק י"ד לא נמצא אצלנו תרגום ירושלמי.
(יט ה) וישמים פרזלא מן קתא. וירושלמי וישמים פרזל מן קיסא, ובוזה פליגי רבי ורבנן. בספרי ונשל הברזל מן העץ המבקע, רבי אומר מן אעץ המתבקע ועי' (מכות ז:)

(סס טו) למתפרעא על טומריא. וכן ת' (בראשית ט' ו') ודישוט בלא סהדין מרי עלמא עתיד לאתפרעא מינה ליום דינא רבא, (ובמכות י') דרש בענין אחר אשר לא צדה כו'.

(כ"ג) מתחשדא נסבי בי דינא רבא מפטרין בספר ינחנו מלת מתחשדא אין להבין ולא מצאתי לה חבר, לכן הגיה מתחשחא לשון משח מדידה, ובילקוט ישעיה כתב ארבע מלות נסבי בי דינא רבא מפטרין צריך למחקן כי מיותרות הן. ולי נראה המלה מתחשדא הוא מלשון חשד ר"ל אף שהדבר ידוע בודאי שהיא הקרובה, ויש חשד מצוה למדוד, ואחר שמודדין, נסבי בי דינא רבא מפטרין ר"ל חוזרין זקני ירושלים למקומן, ועי' (סוטה פ"ט ה) נפטרו זקני ירושלים והלכו להן.

(סס ד) לחקל ביירי שדה בור, סבר שנחל איתן הוא שדה והרמב"ם פ"ט מה' רוצח ה"ב) נחל שוטף בחזקה והוא דעת ת"א שת' נחל ביירי נחל שוטף, מן כהקיר ביר מימיה (ירמיה ו' ז').

(סס ח) נפקין נחיל דמורנין מגו פרתה, בספר פענח רוא ירושלמי תולעים יוצאים מן הנהרג ונכנסים בגופו של הורג וממיתים אותו, וכן כתב צופ"פ מר"י מווינא בשם ירושלמי, ובשם ספר שכל טוב תולעים יוצאים מן העגלה, וכן בקומץ מנחה בירושלמי שאם לא ימצא ההורג תולעים יוצאים מן הנהרג ונכנסים בגופו של הורג וממיתים אותו, ובתלמוד ירושלמי לא נמצא וכווננו על תרגום ירושלמי ולפנינו חסר תרגום ירושלמי זה, ובתיב"ע דמורנין מגו פרתה, פי' פרש, וכולם לא ראהו את התיב"ע.

(סס) ואחדין בי דינא יתיה ודיינין יתיה, ר"ל סוגרין אותו וחוקרין ודורשין, אולי ימצא עדים, אבל לא עי' מופת הזה, מדאמר ודיינין יתיה.
(סס יב) ותיצמי ית טופריהא, המתורגמן ערך צם א' ועשתה את צפרניה, תרגום ירושלמי ותצמי ית טופרנהא, בעל הערוך הביאו ולא פירשוהו ובתרגום ירושלמי הנדפס לא מצאתי, גם זה יעיד שבעל המתורגמן לא ראה התיב"ע, הנה בירושלמי (מ"ק פ"ג ה"א) ר"ש יתיב מצמי טפריי, פי' הקיע יושב ונוטל צפרניו, וכן כוונת הת"י במלת תצמי, כדעת ר"א (יבמות מה) תקון, ור"ע אומר תגדיל והוא דעת אונקלוס שת' ותרבי ית טופרהא, בירושלמי (מעשרות פ"א ה"ב) צמיא קייטא פי' הפ"מ צמיא לשון עשייה וגידול ועשתה את צפרניה ת"י ותמצית ית טופרנהא, פי' את המלה ותצמי בת"י לשון גידול כת"א, וכן פי' המשביר, ואינו מוכרח, ובערוך צמיא, צמיא קייטא פי' המפרש מין פרי.

(סס ד) ותפטרנה בלחודה בגיטא. בספרי ושלחתה בגט, והרמב"ן בפ"י החזרה נסתפק אם האי שילוח הוי בגט, וכתב הל"ח מ' (ה' מלכים פ"ח ה"ו) ואולי לא היה לו כן בספרי להרמב"ן ולכך נסתפק. וכן לא ראה את הת"י. והרמב"ם כתב סתם משלחה לנפשה כתרגום ירושלמי ותשלח יתה ברשות נפשה. שכל שלוח הנאמר באשה או בעבד הוא ע"י גט שנותן בידה לראיה שיצאה מרשותו. מ"מ היה לו לפרש היינו בגט.

(כז ה) גולין דציצית ותפילין דהינון תקיני גבר, והוא ע"פ הירושלמי (עירובין ריש פ"י) מיכל בת שאול היתה לובשת תפילין ומיחו בה חכמים (ועי' בבלי צו.) ורש"י (נזיר נט.) שלא יתקן איש בתקוני אשה דהכי מתרגמינן דיה שלא יכחול ושלא יפרסם בבגדי צבעונים של אשה, ולא מצינו בתרגומין שלפנינו, והנה אפילו תפילין מצות עשה שלא הזמן גרמא מ"מ איכא לאו לא יהיה כלי גבר על אשה לכן מיחו בה חכמים. ולא כן דעת הבבלי. (סס ו) שרכפא דציפר דכי, עי' ירושלמי נזיר פ"א ה"א ובספרי.

(סס ח) ירושלמי ותעביד גיפוף לאיגרון. ובתיב"ע תיאק גיפופין, מסגרת (שמות כה כה) ת"י גפוף, בירושלמי (ב"מ פ"י ה"ג) מה שיאמר לו גופיט. הפ"מ הביא ת"י זה, ובאר המלה "גופיט" לענין מעקה, ודחק מאד.

(סס י) ובכל ברייתא, ותפס שור וחמור, כתב הכל בו סי' צ"ח משום דשור פשוט וחמור לא פשוט וחס רחמנא על חלישות דעתו דחמור, ממעלי הגרה (ויקרא י"ד) ת' ממסקי פשרא. או אין כת החמור ככת השור. ועל זה היה איוב אומר, אם עלי אדמתי תזעק ויחד תלמיה יבכיון (איוב לא לח) פרש"י כי לא חרשתי בשור וחמור, והחינוך מצוה תק"ן, שיש למיני בהמה ועופות דאגה גדולה לשכון עם שאינן מינן, מזה יקח מוסר שלא למנות שני אנשים רחוקים בטבעם ומשונים בהנהגתם.

(סס כט) למפטרה בגיטא, בפסוק י"ט במוציא שם רע כתוב לשלחה למ"ד בתחלת התיבה והכא באונס כתיב שלחה בלא למ"ד, וצ"ע למה שינה התורה, ושם לא ת' בגיטא. ובחינוך מצוה תקנ"ח הביא גם באנוסתו לשלחה בלמ"ד ט"ס הוא.

(כג ה) מן פתור חלמא, (במדבר כ"ב ה') ת"י בפדן היא פתור על שמה פתור חלמא.

(סס ח) דאתי לאתגיירא, בה"ג ה' נחלות, והני זנגאי אי מיגיירי שרי למיעל בקהל, בת"י (בראשית י' ו') סבתכה (מבני כוש) ת' זנגאי ואי קשיא לך רחב הזונה דאיגיירא ונסבה יהושע רוסתקיא תא הות ולא משבעה גוים הות. והמלה ההיא לא ידעתי פתרונה. ועי' ברמב"ם ה' איסורי ביאה פ"ב ה' כ"ה לפיכך כשיתגייר הגר בזמו הזה וכו' בין "כוש" וכו', מותרין לבא בקהל מיד. (סס טו) ערות דבר, קלנא דמדעם ולקמן (כד א') ת' ערות דבר עבירת פתגם משמע שמפרש שעברה על איזה דבר והוא כדעת ב"ש (גיטין צ). ולא כן ת"א ועי' בנ"ל.

גניח להיות בינינו עם הקודש קדש. והוא האיש המזומן להיות נשכב בין הזכרים, עי' חנוך מצוה ר"ט, התשבי ערך נפקת ברא, ותמהתי על שתרגם בר ולא ברא שהוא תרגום של חוץ שהוא שוה לזכר ולנקבה, ובלשון משנה חלוק של יצאת החוץ (כלים כח ט).
(סס כב) דבהפתיק מרי עמא קאי בלשון חז"ל בבי גזא דרחמנא איתיה (חולין קלט.).

(סס כה) כפועל בכרמא, המתורגמן ובתרגום ירושלמי כי תבא בכרם רעך ארי תיעול כאריס בכרמא. וכן כי תבא בקמת וכו', ולפנינו חסר ירושלמי זה, ועי' (ב"מ צב. ובספרי).

(סס כו) וחקטוף פירוכיין, וא"ת מליץ, וכתב המתורגמן שבלים ונקראר מליצות לפי שמוללין אותן. רש"י (ר"ה יג:) פרכין לשון זה גופל בקטניות כדאמרינן (ביצה יב:). מוללין מלילות ומפרכין קטניות ב"ט, ומת"י נראה שגופל גם על התבואה.

(כד ה) ספר תירוכין קדם בי דינא, ולא ידעתי למה לא ת' כת"א גט פטורין, ובשמות (כא יא) ת' גט פטורין.

הא"ת (סימן ט' סק"ב) דמזה נתפשט המנהג להצריך ב"ד של שלשה בגט (ובערכין כג.) ואביי אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש, וי"ל שלכתחילה צריך בי דינא, בירושלמי (גיטין פ"א ה"א) עד שיכתוב במקום יהודאיקי, פי' הפ"מ מקום מושב הדינים, אם אין שם יהודאיקי בבית הכנסת, אם אין שם בית הכנסת מצרף עשרה בני אדם, ובאבן העזר (סי' קלג) רגילין ליתן הגט במנין עשרה, וצ"ל אף במקום ב"ד מנהג בעשרה.

(סס ג) ואכריזו וכו'. כפרש"י, יש לי להעיר הבה"ט או כי ימות האיש האחרון ולא אמר השני, לומר שהוא אחרון שאם נשאת לשני ומת לא תנשא עוד דבתרי זמני הוי חזקה, וקשה דבהאי גוונא דחדא זימנא גירש וחדא זימנא מת לית מאן דס"ל דלא תנשא, ואפילו לרש"י דווקא בנתגרשה פעמים לא תנשא עוד כרש"י (יבמות כו.).

(סס ה) חדתא בתולתא. הראב"ע י"א בתולה, בלי ספק כיוון לת"י, ובספרי (וסוטה מד.) חדשה מי שחדשה לו אפילו אלמנה וגרושה.

(סס ו) ולא יהוי גבר אסר חתנין וכלין בחרשין כו'. ובירושלמי לא כתוב המלה בחרשין, בתורתם של ראשונים מחברת ב' יט. מרב האי גאון. פנוי הנושא אשה ואינו יכול לבעול אותה. והיא בתולה, והוא אומר "אסרו אותי". הריני בודק את עצמי באשה אחרת, ועי' בסוף ספר חרבא דמשה, במנחת יהודה פ' בראשית עה"פ והוא ימשול בך, פי' את הירושלמי שאם אירס אשה לא יניחנה לישוב עגונה באירוסין זמן מרובה.

(סס ז) כד מטמע שימשא, עי' ירושלמי (ב"מ פ"ט הי"ב).

(כז ג) ארבעין יצליף וכו', טעם זה מבואר בפירוש המשניות להרמב"ם

פ"ג דמכות, ובהלכות (סנהדרין פ"ז ה"א) והוא במ"ר ובתנחומא פ' קרח. רש"י (יומא טו.) לשון מצליף לא נודע לי, יודע כמביא למעלה (תהלים ע"ד

(ה) תרגם יצליף בקורנסא היך גבר דמרים ידוהי, פי' המתורגמן כשהמכה מניף ידו עד שיווריד אותה נקרא מצליף.

(ס ז) חמשה חכימין ויהון תלתא לדיינין ותריין לסהדין כדעת הירושלמי (יבמות ריש פי"ב) לכתחלה מצותו שיהיו זקנים, והא דת' "תריין לסהדין" בגמרא כדי לפרסם הדבר, ובכלל חליצה וחיתמין שלשה.

(ס ח) מילכא קשיטא, בספרי גבול מנשה בכלל חליצה מגאון אחד. ויתנו לו עצה ההוגנת לו. אם הוא נשוא אומרים לו לא תשחית נחלתך להיות צרות בבית כדרך שאמר הגואל לבועז לא אוכל לגאל לי פן אשחית את נחלתי כמו שבאר המתרגם, וע"ש בתרגם, ודבר זה לא הביאו הפוסקים.

(ס י) בירושלמי ומבטלי מצוותיה דיבמה, והבית שמואל (בא"ע קס"ט ס"ק מב) כמורד במצות סיני, ועי' ירושלמי (יבמות סוף פי"ב) שפגם דבר אחד מן התורה יבוא ויטול פגמו. בכל זאת כל מוני המצות מונים חליצה למצות עשה, ועי' ראב"ד פי"ב ה"א מהלכות בכורים.

(ס יב) ותקטעון ית פיסת ידה, סבר לקצות את כפה ממש, זה דעת רבנן ולא כר"י ספרי. ועי' רמב"ם ה' רוצח פ"א ה"ז.

(ס יח) לעיין ומשלהין וכן בערוך ערך לע, והוא עיף ת"י (בראשית כה כט) והוא משלהי. לפי זה צריך להגיה משלהין ולעיין וכן בת"א משלהי ולא.

(כו ז) בסלא, בירושלמי (מגילה פ"ד ה"א) חד מחזר מנא, פי' תרגום של טנא אמר אחד מנא, והחזירו אלא שיאמר סלא. נראה שלא היה אז לפנייהם תרגום מיוחד, אלא כל אחד תרגם את התורה ע"פ קבלה מרבו, ועי' במשנה (בכורים פ"ג ד) ובתמיד פ"ג ו' הטני פי' הר"ב לשון ושמת בטנא, (כל"ס יב ז) טני של מתכת.

(ס טו) ממדור בית שכינת קודשך, רש"י (חגיגה יב:) מעון לשון מדור מקום שהמלאכים דרין בו. ואמר מכאן דמעון נקרא שמים, בסדר נוסח ארצות תימן הנוסחא בתפלת מגן אבות "מעון" הברכות בוי"ו אחר העי"ן ומנוקד בחולם העי"ן.

(ס יז) ירושלמי ית ממרא דה' אמליכתך, במנחת יהודה, שמעת"י שבת"י האמרת המלכת שכן בשון ערבי קורין למלך אמיר.

(כז כג) דמשמש עם חביבתיה, (שמות ו' כ) יוכבד דדתו ת"י יוכבד חביבתיה, (ויקרא כ' כ') ישכב את דדתו הערוך ערך חביב בשם ת"י חביבאה דודתך וחסר ת"י זה, וכאן ת' על חתנת חביבתיה, וקשה להגיה חמותיה כמו"ש בתיב"ע.

(ס כד) דימחי חבריה בלישן תליתאי כפרש"י.

(כח יב) ארבעה מפתחי כו', (בראשית ל' כג) בת"י בשינוי לשון ותרגום א"י סבר כמערבא אף מפתח של פרנסה (תענית ב:).

(ס כז) ובחרחורי דלוחי צירתא דלבא, (בגיטין טז:) צרתא דליבא פרש"י כאב הלב, והמלה דלוחי בת"י הוא מלשון לוח לבד (משלי ג ז).

והמפרש יונתן הרהור של חמד שהיא כאב לב. פי' כן מפני שבנוסחו כתוב ובהרהורי ב"ה.

(סס) ובירקונא דמקדוניה (ביומא פד.) מי שאחזו ירקן פרש"י חולי שפניו מוריקות, והמלה דמקדוניה כמשמעו, דוגמא דדהבא מוקדוניה תרגום שני ח' כי במקדוניה שולט המחלה הזו, ואין צורך להגיה דמוקדא חולי שבראש.

(סס כז) ובגרבא ובכוכא בערוך חרב ב' הגירסא בחרבונא ובחרסונא. (שבת קלד.) חספניתא פרש"י ת' של חרס והעיר ר"ב חפשי בכל התרגומים ולא מצאתי.

(סס) ירושלמי ובחכוך חספא. מיוסד על פסוק ויקח לו חרש להתגרד בו (איוב ב' ח') ובת"א ובחרס יבש נקרא השחין היבש חרס ע"ש שהוא יבש כחרש שנאמר יבש כחרש כחי (תהלים כב טז).

(סס לו) ותהוון מסקי ארנונין לפלחי סעוון. וכן ת' לקמן פסוק ס"ד. ושם פרש"י כתרגמו לא עבודת אלהות ממש אלא מעלים מס וגולגולות לכומרי ע"ג.

(סס מ) ומשח לא תשוטון, כמו אין שטין את התנור בא"יה (פסחים ל:) ועי' ערוך שט, ובת"י (שמואל ב' יד ב').

(סס נז) דמחטייתא בכון ודמפרנקא, הערוך ערך פרנקיתא דמחטיא בכון ודמפרנקיתא, בת"י (במדבר ל"א ג') ומפרנקתא.

(סס נז) מדבית תורפה, עי' ת"א, וירושלמי (יבמות פ"ב ה"א) דברה תורה בלשון נקיה.

(סס) ובשפיר שיליתא. ועי' רש"י (ברכות ד.) ד"ה ובשפיר.

(סס סה) ומפחת נפש ובלשון משנה פחי נפש. (ר"ה כג:) ובשבת קכ"ז בפחי נפש פרש"י בדאבון נפש. (ובויקרא כו טו) ומדיבת נפש ת"י ומסייפא נפש, ענין פחד.

(סס סח) באילפיא, בערוך ערך ברן ב' וכן במתורגמין והשיבך באניות ת"י בורניא ואלפיא, ולפנינו חסר.

(כט ד) לא בלמו כסותכון (דברים ח ד) שמלתך לא בלתה, ת"י לא בלת, ואולי צ"ל בלתו. המפרש יונתן יש גורסים בלאו ואין צורך כי הוא לשון גמרא. ובקומץ מנחה, שמלתך לא בלתה מכאן שהצדיקים עתיד יעמדו בלבושיהן ולא יהיו בליים. כ"ש גופן, נראה שמלת בלם הוא הוראת בלא. (סס יז) דשרוי חיטאיה חולי וסופיה מריר, כאגדנא דמותא, בירושלמי

(שבת פ"ד ה"ג) והסיר ה' ממך כל חולי (דברים ז' ט"ו) זה יצר הרע שראשו מתוק וסופו מר. ופי' הק"ע חלי לשון מתיקות. ובספרי חצי מנשה לכך חלי חסר לשון מתוק בלשון ערב חלו, והמפרש יונתן ראה הערוך ערך הגרני ולא ראה ערך אגדנא ע"כ טעה בפירושו.

(סס כב) כובריתא ומלחא, (נדה סב.) תוס' כובריתא פרש"י גפרית וכן

תוספת גפרית ואש (בראשית יט כד) ת"י כבדיתא ואשא, כתב ר"י אולי בימי התוספת לא נתגלה עדיין הת"י, והמוספא (שם) הביא ג"כ ת"י מתהלים, בלי ספק העתיק מהמתורגמן, וכבר כתבתי שהמתורגמן לא ראה את הת"י על התורה, וכובדיתא כמו גופריתא ואותיות גיכ"ק שבו מתחלפים וכן באותיות בומ"ף.

(לא) שנת השמטה מצות הקריאה היא על המלך, יוסף בן מתתיהו הכהן בקדמניותיו סותרים דברי המשנה שכתב כה"ג היה קורא בתורה על הבימה. ועוד מנין הבי"ד שמעמידין בכל עיר ועיר היו שבעה אנשים ושני אנשים לשמש משבט לוי ולפי הלכה כ"ג לסנהדרי קטנה וע"א לסנהדרי גדולה, ועוד אמר שיהודה המקבי כשחגר חרבו וכו' צוה להשטרים מי האיש אשר בנה וכו'. ולהלכה כי במלחמות מצוה אפילו חתן יוצא מחופתו, ואולי מלחמת יהודה המקבי לא היה מלחמת מצוה? וצ"ע כל זה.

(לא כו) בקופסא מן צטר ימינא, וצ"ע מגמרא (ב"ב יד) בערוך ערך קריס וז"ל בת"י דהאזינו בכנוי דקיריסי לא מצאתי, ובת"י (במדבר יא כו) קירוס איטימוס להון, קיריס לשון אדון. ועי' ערוך ערך אטימוס.

(לכ י) אתר דמיללן שידלן וירודין ובית צחותא כן צ"ל ועי' בהמפרש. וביקוט ישעיה הגיה ורוחין לא נכון וטעה, כי על תנין דבמקרא מתרגמינן ירודין רש"י (סנהדרין נט:) ובית צחותא כת"א אתר דלית מיא. (סס יא) ירושלמי מחסחף מן חסף כפרש"י.

(סס יד) מן ביזת מלכיהון וכן ת"א, במ"ר (נשא פי"ג) שאין בקר אלא לשון מלכות כמה דתימא חמאת בקר וחלב צאן ומתרגמינן יהב להון ביזת מלכיהון, והוא ממש לשון ת"א, גם המדרש בכ"מ ומתרגמינן סתם ולא הביא בשם ת"א.

(סס טו) שמנת עבית, ערוך ערך פגשו, ת"י שמנת עבית כשית, ובערוך הקצר דפוס קראקא, וז"ל פגש בילמדנו מתפגש עם המלאך, שמנת עבית, ת"י פגשו וחסר ת"י זה על מלת "עבית".

(סס ל) וה' אשלימינן וכן ת"א, (חגיגה ה) משלימנא ליה לדומה וכן ואשלמיה בר"ש ב"מ פה. והוראתו מסירה ונתינת. בספר שטרות לר"י ברצלוני שטר האחד עשר, ויהיבנא ומשלמנא ליה, והעיר שזח"ה שבכל ספרי המלונים לא הביאו הוראה זאת.

(סס לו) עצור ועזוב, רש"י עזוב מחוזק, ערוך ערך טס ב'. ע"כ מטמטמו ביד "ועזבו" הר"ש (חלה רפ"ג והכ"מ בכורים פ"ח ה"ד) הביאו לשון הערוך, והתוי"ט כתב שהוא ט"ס וצ"ל ומערבו, אבל לפי פרש"י כוונת הערוך יעשהו חזק.

(לג כ) הופיע מהר פארן תרגום ירושלמי טורא דגבלא (בראשית יד ז) בהררם שעיר ת' בטורא דגבלא, ושם לו ח' בהר שעיר בטור דגבלא, ועי' (תוס' ע"ז נט) איקלע לגבלא.

(סס) לבנוי דישמעאלי וכיון די אשכחו כתיב בנוה לא תהוון גנבין לא

קבילו יתה המעריך ערך סרק נקראו הערביים סרקיים לפי שכלם גנבים.
(לג ג) כמין פסא דבר פתרון שתי מלות הללו קשה מאד להבין.
ואולי ר"ל נייחין ושרין כמו תבואה מלשון מקרא פסת בר וגו' (תהלים
ע"ב טז).

(סס ו) ירושלמי ולא ימות במותנא תנינא אם יכופר העון הזה לכם
עד תמתון (ישעיה כב יד) ת"י אם ישתכח חובא הדין לכון עד דתמותון
מותא תנינא.

(סס יא) ולא יהי לסנאוי דיוחנן כהנא רבא ועי' רש"י ובת"י (שמואל
א' ב' ד') קשתה דגיברי יונאי יתברון ודבית חשמונאי יתעבדון דהון ניסין.
אגב אעיר יוחנן כ"ג בטל את המעוררים מאי מעוררים? לוי' על דוכן
אומרים עורה למה תישן כו' (סוטה מח.) הרמב"ם במשנה בשעת קריאת
השיר על הקרבן. ובירושלמי את המעוררים לשבח. וכן רבינו הקדוש לא קבע
במשנה סוף תמיד בסדר השיר שהלוי' אומרים במקדש בכל יום את הפסוק
למה תישן. וכן בחוש"מ (סוכה נה.) ובמוסף ר"ה ובמנחה (ר"ה ל:) לא היו
אומרים פסוק עורה למה תישן. המהרש"א הקשה דא"כ בני קרח שיסדו זה
במזמור האיד אמרו וכי יש שנה לפני המקום? הנה בירושלמי המעוררים
אותן שהיו אומרים עורה למה תישן. ולא הזכיר לוי' כלל. נראה דעת
הירושלמי שקשה על יוחנן כ"ג על מה שיסדו בני קרח זה הפסוק במזמור.
וכעין שכתב הראב"ע (תהלים פט.) והיה בספרד חכם גדול וחסיד וזה המזמר
לאיתן האזרחי היה עליו קשה ולא היה קורא אותו ולא היה יכול לשמוע
בעבור כי זה המשורר ידבר כנגד השם הנכבד קשות.

(סס טו) דמתילין לגלמא. (דברים י"ב ב') ועל הגבעות ת"י ועל
גלמא. יתפרו בעמק (איוב ל"ב כ"א) ת' מחפשין בגלמא. וכתב המתורגמן
וזהו דבר תימה שבשני השרשים דבר והפכו כי תרגום של גבעה ועמק שניהם
גלמא? וכן (במדבר כ"א כ') ומטוריא רמייא נחתא עמהון לגלמא.

(סס טז) ושריד סייף גיותנותכון בערוך ערך סרד ב' ושריד זניכון.
וחסר המלה "סייף" וכן במתורגמן.

(לד ה) ירושלמי עד דן דקיסרון. וכן וירדף עד דן (בראשית י"ד י"ד)
עד דן דקיסרין. ובמתורגמן דקיסריא. ובפסוק שני המטות (במדבר לד טו)
מן יוקינוס תורגנגלא דקיסריון (ושם כ"ד י"ט) כרכא מרודא וקיסרין צ"ל
דקיסרין. ובפדר"א פכ"ז וירדוף עד דן זו פמיס.
(סס ז) דמתחברין עם בלק ט"ס הוא. וצ"ל עם ברק. בן אבינעם
מקדש נפתלי.

(סס) עד דאצתדי בית מוקדשא בתראה. נקרא בית השני בית האחרון
אף שיש שלישי אחריו משום שהיה האחרון בבנין ע"י בני אדם. ועי' תוס'
(שבועות טו:) ד"ה אין ובתוי"ט (דמאי פ"ז מג.)
(סס ג) ופורענות ארמלגוס רשיעא. וסדרי קרבא דגוג. ובתרגום (ישעיה
יא יד) ימית רשע ארמילוס רשיעא. והמתורגמן כתב י"א שהוא גוג מארץ

המנוג, ומתרגום זה נראה שארמילוס לחוד וגוג לחוד וכבר כתבתי שהמתורגמן לא ראה את התיב"ע לכן הביא את ה"א.

(סס יב) וסוברזון בתרין ידיו, במנחת יהודה וז"ל פרש"י שנשאו לבו לשבר את הלוחות וכו', משמע ששברם מדעתו, וכן משמע (שבת פז). ולא משמע כן בירושלמי דקאמר, הא בכון נחת משה מן טורא ותרין לוחי אבנין בידוהי ובגון חוב בית ישראל אתייקרו ידוהי ואתברו" משמע ששבר הלוחות שלא מדעתו עכ"ל, בתלמוד ירושלמי לא מצאתי, ובלי ספק כיוון לתרגום ירושלמי, ולפנינו חסר ת"י זה, ועי' ת"י (שמות ל"ב י"ט) ברם ירושלמי זה מיוסד ע"פ הירושלמי (תענית פד ה"ה) הלוחות היו משאי ארבעים סאה והכתב היה סובלן כיון שפרח הכתב כבדו ידיו של משה ונפלו ונשתברו.

[השמטת להערותי שבס' ויקרא (ו) ד"ה תורין וכו'] בירושלמי מגילה פ"ד ה"א ר' פנחס מחזר פטומין בני תורין, ויאמר תורין בני תורין, ובק"ע חד הוא מתרגם תורין ובני יונה פסימין ובני תורין וכו', והחזירו ר' פנחס ואמר שיתרגם תורין ובני תורין וכו'. מיהו בתרגום שלנו כתוב שפנינין ובני יונה ובפ"מ...

מנשה גראסבערג (ראמסגייס).



חלק א

בעזה"י

חוברת ז

בית מדרש

ירחון תלמודי

מאסף לחידושי תורה בשיטות הש"ס והפוסקים
וחקירות והערות חדשות מאת בחורי חמד
תלמידי ישיבה ומתיבתא ושאר לומדי תורה

העורך והמו"ל: הרב שלמה אלטמאן

ווארשא נאוואליציע № 25

סימן קי

וגלעיד לחרץ בדרך פלפול וקלמ
מזה מלאכי אח"כ בס' חמדים על ב"מ
ע' ס"ך שם דרש"י ס"ל דאמרינן אין
שליח לר"ע מטעם דברי רב וחלמיד
דברי מי שומעין וזה שייך כשהשליח ידע
מהעברה וא"כ א"ש לשיטתו בשוגג יש
שלר"ע וע"ז הקשה הש"ך והלא במסקנא
ס"ל בקידושין (דמ"ב) ב' כתובים הב"כ
א"מ נמלא שהוא גזה"כ וא"כ שוב אין
לחלק בין שוגג למזיד אף י"ל ע' מלא
רועים כלל ב' כתובים דרש"י ס"ל
בקידושין (דל"ג) ב' כתובים הב"כ לא
באו לאפוקי לגמרי שארי ענינים אלא
שחליא בסברא להיכן הסברא נוטה
ומוס' ס"ל שבאו לאפוקי לגמרי ולפי'
רש"י לשיטתו אף למסקנא פירש בהדיא
בקידושין דמ"ג הטעם משום דברי רב
וא"כ א"ש דס"ל בשוגג יש שלר"ע, נמלא
מזה מלד גזה"כ בשוגג אין שלר"ע ומלד
סברא יש שלר"ע אכן ע' ריטב"א

במשנה ב"ק (דע"ט) פרש"י דקאי
אגב דחייב באחריות הגנבה ע"י משיכת
השליח כי בשוגג יש שליח לדבר עברה
ובע"א פרש"י דלא מיירי בגנב ולא
נשמע מכאן לענין שוגג, וע' ס"ך חו"מ
סימן שמח שהקשו על רש"י מב"מ ד"ה
דהיה ס"ל בתחלה אף לגבי חלד אין
שלר"ע וא"כ ק"ו בשוגג וחידלו דרש"י
קאי למסקנא דבחלד וכן כשאנו בר
חוב יש שליח לר"ע וא"ש אף בשוגג
וע"ז הקשה הש"ך עכ"פ בהור"א קשה
ממשנה דב"ק דמשם מוכח דבשוגג ל"ש
א"ש לר"ע והיך היה הור"א דבחלד א"ש
לר"ע ואלא ע"כ ל"ל דלא מיירי בגנב
וכמו שפרש"י בע"א דקאי אפדיון וא"כ
מנ"ל לפרש למסקנא דמיירי בגנב ומנ"ל
להוכיח מכאן דבשוגג יש שלר"ע והוא
קושא נפלאה.

קידושין דאף מלך הסבירא בשוגג
אשלד"ע דה"ל שליחות בטעות שאילו
ידע השליח מהעברה לא נטעה שליחו.
והנה ידוע שלדעת קלח במקום
עברה לא די שהמשלח פטור מענש
אלא אף המעשה בטל לגמרי ולד"ק
ז"א והמעשה קיים ונראה דמלך סבירא
אף המעשה בטל דאמרינן שהמשלח לא
סמכה דעתו שיעשה שליחותו כמ"ס
הסמ"ע בחו"מ שם אבל מלך גז"כ
אכ"ל שהמורה לא פטרה אלא מענש
דומיא דמעילה וטביחה אבל המעשה
אינו בטל גמלא לפ"ז כשהשליח ידע
מהעברה אמרינן אין שליח לד"ע מגז"כ
וכן מטעם דברי הרב וממילא פטור
מענש והמעשה בטל ולא סמכה דעתו
אבל אם השליח לא ידע מהעברה מלך
הסבירא יש שליחות הן לענין ענש והן
לענין קיום המעשה אבל מלך גז"כ
פטור מענש אבל המעשה קיים וכ"ז
לרש"י אבל לריטב"א ה"ל שליחות
בטעות ול"ה שליחות כלל.

וידוע ג"כ מה שז' הש"ך שזה
שהגנב חייב באונסין הוא ענש כמו
כפל ודו"ה אבל נה"מ חולק וס"ל שאינו
ענש שהרי הגנב קנה הגנבה ואינו
חייב לשלם כשהשתמש עם הגנבה ולכן
חייב באונסין כמו שואל ולפ"ז אם עשה
שליח לגנוב אם השליח ידע מהעברה
המשלח פטור מכלום כיון שלא קנה
הגנבה אבל אם השליח היה שוגג לרש"י
חייב המשלח בין בכפל ובין באונסין
ולריטב"א פטור מכלום שהרי היה
בטעות אבל להש"ך פטור מכפל מלך
גז"כ אבל באונסין חייב אם נימא
שקנה הגנבה וממילא חייב באונסין
כמ"ס נה"מ.
ולפ"ז מיושבת קו' הש"ך שהרי

בה"א ס"ל להנמ' ב"מ ד"י אף בחזק
אמרינן אשלד"ע וזה אינו מסבירא דברי
רב אלא מגז"כ ונתמשיך מזה דבשוגג
אמרינן אשלד"ע לענין הענש אבל
המעשה קיים וא"כ ל"ק ממעשה ב"ק
דע"ט דבשוגג יש שלד"ע שהרי התם
לא חנן שחייב המשלח בכפל אלא סתם
חייב וקאי על אונסין כדחנן מה חייב
וא"כ ניחא שהרי לנה"מ הגנב קנה
הגנבה וממילא חייב באונסין ול"ק
מחזק דמירי לענין כפל וכ"ז בה"א
לא כן במסקנא דבחזק וכן כשאנו בר
חיובא יש שלד"ע דל"ש דברי רב נמלא
דחליא בסבירא וא"כ א"ש מה שפרש"י
דבשוגג יש שלד"ע וכ"מ כמ"ס הרי"טב"א
דה"ל שליח שטעה ונתמשיך מזה
שהמשלח לא די שפטור מכפל אלא
שפטור אף מאונסין וא"כ שוב קשה על
מעשה ב"ק דע"ט דקמ"י משכו השליח
ומת חייב והלא אשלד"ע וא"כ שפיר
כתב רש"י דמוכח מכאן דבשוגג יש
שלד"ע ול"ה שליחות בטעות וכ"מ
דילמא רק המעשה קיים וממילא חייב
באונסין כמ"ס הנתיבות ומג"ל שחייב
אף בענש אכן ז"א דוקא בה"א כדי
שלא תקשה ממתי' על חזק היה ס"ל
דאונסין אינו ענש אבל במסקנא מסבירא
יותר דהוא ענש או אפ"ל דלמסקנא
מסבירא יותר דהמעשה קאי גם על
כפל וא"כ קשה והלא אשלד"ע וע"כ
ל"ל דבשוגג יש שלד"ע כמו שפרש"י
ול"ק קו' הש"ך והכן.

הרב שלמה אלטמאן.

סימן קיא

כתובות דל"כ חוס' ד"ה קסבר
עולא וא"מ מג"ל דילמא ס"ל לעולא

לא לקי איכ ממנ איכא תשלומין
ואמי שפיר יוסף יאבלאנסקי מולאטשעוו
(ובעת בקאליש).

סימן קיב

בפענה רוא שטל פרסי רכי תשא
שאסור למנוח לגלגל הקשה והלא
כחייב ויפקדו בטלחים ולא איחפרש
שנתנו שם דבר חיו כאן נתנו מחלית
השקל לכפר על העגל עכ"ל והוא תמוה
מאד והלא ביומא דכ"ב מבואר שאסור
למנוח לגלגל וילף מויפקדו בטלחים
והוא פלא גדול.

אכן יל קלח לפי מה שהקשה
הרש"א שם אמאי לא יליף ממחלית
השקל ומירץ הויא לכפר על העגל
ולפי' אפ"ל שהפער ר"ל דמכאן ליכא
ראי' ומ"ש ושם לא איחפרש כו' כוונתו
מדרחקה הגמ' להוכיח מטלחים אפ"פ
שלא נחפרש לגמרי שהרי אפ"ל שהוא
שם מקום כמ"ש שם התמי' ש"מ דמכאן
ליכא הוכחה והבן.

מענדיל סירקוס מוורשא.

סימן קיג

קידושין (דע"ג) דרש ר"י במחוזא גר
מוחר במזמרת רגמוהו כ"ע באחרונים
כו' וס' להבין מדוע דוקא באחרונים
ע' מש"כ המפרשים ונ"ל הנה על
ולקחתם לכם גושלכם הקשו בתום ל"ל
קרא חסידים מטעם מלוה הבאה בעברה
וראית' מחרגים אליבא דרמב"ם דפ"א
מה"מ לקולא איכ גימ' לענין ספק גזל דאי
נטעם מלהב"ב שפיר ילא דספקו להקל
אבל מלך לכס לא ילא דבני ודאי

חנקי לקי והכא שאני דגלי קרא דחייב
קנס ולע"ד לחרץ ע' פנ"י שהקשה
אמאי נרחק עולא לחרץ משנה דמכזה
דמירי באחרונה כוונתו ומפותה לוקים
בנערה למה דקיי"ל מודה בקנס ואח"כ
באו עדים פטור איכ יכול לומר דמירי
בנערה וכגון שהודה ואח"כ באו עדים
ופטור מקנס ומש"ה חייב מלקות
וראית' באחרונים שחילקו לפי מה
דמבואר בב"ק דע"ה דמודה ואח"כ באו
עדים פטור הוא דוקא אם חייב אי"ע
בהוראתו כגון גנבה שחייב קרן אבל
בלא"ה חייב חף בקנס ולפי' לקי'מ
שהרי קשה קו' הגמרא האיכא בושח
ופנס ואי מירי בגוונא דליכא בוי"פ
כתירוק הגמ' איכא שוב לא התחייב
כו"ס בהוראתו ול"ש מודה בקנס וחייב
לשלם ואי מירי דאיכא בוי"פ ושפיר
חייב אי"ע איכא ממנ איכא תשלומין
או בוי"פ או קנס וא"ש דאיקים בגמרא
ומפותה ולפי' מיושבת קו' התוס' דע"כ
ל"ל לעולא ממונא משלם מלקי לא לקי
דאיכא הקל"ד לוקים משנה דמכזה
בנערה וכגון שהודה כקו' הפנ"י ול"ל
ממנ איכא תשלומין או בוי"פ או קנס
ז"א שהרי עכשו יכול לומר דאיכא בוי"פ
וחייב אי"ע בהוראתו ופטור מקנס ומש"ה
חייב מלקות וכ"ה עדיין איכא בוי"פ
ז"א בוי"פ הוא ממונא ואלל ממונא ס"ל
מילקא לקי ממונא לא משלם וגם ל"ל
דאכתי לא חייב אי"ע בכלום כיון
דבושח ופנס פטור מוכח אין לוקה
ומשלם ז"א דקיי"ל קלבר"מ חייב ללח
ידי שמים ומהני חפסיה ובה"ג חשוב
מחייב אי"ע בקרן כמ"ש המפרשים
ושב הקל"ד אמאי לא איקים בנערה
אין דסבירא ליה ממונא משלם מילקא

שלבם והנה אלהים יגד מותר במחזרת
חיינה חר קהל להחיר ספק מחזר
פדאיתא לעיל והקשו מכאן על הרמב"ם
ל"ל קרא תיפוק ס"א לקולא ח"ו
דבעלמא לחומרא ולהכי אילטרין קרא
להחיר עכ"פ נשמע מכאן להפך
משמעות לכס וכו' משום דלא חוקים
חר קהל לאסור גר במחזרת כי בלא"ה
שפיר אמרינן ס"א לקולא ולפ"ו כאשר
דרש גר מותר במחזרת שפיר רגמוהו
באתרוגים לרמו לו שמלכס דכתיב
באתרוג יס להוכיח דלא כותי' וא"ס.
דוד משה דעדרמאן מוארנאוויץ.

סימן קיד

בבית מדרש ח"ו סימן כונא מה
שהקשו בחוס' דמלה של טבל ל"ל קרא
תיפוק חלד מזה הבאה בעברה והנה
הש"א הקשה והלא עשה דמלה דוחה
ל"ת וטבל ול"ה מלהב"ב ותירץ דטבל הוא
עשה ול"ת ולא דמי ולפ"ו מיושב לפי
הריב"א דדיעבד לא לקי משום דהל"ת
נדחה וע"ז הקשה בנו"ב והלא הוי
מלהב"ב מפאת העשה ושוב חייב מלקות
(ע' ב"מ ח"ד סימן א') ותירץ דדיעבד
אחרינן מאי אולמא דעשה מעשה ול"ה
מלהב"ב עשה כי אמ"ל ולפ"ו שפיר
אילטרין קרא דדיעבד של"ס מלהב"ב
אע"פ שטבל הוא עשה ול"ת וא"ס.

הרדכי אסתרוזאן מולאטשעוו (קאליש).

סימן קטו

חמ"ם הקשה על הרמז"ל שכתב
בשופר מזה לריכה כוונה ואלל
מלה כתב כפאו ואלל מלה ילא והוא
להפך ממה דאיתא בר"ה שדין שניהם
שוה ע"ס ונלע"ד ליישב לפי מה שכתבו

ישראל רובינשטיין בהרב
מרחוב שליט"א.

סימן קטו

ידוע מה שהקשו המפרשים על מה
שכתבו החוס' דע"י פשיעה עשה אינה
דוחה ל"ת והקשו מכמה מקומות ומאונס
וג"ל לתת פירש חדש לדברי החוס' ע'
טו"א ר"ה שתירץ קו' החוס' הואיל והס'
שני דברים העשה גמול ד' והל"ת במחן
א' בכה"ג ל"א עשה דוחה ל"ת ונלע"ד
להסביר זה לפי מה דאיתא במנחות
ח"ח חטא בחטאת כדי שתזכה בחטאת
אחרינן כדי שתזכה בעולה ל"א והנה
עשה דוחה ל"ת הוא כעין חטא בל"ת
כדי שתזכה בעשה וא"כ ניחא שפיר
דבעי ברבר אחד כמו החס' וכו' מובן
היטב דבעי בעינא כדאיתא החס' חטא
בשבת כדי שתזכה בחול ל"א והילכך
כאן נמי בעי בזמן אחד והנה כל הענין
שס' מיידי בפשיעה ובעין זה כתבו
החוס' בשבת בפשיעה ל"א חטא כדי
שיזכה חנך ולפ"ו נ"ל לומר שהחוס'

סימן קיח

הזית רענן הקשה לר"ש דגיד הנשה
אסור בהנאה היך משכחת מכירה לענין
דו"ה והלא איתא בב"ק דע"ה דהיכא
דשייר בקנינו פטור מדו"ה והכא שייר
ניד דקיי"ל אסור הנאה אין לו בעלים
והנראה לפי מה שהקשו בחוס' ח"ט
ג"ה היך חל גיד על אבר מה"ח ומירץ
היטועי יו"ד סימן ס"ה דחל לאחר
שחיטה בעורנה מפרנסת דלענין אמה
חשובה מחה ולענין ג"ה ה"ה כח"ה ע"ש
ולפ"ז ניחא שהרי נמכרה בחיים ולא
נאסר כלל משום גיד.

ובפשיטות י"ל לפי מה דאיתא
התם איבעי להו גנבה קטעה ומכרה
מהו מה דגנב לא זבין א"ר מה דבין
לא שייר ע"ש ולפ"ז ניחא ממ"נ אם
אסור הנאה אין לו בעלים טוב ל"ה
גנב על הגיד ושפיר מוכר מה שגנב
וא"ש שחייב דו"ה.

פנחס ב"אס מורשא מבחורי המתיבתא.

סימן קיט

בב"ק (דס"ט) פריך הש"ס על ר"י
דאין אדם יכול להקדיש דבר שאינו
ברשותו מהלנוטין ומשני שהלנוטין אחרו
כל המחלקט ולא כל הגלקט וקשה על
הרמב"ם שפסק כר"י ובפ"ט ממעשר
שני הביא שאמרו כל הגלקט וכח
הכ"מ לתרץ שיש חילוק בין חילול להקדש
עי"ד וג"ל לבאר יותר ע' חוס' (סח:)
ד"ה הוא אמר שהקשו מסוכה דמהני
חילול לרמי שביעית של אחרים ומירצו
שהוא תקנת חכמים והקשה הפנ"י א"כ
מאי פריך על ר"י מהלנוטין דמיירי
בחילול וא"כ י"ל שהוא תקנת חכמים

כווננו ג"כ למה שכתב הטו"א דכאן
החסרון משום שני דברים ומטעם
פשיטה וממילא ל"ק משאר דוכתי דמיירי
דבר אחר ונכון מאד.

חיים אליעזר הורוויץ בעת תלמיד
הה"ג מטארנוב שליט"א.

סימן קיז

המנ"ח מלוה ב' הביא בשם הרמב"ם
האידנא מכיון שנתערבו בני קטורה
בישמעאל כולם חייבים לחול והקשה
השני"א והלא מבואר בגמרא סנהדרין
בלבל האומות ומס"ה כל האומות מותרות
לכא בקהל ול"ח לעמון ומואב משום
כל דפריש מרובא פריש וא"כ לענין
מילה ג"כ ניזול בחר רובא וכולם
פטורים וע"י הקשה המנ"ח והלא ל"ד
כלל בשלמא אם נתגייר הא"ל פריש
מרובא אבל כ"ז שלא נתגייר הו"ל
קבוע וא"כ א"ש דלא אזלינן אחר רוב
אדרבה איפכא הו"ל להקשות כל האומות
מחויבים במילה מטעם קבוע עי"ד
ונלע"ד דל"א קבוע באסור שלא ניכר
קודם שנתערב שהרי קבוע הוא חידוש
כמ"ס בבית מדרש ח"א סימן א' לכן
בעי דוקא דומיא דארכ לו דהתם מיירי
בניכר מתחלה וא"ש ובזה יתיישב בחולין
ד"א דליף רוב מעדים זוממין דילמא
הגדון הוא טרפה וקשה עכ"פ זה
שהעירו עליו הוא קבוע במקומו וא"כ היך
מהני רוב אבל להג"ל ניחא כיון שמעולם
לא ניכר הטרפה ל"ש קבוע ומיושב
ג"כ מה שהקשה שם בבית מדרש מכל
בהמה ע"ש וניחא כיון שהאסור לא
ניכר מעולם ומשום הכי אתי שפיר
דכוללים אחר רוב ונכון מאד.

משה זאב טויבע מורשא.

אסור להלוקח לאכול הפירות משום רבית ולפי' קשה איך אפ"ל בשלם ואח"כ נמלא הגנב שהכפל שיך להשומר והלא הבהמה היא של המפקיד אי"כ נוטל שכר מעותיו כמו התם בשדה (ז) אכן התום' שם בכתבו בחצר דלא קיימא לאגרא כיון דכלא"ה היה משאילו ל"ח רבית וא"כ הה"נ הכא כיון אפילו לא שלם אלא שרצה לשלם הקנה לו הכפל ל"ח רבית ולפי' אי"ש מה שכתב הרמב"ם הרני משלם כי מזה יש ללמוד דל"ח רבית אפילו בשלם וא"ש.

אברהם שמואל בן מרדוך.

סימן קבא

בבית מדרש חוברת ו' סימן קט
כתב בשאר אסורים ס"ל לשמואל אפשר
לסחטו אסור וכ"כ הרשב"א חולץ קמ:
[וה"א אדרבה הרשב"א כתב שם ולא
הננתי טעם דבר זה אי"כ לרקו דברי
בסימן ע"ד] ויש להוסיף לפי מה שכתב
הנ"ל יו"ד סימן כ' דבמליחה במכ"מ
ואח"כ נתבשל בששים לכ"מ אפשר לסחטו
מותר אי"כ הה"נ כאן דהוי מכ"מ כמ"ש
הראש יוסף ג"כ מותר לכ"מ וא"ש.

אברהם ענגעלשער מורשא.

סימן קכב

קידושין דט"ו בשטר מנלן כו' יש
לדקדק לר"ה מותר כלאה כדאמר לרב
חסדא שם ועוד במאי פליגי ר"ה ור"מ
וכן להלן דף כ' בפלוגתא דרבנן וראב"י
יש לדקדק נמי מ"ל לראב"י דאמה
עברי' אינה יולדת בראשי אברים
דילמא יתיב לה דמי טינה ואלא' עין

ומירץ דהתם שאני שהלוקט הוא גנב
ולא עשו לו תקנה ע"כ וק"ל והלא
התום' (סט) כתבו דלא מ"ירי בשביעית
משום דאז ל"ה הפירות ברשות הלנועין
וקשה אדרבה בשביעית מהני פדיון
מוטעם תקנה דאז אינו כגנב [וז"ל
כהב"י רשביעית ל"ה הפקר ממילא עד
שהפקירו הבעלים ופדיון הוא גנב כמ"ש
בבית מדרש ח"ב סימן כב ע"ש].

[ואמנם י"ל בדרך אחרת דלפולס
שביעית הוי הפקר ממילא כמ"ש המרי"ט
דלא כהב"י] ומ"מ פריך שפיר מלנועין
דמ"ירי בכל השנים ופריך משנה פשוטה
דה"ל גנב ול"ש תקנה כמ"ש הפנ"י
והילכך ל"ל כל המחלקט ולפי' יתח
שהרי הרמב"ם כתב בהדיא דקאי על
שמיטה והקשה הפנ"י דמסוגיא לא
משמע הכי אכן יתח' דלנועין מ"ירי
בכל גווי והש"ס קאי על שנה פשוטה
אבל הרמב"ם נקט דינו בשמיטה וס"ל
דאז ל"ה כגנב וכמ"ש בבית מדרש לפי
המרי"ט וא"כ אי"ש דמהני כל הנלקט
מתקנה חכמים כמ"ש התום' ונכון מאד.

נעטיל לאנדא בהר"ב
מאיוביצא שליט"א.

סימן קך

הרמז' כתב בפ"ח משאלה ופקדון
אמר הרני משלם ואח"כ נמלא הגנב
הכפל שיך להשומר אבל הבהמה טלמה
היא של המפקיד ויש להבין אמאי לא
כתב רבותא אפילו אם שלם ג"כ הבהמה
חוזרת למפקיד [ע' חו"מ ר"ה ש"ך ס"ק
יח] והגראש דאליטריך להשמיטנו הרני
משלם דאלי"כ ל"ה יכול להשמיטנו
בשלם כי איתא בב"מ (דס"ה:) מכר

סימן קנד

בקדש יזכרה נשמת אאמרי וכו'
 מ' משה יחיאל ב"ר אליעזר
 ז"ל וזה חדשתי בצמדי משניות
 צעילוי בשמתו זצ"ל.

ר"ה (פ"א משנה ב') בחרבנה
 פרקים העולם נידון בפסח על הסבואה
 [מדאמרה תורה הביאו לפני עומד
 בפסח כו' מינה ידעין דבפסח נידונים
 על הסבואה, הרע"ב] בעלמא על פירות
 האילן [מדאמרה תורה הביאו לפני שהי
 הלחם כו' הרע"ב] ול"ל אחא לא
 אמר הטעם בעלמא מפני שמביאים
 בכורי אילן ואח"כ ככ"ע ע"י תו"ס
 שהקשה זה.

וג"ל לחנן בדרך פשוט דע"י תו"ס
 שהקשה דכיון שהאדם נידון בר"ה ור"ה
 על כל המאורעות שלו דנין אותו על
 תבואתו ופירותיו ושאר עסקיו וכיון
 שכן הכל נדון בר"ה ור"ה שג' דברים
 נדונים, לכל העולם בשלשה זמנים אלו
 בשנויין כו' אבל בר"ה כל באי עולם
 עוזרין לפניו, אחד אחד וגו' וזוהי עליו
 חלקו מדברים הללו ע"ס.

וג"ל דכוונתו מפני שאמרה התורה
 ללבוש שביחו הדברים הנ"ל בג' זמנים
 הללו חיוני שג' זמנים הללו
 דנין, כל העולם כאחד כנ"ל.
 והשתא ניחא בפשיטות הקושיא
 הנ"ל דהרע"ב ז"ל נקיט דווקא הדברים
 הבאים משל ליבוי כמו עומר ושתי
 לחם וניסך המים משא"כ בכורי אילן
 שכל יחיד מביאו דמוה ה"י משמע שכל
 יחיד ויחיד נידון אז ובאמת אין כל
 אחד נידון בעלמא רק בר"ה ומיושב
 ספיר.

דריה ס"ל כראב"י בנפיו יבא היינו אם
 אין לו נעים אין מ"סר לו ספקה
 כנפית ולר"י קשה מ"ל דהו"י יונח
 בר"ה כנ"ל ומס"ה ס"ל לר"ה ארון
 כותבו וסוב מיותר כללם כח"ס למעלה
 וניחא דאח"כ למעט שא"י כראש"י אברים
 אכן ר"ח ס"ל דלא כראב"י ומס"ה ס"ל
 ספיר כללם בזה להורות דאמ"ה עברי
 נקני' בשטר כמו דאח"כ בסוגיא והכל
 ניחא ולפ"ז נזין היטב בתמורה ד"ל
 דר"ה לא חוקים דמיירי בעבר עברי
 וכראב"י שהרי לפ"ז רבי פליג על
 ראב"י והלכה כרבי מחברו וזה לא
 יתכן לשיטתו דס"ל כראב"י עיי"ש
 ונכון.

ישראל יצחק לאנדא

תלמיד המתיבתא בורשא.

סימן קכב

ורפ"ד יש להוסיף על הנ"ל דח"ק
 וראב"י פליגי ג"כ בדינים של ר"ה ור"ה
 חסדא וח"ק כרב חסדא וכו' ותישב מה
 שהקשו המפרשים לח"ק להלן ד"כ
 לבחוב בנפיו יבא לאפוקי ראש"י אברים
 ול"ל לא חלא כו' וניחא דא"י עברי
 לרב חסדא דנקני' בשטר וא"ש וכו'
 יובן ג"כ מ"ט דראב"י וניחא דס"ל
 בר"ה הארון כותבו מהקישא דאחרת
 ומיותר לא חלא לראש"י אברים ומיותר
 בגפו יבא לראב"י ותישב ג"כ בתמורה
 ד"ל דר"ה לא חלא לאוקים דרבי לא
 ס"ל כראב"י שהרי אז ל"ל בנפיו יבא
 לאפוקי ראש"י אברים ולא חלא לשטר
 ולית ליה הקישא דאחרת דס"ל האב
 כותבו דלא בר"ה ומשום חוקים חס
 בענין אחר והבן היטב ונכון.

משה יהודה קערשינבוים

תלמיד המתיבתא בורשא.

טערקישע מליתים

איך האב גיעפענט א פאבריק אין טונים פון
טערקישע מליתים

דיא בעסטע קוואליטעט צו ביליגע פרייזען.
אלע סודרי מליתים פון דיא גאנצע וועלט
זאלן זיך ווענדן צו מיר איך וועל זיי פון
בעהאנדלען.

דיא סחורה וועלן זיין ערהאלטען
דירעקט פון טונים

Rabbi L. WEISBLUM,
342 East 3rd Street
NEW-YORK City.



נוסד ע"י ד"ר יצחק הכהן פייגענבוים זצ"ל.

ירחון רבני

שערי תורה

ה ע ו ר כ :

ישראל איסר הכהן פייגענבוים

ווארשא, מוראנאו 4.

ג ל י ה ל ו

ירחון תלמודי

בית מדרש

ה ע ו ר כ :

הרב שלמה אלטמאן

ווארשא, באוואליפיט 25.

מתבקשים לנדב סכומים!
לקרן השערי תורה!

מחיר חוברת (ולחודש) 000 מרק.

אדרסה להשערי תורה וה בית מדרש :

l. Feigenbaum, Warszawa Muranowska 4, m. 30.



קובץ שאלות ותשובות, חידושים וביאורים בהלכה ואגדה

מאת רבני וחכמי זמננו נ"י

הרב יעקב שור נ"י (קוטב)	הרב שלום יוסף הלוי פיינענבוים נ"י
הרב אברהם הלוי עפשטיין נ"י (סאקאלי)	הרב אליעזר ליפא ווייסבלום נ"י (נויארק)
הרב שלמה אלטמאן נ"י (ווארשא)	הרב מנשה גראסבערג נ"י (ראסנאוויטש)
הרב חנוך דוד גרינגלאס נ"י (לענטשנא)	הרב יצחק שמולעוויטש נ"י (לאדווי)
הרב דוד קאפליוואטסקי נ"י (קאסרעשטין)	הרב יחיאל מאיר גילדע נ"י (דאברין)
הרב צבי זאב הירשאוויץ נ"י (ספראנד)	הרב אלעזר חיים ואדמאן נ"י (וויזשניץ)
הרב שלום ליב אייווענבאך נ"י (ירושלים)	הרב חיים צבי הירש שאטלאנא נ"י (מאדאנא)
הרב זאב וואלף ראבינאוויץ נ"י (כריסק)	הרב אליהו רייטשמאן נ"י (סילאדעלמא)
הרב אליהו הכהן פערבמאן נ"י (כאקא)	הרב מרדכי צבי וויסמאן נ"י (ראקא)
הרב שפתי גשנים נ"י (הגות משה סופר)	הרב יעקב מאיר וויינגאט נ"י (צפת)
הרב יצחק הכהן פיינענבוים נ"י (קאסרעשטין)	הרב יצחק הכהן פיינענבוים נ"י (קאסרעשטין)

מסודר בדפוס של ה. פאלמאן ב'יטראקוב

העורך: ישראל איסר כהנאון מרן יצחק הכהן פיינענבוים זצ"ל
 האדריסה להמכרת: I. Feigenbaum, Warszawa, ul. Muranowska 4, m. 30.

סימן א'

ראיתי להעיר על גוף חרגמיה בנשיאת ב' נשים ואני שואל בזה כתמיסה
הראש (פ"ב דשבת) האך יכלו הגאונים לחדש גזירה אחר חתימת התלמוד ועיין
ג"כ בפר"ח (א"ח סי' תנ"ח ותר"ג) ואף בדברים שזכר ר"ח חכמים לגזור
ולאסור במקום שאין בני תורה מפני ע"ה ראיתי חכמים מודיינים שהחכם
מהר"ח גאליפפה בשו"ה הריב"ש סימן של"ד כתב דבזה"ל אין להעלים היתר
מפני ע"ה כי כולם יודעין את התורה ושומעין לדברי חכמים מה שאוסרין להם
מן הדין והריב"ש חלק עליו ואמר דלא אכשר דרי [יבמות ל"ט חולין ל"ג]
וארשבא בזה"ל כ"ע כע"ה כיהו יע"ש ועיין להמהורלב"ח בקיטורס הסמיכה.

ראנבי מלאחי בחי' המאירי פ"ק דבילה לענין מה ביו"ט שני כתב שם
וכן מה שנהגו בלרפת עפ"י רבניהם [עתיים בילה שם ד"ו ד"ה והאירגא] שאין
מתעסקין אף ביו"ט שני כלל וכו' עד לפי שאין בני תורה ועושין עולמן ע"ה
במקום של בני ביטור כלומר אם על בני ביטור לאמר שאין בני תורה האך
לאמר אנחנו בעלמיו שאנו בני תורה ענוה זו אין לנו חלק בה וכי מפני שבני
ביטור היו ע"ה אנו מה לנו אכן קים לן בגוון דלאו ע"ה אכן ועוד כ"ל שבאותו
הזמן לא היו ע"ה נשמעין להוראה והיו מויליין היתר מוחך היתר ומפני זה היו
מתמירין עליהן אבל בדורותינו הללו כולם נשמעים להוראות גדולים שבנו לענין
א"ה ואין לנו לאסור להם את המיתר מטעם שאין בני תורה עכ"ל המחירי
ודבריו הללו מתאימים עם דברי הרב מהר"ח גאליפפה כש"כ בענין
איסור שתי נשים שלא נמלא בזה גזירות חכמי התלמוד כלל לאסור בשום מקום
וזמן מי הורשה לו לרגמיה לגזור ולתקן גזירה חדשה אחר חתימת התלמוד
ואע"ג דאמרין בש"ס כתיבות דף ס"ד ע"א אלא דאמר כיון דאגידא בי לא קא
יהבו לי אחריחא עיי"ש היינו שרבים היו נמנעים מלחת אשה להיות לרסה
להראשונה אבל לא נאמר בדרך איסור.

ראשון אני אחזה בזה כי הנה זה לי אי"ז שנים אשר בתשובה אחת
העירומי לחמוה שם באשר נתפרץ להיתר בתי שהיו לו אשה ובעים במדינה זו
וגירשה או משה ונשא אשה במדינה אחרת ולא ראיתו שרפרוף ארס לעכב על
זה מה שהוא נגד דין פשוט בנמקא ביבמות ל"ז ויומא ח"י ע"ב דלא ישא ארס
אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת ופסקה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש
וש"ע בלי שום פקפוק אדרבא דעת הרי"ף והרא"ש להחמיר גם בתי דפקיע
שמיהו והסכים לזה המהרש"ל בים ש"ש פ"ד דיבמות ..

(*) סת"ש בתשובה להגרד"ט אב"ד וויטעמקא ז"ל.

והנה הבית הילל (באהע"ז סוף סי' ב') כתב דבזה"ז שיש חרגמ"ה שאסור
לישא שתי נשים אין כ"מ כלל בההוא דינא ע"ש וכתנתי שדבריו סתומים דמה
ענין חרגמ"ה לזה הלא טעם האיסור מפורש בש"ס שם שמה יודווגו הבנים
ובנות מכסים שיהיו לו בשתי מדינות והמה לא יכירו זה את זה ומלאה הארץ
זימה וא"כ גם אם גירש אשתו שבמדינה זו או מתה ג"כ שייך הא"י חששא ומה
ענין לזה החרגמ"ה.

ובספר בית מאיר אהע"ז שם הביא ג"כ דברי הד"ה וכתב דבמחש
או גירשה לא גזרו יטן ראו עפ"י רוב מוליד הבנים הקטנים עמו והשום מילתא
דלא שכיח צמי אשר מניח הבנים אלל בגרושה או קרובים אין לחוש לגזור ולזה
שפיר כתב הב"ה דבזה"ז שיש חרגמ"ה שלא לישא אשה על אשתו אין כ"מ
בההוא דינא ע"ש.

והנה סהימת דברי הבית הילל לחטאו לחפש עלות מרחוק וגפל ברשת
עמוק בדבר אשר נגד הנגלה לעין כל וחוש השכל והמפורסמות יבחישהו ונהפוך
היא כי מעשים בכל יום המגרש אשתו וכש"כ כשדעתו ללאת למדינה אחרת
משתדל בכל עיו להניח הבנים ביד האשה והקרובים ומי הוא הגבר אשר יוליך
עמו הבנים הילדים למקום אשר רגליו יזכירו למרחיק לשרד רבצו במקום אשר
לא דרכו בו רגלי אבותיו ולא ידע אם יבא אל מנוחתו ובפרט דכל שכנר
גזרו לאסור ראוי לומר דלא פלוג רבנן בחקנתן ואם אתה אומר כן יתבטלו כמה
גזירות חכמים בזה"ז והנה ירא הגאון בית מאיר וישעשע שפוט בטלמו כמה דיות
נשתפכו וקולמוסין נשתברו אם נלטרך לחפש הימר בחרגמ"ה להחיר בשעת ההכרח
ליקח אשה על אשתו והאיך בדיון אשר הגזירה מפורש בש"ס וכל הפוסקים ידחה
הגזירה בגילא דחטאת בדברים בדויים מאוד יפלא זה בעיני עכתי"ד.

הן עמה שמתי אל לבי והאיר ד' את עיני ליישב הענין כרת ובהלכה
ובתחילה אעורר בענין גוף הגזירה (הוא א') למה גזרו האיסור בזה רק אם נשא
אשה במדינה זו הלא אפי' אם עדיין לא נשא אלא שיש לו אחיות במדינה זו
או משאר ערוות יהי' אסור לו הנשואין במדינה אחרת מה"ט שמה הבנים הנולדו
לו שם יודווגו אח"כ עם אחרת מהעריות שבמדינה זו ומלאתי לדו"ז הבכור שור
לר"ה דף ט"ז ע"ב שכתב וז"ל וכראה דלאו דוקא קאמר ראב"י והס"ד אם כולך
עם אשתו למדינה אחרת ויוליד שם ויש לו כאן אם ואחות ושאר עדיות איכא
למיתוש חששא זו ואסיר לעשות כן דמ"ש ומאי סברא יש לחלק ביניהם עכ"ל ראה
זה חדש הוא בקשתי לו חבר ולא מלאתי ובאמת פלא לומר כן ולא אישטמיס
בשום דוכתא (ב) יש לדקדק מה שאמרו לא ישא אשה במדינה זו וילך וישא אשה
במדינה אחרת שמה יודווגו וכו' למה נקיט בסתם ולא קאמר לא ישא אשה
במדינה זו אם יש לו אשה ובנים במדינה אחרת שהרי אם עדיין אין לו בנים
כלל מן אשתו שהניחה במדינה זו אין חשש איסור בנשיאות אשה שבמדינה אחרת.
(ג) גם כל עיקר גזירה זאת היא אללי לפלא מה ראו לחוש לגזור איסור עבור
חשש רחוק כזה שיהי' אח"כ הידווגות הערוות שישא אח את אחותו וכמה ספיקות

יש בזה כש"כ בזה שיש עוד ספק אם יהי' לו בנים כלל מהשניה ולא מימי
גזירה רחוקה כזו ולא עוד אלא שגזירה נפלאה דהא ש"ס מפורש בקידושין דף ע"ג
ע"א ומה טעם אמרו שחוקי פסול גזירה שמה ישא אחותו מאביו ופריך אלא
מענה שחוקי לא ישא שחוקים גזירה שמה ישא אחותו מאביו ומשני כל כי הני
מימי ואילו בתמי' וע"ס פרש"י וא"כ י"ד הרי לא גרע משחוקי ושחוקים שלא
גזרו כלל לאסור שמה ישא אחותו דכל כי הני מימי ואולי וכשם שאין לנו לגזור בכה"ג
לאסור נשואי השחוקי ושחוקים כש"כ שאין לנו לגזור לאסור נשואי האב ש"ס עוד
ספק אם יהיו לו בנים גם שם וגם אם יהי' לו יש ספק אם יתחתנו כלל הבנים
שבמדינה זו למדינה אחרת ועוד דהא פריך החס' בת שחוקים לא ישא שמה ישא
אחותו מאביו אלא לא שכיחא עיי"ס וכש"כ כאן דהוי מלחא דלא שכיח טפי וכל
זה למימא גדולה אללי.

אבל לדעתי דבאמת כל ענין גזירה זו לא שבטור חשש ההוא של הזדווגות
הבנים היא שגזרו אלא שהם ביקשו איזו מגוא של חשש איסור כל דהו שעי"ז יהי'
להם סמך לגזור ולאלים התקנה שלא ישא אשה במדינה אחרת והיינו כי לסיבות
אשר ה"י היתר אז שישא איש אשה על אשתו מבלי ספק כי היו רבים מעמי
הארץ אשר לסיבות שונות הניחו נשואיהם ובניהם במדינה זו בעירום וחוסר כל
מבלי מזון ומחיה וברחו להם למדינה אחרת אשר ה"י בעושים שלא ידבקו שם
קרובי אשתו ונשאו להם נשים שנית ומלבד כי ה"י בזה זעקת חמם נמשך מזה
גם תקלה שכמה נשים ילאו לתרבות רעה כמוכן ולזה ראו חכמים לגזור שלא
ישא אשה במדינה אחרת כל שלא גירש הראשונה ולחוק תקנתם וגזירתם מלאו
ש"ס בזה גם דררא דאיסורא דלפעמים אפשר שהיה מכשול שהבנים משתי נשים
יזדווגו זה עם זה ואם כי זה החשש טיף לחוש גם אם ה"י מגורשת זו וישא אשה
במדינה אחרת מ"מ בזה לא גזרו עליו איסור יען כי לא בטור החשש הזה ה"י
עיקר הגזירה גם כי בגירש אח אשתו לא שכיח כלל שיתחתן רגליה ממדינה למדינה
לשמה חשש ובפרט בזמנא דה"י נקל אז הניסע למדינה אחרת ובה אל שיקרא
להתעלל בנשואיהם והמה ברחו למדינה אחרת ויצאו את הראשונה לאחיות ולזה
עשו תקנה שלא וישא אשה במדינה אחרת אם לא גירש הראשונה וממילא כשלא
אחיה לישא אשה במדינה אחרת לא יתנו להם עוד שתי נודע להם כי לא יעזבו
אשה אחרת במדינתם ואמלא כי עיקר תקנתם ה"י בסתם שלא ישא איש אשה
על אשתו במדינה אחרת בין אם יש לו בנים אם לא אשה שבמדינה זו בין אם אין
לואבין אם ישא אחרת אשה על בנים או עקרה ואולינות ואמרו ש"ס בזה לתקן
לחוש דתקן במכשול איסור שערורי' שה' אפשר לנחות לפעמים באלו שרמית באלו
אשה ובנים ולשאנאם שם אשה ופלידו בניה אבל לא שבטור זה ה"י שהיה
הגזירה ונתייבש בזה וכל מה שפעילותו לא עלה ונתייבש תקנות חכמים ה"י שהיה
ה"י ומערתה כתבאקס' האלכס' כי חרס רגמיה שיתקן שלא ישא
איש אשה על אשתו לא חידש חזרה ונחמו יאלה אלא שבוש' על הקנס חכמים
שבאמת כנס תקנה חכמים שלא וישא אשה על אשתו אלא שמה לא תקנו וא"כ
ממדינה למדינה ככל לא היה צורך לזה כלל אך ה"י תקנה לא תקנה על
הקנס שמה שמה דהא לא היה צורך לזה כלל

המורדים כל שהוא במדינה זו לכופו שלא יעזוב הראשונה לאנחות וכל הנא
והוסיף לפי לורך הזמן שראה דמ"ט שתקנו חכמים שלא לישא אשה על אשתו
במדינה אחרת ראוי עתה לחקן בהחלט שלא ישא לעולם אשה על אשתו גם בעיר
אחת וממילא איננו צריך לנכון יותר הזה בזה"ז שיש חרם רגמ"ה דממילא אין צ"ח
כלל בהאי דינא דלא ישא אשה במדינה זו וכו' דקודם שגירס הראשונה לעולם
אסור ואחר הגירושין מעולם לא נאסר כמ"ס לנכון והדברים קרובים למרכז
האמת.

שוב ראיתי בספר נתיבות השלם הביא בשם הרה"ג מהר"י מקורלין
שכ"כ טעם לגזירות רגמ"ה מהא דראב"י ואנו בגולה מטולטלין ממקום למקום
וחשו לחשש הג"ל והמחבר דחה דבריו ע"ש ובאמת לדברי הרב מקורלין לא הועיל בזה
מדי דגם אם הוא בחור או גירס אשתו יש חשש זה שחא' ישא אחת מהעריות
וכמ"ל וגם גוף דבריו ליתא דהרי אדרצא בזה"ז אנו חשופים מפורסמים יותר
כמ"ס בשו"ת מהרי"ו סימן פ"ו כמה שאין נוהגין עכשיו למסור הגט ליד
המגורשת להיות בידה לראי' ע"ש וכ"כ החוס' במו"ק דעכשיו שהן בגולה מחי
מעט חשופין כולו מפורסמים אבל לפימ"ס א"ש מאד למלא חיזוק לגזירות
רגמ"ה מהא דראב"י ודו"ק.

ועפ"י הדברים הללו מובן מ"ס רבים מהראשונים וכ"כ הרמ"א שלא חיקן
רגמ"ה רק עד זמן אלק החמישי ואנחנו לא נדע הטעם לזה ומדוע לא חיקן
ג"כ כן בחרם שלא לגרש בע"כ אהנס לפומ"ס יובן לנכון והיינו עפ"י מה
שמלאחי בירושלמי (פ"ב דמ"ס שביעית הלכה ד') דאמרו ר' יונה ור"י בשם ר"א
אין מחדשין על הגזירה ר"י בשם ר"א אין מוסיפין על הגזירה עיי"ש ומעתה
לפ"ז כיון דחקת גזירת חכמים לאסור נשיאות אשה על אשתו לא הי' רק
במדינה אחרת שוב אין כח ביד רגמ"ה להוסיף לגזור אסור גם בעיר אחת דהא
אין מוסיפין על הגזירה ואין מחדשין על הגזירה אך זה רק כשיראה להוסיף
גזירה אסור מוחלט כעין גזירת חכמים שחקתן עולמית דבזה אין להוסיף על
הגזירה ולא לחדש דבר אבל להוסיף לחקן ללורך שעה כפי פרטות הדור למיגדר
כרס שנפלה בזה וודאי מחדשין ומוסיפין כדקיי"ל דב"ד מכין ועונשין שלא מן
הדין למיגדר מלחא ואין זה בכלל הוספת גזירה ולזה שפיר הולך רגמ"ה לחת
זמן קבוע לאחר שגזר באיסור נשיאות ב' גשים גם במדינה אחת.

ומעתה לפי מה שזכרנו ילא לנו דהרגמ"ה שלא לישא שתי נשים לא הי'
בשביל גדר דררא דאיסורא ורק חקת פרוזבול לטובת הנשים ואולי גם לטובת
האנשים כמו שנסתפק בשו"ת הר"ן וכאשר הקדמתי בתשובתי לשאירי הרה"ג מ'
לבי יחזקאל מיכלאסון נ"י ואולם הרגמ"ה שלא לגרש בע"כ אין אני רואה שיטת
זה לטובת הנשים חרף דכיון שכבר תקנו כתובה לאשה לטעם הזה שלא תהא קלה
בעיניו להולאה וכיון שכבר ראו חכמים לחקן לטובתם שלא יקפזו חרם לגרשה
בע"כ ותקנו בזה שחייב לתת לה כתובה ולא רצו לאסור במחלט ענין הגירושין
בע"כ האך היו יכולת ביד הגאון להחמיק על חקת חכמים ולחקן מה שלא רצו
כמה ובפרט דבזיוג ראשון קיי"ל דאסור מדינא לגרשה בע"כ וא"כ אפי' אם

נאמר דבעבר וגירסה ואפי' בלא כתובה הוי גט מ"מ הא אחרין בש"ס גימין
דף פ"ז רע"א כיון דאמר מר כשר ולא מעשה בן ישראל וכו' דלכתחילה חסור
א"כ הוי מילתא דלא שכיחא ולא גזרינן עיי"ש.

ובספר ישועת יעקב כתב כלל זה בשם הריטב"א וכבר העירותי בספרי
דברי יעקב בכמה חסיונות שנעלם ממנו דש"ס מפירש' הוי בגימין הנ"ל וא"כ
מה ראה הגאון להוסיף לתקן עוד בזה ועוד אזי תמה דבשלמא בגזירות שתי
נשים שפ"ר סיך בזה טובת הנשים דהא אגידא ב"י משא"כ בגירושין בע"כ הלא
גם אם נתגרש בע"כ מותרת להינשא לאחר כמו הוא ולא קא מפסדה מידי ואין
בזה רק יתרון טובה לגבי דידה משא"כ לגבי הבטל הרי שנואה היא אללו ואין
חפץ בה ולמה נשנית על יתרון טובתה וניקוס וניתא לגבי הבטל אשר כעס
ומכאובים יהיו כל ימיו.

ואיכר אני דגזירות רגמ"ה בחרם גט בע"כ בשביל דררא דאיסורא נתקנה כי
ראה הגאון באלו המגרשין נסוחם בע"כ והאשה מסתרת עלמה מלקבל הגט והכשרים
שבישראל מונעים עלמן מלהיות ידם בגט בע"כ עפ"י רוב השליח וערי מסירות
הגט הם אנשים פריליים הפסולים לשליחות ולערי גירושין וגם בענין זריקות הגט
כמה פעמים נעשה באופן שאינה מגורשת כלל כי זה נעשה במהירות ובלי
השגחה כלל לסיבות הפחד מקרובי האשה ולזה ראה הגאון דאפשר דנפיק מיני'
חורבא שתינשא א"א לעלמא ובזמן הש"ס שהי' אפשר לאיש לישא שתי נשים הי'
ענין הגירושין בע"כ דבר דלא שכיח כלל ואם נזדמן באקראי לא הי' חשש פיסול
בענין הגירושין שכולם כשרים היו שומעין את התורה אבל בזמן רגמ"ה כיון שגזר
לאסור לישא אשה על אשתו נתרבה עיי' ביותר ענין הגירושין בע"כ ונזדמן
פעמים רבות שהי' הגט בטל מה"ט או מדרבנן עכ"פ ולזה ראה לאסור גם ענין
הגירושין בע"כ ואע"ג דאחר חתימות התלמוד אין לנו לחדש גזירות מעלמינו
דהיינו דווקא היכא שאין בנזק הדבר חשש איסור אלא שאנו רוצין לגזור לאסור
הדבר ההוא בשביל תיקון דבר אחר שאם לא נאסור לו זה יבא להחיר לעלמו
איסור אחר הדומה לזה בכה"ג אין לנו לחדש לגזור אחר חתימות התלמוד אבל
בדבר שאין אנו רוצין לגזור בו איסור מחמת דבר אחר אלא שאנו רואים שנעלם
הדבר ההוא נהווה פעמים רבות שנעשה באיסור כמו בגירושין בע"כ שנתהוה
פעמים רבות שאין הגט מועיל כלל והיא סברה דמגורשת ותינשא לעלמא אין זה
חשוב גזירה כלל אלא שמירות הדת מה שאסרה תורה זה וודאי חוב מוטל על
חכמי כל דור ודור לתקן חומות הדת שלא יתפרץ להחיר מה שאסרה תורה ובעין
זה כתב התוס' רי"ד בחי' לשבת ר"פ כמה מדליקין דפסולי שמיים שגזרו חכמים
מחמת עלמן שמא יטה ויעבור איסור תורה ולא נגזר מחמת ד"א לא חשיב גזירה
וגזרינן ב"י גם גזירה אחרת עכ"כ.

ובמציאות דברים הללו נחבאר כי נכון דעת האומרים דבחרגמ"ה שלא
לגרש בע"כ הי' התקנה עולמית ולא הוקלע על זמן ונחבאר ג"כ דחרגמ"ה של גט

בע"כ חמור טובא מחרס ב' נשים ובעת הלורך יש להחיר יותר נשיאת אשה
אחרת על הראשונה מלגרסה בע"כ הנלע"ד כחנתי.

יעקב שור אבד"ק דארנא (וכעת בקיטוב).

סימן ב

בשע"ת (ח"ג חוב' ג' ס"י י"א) ע"ד שאלתו בדין עירובין זה ימים רבים
נשאלתי בזה מעיר אסטיליה, ולא העליתי בזה דבר ברור, והארכתי בתשיבה צפולפוליס,
אבל ראיה ברורה לח' מלחתי לשם לך, ודעתי כיטה דלא אמהני, והנה בש"ס
עירובין י"ד: איתא עושה פס ד"א ומעמידו לארכו של מבוי, וכ"פ ברי"ף ז"ל שם.
אבל ברא"ש ז"ל וכן בשו"ע השמיטו תיבה לארכו וכתבו רק ומעמידו באמצע,
וכן ברמב"ם ז"ל פ"ז משנת הכ"א, ולכאורה נראה דס"ל דל"ד נקיט הש"ס
לארכו אלא דקמ"ל דאפי' לארכו סגי אעפ"י שאין רוחב כ' של הפילוס מתמעט
כלל אלא בעובי המשהו של הפס ונוח לבני המבוי בכך יותר משיעמידו הפס של
ד"א ברוחב להלך דרך מעבר הרבים, אבל ה"ס דמהני אם מעמידו לרוחב דכיון
ש"ס בו ד"א חשיב ולא אחי אורח דה"ג ודע"ג ומבטלי ליה, אבל באמת לימא הכי,
ודוקא לארכו שהמבוי נחלק בזה באמת לשנים נמשך אורך ד"א שהוא שיעור
הכשר מבוי, אבל כשמעמידו לרוחב אין כאן חילוק להמבוי, והכל מבוי אחד ואין
יותר בפס ד"א בפילוס של כ', והרמב"ם ז"ל והטושו"ע וכן הרא"ש ז"ל לא
חשו למטעין בזה שהשמיטו תיבה לארכו, כי סמכו על מ"ש באמל"ע, דאילו לרחבו
א"ל דוקא באמצע שהרי אפי' מעמידו באופן שהופס מקיס כולו של הפס בלד
א' סגי, שאז ג"כ ליכא בלד הב' רק עשר אמות ובלד שעומד שם, לא נשאר
דק פרצה של שש אמות, ומדכתבו באמצע, ע"כ ר"ל לארכו של מבוי שאז דוקא
באמצע ממש שלא יפאר בשום דבר יותר מעשר, וא"כ מזה קטעם עלמו לא סגי
שיעשה לזה"פ לכל אורך המבוי דאע"ג דלזה"פ נידון כמחילה ונעשה המבוי בזה
כמחולק לשנים מ"מ כיון שבמקום הפילוס ברוחב כ' כל בני המבוי נכנסים
ויולאים יחד בלי הבדל אעפ"י שמחולק לארכו בלזה"פ שדינו כמחילה מ"מ אינו
מחילה והבדל ממש ולא מהני כנלע"ד.

ובזה שרלה כ"ח ללמוד דמהני מהתשב"ץ ח"ב ענין ל"א ולפי פירוש, הנה
פירושו בזה תמוה, במ"ש דמשה"ה לא אפשר בלזה"פ בראשו משהו שהכללים שם
נמוכים מיו"ד, וא"כ איך כתב שצריך לעשות שם לחי, וכלפי' לייחא הרי לזה"פ
מוכת מלשון הפוסקים דמהני גם לנמוך מיו"ד ע' בנ"י ובמ"מ על הרמב"ם,
זב"ש"ע שס"ג סכ"ו (ויש' לי בזה אריכות ביומא י"א: וב"ב ס"א: בזמן ש"ל
מעקה גבוה י"ט ר"א אם י"ל לזה"פ אפי' אינו גבוה י"ט ע"ש ודוק ואכמ"ל)
אבל לחי' ודאי דל"מ לכ"ע לנמוך מ"מ, גם תמוה לפירוש דמ"ש התשב"ץ מבוי
דחב ר"ל יותר מעשר, ועי' לזה"פ לארכו נחלק א"כ מה זה שכתב אלא שצריך
לעשות לחי' בראש הרח"ב להחירו משהו ועד לזה"פ, והרי ע"כ שאינו דחב שם
שכבר נחקלר רחבו ונחלק והכי הול"ל אלא שצריך לעשות לחי' בראשו מחלן

ומכאן כדי להחירו וגם לשון משם ועד לזה"פ אין לו משמעות כלל, דמשמע ודאי שאין הלוה"פ שם במקום הפילוש כלל וגם שאר דבריו נפירושו מנוגמים.

וביאור דברי החשב"ץ בפשיטות הוא, שהיה המצוי רח"ב כלומר לאפוקי קלר שא"ל תיקון כלל, כגון שאין ברחבו יותר מג' או ד"ט כמבואר בש"ס ובש"ע שס"ג סכ"ח ולריך תיקון של לזה"פ בראש אחד כי היה מפילש אלא שהיו הכותלים שם נמוכים ולומר ואם יעמידו שם לזה"פ יעכב מעבר הרבים, כי היו הכותלים בראשיהם מתעקמים ומתעגלים באופן שא"ל שיהא הקנה שע"ג הלחיים גבוה יותר מהם, והעוברים ילטרכו חמיר לכפוף קומתם ואלי"כ ימלאו ראשיהם ע"כ עשאו באמצע המצוי מקום שאין עיכוב לעשותו גבוה, אלא שחש שמא לריך דוקא שיעמוד הלוה"פ במקום הפילוש לר"ה וע"ז השיב דלית לן בה ור"ה מרש"י בענין מצוי מקום שחורמו כמפולש וכחב רש"י שלריך לזה"פ בעקמומו, כדי שיראהו מזה ומוזה אלמא דעכ"פ א"ל דוקא הלוה"פ במקום הפחית לר"ה, וכחב עוד דמסבירא ק"ו הוא דאם במקום המפולש שם אין לחי מועיל לזה"פ מחיר ועושה סמיכה כ"ש שיעיל להחיר במקום שאין שם פילוש לר"ה ששם אילמלא הפילוש היו סגי בלחי, ולא מיגרע גרע כח הלוה"פ מוחמם שאינו עומד במקום הפילוש ממש, ודו"ק זהו פשט לשון החשב"ץ בלי ספק ואין ללמוד משם כלל לגידונו.

הק' שלום יוסף הלוי פייגענברום חופ"ק דאקאטש.

סימן ג

(א) שבת ק"ז א' אמר שמואל דהא דתנן הלא נחש בשבת שלא ישכנו זה פטור ומותר והביא רא"י מדתנן כופין קערה על עקרב שלא תיטף, והקשו הב"ת והק"י מהנמ' דברכות ל"ג א' ל"ט אלא נחש אבל עקרב פוסק אי"כ מה זו ראי' מעקרב על נחש אימא דבעקרב מותר ובנחש פטור אבל אסור, וכן הקשה בח"י דעק"א שם וגם אחר בקושיא.

וג"ל לחרץ בשני אופנים, ע"ד פשטות י"ל עפ"מ שפירש"י דברכות שם לפי שהעקרב מוכן לעקוץ יותר משהנחש מוכן ליתוך, ודקדק בלשון למינקט לשון עקילה בעקרב ונשיכה בנחש כלשון חכמים בכ"מ ע' באבות פ"ב מ"י ובמדרש שהש"ר פ"ז ס"ו ז' איזה נחש נשכו ואיזה עקרב עקלו ועובד"מ, משום דאדם נחש עומד בין שיניו או בגופו והוא מקיאו ע"י נשיכה בפיו כמבואר בכנהדרין ע"ה א' וע"ש בחפא"י אות ע"ו ועקרב מטיל אדם מן העוקץ כמ"ש בבמ"ר פ"ו ס"י כ"א מה עקרב מכה בעוקלו וכחב בח"י הרש"ש שם בשם ספרי הטבעיים דעקרב יש לו זנב ארוך ובקללו נחלא קוץ אחד כפוף אשר ידקור בו ואללו מפוח קטן מלא מין ארסי וה"י בדקרו יזרוק המין ההוא לחוך הפלע ע"ש נחלא דכל הסכנה מעקרב הוא רק בעוקלו ובזה הוא מסוכן יותר מנחש כמ"ש הרע"ב באבות שם טקילה עקרב קשה מנשיכה נחש וע"ז היסוד אמרו דברכות שם ל"ט אלא נחש אבל עקרב פוסק, אבל נשיכה עקרב בשיניו אף אי נימא דיש לו ג"כ אדם בין

שינוי כמו נחש ויכול להמית אדם גם ע"י נשיכה כדמלינו בויק"ר פכ"ב שי' ב'
 פלוגי נשכו עקרב ומת עכ"פ אינו מחבין יותר מנשיכת נחש שיכול ג"כ להמית
 אדם כמ"ס שם ג"כ פלוגי נשכו נחש ומת, ושמואל דקדק לשון המשנה על עקרב
 שלא תישר ולא נקט שלא העקין כלשון חכמים בכ"מ דבזה עיקר הסכנה, מזה
 למד שמואל דאפילו בעקרב שאין לחשוש משום עקילה כגון שניטל זנבו או
 שנקטע הקיץ עם האדם שנעוקלו וליכא למיחש רק לנשיכה בשינוי מותר לכפות
 קטרה עלי' כדי שלא תישר, וא"כ ה"ה בלדת נחש דלגבי נשיכה נחש ועקרב
 שניהם שווים.

(ב) וע"ד החידוד קלח אמרנו באופן אחר וישבנו בזה ג"כ דעת הרמב"ם
 פ"ו מהפלה ה"ט דאינו מחלק בין נחש לעקרב לענין תפלה, ורבים ראו כן תמחו
 על הרמב"ם הלא בגמ' לית מאן דפליג בזה על ר"ם שמחלק בין נחש לעקרב,
 אמנם הרמב"ם והרע"ב בפה"מ שם כתבו טעמא דר"ם לחלק בין נחש לעקרב
 דנחש רוב פעמים אינו נושך ולא ברי הויקא בעקרב דודאי נושך, והקשה הרש"ס
 הא קי"ל דאין הולכין בפקו"ג אחר הרוב וכן הקשה בשו"ת ב"ל ס' קל"ז ע"ס,
 ואמרנו לחרץ עפ"מ הפלתי ס' ס"ג ס"ק א' דבזה פליגי רב ושמואל בכתובות
 ט"ו ב' דלשמואל אין הולכין בפקו"ג אה"ר ואף אם רוב עכו"ם מחללין עליו את
 השבת ולרב הולכין בפקו"ג אה"ר ואם רוב עכו"ם אין מחללין את השבת, וזה
 תליא במחלוקת התוס' והשטמ"ק בב"מ ו' ב' אם רוב הוא בתורה ודאי ואין בו
 ספק כלל או שרוב הוא ג"כ ספק רק שהתורה המירה ספק זה ורב ס"ל דרוב
 הוא בתורה ודאי ולכן הולכין בפקו"ג אה"ר דכיון דרוב עכו"ם הוי כודאי עכו"ם
 ושמואל ס"ל דרוב הוא ספק וספק פקו"ג דוחה שבת עי"ה, ולפי"ז י"ל דהגמ'
 דברכות אולא בשיטת רב דהולכין בפקו"ג אה"ר וכסוגיא דחולין ל"ה א' דס"ל
 כדעת התוס' דרוב הוא בתורה ודאי וכיון דנחש רוב פעמים אינו נושך הוה
 כודאי אינו נושך ולכן לא יפסיק בתפלה משום נחש אבל בעקרב דודאי נושך
 פוסק, ושמואל בשבת א"ל לשיטתו דא"ה בפקו"ג אה"ר דרוב אינו אלא ספק
 וספק פקו"ג דוחה שבת ושאר מלוות דהתורה אמרה וחי בהם ולא שימות בהם
 שלא יבוא ע"י מלוות התורה לספק מיחה כמ"ס שמואל ביומא פ"ה ב' ולכן אינו
 מחלק בין נחש לעקרב דגם בנחש איכא ספק פקו"ג ודוחה את השבת, וא"ס
 לפ"ז דעת הרמב"ם הנ"ל דא"ל לשיטתו דס"ל כשיטת השטמ"ק דרוב אינו אלא
 ספק כמ"ס הפלתי שם דס"ל בשר שנחטלס מן העין אכור אפילו בנמלא ביד
 עכו"ם דלא כהגמ' דחולין הנ"ל וא"כ א"ה בפקו"ג אה"ר ולכן אינו מחלק בין
 נחש לעקרב דשניהם שווים, וע' רמב"ם פ"ב משנת ה"כ כ"א ובמ"מ וכ"מ שם.

ורפ"ז יש להעיר כמה דאמר שמואל ביומא ע"ח ב' אם מחמת סכנת
 עקרב מותר למה נקט דוקא עקרב הא לשמואל לשיטתו אין לחלק בין נחש
 לעקרב ומחמת סכנת נחש וס"ד ג"כ מותר, וג"ה באמת ברמב"ם ובטו"ש מותר
 כל אדם לנעול סנדל מחמת עקרב וכיו"ב כדי שלא ישכנו, וכן ל"ל במ"ס
 המחבר ביו"ד ס' שפ"ב ס"ג דאבל מותר לנעול סנדל במקום שיש סכנת עקרב,
 ע"כ ל"ד עקרב אלא דה"ה במקום סכנת נחש וכיו"ב כמו ביו"ב, וע"ע במ"ס

המגיד סי' תל"ג סי' י"ג דבמקום שמונים נחשים לריך לנדיק ללא ברי הויקא, ולכאורה זה רק לר"ש דברכות שם אבל לשמואל בשבת ליכא חילוק בין נחשים לעקרבים, וע"ע ברמב"ם פ"י משנת הכ"ה.

ג) ובארתו ענין אמרו לבאר מ"ש בנפיש"ע יו"ד סי' קע"ט מי שרודפים אחריו נחש או עקרב מותר לחבר כדי שלא יזקוהו, והב"י הראה מקורו לפירש"י בסנהדרין סי' א' דאמר אב"י האי מאן דלמד זיבורא ועקרבא אסור ופירש"י ובגין שאין רצון אחריו שאין כאן משום פקו"צ ומשמע דברצון אחריו מותר משום פקו"צ ותמה בחי' רעק"א למה לריך ללמוד מדרש"י הא סוגיא ערוכה היא בכריתות ג' ב' האי מאן דבטי למילמד זיבורא ועקרבא אסור ואי קאמי בתרי' שרי ונשאר בקש"א, והגר"ן חיות בהגהות לסנהדרין שם הקשה לומר שהב"י העלים עין מהגמ' דכריתות הנ"ל, ובאמת יש לתמוה אפירש"י שכתב זה מסברא דנפשי' כיון דגמ' ערוכה היא ואי קאמי בתרי' שרי, וע' בתוס' כריתות שם שהקשו ע"ז ס"ד אי דאיכא סכנה פשיטא ואי ליכא סכנה אמאי שרי ולא תירצו כלום, ובכלל לריך להבין מה הוסיף אב"י בדבריו דאסור למילמד זיבורא ועקרבא אבריימא דמניא שם אחר חבר קטן ואפילו נחש"ק.

ובחסד עליון בארנו כ"ז ע"פ הגמ' דשבת קכ"א ב' אריב"ל כל המזיקין נהרגין בשבת מתיב ר"י ה' נהרגין בשבת ומשני ברצו אחריו וד"ה ופירש"י דקאי אריב"ל דברצו אחריו כל המזיקין בחזקת סכנה ונהרגין בשבת לר"ה דפקו"צ הוא וכן פירשו הרי"ף והרא"ש שם, והתוס' מפרשים דקאי אבריימא דאפילו ברצון אחריו ליכא סכנה רק באלו החמשה ע"ש, ולכאורה ראוי עלומה לפירש"י מהגמ' דכריתות הנ"ל ואי קאמי בתרי' שרי אלמא דברצו אחריו איכא סכנה בכל המזיקין ולכן שרי לחבר משום פקו"צ, ומיושב קושית התוס' שם דזה גופא קמ"ל דכיון דקאמי בתרי' סתמן בחזקת סכנה לומר לחבר משום פקו"צ, והתוס' מקשים לשיטתם בשבת דאפילו ברצו אחריו ליכא סכנה רק באלו החמשה ושפיר הקשו אמאי שרי, ועכ"פ קשה לשיטת התוס' מהגמ' דכריתות, אולם י"ל דע"כ לא כתבו התוס' דאפילו ברצו אחריו אין נהרגין בשבת דאין כאן פקו"צ משום דבכל המזיקין ליכא סכנה דאפילו אם ישנו לאדם איכא רפואה לנשיכתם כמבואר בחו"ל בכ"מ, אבל אם רצון אחריו זיבורא ועקרבא ביחד אשר אם ישנו הרפואה לנשיכה זו קשה לנשיכה זו כדאמרין בע"ז כ"ח ב' חמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא וחילופא סגתא ולזה אמרו בחגיגה ה' ב' רעות רבות ולרות כגון זיבורא ועקרבא שנעשו לרות זו לזו ול"ל תקנתא, ולכן אם רצון אחריו זיבורא ועקרבא ביחד ודאי דאיכא סכנה דאפשר ישבו שניהם ול"ל תקנתא וגם התוס' מורים דזה דנהרגין בשבת משום פקו"צ ושפיר קאמר ואי קאמי בתרי' שרי דבזה איכא סכנה אבל כשאין רצון אחריו ליכא סכנה אפילו בזיבורא ועקרבא, וזה שהוסיף אב"י אבריימא ל"מ בשאריו מזיקין דאסור לחבר אפילו כשרצון אחריו דאין בהם סכנה ואין כאן פקו"צ אלא אפילו בזבוע"ק דנשיכת שניהם ביחד סכנה ול"ל תקנתא מ"מ כ"ז שאין רצון אחריו אסור לחבר דכיון שאין רצון אחריו ליכא סכנה רק ואי קאמי בתרי' שרי דכיון דרצון אחריו זבוע"ק ביחד קרוב

לודאי ידעו שניהם ול"ל. תקנתא ולכן אף דבכל המזיקין אפילו כשרל"ן אחריו
 אינם בחזקת סכנה אבל בזבוע"ק איכא סכנה וש"י לחבר כשרל"ן אחריו, וזה
 לשיטת החוס', אבל לשיטת רש"י דברל"ן אחריו כל המזיקין בחזקת סכנה ע"כ
 הדין הואי קאמי בתרי' שרי קאי אבל המזיקין דהיכא דרל"ן אחריו איכא סכנה
 וש"י לחבר משום פקו"ג, וזה שפירש"י בסנהדרין אסור וכגון שאין רל"ן אחריו
 וקאי ג"כ אבריייתא שם ולא אומימרא דאב"י, וי"ל עוד דדבור המחליל שם בפירש"י
 אסור אינו דבור מיוחד רק הוא דבור אחד עם הקודם והנקודות נדפס בטעות
 ונמשך פירושו אבריייתא דתניא אחד ח"ג ואחד ח"ק ואפילו נחשים ועקרבים אסור
 וכגון שאין רל"ן אחריו שאין כאן משום פקו"ג, ופירש"י לשיטתו בשנת דברל"ן
 אחריו כל המזיקין בחזקת סכנה ואיכא פקו"ג, וזה שהוסיף רש"י מסבירא דנפשי'
 דל"ד בזבוע"ק ביחד אחריו ואי קאמי בתרי' שרי אלא בכל המזיקין אפילו נחש
 לבד ועקרב לבד שרי לחבר כשרל"ן אחריו משום פקו"ג, ולכן הראה הב"י המקור
 למש"כ הטור מי שרודפין אחריו נחש או עקרב מותר לחבר, לפירש"י בסנהדרין
 דלשיטתו כל המזיקין בחזקת סכנה כשרל"ן אחריו דבגמ' דכריתות י"ל דקאי רק
 אזבוע"ק ביחד דל"ל תקנתא ולא לשאר'י מזיקין, והב"י לא העלים עין ח"ו מהגמ'
 דכריתות.

וצריך להבין בסוגיא דשבת שם דאמרו ופלגא דר"ה דר"ה חזי להבוא
 גברא דקא קטיל ויבורא כו' וק"ק דהא אמרו שם בסמוך לרעה אני הורג נחש
 ועקרב לא כ"ש לרעה אינה מותרת להזיק כמו נחש איכא מאי קאמר ופלגא
 דר"ה הא רבא בר"ה קאמר אנוחש"ק דמותר להרגו ור"ה מיירי בויבורא וויבורא
 סינו לרעה כפירש"י שם ק"ט ב' ובע"ז י"ב ב' כ"ח ב' ושם אמרו קרירי
 לויבורא ובירושלמי פ"ק דשבת ה"י לרעה לזון, אכן במגילה י"ד ב' חדא שמה
 ויבורא וזהו דבורה, ולרעה ודבורה הוו שני מינים עפ"י דמכשירין מ"ד
 ובכורות ז' ב'.

אברהם הלוי עפשטיין החופ"ק סאקאלי.

סימן ד

מ"ל דאגדתא

תהלים (צ"ד) לכו בנים שמעו לי יראת ד' אלמדכם. מי האיש החפץ
 חיים אוהב ימים לראות טוב. נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה. סור
 מרע ועשה טוב. בקש שלום ורדפהו.
 הנה כאשר נתבונן נראה כי רוב ההמון אין להם חשבון ודעת בעשותם
 את מצות ד' - אשר יעשה אותם האדם השלם על מנת לעשות נחת רוח
 ליוצרו ולקיים בזה את דברי הקב"ה אשד צוה לנו כן בתורתו תורת אמת -
 אולם רוב ההמון יעשו כמצות אנשים מלומדים. על מנת לקבל פרס, וע"מ
 שיודהו אחרים ויתנו לו כבוד מדומה, וכדומה ולכן העובד השלם יעשה
 מעשיו בדעת ובתבונה והוא צועד על שבי סולם היראה, צעד אחר צעד.

מן הקל אל החמור. ומן החמור אל החמור ממנו, עד כי יגיע אל השלמות האמתית, ואיש ההמוני ידלג כאיל, ומתהפך במעשי מצותיו מבלי חשבון ומבלי דעת, יניח הקל ויעשה החמור. והוא בונה בשמים עליותיו, ואגודתו לא יסד על אבן פינה. ויסוד מוסד. ולכן מהרה יפול ולא יעמוד הנה למשל הכל יודעים כי מצות צדקה כבדה מאד יותר משמירת משא ומתן באמונה. כי הראשון הריהו נותן לאחרים עמלו ויגיעו אשר עמל בו בזעת אפיים. והאחרון. הרי אינו נותן לאחרים משלו כלום אלא שישמר את עצמו לבלי לגנוב ולגזול את חבירו... וכן משא ומתן באמונה כבדה בשמירתה הרבה יותר מלשמור א"ע מדבר לשון הרע על חבירו. שהרי בענין משא ומתן. יש לו יתרון בגזלתו. ואם איש אינו נושא ונותן באמונה. רק גונב וחומס. הרי יש לו הנאה מזה. ורואה שכר בעמלו. אבל מה יתרון לבעל השון? המכה את רעהו בפיו. ויורידהו עד פי שחת מה הנאה יש לו מזה? ואם כן, הלא הדעת נותנת, כי זה שנותן צדקה משלו לחבירו, הנה בלי ספק כי בודאי הוא נושא ונותן באמונה, ומכל שכן שישמור לשונו מדבר על רעהו רעה (שאין לו מזה שום הנאה) וכן להפך מי שמדבר לשון הרע, ומכה רעהו בסתר, אות הוא כי בודאי האיש הזה אינו נושא ונותן באמונה, ומכל שכן שאיננו נותן צדקה ובאמת אנו רואים מעשים בכל יום, שיש הונה את רעהו, גם גונב וחומס הוא, ובכל זאת יפזר מהונו לצדקה? וכן יש איש הנותן צדקה, ונושא ונותן הוא באמונה, ובכל זאת ישלח רסן לשונו חפשי לדבר ברעהו רעה? וזה לנו לאות על תהלוכות אנשי ההמון, כי לא בדעת, ולא בתבונה הם עושים מעשיהם, וכי אין בלבם יראת ד' באמת, וכל מעשיהם רק לנחול כבוד, או כסף, או שאר דברים, כי העושה מצות לשם ד', בדעת ובתבונה, הנה הוא ישמור תפקידו מן הקל אל החמור כמצווה, ואם הנהו זהיר בכבדה, מכל שכן שישמור את הקלה, אבל העושה מצוה לשם הנאת עצמו, הוא ידלג כאיל סדר נכון לפניו, המצוה אשר תביא לו טובה ועזרה - כסף או כבוד - יעשנה, אף כי חמורה הוא, והמצוה אשר אין לו לכסף או שום הנאה אחרת ממנה תוצאות, יחדול ולא יעשנה, לישא וליתן באמונה אמנם מצוה גדולה וחמורה הוא, אולם כונת עשייתה איננה מפאת גדולתה אך מפני שכן דרך התגרים, למען ירבה מסחרו, ולמען תגדל ההקפה ויתרחב עסקו, וסוף הריחו לבוא, יותר מאשר היה מאנה את קונו, כי אז היה נועל דלת בפני הנושאים ונותנים עמו, הוא לזה ומשלם, מפני שרואה את הנולד, מה שאין כן בהמצוה של לשון הרע, אם כי הוא מצוה קלה שאין בה חסרון כיס אך גם שום הפסד לא יגיעהו אם לא ישמור אותה מצות צדקה ליתן לאחרים משלו הוא יותר כבדה מבלי לעשוק שכר שכיר, אבל יעשה צדקה לא מפאת יראת אלקים שנגע בו, אך מפני אהבת הכבוד, ותשוקת הברכה והתודה המברכים את הנותנים בקול רם, (וכבר נהגו בכל תפוצות ישראל לברך בביהכ"נ, בעבור שנדב" ואלו מברכין בעבור שלא עשק או שלא גנב).

אליעזר ליפא ווייסבלום רב בניארק.

במג"א (ס' קפ"ח אות ג') כתב בשם הריקאנטי דר' יצחק בן הרב היה
 חותם בברכת המזון ברוך ה' אלקי דוד ובונה ירושלים וזה פלא שיחדש ר' יצחק
 טעם חדש שלא נמלא בבבלי וירושלמי כי בבבלי (ברכות מ"ה: מ"ח:) הוסיף, בונה
 ירושלים ואין זכר בברכת המזון בפיוס, אלקי דוד ובירושלמי שם (פ"ד ה"ה)
 בברכה (פ"י בברכת המזון), בונה ירושלים נחפלה, אלקי דוד ובונה ירושלים
 הרי שרק בתפילה הוסיפו, אלקי דוד מפני שבא"י היו כוללין ברכת בונה ירושלים
 ואח"כ למח דוד בברכה אחת כדורש אבל בברכת המזון גם בא"י היו מוחמין בונה
 ירושלים בלבד.

[illegible]

סימן ו

בשע' (ח'ג חוב' א' ס' ב') הניח כ"ג שיח' בלע"ג פסקו של מנח
הב"י (בסימן י"ד) דין טלית שחליו סתום וחליו פתוח ע"ש.

ורענ"ד יש ליישב דברי מנח הב"י ז"ל דהא מובאר בא"ח ס' יג דהיולא
בטלית שאינה מעליית כהלכתה חייב חטאת לפי שאין בהם מלוה אינם בטלים
לגבי הטלית, מפני שהם חשובים בצינו ודעתו עליהם עד שישלים אותם לכן
הרי הם כמשאוי כיון שהם פסולין אינם מגוי הטלית ולא מתשמישי הטלית כיון
שאין להטלית נורד בהם, א"כ ה"נ אף דמחויב בליית, מ"מ הא זה רק מספק
ואין זה נוי להטלית, דדילמא כאן נמי דעתו לתקן הטלית שיהי' רובו פתוח
ויהי' מחויב בודאי דכל אדם מלוה מעלייהא בעי למיעבד, ואף דיש לדחות דהתם
בודאי יתקן כיון דהליית פסולין, אבל כאן למה לו לתקן דמחויב אם הוא מחויב
בליית הרי יולא בהם, ואם אינו מחויב הרי אין כאן שום חשש ולמה הוא נרדף
לתקן, וא"כ אין מחשבתו עליהם לתקנם וממילא הם בטלין לגבי הבגד והדירה
הקושיא לדוכתי, אולם אם נדייק נראה דלא דמי להא דכתב שם דלא יהי' גרוע
משהטיל דבר בהבגד שאין נורד בו לגוף הבגד אלא כיון שדרכן של בגדי
להתנאות בו בהטלה הבגד דלא הוי משאוי ומותר ללאת בו וא"כ גם כאן חומרת
הספק של המלוה משוי' לי' מגוי הבגד דלא מיחשב משאוי עכ"ל ולפי הנ"ל יש לחלק
דהתם שפיר דרכן להתנאות בו, אבל כאן אין דרכן של בגדי להתנאות בטלית
כזה שהליית המה רק מחמת ספק ואין מקיים המלוה כדרך כל אדם, ובפרט
לפי הדין דאין מברכין עליו משום ספק ברכות להקל, וזה אין נוח לו לאדם
שיבטל מהברכה וגם דילמא וישכח לפעמים ויעשה ברכה יהי' חשש ברכה לבטלה
וא"כ עכ"פ מידי ספק לא ילא, דדילמא באיזה זמן יעלה בדעתו לתקן הטלית
כנ"ל ולא יהי' בזה שום חשש ויעשה ברכה כדרך כל אדם.

והנה מה שהביא כ"ג שליט"א ראי' משבת דף ע"ט ע"ב לענין חשיבות
דבר שמלניעין כמוהו להולאת שבת דאמרין דאף דגם טוכססטיה כשר לכתיבת
תפילין מ"מ כיון דלמלוה מן המובחר קלף בעינן סתמא דכל אדם מלוה מעלייתא
בעי למיעבד ולפיכך מיחשב קלף דבר שמלניעין כמוהו ולא דוכססטיה וכו' עיי'
שם ובמחכ"ג כ"ל דאדרבה מזה ראי' להיפוך דהרי התם גם דוכססטיה כשר מ"מ
כיון דאין זה מלוה מן המובחר אין זה בכלל חשיבות שיהי' נקרא דבר שמלניעין
כמוהו, ומכש"כ הכא בחליו פתוח וחליו סתום דהליית המה רק מספק פשיטא
דאין זה חשוב לקרותו נוי להבגד וכמו שכתב רש"י ז"ל שם דכל אדם מלוה מעלייתא
בעי למיעבד, ובפרט לענין הברכה כנ"ל.

ומה שהביא כ"ג שי' משו"ת הר"ן ע"ש לענ"ד דיש לחלק דשאני התם
דחליו בזמן והסוף הוא שיחול הנדר והזמן ממילא קאמי, לכן אמרין כיון דכעת
הוא ספק, והסוף הוא שיהי' ודאי לכן גם עכשיו הרי הוא כודאי משא"כ הכא דחליו
בנוי, ואין זה נוי כיון דהוא ספק וכנ"ל דאין דרכן של בגדי וכו', ומוז' מזה הר"ן
בעלמו כתב שם דיש לפקפק בזה, ומכל זה נראה דדברי הב"י פשוטים.

יצחק שמואל ערויטש בעד המחבר כפר בלא יוצץ חו"פ לאדרי.

סימן ז

סגסן יקר מהגאון חת"ס זצ"ל נמצא בכת"י הק' בדרוש זיין אב
תקצ"ג ונעתק ונשלח לידנו מעיר סירעט (בוקאווינא) ששם
נמצא הכת"י וז"ל:

נחזור ל' השבוע רב לך אל תוסף וגו' ואחזקן בעת ההוא פי' רש"י
השיבני וכו' ויל"ד תקט"ו חפלות התפלל ומ"ש שאמר עכשיו השיבני ובעת ההוא
אהא קאמר דמרמו בעת ההוא.
והנה ראיתי במורי בהפלאה שכתב שאותן תקט"ו חפלות התפלל בהפלת
ערב בוקר ולהרים שכלל יום כשהתפלל חפלה קבוע ג"פ בכל יום הזכיר בהם
בקשמו לעבור הירדן ומעתה נחזי אכן מרים מהם יו"ד ניסן ומסתמא לא נסתלק
הבאר בז' ימי אכלה דלא גריעה מן משוחלת שהמתין הקב"ה להביא המבול עד
אחר ימי אכלו ה"כ נמלא כלים ביום ט"ז ניסן ואז חטא בשמעו כל המורים ונקנס
עליו לכן לא הביאו ומיר בהפלת מנחה ההוא התפלל חפלה ראשונה ושוב התפלל
בכל יום ג' חפלות כי מוספי שבתות וי"ט אינם נחשבים כי אינם רחמים ומחנונים
בפירש"י פ"ק דע"ז ומעתה לא וחשוב מ"ז ניסן אחד מלא ואחד חסר כלים רק
תק"ד חפלות ביוה"כ אחד המנחה היינו עם חפלה ראשונה שהתפלל בט"ז ניסן
במנחה ועמד משרע"ה ותיקן חפלה נעילה ביוה"כ והיא חפלה תקט"ו שאם לא
עכשיו אימתי ע"כ אמר בעת ההוא דווקא בעת נעילה יוה"כ ואמר לאמר השיבני
חשובה כי אחד דעה (פ"ק דר"ה) אין היחיד נענה שוב אחר יוה"כ ואמר לו
הקב"ה רב לך יש לך דין רבים כדאמרינן (פ"ק דע"ז) ומרע"ה דרבים לריכ"ס
לו כרבים דמי ואחיה נענה אפילו אחר יוה"כ ומפני כך אל תוסף דבר אלי בדבר
הזה עכ"ל.

סימן ח

(ע"ד העגונה בשע"ת ח"ג חוב' ג')

(א) הנה מ"ש כ"ח ע"ד שלא אמר והכרתיו היטיב בטב"ע המעיין בל"ז
ס' ק"א שלא הלריך כן רק בשעת מלחמה דחיישין שמא לא ראו כלל רק משום
בדמי ס"ד כל הני דאיקטילי אינו פליט וכן בראה הטביעה אבל בשעת שלום
וכן בנ"ד ל"ז ומיושב בזה קושיה השו"ת רעק"א ס' ק"ז במש"כ הרי"ף ודווקא
היבא דאמר אסקוהו קמן וחזינהו לאלתר והה"ד לע"א במלחמה משמע דמחד
נעמא הוא הא במשאל"ס בלא"ה ל"מ עדות דטביעה לחוד ולהנ"ל מיושב
דאשמעינן דאי לא אמר איסתמודע לי דזה היא חיישין שמא לא איסתכלו בפניו
רק משום שראו שראובן נטבע ואה"כ אסקוהו לאחד אמרו באומדן דעתו מהסתמא
הוא ראובן כמו בע"א במלחמה חיישין דאמרו באומדן דעתא כמ"כ כאן לכך
לריך שיאמרו דהסתכלו בלורת פניו ועיין בס' הזכות להרמב"ן מה שהביא
מהר"ב ז"ל דמבואר דפי' כן בהרי"ף יעיי"ש.

[illegible]

איכא שני תי, ומש"כ דרבא לא ראה ר"ה כדבוכיו התוס' והוא צמס' צבורות
 י"ד ע"א ג"כ אינו מוסכס דהר"א ש מס' צ"מ מ"ז הביא ג"כ ראי' זו דהתוס'
 וכן ראי' גרסינן רבא הלכה דיש לו עליו אונאה, ואי רבה ספיקא הוא ולא מפקין
 ממנו יחזיק דהר"ף והרמב"ם פ' דיש לו אונאה, ועיין בב"י חו"מ סי' רכ"ז
 דכ' דבס' רב אלפס גרס רבא וראית התוס' יש לדחות למש"כ התוס' חולין י"ג
 דג' ר"ה הוי יעיי"ש ובמהרמ"ל והבן ועיין בסדר הדורות ע' ר"ה שהביא צמס
 ס' ד"ע דהשיג על התוס' רק דר"י מת קודם ר"ה ומש"כ עוד איך לא ראה
 שש"ס במקומו דאמר רבא מנא אמינא לה, לאו תמי' הוא דקושינו לליק דאמר
 אב"י מנא אמינא לה ורבא דחה שס אכל ע"פ ליכא מזה ראי' לרבא וכ"כ
 בשו"ת עטח"כ סי' ז', ומש"כ דאדרבה מזה ראי' להיפך מדלל מביא רבא
 ראי' דרבה מ"ב יוצ"ש אמת דבזה מיושב קושיה התומים סי' ס"ו לפי השו"ת
 רמ"א דשותפין שיש להם שטרות, א"ל כומ"ס ודי במסירה לחוד א"כ מאי ראי'
 מ"א מן האחין דהוא שותפין.

ור"הג"ל מיושב דלדלל חיישין שמוא מסר שפיר שמעין מ"ב יוצ"ש ורק
 לנפילה דליכא ראי' מ"ב יוצ"ש דשס הוי דיחיד ולזה שפיר שמעין מ"א מן האחין.
 אך לע"ד לאו ראי' הוא כדאי' יבמות קט"ז אי לפיקדון כיון דשמו' כשמי' לא מפקיד
 גבי' א"כ ליכא ראי' מ"ב יוצ"ש דל"ח לפקדון לזה הולך להביא מ"א מן האחין.
 גם לפי"ד הרמב"ן במלחמות פ' ג"פ מיושב דמ"ב יוצ"ש הו"א הטעם משום
 כאן נמלא כאן ה' אכל כאן דעטן דחזירו מכר לו דגם לפי דבריו לא ה' שלו
 מעולם וליכא חזקה לזה מביא מ"א מן האחין וק"ל.

ור"פי הנ"ל מיושב קו' הנוצ"י דלרבא מוכח דאף לדרכים ל"ה דהא קשה
 כנ"ל מס' אוקף יחוש דילמא נאכד מאותו שמלאו לאחר שאכד זה רק כנ"ל דכיון
 דלא איתחזקא דנפל תרי זמני ל"ח, אך קשה לאב"י דחייש אף לדרכים אמאי
 כתיב דמהדרין בסי' אוקף, ונ"ל דהא דחייש לדרכים אינו אלא דרבנן, אך אכתי
 אמאי קחני בצרייתא דמהדרין בסי' אוקף הא מדרבנן חיישין, אך י"ל
 כמוש"כ התוס' יבמות ק"כ דתקינו רבנן כמו שתיקנו להחזיר אבידה בסי', אך
 הקשו דבשלמא שס אמר דתקינו רבנן דניחא ל' לבטל אבידה דמימר אמר כול'
 עלמא לא ידעו סי' רק אלא אכל הכא אדרבה הבעל החמור לא ידע סי' אוקף
 כיון דאין אוקף שלו ואמאי ניחא ל' אך י"ל כמוש"כ התומים סי' ס"ה דאב"י ל"ח
 ל' הא דרבא משום דניחא ל' רק כמוש"כ הרא"ש ז"ל וא"כ מיושב דאב"י לשיטתו
 חייש לדרכים מדרבנן וסי' אוקף הוא מתק"ם ולא משום דניחא ל' אכל רבא דאמר
 משום דניחא ל' ע"כ מוכח דל"ח לנפילה דרכים כנ"ל זא"ש.

(ד) ועוד נ' ליישב קושיה הנוצ"י הנ"ל דהנה הנכסת יחזקאל סי' ג"ב תי'
 קו' הב"ש למה בסי' קל"ב גבי גט מפליג בין כלים דלא מושלי ובסי' י"ז גבי
 עדי מיתה לא מפליג, ותי' למש"כ התוס' יבמות קט"ז דילפינן איסורא דלא
 החזקו וש"מ דאיסורא חמיר בחד דרגא וא"כ לרבא דס"ל דבממון ל"ח אף לנפילה
 דרכים וא"כ באיסור דחמיר בחד דרגא חיישין לדרכים ולא לדיחיד לכך גבי מיתה

אף דלא מושי' חיישין לנפילה דרביס אכל גבי גט דהוא דיחיד מיצ'ס ליצ'ס לית.
אך הבית שלמה סי' ל"ז דחה דא"כ למ"ל לשנוי' לרצא כליו דחיישין לשאלה
דילמא לשאלה ל"ח כמו אב"י כיון דשמו' כשמו' לא מפקיד גבי' וא"כ הה"ד בכל
מטלטלין שאין חשש לאב"י דהוי כשמו' וטעמא דכליו משום דחיישין לנפילה, ולע"ד
ליתא לרצונו דא"כ אין אדם מפקיד או משאיל דבר לחבירו והא דאמר שמו'
כשמו' לא מפקיד דאין לחוש שמא חבירו הפקיד גבי' והוא רמאי דחבירו ששמו'
כשמו' לא היה מפקיד גבי' עד דדייק היטב אם הוא מהימן ואם הוא לא דייק
הוא דאפשר אנפשיה, אכל גבי מיתה בכל מטלטלין שפיר יש לחוש לפיקדון.

(עוד יבא ח"ה).

יחיא' מאיר גילרע אב"ד ראברא והגליל.

סימן ט

כבוד רבני וחכמי ה"שערי תורה" נ"י

הגני להניע לפניכם שאלתי במה שבא לפני בורדא שיגאלת מהאומה כענק
היולא מן הדב ולא ניכר בה שום שורש כדרכה להיות תמיד כאלו היתה מנוף
אחר מותאם ומודבק להאומה, וממקום השורש ולמעלה התחיל להיות זו נורת
ורדא ככל שאר ורדות אכן בבאן יולא בורדא מהאומה כאלו היתה חתיכה אחת
ובמקום השורש אין הבדל בין הורדא והאומה רק מלמעלה כאשר תיף בגדלה
היתה כמו שאר ורדא בתוארה ונורתה הרגילה בה, וגפשי בשאלתי זאת אם זה
לא נקרא שיגאלת תוארה ונורתה שטריפה.

ואם כי לא ראיתי מזה בראשונים וגם באחרונים, וגם אפי' מכלבו
ומהאגור אין הכרח, כ"ל להביא רא' מהרמ"א סי' ל"ה ס"ק ב' דאם יש לה תואר
ורד בשורש שלה אעפ"י שאין לה תואר ורד בראשה כשירה ובת"ו ח"ס (סי' ל"ב)
פירש דבראשה אפי' היא חרודה ומשוכה מזה מוכח דלריך להיות שורש ורד כשאר
הורדות, ואל"כ טריפה דאל"ה הו"ל לרמ"א להשמייעין גם איפכא דאם בראשה
יש לה תואר ורד אף שאין לה תואר ורד בשורש שלה ג"כ כשירה ובע"כ משמע
מזה דטריפה, ובע"כ מיירי בפה דהשורש ה' לבד כדרכה להיות תמיד דאל"כ
מנין לנו להבדיל בין השורש ובין הראש, וגם כ"ל להביא רא' מגמרא חולין (דמ"ז)
מהאי ציני ציני דסבר רב אשי למיטריפ' אשר לכאורה קשה וכי לא ראה או לא
שמע ולא קבל מרבותיו כלום בעיני ורד ובע"כ מיירי שם דהוי כמו בפה
דהורדא יגאלת מהאומה כענק היולא מן הדב ולפיקד רלה להטריף, והשיב לו
רב הוגא דאינו כן אלא אם היא דומה כשאר חיוי צריאה לענין שאר הגשר
סימני' היא כשרה ואחלה מאוד את הרבנים הגאונים לברר הלכה זאת על בור'.

הק' חיים צבי הירש שאטלאנד מו"צ דפ"ק בארין.

סימן י

יובא (טו.) והי' עלי' כמה טיפי דמים של כו' שעירי עבודת כוכבים
ובתוס' (שם ד"ה אני) דבצית שני הוה ע"ש.

ובמאור המוה לי שבצית שני יהי' לריכס לשעירי ע"ז וכי הצ"ד והסנהדרין
שהיו מימות אנשי כנה"ג עד זרע הלל הזקן ה"ה רשכ"ג הנהרג על קידוש השם
שהי' בימי החרבן התירו בימיהם ח"ו לעבד ע"ז ועשו רוב הקהל על פיהם
אהממה? הנה נמלא שעבדו ע"ז בימי בית ראשון ויכול להיות שא"זו פעם עבדו
בשובג בא"זה עבודה כהוראת צ"ד משא"כ בצית שני וכידוע מחז"ל נחרב הבית
שני רק בעון שנאת חנם, אבל ע"ז ג"ע ש"ד לא הי' אז [אף] דמבואר בגמ'
סנהדרין ר"ב שנמלא צ"ד של דרוקין י"ל דהיינו סנהדרין קטנה שהי' בא"זה עיר
אבל לא צ"ד הגדול שמהם תלא תורה והוראה לכל ישראל].

ולפע"ד כי קאי זה על מעשה עזרא (ח') הבאים משבי בני הגולה הקריבו
עולות וגו' לפירי עזים חטאת שנים עשר הכל עולה לה' ומבואר בגמ' (הוריות ו)
ר"י אמר על ע"ז שעשו בימי לדקיהו ומסיק שם בגמ' דהוראת שעה היתה שהי'
מוזינן ע"ש ועל אותה שעה קאי האי שעירים הנשרפים ואלו הטיפי דמים היו
שראה ר"א על הפרכת ברומי וא"ש והש"י יאיר עיני בתיה"ק.

אלעזר חיים במוהר"ל ז"ל יארמאן ראבדפ"ק שירלאווצי.

סימן יא

א) בשע"ת (ח"ג חוב' א' סי' י') העיר כ"ת על התוס' (חולין י"ד.)
שמציאים רא"י דבפעם אחת ל"ה מומר וצחו' ד' מפורש דברי התוס' בישראל
שהמיר דתו אשר לפענ"ד אין דבריו מכוין כי לפי פרושו מאי בעי ר"א מר' אשי
אתרו צו מאי ופירש רש"י שם שקודם לכן לא הי' בחזקת מומר וא"כ לא
המיר דתו ואמאי יפסול ודברי התוס' מובנים בפשיטות דמוכח משם דבפעם
אחת לא חשיב מומר דמשני הצ"ע בישראל מומר והשתא כיון דמומר הוא בלא
שום אחד מכל אלו תיפוק לי' דפסול אבל אי בחדא זימני לא איתמר שחיטתו
ניחא פירוש שהי' שוחט מקודם זה פ"א לשם ע"ז והשתא א"ס הי' שוחט סתם
הי' כשר משום דבפעם אחת לא חשיב מומר אבל מחמת ששחט עכשיו ג"כ
לשם אחד מכל אלו נעשה עכשיו מומר דבפעם צ"ל לא אמרינן לעשרי קא מכוין
ומשה"כ שחיטתו פסולה ופירוש הגמ' בישראל מומר שנעשה עכשיו מומר, וכן
משמע מחת"ס בחיד' לחולין בסוגיא דרוב צהא דא"ס בספק פלוגתא מוקמינן
ג"כ אחזקה וז"ל שם אמנם במהר"ק כתב מדפליגי א"ס בפ"א נעשה מומר ע"כ
אוקי בהמה בחזקת שאינה זבחה ומשמע דבספק פלוגתא נמי שייך אוקי אחזקה
מיהו י"ל התם נמי אי הוה ידעינן בפעם הראשון שכוונתו לזונה המרת דם
היינו פוסלין גם בפ"א רק כל דלא איתחזק תרי זימני מוקמי גבירא אחזקה
לדקת דמטיקרא ולא יריע ולא ישחית עוד אבל אי הוה ידעינן דעתו דעת

רשע ה' פוסלין בפ"א לכ"ע משמע מדבריו דבשעם ב' נעשה מומר מעיקרא
גפיר נקרא מומר.

(ב) שם (חוב' ד' סי' י"ח) ע"ד שאלת כ"ח בדין עירובין לפע"ד אין להקל בזה
אפילו בשעת הדחק דהנה על הט"ג העשוי שהיחד תקוע בעמוד ועל היחד גביע ועל
הגביע חוט על אופן זה דוקא התיר הנפס ח"י מטעם שהיחד תחוב בתוך העמוד והיו
ע"ג והנשאר למעלה מן העמוד כמאן דפסיק דמיא כדברי המקור"ח ואפי' על אופן זה
חזר בו אח"כ כמבואר בספר מחשבות ישראל שהוא ז"ל בעלמו אמר לו שחזר בו
מחמת שהשיבו לו מחוס' עירובין דף ב' ד"ה ואבע"א רק שהמתירין בשעת הדחק
סמכו עלאמן על ספר הישר הגדול לר"ת סי' רפ"ו שבמשכן הוי ל' שפיר דין
וזה"פ אבל על הט"ג העשוי כש"ע אין לסמוך כלל לפי שהברזל שהחוטים
קבועין בהן אין נתחב כלל בתוך העמוד וגרוע יותר מזה"פ מן הלד מחמת
שהחוט מרוחק מן העמוד כמבואר בשו"ת אבני נזר, והנה אני נוהג עלמי במקומות
שא"א להעמיד לחי אלל הט"ג להדביק איזה דבר על העמוד תחת היחד התחוב
בו גבוה י' טפחים או דבק או סיד או נייר או זפת כמבואר במשנה בלל עושין
לחיים ולדעתו אפי' האוסרין הט"ג מודים בזה משום דיש לומר דעיקר טעם
האוסרין משום דלא אמרינן כמאן דפסיק דמי דהא הט"ז עכ"ח ס"ל דלא אמרינן
כמאן דפסיק דהא הט"ז בסי' שס"ב סק"ט ד' מכשיר אם אין הקנה שלמעלה
בולט מהחבל כלל אף דהוא מן הלד וא"כ בכל לזה"פ מן הלד נימא כמאן דפסיק
על הנשאר אבל האחרונים שחלקו על הט"ז דבשי דוקא ע"ג ח"כ אפשר
דאמרינן על הנשאר כמאן דפסיק והא דפסלינן מן הלד משום דאפי'
אי אמרינן על הנשאר למעלה כמאן דפסיק י"ה מן הלד ומשה"כ המקור"ח מיקל
בתחוב דאמרינן רואין כמאן דפסיק כמו בקורה דאמרינן ג"כ רואין וא"כ כיון
שמדבקין תחת היחד שום דבר ללחי אין לריבין לומר כמאן דפסיק והא פשיטא
דהיחד והגביע והחוט הכל אחד כמבואר באחרונים ובלא זה כשר בשעת הדחק
דאמרינן רואין כנ"ל אבל בידון זה שעשו כש"ע אין על מאי לסמוד להחיר וד'

א"י הבהן פארבמאן משגיח על העירובין בראדום.

סימן יב

(א) הנני להגיע בזה מה שנשאלתי הלכה למעשה אם מותר לישראל ללכך
גדול ובשעת"ד לילך לאומן לעשות לו חמונה (פאטאגראפיע) בשבת ויו"ט ומסופקני
מי דמי למזייר צידים שחייב משום כותב וזובע כמבואר ברמב"ם פ"א וא"כ
פשיטא דפשיטא שאסור לגמרי או דילמא ל"ה מזייר אלא גורם ומותר ללכך גדול
כמו גרם כיבוי וכה"ג ואפ"ל שמותר לגמרי הואיל וכל החמונה נעשית ע"י קרני
האור היוצאים מפני האדם וא"כ ל"ה מלאכה כעין שמותר לתת קדרה לאור השמש
כדי שתחבטל כמבואר במשנה שבת דקמ"ו ואו"ת סימן ש"ח ודילמא יש לחלק.

צין הענינים וזה פשיטא שאומן ישראל אסור לו למרות את לוח התמונה בחמר רק העשוי לכך שהרי חייב משום ממרח וממילא אסור לילך אליו בשבת והספק הוא רק באומן נכרי בלא תשלומין דילמא ל"ה בכלל אמירה לנכרי. כיון שאין אומר לו למרות בשבת וגם בישראל יש לספק כאשר הוכן מע"ש או כאשר אפשר לו לעשות בלא מירות וזה פשיטא ג"כ שאומן ישראל העוסק במלאכתו בשבת כמו בחול ה"ז מותר לחלל שבת בלא גרע ממז"מ בשבת ויו"ט וכ"ש שחייב משום ממרח והספק הוא רק באקראי בעלמא ע"י שאלת חכם ולדרך גדול וראוי לזכר דבר זה אם יש כאן מלאכה דאורייתא או דרבנן ועובדא דחול.

(3) הרמז"ל בפ"י מא"צ פסק עד הטבור וכן בושטו אטום אינה טמאה לידה וע"ז הקשה הכס"מ והלא קי"ל טרפה אינה חיה א"כ אינה טמאה גם מארסובה ולמעלה וכן בושטו נקוב כמבואר בנדה דף כד והניח בל"ע והנראה שיש מכאן הוכחה להרשב"א בתשו' סימן נח דטרפה מבטן חיה אפילו אלק שנים והא דאיתא בסוגיא דפליגי בטרפה חיה היינו טרפה מבטן אבל בעלמא ס"ל טרפה אינה חיה ול"ק על הרמב"ם ועוד ג"ל שיש מהרמב"ם ראי' למ"ש הכס"מ בפ"ג מגירושין הט"ז דבאדם ל"א טרפה אינה חיה והביא ראי' מחולין דנ"ז וע"ז תמה על הגליון אדרבה משם מוכח להפך והב"ש א"ע סימן יז ס"ק לו העתיק הכס"מ שכן משמע בחוס' בכמה דוכתי ובודאי כוונתו על חוס' ריש א"ט וזכחים דקט"ז בשם ר"ת אכן החוס' סתרו דבריו והוא ראי' לסתור לכן ג"ל שיש ראי' מכאן והא דאיתא בסוגיא דפליגי בטרפה אינה חיה היינו באדם אבל בעלמא ס"ל אינה חיה והרמב"ם פסק באדם טרפה חיה ומש"ה טמאה עד הטבור וא"ש ומידוש על הכס"מ שהניח בל"ע ולא תירץ לשיטתו וזוה מיושב מה שהקשה על הגליון דמשם מוכח להפך וכן מיושב מה שהקשו בחוס' על ר"ת שהרי פליגי בזה ר' זכאי ור' יוחנן א"כ אפ"ל דמקומות אלו הם כר' זכאי והבן.

וע"פ דרך זה מיושב מה שמתפלאים העולם היך אפ"ל טרפה אינה חיה והלא מעשים בכל יום שהרופאים חותכים האזניים הפנימיים כגון קיצה ודקים וחוזרים ותופרים החתך ואח"כ חי המנותח כאחד האדם אכן ניחא דאדם שאני וא"כ יש להחמיר בא"א כמ"ש הכס"מ אכן י"ל לפי מה דאיתא ביצמות דף קיט: רבא אומר בסבין מלובנת וד"ה ופירש רש"י המכוה מתרפא וע' פתחי תשובה יו"ד סימן נא בשם הריטב"א והחת"ס דלצון ל"מ באזניים הפנימיים ולפ"ז אפ"ל שהסגולות שעושים הרופאים צעת הנחוח ואח"כ עדיף טפי מסבין מלובנת ומהני אף באזניים הפנימיים ומש"ה חי כאחד האדם ולית מכאן ראי' לטרפת אדם והבן וכ"ת א"כ כה"ג צבהמה תהא כשרה ז"א שהרי טרפה ודאית אסורה אפילו אם חיה הרבה שנים כמ"ש הרשב"א והב"ח סימן מו אלל כרם הפנימי עי"ד וג"ל להביא ראי' מדתנן זה הכלל כל שאין כמוה חיה טרפה וע"ז הקשו בחוס' חולין דל"ב ואמאי לא תנא כל שאינה חיה עי"ד אכן ניחא וג"מ טרפה ודאית ומה נז"מ אסורה משום שאין כמוה חיה וא"ש.

הרב שלמה אלטמאן.

בשע"ת (חי'ג חוב' ד' סי' ג') מביא שם כ"ת דברי הט"ז מה' פסח מה' שהוסיף על דברי המחבר במים מחומלים שירדו לתוך הבור בפסח דאסור לשמות ממנו בפסח וכו', וכתב ע"ז הט"ז דלפעמים אסור אפילו בירדו המים לפני הפסח אף דיעבד אם לא שאבו ממנו כלל, שהמים המחומלים נשארו למעלה אף שנתערבו קלה מ"מ הם קוו וקיימי וכאלו הם בעין ע"ש, והקשו עליו המפרשים הרי לא בלח נכלל יפה, וכ"ת מביא ראיה להט"ז מגמרא מפורשת (מכות ד.) מחצית מלאה מים שנפל לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה דחיישין לג' לוגין שאובין שלא יהיו במקום אחד לפירש רש"י ולפירש התוס' לענין מראה, הרי להדיא בדברי הט"ז דאף ללול בלול אינו מתערב תיכף אחר הנפילה ועומדים למעלה.

ורא אבין ראיתו הרי כאן ע"כ מייירי דהאיש הבא לטבול תיכף אחר הנפילה חיישין שמה טבל בעוד שהי' ג' לוגין במקום אחד, אבל באם שוהה איזה זמן גם הט"ז ודאי מודה דנתערב ונכלל יפה לא בלח דהחוש יעיד על זה, לכן נדקו מה שהקשו עליו דהרי מייירי שם כשירדו לתוך הבור לפני הפסח ישנה בפסח ובתוך שיעור זה הזמן ודאי מתערב ונכלל יפה.

אב"י האמת יורה דרכו דכונת הט"ז כמו שהבין הגאון בעל ערוך השלחן ב' פסח וז"ל שם ודע דאם המים המחומלים ניכרים ועומדים בפ"ע גם בהיותם בצור כגון שיש ממשות כמו חלודה וכיוצא בזה אוסרים גם דיעבד אף שנפלו קודם הפסח כיון דהחמץ ניכר בפ"ע לא נתבטל מעולם עכ"ל, ומשו"ה כתב הט"ז דלפעמים אסור אם עוד ניכר אבל בלא ניכר גם הט"ז מודה דלח בלח מתערב ונכלל יפה ולא קשה עוד קושייתם כמוזן.

ובמה שכבדו מביא שם סברת ר"מ הדרשן בשם הריטב"א ומושיג עליו מלשון הרמב"ם גם בזה הלדק עם הגאון בעל ערוך השלחן שמקיים דוקא סברתו דבאמת קשה על הדין הנ"ל דלמה יפסול הג' לוגין אף שעומדין במקום אחד, דג' לוגין פוסלין דוקא במקוה חסרה אבל לא במקוה. כשרה שיש בה מ' סאה וכ"ש בים הגדול, ורש"י נוהר בזה וכתב דמייירי לענין גזרת י"ח דבר ע"ש, וגם בזה השיגו הראשונים כמ"ש הריטב"א בחדושו' שם, אבל על הרמב"ם קשה מאד לכן כתב שם דכולם מודים לסברתו של ר"מ הדרשן דים הגדול מתוך שמימיו מלוחים וכבדים אין המים מתערבים לגמרי והוי כאיסר שנפל להיתר והאיסור ניכר בפ"ע, ולא דמי לכל מים שבועלם כמו גשמים ונהרות דבהם המים מתערבים זה בזה, ומה שכתב הרמב"ם אפילו ים הגדול לרבותא נקטיה אע"פ שגדול מאד וכ"ש שאר ימים שאינם גדולים אבל עינינו רואות דהרבה ימים מימיהם מלוחים אבל בשאר ימים כמו מי גשמים ונהרות שאי' והאג' וגו' דיתר ביאור שמישכ לפי זה גם דעת רש"י ותוס' וז"ב.

צ"ב זאב בר"א דורשאוויין סטראנד אפריקא ..

סימן יד *

ב"ה ירושלים עה"ק תובב"א

שאלה ע"ד הלולבים שגדלין בעבר לירדן ששמעתי שגדלין על חילנות שלא גדלין בהם תמרים וגם תפוחי אש הם כשרים למנות לולב שאמרה תה"ק כפות תמרים והנה ראה בפסחים (פרק מקום שנהגו) וכן בעירובין (בפרק ככל מערבין) פירש רש"י שם שבדקלין הם זכר ונקבה וכן מבואר בשאר מקומות שכל חילנות כך ובדקלים סני אש הם רואין (ע"י בם' תבואות הארץ שהאריך בזה).
והנה ראיתי בש"ס ויילנא בהגהות הגאון מוהר"א הורוויטץ ז"ל (סוכה לב) שכתב דהוא לאו דווקא מה שאמרה התורה כפות תמרים והביא רא"י מהא דאמרינן שם (ל"ד) אלל ערבות מדכתיב ערבי נחל לשון רבים מרבינן דלאו דווקא ערבי נחל ע"ש, ולפע"ד דבריו תמוהין דאדרבא משם יש להוכיח ההיפך דווקא שם דריבנה הכתוב דכתוב לשון רבים משא"כ בלולב דאמרה התורה כפות תמרים מהיכי תיתי לן לומר דהוא לאו דווקא.
והנה לכאורה בהדקלין שגדלין בהם תמרים רעים כמו סביב ים המלח שהוצא בפרק ככל מערבין אין ספק דודאי הם כשרים דרק המקום גורם דהם רעים אלל מ"מ שם הפירי יש עליהם משא"כ דאם אין גדלין בהם כלל ל"ע.
ואפשר דאם לא יש רק זכרים בלא נקיבות כאן דהטבע הוא שלא גדלין בהם תמרים זה בלא זה אפשר לו כי הם ג"כ כשרין כיון שבעלממות אין בהם חסרון משא"כ באם עלמות אין בהם חסרון והם אילני סרק אפשר לו דהם פסולין וראה ביו"ד בסי' רל"ד בהל' כלאי חילנות לענין הרכבה באילני סרק ולפלא שלא נתעוררו בזה והמנהג צפה ירושלים עיה"ק תובב"א שנוטלין לולבי של עבר הירדן מפני שהם יותר טובים שלא נפרדו המיומת שלהם וגם הם ירוקים הרבה וגם לחותן נשאר על זמן מרובה.
והנה בהגהות מוהר"א הורוויטץ הג"ל ז"ן על ספר הבהיר ע"ש ועיינתי שם (והוא בדף י' בדפוס ויילנא הנדפס עם הזוהר) ומסיק שם ומאי ערבי נחל כו' שנתן נחלה לישראל ע"ש ולפ"ז בודאי ליכא למילף מערבות דאמרינן דנחל הוא לאו דווקא דהרי דרשו חז"ל דנחל הוא על שם נחלה משא"כ בכפות תמרים ועוד דבערבות לא אמרה התורה נחל רק שם המקום שגדלו בה ודבר הכתוב בהוה משא"כ בלולב שמפורש בתורה דבעין כפות תמרים אין ספק שאין לומר דהוא לאו דווקא וד' הגאון מוהר"א הורוויטץ ז"ל הם דברים תמוהין.
ובאי דפריך שם הגמרא (דף לב) אין להביא רא"י דהוא לאו דווקא דז"א ובאמת הכופרא ג"כ הם מדקלין שגדלין בהם תמרים כדביא שם הגאון הג"ל ז"ן לערוך ערך כופרא.

(*) תשובה זו מונח ס"י זה כבר ועמה באה לדפוס.

סוף כל סוף הסברא נותנת דאס ידעמו דווראלי שאין גדלין בהם תמרים ומלך שהם חילי הרק הלולבין שבהם הם פסולין רק אי"ה בזמן הגאולה שמבואר בגמרא (כתובות) שהם יתרפאו או יהי' כשרים ולא שייך לומר כל העומד להתרפאות וכו' דהא חזינן לענין איסור הרכבה ב"ד סי' רנ"ד דלא אמרינן כן ולפלא מה שמקילין בזה ואדרבא מהדרים דווקא אחרי לולבין של עבר הירדן ולומר מרשקני רבנן ארזי הלבנון שהיה צפה ז"ל ש"מ שהם כשרין ז"א שאפשר שלא ידעו מזה שאין גדלין בהם פירות התמרים שבזמנם לא היו מלוי כל כך שיביאו מעבר לירדן כידוע שהי' אז סכנות דרכים משא"כ עתה כמעט רובא דרובא מביאין משם לפטנ"ד מלוא גדולה על גדולי הדור שליט"א שיעיינו בזה ולהאיר עינינו כיצד יתנהגו בהם אם הם פסולין או לא.

שוב דרשתי ותקרתני בענין לולבי של עבר הירדן ואמרו לי שגדלין שם תמרים ומ"מ לא משנה לא זזה ממקומה דג"מ בלולבין הגדלין בדקלים של סרק ולא ראיתי עדיין מי שמתעורר על זה רק בהגהות הגאון מוהר"א הורוויטץ ז"ל ואפשר לומר נמי דכוונתן רק משום דיש בדקלים זכרים ונקבות ובחדא גדלין הפירות וגם לולבין ובאידך גדלין רק לולבין ע"ז כתב דג"כ כשר הגדלין באותו אילן אע"ג שאין בו תמרים אבל באילני סרק מודה.

ומבקש אני מקוראי שיערי תורה לעיין בזה כי היא דבר חדש וג"מ להלכה ולמעשה.

הק' שררם לייב אייזענבאך בעהמח"ס באר יצחק.

סימן טו

גישא'לתי מאיש אחד ירא שמים אשר קמן מעט כסף מפרנסתו ורולס לעשות בהם נדקה לכתוב ס"ת, אולם הסך הזה מעט הוא לעומת ההולאה הגדולה אשר עולה על כתיבת ס"ת וע"כ נפשו בשאלה איך לעשות, אם יתחיל לכתוב ס"ת ויעסוק בזה במלוא ולא יעבור על המלוא, או טוב יותר כי יקנה ס"ת אם יזמן לפניו לקנות בעד המחיר אשר תח"י ויקיים המלה במעוטה לכה"פ, ואם יתחיל לכתוב פן לא יעלה בידו לגמור ואז מאומה לא יעלה בידו עכ"ת השאלה.

תשובה הרמב"ם ז"ל צפ"ז מהלכות ס"ת כתב וז"ל מלוא על כל איש מישראל לכתוב ס"ת בעלמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו, שאין כותבין פרשיות פרשיות, ובשאלת אר"י סימן ל"ד מבאר דברי הרמב"ם שכוונתו בזה שלא נפרש כונת הכתוב לכתוב רק את שירת האזינו ותו לא, וע"ז אומר דא"א לפרש כן משום דאין כותבין פרשיות פרשיות וא"כ איך יכתוב פרשת האזינו לבדה, וחקר השג"א אם עיקר הקפידה הוי כתיבת השירה ורק משום דא"א לכותבה לחודה מוכרח לכתוב כל התורה עבודה או דכיון דא"א לכתוב התורה פרשיות פרשיות צע"כ כונת הכתוב הוי כל התורה והרי כאלו כתבה התורה מפורש ועתה כתבו לכם התורה שיש בה שירה זו, והוכיח השג"א מגמרא סנהדרין דף כ"א ע"ב מפלוגתא דאב"י ורבא סס

דהחיוב הוא על כל כתיבת התורה ומשום הכי כתב לדינא שאם הניחו לו אבותיו
ס"ת כתובה מקלטה והיא השלימה וכתב אף השירה לא ולא ידי חובת כתיבת
ס"ת ע"ש גם הב"ח בטויו"ד סימן ר"ע מפרש ג"כ כוונת הרמב"ם שכונת התורה
על התורה כולה ע"ש.

והנהגה לכאורה נראה לדידן דידן תלוי בזה, אי נימא דהמלוא וכתבו היא
דוקא השירה אך לפי שאין כותבין פרשיות פרשיות הוכרח לכתוב כל התורה וא"כ
בעת התחלת הכתיבה עדן לא קיים המלוא, ועיקר המלוא כאשר יגיע לפרשת
האזינו, ואז יקיים המלוא של ועתה כתבו וא"כ מפני הספק שמא לא תשיג ידו
על הולאת הכתיבה ויעמוד באמצע ולא יגמור, ואז לא יהיה בידו כלום, ע"כ
הסבירא נותנת לומר כי יותר טוב כי יקנה ס"ת כאשר יודמן לו כי לכה"פ יקיים
המלוא במעוטה, אולם אי נימא כהלך השני כפי אשר הכריח השג"א כי כוונת התורה
על כל התורה כולה, וא"כ תיקף בעת התחלת הכתיבה הוא מקיים המלוא של
ועתה כתבו, ע"כ מסתברא לומר כי יתחיל לכתוב אף במעט הכסף אשר בידו
ויקיים המלוא של ועתה אף בעת התחלתו, מלקנות ס"ת אשר חז"ל אמרו מנחות
דף למד אמר רב גידל אמר רב הלוקח ס"ת כחוטף מלוא מן השוק, כתבו מעלה
עליו הכתוב כאלו קבלו מהר סיני עכ"ל הגמרא, ובב"י סימן ר"ע הביא בשם
הנמו"י שמבאר דברי הגמרא משום שמתה הרחמים אומרת עבורו אשר כשם שטרם
בכתיבת הס"ת כן היה עורר ג"כ ללכת להר סיני לקבל התורה, אבל כשקנה ולא
היה לו טרחה מדה"ד חולקת ע"ש כן היה נראה לכאורה, אבל באמת זה אינו
דאף להלך השני בכוונת הרמב"ם שכוונת התורה היא על כל התורה כולה והיו
כאלו כתוב מפורש ועתה כתבו לכם התורה שיש בה שירה זו, עכ"ז לא יקיים
המלוא של ועתה כתבו כ"א כאשר גמר להשלים כל התורה כולה אזי מקיים
המלוא אבל כ"ז שלא נגמרה כתיבת התורה בשלימות עוד לא קיים המלוא כלל,
כ"א אז רק אז כאשר נגמרה כתיבת התורה בשלימות וראויה לקרותה בלבוש אז
נגמרה המלוא אבל טרם גמר הכתיבה אינה קרויה ספר ואינה ראויה לקרות בה
וע"כ לאו מלוא היא, ואף כי הסבירא בעלמא נכונה היא נראה לי להביא עוד
ראי' לזה, מהא דאיתא בעירובין פרק הדר דף ס"ד ע"ב קאמר הגמרא המחזיק
בנכסי הגר ורואה שיתקיימו נכסיו יקנה ס"ת ופירש רש"י ז"ל שם וז"ל במקלטה
ובשכר אלו יתקיימו האחרים בידו עכ"ל ולכאורה קשה מאד הנה מלשון הגמרא
דקאמר יקח ס"ת ולא יכתוב ס"ת כדאמר בתר הכי אמר רב נחמן בר
ינחק אפילו כתב זהו תפילין משמע דהא דקאמר הגמרא ברישא גבי ס"ת יקח
ס"ת דוקא לקנות ולא לכתוב, דאל"כ אמאי שינה בלשון, וא"כ קשה מאוד הלא
מלות כתיבה היא כאלו קבלו מהר סיני וקנית ס"ת היא כחוטף מן השוק ואמאי
לא קאמר הגמרא דיותר טוב לכתוב ס"ת ולא לקנות לחטוף מן השוק אלא ודאי
משום דמלות הכתיבה נגמרה רק אז כאשר כתב כל התורה בשלימות, אבל כ"ז
כשהוא כתוב ואז לא נגמרה התורה לא קיים המלוא עודנה, וע"כ יש לירא פן
בין כך ובין כך טרם יגמור כתיבתו, ולא קיים המלוא עודנה לא יתקיימו נכסיו
וקא כליא קרנא, ע"כ יעלו חז"ל כי יקח ס"ת מיד ואז יקיים לכה"פ המלוא במעוטה

ובשכר זה יתקיימו נכסיו, ומה יש סעד לשיטת רש"י ז"ל במנחות דף ל שכתב
 שם דאם לקחה מלוה קא עבד, ואם כתבה הוי מלוה טפי מזה נראה דרעתו דאף
 בלקיחה מלוה קא עבד ועיין בט"ז יו"ד סימן ר"ע שהוכיח ג"כ מדברי רש"י
 דלא כהרמ"א שכתב שם דאם לקח ס"ת ולא הקנה לא קיים המלוה כלל ע"ש
 ולדעת הרמ"א קשה מאד הלא בלקיחת ס"ת לא עשה שום מלוה ואיזה שכר יש לו
 ע"ז, ולדעת הרמ"א ז"ל כי הוא סובר בכוונת הגמרא במאי דאמרי הקנה מלוה
 באלו חוטף מן השוק למה נקטו הלשון כחוטף מן השוק ולא אמרו הלשון לא קיים
 המלוה של ועתה כתבו, כי הוא סובר בפירוש של חוטף כי היא חוטף המלוה
 מהמכור כי הוא מאבד המלוה של כתיבת הס"ת והלוקח חוטף המלוה זאת
 מאתו, וא"כ כ"ז דוקא אם קנה מאחד בשוק ולא ידע על מה ולמה מכר ואולי
 מכר הס"ת לא לדבר מלוה, אבל אם קנה מאחד שמוטר לו עפ"י דין למכור כמו
 לישראל אשה או ללמוד תורה כמבואר ביו"ד ר"ע ומלוה קא עבד וא"כ אף הלוקח
 קיים המלוה כיון דברשות התורה קנה מאתו.

ולדברינו הנ"ל נראה לפשוט נידון הנ"ל כי יש ראי' ברורה מגמרא עירובין
 הנ"ל כי יותר טוב כי יקנה ס"ת אם נזדמן לו מיד ולא להתחיל לכתוב ס"ת
 בעלמו כי אם מפני החשש שמא טרם יגמור כתיבתו ולא יתקיים המלוה עורכה לא
 יתקיימו נכסיו ע"ז אמרו חז"ל כי טוב יותר לקנות ס"ת מלכתוב בעלמו אף כי יש
 יכולת בידו לכתוב בעלמו וידו משגת ע"ז מפני איחור הכתיבה חששו לנכסיו,
 על אחת כמה וכמה יש לחוש שמא לא תהי ידו משגת לגמור מחשבתו לגמור כל
 כתיבת התורה בשלימות ואז מאומה לא יעלה בידו ע"כ יותר כי יקיים הענין
 מחז"ל לקנות ס"ת מיד, וגא לעיין בזה.

מרדכי צבי הלוי ווייסמאן (ראדום).

סימן יא

ב"ה צפת ע"הק תובב"א.

מכ"י הגאון הצדיק וכו' מוהר"ר אברהם אבא הבהן זצ"ל

אבד"ק זאגראווע.

ראיתי במסמכות תפארת ישראל שאמר דבר נפלא במתניתין ד"ק פ"ז מ"ו
 נתנו לבכורות בנו או לבצל חובו, שכתב וזכרון אינו חייב משום מוכר, ואפילו בנתנו
 הנגב במתנה אע"ג במתנה כמכר (במגילה כ"ו ב') ה"מ לענין הפקעת קדושה אבל
 הכא רק על מכירה חייבה תורה ולא על מתנה וכ"כ בנדר על מכירה מותר במתנה.
 והוא תמו' עלומה איך נעלם מעיניו ברייתא במקומו דף ע"ט ג' וכו' וכו' וכו'
 במתנה משלם תשלומי ד' וה' וכ"כ החוס' דף ע' ע"ב ד"ה באומר לו עקן תאינה,
 ואע"ג דבתשלומי ד' וה' מתחייב על המתנה כמו על המכר כדאמרין לקמן וכוונתם
 על ברייתא הזאת וכך פסק הרמב"ם בפ"ב מהלכות גיטות הלכה יוד וז"ל גב ונתן
 לאחר במתנה חייב לשלם תשלומי ד' וה' וכתב הרש"מ ז"ל וכתבו המפורסם טעם
 שאף ע"פ שהכתוב לא הזכיר אלא מכירה שהמתנה בכלל מכירה משום דדומי'
 דעבידה הוא כל זמן שמתמש לו עכ"ל והא דמציא ראי' מנדר לאו ראי' הוא כלל
 דבנדר הולכין אחר לשון בני אדם ועיין בשימ"ק ולע"ג (ע"כ מכת"ק).

המעתיק יעקב מאיר בהרב הגאון וכו' אפרים שרגא

וויינגאטש רב ומו"צ בעיה"ק צפת תו'.

כבוד של תורה

מהדורא תניינא

(המשך מחוברת ד תרפ"ג).

(ט) אחרי וידבר ד' אל משה אחרי מות שני בני אהרן וגו', וקשה תיבת שני למה לי והול"ל סתם אחרי מות בני אהרן ואנו יודעין ששני בני אהרן מהו הנזכרים בפרשת שמיני ואפ"ל ע"פ הגמרא בריש פרק שני שעירי ת"ר יקח שני שעירי עזים מיעוט שעירים שנים מה תלמוד לומר שני שיהיו שוין ע"ש הרי לך שתיבת שני כשצא צלחת הסמיכות מורה על שווי הנמנים שיהיו שניהם שוים ודומים זה לזה וכמו כן הכא יתפרש שני שהי' חטא של שניהם שוין דבמהות חטא זה רבו הדיעות דבגמרא סנהדרין כ"ב סע"א איתא על שהיו מהלכין בדרך ואמרו מתי ימותו ב' זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור ע"ש ובעירובין ס"ג ר"א אומר לא מתו בני אהרן עד שהורו הלכה בפני משה רבן וכן הוא ביומא כ"ג ע"א ובתוס' שם בשם הת"כ איכא מאן דאמר מביני נטלו ואיכא מ"ד פרועי ראש היו ואיכא מ"ד שתויי יין היו ואיכא מ"ד מחוסרי בגדים היו ע"ש ואיתא עוד במדרשים על ידי שנכנסו בלא רחיצת ידים ורגלים ויש אומרים על שלא נשאו נשים ויש אומרים על שלא היו להם זנים ויש אומרים שעון העגל שעשה אהרן גרמה להם וכל הדיעות יש להם סמוך קלת מפסוקים והרי לך עשרה דיעות בזה וכדי שלא תעלה על דעתך שלא הי' חטא של שניהם שוים לכן בא הכתוב להודיענו בתיבת שני שלכל הדיעות הי' חטא של שניהם שוין וליכא יתור במורתנו הקדושה.

(ע) שם (י"ז ט"ו) וכל נפש אשר תאכל נבילה וטריפה באזרח ובגר ובבם בגדיו ורחק במים וטמא עד הערב וטהר, וברש"י בנבלת עוף טהור דבר הכתוב שאין לה טומאה אלא בשעה שנבלעת בבית הבליעה ולמחר כאן שמטמאה באכילתה ואינה מטמאה במגע וטרפה האמורה כאן לא נכתב אלא לדרוש וכן שנינו יכול תהא נבלת עוף טמא מטמאה בבית הבליעה ת"ל טרפה מי שיש במינו טרפה ילא עוף טמא שאין במינו טריפה עכ"ל ולריך להבין איך כתבה התורה דבר שאינו הלא מי שאוכל טריפה אינו מטמא בגדים כלל וכל דאפשר להסמך על זה דיש טריפות דהויין כנבילות מחיים ואין השמיטה מועלת בהן לטהרן מידי נבילה כמו דאיתא בפרק הכל שוחטין דף כ' ע"ב אמר זעירי נשברה מפרקת

ורוב צער עמה נבילה וברש"י ומטמאה מיד אע"פ שהיא מפרנסת דמתה ממש
 היא ושחיטה דלאחר מלאן לא מטהרה לה מיד נבילה ובדף כ"א ע"א א"ר
 שמואל בר נחמני א"ר יוחנן קרעו כדג מטמא באהל א"ר שמואל בר יצחק ומגבו
 אמר שמואל עשה גיסטרא נבילה וברש"י עשה גיסטרא, שחתכה לרחצה או
 בלוארה כולו או בשדרה עד החלל כל דבר החלוק לב' קרוי גיסטרא א"ר אלעזר
 גיטל הירך וחלל שלה נבילה הכי דמי חלל שלה אמר רבא כל שרצולה וגרזית
 חסירה ובדף ל"ב דנקובת הושט ופסוקת הגהגרת נבילות הוי ע"ש וגם בש"ך
 יו"ד סי' ל"ג סק"ד ובנקודות הכסף שם, ובתבואות שור שם האריך בזה לבאר
 דגם נקובת הושט ופסוקת הגהגרת הוי נבילה מחיים רק דאינה מטמאה טומאת
 נבילות עד שתמות אבל בהגך ד' נבילות דחשבינן לעיל מטמאין מחיים ע"ש היטב
 ועיין בבית יוסף סוף סימן כ"ז וע' בדרישה שם הנ"מ או היא אסור משום
 טריפה או נבילה ובט"ז ובנה"כ שם ובתבוא"ש הנ"ל בסוף הסעיף ועכ"פ הקך
 ארבעה מטמאין מחיים והם נראין כטריפות שהרי לא יאכל נפשו עוד ולאו
 מיתה ממש היא אע"ג דאסור נבילה רכיב עלה ועל כן כתבה התורה כאן כיבוס
 בגדים על טריפה ג"כ לרמוז על הטריפות הללו שמתמאין משום נבילה ולא
 כתבה התורה דבר שאינו חלילה ואף דזה הוא מלד הסברא ולא הי' לריך להזכיר
 טריפה משום זה ומשום הכי אמרין דלכך הזכירה תורה טרפה בפי' שיש במינו
 טריפה ולא עוף טמא ככ"ז יתיישב לשון טריפה בזה ויש רמז בקרא שיש טריפות
 דהויין כנבילות ומטמאות כנ"ל וכמו כן אפשר לפרש בפ' אמור כ"ב פסוק ח'
 נבלה וטרפה לא יאכל לעמאה בה והכל נמא בתורה.

עא) קדרושים (ד') אל תפנו אל האלילים וגו', אפשר לפרש מה שסמך
 זה לשבת עפ"י דברי רש"י במס' חולין ה' סע"א האי תנא חמירא ל' שבת
 כעכו"ס דהעובר עכו"ס כופר בהקב"ה והמחלל שבת כופר במעשיו ומטיד שקר
 שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית עכ"ל וזה הוא הסמיכות שאם לא ישמרו
 את השבת הרי הם כאילו פוגים אל האלילים כי השבת הוראה למעשה בראשית
 שהוא ית' ברא העולם מאין והמחלל שבת כופר בזה כרש"י הנ"ל ועבור זה
 חמור מחלל את השבת כמומר לכל התורה כולה לכל הדברים כמבואר ביו"ד
 סימן ב' סעיף ה' לענין שחיטה ועוד בכמה דוכתי כי הוא יסוד האמונה
 האמיתית שהוא חדוש העולם וירמוז הסמיכות שחמור שבת כע"ז כההלכה הנ"ל.
 עב) שם (י"ג) לא תלין פעולת שכיר אהך עד בוקר, יש לדייק דהול"ל
 שכר שכיר ואפ"ל דבא הכתוב לרמוז בלשון פעולת שכיר הדין המבואר בשו"ע
 חו"מ הלכות שכירות פועלים סימן של"ט סעיף ו' נתן טליתו לאומן לתקנה
 בקבלנות וגמרה כל זמן שהטלית ביד האומן אינו עובר נתנו לו אפילו בחצי
 היום כיון ששקעה עליו חמה עובר משום כל תלין שקבלנות הוא כשכירות לפורעו
 בזמנו ובסמ"ע סק"ב שקבלנות הוא כשכירות, כתב כך לאפוקי ממאן דאמר
 אומן קונה בשבח כלי דאלי"ב כשהשביחו עשה השבח לעצמו וכשחזר כך מסר
 הכלי עם השבח לבטל הבית הרי הוא כמכר לו הפועל משלו ולא מחשבי הדמים
 שכר פעולה אלא כהלואה קמל"ן דקיימא לן דאין אומן קונה בשבח כלי והוי ל'

שכר פעולה לגבי בעל הבית עכ"ל וע"ש בש"ך וירמזו הלשון פעולת שכיר על קבלנות שהוא אינו שכיר יום רק שכיר על הפעולה שיגמור את הדבר ואגב אורחא הודיע לנו הכחוש שקבלנות הוא כשירות לענין כל תלין, כהברייתא דב"מ ק"ב ע"א ושו"ע הנ"ל ולא לחנם נשתנה הלשון והכל נמלא בה.

(ג) שם (כ' כ"ב) ולא תקיא אתכם הארץ אשר אני מביא אתכם שמה לשבת בה, תיבות לשבת בה נראות כיתור לשון דודאי לשבת בה בלא לארץ ונ"ל לפרש לשבת בה שתהא נוח לכם ושיבתכם בה כמו שמלינו באבות פ"ה מ"ה ולא אמר אדם לחבירו לר לי המקום שאלין בירושלים, ואולי זה הענין של הקאת הארץ שלא ימלאו בה נחת רוח ולפ"ז י"ס סמך מכאן למה דאיתא בסוף כתובות רבי אחי ורבי אחי קיימו משמשא לטולא ומטולא לשמשא וברש"י כשהשמש הגיע למקום שהן יושבין וגורבין וחמה מקדרת עליהן עומדין משם ליטב כלל ובימי הלנה עומדין מן הלל ויושבין בחמה כדי שלא יוכלו להתרעם על ישיבת ארץ ישראל, ולריך להבין מה יזיק התרעומת הזאת שברעונם תלוי מילתא להטיב להם ואינו מלך ישיבת ארץ הקדושה ולפי פירושו בקרא זה יובן מה שהקפידו האמוראים על זה ואע"ג שהיו לאחר חורבן הבית בכ"ז ראו להיות בה כמו בישיבה והכל רמזו בתורה.

(ד) אמר (ב) כי אם לשארו הקרוב אליו, וברש"י אין שארו אלא אשתו, ובמס' יבמות ל' ע"ב ואמר מר שארו זו אשתו, מזה שלא כתבה התורה בפירוש אשתו רק שארו שהוא נאמר על בשר כמו בתהלים ע"ח פסוק כ' אם יבין שאר לעמו ושם בפסוק כ"ז וימטר עליהם כעפר שאר שהפירוש הוא בשר וקאי על בשר השליו ע"ש והוא אל גם לקורבה כמו בפרשת עריות איש איש אל כל שאר בשרו ועוד נ"ל להסמך על זה דבר הלכה דאיתא בצרכות כ"ד ע"א אשתו כגופו אחר לאו כגופו ע"ש וכן פסק רב אלפס ונ"ל שנים שהיו ישינים בטלית אחת קי"ל כרב יוסף דאמר אשתו כיון דכגופו היא מותר להחזיר פניו ולקרות אל אחר כגון בניו ובני ביתו כיון דלאו כי גופי' הוא אסור לקרות ק"ש עד שתהא טלית מפסקת ביניהם ואיפסק כן להלכה בשו"ע אורח סי' ע"ג סעיף ב' דאם הי' יסן עם אשתו קורא בחזרת פנים ללד אחר ואפילו בלא הפסקת טלית משום דחשיבה כגופו ע"ש דבאשתו סגיא בהחזרת פנים אפילו נוגעים בשרם זה בזה ואין חשש בזה והחזרת פנים הוא רק מטעם הרהור כמבואר ברש"י שם דכל זמן שהן פונים פנים כנגד פנים איכא הרהור ע"ש ומדחזין דהתורה קראה אשתו שארו שהוא שם כלל על כל הקרובים ולא כתבה אשתו יש להוכיח מזה דאשתו כגופו ועבור דהיא כגופו קראה בסתם שארו שהיא כבשרו כמו דכתיב והיו לבשר אחד בסדר בראשית ב' פסוק כ"ד וממילא לענין ק"ש אין מזיק מה שנוגעים זה בזה בצערם כמבואר בגמרא ובשו"ע הנ"ל ורמזה התורה בלשון הזה ההלכה הזאת ולא לחנם לא כתבה התורה בפירוש אשתו רק כדי לרמוז דאשתו כגופו ובאבן עזרא דלשאריו כולל כל הקרובים ואח"כ פרט לאמו ולאביו ע"ש והוא ע"פ דרך הפשט ולפי הדרש שדרשו חז"ל דקאי על אשתו אפשר להסמך ההלכה הזאת וליכא מידי ללא רמזא באורייתא.

(ע) שם (י"ח) כי כל איש אשר בו מוס לא יקרב וברש"י אינו דין שיקרב
 כמו הקריבהו נא לפתחך ובשפ"ח דאם לא כן לא יקרב למה לי דהא לעיל כתב
 לא יקרב, מזה שכתבה התורה לישגא יתירא שגם השכל מסכים שלא יקרב בעל
 מוס יש להסמיך מה שכתב בעל חובת הלבבות בשער עבודת האלקים שהעבודה
 שתי" מהערת השכל רצוי יותר וחשיב שם בפרק ג' שבעה מעלות בזה ע"ש ומלה
 כי תורה שבה ליתן טעם לרצו שגם השכל יש להרחיק הקרבת בעלי מומין וליכא
 מירי דלא רמיזא באורייתא.

(עו) שם (כ"ב) לחם אלקיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל, אך אל
 הפרוכת לא יבא ואל המזבח לא יגש כי מוס בו וגו', מזה שאנו רואים שהבעל
 מוס אע"פ שאינו מוכשר להקריב במזבח בכ"ז לא נחרחק מקדושתו לענין אכילת
 קדשים ומותר לאכול אפילו קדשי קדשים הרי דבקדושתו קאי עבוד שאין המניעה
 מלירי יש להביא מכאן סייעתא לדעת המגן אברהם בהלכות תפילין סי' ל"ט על
 דברי המחבר בסעיף א' תפילין שכתבן עבד או אשה או קטן כו' פסולים משום
 דכתיב וקשרתם וכתבתם כל שאינו בקשירה או אינו מאמין בה אינו בכתיבה
 כתב בסק"ה ג"ל דמי שנקטעה ידו השמאלית אע"פ שאינו בקשירה כשר לכתוב
 תפילין דגברא בר חיובא הוא אלא פומא דכאיב לי ע"ש ומקורו הוא מיבמות
 בפרק מלות חליה ק"ד ע"ב אמר רבא אלס ואלמת בני דיעה נינהו ופומייהו
 הוא דכאיב להו ע"ש ומאכילת בעלי מומין בקדשי מזבח אע"ג דפסולי לעבודת
 מזבח יש ראי' קלת להסבירא דגברא בר חיובא הוא ופומי' הוא דכאיב לי
 המבוארת במג"א הג"ל וביבמות ללישגא קמא דרבא שם שהרי בעני מומין הכהנים
 נמי פומייהו כאיב להו ואוכלין אפילו בקדשי מזבח ששייכת לכהנים העובדים
 עבודת מזבח עבוד שמלך שורשם ראויים לכהונה ואין המניעה מלירי וליכא מירי
 שאין לו סמיכות בתורה דכולה בה.

(עז) שם (כ"ג דר) דבר אל בני לאמור בחודש השביעי באחד לחודש יהי
 לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קודש, האברבגאל בהשאלה השמינית למה לא
 נאמר ביום התרועה בעלם היום הזה כמו שנאמר בחג השבועות וביוה"כ כיון
 שכל חג קבוע ביומו ובזמנו הפרטי והרמב"ן השתדל לתת טעם למה לא נאמר
 בעלם היום הזה בחג המלות וכתב שהוא מפני העומר אבל לא התעורר לתת
 הסבה למה לא נאמר ביום תרועה עכ"ל וג"ל לתרץ דבא הכתיב לרמוז בזה לשני
 ימים עובדים של ראש השנה שה' לפעמים גם כשהמקדש בבנינו כמבואר במס'
 ר"ה דף ל' ע"ב במשנה ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום
 קודש ולמחר קודש וברש"י בראש השנה קאי דמשחשבה לילי עשרים ותשעה נהנו
 בו קודש שמה יבואו עדים מחר וגמלא שהלילה הזה ליל יו"ט הוא כו' ע"ש
 שגומרים אותו בקדושה ואסור במלאכה דילמא אתי לזולתי ב' לשנה הבאה ואפילו
 לאחר חורבן בית המקדש שהתקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו מקבלין עדות החודש כל
 היום כדאיהא שם במשנה בכ"ז כשלא באו עדים כל אותו היום עשו גם יום ב'
 יו"ט והי' אלול מעובר ולפי מה שתיקן רבא במס' ביצה דף ה' סע"ב דריב"ז לא
 תיקן אלא לקבל העדות ולהיות מוהין המועדות מיום הראשון ואפילו באו לאחר

מנחה אבל מלעשות יום טוב שני לא נעקרה תקנה ראשונה ממקומה ע"ש
ובתו"ט ר"ש בילה כתב על מומרא דרבא הכי מסקינן בגמרא הרי דהו שני י"ט
של ר"ה כשבאו עדים מן המנחה ולמעלה אפילו לאחר תקנת ריב"ז וכיון דלפעמים
היו השני ימים קדושים ולא משהו ספק הוויין שני הימים כחד יומא אריכתא ע'
רש"י בילה דף ה' ע"א ומהאי טעמא לא כתבה התורה בעלם היום הזה בראש
השנה לפי שלפעמים הוא שני ימים ואינו רק בעלם היום הזה בלבד ויש המוכיחות
קצת מזה להמבואר במשנה דר"ה וגמרא בילה הג"ל וכדומה שהוא טעם נכון
בס"ד וליכא מידה שאין לו רמז כל דהו בתורה.

עמ' ברהר (כ"ה מ"ט) או דודו או בן דודו יגאלנו או משאר בשרו
ומשפחתו יגאלנו, אפשר להסמך על הקרא זה הפסול דבני אחין להדדי שמבואר
בשור' חו"מ סי' ל"ג אלו הם הפסולים האחים זה עם זה כו' וצניהם זה עם זה
שני בשני, דהרי בן דודו הוא שני בשני עמו והוא שאר בשרו מדכתבה התורה
אח"כ או משאר בשרו משמע דהנזכרים מקודם נחשבים לשאר בשר שזה מורה על
הקורבה בכל מקום ובסנהדרין כ"ח ע"א צנים לבנים מכלן א"כ ליכתוב קרא לא
יוממו אבות על בן מאי צנים דאפילו צנים להדדי, ואע"ג דהקרא זה לא נאמר
לענין עדות אפשר להסמך על זה דהרי אשה כבעלה יליף הגמרא שם רע"ב
מדכתיב עדות אחי אביו לא תגלה אל אשתו לא תקרב דוחדך היא והלא אשת
דודו היא מכלל ראשה כבעלה, אע"פ דלא נאמר לענין עדות רק לענין קורבה
ואע"פ שיש לחלק בין זה לזה כמובן ברי"ז אפשר להסמך זה הפסול דשני בשני על
האי קרא ודו"ק.

עמ' בחוקותי ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה וגו', לפי מה
שפירש רש"י לקמן כ"ו פסוק כ' ולא תתן ארצכם את יבולה, אף מה שאתה
מוזיל לה בשעת הזרע, יקשה היאך יהפך יבולה בצרכה דמה ברכה הוא שתתן
הארץ כמה שמוזיל לה ואפ"ל דאיתא בריש כללים החטים והזנין אינן כללים
זה בזה ופירש הרע"ב לפי שכשהשחיתו דור המבול את דרכם היתה הארץ גס היא
מונזה את פירותיה והיו זורעים חטים ומוזיאה זנין הלכך לא היו כללים עם
החטים, ועיין בירושלמי וזה הוא הצרכה שתתן הארץ המין שאתה מוזיל לה
שכשתזרענה חטים תזמח חטים ולא זנין שהוא מין חטים גרועים דלא חזו
למאכל אדם וכן אפשר לפרש בקללה שלא יזמח המין שזרעין בה רק מין גרוע
וע' פנים לתורה.

פ' ישם (י"א) ונתתי משכני בחוככם ולא תגעל נפשי אתכם, דקדקו
המפרשים כיון שאמר ונתתי משכני בחוככם למה הולך לומר שלא יגעל אותם
ואפשר לפרש הקרא ע"פ מה דאיתא בקידושין ל"א ע"ב ודרש אבימי מזמור
לאסף וברש"י קינה לאסף מיבשי ל' ודרש כך שאמר אסף שירה על שכינה הקב"ה
חממו בעלים ואביהם שצביתו ומתוך כך הותר פליטה בישראל שאלמלא כך לא
בשתייר משונאי ישראל שריד ופליט וכן הוא חומר כלה ד' את חממו וילת אש
בזיון וע"ש וזהו ולא תגעל נפשי אתכם שאפילו אם החממו לא אגעל אתכם כי

אכלה חמתי במשכני אשר נתתי בתוככם ולפי' מרומי בתורה דחורבן המקדש הי'
כפרה על הנפשות וליכא מידי דלא רמיזא בה.

פא) (שם בהתוכחה פסוק כ') ועץ הארץ לא יתן פריו וברש' לא יתן
פריו כשהוא מפרה משיר פירותיו כו' והוא מהת"כ ושם איתא הלשון שלא יהי'
העץ חונט את פירותיו ובשעה שהוא מפריח יהי' מקליח את פירותיו והטעם
משום דלא יתן משמש למעלה ולמטה אע"פ ואפרי כפירש' וע' בשפ"ח וכן פירש
בתרגום יב"ע יקלח פירותיו הרי לך שנחשבת נפילת הפירות מן האילן לקללה
ובדאי מיירי שיפלו קודם גמר ביטולן ויש מזה סמוכין למה שכתב הטור בסימן
ר"ד ועל הנזבלות והן מין תמרים שאין מתבשלין על האילן ע"ש שמצדד עליהן
שהכל ובב"ח כלומר שנופלות פני מן האילן קודם שנגמר ביטולן וכ"כ הרמב"ם וכן
פסק ה"ר יונה כו' ע"ש וע' בדרישה שם ובגמרא דברכות דף מ' ע"ב איתא מאי
נובלות ר' זירא ור' אילעא חד אמר בושלי כמרי וחד אמר תמרי דזיקא תנן ר'
יהודה אומר כל שהוא מין קללה אין מצרכין עליו בשלמא למ"ד בושלי כמרי
היינו דקרו ל' מין קללה אלא למ"ד תמרי דזיקא מאי מין קללה אשאר' ופירש'
אשאר' אחומץ וגזאי פליג ר' יהודה משמע מהגמרא הזאת דפירות שנופלין מן
האילן אינן מין קללה אבל ע' בט"ז אור"ח סי' ר"ד סק"ג שכתב לתרץ את הרבינו
ירוחם מקושית הבית יוסף דללישנא בתרא אמרינן בשלמא למ"ד תמרי דזיקא
היינו כו' אלא למ"ד בושלי כמרי ניתי כו' ואסיקנא ל' בקושיא נמלא דמ"ד תמרי
דזיקא ניחא במסקנא אליב' ונראה דלא חש האי לישנא למה דמקשה בלישנא קמא
מאי מין קללה דהאי לישנא ס"ל דזה המין שאינו יכול להתבשל על האילן ודאי
נחשב מין קללה ושפיר חולק ר"י וקיי"ל כת"ק ועל כן שפיר פסקו ופירשו
דנובלת היינו תמרי דזיקא דהיינו בלישנא בתרא שהוא נראה מסקנת התלמוד עכ"ל
וע"ש היטב ומה שחשב בת"כ גשירת הפירות לקללה יש ראי' לדעת הטור ורבינו
ירוחם והב"ח דעל תמרי דזיקא מצרכין שהכל ולא בורא פרי העץ כדמקשה בגמרא
שם ב"פ העץ מצבי ל' לצרכי וע' בט"ז בסוף ובמשניות זהב בכל דבריו שם
ויש סמיכות מפירוש הת"כ שפירש דלא יתן פריו אלא יסיר פירותיו להדין הלא
והכל נמלא בה.

פב) במדבר ריש הסדרא פסוק ט"ז אלה קרואי העדה נשיאי מטות
אבותם ראשי אלפי ישראל הם וברש"י אלה קרואי העדה הנקראים לכל דבר
חשיבות שבעדה ובשפ"ח לתת ענה ותיקון לכל לרכי העדה ע"ש והוא מהמזרחי
ודקדקנו לאיזה לורך סיפרה התורה שהנשיאים היו קרואי העדה ומה הי' חסר
אם הי' בכתוב אלה נשיאי מטות אבותם וגו' וכ"ל דבא הכתוב לרמוז לן בזה מה
דאיתא במס' מו"ק ה' ע"ב ושדה שנחרש בה קבר לא בעיא ליון והא תניא מלא
שדה מאויינת ואין ידוע מה עיבו יש בה אילנות בידוע שנחרש בה קבר אין בה
אילנות בידוע שאבד בה קבר ר' יהודה אומר עד שיבא שם זקן או תלמיד לפי שאין
הכל בקיאים בדבר כו' אמר אב"י ש"מ לורבא מרבנן דאיכא במתא כל מילי דמתא
עלי' רמיא וברמב"ם הלכות טומאת מת פרק י' דין י' מלא שדה מאויינת ואין
ידוע מה עיבה אם יש בה אילן בידוע שנחרש קבר בתורה אין בה אילן בידוע

שאבד קצר במכה כמו שביארנו והוא שיהי' באותו מקום זקן או תלמיד חכם
שאל כל אדם בקיאלין בכך ויודעין שמותר לנטות. בזה ואסור לנטות באחרת ע"ש
בסוף משנה הרי לך מכאן שאלו העדה מוטלין על התלמידי חכמים להחזיק
בהם ומטעם זה כהנה התורה שהיו קרואי העדה לרמו למימרא דאביי הג"ל
וליכא מידי דלא רמיזא בה.

(פג) שם (ג' פסוק י"ג) כי לי כל זכור ציוס הכותי כל זכור בארץ מלרים
הקדשתי לי כל זכור בישראל מאדם עד בהמה וגו' דקדקנו דמיבות לי כל זכור
נראים כמוותרים דמה הי' חסר אס הי' כתוב כי ציוס הכותי כל זכור בארץ
מלרים וגו' שזכה בהן על ידי הכאת זכורי מלרים וכי לריך הקצ"ה להתגלות צמה
זה בהם ונ"ל דאפשר להסמיק על זה דבר הלכה והוא דאיתא בשו"ע חו"מ סי'
רס"ד סעיף ה' ואס נשפך הדבש לארץ הרי זה הפקר וכל המזיל לעצמו מזיל ע"ש
הענין ובהג"ה ויש אומרים אפילו לא נשפך הדבש עדיין רק שנשבר הכד כל כך
שהי' נשפך אס לא הליל זה הוי הפקר (טור וצ"י בשם רש"י) והוא הדין בזיולא
בזה כגון שהי' שריפה בעיר וברחו היהודים מן העיר מפחד הדליקה והליל אחד
מה שהליל הוא שלו דהוי כזוכה מן ההפקר (מרדכי פרק הגזול בחרא) והמקור
הוא מהגמרא דב"ק דף קט"ו רע"ב ואמאי לימא לי' מהפקירא קא זכינא כו'
בראמר ר' ירמי' כשעקל בית הכד כריך עלי' הכי גמי כשעקל בית הכד כריך
עלי' וברש"י ולא ישפך הכל אלא מנטף מעט מעט וליכא הפקר ע"ש הרי שאס
עמיד לישפך הכל הוי כהפקר וזה הוא לשיטת רש"י אבל שיטת הרמב"ם דדוקא
לאחר שפכה הוי הפקר וכל המזיל לעצמו מזיל אצל קודם שפכה אע"פ שעמיד
לישפך בודאי לא הוי כהפקר וכתב הרב המגיד שטעמו שהוא מפרש כשעקל בית
הכד כריך עלי' ועדיין לא נשפך לארץ והוצא כל זה בצית יוסף ע"ש ומה שאמר
הכתוב כי לי כל זכור עבד שגילו זכורי ישראל והיו לריכים גם ציוס הכאת
זכורי מלרים יש ראי' לשיטת רש"י דהעומד לישפך הוי כהפקר וזה בהם ואע"פ
דשם לחלק בין שפילה דלעיל להכאה דכתב בפסוק זה שהיא צדי שמים שאין
חילוק בין קודם הכאה לאחר הכאה עבד שאין מידו מזיל כצ"י סמיכות איכא
יש דמו מיתור הלשון לשיטת רש"י המוצא בהגהת רמ"א הג"ל והכל נמצא בה.

(פד) שם בסוף הסדרא מזה שמכסין כלי הקודש בשעת המסעות לכל
הפחות בשני כיוון כמבואר בכתוב בסוף סדרה זאת יש להביא סמך מזה
להלכה המבוארת בשו"ע או"ח סי' מ' סעיף ב' בית שיש צו תפילין אסור לשמש
בו מטמו עד שיוציאם או שיניחם בכלי חוץ כלי והוא שאין השני מיוחד להם שאס
הוא מיוחד אפילו מאה תשובים כאחד הג"ה ואס שניהם אינן מיוחדים להם או
שהפנימי אינו מיוחד להם והחיצון מיוחד להם מותר והמקור לזה הוא מהגמרא
דסוף פ"ג דברכות ה"ה בע"ב דחנני' בית שיש צו ספר תורה או תפילין אסור
לשמש בו את המטה עד שיוציאם או שיניחם כלי בחוץ כלי אמר אביי לא שנו
אלא בכלי שאינו כליין אבל בכלי שהוא כליין אפילו עשרה מאני אחד מאנא דמי
וברש"י אפילו עשרה מאנא וכולן כליין אחד מאנא דמי וכתב בית יוסף בסימן
הג"ל דמשמע מדברי רש"י שאס שני הכלים לא הוו כליין טפי עדיף וכן נראה

ענין נוסף שפיר עם כלי שאינו כליון ובמשכנות זהב שם ולדינא כולם שוין
 דבניהם אין כליון פשיטא דשרי ומשום הכי במטרה שנתנו אותה ואת כל כלי אל
 מכסה עור תחת שהוא כליון כרי כיסו אותה גם בצגד תכלת שזה הי' כלי שאינו
 כליון ובשאר המכסאות אולי היו כולן שאינו כליון ולפי' לריך נתינת טעם על
 משמשי מוצח החילון והוא המוחות והמזלגות והיעים והמזרקות ולא היו להם כי
 אם כיסוי אחת כמפורש בפסוק י"ד ואין לתרץ דמשמשי קדושה לא היו לריכין רק
 כיסוי אחת דהרי חזין דמשמשי הלחם והוא הקערות והכפות והמנקיות וקשות
 הנסך היו להם שני כיסויין ואפי' דהארון היו לו ג' כיסויין והוא פרוכת המסך
 וכסוי עור תחת ובגד כליל תכלת מלמעלה ע"ש ברמב"ן שנתן טעם לזה ועכ"פ
 פחות משני כיסויין לא היו ויש ראי' מכיסויין הללו שדבר קדוש לריך שני כיסויין
 כלי בתוך כלי כמבואר בגמרא ובשו"ע ה"ל וליכא מידי שאין לו סמיכות במורה
 דכולה בה.

פה) ב'פ' נשא ה' פסוק ז' והתורו את מטאתם אשר עשו, דקדקנו דתיבות
 אשר עשו נראות כמיותרות ואפשר דמלות הוידוי צפה הוא רק בעצירה שיש בה
 חייה עשי' ואפילו דבור מלינו עקימת שפתיו הוי מעשה אבל בעצירה שאינה רק
 במחשבה אין מלות עשה להתודות צפה ותשובה בלב גני דוודוי דברים הוא מלות
 בפני עצמה חוץ ממלות תשובה כמבואר במל"ח מלות זאת ע"ש וזהו והתורו את
 מטאתם אשר עשו שדוקא דבר אשר עשו לריכין להתודות אבל על עצירה של
 הרהור אין לריכין להתודות ואם מתחרט בלב שלם בגני, ועוד אפ"ל לפי מה
 שכתוב בחינוך וז"ל ואחר כן יתודה עליו כלומר שיאמר דבר התשובה בפיו שנאמר
 ויעשו להם אלהי זהב וגם כן לריך להזכיר בפירוש שלא ישוב לעשות החטא עוד
 שנאמר ולא נאמר עוד חלקינו למעשה ידינו אשר בך ירוחם יתום ע"ש וכן מבואר
 בהר"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ב ע"ש וזהו אשר עשו דבשעת הוידוי לריכין לפרט
 החטא שעשו כמבואר בשו"ע א"ח סימן תר"ז סעיף ב' דאם מתודה בלחש נכון
 לפרט החטא ע"ש ולא די שיאמר סתם חטאתי אלא שיפרט החטא שעשה כשהוא
 ציו לבין עצמו וגם ירמזון תיבות אשר עשו דהוידוי לריך להיות שלא ישוב לעשות
 זה החטא עוד כנ"ל דהחטאים אשר עשו לא יעשו עוד ולא לחנם כתבה המורה
 אשר עשו וליכא מידי דלא רמיזה בה.

(עוד יבוא חייה)

חנך דוד ב"ר יחזקאל ז"ל גרינגלאם אבד"ק לענטשא.



מנשה גראסבערג

לחמסניים.

שער מנשה

הערות על התרגום יונתן

(המשך משע"ת חוברת ב'.)

מהדורא תניינא

בראשית

(א) ירושלמי בחוכמא ברא ה'. תרגם המלה בראשית לעומק בונתח. בי אין לך באמת שום ראשית יותר גמור ויותר מוחלטת מהחכמה ולכן רק היא לבדה ראויה בצדק להקרא בשם ראשית. וא"כ ראשית סתם היא רק חכמה ולא שום דבר זולתה. וכן נראה מהרמב"ן ריש פרשה בראשית. וז"ל ומלת בראשית תרמוז בחכמה שהיא ראשית הראשים כאשר הזכרתיו ולכן תרגמו בתרגום ירושלמי "בחכמתא" ע"כ. וכן כתוב ה' קנני ראשית דרכו וכו' (משלי ח' כ"ב). ה' בחכמה יסד ארץ וכו' (שם ג' י"ט). וכן ה' כלם בחכמה עשית (תהלים ק"ד כ"ד). ובספר יצירה (פ"א משנה א') בשלשים ושתים נתיבות פליאות חכמה וכו'.

(סס ה) למינח ביה ברייתא. כמ"ד לא איברי דיליא אלא לשינטא (עירובין סה.) ועי' רמב"ם (ה' ת"ת פ"ג הי"ג).

(סס ז) תלת אצבעתא. ראה (חגיגה טו.) ואין בין זה לזה אלא ג' אצבעות.

(סס חא) ית דויתן ובד זוגיה דמתעתדין ליום נחמא. בתרגום שני

(אסתר ג' ז'), בחמשא בשבא לא, על מן בגלל די ביה אתבריא לוינת
ותרנגול ברא דאתעדו לכנשתא דישראל לסעודת יומא רבא, לא מצאתי
בש"ס ומדרשים שתרנגול ברא אתעד לסעודת צדיקים לעתיד לבא (עי' ב"ב
עד:), ועוד הא תרנגול ברא הוא עוף טמא, תרגום דוכיפת (ויקרא יא יט)
נגר טורא, (ובגיטין סח:) והיינו דמתרגמינן (לתרנגול הבר) נגר טורא. ועי'
ראב"ע, ואולי צ"ל תחת ותרנגול, ותורא, והוא השור הבר.

(סס כח) צ"ל בנין ובנין ר"ל בנים ובנות.

(כ ז) סומק שחים וחיר. באליהו רבא (נגעים פ"ב מ"א) בני נח
דרים בג' רוחות העולם, שם במזרח, יפת בצפון, חם בדרום, ומפני שהחמה
בדרום נמוך הוא מאד, בני אדם הדרים שם שחורים, וכוש הוא מבני חם
ודר בסוף דרום, הלכך הם שחורים ביותר מהמת השמש, ובני יפת הם דרים
בצפון ורחוקים הם מהשמש הלכך הם לבנים, וגומר דר בסוף צפון הלכך הם
לבנים ביותר, ולפי ת"י גם בארבעת רוחי עלמא גמצאים בני אדם שונים
במראהם.

(סס ח) קדם בריית עולם, (נדרים לט:), מו' דברים שנבראו קודם
שנברא העולם וכו'. גן עדן, דכתיב גן בעדן מקדם, פרש"י (פסחים נד:).
מקדם מוקדם לעולם.

(סס יח) ירושלמי כד נפיק ביה, ר"ל כיוצא בו, כענין ולית כנפיק
ביה, ת"י (דברים י"ד ח').

(סס כא) היא עלאה תליסרית וכו' עי' (אהלות פ"א משנה ח').

(סס כב) ירושלמי ולא הוו ידעין מה היא בהתתא, בערוך ערך בהת.
„ועד כדון“ לא הוו וכו'.

(ג ד) כל אומנא סני בר אומנותיה, ב"ר פי"ט כל אינש ואינש סני בר
אומנתיה, ר"ל כל אומן שונא את חבריו.

(סס ו) סמאל מלאך מותא. עי' תרגום (איוב כ"ח ז') המתורגמן כתב
אמרים שהוא אשמדי ולא ידעתי מאן אומרים, ועי' (גיטין סח:) ובתרגום
בפסוק אני קהלתי הייתי מלך, ושדר לותיה אשמדי מלכא דשידי.

(סס יג) המתורגמן ערך אשל ב' הנחש השיאני ת"י חוייה אשלי יתי,
שרשו שלח והוא לשון שגגה, ולפנינו חסר, ועי' בתרגום יונתן.

(סס יד) ומשכך תהא משלח חדא לשב שנין, ולקמן (פסוק כא) ועבד
וכו' לבושין דיקר מן משך חיויא דאשלח מניה על משך בשריהון, ועי'
פדר"א פ"כ, ודע בכ"מ שתרגום משכא הוא עור בין של אדם בין של בהמה,
כמו בעור בשרם (ויקרא יג לח) ת' במשך בשריהון. וכן עור הפד ת' משך
תורא, ולא כמו שכתב המפרש יונתן (שם י"ג מ"ח) כי משכא היא עור של
אדם אבל צ"ל הוא עור בהמה, ע"ש מה שכתבתי, ואגב בסוף ביצה משום
סירכא דמשכא, פירש"י שתהא נוחה לפשוט העור, וכן נראה ממשנה (תמיד
פ"ג ד') השקה את התמיד בכוס של זהב, ופירש הר"ב כדי שיהא עורו
נפשט יפה. והרי"ף (שם) משום סרכות הריאות, (ועי' ביו"ד ל"ט י"ב) אבל מלשון

סירכא „דמשכא“ נראה פשטיה דגמרא במאי קאמר כדי שתהא נוחה לפשוט העור כפירש״י.

(ד ה) בערוך ערך חכם וכן במתורגמן, והאדם ידע את חוה אשתו, תי ואדם חכים ית חוה, ולפנינו חסר.

(ו ו) ירושלמי והות תהי מן קדם ה', בערוך תה ב' „והוה“ תהי. (סס) ועדיין עם לביה, המתורגמן כתב לא ידעתי מהו ונ"ל שחסר שם איזה מלה, וי"א ענין הרהור ומחשבה, שהוא מלשון הריון. והיונתן ת' ואידיין ואמר המפרש לשון צער ויגון מלשון גמרא לפני אידיהן, (ע"ז). ודרך רחוק, כי איד כנוי לחגי הנכרים וכן הוא בלשון פרסי, וי"א לשון דיין שדן בלבו.

(סס יד) מאה וחמשין קולין, (ב"ר פ' לא) חד אמר שלש מאות וס' קולין, וחד אמר ט' מאות, ובערוך ערך קל ח' הגירסא ש"ל קילין? ובת"י (במדבר כ"ד כ"ה) ואקים ית בנתהון דמדינאי בקולין, פי' חדרים.

(סס) וחמש אפוטניותא המפרש יונתן מחנה או מלשון פלטירא ופירש רחבה, לא זה ולא זה יש בהן רוח חיים. אלא פי' אוצרות. וכן פי' הערוך.

(סס טז) אזל לפישון וסב מתמן יוהרא, כי שם הבדלח ואבן השם (בראשית ב' י"ב), וסבר כמ"ד לא שמשו המזלות בשנת המבול. (ירושלמי פסחים פ"א ה"א) ובדפוס באזיליאה יורדא, ובת"י (יחזקאל כ"ז כ"ד) וכושפין דיורדא, עי' ערוך ערך כשף.

(ז י) מתשרי דהוה ריש שתא לשכלול עלמא. וכן בתקיעתא דרב זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון ירושלמי (ר"ה פ"א ה"ג), ובת"י (מלכים א' ח'). בירח האיתנים, בירחא דעתיקא דקרבן ליה. ירחא קדמאה בחגא וכען הוא ירחא שביעאה, כי לפני הזמן יצאו ישראל ממצרים היה תשרי החדש הראשון כי בתשרי נברא העולם כר"א, ומשיצאו ב"י ממצרים בניסן הוא ראש לחדשים ותשרי שביעי לו, כדכתיב החדש הזה לכם ראש חדשים, ועי' בהערותי סוף פ"א דמגילת תענית.

(ח ה) וישכו המים בערוך ערך שדך וישכו המים ת"י ושדכו מיא.

(סס יא) לקיט תביר ומחית, בערוך ערך קטס א', טרף בפיה ת"י קטים בפומה, פי' ענין שבירה, טרף כלו קמץ כי שם דבר הוא ובלשון ערבי טרף הוא חדש ולכן כשראוהו חדש ידע כי לקחתו מעל הארץ ולא מעל המים שא"כ לא היה קמוץ, תוס' על התורה, בספר פו"פ מר"י מווינא, טרף לשון תלישה, בשר בשדה טרפה מתרגם דתלש מן חו"א.

(סס כ) וכד נחתו מוי דטובענא איתצד ובנייה נח, ולקמן (כ"ב ט') ובנא תמן אברהם ית מדבחא וכו', ואתפכר בדרא דפלגותא. נמצא אדם קין והבל נח ואברהם הקריבו על אותו המזבח, וכן כתב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פ"ב ה"ב) והת"י לא חשיב רק ארבע.

(ט ו) בסהדין דיניא, ובת"א בסהדין על מימר דיניא. וכבר הקשו מפרשי התרגומים דבסהדין משמע שני עדים (ובסנהדרין נז') ב"נ נהרג בדיין

א' ובעד א', וכן פסק הרמב"ם הלכות מלכים (פ"ט הי"ד), וצ"ל כי מאי שהדין ודיניא, שהדין ודיניא דעלמא, ע"ד מאי שבועות שבועות דעלמא (שם כו.), אבל רש"י שתפס דברי התרגומים ופירש אם יש עדים לשון רבים צ"ע, ועי' רא"ש ריש ב"מ נקט בעדים ופי' בעדות המועיל לו היינו אף עד אחד, ואורחא בכל דוכתא למיתני עדים ופירוש עדות המועלת לו, ועי' בשער המשפט ה' גזקי ממון סי' ת"ח שתמה כן על הרא"ה.

(ס"ס כג) וחוי לתרי אחוהי, בערוך ערך תן א', ויגד לשני אחיו ת"י ותני, ולפנינו חסר.

(י' ז) ואוסיא, בערוך הגירסא מוסיא ובירושלמי אנסיא, (וביומא י'). משך זו מוסיא, וכן בירושלמי מגילה (פ"א ה"ט) זו מיסיא.

(ס"ס) ותרקי, מהר"ץ חיות באמרי בינה הביא ראייה שת"י הוא תרגום מאוחר מה שתרגם על תירס תרקי שהוא לדעתו טירקיא, והרשב"ב במדרש לקח טוב פ' נח, שכון הת"י אל תרקי בארץ אנאטאליען.

(ס"ס ד) אכזיא ודודנא, לפני בעל הערוך והמתורגמן כיתים ודודנים ת"י אטליא ודודנא, ולפנינו חסר.

(ס"ס) אלס-וטרסס, ובירושלמי אלסטרסוס, מלה אחת וכן בירושלמי מגילה (פ"א ה"א).

(ס"ס ז) וזינגאי ויש גורסין דנגאי, ובה"ג ה' בחלות הגירסא זנגאי. (ס"ס) זמרגד, בזה השם ג"כ אבן טוב, ות"י (איוב א' ט"ו) לילית מכת זמרגד.

(ס"ס י) בבל רבתי והדס ונציבין, ביחזקאל (כו כג) וכנה ת' ונציבין, ריב"ב ישב בנציבין (סנהדרין לב:) ובאיכה רבה פ"ג ריב"ב הלך לנציבין ובקשו ר"ג לביתו, בהערות לסדר עולם זוטא (מב.) למדנו בזה שנציבין ח"ל מדהיה שם ר"ג ותרי נציבין היו, ועי' (פסחים ג:) ובתוס' שם.

(ס"ס יא) הריות, ובירושלמי הריית, ובירושלמי (מגילה פ"א ה"ט) ריפת זו הדיית, ואפשר שצ"ל הריית.

(ס"ס יב) כלת חריית, והא"ק בערך כלת שהיא עיר חרתא דארגיז (שבת יט:) ונקראת חרתא ששם גדלו חריות דקלים ורש"י פי' עיר שבנה אמגוש ששמו ארגיז, ואולי גם חרתא כמו חרשא כי תרגום ומכשפה חרשא.

(ס"ס יז) אנטוסאי, ב"ר פ' ל"ז ארתוסייה, ונזכרת בספרי החשמונאים (א' ט"ו ל"ז).

(ס"ס יח) וית טריפולאי, בעזרא ד', טרפלאי אפרסאי, והמתורגמן כתב והוא המקום הנקרא עוד היום טריפולא במדינת בארבריא, ובב"ר פל"ז, וא"ת החוי חלדון?

(ס"ס כו) דמשח ית ארעא באשלוך, ובד"ה א' כי תרגמה באושליא, (יא ז) בארץ שנער, בארעא דבבל. לעיל (י' י) וכן לקמן (י"ר א').

תרגום דפונטוס וצ"ע למה?

(ס"ס ח) ומשם כפתיה בידיה, נ"א "ורושם כתביה" תחת ומשם כפתיה.

והוא עפ"י פדר"א פ' כ"ד, ובלבד את לשונם דע' גוים לשבועים לשון, כל אחד ואחד גוי וכתבו ולשונו.

(סס כח) איהי מן סיעתיה, צ"ל אהא מן סיעתיה.

(יב טו) לפלטינ דפרעה בערך ערן פלטי ת"י פלטורין דפרעה.

(יג ו) ירושלמי ת' "רכושם" סגולתהון. וכן לקמן (יד כא) והרכוש קח

לך, ת"י ורגולתא סיב דך כן צ"ל.

(סס יז) ועבד בה חזקתא לארכא ולפתיא, כענין (במדבר יג כ) ותעבדון חזקתא ותסבון מאיבא דארעא, ות' אפילו לרבנן אם הלך בה לארכא ולרחבה אין הילוך זה מועיל כלום, משום חביבותא דאברהם הוא דקאמר ליה כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו (ב"ב ק.).

(יג ו) ולא סוברת וכן ת"א, בפירוש המדרש המיוחס לרש"י (ב"ר פ' י"ט), לפום גמלא שחנא, פרש"י שחנא משוי, ולא נשא אותם הארץ תרגום ירושלמי לא אשחינת יתהון, ארעא, חפשתי בכל הנוסחאות ודפוסי חומשים בג' תרגומים ולא מצאתי תרגום ירושלמי זה, וגם הערוך ערך שחן ב' לא הביא ת"י זה עדות וראיה למלת שחן כמו שהרגיל תמיד, רק פירש שהוא משאוי בלשון ישמעאל, וגם המתורגמן ומוספא לא הביאו ת"י זה.

(יד ה) אריוך דהוה אריוך בגיבוריא, והכי פירושא דהוה אריוך בהעניקים, ילידי הענק מתרגמינן בני גבריא (דברים ט ב), שמואל נקרא ירחינאי שהיה בקי בסוד העיבור ונקרא אריוך, (שבת נג.) הגמרא פריך אריוך מנו? ולא פריך מאי אריוך, נראה שלשון זה היו מכירין, אבל נדחקו רש"י ותוספות ומפרשים בכינוי זה, בסה"ד ערך שמואל בשם ערוך הקצר נקרא שמואל אריוך ארוך היה, אבל (בנדרים נ:) שמואל איש נוצא הוא, ואולי הוא דרך סגי נהור. ולדעתי לא שהיה גדול הגוף, כי הוא היה קצר כנזכר, אלא כינוי זה דהוה ארוך בגבורה של תורה וחכמה, כי כל חכמי ישראל בשעתו היו לפניו כננס על גבי ענק.

(סס) ותדעל רמאה כתעלא, (סנהדרין לח:) שלש מאות משלות שועלים היה לו לר"מ וכו', ורש"י שרימה השועל את הזאב וכו', ושלש מאות לאו דוקא וכן כל שלש מאות שבש"ס (רשב"ם פסחים קיט:), ואפשר שתפס מספר לשון הכתוב וילכד שלש מאות שועלים (שופטים טו ד).

(סס ז) ושמאבר דמתבל אבריה ליזניה, דרש שמאבר מן שמם ואבר.

(סס ח) ובירביסרי, ארביסר מורכב מן ארבע ומן עשר, וכאן חסר א.

(סס ו) דבטוריא רמא, ת' בשתי מלות בהר-רם.

(סס יח) בההיא זימנא הוה משמש, פדר"א (פ"ח) נח מסר לשם וכו',

ונקרא כהן, וכי שם בן נח כהן היה, אלא ע"י שהיה בכור והיה משרה ביום ובלילה לפיכך נקרא כהן שנאמר ומלכי צדק וגו'.

(סס כ) ירושלמי וסגולא דבר דך, במתורגמן והרכוש קח לך וסגולתא

(סס כג) ירושלמי רצועה דסנדלא וכן צ"ל בת"י, התשבי כתב וכן
בלשון רומי קורין לעלים סנדליא, וכן נקרא ר"י הסנדלר פירוש עשה
נעלים, ולא מצאתי שם תאר כמהו בתרגום בתוספת ריש בסוף ע"כ, מוספיא
בל"י מין מנעל והאומן העושה מנעלים אלו נקרא סנדלר, והיוחסין וי"א
שהיה נוקב מרגליות, ראמות וגביש ת' סנדלרין (איוב כ"ח יח) וכן
(בסנהדרין נח.) משגרו לדרום להביא סנדלרין פירוש מרגליות, ולפירוש אלו
הרי"ש לתפארת, ובערוך הגירסא סנדלרין.

(טו ט) עגלא ברת תלת שנין וברחא בר תלת שנין, ת' לא כסדר
המקרא?

(סס) ושפנינא ותסילא בר יון, בת"י (דברים ל"ב י"א) על גוזליו ת' על
חסיליו צ"ל תסיליו, אבל מה שת' כאן "בר יון" הוא מיותר, ונראה לי
שהיה כתוב בת"י ושפנינא ותסילא, וכתוב אחד על הגליון בר יון, לפרש
המלה תסילא ואח"כ הכניסו בטעות בפנים.

(סס יב) ירושלמי ושינא עמיקא בסימא, במדרש שהש"ר פסוק מצאוני
השומרים, מחליית שינתא, פנ' המ"כ בשעה שהשינה מתוקה וערבה על
האדם והוא בתחלת הלילה, (ובברכות סב:) אמר שמואל שינה בעמוד השחר
כאסטמא לפרזלא, ובערוך ערך אסטמא ששנת שחרית נעימה מאד, וע"ש
במדרש, ומת"י נראה שלא כדעת שמואל.

(סס) די ספסלין איסתדרו, פי' כסיות עמדו ונסדר.

(סס טו) בשלם תנוח נפשך, מד"ר ויקרא פי"ח כל תלתא יומין נפשה
סייסה על גופה סברה דהיא חזרה ליה וכיון דהיא חמיא ליה דאישתני
זיוהון דאפויי היא אזלת לה, (ועי' בר פ' ק"י ובירושלמי מ"ק פ"ג ה"ה)
כנוסח בויק"ר, וזה שאמרו בכ"מ בש"ס כי נח נפשיה.

(טז ה) חמסי עליך, בערוך ערך מחס, ת"י מחוסי ושירוי צערי וכבר
העיר מוספיא בנוסחאות שלנו לא נמצא תרגום זה.

(סס יא) בירושלמי ברכות סוף פ"א ד' נקראו עד שלא נולדו כו',
ישמעאל דכתיב וקראת את שמו ישמעאל, בפרקי דר"א (פרק ל"ב) חשיב
ששה יע"ש, והירושלמי חשיב רק מה שנאמר במקרא מפורש, במ"ר (פמ"ה)
חשיב שלשה, וי"א אף ישמעאל באומות, ותמה המשנת דר"א, האיך שיין
לשון פלוגתא במה שמפורש בקרא? הנה בפסוק ט"ו פירש"י אע"פ שלא
שמע אברהם דברי המלאך שאמר וקראת שמו ישמעאל, שרתה רוח הקודש
עליו וקראו ישמעאל, ור"י אמר ג' הן שנקראו בשם לפני הקב"ה עד שלא
נוצרו, ולא חשיב ישמעאל שנקרא ע"י מלאך, וד"א סברי שגם ישמעאל
נקרא בשמו לפני הקב"ה קודם שנולד כפירש"י שרתה רוח הקודש על
אברהם וקראו ישמעאל שהקב"ה הסכים עם המלאך.

(יז יד) ואין לית ליה מן דיגור, רש"י (פסוק כד) נטל אברהם סכין
וכו', והיה מתיירא שהיה זקן וכו', ואפשר שכיון זה הת"י ור"ל לבד מן
שאין לו מי שימול אותו, והוא ירא למול את עצמו פטור מכרת שאינו

חייב כרת עד שהוא ערל במזיד, ועי' ראב"ד ה' מילה פ"א.
(סס טז) ואברך יתה בגופה, (במ"ר פ' מ"ז), וברכתי אותה ליתן לה בן,
וברכתיה לברכת החלב, ולר"נ שהחזירה הקב"ה לימי נעוריה, וזה שת"י
בגופה".

(סס יז) בערוך ערך שטח ב', ויפול אברהם על פניו ת"י ואשתהטח
וחסר ת"י זה.

(סס כז) בארבעת עשר שנים, עי' לעיל י"ד ה' וצ"ע.
(יח ב) ארום לית אושר למלאכא דשירותא דמשתליחא ליתיר מן
מילא חד, בספר פו"פ מר"י מווינא לפי שאין עניות במקום עשירות.
(סס ג) עד דאיכנוס עיבוריא תחות אילנא הרכיב לתרגם על מה
שנאמר בפסוק ד', וכבר כתבתי שהערוך ערך קל ב' היה לפניו הת"י על
פסוק ד', ולפנינו לא נמצא שום תרגום.

(סס י) וישמעאל קאי בתריה וציית מה דאמר מלאכא, רש"י במ"ר
(פ' מח) והוא אחריו זה ישמעאל מפני היחוד שהיה ישמעאל ממוצע בין
שרה למלאכים כתרגום ירושלמי, וישמעאל מצית ליה מאחוריהי מאחוריו של
מלאך, בנוסחאות שלנו לא נמצא כלשון זה, וגם מזה ראינו שפירש רש"י
על המדרש אינו מרש"י, כי רש"י לא הביא בשום מקום ת"י בפירושו על
התורה, ובפירש על הש"ס הביא את הת"י רק שתי פעמים, (גיטין ח. ב"מ
ריש פ"ב) וכבר כתבתי שרש"י העתיק מהערוך, ובפירושו במ"ר הביא את
הת"י כמה פעמים.

(סס כב) ואתפניאו מתמן מלאכיא, בערוך ערך כוון ב' ויפנו משם
האנשים ת"י וכווננו מתמן גבריא, וכן פנו לכם (דברים ב' ג) כווננו לכוון,
וכן המתורגמן בשם תרגום ירושלמי, ולפנינו חסר ת"י זה.
(יט ו) ודשא אחד בתרוי בערוך ערך טרד, וכן במתורגמן ודשא טרד
בתרוהי, ולפנינו חסר.

(סס ז) בירושלמי, ואמר להון לוט אמתינו הכא קליל זעיר וכו',
נראה שת"י זה שייך לפסוק י"ח ונשתרבב כאן, ושם תרגום כמו הכא.

(סס ח) דלא חכמו תשמיש לגבר, במתורגמן לא חכימן גבר.
(סס כג) שמשא עברית ימא וכו', בציון ירושלים, (ירושלמי יומא פ"ג
ה"ב) הביא ת"י זה, בשינוי לשון, וז"ל שמשא כד נפיק אארעא ועברית
ימא והיא בסוף תלת שעין ולוט בא ציערה, והוא ע"פ דברי הירושלמי שם.
(סס כז) ירושלמי, והא היא קיימא עמוד דמלח עד זמן דתיתי תחייה
דייחון מתיא, סבר כחכמים אנשי סדום עומדין בעדת רשעים, אבל ר"נ סבר
אנשי סדום אין עומדין בדין והיא בכלל, (סנהדרין קח.), (בגדה עי') אשתו של
לוט מהו שתטמא? אמר להם מת מטמא ואין נציב מלח מטמא, יוסף הכהן
בקדמוניות שלו אומר שגם בימיו נמצא נציב זה, ורז"ל (ברכות נ"ד) קבעו
ברכה לרואה אותו, ועי' פרדר"א פכ"ה ילא כיוסף ברזלי התחכם לפרש
תיבות אלה, ותהי נציב מלח חוזרות אל תיבת האדמה שבפסוק הקודם.

ונציב להוראת שטח, שאשתו של לוט ראתה ששטח מלח כסה פני האדמה, ואפשר אנשי אלכסנדריא שאלו אשתו של לוט מהו שחטמא, טעו ג"כ בקבלת קדמונינו, כלומר בפירוש הפסוק ע"פ קבלת חכמינו. ושאלו לענין הלכה, כדי לדעת דעתם בפירוש פסוק זה.

(כ ח) ואתנתיב צ"ל ואתותב כמו לעיל (י"ט ט).

(סס יד) עאן ותורין ועבדין ואמהן כן צ"ל כת"א, וחסר ת"י על פסוק ט"ו.

(סס טו) תחמא דעיינין, בינחנו שצ"ל תחמיל"ה כמו הנודר מן הכסות מותר בחמיל"ה (נדרים נה:) ופי' רש"י כעין יריעה, ואות דל"ת נחלף באות למ"ד כי הם ממוצא אחת.

(כא ח) ועבד אברהם משתיא רבא ביומא דאחסינ, ל"מ וחסן הוא כאלונים (עמוס ב ט), והוא הזמן שהתינוק אין צריך לינק משדי אמו, כמה היא מניקתו שתי שנים, (גיטין ע"ה:) וכן חנה כאשר גמלתו את שמואל הביאתו שילה וקרבות עמו (שמואל א' א' כ"א), וחידוש שלא נהגו היום מנהג זה, ואגב אעיר במס' תמיד פ"א א' הרובים פי' המפרש רובין קרי כהנים שלא הגיעו עדיין לעשות עבודה כגון פחותים מי"ג שנה כמו (שמואל א ב) ויגדל הנער ומתרגמין ורבא רביא, וחידוש שלא הביא ת"א ויגדל הי"ד ורבא רביא.

(סס יז) דנביאתא היא, וכן הוא בסדר סוף עולם פ"ב יסכה שהיתה סוכה בנבואה שנאמר כל אשר תאמר אליך שרה וגו'.

(סס יח) ופטרה בגיטא ע"י לעיל (טז ג) וחררתא ויהבא יתה לאברהם, ודברים (טו יז) ואוף לאמתך תכתוב גט חירר.

(סס טו) ירושלמי ושלימו מיא מן קרנת, במתורגמן מן קרנתא, פי' יש חמת מים או צלוחית נעשו כדמות קרן, ומה שכתב המפרש בשם הערוך כלי ששם מים קרים וע"ז נקרא הכלי קרנת דאיתא במגילה ר' רחץ בקרני של ציפורי ופירש מים נובעים וקרים, לא נמצא זה בערוך, רק הערוך פי' המלות ורחץ בקרונה, ויונתן תרגם קרויה, והוא לשון משנה (שבת קכה.) האבן שבקרויה, פי' רש"י דלעת יבישה חלולה וממלאין בה מים, ע"י ערוך קרויה, וכן פירש הרמב"ם (פרה פ"ג ג') אבל בשבת (שם) קרויה הוא כלי חרש ששואבין בו מים וכן פי' (כלים פ"ג ה') הקרויה שם כלי חרס אשר ישתו בו המים מן הבארות וכן כתב בהלכות (כלים כ' א') הקירויה של חרס. והר"ש והר"ב פירשו דלעת יבשה וחלולה וצ"ע, ומה שכתב המפרש ונראה באמת כי לכן נקרא דלעת קרא, לשון קרירות שזה טבעה, אמת זה מנין לו?

(סס כא) ונסיב אתתא ית עדישא ותרכה, ונסיבת ליה אמה ית פטימא אתתא, הובא בפרקי דר"א (פרק ל'). ובילקוט (רמז צ"ה.) ודע מה שנמצא עדישא אשת מחמד ופטימא היתה בתו של מחמד נביא הישמעאלים, שהיה כבר אחר חתימת שני התלמודים, וידוע שמחמד לקח תורה מפי אחד

היהודים בימיו אשר הודיעהו ספורים והגדות, וא"כ ידע מחמד שם עדישא
ופטימא אשת ישמעאל, וקרא שם אשתו ובתו על שמהן.

(סס לג) ירושלמי ואתקין בגויה מאכל ומשקה לעבוריא ולתאוביא וכו',
למתן ליה טימי כן צ"ל.

(כז ג) וקטע קיסין דקיתא ותאנתא ודיקלא וכו', חוץ מגפן וזית, וכן
פסק הרמב"ם (ה' איסורי המזבח פ"ו ה"ג) ע"ש במפרשי הרמב"ם, ובערוך
ערך פצע א' ויבקע עצי עולה ת"י ופצע קיצין לעלתא, וכבר העיר מוספיא
אין תרגום זה בנוסחאות דידן.

(סס ט) ואתפכר בדרא דפלגותא, במ"ר שה"ש פסוק כשושנה. דור
אנוש נמחה מן המים דור המבול נמחה מן המים דור הפלגה במים,
ועי' לעיל (ח כ) בת"י, וכל זה לא נזכר מפורש בתורה.

(סס יא) בלשן בית קודשא כמו בית ישראל בית יהודה, כלומר בני
ישראל ויהודה שהם עם קדש ומדברים בלשון הקדש.

(כז ז) ואתא אברהם מן טוור פולחנא, עי' רש"י ורמב"ן, כתב הרשב"ם
אפילו לא בא ממקום אחר אעפ"כ ראוי לומר כי בא לסופדה, (ובתמיד פ"א
א) בא ודפק פי' המפרש באמביתו.

(כז ח) בכל מיני ברכתא, כפירש הראב"ע באורך ימים ועושר וכבוד
ובנים מכל חמדת האדם.

(סס י) בערוך ערך דייתק וכל טוב אדוניו בידו ת"י דיתיקא דרבוגיה,
וזה הגירסא נכונה כי אפותיקי בל"י ערבון ושעבוד.

(סס טו) ולגינתא על כתפהא, וא"ת וקולתה, הראב"ד (עדיות ז' ה')
קל"ר חטאת, ומסתברא דלהכי אקרי קל"ר לשון קליף, ולא כדברי הערוך
שמביא בערך קל תרגום וכדה על שכמה, תרגום וקולתה על כתפה.

(סס טז) וריבא שפירא למיחמי, בערוך ערך רב ב' והנערה טובת
מראה, תרגום "רבייתא שפירת חיזו".

(סס כ) בערוך ערך פן א' ותער כדה ת"י ופניית קולתה, וכן
במתורגמן וחסר ת"י זה.

(סס כז) בערוך ערך טבע ב' וכן במתורגמן בקע משקלו ת"י טבע
מתקליה, ולפנינו חסר.

(סס לח) פנית ביתא מפולחנא נוכראה, והמכניס ראשו ורובו לבית ע"ז
נסמא כנוגע, (רמב"ם ה' אבות הטומאות פ"ו ה"ו) והוא מדברי סופרים ויש
לה רמז בתורה הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם (לקמן ד"ה ב').
(סס לנ) תבשילה דביה סמא דקטולי ולקמן מ' א' סמא דמותא.

(סס מה) בערוך ערך עקד ב' ואקד ואשתחווה ל"ה, ות"י ועקדית,
ואודית ושבחית, ולפנינו חסר.

(סס נט) פרגוותה צ"ל פדגוגתה, וכן ת"י (לקמן לה ח), וכן (במדבר
יא יב) היכמא דטעין פדגוגא ית מינוקא.

(סס כז) אתי מבי מדרשא דשם רבא. שהיה שם ג' שנים כדלעיל (כב יט), וכשנעקד בן ל"ז שנה היה כדאיתא בס"ע פ"א, ובת"י (לעיל כ"ב א') בר תלתין ושית, ועי' לקמן כ"א כ"א.

(כה ח) ושבע כל טובא, כתרגם לעיל (כד א) בריך ית אברהם בכל מיני ברכתא.

(סס יד) וצמיתא, וצ"ל וצייתא.

(סס טו) חריפא, דרש שם חדד.

(סס יז) והדר בתיובתא ואיתנגיד, וכן ת' לעיל (פסוק ח') ישמעאל עבד תתובא ביומי, ולכך כתיב ויגוע כי לא נאמר גויעה אלא בצדיקים.

(סס כד) ושלימו מאתן ושובעין יומי עיבורהא למילד עי' (נדה דח). וצ"ע.

(סס כז) קטל ית נמרוד וית חנוך בסה"ד (ב"א קכ"ג) בשם פדר"א, חיות בנו ובת"י חנוך בנו ט"ס.

(כו ה) מלך פלשתים גרה, בערוך ערך גרדקי וכן במתורגמן ת"י מלכא, דפלשתאי לגרדיק, וכן ויגר בגרר (פסוק ו') ואיתותב בגרדיק ולפנינו חסר.

(סס יט) בספר נחלא, סתם נחל שוטף מים, לכן ת' בספר, לא במקום שחנו יצחק אלא במקום מרעיתם של רעי גרר.

(סס כב) וחפר ביר בדפוס באזיליאה וחפס ביר, כמו בפסוק כ"ה ופסוק ל"ב.

(סס כח) ומבכין, כמו מבכין ולהלא, ומה שכתב המפרש יונתן שבועה כפולה והוא לשון גמרא בב"מ פ' השוכר את הפועלים, לא מצאתי שם.

(סס לה) ירושלמי והויין סרהבנין ואפחת רוח בערוך ערך רפח סרבנין ורפחן רוח.

(כו יא) כמתעתע כמגחך, הראב"ע פי' כאיש שמתעה אחר, כלומר כרמאי, אבל ת"י פי' כמגחך ביה לשון משטה אני, ונראה דברי ת"י מדברי הראב"ע, כי במכילתא (פ' בא י"ג) כי אין בית אשר אין בו מת שהיו המצרים קבורים בבתיהם והיו כלבים באים ומחטטים ומוציאים אותם מקבריהם או כוכיהם ומתעתעים בהם הרי מוכח שזה הוא לשון משחק ומהתלה כלומר השטאה וכמו כן משתמשים בגרמנים צום נאררען מאכען, וא"ת כמתלעב הוא כמו לעג ועי' ערוך ערך לעב, וענין אחד הוא.

(סס יג) ייתון עלי ועל נפשי כענין שאמר ר"י אני כפרתן (נגעים פ"ב א).

(סס ל) כתרתינן טפוחין, י"ל כשתי פסיעות, רחב ה' אצבעות של יד ורחב ה' אצבעות של רגל קרא טפח, במדרש תדשא טפח ה' אצבעות בבינוגית (עי' מנחות מא:).

(סס מה) ירושלמי עד דתחזור כולתיה, באפו ובחמתו (דברים כט כב) ת"י ברוגזיה ובכליתיה, ובת"י עד די תשדוך, ובערוך ערך שדך עד זמן דתדשך

(כח ג) סנהדרין דסכומהון שובעין כמניינא עממיא, אפילו לר"י שסבר
שסנהדרין גדולה שבעים ילפינן מאספה לי שבעים איש מזקני ישראל
(סנהדרין ב.)?

(סס ט) אחתיה דנביות מן אמיה, נשים רבות היו לישמעאל ונביות
ומחלת בני אשה אחת היו, ועי' רש"י וראב"ע.
(סס יג) מעמד עילוי וא"ת מעתד וענינם אחד הוא, ומזה יבורר המלה
עתיד או יותר מפורש עתיד לבא, כלומר מה שעומד לבוא.

(סס טו) אית יקר וכו', וכן בכ"מ, בערוך הקצור וז"ל אית שר של
ים, ובאמת שר של ים רהב שמו (ב"ב עדי) ברם צ"ל אית תרגום של ים,
וכן מצאתי הגירסא בערוך הקצור דפוס קושטי.

(כט יז) צירנייתן דבכיא, במאור עינים פי"ג, וז"ל אולי תאר צרנית
האמור (בכורות מד.) שבאר אותו הר"מ דומעות קצות עיניו מדלא קתני
צירנית הכונה בו דומעות כעיני יושבי עיר צירוני הנזכרת שכן מצינו מומין
מטבע הארצות, כאמרם (שבת לא.) בבליים ראשן סגלגל תרמודיים עיניהם
טרוטות אפרקיים רגליהם רחבות.

(סס כ) כיומין קליטין מדרחים יתה, ובהפך ת"י (דברים כח סז) דעקן
מארכן שעי יומא וכו'.

(ל יד) ביומי סיון בזמן חצד חיטין, (עי' שמות ט' לב) ואולי מפני
זה המצוה להקריב בחג השבועות שתי הלחם מן חטה, וכן מפורש שמות
(לד כ"ב) וחג שבועות תעשה לך בכורי קציר חטים פרש"י שאתה מביא בו
שתי הלחם מן החטים.

(סס טו) בשבועה יזדמן לותיד, ות' מלת לכן זהו שבועה כמו לכן לא
תביאו (במדבר כ יב) שם רש"י בשבועה וע"ש בת"י, והחכם האנגלי שתרגם
שבועה שבוע וואכע שלא בדיוק וטעה.

(כס מ) וטליא, הוא רק בת"י כמו טליא בר אימרתא (שמות א טו).
(סס) משכוביתא, (ב"ק נב.) לפי גירסת הערוך כיון שמסר לו משכוכית
קנה, וכן בירושלמי (ב"ב פ"ג ה"א) וכן בקידושין (פ"א ה"ד) מלשון משך,
והרמב"ם (ה' מכירה פ"ב ה"ו) המוכר עדר לחבירו או שנתן לו במתנה כיון
שמסר לו משכוכית היא הבהמה המהלכת בראש העדר והכל נמשכים אחריה,
ונ"ל שכן צ"ל בת"י משכוכיתא, ושם אית דאמרין חוטרא ואית דאמרין
שרקוקית ואית דאמרין נגדתא, ובירושלמי (סוף ב"ק ה"ח) אית דמריז פנדורה
אית דמריז תיישא רבא, וכן (ב"ב שם), ואין אחד מהן זכרו ת"י זה.

(לא י) וברדים, וגביהון חיורין, בערוך מקדקדין ת"י ברודים ר"ל
מנוקדים ולפנינו חסר.

(סס לו) ואידיין עם לבן, בערוך ערך דיין הגירסא ודיין בלבן, ועי'
(דע"ר ו' ו') ואידיין עליהון ומה שכתבתי שם.

(סס לט) ומה דהוה מתגניב בליליא מן חיות ברא, אף שהוא שמר

וארי וכן גנובת יום וגנובת לילה פי' ע"י זאב וארי.
(לכ ה) גרתי ותרי"ג מצות שמרתי רש"י, בספרי חצי מנשה זה מיסודו
של ר' משה הדרשן, וקשה הלא נשא ב' אחיות, ובספר פז"פ מר"י מווינא
י"ל היו אחיות מן האב ולא מן האם ואין אב לגוי.
(סס ח) למוהבות לאה ולמוהבות רחל, מתנת ידו (דברים יו יח) ת"י
מוהבות ידיה מן יהב.

(סס יא) ומן כל קושטא, וא"ת ומכל טבון? ועי' ג"ל ובספרי
חצי מנשה.

(סס) בחוטרי בלחוד. ת' המילה, ואונקלוס ת' הכוונה בלבד, ארי
יחידי.

(סס כה) מן יד אפרש ארבע בוכרין וכו', (פרדר"א פל"ז) הפריש
ארבעה בכורות לארבע אמהות ונשתיירו שמונה התחיל משמעון וגמר
בבנימין שבמעי אמו ועוד התחיל משמעון וגמר בלוי ועלה לוי מעשר כו',
ר"י אומר כל הבכורות כשהן בשמירת העין חייבין להתעשר מעשר ולא עשר
יעקב אלא למפרע התחיל מבנימין שבמעי אמו והעלה לוי קדש לה'. (ובמ"ר
פ"ע) והלא י"ד הן אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהי לוי וכו' צא מהם ד'
בכורות לארבע אמהות וכו', אבל תימא והלא גם מנשה היה בכור א"כ לא
היו כי אם ט'?

(לג ז) ואת לאה וילדיה אחרנים, עי' תוי"ט (דמאי פ"ז ג') ורש"י
(תענית יד.) ד"ה נקוט, וצחות לשון הוא לתנא למיקרי לאמצעיות ראשונות
לאחרונות ולאחרונות לראשונות.

(סס ד) בירושלמי שעשיעת צווריה צ"ל שעיעות.
(סס יג) טליא חטין, ובערוך טליא מחטיין, ועי' תוי"ט (תענית
פ"ג יט).

(ל"ה ח) תחות בלוטה, עי' (מנחות סג.) ושמן בלוטי היוונים, ולפי
פרש"י שם, נראה שגם הפרי קרוי בלוטי, כמו כתפוח בעצי היער (שה"ש
ב ג) שהפרי והאילן קרוי תפוח, ותרגמו אתריגא ביני אילני סרק? (ושם)
האומר הרי עלי מרחשת יהא מונה עד שיבא אליהו וכו', עד ולא על שום
מעשיהם, ולא ידעתי מפני מה לא הזכיר הרמב"ם בהלכותיו.

(לו לד) מארע דרומא, י"א שמעון התימני (ידים פ"א ג') הוא מארע
דרומא, ועי' בסה"ד בערכו, ומה שכתב הר"ש (שם) ואית דגרסי התיבני
לא ידעתי מה הוא.

(סס לט) גברא דהוה לעי במטרדה כו', רש"י בפירוש המדרש תרגום
ירושלמי מתרגם, בת מטרד, גברא טרודא דהוה לעולם כמדרידא כל
ימי חייו.

(לז יט) דיכי אתי ולעיל (כ"ד ס"ה) ת' הדור ויא, הרשב"ם כתב כל
הלזה כשרואים אותו מרחוק, וכן מי האיש הלזה, אבל הזה כשהוא בקרוב.

ונראה שהמלה "הלז" רגיל לומר על הידוע כמו מה הציון הלז, וכן בלשון הגמרא יוחנן ספר הלז (סנהדרין יא:) והוא יוחנן הנוסף הוא יוחנן הספר רק משום שלא רצו להזכיר בשם גנאי קרא אותו יוחנן הלז, והוא עפ"י גמרא (שבת לא.) גער בו והוציאו בגזיפה.

(סס כג) ית פרגודיה ית פרגוד מצייר דעלוי, וכן פסוק (לא) ית פרגודא דיוסף, לדעת רש"י כתנתו זה חלוק, היאך הפשיטו החלוק קודם הכתונת, ועי' ראב"ע?

(סס לג) ולא על יד בני נשא אתקטל. דאי לסטין הרגוהו היו נוטלין את הכתונת.

(לח ה) והוה בפסקת, במ"ר כזיב פסקה שם מקום, ורש"י שם וכן מתרגמינן בירושלמי והוא בפסקה באותו מקום ששמו כך, הרמב"ן וי"א כי היה דרכם שיקרא האב שם הבכור ותקרא האם שם השני, ע"כ הראשון ויקרא את שמו, והשני ותקרא, ואמר בשלישי ותקרא כי יהודה היה בכזיב בלדתה אותו ואיננו שם שיקרא לו שם, ואין בזה טעם או רית, ע"כ, כי לאה קראה שמות לששה ילדיה ורחל קראה שמות לשני ילדיה וכן קין ושת ושמשון ושמואל ויעבץ אך אמותם קראו למו שמות ולא אבותם.

(סס ט) הוה מחבל עובדוי על ארעא, ויש לתמוה על הראב"ע שתמה על פי' בן תמים המזרחי שהרי בהדיא ארוז'ל מעשה תמר שלא כדרכה, ועי' בראב"ע (ויקרא יח ו') ובשו"ת שלי שבט מנשה סימן ק"ב.

(סס יא) תיבי ארמלא, הרמב"ם במשנה שבת פ"א א' פי' כרמלית היינו כארמלית שאינה לא בתולה ולא נשואה, כן זה אינו לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים, ועי' ירושלמי (שבת פ"א ה"א.) ורש"י (שבת ג:) ד"ה בעי, פירש לא כהירושלמי ולא כהרמב"ם.

(סס כד) בת כהן היא. רש"י בתו של שם היתה שהוא כהן ועי' רש"י (מכות כג:) ד"ה בבית דינו של שם.

(סס כה) ולא נבהית צ"ל אבהת.

(סס) בירושלמי במכילא דאינש מכיל בה מתכיל, בערוך ערך כלא במכילתא דאינש מיכול, בירושלמי בר נש דתני חדא מיכלא וכו', (שביעית פ"י ה"ג.) כלשון ת"י לישנא קלילא.

(לט א) ויבישו שעבזוי, עי' ערוך שעבזו משועבזו ובעל גבר, ובמשנה (בכורות ז ה') המאושכן ובעל גבר, הגירסא איננה נכונה, וצריך להחליף הגו'ן הפשוטה בזי"ן ו"כ ב"ב יעלה בידך משועבזו.

(סס) בערבנותא, במ"ר (פ' פ"ו) ואין לשון מיד זה אלא ערב וכו'.

(סס כ) דבדקן דחלבונא הוא, וכן (בפסוק י"ד) ורמת חלבונא דביעתא דברגש, וצ"ע הא (בגיטין נו.) הביא לובן ביצה והטיל ביניהן וכו', לובן ביצה סולד מן האור וכו', וכאן ת' חלבונא לביעתא.

(מ י) ומן יד בשלו סגוליהא, (במדבר יז כג) ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים, שהיו ב' פרחים ושקדים כאחת כי קצת מן הפרחים כבר

נפתחו ונבר גמלו שקדיה, ומהם הציצו צץ ועדיין לא יצא הפרי ומהם היו
עדיין סתומים, אבל כאן מן יד בשלו סגוליהא, ודע בעל מקנה אברהם וכן
המתורגמן, ומוזה נקרא הפתח קטן סגול כי היא כדמות שלשה גרעוני ענבים.

(סס טו) ירושלמי סלין דריפתא קבטין, וז"ל המתורגמן נראה לי
שהערך מפרשו לשון כסא? ע"כ, ועי' ערוך אקוביטון, ובערוך קבטין
בויקרא רבה (פרשה ז') למלך שהיה מיסב על קובטין שלו, והוא כסא שיש
לו סמוכות מכל צד, ובערוך קבטין מהו לחם הפחה קבטין פי' לחם חם,
והוא כמו הפחם, והיונתן ת' דפיתא נקיא, והוא שכתב הראב"ע בשם הגאון
הוא רב סעדיה לחם לבן כמו חורי יהודה, ופירוש סלין שנושאים בהן לחם
השרים, ולשון הרמב"ן והגאון רב סעדיה פירש סלי לחם לבן כלחם המלך
מלשון ולא עתה פניו יחורו מן הארמית שתאמר ללבן חיורי וכו', ואמר
בירושלמי (ביצה פ"ב ה"ו) רבנן שמעין לה מן הדא והנה שלשה סלי חורי
על ראשי, ובערוך ערך חר ב', פי' סלי חרי כלומר חרות גדולות הראויות
למלך.

(סס כג) ירושלמי, ולא אידכר כתבא דכתיב ומפרש וכו', והוא ב'
פסוקים (בירמיה יז ה' ו"ז) ארור הגבר אשר יבטח באדם, ברוך הגבר אשר
יבטח בה', בתוס' (גיטין סח.) ד"ה וכתב נאמר, אע"פ שזה הפסוק לא נכתב
עדיין היו יודעין וכו', וכן כתב רבינו מאיר מטוליטולה בפסקיו (פרק לא
יחפור) וז"ל ואע"ג דהני קראי ירמיה אמרינהו הוו גמירי להו הלמ"מ ע"כ,
וכבר כתבתי ולפי זה אינו מן התימה שהובאו בספר יצירה פסוקים מנוכח,
וכן אינו מן התימה על התרגום הזה שהביא דרך דרש פסוקים מירמיה, ושם
זה ביוסף שלא זכר.

(מ"ל לר) חד מן חמשא, כפירש הרשב"ם שהמונים יגבו חומש כל
התבואות לצורך המלך אשר משפטו בשאר שנים לעשר, וכן כתוב לקמן
(מז כו).

(סס מג) רב בחכמתא ורכיך בשנייא, בערוך ערך רב א' בשם תרגום
ירושלמי רב בחכמה וזעיר בשנייא, ותאר אברך מצינו (במסכת שמחות ח').

(סס מד) ואנת אלקפטא, משנה למלך, אגב אעיר, בירושלמי (ברכות
פ"ב ה"ד), א"ר חייא רובא כו', מאן עליל קומי מלכא קדמי ארקבסת אי
ריש גלותא, בערוך ערך ארקפט הוא אלקפתא שפירשתי למעלה, ושם כתב
ערך אלקפתא, ממונה על ראש גלותא, וכתב ע"ז המעריך וז"ל ואני אומר
אלו היה הדבר כן איך היה ר"ח רובא מסתפק מי מהם יכנס ראשונה, פשיטא
שהאלקפתא יקדים כיון שהוא ממונה על ר"ג, ובדפוס כתב ארקבסת וכן ג"ל
עיקר והוא בלשון יון ראש השרים הוא המשנה, ולפי שאינו מזרע המלוכה
לכן קא מבעיא ליה עכ"ל, וקשה לי הא סוף סוף ארקבסת הוא המשנה
למלך בודאי יכנס ראשונה, שאין למעלה מהמשנה למלך לבד המלך עצמו,
ובגבעת ירושלים תמה מה לו לר"ח רבא שהיו שרוי בא"י לחשוב מחשבות

על ר"ג ועל אלקתא שבבבל או בפרס מה לו ולהם, ול"ז א"ר לי שר"ח
עסק בברייתא אחת בענין נגעים דמשלו חכמים באלקתא ור"ג (שבועות ו):
ושאלת ר"ח היה כעין שאלת רב פפא.
(סס) מדאקדים אלקתא או ארקבסה לר"ג, לכן שאל ר"ח מאן
עליל וכו'.

(מז ד) ומסתפינא, לשון גמרא ומסתפינא מחבריא (שבועות י"ז: מ"ק י').
דהוה מסתפינא מיניה, ולעיל (ל' כ"ה) לית אנא מסתפי.

(סס ח) במתורגמן ויכר יוסף, ת"י וחכם.
(סס כה) בהתחננו, בערוך ערך פרפר א' וכן במתורגמן בהתחננו אלינו
ת"י מפרפר קדמינן פי' מתעגל באפר, כלומר היה מתגלגל בעפר לפנינו,
ולפנינו חסר תרגום ירושלמי זה.

(סס כג) מנשה למתורגמן ביניהום רש"י מלת תרגם משמעה פתר בכל
לשון שאתה שומע, כמו תרגמה רב חסדא (שבת קטו:).
(סס כח) ולא בחובא דילנא (מ"ר נשא פי"ג) שלא היה בידם עון
אלא זה בלבד (מכירת יוסף) ועי' רשב"ם.

(מג יא) ממה דמשבח בארעא, רש"י שהכל מזמרים עליו כשהוא בא
לעולם, בירושלמי (פסחים פ"י ה"ו) מאי אפיקומן כו', מיני זמר פי' הפ"ם
מיני כלים שמשתמשים בהן לאכילה ומלשון המקרא הוא ספות כסף מזמרות
מזרקות (מלכים ב' יב יד), וכן (מלכים א' ז' נ'), והק"ע פי' שהיה מזמירן
לאחר אכילה, לדעתי מיני פירות מלשון מזמרת הארץ.

(סס) ומשח דלזוין, רש"י במ"ר פכ"ח, ויצץ השקד זה לזו השדרה
קשר גדול הוא כלזו אגוז קטן וכן תרגום ירושלמי ושקדים משח דלזוין,
ועי' (בכורות ה) וכנגדן באילן לזו, וע"ש בתוס'.

(וסס) חזיר לששים יום כנגדו באילן תפוח, עי' שהש"ר כתפות, התפוח
משעה שמוציא ניצו ועד שגומר פירותיו חמשים יום וצ"ע.

(סס טז) בערוך ערך פלט ג' בית כרעה (לעיל יב ט"ו) ת"י פלטורין
דפרעה, וכן הבא האנשים הביתה ולפנינו חסר.

(מז יז) גברא דאשתכח, כלידא" וכן (בפסוק ט"ז) מאן דאשתכח
כלידא, (ובפסוק ב') ת' וית אוגביני, ולא ידעתי מה נשחנה?

(סס יח) ירושלמי אנא משתבע בחיי רישיה דאבא, והראב"ד בכ"מ
אמר כן כמו (בכלאים פ"ו ה"ב) וחיי ראשי וכו'.

(סס כג) שביק ית אבוי מיית הוא, הראב"ע כתב ולמה לא הביא
המזכיר החמשה שאין להם הכרע, פי' המזכיר הזה הוא איסי בן יהודה
(יומא נב) וזה הפסוק שהוא עזב את אביו ומת אין לו הכרע אם הוא על
האב או על הבן, ומפסוק (כ"ט. ולעיל מ"ב ל"ח) נראה ששב על אביו, וכן
פי' הרשב"ם, ובדפוס ווין חסר ברשב"ם המילה אביו.

(סס) בירושלמי, רמז יוסף למנשה בוכריה ורפס במסאניה וכו', בערוך

דפוס פיסבאן בעט יוסף בעמודא דהיכלא ורפפיה, ועי' מ"ר פ' צ"ג.
(מה כח) וסכיתי למחמי, (ב"מ סוף פ"ב) ובטל סכויים.
(מו יז) על דבשרת ליעקב דיוסף קיים, (ובמדבר כ"ו מ"ו) דאדברת
בשלת רבוון מלאכין וכו' דבשרת ית יעקב דעד כדון יוסף קיים, ולקמן
(מט כא) והוא (נפתלי) בשר לאבונן יעקב מן שירויא דהוא עד כדון
יוסף בחיין?

(סס) היא שיזיבת ליתבי אבל וכו', במדרש קהלת טובה חכמה מכרי
קרב, זו חכמתה של סרח בת אשר מכלי קרב מכלי קרבו של יואב שנאמר
(שמואל ב' כ' טז) ותקרא אשה חכמה וכו', ועי' במ"ר פ' צד.
(מט יא) ובדם ענבים סותה במתורגמן ערך דפס והוא "מדוי" לדפוס
ענבין בל"א פורם, וצ"ל מדמי כמו בת"י.

(סס יג) הפרכי ימא, איי הים (אסתר י' א') ת' הפרכי ימא, ואגב
אעיר, ההוא דאמר דינו דיני אמרי ש"מ מדין קאתי כו', ההוא דהוה קא
אזיל ואמר אכיף ימא אסיסני ביראתא בדקו ואשכחוהו דמזבולן קאתי דכתיב
זבולן לחוף ימים ישכון, (פסחים ד.) הרב ר' חיים מאפטא' כתב לי הדיוק
מבואר מדוע לעיל אמרו ש"מ, וכאן אמרו בדקו ואשכחוהו, (בשופטים ה' יז)
כתיב אשר ישב לחוף ימים, דזה שאמר אכיף ימא אפשר דאתי משבט אשר
לזה ה"ו צריך בדיקה אחריו ולזה בדקו ואשכחוהו, לא כן בראשון שפיר
אמר ש"מ, ולי נראה דראשון בדקו ולא מצאו לכך אמרו ש"מ, שודאי
בדקו שניהם.

(סס יז) שפיפן ירושלמי ולחורמנא דכמין בפרשת אורחאתא, בערוך
ערך ערמון ב', ערמונא דכמין בפרשת אורחאתא, בירושלמי (תרומות פ"ח ה')
מין קטן הוא ושפיפון שמו והוא דומה לשערה, ובספרי חצי מנשה דומה
לשעורה ונתנה רשות לארץ ליבקע מתחתיו, וע"ש במ"פ בשם תוס', וי"א
נקרא כן מין ממיני הנחש המביט בעופות ומכריחם בהבטתו להכנס לתוך פיו
והוא בולעם, והביות ו"ן בסוף התיבה תורה הקטנה.

(סס כא) בת"א מעבדא פירין יהון מודין ומברכין עליהון, ורש"י זו
בקעת גינוסר שהיא קלה לבשל פירותיה וכו', העירני איש חכם ורבי
יתקרי אטו על שאר פירות אינם מברכים, ואטו מברכין על פירות גנוסר
ב' ברכות? ואמר עפ"י מ"ש (ברכות מד.) מי איכא מידי וכו', בפירות
גנוסר דחשובים מפת, וז"ש יהון מודין ומברכין עליהון ר"ל הפירות יהיו
עיקר לברך עליהון דפירות גנוסר מפני חשיבותן, הן עיקר והפת טפלה להן,
ועי' ברש"י ובר"י פירש הר"ף.

(סס כב) ירושלמי ופסית שיני, והוא משון דמפטיא ליה י"ב ירחי
שתא, ר"ל מרחיב והולך.

(סס כז) ובאחסנתיה יתבני בית מוקדשא וכן ת"א, (ובחים גד.) רב
מתרגם באחסנתיה יתבני מדבחא, לוי מתרגם באחסנתיה יתבני מקדשא.

ואונקלוס הגר תרגם את התורה בהסכמתם דר"א ור"י. (מגילה ג.), ורב פליג?
ולוי שתרגם כאונקלוס לא הביא ראיה לדבריו?

(כ ה) ונשיק ליה, פעל נשק עם שימוש לו פירושו שנשק לבגדיו או
המקום שישב עליו, וכן אפשר לומר גם כאן, הביאו האחרונים שסכנה
הוא לנשק המת, באור החיים פי' לו נשק אבל אין נכון לעשות כן למת
אחר כי המת גדוש בטומאה וטומאתו בוקעת ועולה עד לרקיע ותפגם הנפש
הנושקת אלא לו ליעקב כי חי הוא אלא דורמיטא קראתו כי ישן ונרדם
עכ"ל. והנה (בראשית יא כח) וימת הרן על פני תרח אביו, פירש"י
בחי אביו, וכן ת"י, וע"ש בהראב"ע וברמב"ן (שמות כ' ג') על פסוק על
פני, כי הדבר העשוי בפניו של אדם והוא עומד עליו יקרא על פניו, ואפשר
הא דכתיב ויפל יוסף על פני אביו, בעוד שהוא בחיים היה.

(סס טו) ירושלמי ופקירו שבטיא ית בלהה, בחזקוני ופקידו ית
שבטיא דבני בלהה שפחת דרחל למימר אביך פקיד עד דלא יתכניש.
(סס כו) ועטרון יתיה, כענין שעשו ביעקב כת"י (לעיל נ' א').

(עוד יבא אי"ה).

מנשה גראסבערג (ראמסגייט).



שער דוד

סימן א

שוכט"ם אל כבוד בני היקר בו' וכו' כש"ת מו"ה דוד יחי'.

ע' שאלתך על מנהג העולם כשאחד אבל או יש לו יא"ל לומר משניות
ביחידות ומשייר משנה אחת וגומרה בי עשרה, היינו שלומר גם המשנה
הבחינה ביחידות רק שיש עשרה במקום שלומר, ואומר קדים דרבנן וכן
על מזמורי תהלים, (א) וכחכה בשם גאון אחד שהנהיג בעירו שלא לומר
קדים אם לא למדו עשרה ביחד.

(א) ברמב"ם סוף ספר אהבה בסדר תפלות מכל השנה בנוסח הקדים
שם ז"ל. כל עשרה מישראל שעוסקים בתלמוד תורה שבעל פה ואפי' במדרשות
או בהגדות כשהם מסיימים אומר אחד מהם קדים בנוסח זה כו'... והוא קדים
דרבנן עכ"ל, הרי מובא דוקא עשרה שלימדים יחד יש לומר קדים [במג"א סי'
נ"ד ס"ק ג' מביא דברי ג"ס בשם פ"י המשניות להרמב"ם סוף אבות, שאין אומרים
קדים כ"א על אגדה, ומהרמב"ם לא משמע כן, אדרבה מוכחב לשון אפי' על
הגדות משמע דלא מיבעיא הלכות, ובמג"א שם מתוך דברי הרמב"ם, יענין מוסורת
הש"ס שם שאיזה הלמד טועה כחב זה בלשון הרמב"ם במשנה, איננו כפי מ"ש
במדרש שמואל הפירוש מיוחד לרש"י, וכן בש"ס ויילא סוף פ"ה מאבות בהערה
כ' שלא פ"י הרמב"ם שום פ"י על פ"ו מאבות, ואין שם רק פירש"י, לפ"ו אין
כאן סתירה, ורש"י לשיטתו שפ"י בסוטה מ"ט א' ד"ה אקדושא דסדרא, עיין מהר"ך
חיות שם פ"ו מאבות].

(ב) אמנם כבר נהגו העולם כן ואם איננו נביאים בני נביאים הם, בש"ס

(א) השאלה נחשורה אזלי בשנת תרס"ו בהיותי בגלוההרדאק, ונעשיתי אבל ר"ל על
אמי פ"ה, והגאון ר' יחיאל מיכל עפשטיין ז"ל, האב"ד דשם מחה במי שאמר קדים
דרבנן על למדו ביחידות אף שסיים בפני עשרה, וכן כבר המנהג שם, שאין אומרים
קדים דרבנן כי אם על הלמוד שלומדים עשרה ביחד, כמו שפסק ג"כ בספרו, ערוך השלחן
אוי"ה סי' נ"ה אות ה' ואות פ', נגד המנהג שנהגו בגלותנו שאומרים הקדים אף
בשלמד יחידים אם רק נמצאים עשרה בעת הלמוד.
המוציא לאור.

ברכות נ"ג ב', בעי מיניה שמואל מרב מהו לענות אמן אחר תימוקות של בית
 רבן פירש"י כשומדים ברכות מפי רבן, א"ל הכל עונים כו' וה"מ גדלא עידן מפטרייהו
 אבל בעידן מפטרייהו, פירש"י כשומדים הפטרה כו' עונים אחריהם, עונים, יעיין
 כ"מ פ"א מהל' ברכות הל' י"ג וט"ו, וברא"ש פ' א"ד סוף אות ה' ז"ל, פי'
 הראב"ד בשעה שאכלו דחוקך מזה הוא וי"מ אחר שלמדו נפטרים משם ואומרים
 ק"ש, ובמערבי יו"ט שם כ' וז"ל בקילור, שאעפ"י שבדל"י שכן היא כו' יכולים הם
 לומר קדיש כשיש שם עשרה גדולים אעפ"י שהם אינם לומדים כו', מדהש"ע פסק
 כפירש"י והראב"ד והשמיט פ' הי"מ, ולא מלינו להב"י בס"י רט"ו, שדחה לפירושם,
 ואם הוא כמ"ס שער החינוך, אומרים קדיש יחא דהשמיט לפירושם לפי שלענין
 דינא כבר נכלל בפי' הראב"ד, יעיין פרישה שם, ובד"ח שם כתב וז"ל, וילא מזה
 שכל שיש עשרה גדולים במעמד או מושב הלמוד אעפ"י שאין כולם מן הלומדים
 אלא שנים או שלשה דשפיר מחקיים ונקדשתי, כו' ואומרים קדיש, דהא הבא
 התינוקות הם שלמדו ואומרים קדיש כשיש עשרה (מ"ש שנים או שלשה לאו דוקא
 דאפי' אחד נמו' לפי מה דקיי"ל דקטנים אין מלטרפין לעשרה, הרי כמה קטנים
 אפי' כגדול אחד לא חשיבי ומומקום שאנו דנים על שנים אנו דנים ג"כ על אחד)
 ועוד דפורם על שמע יוכיח דתלמידי רש"י כתבו דאפי' בשביל אחד שלא שמע
 אומרים קדיש וברכו, טכ"ד, מובא במג"א סי' ס"ט ס"ק ד', יעיין במג"א סי' רל"ד
 וברח"ש מגילה פ' הקורא סי' ח' וטור או"ח סי' רי"ט.

(ג) ברמ"א סי' נ"ד כתב, יאמר הש"ץ מקלת פסוקי, דומרא ויאמר קדיש,
 משמע שרק הש"ץ אומר הפסוקים ואומר קדיש ב' ובט"ז סי' נ"ה ס"ק ג', וסי'
 רל"ד ס"ק א', משמע שאפי' לא למד בעשרה רק אח"כ תיכף באו מנין יאמר קדיש,
 אף שמדברי המג"א סי' רי"ט וסי' רל"ד לא משמע כן, וזה רק אם לא היה מנין
 בעת גמר הלמוד, אבל כשלמד בעת שהיה מנין עכ"פ משנה אחת ד', יעיין במשנה
 ברורה סי' רל"ד ס"ק ה' ובא"ר סי' נ"ה ס"ק ג' וסי' מקפ"א ס"ק י"ג, וכללא
 כ"ל לן הד"ח הנ"ל שאין חלוק בין קדיש של הפלה לקדיש דרבנן, ובש"ך סי' רמ"ו
 ס"ק כ"ו בשם תשובת מהר"ם מינץ בשבאים לסוף מסכת כו' ולכך מנהגי להודיעם
 כשבא הרב לסיים כרי שיבואו ויחזרו אחר מנין לומר קדיש דרבנן, ולע"ד מרש"י,
 מ"ט א' בסוטה, נראה ג"כ שאם אחד לומד בעשרה יכול לומר קדיש, וז"ל.
 כשדורשים אומרים קדיש, והדורש הוא אחד בכ"ז אומרים קדיש.^(ז)

(ד) ידוע דלמעוטי בפלוגתא עדיף וכולל להשוות גם דעת הרמב"ם כן,
 דידוע מנהג העולם שעל פרק משניות אומרים קדיש, על ישראל ועל רבנן, (באחת
 עוד לא מלאתי מקור לזה^(ז) דבטור וש"ע יו"ד סי' שצ"ו איחא קדיש, דעמיד להחדתא

(ב) י"ל שאני התם שהש"ץ מוציא העשרה בפריסת שמע. (הגהת הרה"ג ר' ישראל
 יפה נ"י מצעלו.)

(ג) י"ל שאני התם ששומעים מה שדורש ושומע כעונה (הגהת הרה"ג הנ"ל).
 (ד) מלאתי מקור לזה, באבודרהם דף כ"ז א' בפירושו על הקדיש, זה לשונו:

כמו ברמב"ם סוף ספר אהבה, ואם מסיימין מסכת או סדר משניות אומרים קדיש דעתיד להתחדש ואח"כ על ישראל ועל רבנן, ויכול לומר הטעם בזה דכשסיימין סדר משניות או מסכת, דהמנהג מלך חבוב מלווה שלומדים עשרה ביחד את סוף המסכת ומסיימין, כמובא בש"ך סי' רמ"ז בשם רש"ל, דאפי' יחיד שסיים מחויבים אחרים לסיים עמו ועושים יו"ט, אומרים דעתיד להתחדש, דמקיים בזה את הפסוק, אם לא חטא את ירושלים על ראש שמחתה, ובקדיש זה אומרים ולמבני קריתא דירושלם ולשכלל היכליה בגוה כו', דכיון דעושים יו"ט לריק להזכיר את ירושלים, וכן מי שנוהג א"ע כאב"י (שבת קי"ח ב') דעביר יומא טבא, נוכל לומר דאפי' אם לא למדו עשרה ביחד רק בעת שהיו עשרה ואף שסיים רק אחד, מהלורך לומר דעתיד להתחדש, להעלות את ירושלים על ראש שמחתה, אבל מי שלמד משנה בין ביחודות ובין בשלמדו עשרה ביחד א"ל לומר רק, על ישראל ועל רבנן, והרמב"ם מדייק בלשונו, כשהם מסיימין כו' ואומר קדיש דעתיד להתחדש, ואין כוונתו דדוקא בשלמדו ביחד כל העשרה, וא"ל לא יאמר קדיש, רק דהרמב"ם לא הביא הך דאב"י, א"כ רק אם למדו עשרה ביחד דהו' כעין יו"ט, אז מהלורך לומר קדיש, דעתיד להתחדש, להעלות את ירושלים ואם לקדיש, על ישראל ועל רבנן לחוד, אפשר שגם להרמב"ם אומרים אף אם לא למדו עשרה ביחד אם רק למד משנה אחת לכה"פ בעת שהיו עשרה אנשים, וקדיש, דעתיד להתחדש הוא הוספה למסיים מסכת או לומר בביה"ק, דאומרים, וללחיה מתיא" (ועיין במעבד יבוק שפת אמת פכ"ט שקדיש זה הוא מדבריו של מ"מ וא"ל להרחיק ד' אמות, ומה שאין אומרים שם, על ישראל ועל רבנן, משום שאין אומרים שם רק פסוקים) ועיין בח"א מהרש"א שבת קי"ח ד"ה לורבא מרבנן, א"כ כיון דמכל הלין מוכח דמוחר לומר קדיש אף על למוד היחיד אם למד עכ"פ משנה אחת בעת שהיו עשרה בני אדם, ומדברי הרמב"ם ג"כ אין הוכחה דפליג ע"ז, ופוק חזי מה עמא דבר ושאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך, וכל ענין הקדישים אין להם מקור, הקדיש שקודם הודו לא מלאכי לא בעור ולא בש"ע, וכן קדיש שש"י אין מביא"י רק ממילא מובן כיון שעל משנה וברייתא וזממורי תהלים אומרים קדיש, וקדיש שאחר עלינו

וכשאומר קדיש אחר קריאת תלמוד כו' אומר במקום התקבל לזוהרן, על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון ועל תלמידי תלמידיהון על שם לא ימוש מפיק ומפי זרעך ומפי זרע זרעך כו' מן קדם מארי שמיא וארעא ואמרו אמן על שם ב"ד אלקי השמים ואלקי הארץ כו' ונוהגים לומר בביה"ק אחר שקורין את המה וכן בהשעה באב כך; יתגדל ויתק' שמיא רבא דהוא עתיד לחדתי עלמא, כמ"ס ז"ל שיתא אלפי שנין הוי עלמא וחד חריב כו' וללחנא פולחנא דשמיא לאתריה וזיוויה, ע"ש והתגדלתי והתקדשתי כו', ואומר תתכלי הרבא ומותנא ומרעין ביטין מננא וכל עמו בית ישראל וגאמר אמן, עכ"ל משמע דקדיש, על ישראל נתקן על הלמוד, וקדיש, דעתיד להתחדש נתקן לומר בביה"ק או בת"כ, (הגהת המו"ל, בן המהבר).
(ה) הקדיש שאחר שש"י מוזכר באבודרהס דף מ"ד ב', והקדיש שאחר אין כאלקינו מוזכר שם בדף מ"ה ב', שאחר שהביא ברייתא דפטוס הקטרת ואגדת תנא דבי אליהו ואר"ת

נוכר ברמ"א סי' קל"ב, וקדים שאחר אין כאלקינו מוזכר במו"א סי' הנ"ל סי' ד', ואין להאריך בזה בהיות דא"י ור"א וא"י מואר"ש ובני א"ס חכם לנך ישמח לבי גם אני, מנאי אביך דו"ש"ת ומו"ה והדמות קרנך כו'.

יונה קאפדיוואטסקי הרב בקאפרעשט.

סימן ב

שלמא רבא חנא וחסדא לבני היקר כו' וכו' מו"ה דוד יחי' בבריתשאן.

ע"ד שאלתך (ו) בעירוב ש"ס להעיר בצורת הפתח כנהוג וקודם חג השבועות נתקלקל מטעם הממשלה וכה עבדו ח"ו בנחות בלי עירוב, וביום ועש"ק י"ט ראשון של שבועות ניתן הרשות לתקנו ע"י רנ"ו והסכימו הרבנים עמך לתקנו ביו"ט ע"י נכרי ותלו א"ע בספר מנחת שבת שמחיר בזה ולזה לעיין בחי"א כלל ס"ב וטו"ר מהר"ב סי' ה' בקו"א, לדעתו לא כן עומדי וספר מנחת שבת אין לי ואבאר לע"ד.

(א) ב"ש נשם החי"א שם מיירי בנתקלקל בשבת ובה מתיר והובאו דבריו גם במנהג ברורה סי' רע"ו סי' מ"ה וכן במחש"ס כס"י כס"ב נשם הפמ"א מיירי בנתקלקל בשבת, ונש"ע הרש"ז סי' ש"ז סעיף י"ב וש"ד אינו מתיר רק דבר שהוא משום שבות, ובמלאכה נמורה רק לרמו לו מותר, ובטו"ר שם מיירי באמת שהיה מוקלקל מע"ש, אבל גם היה המעשה שו"ע הל בעש"ק ונתקלקל ביו"ט ולא היה באפשר לתקנו מקדם וגם ע"ז כתב ד"ש לפקפק, ומקורו טבור לע"ד הוא

אר"ה ת"ח מרבים שלום בעולם כו' סיום, ואומר קדים על ישראל, וכן מוזכר זה בשבולי הלקס השלם סי' ח', שאחר שמסדר את הקדים לאחר ובל"ג, כתב: וקדים אחר יאמרו אחר קריאת מזמור או פרק או אנדה או משנה שרגילין לקרות במקצת מקומות כמו שאמרו בסוטה, עלמא אמאי מיקיים הקדושא דסדרא ויהא שמיא רבא דאנחתא עכ"ל.

(המו"ל בן הכחבר).

(ו) נשאלתי ע"ז בשנת תרע"א בהיותי בבריתשאן והוריתי להיתר ע"י נכרי, כדי להציל את הרבים ממכשול בשבת זה וכן הסכימו לזה חברי הרבנים דשם, על סמך המבואר בס' מנחת שבת סי' פ"ב אות י' ובמנהג הדעה שם נשם איזה גדולים להתיר אף א"ס נתקלקל קודם שבת, ובפרט בדוחק גדול בזה שלא היה אפשרות לתקנו קודם, ומאמתי יסוד לזה נש"ס ברכות מ"ז ב', גיטין ל"ח דאיתא שם: והיכי עבד הכי (לשחרר את העבד כדי להשלים המניין) והא אר"י כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבודו, לדבר מצוה שאני, מצוה הבאה בעבירה היא, מצוה דרבים שאני, ע"כ, הרי דאליס מצוה דרבים אף שהיא מדבריהם לעבור ע"ז אעשה דאורייתא, מכ"ש נכ"ד דהאיסור הוא שבות המציל את הרבים ממכשול איסור אחר, ועיין ביצה ע"ז ע"ב: הוראתו להומרא היא לקלקולא, כיון דמתקלקל זה רבים ופירש"י ששוכחין ומטלטלי בלא עירוב ע"כ, ואחרי ביצה הדבר להיתר נמלכתי באמור"ר הרה"ג זצ"ל, והשיב לי בארוכה לאיסור כמבואר בתשו' הגוהתי.

המו"ל ב. ה. גר.

מדבריו בה"ג ה"י מילה וז"ל: והיבא דאיתוי חיזמל מע"ש ואיפגס או דא'יגב שרי
לחומר לבני ללכותיה או לאתויי חיזמל אחריתא ע"כ, הרי דלא התיר רק היבא שלא
היה אפשר לעשותו מע"ש כגון דאפגוס או דא'יגב בשבת, וכל חילס הוא דשומכים
אדעת העיטור שהובא בהגהת הרמ"א סי' רע"ז סעיף ב', והרי העיטור בעלמנו
אינו מתיר רק אם לא היה באפשר לעשות מקודם כעין מ"ש בשבת קל"ג, כלל
אמר ר"ע ועיין בר"ן שם, ובזה נוכל לומר דלא כהר"ן שם שסובר דהרמב"ם פ"ב
דמילה הל' ט' חולק על העיטור ואינו מתיר רק מלאכה דרבנן, דאפשר שגם
העיטור מורה דאם היה אפשר לעשותו מע"ש כגון ששבת, כמו ש"כ הרמב"ם,
אין לעשות ע"י נכרי בשבת כ"א מלאכה דרבנן, בפרט להסוברים דשוכח הוי פושט,
(עיין במג"א סי' ק"ח ובר"ן שבת פ' כירה בסוגיא דהטומאה, ור"ן ב"ק פ' כילד הרגל
ורמ"א יו"ד סי' רל"ב סעיף י"ב בשם האגודה), בודאי שלא התירו לעשות חיזור
דאורייתא, רק חיזור דרבנן ואין כאן פלוגתא, יענין תוס' שבועות ה' א' ד"ה ונטלס,
דשבת מקרי אינו מנוקה מעין, ודעת הרמב"ן מובא בר"ן אין לדמות מלות מילה
לש"י מלות, ועיין בש"ע הרש"ז סי' רע"ז סעיף ח' זה לשינוי: בקלת מקומות נהגו
רבים להקל באמירה לעכוס להדליק נרות לצורך סעודה כשנכחו הנרות וא"א לאכול
בחושך עכ"ל, הרי דדוקא כשנכחו, ולא בשבת להדליק, ואם במקום שגופו נהגה
כן, כ"ש במקום שאין גופו נהגה, ועיין מג"א סי' רע"ז ס"ק ח', א"כ בנ"ד שהיה
נשבר קודם יו"ט, אפי' אי נימא דלא הוי הכנה (דעת המ"כ המביא במג"א סי'
שס"ג ס"ק ד') האך נחיר לחקן ביו"ט הא הוי כמחילה הנעשה בשבת, שד"ן זה
מבואר בס' שס"ב סעיף ג', ו' ויש חילוק בין נפלה בשבת או נפלה בחול (יעיין
בט"ז ומג"א שם), ומ"ש בטעמיה בנדונו מירי שנתקלקלה המחילה ביו"ט והוי
כנפלה בשבת.

(ב) רמ"ש ראיה מברכות מ"ז וגיטין ל"ח דאף שהוא מדבריהם בל"ז עבר
אעשה דאורייתא, יענין בראש ברכות פ"ז סי' כ' וז"ל דאליס עשה דרבים דכתיב
ונקדשתי בחוך בני ישראל, דהיינו עשה דמקדש השם דרבים (י) (יעיין תפארת
שמואל שם) ודעת הר"ן בגיטין דלעולם בהם תעבדו אינו עשה דאורייתא (כ)

(ז) כדון שלפנינו לא שייך זה, אף אם נדון זה כמזיד, כיון דאיסור הוא משום
קנס, ולשעשה האיסור ביו"ט לא קאסינן על שבת עיין או"ח סי' תקכ"ז סעיף כ"ג, וספרת
זאת ראיתי בגוב"י או"ח מהדו"ת סי' מ"ד. (המו"ל בן המחבר.)

(ח) יענין ביו"ד סי' רס"ז סעיף ע"ט דמותר לשחררו לדבר מצוה כגון כו', הרי דלא
דוקא למצוה של קדוש השם מדנקט ליטא דכגון, וכן הוא לשון הרמב"ם פ"ט מהל' עבדים
הל"ז, והלחם משנה שם דויק בלשון הרמב"ם ש"כ וכן כל כיוצא בזה כלומר מצוה כגון זאת
שהיא של רבים. (המו"ל בן המחבר.)

(ט) כ"ס' המצות להרמב"ם מצוה רל"ה היא שנינו בדין עבד כנעני והוא שנעבד
בו לעולם ושארין לו חירות אלא בשן ועיין כו' והוא אמרו לעולם בהם תעבדו ובתוכו וכי
יכה איש וגומר, ולשון הגמרא גמין ל"ח: כל המשהיר עבדו עובר בעשה דכתיב לעולם בהם
תעבדו, וכא בתורה שהוא משתחרר בשן ועין עכ"ל. (המו"ל בן המחבר.)

זמנא סי' ז' סי' ל' הקשה עליו דאיכא מאי פריך הש"ס מזה הבאה בעבירה,
(עיין נתיב חיים סי' רמ"ח) אך באמת ברא"ש לא גרים מזה הבאה בעבירה, וכן
ה"ל לדעת הר"ן (עיין שו"ת טוב"י מהדו"ק בסוף ספרו מ"ש חתני בזה, ובעיקר
הדבר המעיין בש"ס מנחות מ"ח, קדושין נ"ה, עירובין ל"ב ושבת ד' ובתוס' שם
יראה כמה הנאים נאמרו בזה, א) שיעשה עבירה בשביל שיזכה הוא בעצמו או עם
חברו, ב) שהוא גרס להעברה ואז אפילו אם לא יזכה חברו במזה רק שלא יכשל
בעבירה אומרים לזה חטא בשביל שלא יכשל חברך: ג) היכא שלא פשע בזה וא"א
שלא יכשל חברו י' ובג"ד מזה אין כאן, (כי אין מזה להוציא מבית לחין) ואין
שום אדם גורם את המכשול שיכול להיות, (כי המניעה עד עכשיו היתה מזה
השלטונות), וכל מי שיוציא מרשות לרבות הוא בעצמו הפושע כיון שידוע שהעירוב
מקלקל, בפרט שהרגבים נהגו סלסול בעצמם לחוש לדעת הרמב"ם שלא להוציא
מרשות לרשות ע"י העירוב הנעשה ע"י גורם הפחת והיו אדם חוטא בשביל שלא
יכשל חברו, (עיין בספר חק נחן מנחות מ"ח) ולדעת הרשב"א בעבודת הקודש,
ה"ל שבת הוי אמירה לעכו"ם במלאכה, איסור דאורייתא, ומסתמא שכרוהו בג"ד
צו"ט י"א) והמתירין הינם מתירין רק אם נתקלקל בשבת, אבל אם נתקלקל קודם
השבת מודו דאיסור להקן בשבת (עיין קיצ"ש סוף סי' ל"ד), ומ"ש מבילה דף ע"ז,
שם באמת הלכה דאין מערבין ע"ח צו"ט שחל בע"ש כמבואר באור"ח סי' תקכ"ח,
ובלא שם ג"כ הוי לורך רבים, והעושה העירוב ג"כ לריך לזה ועכ"ז איסור אף
שאין כאן מלאכה רק משום הכנה, כ"ש בג"ד דאיכא חרתי לריעותא משום מלאכה
ומשום הכנה, חבנא לדינא שלא זכיתי להבין מפני מה החירו כן לכתחלה ועליך
להביא ראיה להיחר ומומון מומון ארבע מאות זוזי, שו"ן, כי אין כאן לא מזה דרבים ולא
מזה רבה כפ"ר, רק מכשול יוכל היות לרבים ומי הוי פושע בזה, ואו"ש מארה"ש.
מנאי אביך דושי"ת ושמה לבי בחדושי תורתך.

יונה קאפדיוואטסקי הרב בקאפרעשט.

י' עיין בש"ע יו"ד סי' רס"ז סע"ט וכן שפחה בטהנין זה העם מנהג הפקר היה
כופין את רבה ומשחררה כדי שתנשא ויכיר המכשול, ואף לדברי הש"ך שם מותר לשחררה
פיי"ש, והלא הוא אין זוכה בשום מצוה ולא גרס לשום מכשול שיכשל חברו ע"י פשיעתו,
ואין כל א' מהתנאים הנ"ל בכ"ז אומרים לו הטא כו', ובגדון שאלתנו בל"ז ישנם התנאים
הנ"ל, דים מצות עונג שבת שלא להיות באיסור עלטול מטפחת וכדומה מהדברים ההכרחיים,
גם פשע הרב דמתא בהמכשול שינא מזה, כמ"ש הה"ס חא"ח סי' צ"ט, ז"ל: והדבר מוטל
על הת"ח שבעיר נתקן המצואות ואם לאו מכשול וקולר העם על צוארו כדאמרינן בעירובין
ס"ה א' ה"ל רבנ"ה לאביי עיי"ש ומפרש שם דנוכה הנרכה של עירובי הצרות, וצו"ה הוא על
מצות התקין הגדול הלז להשמר מאיסור הנאה אשר ממנו אי אפשר להזהר ממנו ע"כ תוכן דבריו.
י"א אף ששיטת הסמ"ג ג"כ דהוי דאורייתא עיין באלוהו רבא ריש סי' רמ"ג, מ"ח
כל הפוסקים ס"ל דהוי שבות עיין שד"ה כללים אות א' ס' קמ"ד וקודם שבת קיל יותר ולא
הוי אפי' שבות עיין שו"ת בית מאיר אהע"ז סי' ה', ובג"ד לא שכרוהו צו"ט.
(הדו"ר בן המחבר.)

סימן ג

בדין כבוש בשלג ע"ד השאלה ששאלתיו בשנת תרע"ב.

רב. שלום וברכה אל כבוד בני היקר בן מו"ה דוד נ"י בבריטשאן.

אחד שה"מ. מכתבך הגיעני וע"ד שאלתך אם ש"ך דין כבוש בנכס בשלג מעליט, כיון דלפעמים עושה פעולת המים (בא"ח סי' ק"ם וביו"ד סי' ר"א סעיף ל'), ואבאר לע"ד.

(א) במדרבי שבת (רמ"ז סל"ב) מעשה בא לפני רבינו שמריה משפירא באחד שאנס את אשתו והטבילוה בשלג שאינו מפורש ומהזיק מ"ם והורה ר"ש שעלמה לו ור"א מוקואות פ"ז מ"א השלג והכרד מעלין המקוה ולא פוסלין אלמא מותר לטבול בשלג וליכא למימר בהפסד מיירי, דאז פשיטא דהוי כמים, והר"א מבי"ס פירש דמיירי בהפסדו וקמ"ל דאין דין שאובין עליהם וגם ר"ש חזר בו לבסוף, ע"כ, ובהנהגות מדרבי (רמז תנ"ט) תמה על רבינו שמחה מרש"י סוכה (י"ט ר"ס ע"ב) אשלומי אין בפ"ע לא, [וי"ל דר"ש סמוך אסופא דמתניתין שהעירו אנשי מידבא משמו שאמר להם לאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה, והר"ש מחיר אפי' בלא הופשר, דאז הופשר פשיטא, והר"א סובר דקמ"ל דאין דין שאובין עליהם, ורש"י דמסיים אשלומי אין בפ"ע לא. קאי על טיט הנרוק, דבאמת הלכה היא דעושין מקוה בתחלה משלג ורש"י בשבת קמ"ד ב' ד"ה ר"פ אמר ג"כ סובר כן כנראה, ובסוכה רק מפרש ואינו פוסק וכן דרכו של רש"י, יעיין ב"י א"ח סי' י' בד"ה הטיל לילית על לילית ובהלכות קטנות להרא"ש הל' לילית בדברי חמודות ס"ק ס"א] וברמב"ם פ"ז מוקואות הל' ב' כ', שאפי' הביא מ' סאה בתחלה והניח בעוקא ורסקו שם הר"ז מקוה כשרה, נראה דדוקא כשרסקו וטרם הריסוק אין לזה דין מים לטבילה, והב"י ביו"ד סי' ר"א אחר שהביא דברי הפוס' כתב וי"ל: ופשיטא דמתניתין ודברי הפוסקים לא מוכחי כלל בדברי הר"א, דודאי בלא הופשרו מיירי, דאז הופשרו פשיטא דהוי כמו מים ופוסלין המקוה אי שאובין כינהו דדומק לימר דאחר שנתן במקוה הופשרו ובהדיא תניא בתוספתא (פ"ה מוקואות) עיגולי שלגים המשוקעים בבזר הרי אלו מעלים משמע ודאי אע"ג דלא הופשרו והאי ורסקו ש"כ הרמב"ם פירש שמעכו למעט החלל שבו ולפיכך דברי ר"ש נכונים, ויעיין ש"ך יו"ד סי' ר"א ס"ק ע"א שפירש ורסקו שברמב"ם הוא שעשאן למים (יעיין נדה י"ז א' וש"ת ח"ס חיו"ד סי' ר' ורי"ג) וכמעט בכל האחרונים שאין טובלין בשלג בעין קודם שנמוח ויעיין במדרבי שם הביא ראיה מהא דאין מרסקין את השלג ש"מ דמיעקרא אין דין מים על שלג, (יעיין בא"ח סי' קנ"ט ט"ז ס"ק כ' ופרמ"ג שם ומג"א סי' ק"ם ס"ק ט"ז שם).

(ב) ע"כ לא דברו הפוסקים בענין זה רק אם שרה הנשר במים ונקרש כן, דעכ"פ קודם הקרישה שהה הנשר מעט במים, אבל אם נפל שלג על צמר שלא נמלח בימות הקור דודאי נקרש השלג ואפשר גם הנשר, דודאי דלא ש"ך בו דין כבוש, דאז נימא כן לסברת המחמירים במעשה דהמנ"י (בש"ת שלו סי' י"ד מובא בפרמ"ג מ"ג סי"ט ט"ז ס"ק ס') הכי נימא דנשר שלא נמלח שנקרש והיה כן מעליט אסור משום

כבוש וזהו מלחא דשכיחא בזבחי הובח שמהים הבשר בחנות צימות החורף ולא
 ראינו מי שמחמיר בזה, יעיין פר"מ סי' ס"ט ש"ד ס"ק נ"ג, וכבוש לא מקרי רק
 המנענע או עכ"פ טופח על מנת להטפוח ועיין בסולת למנחה כלל כ"ב דין י"א אות
 כ"ו לענין כבוש בדבש דלא הוי כבוש רק בדבש לח ומהוהך, ובט"ז א"ח סי' תרמ"ח
 ס"ק י"ז לענין אחרונג הכבוש בדבש, שהט"ז אוסר (ועיין מחה"ש שם ס"ק כ"ב,
 וש"ד סי' ס"ט סק"ט, ומ"ז סי' ק"ד ס"ק ג', ובא"ח א"א סי' תמ"ז ס"ק
 כ"ג ומ"ה), כנלע"ד.

מנאי אביך דוש"ת והרמ"ת קרנך בקרן התורה.

יונה קאפליוואטסקי הרב בקאפרעשט.



המאטריצען נעשו ברפוס של ר' העניך פאלמאן, בפועטרקוב.

אליהו ריטשמאן
פילדעלפיה.

שער אליהו בינה במקרא

דרך נכון לשוב המקראות ע"פ המצאה חדשה
בשפת עבר אשר לא שערוה הפשטנים עד הנה.

(מקרא א') "ויאהב יעקב גם את רחל מלאה" (בראשית כט).

מלשון הכתוב נראה, אשר רגשי אהבה היו בלב יעקב גם ללאה. אך
את רחל אהב במדה יותר גדולה, וא"כ האיך יאמר בכתוב הסמוך: "וירא ד'
כי שנואה לאה", ה"ה שני כתובים סמוכים המכחישים זא"ז? עוד יש
לשאל: מדוע לא אמר הכתוב בפרוש "שנואה לאה ליעקב"? ובאמרו
"שנואה" סתם, הלא יש במובן: שנואה לכל, ובאמת הלא אין זה כונת הכ'
לפי פשוטו? ומלבד כל הנ"ל, אם נקח הדברים כפשוטם לפרש: "שנואה" ממש,
הלא יעיד א"כ הכ' על בני לאה: היותם "בני שנואה" המכונים בפי חז"ל בשם
"בנים בלתי מהוגנים", ואיככה א"כ נוכל וראינו בארץ: שם תפארת מולדתנו,
ויחוס זרע קודש שבטי יה, אשר בהם נתפאר לעי כל

(מקרא ב') "כי תהיינה לאיש שתי נשים האחת
אהובה והאחת שנואה" (דברים כא).

גם פה יש לשאל כשאלתי הנ"ל: מדוע לא דבר הכתוב שפה ברורה
לאמר: "האחת אהובה לו והאחת שנואה לו" ובחסרון מלת "לו" הלא יש
במובן: "אהובה" לכל, ו"שנואה" לכל, ובאמת הלא אין זה כונת הכתוב
לפי הפשט?

ולמען השיב על השאלות הנ"ל, רעיון עלה בלבי לחדש דבר בהוראת
"בינוני פעול" ולתת העתקה חדשה למלות "אהובה ושנואה" הנ"ל, אשר
תמונת ב' פ' להן, וגם לבדד תשכונה, מבלי הזכרת שם הפועל, ובאמת אין
פעלים כאלה מסוגלים לסבול את ההוראה האמתית של ב' פ'. באשר היא
מיוחדת רק לפעולות הנעשות ע"י תנועת הגוף ואברים גשמיים של הפועל,
ואשר מטרת פעולתו היא לעשות איזה רושם מוחשי בגוף הפעול, או לשנות

את מצבו, כמו: "מגלה כתובה", "אשה גרושה", "צפור שחוטת" וכדומה.
ומגמת המדבר היא לתאר את העצם המדובר, איכותו או מצבו, ע"פ הרושם
אשר נעשה בו ע"י איזה פועל בזמן עבר, יהיה הפועל מי שהוא, אחת היא
לנו ואין כל צורך להזכירו, כי באמת לא על הפועל ופעולתו יסוב הדבור,
כ"א על איכות הרושם אשר יופיע לנגד עינינו בגוף הפועל, ולפ"ז הרי
הוראת ב' פ' "שם תואר" הנגזר מן הפעל, הנקרא באנגלית: (פעסט
פארטיסיפל) אמנם בפעולות, הבלתי נעשות באברים גשמיים, כ"א ע"י
התפעלות הגפש ורגשות הלב, אשר אין בטבע כח פעולתם לעשות איזה רושם
מותשי בגוף הפועל, כמו: "אהבה", "שנאה", "חמדה" וכדומה, בפעלים כאלה
לא יצויר להיות הוראת הב' פ' "שם תואר" כהוראתו בפעלים ממשיים, כי
הלא אין בעצם המדובר שום רושם מיחשי בנופו להיות מתואר בו, ולואת
איפוא הננו מורגלים באופן זה לבאר הוראתו על קבלת הפעולה בעת הדבור
כהוראת "בינוני נפעל", וכן הורגלנו לתרגם בכתוב הנ"ל: "הא' אהובה והא'
שנואה" (איינע ווירד געליעבט, אונד איינע ווירד געהאסט) אמנם לפי
העתקה זאת לא יתיישבו דברי הכ' על נכון, כי מלבד שאין לנו רשות לבאר
הוראת פעול כהוראת נפעל, יהיו עוד דברי הכתוב חסרי טעם ובלתי נכוחים
בסגנון לשונם, כי הלא בכל המשך הענין, הרי האיש הוא נושא המאמר
בתור פועל ועושה (טהעטיגע צרט): "ביום הנחילו", "לא יוכל לבכר" וכן
להלכה, וא"כ גם בפעולת אהבתו ושנאתו לנשיו הלא היה יכול הכ' לאחוז
דרכו זה, ולהשמיענו אשר האיש ההוא, בעל נשיו השתים, אוהב את האחת
ושונא את השניה, ומדוע א"כ עזב הכ' בזה את האיש, ויבחר בנשיו לעשות
אותן לנושאי המאמר בתור מקבלי הפעולה (דיידענדע צרט)? ועוד לא די לו
בזה בלבד, אבל התנכל עוד הכתוב להכחיד את האיש תחת לשונו, לגמרי,
מבלי להזכיר אשר מלבו הוא תקבלנה הגשים את רגשי האהבה והשנאה האלה,
והלא אך ע"פ אופן רגשותיו הוא לנשיו יצא משפט גורל בניהן בחלוקת
נחלתו, אם דשבת או לחסד, וא"כ מה טעם יש באמרו: "אהובה ושנואה" סתם,
מבלי לבאר מבטן מי יצאו אליהן הרגשות האלה הרעות והטובות? והלא
יצויר להיות משמעות דבריו: היות האשה אהובה או שנואה לאנשי עירה,
אשר לא לזאת היתה כונתו, וא"כ הרי אין המאמר שלם, ולא לסתום בא
הכתוב אלא דכרש, ולו היה רצון הכתוב לקצר במקום שיש לסמוך על הבנת
הקורא, הלא הרבה מלות ישנן בהמשך המאמר אשר היה יכול לדגל עליהן,
וביחוד מלות "האהובה והשנואה" הן כנראה מיותרות לגמרי, ואם האריך הכ'
במקום שראוי לקצר, מדוע א"כ עצר במלין במקום שאין להסתפק בדעדה?
גם אין לבאר כונת הכ': היות האשה אהובה או שנואה לכל אדם, וגם בעלה
בכללם, כי מדוע ישמיענו הכ' כזאת? הכי תשוקת האיש לבכר את בן האהובה
היא בעבור היותה אהובה גם לאחרים? הן לא לזאת ישים לבו, ולו גם תהיה
שנואה לאחרים, אם אך אהובה היא לנפשו הוא, לא יחדול לדרוש טובת בנה,
או להפוך: לו גם תהיה אם הבכור אהובה לאחרים, אם אך שנואה היא

לנפשו הוא, לא יחדול לשלול מבנה משפט הבכורה? ולמען השים את כל המעקשים למישור, הנני להציע בזה את חות דעתי, אשר גם בפעלים המורים על רגשות הלב, תהיה הוראת ה"בינוני פעול" שם תואר, לציין איזה רושם מוחשי בעצם המדובר, אמנם לא רושם מסובב ע"י איזה פועל בזמן עבר, כמו בפעלים ממשיים, כ"א רושם מסבב, כלומר: רושם טבעי-הנמצא בעצם המדובר-העלול לעורר את רגשי הפעולה בלב הרואה אותו, "שם תואר" כזה יסומן בשפת אשכנז ע"י הוספת ההברה, "ליך" או המלה "ווירדיג" בסוף המלה השרשית, כמו: "שרעק-ליך", "ליעב-ליך", "העס-ליך", "עה-ווירדיג", "אכטונגס-ווירדיג", "מערק-ווירדיג, וכדומה, ומעתה נאמר אשר מלות, "אהובה ושנואה" הנ"ל תהיינה שמות התואר, והעתקתן תהיה ע"ז האופן: "אהובה" (ליעבליך) "שנואה" (העסליך) וכמו שישתמש האשכנזי בשם התואר: "ליעבליך" לציין בו מושג היופי והחן, וכאשר יאמר: "איין ליעבליכע פרוי", אין בכונת דבריו אלה מושג רגשי אהבה ממש, אשר ירחש לב האוהב לאהובתו, אבל כונתו היא לאשה הנושאת חן בעיני כל רואיה, לסבת יפי תוארה או שאר תכונותיה הטובות, כמו כן ישתמש העברי במלת "אהובה" בתור "שם תואר" לאשה מלאה חן, וכמו שישתמש האשכנזי בשם התואר "העסליך" לציין בו מושג המאוס והכעור, וכאשר יאמר: "איין העסליכע פרוי" אין בכונת דבריו מושג שנאה ממש, כהוראתו העקרית של השורש "האסען", אבל כונתו היא לאשה מכוערת ובעלת תכונות רעות, העלולות לעורר רגשות בלתי נעימות בלב הרואה אותה, כמו כן ישתמש העברי במלת "שנואה" בתור "שם תואר" לאשה רעת מראה ונעדרת חן—דוגמא לזה מצאנו בשורש "מאס" (פעראכטען) כאשר יאמר העברי: "אשה מאוסה" (תמונת ב' פ') אין כונתו שנתרגם את דבריו: (איין פעראכטעטע פרוי), כהוראת ב' פ' בפעלים ממשיים, אבל כונתו היא לתרגם: (איין פעראכטליכע פרוי) כלומר: אשה אשר לא תואר ולא הדר לה, ולדעתי עלינו לתרגם כן כל הבינונים מכל הבינונים בפעלים יוצאים ובלתי ממשיים, כמו: נכבד, מכובד, כבודה, יתורגמו: (עהרווירדיג) חשוב, נחשב, (אכטונגסווירדיג) רצוי, נרצה, מרוצה, (ווונגענסווירדיג) חמוד, נחמד (לוסטווירדיג) ראוי, נראה, (מערקווירדיג) נאמן (גלויבענסווירדיג) משובח (לויבענסווירדיג) נורא (שרעקליך) חשוד, (פערדעכטליך) מוכן (פערשטענדליך) בזוי, גבוה, מבונה (אבשייליך) מאוס, נמאס (פערעכטליך), ועוד רבים כאלה, ולפי העתקתי הנ"ל יתיישבו הכתובים הנ"ל על נכון: בכתוב הראשון יאמר: כאשר ראה ד' את לאה שהיא בלתי נחמדת למראה, ואהבת יעקב אליה היא מצער מאד בערך אהבתו אל רחל, אז: "ויפתח את רחמה", ובכ' השני ידובר אודות איש אשר לו שתי נשים, אחת יפת מראה ואחת רעת מראה, ובאופן כזה עלול האיש ההוא להעביר את משפט הבכורה מבין המכוערת אל בין היפה, ~~כי~~ ~~הוא~~ ~~היה~~, ולזה בא הכתוב להזהירו: לבל יתן היתרון לבן אשתו היפה בנישוי, אבל את הבכור הגמור יכיר בחלוקת נחלתו, לו גם יהיה בן אשתו המכוערת, גם דרש

חז"ל: "אהובה במעשיה ושנואה יוצדק מאד, ומסגנון לשון הכ' הוציאו דרשתם זאת, כי לו היה הכ' אומר: "אהובה לו ושנואה לו" אז היינו מוכרחים לבאר כונת הכ' בדבר מעלת האשה וחסרונה, רק על רשמים גשמיים הנמצאים בגוף האשה ובבשרה, טובים או רעים ע"פ אופן יחוסם לרגשות לב בעלה בדברים הנוגעים לתענוגותיו הבשריים, היינו: יופי מראה או רוע מראה, אבל לא כן עתה באמרו: "אהובה ושנואה" סתם, אשר, כפי שהוכחתי למעלה, עלינו לתרגם: "ליעבדיך" "העסליך", ובמשמעות מלות האלה הלא נכללות כל תכונות טובות או רעות אשר בנפש האשה, גם חומריות גם מוסריות, תכונות העלולות לעורר רגשי עונג או אי רצון בלב כל הרואה אותה, ולא רק בלב בעלה בלבד, באשר היא אשתו ובת זוגו להשביע תאוותו הבשריית, ולזאת איפוא יפה דרשו "אהובה" (ליעבדיך) לסבת מעשיה הטובים, "שנואה" (העסליך) לסבת רוע מעלליה.

רענו. אליהו ריטשטאן.

פילאדעלפיא.

(ג. ב. גם דברי החכם (משלי ל') תחת שנואה כי תבעל יהיו יותר מוטעמים לפי העתקתי).



אל הקוראים

כשאנו מתבוננים ומשימים לב למצב התורה בימינו אלה, נראה היטב עד כמה נחזק עתה תוצאת ה"שערי תורה" ואת התועלת המרובה אשר יביאו לנו מוסדים נעלים כאלה לתורה ולכל לומדיה והוגיה. ומי מאתנו — שהתורה נר לרגלנו — לא ידע את חובתו הקדושה, ואיננו נכון לבוא לעזרה למוסד הנושא עליו דגל התורה, ומי לא ירגיש גודל המצוה הזאת בתור מצוה שהומן נרמא.

השערי תורה בתוכנו ומטרתו — עפ"י הדרך אשר סלל לנו מוסדו אאמו"ר הרב הגאון זצ"ל — הוא אכסניא של תורה ובית ועד לחכמים. בו יתאחדו ויתאגדו גדולי התורה — הרחוקים במקום וקרובים ברוח — וישאו ויתנו בחבורה בביתור השאלות העומדות על הפרק ובהבנת דברי חז"ל הצריכים פתרון וביאור.

השערי תורה מפיק ומשמיד כל אשר יתחדש מדי יום ביומו בבית מדרשם של כל לומדי תורה והוגיה.

השערי תורה הוא בית אוצר שלם בעד נלוונות כת"י מאת רבני ונאוני קשישי וז"ל הנמצאים עוברים ומפוזרים.

בהשערי תורה נוסד מדור מיוחד בעד מאמרי חכמה וידיעות שונות המרימים בתוכם ורוחם את כבוד התורה גם את קרן וכבוד חכמיה ולומדיה.

אך לדאבון לבבנו, בזמננו אלה כשמצב התורה ירד פלאים — מפני רוחות שונות המנשכות עלינו כגלי הים — רופף גם מצב ה"שערי תורה" האהוב והחביב לנו מאד ומאד קשה לנו להו"ל בכמותו ואיכותו הראוי וגם סכנה נשקפה ח"ו למוסד השערי תורה וקיומו אם לא יבואו לנו לעזרה המתנדבים אשר התורה יקרה להם. אי לזאת נתעוררנו ומצאנו לנחזק ליסד בעזה"י קופה מיוחדת לתמיכה השערי תורה בשם "קרן השערי תורה".

והננו פונים בזה בקול קורא לפניכם קוראים נכבדים לקחת חבל הגדולה הזאת ולגדב איש איש בערכו איזה סכום לקופת התמיכה הזאת ובזה על משמרתנו נעמדה בעזה"י להוציא לאור את השערי תורה חדש בחדשו — להגדיל תורה ולהאדירה.

המו"ל ישראל איסר בהגאון מרן יצחק הכהן פייגענבוים זצ"ל.

האדרעסא להמערכת:

I. FEIGENBAUM, WARSZAWA, Muranowska № 4, m. 30.